

værgemål

afgivet af justitsministeriets
myndighedslovsudvalg

betænkning nr. 1247
københavn 1993

*Publikationen kan købes hos
boghandleren eller hos*

STATENS INFORMATION

Postboks 1103
1009 København K

Tlf. 33 37 92 28(9-16)

Fax 33 37 92 99

Trykt
på Cyclus offset

ISBN 87-601-3642-4
Schultz Grafisk A/S, København
Ju00-245-bet

Indhold

Udvalgets medlemmer.	11
Udvalgets kommissorium.	13
Udvalgets hovedtanker.	15
Lovudkast	21
Udkast til lov om værgemål.	21
Udkast til lov om ændring af retsplejeloven (værgemålssager).	35
Udkast til lov om ændring af forskellige lovbestemmelser om værgemål, formueadministration m.v.	37
Udkast til lov om forældremyndighed og samværsret	41
Bemærkninger til lovudkastene.	43
Almindelige bemærkninger.	43
Hovedafsnit 1. Værgemål for voksne.	43
Kapitel 1. Gældende ret	45
1. Lov om umyndighed og værgemål.	45
1.1. Umyndiggørelse.	45
1.2. Personlig umyndiggørelse.	47
1.3. Lawærgemål.	54
1.4. Ad hoc værgemål.	55
2. Fuldmagter som alternativ.	58
3. Andre nordiske lande.	60
3.1. Norskret.	60
3.2. Svensk ret.	62
3.3. Finsk ret.	65
3.4. Islandsk ret.	67
4. Andre lande.	68
Kapitel 2. Talmæssige oplysninger.	69
1. De umyndiggjorte.	69
1.1. Antallet.	69

1.2.	Formuerne	73
2.	Lavværgemål	77
3.	Ad hoc værgemål	78
4.	Andre nordiske lande	81
Kapitel 3. Lavværgemål og andre sagstyper		85
1.	Lavværgemål	85
2.	Ophævelsessager	87
3.	Frifindelser	89
4.	Bortfaldne eller hævdede sager	92
5.	Anker	93
Kapitel 4. Målgrupperne		97
1.	De umyndiggjorte	97
2.	Demente	98
2.1.	Antallet	98
2.2.	Gamles levevilkår	102
3.	Sindssyge	103
3.1.	Antallet	103
3.2.	Sindssyges livsvilkår	105
4.	Psykisk udviklingshæmmede	106
4.1.	Antallet	106
4.2.	Psykisk udviklingshæmmedes livsvilkår	107
5.	Andre organiske hjernelidelser	109
Kapitel 5. Overvejelser om værgemål		111
1.	Generelle synspunkter	111
2.	Opdelinger	113
3.	Løsningsmodeller	115
3.1.	Værgemål	115
3.2.	Tillige fratagelse af handleevne	116
3.3.	Personligt værgemål	117
3.4.	Ikke tillige fratagelse af personlig rådighed	119
3.5.	Samværgemål	122
3.6.	Frivillige alternativer	126
4.	Retlige og medicinske kriterier	126
4.1.	Retlige kriterier	126
4.2.	Medicinske kriterier	127
4.3.	Egen anmodning	130
5.	Behovskriterier	132

5.1.	Generelle overvejelser	132
5.2.	Økonomisk behovsvurdering	135
5.3.	Behovsvurderingen ved personlige forhold	137
5.4.	Behovssammenfatning	143
6.	Det mindste middels princip	143
7.	Senere ændringer	148
8.	Genvurdering af handleevnefratagelse	149
9.	Umyndighedsbegrebet	151
10.	Offentliggørelse	157

Kapitel 6. Værgemålssagerne	161
1. Generelt om gældende ret	161
2. Behandlende myndighed	163
2.1. Saglig kompetence	163
2.1.1. Udelukkende domstolsbehandling	164
2.1.2. Ren administrativ behandling	165
2.1.3. Delt kompetence	166
2.1.4. Det tostrengede system	166
2.1.5. Sortering af sagerne	171
2.2. Stedlig kompetence	172
3. Anmodning	172
3.1. Pårørende	172
3.2. Offentlige myndigheder	174
3.3. Initiativ til ændrings- og ophævelsessager	178
3.4. Myndighedspligt til indgriben	179
3.5. Anmodningens indhold	180
4. Beviserne	180
4.1. Official- og undersøgelsesprincipperne	180
4.2. Lægeerklæringer	181
4.3. Udtalelser fra institutioner	188
4.4. Den pågældendes egen stilling	189
4.5. Orientering af særligt nærtstående	198
5. Advokatbistand	203
6. Foreløbige værger	207
7. Overgang til domstolene	213
8. Partsstilling	214
9. Særligt om domstolsprøvelse	217
10. Anke	218
11. Virkning af dom om værgemål m.v.	219

Hovedafsnit 2. Værgemåls virkninger	221
Kapitel 7. Værger	223
1. Valg afværger	223
1.1. Besikkelse	223
1.2. Valget	223
1.3. Borgerligt ombud	225
1.4. Kvalifikationer	226
1.5. Udvalgets overvejelser	228
2. Fratagelse afværgemål	233
3. Kompetencen	234
4. Værgesagernes behandling	234
5. Gifte under værgemål	237
Kapitel 8. Værgens retsstilling	241
1. Afgrænsning	241
2. Opgaver	241
2.1. Legal repræsentant	241
2.2. Målsætning	242
2.3. Det økonomiske område	243
2.4. Økonomiske enkeltområder	245
2.5. Personlige spørgsmål	248
3. Medindflydelse	248
4. Indtægtsanvendelse	252
5. Overladelse til egen rådighed	254
6. Overskridelse af beføjelser	255
7. Erstatningsansvar	257
8. Regnskabsførelse	257
9. Forbud mod kaution	258
10. Værgens vederlag	258
10.3. Udvalgets overvejelser	264
Kapitel 9. Formuen	271
1. Afgrænsninger m.v.	271
2. Noget om formuernes sammensætning	275
3. Dispositioner ved værgemålets iværksættelse	278
3.1. Uændretform	278
3.2. Registrering	280
3.3. Kontrol med midlernes indlevering	282
3.4. Sikring ved værgebestyrede aktiver	283

4.	Formueadministration	286
4.1.	Bestyrelse i forvaltningsafdeling	286
4.2.	Vægebestyrelse	287
4.3.	Udvalgets overvejelser	288
5.	Midlernes placering	291
6.	Gaver	292
7.	Arv	298
8.	Testamentsvæger	301
9.	Forsikringer	302
10.	Kapitalforbrug	305

Kapitel 10. Værgemålstilsyn	311
1. Generelle betragtninger	311
2. Værgemålsformer under tilsyn	312
3. Godkendelse afværgedispositioner	313
3.1. Generelt	313
3.2. Fast ejendom	315
3.3. Løsøre	315
3.4. Gældsstiftelse	317
3.5. Gaver og arv	317
3.6. Forlig	317
3.7. Opsamlingsbestemmelsen	317
4. Pålægsmuligheder	318
5. Regnskabsrevision	319

Kapitel 11. Vægemål for børn og unge	323
1. Personlige spørgsmål	324
2. Væger	324
3. Vægemål	325
4. Særregler for umyndige	327
4.1. Umyndiges stilling	327
4.2. Arbejdsaftaler	327
4.3. Selverhverv m.v.	328
4.4. Selvstændig næring	329
5. Gifte unge	329

Kapitel 12. Retsstillingen under værgemål	333
1. Grundregler.	333
2. Særregler for umyndige voksne	334
3. Ugyldige aftaler.	335

4. Dispositioneruden frtagelse af handleevne	339
4.1. Generelt	339
4.2. Kolliderende retshandler	339
4.3. Tilsidesættelse af aftaler	340
4.3.1. Aftaleloven	340
4.3.2. Myndighedsloven	340
Kapitel 13. Særlige værger	347
1. Opdelinger	347
2. Ad hoc værge for personer under værgemål	348
3. Midlertidigt fraværende	350
4. Sagsbehandling og retsvirkning	351
5. Værger på skifte	353
Kapitel 14. Børns og sindssyges erstatningsansvar	355
Kapitel 15. Lovtekniske spørgsmål	359
1. Lovens titel	359
2. Systematik	359
2.1. Forældremyndighedsreglerne	359
2.2. Formuere reglerne	360
2.3. Andre systematiske spørgsmål	361
3. Lov eller bekendtgørelse	361
4. Konsekvensændringer	362
5. Overgangsregler	363
Kapitel 16. Administrative og økonomiske konsekvenser.	367
1. Flere værgemål	367
2. Individuelle ordninger	369
3. Værgemålssagerne	369
4. Værgerne	371
5. Formueforvaltningen	372
6. Værgemålstilsynet	372
7. Statsamterne	372
8. Domstolene	374
Specielle bemærkninger	
Bemærkninger til de enkelte bestemmelser i udkastet til lov om værgemål	375
Bemærkninger til de enkelte bestemmelser i udkastet til lov om ændring af retsplejeloven	397

Bemærkninger til de enkelte bestemmelser i udkastet til lov om ændring af forskellige lovbestemmelser om værgemål, formueadministration m.v.	402
Bemærkninger til udkastet til lov om forældremyndighed og samværsret	405
Litteraturliste	407

Udvalgets medlemmer

Formand:

Landsdommer, dr. jur. Svend Danielsen

Medlemmer.

Statsamtsfuldmægtig Kirsten Frost Bjerregaard (udpeget af Foreningen af Statsamtsjurister)

Landsdommer Nils Black (udpeget af Den danske Dommerforening)

Forstander Bente Djørup (udpeget af De Samvirkende Invalideorganisationer)

Socialrådgiver Birthe Duun (udpeget af Ældre Sagen)

Advokat Jørgen U. Grønberg (udpeget af Advokatrådet)

Embedslæge Kirsten Kronborg (udpeget af Sundhedsministeriet)

Statsamtmand Ole Perch Nielsen (udpeget af Foreningen af Statsamtmand)

Fuldmægtig Eva Pedersen (udpeget af Socialministeriet)

Underdirektør Jesper Vorstrup Rasmussen (udpeget af Justitsministeriet).

Sekretær.

Fuldmægtig Marianne Lund Larsen, Justitsministeriet.

Professor Jørgen Graversen var medlem af udvalget til sin død i april 1990. Statsamtsfuldmægtig Kirsten Frost Bjerregaard og statsamtmand Ole Perch Nielsen blev medlemmer i august 1990.

Overassistent Hanne Jørgensen har renskrevet betænkningen.

Udvalget begyndte sit arbejde i sommeren 1989 og afsluttede det i februar 1993.

Udvalgets kommissorium

Myndighedslovens regler om umyndiggørelse, lawærgemål og beskikkelse afværger til særlige hverv er fra 1922 og udformet med henblik på datidens samfundsforhold. I dag er disse regler næppe tidssvarende, og de har været udsat for kritik.

Således har det været kritiseret, at bestemmelsen i § 2 om umyndiggørelsesgrundene på flere punkter er meget vagt formuleret og ikke giver en så sikker afgrænsning af de tilfælde, hvor umyndiggørelse skal ske, som man ud fra nutidige retssikkerhedsmæssige synspunkter kunne ønske sig. Det har endvidere været fremhævet, at udtrykket umyndiggørelse opleves som stemplende. Et kritikpunkt mod den gældende ordning er også, at umyndiggørelse og lawærgemål berøver den pågældende næsten hele formueretshabiliteten, hvilket i mange tilfælde er for vidtgående et indgreb. Der savnes alternative muligheder for at foretage mere begrænsede indgreb, på samme måde som man ad frivillighedens vej kan skabe begrænsninger i rådighed over fast ejendom ved at tinglyse rådighedsindskrænkende deklarationer.

Udviklingen på ældreområdet har også rejst forskellige spørgsmål. Navnlig i forbindelse med flytning af geriatiske patienter og afasipatienter til psykiatiske plejehjem eller andre institutioner er der behov for at vurdere, om det vil være muligt at finde frem til en ordning, som på en enklere måde end i dag kan tilgode patienternes retssikkerhed, således at den bringes på linie med de regler, som i løbet af kort tid ventes gennemført for tvangsindlæggelse og -tilbageholdelse på psykiatiske hospitaler.

I Sverige er der i 1987 fremsat forslag om en gennemgribende revision af myndighedsloven (föräldrabalken). Forslaget indebærer, at umyndiggørelsesinstituttet afskaffes og erstattes af et 'förvaltarskap'. Et förvaltarskap kan efter forslaget begrænses til at omfatte en del af formuen. Den, som undergives förvaltarskap, mister således retten til at råde over den del af formuen, der omfattes af förvaltarskapet, men beholder i øvrigt retten til at bestemme over sin formue. I tilknytning til forslaget om ændring af den svenske myndighedslov har Sverige over for de øvrige nordiske lande rejst spørgsmål om revision af afsnittet om værgemål i den nordiske konvention af 6. februar 1931 om ægteskab, adoption og værgemål.

Justitsministeriet har på denne baggrund besluttet at nedsætte et udvalg med den opgave at foretage en fuldstændig revision og modernisering af

myndighedslovens regler om umyndiggørelse, lavværgemål og beskikkelse afværger i særlige tilfælde. I det omfang det findes hensigtsmæssigt, kan udvalget i tilslutning hertil behandle spørgsmålet om retsvirkningerne af disse indgreb. Udvalget kan også behandle andre regler i myndighedsloven, herunder reglerne om anbringelse af umyndiges midler, i det omfang reglerne er fælles for umyndiggjorte og mindre-årige. Det er et hovedspørgsmål for udvalget at søge at finde frem til alternative indgrebsmuligheder, som kan tilgodes de ovenfor nævnte kritikpunkter mod den gældende ordning. Udvalget anmodes tillige om at vurdere, om der på baggrund af udvalgets forslag vedrørende myndighedsloven bør foretages ændringer i anden lovgivning, f.eks. tinglysningsloven.

Udvalgets hovedtanker

1. Baggrund

1.1. De allerfleste voksne har evne og frihed til at indgå aftaler om økonomiske og personlige forhold. De kan købe og sælge fast ejendom, indgå kredit-aftaler om biler og andre større anskaffelser og etablere selvstændig virksomhed. Er der formue, kan de forvalte den og bruge pengene til, hvad de vil. De kan på egen hånd lægge tilværelsen til rette, herunder bestemme hvor de vil bo, og om de vil underkaste sig lægebehandling.

Nogle voksne er ude af stand til at varetage egne anliggender. Det kan være på grund af en medfødt tilstand, en alvorlig sygdom eller en svær svækkelse. Nogle kan slet ikke træffe afgørelser, andre kan nok handle, men ikke fornuftmæssigt, og atter andre har behov for hjælp, når der skal tages beslutninger. Regler om bistand til og beskyttelse af disse svage grupper findes i dag i lov nr. 277 af 30. juni 1922 om umyndighed og værgemål samt i lov nr. 211 af 13. maj 1981 om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v.

1.2. Siden myndighedslovens forberedelse indledtes omkring 1920, er der sket meget med de grupper, reglerne omhandler. For langt den største gruppe, børnene og de unge, er der sket en nedsættelse af myndighedsalderen fra 21 år, først til 20 år i 1969 og i 1976 til 18 år.

For så vidt angår de voksne, der kan blive tale om at give en værge, er den mest markante ændring tilsynekomsten af en stor gruppe, som ikke spillede samme rolle i århundredets begyndelse, nemlig de gamle. Med den stigende levealder øges antallet af gamle demente, der ikke kan tage vare på sig selv og deres økonomiske anliggender. Dermed opfylder de umyndiggørelsesbetingelserne. Samtidig med stigningen i antallet er der sket store ændringer i de gamles levevilkår. Tidligere blev næste generation ofte boende i hjemmet, eller de gamle kom på aftægt hos børnene. I dag bliver de gamle i stigende grad i deres hidtidige hjem med bistand fra hjemmehjælpere, hjemmesygeplejersker m.v., også selv om behovet for omsorg er stort. Andre får ophold på plejehjem, i beskyttede boliger eller på andre institutioner. De gamles livsvilkår har i de senere år fået stor opmærksomhed, ikke mindst deres forhold på institutioner. Deres civile retlige stilling har været hovedemnet for dette udvalgs arbejde.

En anden gruppe, de sindssyge, har ikke længere de samme værgebehov, fordi de behandlingsmæssige muligheder er steget betydeligt.

Den tredje store gruppe, de *psykisk udviklingshæmmede*, har også fået forholdene ændret. Den særlige lovgivning om åndssvage er ophævet, og opgaverne er overført til amtskommunerne eller kommunerne. Bestræbelserne går i retning af størst mulig integration i samfundet, f.eks. i mindre bofællesskaber. Også denne gruppes retsstilling er indgået i udvalgets arbejde.

Den beskrevne udvikling er et udtryk for den almindelige holdning, hvorefter *samfundet* må tage sig af de svage, og den har medført, at det offentlige har overtaget stadig flere opgaver.

1.3. Endnu en markant ændring er, at samfundets svage har *flere penge* mellem hænderne end tidligere. De allerfleste har *indtægter*, f.eks. i form af førtids- eller folkepension, og de beløb, der kommer til udbetaling i kraft af private pensionsopsparinger og ordninger knyttet til ansættelsesforholdet, er i stigning. Også under institutionsophold udbetales der beløb til personlige fornødenheder. Foruden disse indtægter har *mange formue*. Den almindelige velfærdsstigning og den større udbredelse af ejerboligerne slår igennem også her. De faste ejendomme, de ældre ejer, er som regel ubehæftede eller kun belånt i begrænset omfang og repræsenterer derfor ofte betydelige værdier. Også de andre grupper har i dag hyppigere større formuer end tidligere.

2. Ny værgemålslov m.v.

Resultatet af arbejdet i *myndighedslovsudvalget* har form af et udkast til en *ny værgemålslov* med bemærkninger. Udvalget har derudover udarbejdet et udkast til en ny affattelse af retsplejelovens kapitel 43. Som følge af, at den godt 70-årige lov om umyndighed og værgemål foreslås helt ophævet, er det nødvendigt med en række andre lovændringer, der har form af to lovudkast. De fire udkast findes først i betænkningen umiddelbart efter dette afsnit. De *almindelige bemærkninger*, der er meget omfattende, er opdelt i to hovedafsnit og seksten kapitler. Derefter følger de *specielle* bemærkninger.

3. Nye værgemålsformer.

Udvalget er pålagt at 'foretage en fuldstændig revision og modernisering af myndighedslovens regler om umyndiggørelse, lawærgemål og beskikkelse af værger i særlige tilfælde' og dermed at foreslå nye værgemålsformer. De centrale bestemmelser herom er værgemålslovudkastets kapitel 2 med § 5, § 6 og § 7, der omtales i det første hovedafsnit 'Værgemål for voksne' med et tyngdepunkt i kapitel 5 'Udvalgets overvejelser'. Som baggrund findes i kapitel 1 en gennemgang af de gældende nordiske værgeregler samt i kapitel 2 og 3 en række faktiske oplysninger, herunder fra undersøgelser, udvalget har foretaget, navnlig af et halvt års byretsdomme om umyndiggørelse og lavvær-

gemål. I kapitel 4 om målgrupperne har udvalget søgt at danne sig et indtryk af, hvilke grupper i befolkningen der er ude afstand til at varetage egne anliggender og derfor har behov for vægebistand. Det drejer sig vel om over 40.000, hvoraf langt den største gruppe er de svært demente. Disse tal sættes i perspektiv af, at der ifølge oplysninger, udvalget har indhentet, i dag er omkring 3.000 umyndiggjorte og ca. 1.000 under lavværgemål. Samtidig er langt færre voksne under værgemål i Danmark end i de andre nordiske lande.

Det *centrale* i den *nye ordning* bliver, at der *udpeges* en *væge* til at handle og træffe beslutninger, jf. lovudkastets § 5. Dermed får foranstaltningen ikke samme indgribende virkninger som umyndiggørelse i dag. Baggrunden er, at der antagelig kun sjældent er behov for at hindre vedkommende i at disponere på egen hånd. Er der i det konkrete tilfælde risiko herfor, kan værgemålet *suppleres med fratagelse af handleevnen*, se udkastets § 6. Kun denne gruppe voksne betegnes i udkastet som 'umyndige'. Det er dem, der svarer til de hidtidige umyndiggjorte, et begreb det er undgået at anvende i de foreslåede regler.

En anden nydannelse er, at værgemål skal *afpasses* til de *konkrete forhold*, og at de ikke må gøres mere omfattende end nødvendigt. De kan begrænses til at angå bestemte aktiver, nærmere afgrænsede økonomiske anliggender eller personlige forhold. Der kan også ske tidsbegrænsning. Skal der ske handleevnefratagelse, må indgrebet omhandle hele det økonomiske område.

Lavværgemålene foreslås bibeholdt, jf. udkastets § 7, under betegnelsen *samværgemål*. Også de kan begrænses efter de konkrete omstændigheder til at angå bestemte aktiver eller anliggender.

Efter lovudkastets § 5 og § 7 *skalder være behov* for at iværksætte værgemål eller samværgemål. Heraf følger, at der efter udvalgets opfattelse ikke skal udpeges en væge for samtlige, der er ude afstand til at varetage egne anliggender. Det må være i alles interesse, at det i vidt omfang er muligt at klare opståede problemer, uden at der beskikkes en væge. Navnlig gælder det, hvis der er familie eller andre nærtstående, der i enighed kan træde til. Det er derfor udvalgets opfattelse, at der skal foreligge aktiver på 50.-75.000 kr. for, at værgemål alene på grund af formuen kan komme på tale. Sædvanlige indtægter, der kan administreres på anden måde, medfører heller ikke, at der nødvendigvis er behov for en væge. Også mange personlige spørgsmål kan klares uden medvirken af en formelt beskikket væge. I det konkrete tilfælde må der foretages en behovsafvejning, hvor også retssikkerhedshensyn m.v. må indgå.

4. Nye sagsbehandlingsregler.

I dag behandles umyndiggørelsessagerne af byretterne. Udvalgets undersø-

geler viser, at de fleste afgørelser træffes på skriftligt grundlag, og uden at der protesteres. Derfor foreslås, at de *fleste* værgemålssager i fremtiden skal *afgøres* af *statsamterne*. Dermed udnyttes fordelene ved en administrativ behandling. Kun hvis der er tale om *fratagelse af handleevne*, eller hvis statsamtet finder det *betænkeligt* at afgøre sagen administrativt, overføres sagen til *domstolene*. Derudover foreslås en regel om, at statsamternes afgørelser kan undergives en fuldstændig *domstolsprøvelse*.

I lovudkastets kapitel 3 og i bemærkningerne kapitel 6 om værgemålssager foreslås en række *nydannelser*, navnlig til *styrkelse af retssikkerheden*. Det sker f.eks. med et krav om, at der altid skal indhentes en *lægeerklæring* og en *udtalelse* fra den *institution*, den pågældende bor på. Den, sagen angår, har ret til at *udtale sig* i statsamtet, medmindre denne ikke med nytte kan udtale sig. I sager, der skal afgøres i *retten*, skal den, sagen angår, udtale sig i et retsmøde, medmindre det i det konkrete tilfælde ikke skønnes påkrævet. Yderligere foreslås en regel om obligatorisk *underretning* af særligt *nærtstående*. Behandles sagen ved domstolene, skal der altid *beskikkes advokat* for den, der søges sat under værgemål.

5. Værgerne.

Værgerne og deres *opgaver* er emnerne for lovudkastets kapitel 4 og bemærkningerne kapitel 7 og 8. Også en del regler i kapitel 2 og 3 handler om værgerne. Nydannelserne er få, men ganske betydningsfulde. I takt med udviklingen på tilgrænsende områder foreslår udvalget, at hvervet som værge *ikke* længere skal være et *borgerligt ombud*. Bl.a. som følge heraf foreslår udvalget, at værgernes *vederlag* skal fastsættes mere fleksibelt. Udvalget peger i denne forbindelse på fordelene ved såkaldte faste værger, der påtager sig flere eller mange værgemål og således kan udnytte administrative fordele. Værgens vederlag må som udgangspunkt betales af den, der er under værgemål. Kun hvis den pågældende ikke har tilstrækkelige midler, må det offentlige træde til og betale vederlaget.

6. Formueforvaltningen.

I dag findes som nævnt under pkt. 1.1. en særlig lov om anbringelse og bestyrelse af *umyndiges formuer*. Udvalget foreslår, at reglerne overføres til værgemålslovudkastet, se kapitel 5, men at grundprincipperne bevares. *Formuespørgsmålene* behandles i bemærkningerne kapitel 9. *Administrationen* af aktiver skal derfor som hovedregel fortsat ske i de særligt godkendte forvaltningsafdelinger i pengeinstitutter. Det er udvalgets tanke, at formuer tilhø-

rende personer under værgemål skal anbringes i forvaltningsafdeling, hvis de overstiger 50.-75.000 kr.

7. Tilsynet.

Værger er under *tilsyn* af *statsamterne* og *forvaltningsafdelingerne*. Udvalget foreslår, at nogle af forskrifterne om værgemålstilsynet indsættes i loven, se nærmere bemærkningerne i kapitel 10.

8. Andre ændringer.

Også som følge af, at udvalget har udarbejdet udkast til en helt ny værgemålslov til afløsning af den gældende myndighedslov, har det været nødvendigt at gennemgå alle gældende bestemmelser. Drøftelserne har på andre områder end de ovenfor omtalte i hovedsagen ført til en modernisering af lovstoffet uden større nydannelser. Blandt de *mere betydningsfulde* ændringer kan dog nævnes :

- 1) *Unge* under 18 år bliver *myndige*, hvis de *indgår ægteskab*, se nærmere nedenfor i kapitel 11, pkt. 5.
- 2) Det foreskrives udtrykkeligt, at *værgen* under hensyn til værgemålets karakter med statsamtets godkendelse kan *bruge af formuen*, hvis indtægterne ikke er tilstrækkelige, se nærmere nedenfor i kapitel 8, pkt. 4.
- 3) *Værgen* skal, hvis denne finder det forsvarligt, *overlade* den, der er under værgemål, *penge* til egen rådighed til dækning af dennes behov, se nærmere nedenfor i kapitel 8, pkt. 5.
- 4) *Gaver* til personer under værgemål skal *kun administreres* i en af de særlige forvaltningsafdelinger og de specielle anbringelsesregler skal kun iagttages, hvis giveren *særligt* har *bestemt* dette, se nedenfor i kapitel 10, pkt. 6. Det samme gælder med hensyn til statsamtets tilsyn og godkendelse af værgens dispositioner.
- 5) Reglen om *godkendelse* af *kapitalforbrug* foreslås indsat i loven, se nærmere herom og om administration af reglen nedenfor i kapitel 9, pkt. 10.
- 6) Muligheden for at *tilsidesætte aftaler* indgået af personer, der mangler evnen til at handle fornuftmæssigt, foreslås lempet, se nedenfor i kapitel 12, pkt. 4.3.
- 7) Reglerne om *særlige værger* er forenklet og klargjort, se nærmere nedenfor i kapitel 13.

*

r

**Udkast
til**

LOV OM VÆRGEMÅL

Kapitel 1

Værgemål for børn og unge

Umyndige

§ 1. Børn og unge under 18 år, der ikke har indgået ægteskab, er mindreårige og dermed umyndige.

Stk. 2. Mindreårige kan ikke selv forpligte sig ved retshandler eller råde over deres formue, medmindre andet er bestemt.

Stk. 3. Værgerne handler på den mindreåriges vegne i økonomiske anliggender med de begrænsninger, der følger af §§ 26-30, §§ 35-36, § 39 og §§ 42-43.

Værger

§ 2. For mindreårige er indehaveren af forældremyndigheden værge. Er der fælles forældremyndighed, er indehaverne begge værger.

Stk. 2. Er der fælles forældremyndighed, og er den ene af indehaverne under værgemål eller samværgemål eller frataget værgemålet, er den anden værge alene.

Stk. 3. Under ganske særlige omstændigheder kan indehaveren af forældremyndigheden fritages for værgemålet.

Stk. 4. Indtræder en af de i stk. 2 eller 3 nævnte omstændigheder for den, der har forældremyndigheden alene, eller for begge indehavere, beskikkes en værge.

§ 3. Er der to værger for en mindreårig, handler de i forening på dennes vegne.

Stk. 2. Den ene værge kan give den anden fuldmagt til at varetage værgemålet alene. Fuldmagten kan begrænses i tid eller til at angå bestemte anliggender. Den kan når som helst tilbagekaldes.

Stk. 3. Den ene værge kan med virkning i forhold til tredjemand modtage og kvittere for beløb, som en værge lovligt kan modtage, medmindre den anden værge har meddelt tredjemand, at dette ikke kan ske.

Stk. 4. Er den ene værge midlertidigt forhindret, kan den anden træffe beslutninger, som ikke uden ulempe kan opsættes.

Stk. 5. Er værgerne uenige, træffes afgørelse af statsamtet.

§ 4. Om fratagelse og bortfald af værgens beføjelser gælder § 12. Ved behandlingen afværgesager efter dette kapitel finder § 14, 1. pkt., § 15, § 16, stk. 2, § 18, stk. 1 og 4, § 20, § 21 og § 23, stk. 1, tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. Inden der beskikkes en værge for en mindreårig, der er fyldt 12 år, skal der finde en samtale sted herom med denne. Samtale kan dog undlades, hvis den må antages at være til skade for den mindreårige, eller hvis denne ikke med nytte kan udtale sig.

Kapitel 2

Værgemål for voksne

Værgemål

§ 5. Der kan iværksættes værgemål for den, der på grund af sindssygdom, herunder svær demens, eller hæmmet psykisk udvikling eller anden form for alvorligt svækket helbred er ude af stand til at varetage sine anliggender, hvis der er behov for det.

Stk. 2. Værgemålet kan begrænses til at angå økonomiske forhold, herunder bestemte aktiver eller anliggender. Det kan også begrænses til at angå personlige forhold, herunder bestemte personlige anliggender.

Stk. 3. Værgen handler på den pågældendes vegne i anliggender, der er omfattet af værgemålet, med de begrænsninger, der følger af §§ 26-30, §§ 35-36, § 39 og §§ 42-43.

Halvdelen af udvalget (Black, Danielsen, Kirsten Frost Bjerregaard, Grønborg og Vorstrup Rasmussen) foreslår, at der i § 5 som nyt stykke indsættes:

'*Stk. 2.* Der kan iværksættes værgemål for den, der på grund af sygdom eller stærkt svækket tilstand er uegnet til at varetage sine økonomiske anliggender, og som selv anmoder herom, hvis der er behov for det i stedet for samværgemål.'

Stk. 2-3 bliver da *stk. 3-4*.

Fratagelse af handleevne

§ 6.1 forbindelse med værgemål efter § 5 kan den retlige handleevne fratages, hvis dette er nødvendigt for at hindre, at den pågældende udsætter sin formue, indkomst eller andre økonomiske interesser for fare for at forringes væsentligt, eller for at hindre økonomisk udnyttelse.

Stk. 2. Den, der er frataget handleevnen, er umyndig og kan ikke selv forpligte sig ved retshandler eller råde over sin formue, medmindre andet er bestemt.

Stk. 3. Domme om fratagelse af handleevne offentliggøres, jf. tinglysningslovens 48.

Et *mindretal* (Kirsten Kronborg) foreslår, at der efter § 6 indsættes:

'§ 6 a. I forbindelse med værgemål efter § 5 kan den pågældende helt eller delvis fratages rådigheden over personlige forhold, hvis dette er nødvendigt for at hindre, at denne udsætter sig for væsentlig fare.'

Samværgemål

§ 7. Der kan iværksættes samværgemål for den, der på grund af uerfarenhed, svækket helbred eller anden lignende tilstand har behov for hjælp til at administrere sin formue eller varetage andre økonomiske anliggender, og som selv anmoder herom.

Stk. 2. Samværgemålet kan begrænses til at angå bestemte aktiver eller anliggender.

Stk. 3. Værgen og den pågældende handler i forening i anliggender, der er omfattet af værgemålet.

Omfanget afværgemål

§ 8. Afgørelser efter § 5 eller § 7 skal afpasses efter den pågældendes behov og må ikke være mere omfattende end nødvendigt. Der kan ikke ske fratagelse af handleevne efter § 6, hvis den pågældendes interesser i tilstrækkeligt omfang kan tilgodeses ved værgemål efter § 5.

Stk. 2. Er tilstanden midlertidig, eller er der af andre grunde særlig anledning hertil, kan værgemål eller samværgemål tidsbegrænses.

§ 9. En afgørelse om værgemål efter 5, om fratagelse af handleevne efter § 6 eller om samværgemål efter § 7 skal gøres mindre omfattende, hvis ændrede forhold giver anledning hertil. Afgørelsen kan gøres mere omfattende under de i §§ 5-7 nævnte betingelser.

Ophævelse afværgemål

§ 10. Værgemål efter § 5, fratagelse af handleevne efter § 6 eller samværgemål efter § 7 skal ophæves, hvis betingelserne ikke længere er opfyldt.

Værger

§ 11.1 forbindelse med afgørelser om værgemål efter § 5 og samværgemål efter § 7 skal der beskikkes en værge eller en samværge.

Et *mindretal* (Kirsten Frost Bjerregaard og Perch Nielsen) foreslår, at der i § 11 indsættes:

'Stk. 2. Iværksættes værgemål for en ung i umiddelbar tilslutning til myndighedsalderens indtræden, kan forældre, der hidtil begge har været værger, jf. § 2, beskikkes til at fortsætte værgemålet. § 3 finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 3. Under særlige omstændigheder kan der beskikkes to værger med hver deres opgaver og område.'

§ 12. Beskikkelsen fratages værgen eller samværgen, hvis denne misbruger sin stilling eller i øvrigt viser sig uegnet til hvervet, eller hvis det er nødvendigt af hensyn til den, der er under værgemål eller samværgemål.

Stk. 2. Beskikkelsen bortfalder, hvis værgen selv kommer under værgemål eller samværgemål.

Kapitel 3

Værgemåls- og værgesager

Saglig kompetence

§ 13. Statsamtet eller retten træffer afgørelser om værgemål efter §§ 5-10.

Stk. 2. Statsamtet træffer afgørelse om værgemål efter § 5 og §§ 7-10, medmindre det findes betænkeligt at behandle sagen administrativt.

Stk. 3. Retten træffer afgørelse om fratagelse af handleevne efter § 6 og i sager, der er oversendt efter stk. 2.

Stk. 4. Statsamtets beslutning om, hvem der skal afgøre sagen, kan ikke indbringes for højere administrativ myndighed.,

§ 14. Statsamtet foretager værgebeskikkelse og ændring heraf. I forbindelse med dom om værgemål foretages beskikkelsen af den ret, der afsiger dommen.

Stedlig kompetence

§ 15. Statsamtets afgørelser efter § 5 og §§ 7-12 træffes på det sted, hvor den, sagen angår, har bopæl. Har denne ingen bopæl her i landet, træffes afgørelsen, hvor vedkommende har ophold. Har vedkommende hverken bo-

pæl eller ophold her i landet, træffes afgørelsen af Københavns Overpræsidium.

Anmodning

§ 16. Anmodning om værgemål, om fratagelse af handleevne, om samværsgemal eller om ændring eller ophævelse, jf. §§ 5-10, kan fremsættes af:

- 1) den pågældende selv,
- 2) dennes ægtefælle, børn, forældre, søskende eller andre blandt de nærmeste,
- 3) værger, samværger eller en særlig værge,
- 4) kommunalbestyrelsen eller
- 5) politimesteren (politidirektøren).

Stk. 2. Statsamtet kan uden anmodning behandle spørgsmål om ændring og ophævelse af værgemål, jf. §§ 9-10, samt om værgebeskikkelse og ændring heraf.

§ 17. Anmodning efter § 5 og §§ 7-12 sendes til statsamtet. Anmodning om værgemål med fratagelse af handleevne efter § 6 sendes til retten.

Stk. 2. Anmodningen skal begrundes og indeholde forslag til værgemålets karakter og omfang.

Stk. 3. Har statsamtet modtaget en anmodning, der skal behandles af retten, oversendes den dertil.

Sagens oplysning

§ 18. Statsamtet eller retten sørger for sagens oplysning.

Stk. 2. Statsamtet eller retten indhenter en lægeerklæring om den pågældendes helbred som grundlag for en afgørelse efter § 5 eller § 6.1 andre værgemålssager kan der indhentes en lægeerklæring, hvis det findes nødvendigt.

Stk. 3. Har den pågældende bopæl på institution, indhenter statsamtet eller retten en udtalelse herfra som grundlag for en afgørelse efter § 5 eller § 6.1 andre værgemålssager kan der indhentes en udtalelse, hvis det findes nødvendigt.

Stk. 4. Statsamtet eller retten kan afkræve personer, der har kendskab til den pågældende, de oplysninger, som anses for nødvendige for behandling af sagen.

Stk. 5. Lægeerklæringer til brug for værgemålssager betales af den myndighed, der skal afgøre sagen.

§ 19. Inden statsamtet træffer afgørelse efter § 5 eller §§ 7-12 har den, sagen

angår, ret til at udtale sig, medmindre denne ikke med nytte kan udtale sig om spørgsmålet.

Stk. 2. Inden retten træffer afgørelse, skal den, sagen angår, udtale sig i et retsmøde, medmindre det i det konkrete tilfælde ikke skønnes påkrævet.

Underretning

§ 20. Statsamtet eller retten underretter ægtefællen eller værgen, samvær- gen eller en særlig værge, hvis en sådan allerede er beskikket, om at der er indsendt anmodning om værgemål, jf. § 5, om fratagelse af handleevne, jf. § 6, om ændring eller ophævelse af værgemål eller ophævelse af fratagelse af handleevne, jf. §§ 9-10, om indbringelse af statsamtets afgørelse for retten, jf. § 22, og om anmodning i værgesager, jf. §§ 11-12. Underretning skal ikke ske til en separeret ægtefælle.

Stk. 2. Er der ingen ægtefælle, skal der i rimeligt omfang ske underretning af forældre, børn eller andre blandt de nærmeste i tilfælde som nævnt i stk. 1.

Stk. 3. Den, der har fået underretning efter stk. 1 eller 2, skal have medde- lelse om sagens oversendelse til retten samt om afgørelsen.

Foreløbige værger

§ 21. Statsamtet eller retten kan beskikke en foreløbig værge eller samvær- ge, hvis betingelserne i § 5 eller § 7 skønnes opfyldt, og der er et øjeblikkeligt behov herfor. Under samme betingelser kan retten tillige foreløbigt fratage handleevnen efter § 6.

Stk. 2. Reglerne i § 18, stk. 2-3, § 19 og § 20 anvendes kun i det omfang, det er foreneligt med den foreløbige afgørelses karakter.

Stk. 3. En foreløbig værgebeskikkelse gælder, indtil der er truffet afgørelse eller afsagt dom i sagen, eller indtil beslutningen ophæves.

Stk. 4. Statsamtets afgørelser efter stk. 1 under sager efter § 5 eller §§7-10 kan forlanges indbragt for retten, der da færdigbehandler sagen. § 22, stk. 2-4, finder anvendelse.

Prøvelse af værgemålsafgørelser

§ 22. Statsamtets afgørelse efter § 5 eller §§7-10 kan inden fire uger efter, at der er givet meddelelse om afgørelsen, forlanges indbragt for retten.

Stk. 2. Anmodning til statsamtet om indbringelse for retten kan fremsættes af de samme, som kan fremsætte anmodning efter § 16, stk. 1.

Stk. 3. Statsamtet oversender sagen til retten.

Stk. 4. Anmodning om prøvelse af statsamtets afgørelse om værgemål be- virker ikke, at værgemålet bortfalder, medmindre retten bestemmer andet.

Administrative regler

§ 23. Justitsministeren fastsætter regler om behandling af sager om **værgemål** og værger.

Stk. 2. Justitsministeren kan efter forhandling med sundhedsministeren fastsætte regler om kravene til og udformningen af lægeerklæringer til brug under værgemålssager.

Kapitel 4**Værgens retsstilling***Opgaver*

§ 24. Værgen skal inden for hvervets omfang varetage interesserne for den, der er under værgemål.

Stk. 2. Værgen skal sørge for, at formuen bevares og giver rimeligt udbytte.

Stk. 3. Værgen skal sørge for, at indtægterne anvendes til gavn for den, der er under værgemål. Forældre kan som værger anvende barnets indtægter til dets underhold i passende omfang og under hensyntagen til deres og barnets stilling, jf. lov om forældremyndighed og samværsret § 2, stk. 3. Er indtægterne ikke tilstrækkelige, kan værgen under hensyn til værgemålets karakter bruge af formuen i passende omfang med statsamtets godkendelse, jf. § 39.

Stk. 4. Hvis værgen finder det forsvarligt, at den, der er under værgemål, sørger for sine egne behov, skal værgen overlade denne penge til egen rådighed til dette formål.

Gift under værgemål

§ 25. Er en ægtefælle under værgemål, bestyrer værgen i forening med den anden ægtefælle den del af fællesboet, der er omfattet af værgemålet.

Stk. 2. Værgen handler alene, hvis den anden ægtefælle er under værgemål eller samværgemål, hvis ægtefællerne er separerede, eller hvis det på grund af særlige forhold bestemmes i værgebeskikkelsen.

Medindflydelse

§ 26. Værgen skal spørge den, der er under værgemål, før der træffes beslutning i vigtigere anliggender. Dette gælder dog ikke, hvis den pågældende er under 15 år, hvis denne ikke forstår sagens betydning, eller hvis dette ikke kan ske uden betydelig vanskelighed.

Stk. 2. Er den, der er under værgemål, gift, og finder § 25, stk. 1, ikke anvendelse, skal værgen tillige indhente en erklæring fra ægtefællen, medmindre de er separerede.

Et *mindretal* (Kirsten Kronborg og Perch Nielsen) foreslår, at § 26, stk. 1, affattes således :

'§ 26. Værgen skal spørge den, der er under værgemål, før der træffes beslutning i anliggender omfattet af værgemålet. Dette gælder dog ikke, hvis denne ikke forstår sagens betydning, eller hvis dette ikke kan ske uden betydelig vanskelighed.'

Forbud mod kaution

§ 27. Værgen kan ikke forpligte den, der er under værgemål, ved kaution eller anden sikkerhedsstillelse for trediemands gæld.

Tilsyn

§ 28. Statsamterne og forvaltningafdelingerne, jf. § 35, stk. 1, fører tilsyn med værgene. Justitsministeren fastsætter regler herom.

§ 29. Værgen skal sørge for, at der aflægges regnskab over forvaltningen af formue og anvendelsen af indtægter. Justitsministeren fastsætter regler herom.

§ 30. Justitsministeren kan fastsætte regler om værgens pligt til at indhente godkendelse fra statsamtet til dispositioner over indtægten, jf. § 24, stk. 3, og formuen, jf. § 39.

Værgens erstatningsansvar

§ 31. Tilsidesætter værgen sine forpligtelser, er denne erstatningsansvarlig over for den, der er under værgemål, for skade, der forvoldes ved forsætligt eller uagtsomt forhold.

Værgens vederlag m.v.

§ 32. Værgen kan få nødvendige udlæg dækket og i den udstrækning, det er rimeligt, tillægges vederlag for sit arbejde. Beløbene, der fastsættes af statsamtet, betales af den, der er under værgemål, eller hvis denne ikke har midler, af det offentlige.

Stk. 2. Justitsministeren fastsætter regler om udlæg og vederlag.

Samværgemål m.v.

§ 33. Reglerne i § 24, stk. 1-2, stk. 3, 1. pkt., og stk. 4, § 31 og § 32, stk. 1, 1. pkt., gælder også ved samværgemål. Samværgens vederlag betales af den, der er under samværgemål.

Stk. 2. Reglerne i § 24, stk. 1-2, stk. 3, 1. pkt., og stk. 4, § 26, stk. 1, § 27, § 31

og § 32, stk. 1, l.pkt, gælder også ved de i § 25, stk. 1, nævnte værgemål. Værgens vederlag m.v. skal betales af den, der er under værgemål.

Kapitel 5

Formuen

§ 34. Formuen kan bevares i den form, den havde, da værgemål blev iværksat.

Stk. 2. Arv, der tilfalder en person under værgemål, kan bevares i den form, hvori den udlægges på skiftet.

Forvaltning

§ 35. Kontante midler, aktier, obligationer, pantebreve og andre værdipapirer omfattet af et værgemål skal bestyres i en forvaltningsafdeling knyttet til et pengeinstitut, som justitsministeren har godkendt hertil, jf. dog stk. 2 og §§ 37-38.

Stk. 2. Værgen forvalter:

- 1) faste ejendomme, løsøre, fordringer på naturalydelse og andre aktiver, der ikke bestyres i en forvaltningsafdeling efter stk. 1, og
- 2) beløb under en størrelse, som justitsministeren fastsætter.

Stk. 3. Værgen skal sørge for, at midler omfattet af stk. 1 indleveres til en forvaltningsafdeling, og kan ikke kvittere for modtagelsen heraf.

Anbringelse

§ 36. Kontante midler omfattet af et værgemål skal indsættes i en forvaltningsafdeling, jf. § 35, stk. 1, eller i et pengeinstitut, jf. § 35, stk. 2, nr. 2, eller anbringes i aktiver, som giver betryggende sikkerhed.

Gaver

§ 37. Ved gaver til personer under værgemål finder reglerne i §§ 28-30, § 35, stk. 1, § 36 og § 39 kun anvendelse, hvis giveren har bestemt det.

Et *mindretal* (Black, Danielsen og Bente Djørup) foreslår, at § 37 affattes således:

'§ 37. Gaver til personer under værgemål forvaltes og anbringes efter reglerne i § 35, stk. 1, og § 36, hvis giveren har bestemt det.'

Friarv

§ 38. Ved testamente kan arvelader bestemme, at reglerne i §§ 28-30, § 35, stk. 1, § 36 og § 39 ikke skal finde anvendelse på friarv.

Et *mindretal* (Black, Danielsen og Bente Djørup) foreslår, at § 38 affattes således:

'§ 38. Ved testamente kan arvelader bestemme, at friarv ikke skal forvaltes og anbringes efter reglerne i § 35, stk. 1, og § 36.'

Kapitalforbrug

§ 39. Værgen skal have statsamtets godkendelse til forbrug af kapital omfattet af et værgemål. Dette gælder uanset, hvorledes aktiverne forvaltes.

Administrative regler

§ 40. Justitsministeren kan fastsætte regler om:

- 1) værgens pligt til ved værgemålets begyndelse at udarbejde en fortegnelse over aktiver og passiver og om registrering og notering af umyndighed,
- 2) forvaltning efter § 35 og om tilsynet med forvaltningsafdelingerne, herunder om deres pligt til at give oplysninger om deres administration,
- 3) i hvilke aktiver midler omfattet af et værgemål kan anbringes, jf. § 36,
- 4) offentlige myndigheders, forsikringsselskabers, pensionskassers og pengeinstitutters pligt til at indberette til tilsynsmyndigheden om løbende ydelser til personer under værgemål, og
- 5) adgangen til i konkrete tilfælde at fravige forvaltnings- og anbringelsesreglerne.

Samværgemål m.v.

§ 41. Reglerne i dette kapitel gælder ikke ved samværgemål og ved de i § 25, stk. 1, nævnte værgemål.

Kapitel 6**Umyndiges retsstilling***Selvstændig rådighed*

§ 42. Umyndige råder selv over:

- 1) hvad de har erhvervet ved eget arbejde, efter at de er fyldt 15 år, eller efter at de er frataget handleevnen,

- 2) hvad de har fået til fri rådighed som gave eller som friarv ved testamente, og
- 3) hvad værger har overladt dem efter § 24, stk. 4.

Stk. 2. Rådigheden omfatter også indtægter af det erhvervede, og hvad der træder i stedet herfor. **Den** medfører ikke adgang til at påtage sig gældsforpligtelser.

Stk. 3. Værger kan med statsamtets godkendelse fratage den umyndige rådigheden, hvis det er nødvendigt af hensyn til dennes velfærd.

Selvstændig næring

§ 43. Værger for en umyndig, der er fyldt 15 år, kan med statsamtets godkendelse tillade, at denne på egen hånd udøver næring eller anden virksomhed.

Stk. 2. En umyndig, der har tilladelse til at udøve næring eller virksomhed, kan på egen hånd indgå de retshandler, som falder inden for virksomhedens område.

Stk. 3. Værger kan med statsamtets godkendelse tilbagekalde tilladelsen. Tilbagekaldelsen får kun virkning for tredjemand, hvis denne kendte eller burde kende den.

Kapitel 7

Ugyldige aftaler

§ 44. Har en umyndig indgået en aftale på egen hånd uden at være berettiget dertil, kan den anden part træde tilbage fra aftalen, medmindre den forinden er godkendt eller bindende opfyldt. Tilbagetrædelse kan meddeles til den umyndige.

Stk. 2. Vidste den anden part, at aftalen blev indgået med en umyndig, og havde den anden part ikke grund til at tro, at denne havde hjemmel til at indgå aftalen, kan parten dog først træde tilbage efter udløbet af den frist, som ved aftalens indgåelse blev fastsat til at indhente godkendelse, eller som med rimelighed måtte forudsættes at medgå hertil.

Stk. 3. Så længe den umyndige opfylder en aftale om personligt arbejde, kan den anden part ikke træde tilbage fra aftalen.

§ 45. Bliver en aftale ugyldig efter § 44, fordi den ene part er umyndig, skal parterne tilbagelevere, hvad de har modtaget, eller hvis dette ikke er muligt, erstatte dets værdi. Den umyndige skal dog kun yde erstatning i det omfang, det modtagne skønnes at være kommet denne til nytte.

Stk. 2. Har den umyndige givet urigtige oplysninger om sin berettigelse til at indgå en aftale og derved forledt den anden part til at indgå aftalen, kan det, uanset om nogen opfyldelse af aftalen har fundet sted, i det omfang det findes rimeligt, pålægges den umyndige at erstatte det tab, som aftalen har medført.

Stk. 3. Har den umyndige ved aftalens indgåelse gjort sig skyldig i strafbart forhold, gælder de almindelige erstatningsregler.

§ 46. En aftale er ikke bindende, hvis det må antages, at den er indgået af en person, der på grund af sindsygdhed, herunder svær demens, hæmmet psykisk udvikling, forbigående sindsforvirring eller en lignende tilstand, manglede evnen til at handle fornuftmæssigt.

Stk. 2. Ved opgøret mellem parterne gælder § 45, stk. 1.

Stk. 3. Var den anden part i god tro, kan der, uanset om nogen opfyldelse af aftalen har fundet sted, i det omfang det findes rimeligt, tillægges parten erstatning for det tab, som aftalen har medført.

Kapitel 8

Særlige værger

§ 47. Skal værgen indgå en retshandel med den, der er under værgemål, eller kan deres interesser i et retsforhold i øvrigt være modstridende, beskikkes der en særlig værge. Dette gælder også ved samværgemål og ved **værgemål** som nævnt i § 25, stk. 1.

§ 48. Er en beskikket værge midlertidigt forhindret i at varetage sit hverv, kan der beskikkes en særlig værge.

§ 49. Er nogen på grund af fravær midlertidigt forhindret i at varetage sine anliggender, kan der, hvis der er et øjeblikkeligt behov herfor, beskikkes en værge til, så længe forhindringen består, at varetage den pågældendes anliggender i nærmere angivet omfang.

§ 50. Værger efter §§ 47-49 beskikkes af statsamtet.

Stk. 2. Ved værgesager efter § 47-49 finder reglerne i § 15, § 17, stk. 2, § 18, stk. 1 og 4, og § 23, stk. 1, tilsvarende anvendelse. Reglerne i 18, stk. 2-3, § 19, stk. 1, og § 20 anvendes i det omfang, det er foreneligt med afgørelsens midlertidige karakter.

Stk. 3. Om fratagelse og bortfald af værgens beføjelser gælder § 12. Om

retsvirkningerne af særlige værgemål efter §§ 47-49 gælder § 24, stk. 1, og § 26 og §§ 28-32.

Kapitel 9

Ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser

§ 51. Loven træder i kraft den 1. januar 19xx.

Stk. 2. Samtidig ophæves lov nr. 277 af 30. juni 1922 om umyndighed og værgemål og lov nr. 211 af 13. maj 1981 om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v.

§ 52. Er der før lovens ikrafttræden anlagt retssag om umyndiggørelse eller lavværgemål anvendes denne lovs regler. Sagen færdigbehandles af retten uanset § 13, stk. 2.

§ 53. Personer, der er umyndiggjort efter den tidligere lovgivning, anses som værende under værgemål med fratagelse af handleevnen, jf. § 5 og § 6, og er dermed umyndige.

Stk. 2. Personer, der er under lavværgemål efter den tidligere lovgivning, anses som værende under samværgemål, jf. § 7.

§ 54. Er der før lovens ikrafttræden iværksat testamentarisk værgemål, gælder den hidtidige lovgivnings regler herom.

§ 55. Regeringen kan indgå overenskomst med andre stater om forholdet mellem dansk og fremmed rets regler om umyndighed og værgemål. Overenskomsten finder anvendelse her i landet efter bekendtgørelse i Lovtidende.

Stk. 2. Justitsministeren kan endvidere fastsætte regler om forholdet mellem danske og andre nordiske landes regler om umyndighed og værgemål.

§ 56. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

**Udkast
til**

**LOV OM ÆNDRING AF RETSPLEJELOVEN
(Værgemålssager)**

§1

I retsplejeloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 905 af 10. november 1992, affattes *kapitel 43* således :

»Kapitel 43

Værgemålssager

§ 457. Reglerne i dette kapitel anvendes på sager om :

- 1) værgemål,
- 2) prøvelse af statsamtets værgemålsafgørelser og
- 3) rettens værgebeskikkelse.

§ 458. Sagerne indbringes for byretten på det sted, hvor den, sagen angår, har hjemting. Har denne ikke hjemting her i riget, indbringes sagen for Københavns Byret.

§ 459. Som parter anses :

- 1) den, sagen angår,
- 2) den, der har anmodet om værgemålet, og
- 3) den, der har anmodet om, at statsamtets afgørelse indbringes for retten.

§ 460. Giver den, sagen angår, ikke møde ved advokat, beskikker retten en advokat for denne. Retten kan beskikke advokat for andre parter, hvis de har behov herfor.

§ 461. Retten sørger for sagens oplysning og træffer bestemmelse om afhøring af parter og vidner og om tilvejebringelse af lægeerklæringer, erklæringer fra institutioner, udtalelser fra andre sagkyndige samt andre oplysninger. Retten indkalder selv parter og vidner.

Stk. 2. Når særlige omstændigheder taler for det, kan retten bestemme, at den, sagen angår, ikke må overvære bevisførelsen eller en del af denne. Den pågældende skal, inden sagen afgøres, gøres bekendt med de fremkomne op-

lysninger, medmindre dette vil stride mod de hensyn, der har ført til udelukkelsen.

§ 462. Retten kan bestemme, at retsmøderne skal foregå for lukkede døre.

Stk. 2. Retten kan forbyde offentlig gengivelse af forhandlingerne i retten. Overtrædelse af forbudet straffes med bøde.

§ 463. Anmodning om prøvelse af statsamtets afgørelse om værgemål bevirker ikke, at værgemålet bortfalder, medmindre retten bestemmer andet.

§ 464. Rettens værgemålsafgørelse træffes ved dom. Beslutning om en foreløbig værge m.v. træffes ved kendelse. Beskikkelse af værge sker ved beslutning eller kendelse.

§ 465. Om salær og godtgørelse for udlæg til den beskikkede advokat gælder samme regler som i tilfælde, hvor der er meddelt fri proces, jf. kapitel 31. Retten kan bestemme, at også andre udgifter skal afholdes på denne måde.

Stk. 2. Retten kan pålægge den, sagen angår, at betale sagsomkostningerne, medmindre vedkommende opfylder betingelserne i § 330, stk. 1, nr. 2. Retten kan pålægge andre parter at betale sagsomkostninger, hvis der findes rimelig grund dertil.

§ 466. Anke sker ved meddelelse til byretten. Meddelelsen kan ske mundtligt til retsbogen. Retten sender meddelelsen og sagens akter til landsretten.

Stk. 2. Under anke behandles sagen i landsretten efter samme regler, som er fastsat i dette kapitel for byretsbehandlingen.

Stk. 3. Anke har kun opsættende virkning, når det bestemmes af den ret, hvis afgørelse ankes, eller af den ret, til hvilken anke sker.«

§2

Loven træder i kraft den 1. januar 19xx.

**Udkast
til**

**LOV OM ÆNDRING AF FORSKELLIGE LOVBESTEMMELSER OM
VÆRGEMÅL, FORMUEADMINISTRATION M.V.**

§ 1

I arveloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 584 af 1. september 1986, indsættes i § 61 som nyt stk.:

Stk. 3. Justitsministeren fastsætter regler om anbringelse af myndiges båndlagte midler.'

§ 2

I lov om borteblevne, jf. lovbekendtgørelse nr. 587 af 1. september 1986, foretages følgende ændringer:

1. I § 1, stk. 2, ændres 'myndighedslovgivningens' til: 'værgemålslovgivningens'.

2. § 2, stk. 7, affattes således:

'Den borteblevnes formue forvaltes og anbringes efter reglerne i værgemålslovens kapitel 5.'

3. I § 25, stk. 4, ændres 'jfr. § 3 i lov om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v.,' til: jf. værgemålslovens § 35, stk. 1,'.

§ 3

I erstatningsansvarsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 599 af 8. september 1986, indsættes efter § 24:

Børns erstatningsansvar m.v.

§ 24 a. Barn under 15 år er erstatningspligtigt for skadegørende handlinger efter samme regler som personer over denne alder; dog kan erstatningen nedsættes eller endog helt bort-falde, for så vidt det findes billigt på grund af manglende udvikling hos barnet, handlingens beskaffenhed og omstændighederne i øvrigt, derunder navnlig forholdet mellem den skadegørendes og den skadelidendes evne til at bære tabet og udsigten til, at skaden kan fås godtgjort hos andre.

§ 24 b. En person, som på grund af sindssygdom, åndssvaghed, forbigående sindsforvirring eller lignende tilstand har manglet evnen til at handle fornuftmæssigt, er erstatningspligtig for skadegørende handlinger efter samme regler som sjælssunde personer; dog kan erstatningen nedsættes eller endog helt bortfalde, for så vidt det findes billigt under hensyn til personens sindstilstand, handlingens beskaffenhed eller omstændighederne i øvrigt, derunder navnlig forholdet mellem den skadegørendes og den skadelidendes evne til at bære tabet og udsigten til, at skaden kan fås godtgjort hos andre.

Stk. 2. Har den skadegørende ved misbrug af beruselsesmidler eller på lignende måde forbigående hensat sig i en sindstilstand som ovenfor nævnt, er en lempelse i erstatningsansvaret udelukket.'

§4

I lov om lens, stamhuses og fideikommisgodsers samt de herhen hørende fideikommiskapitalers overgang til fri ejendom, jf. lovbekendtgørelse nr. 638 af 16. september 1986, indsættes i §4 som nyt stk.:

'Stk. 4. Justitsministeren kan fastsætte regler om midlernes forvaltning og anbringelse.'

§5

I retsafgiftsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 460 af 27. juni 1989, affattes § 12, *stk. 1, nr. 5*, således :

'5) Værgemål'.

§6

I tinglysningsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 622 af 15. september 1986, foretages følgende ændringer:

1. § 13, *stk. 2 og 3*, affattes således:

'Stk. 2. Samme meddelelsespligt påhviler værgen ved værgemål med frtagelse af handleevne, jf. værgemålslovens § 6.

Stk. 3. Hvis en ejendom ved arv udlægges til en umyndig, jf. værgemålslovens § 1 eller § 6, eller hvis den pågældende på anden måde erhverver fast ejendom, skal værgen lade umyndigheden tinglyse. For mindreårige skal fødselsdagen oplyses.'

2. § 48 affattes således:

'§ 48. Dom om fratagelse af handleevne efter værgemålslovens § 6 skal tinglyses for at få gyldighed over for aftaler, der i god tro indgås med den umyndige. Over for aftaler om fast ejendom skal der tillige ske tinglysning efter denne lovs § 1.

Stk. 2. Reglen i stk. 1 finder tilsvarende anvendelse på ophævelse af handleevnefratagelse.'

§7

I lov om ægteskabets retsvirkninger, jf. lovbekendtgørelse nr. 149 af 8. marts 1991, ophæves §11, stk. 2, og § 52.

§8

Loven træder i kraft den 1. januar 19xx.

§9

Stk. 1. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

Stk. 2 § 3 kan ved kongelig anordning sættes i kraft for Færøerne og Grønland med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

41

**Udkast
til**

LOV OM FORÆLDREMYNDIGHED OG SAMVÆRSRET

Kapitel 1

Forældremyndighed

§§ 1-18 svarende til myndighedslovens §§ 6-22 (incl. § 10 a).

Kapitel 2

Samværsret

§§ 19-20 svarende til myndighedslovens §§ 23-25.

Kapitel 3

Sagsbehandling

§§ 21-24 svarende til myndighedslovens §§ 26-28 (incl. § 27 a).

Kapitel 4

Arbejdsaftaler

§§ 25-26 svarende til myndighedslovens § 35, stk. 2, og § 36.

Kapitel 5

Ikrafttræden m.v.

§ 27. Loven træder i kraft den 1. januar 19xx.

§ 28. Svarende til myndighedslovens § 72 for så vidt angår forældremyndighed og samværsret.

§ 29. Overgangsregel svarende til lov nr. 230 af 6. juni 1985 § 6, stk. 2, og § 8.

§ 30. Om Færøerne og Grønland.

Bemærkninger til lovudkastene

Almindelige bemærkninger

Hovedafsnit 1

Værgemål for voksne

Hovedopgaven for udvalget har som nævnt i kommissoriet været at foretage en 'fuldstændig revision og modernisering af myndighedslovens regler om umyndiggørelse, lavværgemål og beskikkelse af værger i særlige tilfælde'. Udvalget har, som det er blevet det pålagt, søgt at 'finde frem til alternative indgrebsmuligheder'. Overvejelserne danner grundlag for dette hovedafsnit. Her behandles nogle af de bistandsmuligheder, der skal tilbydes samfundets svage.

I *kapitel 4* har udvalget søgt at få overblik over, hvem disse svage er, hvor mange det drejer sig om, hvorledes deres situation er, og hvilken udvikling der har været i de sidste årtier i behandlingsmuligheder og levevilkår. I *kapitel 2 og 3* redegøres for de undersøgelser, udvalget har foretaget af, i hvilket omfang og hvordan umyndiggørelsesinstituttet og andre værgemålsformer bruges i dag.

Hjælpen til samfundets svage ydes ikke mindst gennem offentlige støtteordninger i form af økonomiske ydelser og tilbud om hjælp i hjemmet eller om ophold på institution samt i tilfælde af sygdom med hjælp til helbredelse. Det juridiske grundlag er social- og sundhedslovgivningen. Udover denne offentligretlige *regulering* er der behov for en *civilretlig*. Den gældende myndighedslovgivning gennemgås i *kapitel 1*. Det er disse regler, myndighedslovsudvalgets arbejde har omhandlet. Det har for udvalget været et vigtigt spørgsmål at overveje, hvilke målgrupper der er for disse foranstaltninger og indgreb i beskyttelsesøjemed, samt hvor langt samfundets civilretlige beskyttelse skal gå. Dette er der nærmere redegjort for i *kapitel 5* om overvejelser om værgemål. Endelig er i *kapitel 6* om værgemålssagerne redegjort for de processuelle regler på området, for hvorledes sagerne behandles i praksis i dag samt for udvalgets forslag til ændringer.

Kapitel 1

Gældende ret

1. Lov om umyndighed og værgemål.

Den støtte, samfundet tilbyder i dag på det civilretlige område, findes i lov om *umyndighed og værgemål* fra 1922. Myndighedsloven med bestemmelser bl.a. om umyndiggørelse var i mange henseender en videreførelse af principper med rødder langt tilbage i tiden. Familieretskommissionen kunne i betænkningen fra 1921 om umyndighed og værgemål konstatere, at der ikke blev gjort væsentlige ændringer i reglerne i Danske Lov fra 1683 og en plakat fra 1841, idet umyndiggørelsesgrundene, som særligt fremhævedes i disse regler, var sindssygdом, ødselhed og alderdomssvækkelse. Princippet om, at myndighederne havde pligt til at drage omsorg for umyndiges midler, kunne føres helt tilbage til det 13. århundrede. Det landsdækkende overformynderi blev oprettet i 1868. Danske Lov 3-17-28 foreskrev regnskabspligt for værger. I en række tilfælde skulle indhentes samtykke fra pupilautoriteterne.

Sigtet med regelsættet er at beskytte de svage, men de hjælpeforanstaltninger, der kan iværksættes, har samtidig karakter af indgreb i den retlige handlefrihed. Den mest indgribende foranstaltning, der åbnes mulighed for, er *umyndiggørelse*, se nedenfor under pkt. 1.1. Andre foranstaltninger af mere begrænset karakter er *lavværgemål*, se nedenfor under pkt. 1.2. og *ad hoc værgemål*, se nedenfor under pkt. 1.3.

1.1. Umyndiggørelse.

1.1.1. *Betingelserne* for økonomisk og formueretlig umyndiggørelse fremgår af myndighedslovens § 2. Den vigtigste regel er § 2, nr. 1, hvorefter der kan ske umyndiggørelse af den, der på grund af sindssygdом, åndssvaghed eller anden sjælelig forstyrrelse er uskikket til at varetage sine anliggender.

Det første kriterium er *medicinsk*. Loven indeholder ingen beskrivelse af de opregnede sygdomme og tilstande, og begreberne må fortolkes i overensstemmelse med den til enhver tid herskende lægevidenskabelige opfattelse. Om tilstandene se nærmere nedenfor i kapitel 4.

Det andet kriterium er af mere *retlig karakter*, idet sygdommen eller tilstanden skal sætte den pågældende i en tilstand, hvor denne er *uskikket* til at varetage sine *anliggender*, det være sig de økonomiske eller rent personlige.

Normalt vil den pågældende være ude afstand til at handle aktivt. Ved afgørelsen om umyndiggørelse vil der også blive lagt vægt på, om der er en nærliggende risiko for udnyttelse fra omverdenen. Af betydning kan tillige være, om vedkommende må forventes at skade sine interesser. Dette vil især kunne være tilfældet, hvis der er en formue af en vis størrelse. Kravet til egnethed vurderes i retspraksis ret strengt. Det kræves, at tilstanden skal være mere varig, og det er ikke tilstrækkeligt, at den pågældende midlertidigt er ude af stand til at varetage sine anliggender.

Efter myndighedslovens § 2, nr. 2, kan der endvidere ske umyndiggørelse af den, der ved *ødselhed* eller anden *uforsvarlig adfærd* udsætter sin eller sin families *velfærd forfare*. Bestemmelsens første led omfatter anvendelse af egne midler eller penge, der letsindigt er skaffet ved lån, til et unyttigt og overdrevent forbrug, som står i åbenbart misforhold til den økonomiske situation. Anden uforsvarlig adfærd omfatter enhver groft forsømmelig formueforvaltning, f. eks. manglende betaling af skatter og afgifter. Der foreligger ikke nyere trykte afgørelser om umyndiggørelse efter denne bestemmelse.

Umyndiggørelse kan efter myndighedslovens § 2, nr. 5, desuden ske af den, der på grund af *drikfældighed* eller lignende last er *uskikket* til at varetage sine anliggender. Lignende last kan f.eks. være narkomani. Bestemmelsen anvendes så vidt vides sjældent i praksis.

Endelig kan der efter myndighedslovens § 2, nr. 4, ske umyndiggørelse af den, der på grund af legemlig mangel, sygdom eller anden skrøbelighed er *mindre skikket* til at varetage sine anliggender, og som *selv ønsker* at blive umyndiggjort. Den legemlige mangel kan bestå i, at vedkommende er døv, blind, lam eller lignende. Sygdom kan være mere varige neuroser. Ved anden skrøbelighed tænkes navnlig på begyndende alderdomssvækkelse. Der kræves en mindre grad af uskikkethed end efter nr. 1-3. Umyndiggørelse efter nr. 4 forudsætter som nævnt den pågældendes egen anmodning. For at den kan tillægges retlig betydning, må vedkommende have den fornødne dømmekraft.

1.1.2. *Retsvirkningerne af en umyndiggørelse* er, at vedkommende som andre umyndige *ikke selv kan råde over sin formue eller forpligte sig ved retshandler*, for så vidt ikke andet er bestemt, jf. myndighedslovens § 34. Den pågældende er således umyndiggjort i formueretlig og anden økonomisk henseende og kan ikke på egen hånd disponere over sine ejendele og aktiver, det være sig ved salg, gave, pantsætning, udlejning eller udlån, og kan ikke stifte brugsrettigheder eller andre begrænsede rettigheder over dem. En umyndig kan heller ikke på egen hånd forpligte sig ved retshandler. Den pågældende kan således ikke på egen hånd ved løfte eller tilbud til andre påtage sig nogen forpligtelse til at betale penge eller andre ydelser. Den umyndi-

ge kan ikke på egen hånd acceptere et løfte eller et tilbud, medmindre løftet er rent erhvervende, f.eks. en pengegive.

Råderetten tilkommer i stedet *værgen*, der udøver den retlige og faktiske bestyrelse af den umyndiges formue samt repræsenterer den umyndige i økonomiske forhold, jf. myndighedslovens § 45. Værgens faktiske muligheder for at råde over formuen begrænses dog af, at *formuen* som hovedregel skal *anbringes og bestyres* i en *godkendt forvaltningsafdeling*.

Værgen er endvidere undergivet *tilsyn* af statsamtet og skal indhente godkendelse fra statsamtet til enhver disposition, der går ud over sædvanlig formuebestyrelse.

1.1.3. Efter myndighedslovens § 5 skal umyndiggørelsen *ophæves*, når den umyndige findes skikket til selv at varetage sine anliggender. Om praksis se nedenfor i kapitel 3, pkt. 2.

1.2. Personlig umyndiggørelse.

1.2.1. Er et menneske ude afstand til selv at drage tilbørlig *omsorg* for sin *person*, kan der efter myndighedslovens § 46 ske umyndiggørelse i *personlig henseende*. Bestemmelsen kan kun anvendes, hvis den pågældende også umyndiggøres formueretligt efter § 2, se ovenfor under pkt. 1.1. Det kan ske samtidigt, eller § 46 kan påberåbes under en senere særskilt sag. Behovet for personlig umyndiggørelse kan således nødvendiggøre formueretlig umyndiggørelse, selv om vedkommende intet ejer. Retten må foretage en selvstændig prøvelse af, om betingelserne efter § 46 er opfyldt.

Domstolene har i nyere afgørelser taget stilling til, om betingelserne for personlig umyndiggørelse var opfyldt. Landsretten fandt i en sag, at dette var tilfældet trods institutionsanbringelse :

UfR 1989.615V: At en åndssvag, født 1952, var forsorgsklient og på institution under et forsorgscenter, gjorde ikke hans umyndiggørelse i formueretlig og personlig henseende upåkrævet, idet der uanset anbringelsen kunne være behov for, at han havde en uden for institutionen stående person, som det efter loven påhvilede at drage omsorg for ham. ,

Det modsatte resultat nåede en byret til i en sag, udvalget har modtaget:

To børn anmodede om formueretlig og personlig umyndiggørelse af deres 85-årige moder, der var enke, og som boede på plejehjem. Anledningen var skiftet af mandens dødsbo. Embedslægen oplyste i sin erklæring, at kvinden havde haft en spontan hjerneblødning med højresi-

dig lammelse. Der var tale om 'meget svær afasi'. Hun sad i kørestol, var ude afstand til at udtrykke sig verbalt og havde kun delvis bevaret evnen til at forstå tale. Dommeren fandt ikke en umyndiggørelse i personlig henseende nødvendig, da kvinden allerede havde fast bopæl på et plejehjem.

Heller ikke ved Østre Landsrets dom af 14. februar 1990, gengivet nedenfor i kapitel 3, pkt. 3.3., skete der personlig umyndiggørelse:

Landsretten tiltrådte, at betingelserne for umyndiggørelse såvel i formueretlig som i personlig henseende var opfyldt, men da der ikke var noget aktuelt behov for umyndiggørelse i personlig henseende, ophævedes denne del af umyndiggørelsen.

1.2.2. *Retsvirkningerne af en personlig umyndiggørelse* efter § 46 er, at *værgen* overtager *omsorgen* for den umyndiggjortes person. I forarbejderne til § 46 og i den personretlige litteratur er indholdet heraf kun beskrevet sporadisk. Det er således ikke nærmere analyseret, hvad der i virkeligheden ligger i omsorgens overgang til værgen. På grundlag af det foreliggende sparsomme materiale skal i det følgende forsøges med en gennemgang af den personlige værgers rolle på en række retsområder.

1.2.3. Indledningsvis er der grund til at understrege, at den *rådighed* over den umyndiggjortes *person*, der er tillagt værgen, ifølge sagens natur har et andet indhold end forældremyndigheden over et barn, jf. myndighedslovens § 7, stk. 1. Således bliver der ikke tale om opdragelse i sædvanlig forstand¹⁾.

Det centrale er, at det er den personlige værge, der træffer *beslutning* om den pågældendes *opholdssted*, herunder om *anbringelse* på *plejehjem* eller anden institution²⁾.

Spørgsmålet om medvirken afværgen eller pårørende i forbindelse med optagelse eller flytning fra én institution til en anden har været berørt i nogle offentliggjorte afgørelser fra Den Sociale Ankestyrelse:

I en sag om efterlevelsuspension udtalte Ankestyrelsen, at et visitationsudvalg ikke - uden forudgående drøftelse og accept fra den pågældende eller hans pårørende - kunne ændre et midlertidigt aflast-

¹⁾ Borum: Personretten, 3 udg., 1953, s. 155-156, og om en yderligere sammenligning med forældremyndighed nedenfor i kapitel 5, pkt. 5.3.1.

²⁾ Betænkning 1921, s. 85, **Taksoe-Jensen** og Vorstrup Rasmussen: Familieretten, 1990, s. 383, samt Justitsministeriets skrivelse af 10. januar 1979 nævnt i Lynge Andersen, Iversen og Nørsgaard: Umyndiges Formue, 1988, s. 33, note 12. Se tillige Inger Margrete Pedersen: Handicappede og ældre med kommunikationsproblemer, 1992, s. 59-64 og s. 85-90.

ningsophold til varigt plejehjemsophold på samme plejehjem med den følge, at pensionen skulle inddrages efter reglerne om omregning af pension og betaling for ophold på plejehjem. Der tilkom derfor den efterlevende ægtefælle efterlevelsespension efter lov om social pension § 48³⁾.

I en anden sag vedrørende flytning af en voksen beboer i en institution efter bistandslovens § 112, stk. 1, til en tilsvarende institution i en anden amtskommune blev der gjort indsigelse fra beboerens pårørende - moderen. Til brug for afgørelsen indhentede Den sociale Ankestyrelse en udtalelse fra Civilretsdirektoratet. Direktoratet anførte, at der inden beslutningen om hjemtagelse burde være rejst sag om personlig umyndiggørelse, og at den manglende iagttagelse heraf burde føre til, at den trufne beslutning ansås for ugyldig. Ankestyrelsen fandt dog ikke tilstrækkeligt grundlag for at tilsidesætte beslutningen og lagde herved vægt på, at der efter den hidtidige praksis før og efter særforborgens udlægning til amtskommunerne pr. 1. januar 1980 ikke var sket personlig umyndiggørelse og værgebeskikkelse i tilfælde, hvor pårørende havde været i stand til at varetage den voksne psykisk handicappedes interesser i forbindelse med ophold i døgninstitution⁴⁾.

Ankestyrelsen fandt i en tredje sag, at en fraflytning af plejehjemmet måtte forudsætte, at der forelå samtykke fra ad hoc værgen. Ankestyrelsen lagde i øvrigt til grund, at der ikke forelå en fraflytningsgrund som nævnt i bistandslovens § 83, stk. 2, og at beboeren var ude afstand til at tage stilling til spørgsmålet om flytning⁵⁾.

1.2.4. Værgens adgang til at bestemme opholdssted er ikke ubegrænset. Der er enighed om, at værgen *ikke* kan træffe beslutning om at *tvangsindlægge* den personligt umyndiggjorte på en psykiatrisk hospitalsafdeling. Sådan tvangsindlæggelse kan kun ske efter reglerne i lov nr. 331 af 24. maj 1989 om frihedsberøvelse og anden tvang i psykiatrien⁶⁾. Psykiatriloven anvender et særligt tvangsbegreb, som afviger fra det normale. Ifølge lovens § 1, stk. 2, forstås ved tvang anvendelse af foranstaltninger - det være sig indlæggelse, fortsat ophold, behandling, fiksering m.v. - som patienten *modsetter sig*. Hvis patienten hverken med ord eller i sin adfærd protesterer mod handlingen, anses den som frivillig, selv om der ikke foreligger samtykke eller accept.

³⁾ SM-O-20-89.

⁴⁾ SM-0-50-90.

⁵⁾ SM-0-31-92.

⁶⁾ **Taksøe-Jensen** og Vorstrup Rasmussen: Familieretten, 1990, s. 383 samt Daniel sen og Black: Myndighedslovskommentaren, bind 1,3. udg., 1989, s. 123-24.

I betænkningen om tvang i psykiatrien, der dannede grundlag for loven, anføres, at denne særlige forståelse af tvangsbegrebet er i overensstemmelse med hidtidig praksis inden for psykiatrien. Udvalget ville ikke foreslå en ændring heraf, idet en anden afgrænsning mellem tvang og frivillighed bl.a. ville medføre en eksplosiv vækst i antallet af tvangsendlæggelser, uden at en ny begrebsbestemmelse ville medføre nogen faktisk ændring for patienterne eller en blot tilnærmelsesvis tilsvarende øget retsgaranti⁷⁾.

Særlig for så vidt angår spørgsmålet om tvangsendlæggelse og tvangstilbageholdelse af ældre, herunder *demente*, er det i forarbejderne til psykiatriloven anført⁸⁾, at gamle mennesker kun lovligt vil kunne tvangsendlægges og tvangstilbageholdes, hvis de er sindssyge eller i tilstande, der ganske må ligestilles hermed. Sindssygdomsbegrebet er en samlebetegnelse, der omfatter en lang række meget forskellige sygdomme. En alderdomssvækkelse, hvor der ikke er tale om en demenstilstand, er ikke en sindssygdom og heller ikke en tilstand, der ganske kan ligestilles hermed. Langt de fleste ældre mennesker med nedsatte psykiske funktioner vil derfor ikke lovligt kunne tvangsendlægges eller tvangstilbageholdes, allerede fordi de ikke er omfattet af lovens psykiatriske sygdomskriterium⁹⁾.

Hvis den ældre er dement og dermed sindssyg, kræves det herudover, for at der kan ske tvangsendlæggelse, at den pågældende opfylder enten farlighedskriteriet eller **behandlingskriteriet**, og i sidstnævnte tilfælde tillige, at det vil være uforvarsomt at undlade at frihedsberøve den pågældende med henblik på behandling. Hvis der ikke er et behandlingssigte med indlæggelsen eller tilbageholdelsen, er betingelserne for frihedsberøvelse ikke opfyldt. Denne betingelse vil ofte indebære, at demente ældre ikke lovligt vil kunne tvangsendlægges eller tvangstilbageholdes, selv om de **diagnosticeres** som sindssyge.

Retsstillingen *uden for psykiatrilovens område* er *usikker*. Således er det nævnt, at det må anses som tvivlsomt, om myndighedslovens § 46 giver værger hjemmel til i forbindelse med institutionsanbringelse at bemyndige institutionen til tvangsmæssigt at tilbageholde en åndssvag¹⁰⁾.

Retsplejelovens § 609, stk. 1,2. pkt., om 'fogedrettens hjælp ... til at gøre ... værgemyndighed gældende med hensyn til umyndige' kunne tale for at anse

⁷⁾ Betænkning om tvang i psykiatrien (nr. 1068/1986), bind 2, s. 493-96, samt Dahl Jensen og Jørgen Paulsen: Psykiatrilovskommentaren, 1991, s. 36-37.

⁸⁾ Justitsministeriets besvarelse af spørgsmål nr. 46 fra Folketingets Retsudvalg vedrørende forslag til lov om frihedsberøvelse og anden tvang i psykiatrien (Folketingstidende 1988-89, 1. samling, tillæg B, sp. 1371-73).

⁹⁾ Dahl Jensen og Jørgen Paulsen: Psykiatrilovskommentaren, 1991, s. 58-59.

¹⁰⁾ Lyng Andersen m.fl.: Umyndiges Formue, 1988, s. 33, note 12.

værgen for bemyndiget til at træffe beslutning om den umyndiges opholdssted, også mod den pågældendes vilje. Rækkevidden af denne passus er imidlertid tvivlsom. Bestemmelsen anvendes næppe i praksis. I et forslag til lov om ændring af retsplejeloven og færdselsloven (Tvangsfuldbyrdelse af andre krav en pengekrav m.v.) (L 35) fremsat den 7. oktober 1992, hvor § 609 bliver til § 596, er sætningen da også udgået, uden at det har givet anledning til bemærkninger.

På linje med retsplejelovens regel har Justitsministeriet i en konkret sag antaget, at politiet kan yde værgen bistand ved indlæggelse af en personlig umyndiggjort på et plejehjem eller et almindeligt hospital, evt. ved flytning til et andet opholdssted, såfremt den umyndiggjorte vægrer sig ved en sådan ændring af opholdssted under forudsætning af, at der ikke bliver tale om egentlig frihedsberøvelse¹¹⁾).

1.2.5. Værgens rolle i forhold til en *person*, der er *på plejehjem* eller anden social institution, er noget uklar. Et institutionsophold medfører *ikke begrænsninger* i personens *handleevne* eller ret til fortsat *selvbestemmelse*, hverken personligt eller økonomisk. Beboerne har de samme rettigheder som personer i eget hjem. En faktisk afhængighed af hjælp indebærer ikke en retlig begrænsning af personens handlefrihed. For personalet og for pårørende betyder dette, at man i det daglige arbejde skal respektere, at det er beboeren, der afgør, om pågældende vil modtage den tilbudte pleje, deltage i aktiviteter, spise den tilbudte mad o.s.v.

Det er dog almindeligt anerkendt, at der kan fastsættes nærmere regler om retsforholdet mellem en offentlig 'anstalt' - i mere moderne sprogbrug en 'institution', f.eks. hospital, plejehjem eller anden døgninstitution - og den kreds af personer, som betjenes, de såkaldte *anstaltsanordninger*. Heri kan fastsættes regler om vilkårene for opholdet, herunder om forholdet mellem de enkelte beboere i form af 'ordensregler' og lignende. Med hjemmel i anstaltsbetragtninger vil der imidlertid alene kunne fastsættes de regler, som er nødvendige og rimelige med henblik på at sikre institutionens hensigtsmæssige drift, og synspunkterne kan ikke udstrækkes til at give hjemmel for egentlige tvangsmæssige foranstaltninger over for brugerne.

I forarbejderne til myndighedsloven anføres, at i mange tilfælde, hvor den umyndiggjorte er genstand for hospitalsbehandling, vil der ikke være brug for nogen indblanding fra værgens side. Men det vil dog også dér være praktisk at have en, der kan tage bestemmelse på den umyndiges vegne¹²⁾. I teorien er bemærket, at værgens beføjelser over for en person, der er *optaget på en*

¹¹⁾ Justitsministeriets *sag*, 2. ktr., 1959-114-184.

¹²⁾ Betænkning 1921, s. 85.

social institution, begrænses af de regler, hvorunder forsorgen må virke. Værgen kan ikke kræve andre hensyn taget end dem, der er rimelige efter forsorgsmæssige synspunkter, og således ikke gennemføre forholdsregler, der ikke tjener forsorgsmæssige formål¹³). Som nævnt under pkt. 1.2.1. har landsretten forudsat, at der også under en institutionsanbringelse kan være behov for en personlig værge.

1.2.6. Værgens rolle i forhold til en person, der har behov for *lægelig behandling og medicinering* kan ligeledes give anledning til tvivl. I en redegørelse fra december 1981 fra en arbejdsgruppe nedsat af Sundhedsstyrelsen om 'Lægers pligt til at informere deres patienter og disses samtykke til indgreb og behandling' behandledes bl.a. spørgsmålet om samtykke til behandling, hvor samtykke fra patienten ikke kan opnås, fordi denne ikke er i stand til at forstå den givne information, f.eks. på grund af sindssygdom eller dårlig begavelse. Arbejdsgruppens opfattelse var, at såfremt samtykke ikke kan opnås, fordi den pågældende varigt er inhabil, er en personlig umyndiggørelse nødvendig, og den beskikkede værge afgør herefter, om en behandling mod den pågældendes vilje kan foretages. Sundhedsstyrelsen tilsluttede sig arbejdsgruppens opfattelse i et cirkulære af 28. juni 1983¹⁴). Cirkulæret er senere ændret se nedenfor.

Princippet om information og samtykke fra patienten som forudsætning for iværksættelse af enhver lægelig undersøgelse, behandling m.v. er blevet fastlagt ved lov nr. 351 af 14. maj 1992, hvor en ny regel er indsat i lægelovens § 6, stk. 3. Efter denne bestemmelse, der ifølge forarbejderne alene er en lovfæstelse af hidtil gældende principper, må en læge ikke indlede eller fortsætte en behandling mod patientens vilje, medmindre andet er særligt hjemlet. Dette er f.eks. tilfældet i lov om frihedsberøvelse og anden tvang af psykiatrien § 12 og § 13 samt i lov om foranstaltninger mod smitsomme sygdomme §§ 5, 6 og 8.

Ved Sundhedsstyrelsens cirkulære af 22. september 1992 om information og samtykke m.v. 'Lægers pligt og patienters ret' er lægelovens krav præciseret. I cirkulærets § 2 og § 5 er forskrifter om information af og samtykke fra voksne habile patienter. I § 6 er særlige regler om børn, herunder mindre børn. Cirkulæret indeholder ikke noget om varigt inhabile voksne, bortset fra § 10 og § 11 om psykiatriske patienter med en henvisning til psykiatriloven. Værgens rolle ved personlig umyndiggørelse er heller ikke omtalt. Derimod er der i § 12 regler om livsnødvendig behandling af en voksen, der midlertidigt er inhabil, f.eks. på grund af bevidstløshed, og hvor der ikke foreligger en

¹³) Myndighedslovskommentaren, bind I, s. 123.

¹⁴) Sundhedsstyrelsens opfattelse er imødegået af Uffe Vesth Madsen i Ugeskrift for Læger, 1986, s. 2717.

tilkendegivelse om den aktuelle sygdomssituation. Livsnødvendig behandling eller behandling, som er uopsættelig for på længere sigt at forbedre patientens chance for overlevelse eller for et bedre resultat af behandlingen, kan iværksættes uden patientens samtykke.

Af det anførte fremgår, at for at en voksen, habil patients selvbestemmelsesret med mening skal kunne udøves, er lægen forpligtet til - af egen drift - i fornødent omfang og under hensyntagen til patientens tilstand og ønsker at informere patienten om dennes sygdom og om undersøgelser, behandling og indgreb samt om risikoen for eventuelle komplikationer og bivirkninger. Princippet i cirkulærets § 12 om midlertidig inhabilitet må formentlig også gælde, hvis patientens samtykke ikke kan indhentes, fordi denne er varigt inhabil, f.eks. på grund af demens. Lægelovens § 6, stk. 1, samt de øvrige bestemmelser i lægeloven om lægers pligter er ikke udtømmende, men pålægger lægen til enhver tid at efterleve de faglige og etiske krav, der på baggrund af lovgivningens regler og udviklingen i behandlingsmulighederne m.m. opstilles om god, omhyggelig og faglig kompetent lægelig adfærd. Der må altid og for hver enkelt patient foretages en konkret vurdering ved den ansvarlige læge af patientens tilstand og udsigter samt foreliggende behandlingsmuligheder, og det er lægens ansvar at foretage denne totalvurdering og handle efter den under ansvar bl.a. efter lægeloven.

1.2.7. En egentlig hjemmel til *magtanvendelse overfor voksne* findes i bistandslovens § 14, stk. 6, jf. lovbekendtgørelse nr. 829 af 1. oktober 1992. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

'Stk. 6. Anvendelse af sikrede og lukkede afdelinger, isolation, fiksering m.v. i institutioner beregnet til døgnophold for børn og unge og for voksne med vidtgående fysiske eller psykiske handicap må alene ske, når forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet. Socialministeren fastsætter nærmere regler om betingelserne herfor. Aflåsning om natten af værelser i sikrede afdelinger betragtes ikke som isolation.'

Bemyndigelsen i bistandslovens § 14, stk. 6, 2. pkt., er udmøntet i Socialministeriets bekendtgørelse nr. 568 af 21. december 1979, som senest ændret ved bekendtgørelse nr. 284 af 26. april 1990.

I bekendtgørelsen fastsættes bestemmelser om aflåsning, fiksering m.v. De såkaldte H-plejehjem, som blev overført fra sygehusvæsenet med virkning fra 1987, drives nu efter bistandslovens § 112, stk. 2, og er dermed omfattet af magtanvendelsesbekendtgørelsen. Ingen af disse H-plejehjem er i dag godkendt som lukkede institutioner.

Der kan efter bekendtgørelsen endvidere blive tale om fysisk magtanvendelse i form af, at den pågældende fastholdes eller føres til et andet opholdssted. Dette er tilladt, såfremt den pågældende enten udviser en sådan adfærd, at fortsat *ophold i fællesskabet* er *uforsvarligt*, eller såfremt den pågældende **derved** *forhindres* i at *skade sig selv*. Denne magtanvendelse skal afpasses efter forholdene i den enkelte situation, og må ikke gå ud over det strengt nødvendige, jf. bekendtgørelsens § 2, stk. 1.

Fiksering, d.v.s. anvendelse af *tvangsmiddel* i form af bælte, håndremme, fodremme eller livsstykke må kun anvendes i *behandlingsøjemed*, når anvendelsen er absolut påkrævet for at afværge, at pågældende skader sig selv eller andre, og faren herfor ikke kan afværges ved andre mere lempelige forholdsregler. *Fastspænding* med stofseler til seng, stol eller toilet for at forhindre fald betragtes ikke som fiksering, men som en *beskyttelsesforanstaltning* og et led i omsorgen. Det samme gælder den form for fastspænding til kørestol eller andet hjælpemiddel, der anvendes over for stærkt fysisk hæmmede personer.

Der foreligger ikke nogen nærmere drøftelse af værgens rolle med hensyn til disse foranstaltninger.

1.2.8. Endnu en virkning af det personlige værgemål er, at den udpegede værge får **en formel adgang til** at *repræsentere* den pågældende. Som partsrepræsentant kan værgen udøve partsrettigheder, herunder indbringe spørgsmål for myndighederne, kræve kontradiktion, gøre brug af partsoffentlighedsreglerne, anmode om begrundelse for en afgørelse og klage til overordnede myndigheder. Værgemålet bryder også tavshedspligten.

1.3. Lavværgemål.

1.3.1. Efter myndighedsloven § 54 kan en person sættes under lavværgemål, når det er *påkrævet* af hensyn til hans *uerfarenhed* eller i øvrigt på grund af *mangler* ved hans *legemlige eller sjælelige tilstand*, og såfremt han *selv ønsker* det. Den pågældende må have så megen dømmekraft, at der kan tillægges tilkendegivelsen retlig betydning.

Lavværgemålet blev oprindeligt indført med det formål at bistå enker, der ved mandens død som arving eller som hensiddende i uskiftet bo kom til at stå alene med en forretning eller formue, som de ikke selv havde den fornødne erfaring til at administrere. Om lavværgemåls praktiske udbredelse henvises til redegørelsen i kapitel 2, pkt. 2, og om lavværgemålssagerne til gennemgangen i kapitel 3, pkt. 1.

1.3.2. Den, der er under lavværgemål, kan *kun råde* over sin formue eller forpligte sig ved retshandler i *forbindelse* med sin *lavværge*, jf. myndighedslovens § 55. Formuen er under samadministration, idet der kræves en fælles

beslutning af lavværgen og den lavværgede. Den lavværgede bevarer derimod rådigheden over sine personlige forhold og kan selv indgå arbejdsaftaler.

Af henvisningerne i myndighedslovens § 56 fremgår, at lavværgemålet *ikke* er undergivet *tilsyn* fra statsamtet. Reglerne om anbringelse af umyndiges midler gælder heller ikke, og aktiverne skal ikke indleveres til bestyrelse i en forvaltningsafdeling. Lavværgens honorar skal ikke godkendes. Blandt de overførte regler er en af de vigtigste myndighedslovens § 53 om værgens ansvar.

1.3.3. Opstår der varig uenighed mellem lavværgen og den lavværgede, eller kan de ikke blive enige om et væsentligt spørgsmål, må der normalt ske umyndiggørelse, hvis betingelserne efter myndighedslovens § 2 er opfyldt, eller lavværgen må fritages for eller fratages hvervet og en anden beskikkes. Lavværgemålet skal i øvrigt ophæves, når den lavværgede findes egnet til selv at varetage sine anliggender, jf. § 56, jf. § 5.

1.4. *Ad hoc værgemål.*

1.4.1. For en myndig, der *midlertidigt er forhindret* i at varetage sine anliggender, kan der efter *myndighedslovens § 59* beskikkes en *ad hoc værge*. Forhindrengen skal skyldes sygdom eller fraværelse. Personer, der varigt er uskikket til at varetage deres anliggender, må i princippet søges umyndiggjort efter reglen i myndighedslovens § 2.

Sager om værgebeskikkelse efter myndighedslovens § 59, som tidligere hørte under skifteretterne, blev fra den 1. januar 1986 henlagt til statsamtterne, jf. myndighedslovens § 61, jf. § 33. Om anvendelsen af ad hoc værgemål henvises til gennemgangen nedenfor i kapitel 2, pkt. 3.

1.4.2. Efter § 59 skal ad hoc *værgen*, så længe tilstanden består, varetage den pågældendes anliggender i nærmere angivet omfang. Beskikkelsen skal således angive udstrækningen af værgens hverv. Det kan f.eks. være til opsigelse og rydning af en lejlighed, til at bestyre en ejendom eller en forretning i nogle måneder, til at repræsentere den pågældende under en retssag eller til at samtykke i anbringelse på plejehjem. Beskikkelsen kan også være tidsbegrænset.

Ad hoc værgens legitimation beror på beskikkelsens omfang. Ad hoc værgemålet medfører *ingen begrænsning i handleevnen* for den person, der undergives ad hoc værgemål. Der bliver således ikke tale om ugyldighed, selv om den person, der er under ad hoc værgemålet, selv har disponeret over sin formue eller forpligtet sig ved retshandler. Anvendelse af myndighedslovens § 65 med henblik på at erklære en aftale ugyldig kan dog komme på tale.

1.4.3. Ad hoc værgemålet *ophører*, når det omhandlede hverv er udført, når

den pågældendes forhindring i at varetage sine anliggender er ophørt, eller når den pågældende er blevet umyndiggjort.

1.4.4. *I praksis* har der været en tendens til at beskikke en ad hoc værge, selv om sygdommen eller tilstanden ikke er midlertidig, hvis der kun er aktuelt behov for en værge til en enkeltstående disposition af begrænset omfang, og der ikke i øvrigt er særlig trang til umyndiggørelse. Praksis er godkendt af Civilretsdirektoratet og nærmere fastlagt i en cirkulæreskrivelse af 18. november 1987 om beskikkelse af ad hoc værge for myndige, hvori bl.a. anføres:

'Skifteretterne har før 1. januar 1986 i et vist omfang beskikket midlertidig værge efter en analogi af myndighedslovens § 59 for personer, hvis sygdom m.v. ikke har kunnet antages at være af midlertidig art, men hvor de opgaver, der skulle varetages, var af enkeltstående karakter af begrænset omfang. Sådant værgebeskikkelse har i skifteretspraksis især været anvendt i sager, hvor der skulle tages stilling til plejehjemsanbringelse, opsigelse af lejlighed og dispositioner over indbo. Det har været en forudsætning, at den, for hvem midlertidig værge blev beskikket, ikke havde formue af nogen betydning. Formuegrænsen har i de sidste 10 år været ca. 10.000-15.000 kr.

Under henvisning hertil skal man meddele, at Familieretsdirektoratet finder, at statsamtterne i overensstemmelse med denne praksis fortsat kan beskikke værge til at varetage enkeltstående dispositioner af den nævnte art for personer, hvis sygdom ikke kan antages at være af midlertidig art. Direktoratet finder endvidere, at formuegrænsen under hensyn til prisudviklingen kan forhøjes til 25.000-30.000 kr.

Det er en forudsætning for disse midlertidige værgebeskikkelser, at der under sagens behandling foreligger udførlige oplysninger om behovet for værgebeskikkelse, herunder udførlige lægelige oplysninger om den pågældende.¹⁵⁾

I tilslutning til cirkulæreskrivelsen har Civilretsdirektoratet i en skrivelse af 10. december 1987 til Københavns Hospitalsvæsen, der er udsendt efter drøftelse med Københavns Overpræsidium, nærmere vejledt om patientsamtykke og værgebeskikkelse ved indstilling til plejehjem. I skrivelsen anføres bl.a., at som hovedregel skal patienten give samtykke til indstillingen om optagelse på plejehjem. Hvis patienten på grund af sin psykiske tilstand ikke

¹⁵⁾ Skrivelsen er aftrykt i Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 150-51, og i Folketingets Ombudsmands beretning 1988, s. 109-12.

forstår betydningen af indstillingen, er det nødvendigt, at der beskikkes en værge. Det understreges i skrivelsen, at (ad hoc) værgebeskikkelse ikke kan anvendes som middel til at flytte en patient til plejehjem, hvis patienten nægter og i øvrigt forstår betydningen heraf.

Skifteretternes praksis, som efter sagernes overgang til statsamtene i 1985 blev fulgt op med cirkulæreskrivelsen, har givet anledning til teoretiske overvejelser. I myndighedslovskommentaren fra 1978, hvor den udvikling, der var indledt i Københavns Byrets skifteafdeling, blev beskrevet for første gang, betegnedes hjemmelen hertil som spinkel¹⁶⁾.

Bent Iversen og Jørgen Nørgaard omtalte problemet i 1983 og anførte bl.a., at det kan virke som proportionsforvrængning at umyndiggøre en person for at tillægge denne en erstatning på f.eks. 3.000 kr. eller udlægge et tilsvarende beløb som arv, men myndighedsloven åbner ingen anden udvej¹⁷⁾. Lyng Andersen, Iversen og Nørgaard nævnte i 1988, at der i de senere år har været en stigning i antallet af sager, hvor en person har befundet sig i en varig tilstand, der kunne føre til umyndiggørelse, men hvor familien har stillet sig afvisende over for at rejse umyndiggørelsessag. Dette har dels været begrundet med principielle synspunkter, dels - og navnlig - med at der kun var tale om løsning af et enkeltstående problem af forbigående karakter, således at en egentlig umyndiggørelse ville føles for vidtgående¹⁸⁾. I en anmeldelse af bogen omtaler Gorm Leinum spørgsmålet og erklærer sig enig i, at man befinder sig i det absolutte yderområde af § 59, ligesom det anføres, at der også ved statsamternes sagsbehandling skal foreligge udførlige lægelige oplysninger m.v. om den pågældende¹⁹⁾.

Finn **Taksøe-Jensen** har i 1987 anført, at behovet for en mellemløsning, dvs. beskikkelse af en ad hoc værge, selvom tilstanden ikke er midlertidig, i praksis vist nok er ganske betydeligt, især for alderdomssvækkede personer. Han anfører videre som en de lege ferenda betragtning, at adgangen til at beskikke en ad hoc værge synes at burde udvides til også at omfatte tilfælde, hvor der foreligger en varig tilstand. Erfaringerne fra udlandet og her fra landet taler i stigende grad for, at hele spørgsmålet om tilvejebringelse af brugbare alternativer til umyndiggørelse søges ordnet ved en samlet lovregulering²⁰⁾. I en anmeldelse af bogen har Christian Trønning tilsluttet sig dette synspunkt²¹⁾.

¹⁶⁾ Myndighedslovskommentaren, 1. udg., 1978, s. 302.

¹⁷⁾ Iversen og Nørgaard: Umyndiges personers formue, 2. udg., 1983, s. 45-47 med henvisninger.

¹⁸⁾ Lyng Andersen m.fl.: Umyndiges Formue, 1988, s. 40-43.

¹⁹⁾ Fuldmægtigen 1989, s. 14-15.

²⁰⁾ **Taksøe-Jensen**: Person-, Familie- og Arveret, 1987, s. 60-61.

²¹⁾ Ugeskrift for **Retsvæsen** 1988 B, s. 93.

Jørgen Graversen og Inger Margrete Pedersen har i en artikel om afasi anført, at fremgangsmåden ud fra et juridisk synspunkt kun nødtørftigt kan forsvares med, at den korrekte løsning - personlig umyndiggørelse - er aldeles utilfredsstillende²²⁾.

Ombudsmanden tog af egen drift den praksis, der er beskrevet i cirkulæreskrivelsen fra 1987 om beskikkelse af ad hoc værge for myndige, op til undersøgelse. Ombudsmanden konstaterede, at der knyttede sig en vis retlig usikkerhed til grundlaget for den praksis, som er omhandlet i cirkulæreskrivelsen, men under hensyn til at denne usikkerhed må forventes at blive løst i forbindelse med udvalgets arbejde, fandt han ikke anledning til at foretage sig videre i sagen²³⁾.

2. Fuldmagter som alternativ

Der kan være anledning til at nævne, at repræsentationsspørgsmål kan løses ad *frivillighedens vej*, medens vedkommende endnu er i stand til at handle fornuftmæssigt. Det kan ske ved at benytte fuldmagter, jf. aftalelovens kapitel 2²⁴⁾. I praksis anvendes *generalfuldmagter* i et vist omfang. I Juridisk Formularbog²⁵⁾ og i fortrykte blanketter anvendes følgende formulering:

'Undertegnede befuldmægtiger herved til at bestyre hele min formue, intet undtaget, og at foretage enhver disposition over den med samme retsvirkning, som om den var foretaget af mig personlig. Som følge heraf er min befuldmægtigede berettiget til for mig at indgå alle retshandler og kontrakter af enhver art, bestyre, pantsætte og sælge faste ejendomme, varer og andre ejendele, transportere på mit navn lyden- de værdipapirer, kvittere for enhver mig tilkommende betaling eller anden indtægt, herunder også kvittere mig tilhørende pantebreve til aflysning i tingbogen, indsætte mine penge til forrentning i pengeinstitut eller anbringe dem på anden måde, forpligte mig ved optagelse af lån eller stiftelse af kassekredit på mine vegne i pengeinstitut, inddrive mine udestående fordringer og på mine vegne anlægge retssager, indgå forlig, repræsentere mig som arving eller kreditor i ethvert døds- eller konkursbo, afgive erklæring og underskrift på mine vegne i alle skiftets anliggender herunder om vedgåelse af arv og gæld, overtagelse af bo til privat skifte og til at modtage og kvittere for ethvert beløb, der i sådan-

²²⁾ Ugeskrift for Retsvæsen 1988 B, s. 349.

²³⁾ Folketingets Ombudsmands Beretning 1988, s. 109-12.

²⁴⁾ Inger Margrete Pedersen: Handicappede og ældre med kommunikationsproblemer, 1992, s. 94-96.

²⁵⁾ Juridisk Formularbog, 13. udg., 1989, s. 538.

ne boer måtte tilkomme mig.

Hvad min befuldmægtigede er berettiget til personlig at foretage ifølge denne fuldmagt, kan han også lade udføre ved andre.

Foranstående underskrives i 2 ligelydende eksemplarer, af hvilke det ene efter forudgående konferering opbevares i notarialkontorets arkiv, således at en afskrift heraf skal have samme gyldighed som originalen.'

Udbredelsen af generalfuldmagter kan ikke belyses gennem nogen statistik. Notarialkontoret i København har oplyst, at der dér i 1990 blev underskrevet måske en halv snes.

Fuldmagtens gyldighed forudsætter, at *fuldmagtsgiveren* var *habil*, da fuldmagten blev udstedt. *Retsvirkningen* fremgår af aftalelovens § 10. Herefter bliver den, som har givet en anden fuldmagt til at foretage en retshandel, umiddelbart berettiget og forpligtet over for trediemand ved en retshandel, som fuldmægtigen foretager i fuldmagtsgiverens navn og inden for fuldmagtens grænser. På grund af de vidtrækkende beføjelser *generalfuldmagter* med sædvanlig anvendte formularer giver, undergives de undertiden en vis indskrænkende fortolkning²⁶).

Fuldmagter kan gøres *uigenkaldelige*, hvis dette sker i trediemands interesse, og uigenkaldelige fuldmagter, der gives i fuldmægtigens interesse, må ikke være særlig omfattende. Generalfuldmagter kan ikke være uigenkaldelige²⁷).

Fuldmagten *bortfalder ikke*, selv om fuldmagtsgiverens *tilstand senere forværres*, fordi denne bliver tiltagende senil, eller fordi fuldmagtsgiveren mister evnen til at handle fornuftmæssigt²⁸). Derimod *bortfalder* fuldmagten som hovedregel, når fuldmagtsgiveren *umyndiggøres*. Dette fremgår af aftalelovens § 22. Ved tinglysning af en dom, hvorved fuldmagtsgiveren er umyndiggjort, bortfalder fuldmagten. Det er tidligere hævdet, at en uigenkaldelig fuldmagt i almindelighed ikke bortfalder, selv om hovedmanden blev umyndiggjort²⁹), men det er tvivlsomt om dette er retsstillingen³⁰). Efter aftalelovens § 24 er fuldmægtigen dog berettiget til, når fuldmagtsgiveren bliver umyndiggjort, indtil de fornødne foranstaltninger kan træffes af værger i kraft af fuldmagten, at foretage de retshandlinger, som er nødvendige for at beskytte den umyndiggjorte mod tab. Se om fuldmagter også nedenfor i kapitel 8, pkt. 2.4.1.

²⁶) Lynge Andersen og Nørgaard: Aftalelovskommentaren, 1990, s. 68-69 med referat af dømspraksis.

²⁷) Lynge Andersen og Nørgaard: Anf. st., s. 87-88, og Ussing, Aftaler, 3. udg., 1950, s. 309-11.

²⁸) Lynge Andersen og Nørgaard: Anf. st., s. 110-11, Ussing: anf. st., s. 320, og UfR 1979.637 V.

²⁹) Ussing: Anf. st., s. 318.

³⁰) Lynge Andersen og Nørgaard: Aftalelovskommentaren, 1990, s. 110.

Retsvirkningen af en aftale, der indgås mellem fuldmægtigen og trediemand efter umyndiggørelsesdekretets tinglysning, fremgår af aftalelovens § 22. Herefter erhverver trediemand ved retshandel med fuldmægtigen ikke anden retsstilling over for den umyndiggjorte, end han ville have erhvervet, hvis retshandelen var foretaget med denne selv. Da aftaler, der indgås med en umyndiggjort, som hovedregel er ugyldige, jf. myndighedslovens § 34, vil en aftale, der indgås med den umyndiggjortes fuldmægtig, også være ugyldig. En undtagelse gælder dog for de aftaler, som en umyndiggjort selv kan indgå, jf. myndighedslovens §§ 38-41.

3. Andre nordiske lande.

3.1. Norsk ret.

De norske regler om umyndighed og værgemål findes i to love.

3.1.1. Umyndiggørelsesreglerne findes i *lov af 28. november 1898 om umyndiggjørelse*. Loven er blevet ændret flere gange, men hovedreglerne har stået uændret. Der er 38 paragraffer med regler om kriterierne for og fremgangsmåden ved umyndiggørelse.

3.1.2. I *lov nr. 3 af 22. april 1927 om vergemål for umyndige m.m.* findes kapitel 2 om værger, kapitel 3 om overformyndere, kapitel 4 om den umyndiges handleevne, kapitel 5 om værgers rådighed og pligter, kapitel 6 om overformynderiets forvaltning af umyndiges midler og kapitel 7 om regnskaber. Loven har nu knap 100 paragraffer.

I 1934 blev i loven indsat en bestemmelse, hvorefter der kan udpeges en *hjelpeverge* for en myndig person, som på grund af sindssygdom eller anden sindslidelse er forhindret i at varetage sine anliggender. Hjelpevergen kan beskikkes til at varetage den syges anliggender i almindelighed eller vedrørende enkelte, særlige anliggender. I den oprindelige udformning krævedes det, at der forelå en sindssygdom eller anden stærk sindslidelse, og at vedkommende skulle være midlertidigt forhindret. Efter retspraksis var der også adgang til at udpege en hjelpeverge, hvis en varig tilstand medførte et midlertidigt behov. Ved en lovændring i 1961 blev adgangen til at udpege hjelpeverge stærkt *udvidet*. Kravene om midlertidighed og om, at sindslidelsen skulle være stærk, faldt bort.

Vergemålsloven blev yderligere ændret i 1972³¹⁾). Grundlaget var en indstilling fra en komité nedsat i 1969. Ændringerne vedrørte navnlig anbringelsen og forvaltningen af umyndiges midler samt en lempelse af reglerne om godkendelse fra overformynderiet til visse værgemålsdispositioner.

³¹⁾ Lovnr. 6 af 17. marts 1972.

3.1.3. Nyere norske overvejelser om reformer på området indledtes af et udvalg nedsat i 1972. I betænkningen fra 1979 med titlen: 'Lov om innskrenkninger i persons råderett m.v.'³²⁾ findes et udkast til en ny samlet lov med nævnte titel til afløsning for loven fra 1898. Betænkningen gav ikke anledning til ny generel lovgivning³³⁾.

3.1.4. I juni 1990 tr der gennemført *ændringer af værgemålsloven*³⁴⁾. Lovforslaget byggede til dels på betænkningen fra 1979, men var i øvrigt udarbejdet i Justisdepartementet. Formålet var en *udvidelse* og præcisering af *hjelpevergeordningen* for at styrke retssikkerheden for bl.a. alderssvækkede og psykisk udviklingshæmmede. Ifølge kgl. resolution af 14. december 1990 trådte lovændringerne i kraft den 1. januar 1991. Om ændringerne er udsendt rundskriv af 18. december 1990³⁵⁾.

Ændringen i 1990 bygger på en forudsætning om, at umyndiggørelse ikke skal iværksættes, hvis vedkommendes interesser på hensigtsmæssig måde kan varetages gennem mindre indgribende foranstaltninger som udpegning af en hjelpeverge. En hjelpeverge vil normalt være tilstrækkelig for den, der behøver en fuldmægtig til at handle for sig. Umyndiggørelse kan være nødvendig for at beskytte vedkommende mod egne uheldige dispositioner til skade for sig selv. Men dette, og muligheden for kolliderende dispositioner ved at klienten og hjelpevergen begge handler på samme område, vil, som nævnt i rundskrivelsen om lovændringen, i de fleste tilfælde ikke være noget stort problem.

De medicinske *kriterier* for beskikkelse af hjelpeverge er *udvidet*, så beskikkelse, ud over ved sindslidelse, kan ske ved andre psykiske forstyrrelser, senil demens, hæmmet psykisk udvikling eller hæmmet legemlig funktion. I lovteksten er det præciseret, at der skal være et *behov* for hjelpevergen. Ifølge rundskrivelsen om lovændringerne er det vanskeligt at give detaljerede retningslinjer. Det nævnes dog, at der forholdsvis hurtigt foreligger et behov, når det drejer sig om formuer af en vis størrelse, og beløb på 50.000 - 100.000 kr. nævnes. Behov kan også foreligge, når klienten har stor gæld. Udover sådan økonomisk forvaltning kan behov for hjelpeverge bl.a. være aktuelt i forbindelse med spørgsmål om bopæl efter flytning fra institution, ved dispositioner over egen bolig, ved optræden i retssager og under skifte og for at varetage vedkommendes interesser over for offentlige myndigheder, f. eks. ved klage.

³²⁾ NOU 1979:57, s. 27-29 og 95-103.

³³⁾ Ot.prp. nr. 45 (1989-90), s. 7-8, og Inst. Onr. 42 (1989-90).

³⁴⁾ Se lov nr. 29 af 15. juni 1990.

³⁵⁾ Rundskriv af 18. desember 1990 (G-178/90). Endringer i vergemålsloven m.m. (hjelpevergeordningen m.m.).

Den, der får en hjælpeverge, *mister ikke* sin retlige *handleevne*. Problemerne hermed og med dobbelte retshandler vil ifølge lovforslaget i flertallet af tilfælde være af ringe betydning. Vedkommende vil i mange tilfælde åbenbart mangle retlig handleevne eller opholde sig på institution med små muligheder i praksis for egne dispositioner. Formålet er derfor i disse tilfælde ikke primært at værne de svækkede mod egne fejlpositioner som ved umyndiggørelse, men at få en fuldmægtig til at ordne problemerne. Samtidig spares vedkommende og familien for den belastning, umyndiggørelse utvivlsomt kan være³⁶).

I rundskrivelsen om lovændringerne understreges, at hjælpevergens *primærefunktion* er at være *økonomisk* forvalter og retlig stedfortræder. En vis udbygning af hjælpevergeordningen kan ikke erstatte det almindelige sociale støtteapparat. Det vil være familie, institutionspersonale og ansatte i sundheds- og socialsektoren m.v., som primært må bistå med de mere daglige og enkle gøremål. For at varetage mere personlige behov og interesser kan det om nødvendigt overvejes at oprette en støttekontakt, evt. ved siden af en hjælpeverge³⁷).

5.7.5. Der er i Norge fra forskellige sider lagt op til en *mere* vidtrækkende *revision* af umyndiggørelses- og værgemålsloven. I lovforslaget fra 1990 nævnes, at det kan være naturligt at vurdere umyndiggørelsesordningen på et mere principielt grundlag og samtidig at gennemgå virkningerne i særlovgivningen. Departementet nævner yderligere, at det bør vurderes, om der kan være anledning til en samlet undersøgelse specielt af de ældres retsstilling³⁸). Stortingets justiskomite erklærede sig under behandlingen af lovforslaget i 1990 enig i, at de ældres retsstilling bør sikres, og tilsluttede sig tanken om en snarlig gennemgang af umyndiggørelses- og værgemålsloven³⁹). Arbejdet hermed er endnu ikke iværksat.

3.2. Svensk ret.

3.2.1. De svenske værgeregler findes i *föräldrabalken* fra 1949 kapitel 10-19. Kapitel 10 er om förmyndare, kapitel 11 om god man och förvaltare, kapitel 12 om innskrivning av förmynderskap, godmanskap och förvaltarskap, kapitel 13 indeholder almindelige bestemmelser om förmyndares pligter, kapitel 14 er om vård av omyndigs rätt i oskiftat bo, kapitel 15 om förmyndares, gode mäns och förvaltares egendomsförvaltning, kapitel 16 er om redovisnings-

³⁶) Ot.prp. nr. 45 (1989-90), s. 19.

³⁷) Rundskrivaf18.desember1990,(G-178/90), s. 10.

³⁸) Ot. prp. nr. 45 (1989-90), s. 36-37.

³⁹) Inst. O. nr. 42 (1989-90), s. 6-7. Se tillige NOU 1991:20 Rettssikkerhed for mennesker med psykisk udviklingshemming, s. 36.

skyldighed, kapitel 17 er om tilsyn med förvaltning og kapitel 19 er om överförmyndare. Reglerne er inden for de sidste to årtier ændret i 1974 og i 1988.

3.2.2. Ændringerne i 1974 tilsigtede bl.a., at umyndiggørelse skulle anvendes i mindre udstrækning end tidligere. Man ønskede også at få sikkerhed for, at umyndiggørelser blev ophævet, når der ikke længere var behov herfor⁴⁰⁾. Reformen medførte en *kraftig nedgang i antallet af umyndiggørelsessager*⁴¹⁾, se herom også nedenfor i kapitel 2, pkt. 4.2. og 4.4.

3.2.3. I 1980'erne foretoges en ny gennemgang af lovgivningen om 'förmynderskap og godmanskap'. Den såkaldte *Förmynderskapsutredning* afgav i 1986 delbetænkningen 'God man och förvaltare'⁴²⁾. Betænkningen dannede grundlag for lovændringen i 1988, som trådte i kraft den 1. januar 1989⁴³⁾. En ny betænkning fra udvalget 'Föräldrar som förmyndare' fra 1988⁴⁴⁾ har endnu ikke ført til lovforslag. Foruden en gennemførelse af betænkningen overvejes ændringer i tilsynsordningen og af myndighedsopbygningen.

3.2.4. Ved reformen i 1988 blev umyndiggørelsesinstituttet afskaffet. I stedet indførtes - ved siden af godmansordningen - en udbygget værgeform kaldet *förvalterskap*. I lovforslaget om ændringen anføres, at umyndiggørelse først og fremmest har været aktuel for personer, som trods deres handicap er så aktive, at der er en risiko for, at de foretager retshandler, som strider mod dem, værgen foretager eller påtænker, såkaldte kolliderende retshandler. Hvis handicappet er så alvorligt, at vedkommende helt savner formåen at foretage retshandlinger, er der sjældent sket umyndiggørelse. Hertil kommer, at umyndiggørelse er oplevet som nedværdigende, hvilket i sig selv kan medvirke til at vanskeliggøre den sociale tilpasning. En af de alvorligste følger af umyndiggørelse har været, at stemmeretten mistes⁴⁵⁾.

Afskaffelse af umyndiggørelse nødvendiggjorde, at man på anden måde tilgodeser behovet for hjælp og støtte til personer, som på grund af sygdom eller lignende er ude afstand til at varetage deres økonomiske og personlige anliggender. Den, der har behov for hjælp, skal derfor i første række have tilbud om beskikkelse af en *god man*, jf. föräldrabalkens kapitel 11, § 4, se herom nedenfor under pkt. 3.2.5. Kun i de tilfælde, hvor det ikke er tilstrækkeligt hermed, fordi den pågældende er ude afstand til at varetage sine anliggender eller tage vare på sig selv, skal der i stedet beskikkes en förvalter for den pågældende, jf. kapitel 11, § 7.

Förvalter skåpet skal tilpasses til den enkeltes behov i hvert tilfælde, og det

⁴⁰⁾ Prop. 1974:142 og SOU 1986:50, s. 97.

⁴¹⁾ Prop. 1987/88:124, s. 131, og SOU 1986: 50, s. 139.

⁴²⁾ SOU 1986:50.

⁴³⁾ Prop. 1987/88: 124 og lov 1988:1251.

⁴⁴⁾ SOU 1988:40.

⁴⁵⁾ Prop. 1987/88:124, s. 130-32.

kan begrænses til at omfatte et bestemt aktiv, afgrænsede anliggender eller aktiver over en vis værdi. Retten kan overlade det til overformynderen at bestemme hvervets nærmere omfang, jf. § 7, stk. 2. Den, der er under förvalterskap, *mister rådheden* over de aktiver eller anliggender, som er omfattet af förvalterskapet, jf. § 9.

3.2.5. Som nævnt ovenfor bibeholdtes de gældende regler om *god man* ved reformen i 1988. God man kan ifølge kapitel 11, § 4, udpeges, hvis nogen på grund af 'sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande' behøver hjælp til at varetage sine anliggender, forvalte sin formue eller sørge for sin person. Der kræves samtykke fra den, der skal have en god man beskikket, hvis ikke tilstanden indebærer hindring for at indhente samtykke, eller der iøvrigt foreligger særlige grunde hertil.

I loven fastlægges, i hvilket omfang en god man skal indhente den pågældendes *samtykke*, før der disponeres. Det er nu præciseret, at en handling, som en god man har foretaget inden for rammerne af sit hverv, men uden den pågældendes samtykke, som hovedregel ikke er bindende for den pågældende, jf. kapitel 11, § 5. Ved at indføre en regel om, at den gode man så vidt muligt skal indhente samtykke hos hovedmanden, før der disponeres, har man ment, at risikoen for *kolliderende retshandler formindskes*. Det erkendes, at risikoen ikke helt har kunnet elimineres, fordi selve beskikkelsen af en god man ikke påvirker hovedmandens retlige handleevne⁴⁶⁾.

3.2.6. I forbindelse med reformen i 1988 drøftedes, om reglerne om, at en god man kan beskikkes til at drage *omsorg* for den pågældendes *person*, burde bibeholdes. I denne forbindelse henvistes til udviklingen inden for socialtjenesten og omsorgslovgivningen, som har medført, at den enkelte har fået øgede muligheder for bistand ad denne vej. Det påpegedes, at den sociale lovgivning hjemler mulighed for at udpege en *kontaktperson* til at bistå den pågældende, og at det derfor kunne overvejes at begrænse den gode mans opgave til formueforvaltningen. Imidlertid fremhæves, at kontaktpersonerne ikke overtager alle de funktioner, som varetages af den gode man på det personlige område. Endvidere kan det være vanskeligt at drage en skarp grænse mellem bistand i økonomiske og retlige anliggender på den ene side og hjælp i mere personlige spørgsmål på den anden side. Derfor fandt man, at muligheden for at beskikke en god man til at varetage også personlige spørgsmål burde bibeholdes⁴⁷⁾.

En *förvalter* eller *god man* kan få til opgave at sørge for hovedmandens person, jf. föräldrabalken, kapitel 11, § 7. I bemærkningerne til lovforslaget

⁴⁶⁾ Prop. 1987/88:124,s. 142.

⁴⁷⁾ SOU 1986: 50,s. 174.

fremhæves, at også i de tilfælde, hvor förvaltaren eller den gode man ikke udtrykkeligt har fået pålagt dette, har de i mange tilfælde en vis pligt til at varetage dennes personlige interesser. Dette følger bl.a. af, at de skal påse, at hovedmandens midler anvendes til nytte for ham eller hende. For at kunne opfylde dette krav må den gode man, henholdsvis förvaltaren, holde sig orienteret om hovedmandens personlige forhold og undersøge, på hvilken måde midlerne kan gøre bedst nytte. Det kan være nødvendigt at tage kontakt med pårørende eller de sociale myndigheder. Hvis hovedmanden er på plejehjem eller på institution, bør den gode man eller förvaltaren endvidere rådføre sig med det medicinske og plejemæssige personale om, hvorledes midlerne kan anvendes⁴⁸⁾.

I hvilket omfang, den gode man eller förvaltaren skal beskæftige sig med den pågældendes person, vil ud over af hvervets omfang afhænge af de konkrete omstændigheder. Hvis hovedmanden har en ægtefælle eller andre pårørende, er det naturligt, at disse i første omgang tager vare på den pågældende. Det er således ikke meningen, at den gode man eller förvaltaren skal fratage de pårørende sådanne opgaver, som disse vil og hensigtsmæssigt kan tage sig af. På tilsvarende måde vil den gode mans eller förvaltarens opgaver være mindre omfattende i tilfælde, hvor hovedmanden er anbragt på en institution. Har hovedmanden en kontaktperson udpeget efter socialtjenestelov eller omsorgsloven, påhviler det i første række denne at varetage hovedmandens personlige interesser. Den gode man eller förvaltaren bør i sådanne tilfælde med kontaktpersonen diskutere, hvilke foranstaltninger der skal foretages for hovedmandens regning. I det hele taget er det hensigtsmæssigt, at der er drøftelser med såvel kontaktpersoner som andre myndigheder, så dobbeltarbejde undgås⁴⁹⁾.

Ifølge det for udvalget oplyste er de svenske erfaringer med god mans opgaver på det personlige område positive. Ofte udvides et økonomisk godmanskab til at omfatte personlige spørgsmål. En god man vil ikke sjældent tage initiativ til drøftelse med socialforvaltningen om placering i beskyttet bolig eller på institution. Personalet her vil som regel kontakte den gode man, når det gælder hovedmandens personlige omsorg eller forandringer heri, og den gode mans opfattelse har ret stor betydning, når hovedmanden ikke selv kan udtrykke nogen vilje.

3.3. *Finsk ret.*

3.3.1. De finske regler om umyndiggørelse findes i *lov af 19. august 1898 om*

⁴⁸⁾ Prop. 1987/88: 124, s. 188.

⁴⁹⁾ Prop. 1987/88, 124, s. 188.

förmynderskap m.m., som blev omfattende *ændret* ved lov af 8. april 1983. Reformen, der trådte i kraft den 1. januar 1984, vedrørte især umyndiggørelse, den umyndiggjortes retlige stilling og de processuelle regler om umyndiggørelse.

Ifølge lovens § 17 kan der ske *umyndiggørelse* af den, som ikke formår at tage vare på sig selv eller sine anliggender, og når den pågældendes økonomiske stilling, indkomst eller andre vigtige interesser af den grund bringes i fare. En person kan ikke umyndiggøres, hvis den pågældendes interesser i tilstrækkelig grad kan varetages derved, at der beskikkes en god man for den pågældende.

3.3.2. Som nævnt skal der ske beskikkelse af en *god man* i stedet for umyndiggørelse, hvis dette må antages at være tilstrækkeligt. Efter § 66 kan retten beskikke en god man til at bestyre formuen eller varetage visse anliggender for den, som på grund af sygdom eller af anden årsag er ude afstand dertil, og når der ikke er grund til at umyndiggøre den pågældende. Beskikkelse af en god man medfører ingen indskrænkning i den pågældendes handleevne.

3.3.3. En *kommission* har i 1989 afgivet betænkning om revision af förmynderskapslagen⁵⁰). Der er elleve kapitler og 99 paragraffer. I betænkningen findes lovudkastet i en svensk version og et svensk resumé med de væsentligste punkter i kommissionens forslag.

Kommissionen foreslår, at betegnelserne förmyndare og god man afskaffes og erstattes med udtrykket '*interessebevakare*'. De eksisterende alternativer, d.v.s. umyndiggørelse og anordning af god man, anses ikke for tilstrækkelige. Umyndiggørelse vil ofte være et alt for drastisk indgreb i den enkeltes personlige frihed, når det tages i betragtning, at hensigten er at beskytte de økonomiske interesser.

Kommissionen har derfor i lovudkastets § 4 en bestemmelse om *delvis begrænsning af handleevnen*. Den giver domstolene forskellige muligheder for at iværksætte støtteforanstaltninger for den, som er ude afstand til at varetage sine økonomiske interesser, hvis hans formue, indkomst eller andre vigtige interesser, som følge heraf er udsat for åbenbar risiko. Retten kan bestemme, at den pågældende kun kan råde over visse af sine aktiver sammen med interessebevakaren. Der forudsættes altså et samvirke mellem dem vedrørende aktiver, som er omfattet af foranstaltningen. Handleevnen kan også begrænses ved, at det besluttet, at den pågældende ikke har ret til at foretage visse retshandlinger eller ikke kan råde over bestemte aktiver. I disse tilfælde er det interessebevakaren, som alene kan træffe beslutning. Endelig kan ret-

⁵⁰) Komité-betänkande 1989:50 av kommissionen för revidering av förmynderskapslagen, bilag 4 og 5.

ten beslutte, at den pågældende skal *erklæres umyndig*, hvilket svarer til en umyndiggørelse efter den gældende finske lov. I betænkningen anføres videre, at rettens opgave bliver i hvert enkelt tilfælde at tilpasse begrænsningen af handleevnen til det behov, som den pågældende har. Man bør så vidt muligt anvende den mindst indgribende foranstaltning, som er tilstrækkelig i det aktuelle tilfælde. Omyndigförlaring bliver dermed kun aktuell i de mest exceptionelle tilfælde. Se også lovudkastets § 4, stk. 2.

3.3.4. I betænkningen fra 1989 anføres, at formålet med myndighedslovgivningen er at varetage den enkeltes økonomiske anliggender i de tilfælde, hvor den pågældende ikke selv kan tage vare herpå. Varetagelse af den pågældendes *personlige anliggender* hører i princippet ikke til de spørgsmål, som omhandles i för-mynderskapslovgivningen. Der gøres dog visse undtagelser fra dette udgangs-punkt, idet interessebevakaren skal påse, at hovedmanden får sit rimelige plejebenhov dækket, jf. lovudkastets § 37.

Efter udkastets § 25, stk. 2, kan en interessebevakere også repræsentere hovedmanden i personlige spørgsmål, hvis denne ikke forstår betydningen af det aktuelle problem, hvis ikke andet er foreskrevet, og hvis ikke sagen hører under en særlig foreskrevet interessebevakere. Interessebevakeren har dog ikke ret til at repræsentere hovedmanden i personlige spørgsmål, hvis hvervet er begrænset til at omfatte en bestemt ejendom, et bestemt spørgsmål eller en bestemt retshandling.

Af bemærkningerne i betænkningen synes også at fremgå, at det ikke har været tanken, at værgen, når den umyndiggjorte er indlagt på hospital eller bor på institution, skal inddrages i alle de daglige dispositioner af omsorgsmæssig karakter vedrørende den umyndiggjortes person. Derimod synes det forudsat, at værgen skal kunne tage initiativ til, at den pågældende indlægges, således at værgens samtykke hertil er tilstrækkeligt, uanset om den umyndiggjorte selv protesterer.

3.3.5. En arbejdsgruppe, der er nedsat til at gennemgå kommissionens forslag, har afsluttet sit arbejde i 1992. Lovforslag er under udarbejdelse.

3.4. Islandsk ret.

De islandske regler om værgemål findes i lov nr. 68 af 30. maj 1984, der erstattede en lov fra 1947. De vigtigste ændringer vedrørte de processuelle regler om umyndiggørelse samt reglerne om værger. I kapitel 1 findes kriterierne for opnåelse af myndighed, i kapitel 2 bestemmelser om umyndiggørelse og ophævelse heraf, i kapitel 3 bestemmelser om midlertidig tvangsindlæggelse på hospital, kapitel 4 handler om den umyndiges handleevne og kapitel 5 om værgers rådighed og pligter. Der sondres mellem personlig myndighed, formueretlig myndighed og fuldstændig myndighed, som indbefatter begge ka-

tegorier. I praksis nøjes man med en personlig umyndiggørelse, såfremt der ikke er behov for en formueretlig umyndiggørelse i den aktuelle situation, typisk fordi vedkommende er uden midler. Unge bliver personligt myndige, når de fylder 16 år. En mindreårig, som indgår ægteskab, opnår ifølge § 2 fuld myndighed ved ægteskabets indgåelse.

Betingelserne for umyndiggørelse fremgår af § 3. De svarer stort set til de gældende danske. Noget behovskriterium findes ikke, men da der i Island de senere år kun er afsagt 20-25 umyndiggørelsesdomme om året, kan det dog slås fast, at umyndiggørelse kun anvendes, når der foreligger et aktuelt behov herfor.

Anmodning om umyndiggørelse kan ifølge § 5 fremsættes af den pågældende selv, hans ægtefælle, slægtninge i op- eller nedstigende linje, søskende, værge, den som ifølge lov har underholdsforpligtelse eller -ret overfor ham, samt den som står nærmest til at arve ham. Endvidere kan socialcentret eller tilsvarende kommunale myndighed fremsætte anmodning. Det samme kan Justitsministeriet, når det er nødvendigt at varetage offentlige interesser, eller ministeriet bedømmer en anmodning berettiget på grund af ønske fra den pågældende selv, hans slægtninge, læge eller venner eller med hensyn til anden kundskab, ministeriet har fået om hans anliggender.

Som det fremgår af det anførte, er umyndiggørelse ifølge islandske regler den eneste mulighed, når en person er ude afstand til at varetage sine anliggender. Det har været diskuteret, at der er behov for andre og mindre vidtrækkende løsninger, specielt hvad angår de ældre. Noget revisionsarbejde af værgemålsloven er dog endnu ikke iværksat, men forventes at blive påbegyndt i 1993.

4. Andre lande.

Udvalget har ikke foretaget undersøgelser uden for de nordiske lande. Om retsstillingen i andre europæiske lande og et par amerikanske enkeltstater henvises til de redegørelser, der findes i den svenske förmynderskapsutrednings seneste betænkninger⁵¹).

⁵¹) SOU 1986:50, s. 155-66, og SOU 1988:40, s. 145-52.

Kapitel 2

Talmæssige oplysninger

1. De umyndiggjorte.

1.1. Antallet.

1.1.1. Antallet af umyndiggjorte findes ikke i danske statistikker. Det eneste hidtil offentliggjorte tal på området stammer fra domstolsstatistikken og angår det samlede årlige antal *sager* om *umyndiggørelse* og *lavværgemål*. I de seneste 60 år har sagsmængden udviklet sig således:

Domstolenes umyndiggørelsessager		
År	Antal sager ¹⁾	Befolkningstal ²⁾
1930	293	3.6 mio.
1940	295	3.9 -
1950	284	4.3 -
1960	344	4.6 -
1970	382	4.9 -
1980	524	5.1 -
1985	630	5.1 -
1986	613	5.1 -
1987	565	5.1 -
1988	581	5.1 -
1989	648	5.1 -
1990	645	5.1 -
1991	682	5.2 -

Domstolenes indberetninger er ikke opdelt i gennemførte og hævdede eller bortfaldne sager, men af oplysningerne nedenfor i kapitel 3, pkt. 4, fremgår, at antagelig omkring 10 pct. af sagerne ikke gennemføres. Der er heller ikke i statistikken nogen opspaltning i sager om umyndiggørelse, om lavværgemål

¹⁾ Se senest Statistisk Årbog 1992, s. 152, tabel 170.

²⁾ Anf. st., s. 41, tabel 38 og 39.

og om ændring eller ophævelse af en værgeordning, se om gennemførte umyndiggørelser nedenfor under pkt. 1.1.2., om lavværgemålssager nedenfor under pkt. 2 og i kapitel 3, pkt. 1, samt om ændrings- og ophævelsessagerne nedenfor i kapitel 3, pkt. 1.2. og 2.

Fra Danmarks Statistik er modtaget oplysninger om den *geografiske fordelingsnet* 682 sager, byretterne behandlede i 1991.. Københavns Byret havde 164 sager eller knap en fjerdedel af samtlige sager. Byretterne i de store byer havde omkring 25 hver, ved 15 byretter var der mellem 10 og 20 sager, ved 49 under 10, og 13 byretter havde slet ingen sager i 1991.

Det er optalt, hvor mange sager der vedrørte hvert enkelt statsamts område. Som nævnt henhørte 164 under København Overpræsidium. I Københavns amt var der 102. Fire statsamtsområder: Fredensborg, Fyn, Vestsjælland og Århus havde mellem 40 og 60 sager, og tre: Nordjylland, Storstrøms og Sønderjylland mellem 30 og 40. De resterende seks statsamters område havde hver under 30 sager.

1.1.2. Udvalget har på to forskellige måder søgt at konstatere det samlede antal umyndiggjorte. I det *centrale personregister* indføres på grundlag af indberetninger fra domstolene løbende oplysninger om umyndiggørelser. Efter anmodning fra udvalget er uddraget oplysninger fra registeret i januar 1990.

Civilretsdirektoratet fører et *tilsynsregister* over samtlige umyndige, hvis midler bestyres i godkendte forvaltningsafdelinger, se herom nedenfor under pkt. 1.2.1. Registeret omfatter desuden i et vist omfang oplysninger om umyndige, som ifølge direktoratets oplysninger modtager løbende udbetalinger. Uddrag fra registeret til brug for udvalget er foretaget pr. den 31. december 1989.

Tal fra det centrale personregister over det samlede antal umyndiggjorte og oplysningerne fra tilsynsregistret om antallet af umyndiggjorte med forvaltningsbestyrede midler kan sammenstilles således:

Antallet af umyndiggjorte 1990					
Alder	Mænd		Kvinder		lait
	CPR	Tilsynsregister	CPR	Tilsynsregister	CPR*)
19-24	68	34	51	21	119
25-39	211	160	185	135	396
40-59	531	482	467	420	998
60-64	134	125	129	126	263
65-69	108	117	130	122	238
70-74	113	92	140	137	253
75-79	111	83	207	179	318
80-	160	147	519	536	679
lait	1.436	1.240	1.828	1.676	3.264

*) Her kun CPR.

Af de 3.264 umyndiggjorte, der er ifølge det centrale personregister, har således 2.916 eller knap 90 pct. formuer i forvaltningsafdelinger, se om baggrunden herfor uddybende nedenfor under pkt. 1.2.

1.1.3. Som nævnt ovenfor under pkt. 1.1.1. har man hidtil kun haft kendskab til det samlede antal årlige umyndiggørelsessager ved domstolene. Der er så vidt vides ikke tidligere foretaget undersøgelser af *dommene* på området. Udvalget besluttede i begyndelsen af sit arbejde at iværksætte en begrænset undersøgelse. Byretterne indsendte oplysninger om alle sager, de afsluttede i *halvårsperioden* fra den 1. oktober 1989 til den 31. marts 1990. Udvalget modtog indberetning om 355 sager. Det er lidt flere end det forventede halvårstal ifølge de officielle statistikker. I materialet førte 263 sager til umyndiggørelsesdom, heraf 150 til en formueretlig umyndiggørelse, medens der i 113 sager skete både en formueretlig og en personlig umyndiggørelse. En af de 113 sager var et tilfælde, hvor en årgammel formueretlig umyndiggørelse nu blev suppleret op med en personlig umyndiggørelse.

De 263, der blev umyndiggjort i halvåret 1989-90, fordeler sig således på alder og køn:

Umyndiggjorte i halvåret 1989-90

Alder	Kvinder	Mænd	lait
18-24	2	4	6
25-39	11	16	27
40-59	27	22	49
60-64	12	1	13
65-69	4	6	10
70-74	12	5	17
75-79	21	15	36
80-	74	31	105
lait	163	100	263

Om de pågældendes *civilstand* kan oplyses :

Umyndiggjorte i halvåret 1989-90

Alder	Ugift	Gift	Enke/-mand	Fraskilt	lait
18-24	6	0	0	0	6
25-39	25	1	0	1	27
40-59	35	1	3	10	49
60-64	6	0	5	2	13
65-69	1	4	4	1	10
70-74	5	3	6	3	17
75-79	2	13	21	0	36
80-	16	17	67	5	105
lait	96	39	106	22	263

1.1.4. Udvalget har også forsøgt at afdække **omfanget af personlige umyndiggørelser**. I 113 af 263 domme skete der som nævnt både formueretlig og personlig umyndiggørelse. Hvert år får således over 200 mennesker også en personlig værge, dvs. over 40 pct. af alle umyndiggjorte. På landsbasis adskilte de sig ikke fra dem, der blev formueretligt umyndiggjort, hverken aldersmæssigt eller med hensyn til den tilstand, der var baggrunden for umyndiggørelsen. De demente udgjorde over halvdelen.

Med disse tilvækststal og med kendskab til det samlede antal umyndiggjorte kan det antagelig anslås, at der i begyndelsen af 1990 var omkring 1.200 personligt umyndiggjorte. Den selvstændige betydning af personlig umyndiggørelse kan måske i en vis udstrækning, trods mulige fejlkilder, belyses ved at sammenligne umyndiggørelses- og umyndiggjortetallene med oplysningerne fra tilsynsregistret, se ovenfor under pkt. 1.1.2. og nedenfor under pkt. 1.2. Herved konstateres, at der er en gruppe umyndiggjorte, som ikke har formue i en forvaltningsafdeling. Måske er en del eller mange af dem umyndiggjort af hensyn til personlige spørgsmål, idet det dog ikke kan udelukkes, at personer uden formue eller med aktiver andetsteds er blevet udelukkende formueretligt umyndiggjort. Det er også muligt, at nogle af de gamle umyndiggørelser ikke blev korrekt indberettet til C PR i forbindelse med registrets oprettelse i 1968, således at der her er en mulig fejlkilde. Af det samlede antal umyndiggjorte i begyndelsen af 1990, nemlig 3.264, havde mere end 300 ikke formue. Anderledes var tallet med hensyn til dem, der blev umyndiggjort omkring årsskiftet 1989-90. I halvåret 1989-90 blev 263 umyndiggjort, men tilgangen til formueregistret i forårshalvåret 1990 var kun på 160, se nedenfor under 1.2.3.

7.7.5. I 186 af de 263 retssager fra halvåret 1989-90 kunne man af **adresse**-angivelsen eller andetsteds i dommen se, hvor den, der blev umyndiggjort, **boede**. 121 af de 186 eller ca. 65 pct. boede på *institution*. For de gamle var det på et plejehjem, i enkelte tilfælde endnu betegnet 'De gamles Hjem', måske specificeret til et psykiatrisk plejehjem. For de yngre kunne betegnelsen variere fra plejehjem over bo-kollektiver til kollegier. Oplysningerne er formentlig kun minimumstal for andelen, der var på institution.

1.2. Formuerne.

1.2.1.1 forbindelse med nedlæggelsen i 1981 af det centrale Overformynderi oprettedes et EDB-register i Civilretsdirektoratet, *tilsynsregistret*. Registret omfatter oplysninger vedrørende umyndige, hvis midler i 1981 blev overført til bestyrelse i en godkendt forvaltningsafdeling, samt umyndige, hvis midler senere er indleveret til bestyrelse. Oplysningerne forbliver i registret, indtil kontohaveren bliver myndig eller dør, og midlerne stilles til rådighed for

kontohaveren eller for kontohaverens dødsbo. Forvaltningsafdelingerne skal underrette Civilretsdirektoratet herom.

Pensionsudbetalinger til umyndige oplyses i en række tilfælde af 'pensionsselskabet' til Civilretsdirektoratet. Pensionsmodtagere registreret i tilsynsregistret slettes først ved opnåelse af myndighedsalder eller anden meddelelse til direktoratet.

1.2.2. Fra Civilretsdirektoratets tilsynsregister er uddraget oplysninger om, hvor mange umyndiggjorte voksne der med udgangen af december 1989 havde *forvaltningsafdelingsbestyrede formuer*, og hvordan de var fordelt efter alder og køn.

Registrerede umyndiggjorte KVINDER pr. 31. december 1989 med formue angivet i 1.000 kr.								
	10- 25	25- 50	50- 100	100- 300	300- 500	500- 1 mio	1 mio -	I alt
18-24	6	1	5	6	1	1	1	21
25-39	26	29	27	36	10	5	2	135
40-59	84	75	101	107	31	18	4	420
60-64	20	32	27	33	5	5	4	126
65-69	26	25	20	25	12	11	3	122
70-74	25	27	18	34	16	13	4	137
75-79	25	34	28	44	26	15	7	179
80-	56	56	67	165	110	66	16	536
Ialt	268	279	293	450	211	134	41	1676

Registrerede umyndiggjorte MÆND pr. 31. december 1989 med formue angivet i 1.000 kr.								
	10- 25	25- 50	50- 100	100- 300	300- 500	500- 1 mio	1 mio -	I alt
18-24	5	10	12	5	-	2	-	34
25-39	23	30	37	46	10	9	5	160
40-59	89	84	115	141	29	18	6	482
60-64	24	29	27	32	10	3	-	125
65-69	28	24	20	31	5	8	1	117
70-74	24	20	21	17	5	2	3	92
75-79	20	14	17	23	8	1	-	83
80-	23	21	31	35	16	16	5	147
Ialt	236	232	280	330	83	59	20	1240

1.2.3.1 tilsynsregistret er tillige undersøgt, hvor mange sager der *kom til i første halvår af 1990*. Tallene er sammenholdt med antallet af umyndiggørelser i halvåret fra den 1. oktober 1989 til den 31. marts 1990, således som de er indberettet til udvalget fra byretterne, se ovenfor under pkt. 1.1.3. Periodeforskydningen er relevant, idet der går nogen tid fra dommen til formuen registreres. Tre måneders forskydning behøver ikke altid at være den rigtige, men tallene synes med begrænsede forbehold sammenlignelige.

Tilkomne umyndiggjorte i halvåret 1989-90 og 1990				
	Kvinder		Mænd	
Alder	Dom	Tilsynsregister	Dom	Tilsynsregister
18-24	2	3	4	11
25-39	11	4	16	4
40-59	27	20	22	19
60-64	12	7	1	5
65-69	4	2	6	3
70-74	12	9	5	1
75-79	21	12	15	1
80-	74	41	31	18
Ialt	163	98	100	62

1.2.4. Størrelsen af formuer, der blev nyregistreret i tilsynsregistret i forårshalvåret 1990, kan opgøres således:

Nyregistrerede umyndiggjorte KVINDER i foråret 1990 med formue angivet i 1.000 kr.								
	10– 25	25– 50	50– 100	100– 300	300– 500	500– 1 mio	1 mio –	I alt
18–24	–	1	–	1	1	–	–	3
25–39	–	2	1	1	–	–	–	4
40–59	2	7	3	5	1	2	–	20
60–64	1	–	2	2	1	1	–	7
65–69	–	–	–	–	1	–	1	2
70–74	–	2	3	3	1	–	–	9
75–79	–	1	–	9	–	1	1	12
80–	5	5	5	17	4	3	2	41
I alt	8	18	14	38	9	7	4	98

Nyregistrerede umyndiggjorte MÆND i foråret 1990 med formue angivet i 1.000 kr.								
	10– 25	25– 50	50– 100	100– 300	300– 500	500– 1 mio	1 mio –	I alt
18–24	2	3	–	3	–	1	2	11
25–39	1	1	1	1	–	–	–	4
40–59	2	3	5	8	–	1	–	19
60–64	–	2	1	2	–	–	–	5
65–69	1	–	2	–	–	–	–	3
70–74	–	1	–	–	–	–	–	1
75–79	–	1	–	–	–	–	–	1
80–	2	–	2	9	1	4	–	18
I alt	8	11	11	23	1	6	2	62

I tilsynsregistret findes visse oplysninger om *boligforholdene*. Af de 160 nyregistrerede umyndiggjorte i forårshalvåret 1990 boede 90 på plejehjem og 12 i beskyttet bolig. Tallene svarer næsten til de ovenfor under pkt. 2.5. oplyste. Af de 97, der var fyldt 65, boede de 54 på plejehjem.

1.2.5. Om de *persongrupper*, der umyndiggøres, og om oplysninger fra udvalgets domstolsundersøgelse herom, se nedenfor i kapitel 4.

2. Lavværgemål.

2.1. Der vides meget lidt talmæssigt om lavværgemål og udviklingen i anvendelsen af instituttet. Professorerne Ernst Andersen og Taksøe-Jensen søgte dels midt i 1970-erne, dels midt i 1980-erne, ved forespørgsler til udvalgte skifteretter at danne sig et indtryk af antallet. Ernst Andersen anførte i 1977, at lavværgemålet længe havde været på retur. Der var næppe mere end 50, der hvert år blev sat under lavværgemål, og det samlede antal androg næppe over ca. 1.000³⁾ Taksøe Jensen oplyste i 1987, at antallet af lavværgemål i de senere år havde været stigende, således at det nu udgjorde ca. 150 årligt⁴⁾.

2.2. Udvalget har for første gang indhentet nøjagtige oplysninger om *domstolenes* lavværgemålssager. Udvalget modtog som nævnt under pkt. 1.1.3. indberetning om ialt 355 sager ved byretterne fra *halvåret* 1. oktober 1989 til 1. april 1990. Af disse endte 49 sager med lavværgemål. 41 var nye sager, medens umyndiggørelse blev omdannet til lavværgemål i 8 tilfælde. 3 sager angik ophævelse af lavværgemål. Sammenligner man antallet af lavværgemål med antallet af umyndiggørelser, der i materialet var 263, når man til, at forholdet mellem lavværgemål og umyndiggørelser var ca. 1:5.

De 49 personer, der kom under lavværgemål, fordelte sig således på *alder* og *køn*:

Lavværgemål i halvåret 1989-90			
Alder	Kvinder	Mænd	Ialt
18-24	—	1	1
25-39	3	5	8
40-59	4	4	8
60-64	6	4	10
65-69	1	9	10
70-74	1	2	3
75-79	4	2	6
80-	2	1	3
I alt	21	28	49

³⁾ Anf. st., s. 41, tabel 38 og 39.

⁴⁾ Taksøe-Jensen: Person, Familie- og Arveret, 1987, s. 13 og 55.

Lavværgemål i halvåret 1989-90			
	Kvinder	Mænd	Ialt
Ugifte	9	17	26
Gifte	3	1	4
Fraskilte	3	3	6
Enke/-mand	5	3	8
Uoplyst	1	4	5
I alt	21	28	49

Der forelå oplysninger om, at 8 boede på *institution*, heraf 4 på plejehjem. Derudover var der tale om ophold på en psykiatrisk afdeling, et kollegium og en kostskole.

Når mændene var i overtal, skyldtes det, at de otte sager, hvor umyndiggørelse blev ændret til lavværgemål, alle angik mænd. Disse var i alderen 32-62 år og var alle ugifte, heraf en fraskilt.

Sagerne var *geografisk* nogenlunde ligeligt fordelt på retskredsene med højest et par sager i hver. To embeder skilte sig ud. Naturligt er det, at Københavns Byret, der havde 73 umyndiggørelsesdomme, også havde 5 **lavværgemål**. Mere overraskende var, at Århus Byret tegnede sig for 6, d.v.s. 11-12 pct. af hele landets, også når henses til, at denne byret i samme periode kun afsagde 8 umyndiggørelsesdomme. Efter det oplyste er man her særligt opmærksom på, om lavværgemål vil være mere hensigtsmæssigt end den umyndiggørelse, der måtte være lagt op til.

2.3. Det er ikke muligt centralt at få opgjort *antallet* af personer, der i dag er *under lavværgemål*. Oplysningen registreres intetsteds, og formuerne er ikke undergivet bestyrelse eller tilsyn. Der kan alene skønnes. Er det ikke alene antallet af nu iværksatte foranstaltninger, der er i forholdet 1:5, men også det samlede antal, der er under værgemål, når man, med udgangspunkt i at der som nævnt under pkt. 1.1.2. er godt 3.000 umyndiggjorte, til, at antallet af personer under lavværgemål udgør måske omkring 600-800. En sammenligning af aldersfordelingen i umyndiggørelses- og lavværgemålssagerne fører dog til, at antallet af lavværgemål antagelig er lidt højere, måske op mod eller omkring 1.000.

2.4. Om lavværgemålssagerne i halvåret 1989-90, se tillige nedenfor i kapitel 3, pkt. 1.

3. *Ad hoc værgemål.*

3.1. Udvalget har anmodet statsamterne om oplysninger om alle sager om *ad*

hoc værgemål efter myndighedslovens § 59, der blev *afgjort* i halvåret 1. oktober 1989 til 31. marts 1990. Udvalget har modtaget underretning om 60 sager, hvoraf Københavns Overpræsidium tegnede sig for næsten halvdelen eller 26. Tre statsamter - Viborg, Ålborg og Sønderjylland - havde ingen sager. Odense havde 9, Københavns amt 7 og Frederiksborg havde 4, Århus havde 3, Roskilde, Storstrøm, Vestsjælland og Vejle hver 2 og Ringkøbing, Bornholm og Ribe hver 1.

Antallet af ad hoc værgemål er tidligere opgjort, nemlig i to-årsperioden 1986-87. Københavns Overpræsidium havde da i alt 105 sager om ad hoc værgebeskikkelse, mens antallet af sager i de enkelte statsamter svingede mellem 0 og 12 i samme periode. Et statsamt oplyste, at det havde givet afslag i 7 ud af i alt 12 tilfælde med henvisning til, 'at 'forhindringen' efter de foreliggende lægelige oplysninger måtte antages at være af varig karakter'.

3.2. 17 af ad hoc værgemålsagerne fra 1989-90 udskilte sig som vedrørende områder på grænsen af udvalgets arbejde, idet 14 sager vedrørte værger i sterilisationssager, to vedrørte borteblevne personer og en drejede sig om en ad hoc værge for et legat, der skulle oprettes. Tilbage var 43 sager, hvoraf 7 resulterede i afslag, 26 vedrørte plejhjemsanbringelse og 10 en række forskelligartede spørgsmål. De 7 afslag stammede fra 5 forskellige statsamter. I de 5 var begrundelsen, at tilstanden ikke var midlertidig, i en sjette, at der ikke forelå oplysninger eller fuldmagt, og i den syvende, at formuen var for stor.

3.3. De 26, der kom under ad hoc værgemål med henblik på *plejhjemsanbringelse*, fordelte sig således på *alder og køn*:

Ad hoc-værgemål i halvåret 1989-90			
Alder	Kvinder	Mænd	I alt
18-24	—	1	1
25-39	—	—	—
40-59	—	2	2
60-64	—	1	1
65-69	—	—	—
70-74	5	—	5
75-79	4	2	6
80-	10	1	11
I alt	19	7	26

Om de pågældendes *civilstand* kan oplyses :

Ad hoc-værgemål i halvåret 1989-90					
Alder	Ugifte	Gifte	Enke/-mand	Fraskilt	Ialt
18-69	3	0	0	1	4
70-74	0	1	2	2	5
75-79	0	3	3	0	6
80-	3	0	8	0	11
Ialt	6	4	13	3	26

Om de 26 sager om ad hoc værgemål til plejhjemsanbringelser kan yderligere oplyses, at de 21 stammede fra Overpræsidiets, 2 fra Københavns statsamt og 1 fra Frederiksborg amt. Af beskikkelserne vedrørte 14 kun plejhjemsanbringelse, 1 tillige opsigelse af lejlighed, og 11 lød på plejhjemsanbringelse, opsigelse af lejlighed samt rydning af boligen.

3.4. Andre af ad hoc værgemålene var **meget forskellige**. De kan bedst beskrives hver for sig :

Advokat blev efter anmodning fra ægtefællen beskikket som ad hoc værge for 77-årig gift mand til i 6 måneder at disponere over den pågældendes midler, herunder konti i pengeinstitutter. Den pågældende skulle gennemgå større operation og var midlertidigt ude afstand til at varetage sine anliggender.

Samlever til 60-årig mand på plejehjem blev beskikket som ad hoc værge til at varetage den pågældendes økonomiske og personlige interesser i 6 måneder.

Efter anmodning fra plejhjemmets læge blev en advokat beskikket for 74 årig enke 'til at tage stilling til eventuelt operativt indgreb i den pågældendes bryst'.

Beskikket advokat anmodede om, at en fader blev ad hoc værge for sin 27-årige datter, der aktuelt var florid (blomstrende) psykotisk, men som skønnedes i løbet af nogle måneder at kunne få det rimeligt godt 'til at indgå forlig i en retssag om fraflytning af lejlighed, herunder til selv at opsiges lejemålet'.

Beskikket advokat anmodede om, at en anden advokat blev beskikket som ad hoc værge for 37-årig gift kvinde til at 'varetage dennes interesser i forbindelse med bodelingsoverenskomst vedrørende fælles-

boskifte efter separation'.

Advokat anmodede om, at der blev beskikket en ad hoc værge for en 49-årig kvinde under en ægteskabssag.

Ægtefælle anmodede om, at slægtning blev ad hoc værge for en 68-årig mand, til at underskrive dokumenter i forbindelse med salg af halvdelen af en ejendom og genanbringelse af salgsprovenuet ved køb af halvpart af en andelsbolig.

Advokat anmodede om, at slægtning blev ad hoc værge for 69-årig mand, der var indlagt på grund af psykotisk depression, til at forestå driften af en landbrugsejendom, herunder salg af besætning og eventuel bortforpagtning af jorden.

Amtsrådgivning anmodede om, at søn blev ad hoc værge for sin 62-årige fraskilte fader til at afvikle bolig, herunder varetagelse af økonomiske forhold i denne forbindelse.

4. Andre nordiske lande.

Retsreglerne i de andre nordiske lande er gennemgået ovenfor i kapitel 1, pkt. 3. Her skal som sammenligningsgrundlag kun fremkommes med nogle talmæssige oplysninger.

4.1.1 *Norge*, hvor befolkningstallet er lidt mindre end i Danmark, anslås, at der er et par hundrede umyndiggørelser om året, muligvis noget færre de seneste år. I dag sker udnævnelse af hjælpeværge langt oftere end umyndiggørelse, en tendens som antages at ville blive forstærket⁵⁾. Ifølge en undersøgelse fra 1973 blev i de udvalgte områder iværksat omkring dobbelt så mange hjælpevergemaal som umyndiggørelser⁶⁾. Ifølge et norsk lovforslag fra 1989 forvaltede overformynderne pr. 31. december 1987 midler for 6.009 umyndige over 18 år⁷⁾.

4.2. Virkningerne af de *svenske* lovændringer i 1974 viste sig hurtigt. Medens der i 1974 var 1.311 umyndiggørelsessager og i 1975 1.080, faldt tallet i 1976 til 201. Det sank senere yderligere, og i 1984 var det 53. Antallet af sager om ophævelse af umyndiggørelser steg umiddelbart efter loven fra 329 i 1974 til 648 i 1976 og 789 i 1977 for dog i 1984 at falde til 321⁸⁾.

Det samlede antal svenske umyndiggjorte faldt fra ca. 30.000 i 1976 og opgjordes ved udgangen af 1985 til ca. 15.000. Heroverfor står, at der i 1985 var omkring 20.000 under godmansinstituttet⁹⁾.

⁵⁾ Ot. prp. nr. 45 (1989-90), s. 32.

⁶⁾ NOU 1979:57, s. 14.

⁷⁾ Ot. prp. nr. 45 (1989-90), s. 32, og Inst. O. nr. 42 (1989-90), s. 5.

⁸⁾ SOU 1986: 50, s. 91-92.

⁹⁾ SOU 1986:50, s. 9 og 139.

De seneste svenske tal stammer fra 1987 og er fra en undersøgelse, som Förmynderskapsutredningen foranstaltede. Den omhandlede formueforvaltningen og konstaterede, at der var 10.348 konti tilhørende umyndiggjorte og 27.000 for personer med god man i nogen form, herunder for fraværende m.v. Udvalget gjorde opmærksom på, at i mange godmansskaber indgår ikke nogen formueforvaltning¹⁰⁾. Stockholm, Göteborg og Malmö kommuner indgik ikke i undersøgelsen, men her var der ifølge en tidligere undersøgelse ca. 1.900, der var erklæret umyndige. Stockholms Tingsrätt har skønnet, at antallet af indskrevne godmansskaber efter föräldrabalken, kapitel 11, § 4, udgør ca. 80 pct., og at andelen af forvalterskaber er ca. 20 pct. Stockholms Tingsrätt har til brug for dette udvalgsarbejde opgjort antallet af sager, der er modtaget i januar og februar måned de sidste tre år. 11990 drejede det sig i de to måneder om 157 henvendelser om god man og ingen om forvalterskab, i 1991 var de tilsvarende tal 220 og 7, medens der i 1992 var 192 anmodninger om god man og 6 om forvalterskab.

4.3.1 *Finland* var antallet af årlige umyndiggørelser i 1983, d.v.s. under den ældre lovgivning, godt 1.200. Året efter sank det til knap 230, og i 1985 var der ca. 250 sager¹¹⁾. I 1988 var der ca. 160 sager og i 1990 ca. 125. Antallet af ophævelser for årene 1983-85 var respektive 37, 46 og 64. Det samlede antal umyndiggjorte var i 1977 22.000¹¹⁾. I 1987 var det faldet til 15.000. Samme år var der registreret ca. 4.000 formueretlige godmansskaber¹²⁾.

4.4. En sammenligning af de *nordiske tal* synes at vise, at den danske årlige tilgang er meget større end i de andre lande. Alligevel er det samlede antal værgemål relativt noget mindre. Selv om oplysningerne i nogen grad er skønsmæssige, er de vanskelige at forklare på anden måde end med en væsentlig ændring i praksis i de andre lande gennem de senere år. De nordiske tal kan sammenstilles således:

¹⁰⁾ SOU 1988:40, s. 123-25.

¹¹⁾ SOU 1986:50, s. 151-52.

¹²⁾ Kommittébetänkande 1989:50, s. 1.

Nordiske Værgemål				
Indbyggertal	Danmark 5,1 mio.	Norge 4,2 mio.	Sverige 8,4 mio.	Finland 5,0 mio.
<i>Samlet antal</i>	<i>1990</i>	<i>1988</i>	<i>1985</i>	<i>1987</i>
umyndiggjorte	ca. 3.250	ca. 6.000	ca. 15.000	ca. 15.000
lavværgede	ca. 1.000	—	—	—
hjelpeverger	—	?	—	—
god man	—	—	ca. 20.000	ca. 4.000
<i>Årlig tilvækst</i>	<i>1989</i>	<i>1988</i>	<i>1987</i>	<i>1990</i>
umyndiggjorte	ca. 500	ca. 200	ca. 50	ca. 125
lavværgede	ca. 100	—	—	—
Ad hoc værger	ca. 140	—	—	—
hjelpeverger	—	?	—	—
god man	—	—	?	?

Kapitel 3

Lavværgemål og andre sagstyper

Resultatet af udvalgets *domstolsundersøgelse*, omtalt ovenfor i kap. 2. pkt. 1.1.3, har gjort det muligt for udvalget at uddrage en række oplysninger om lavværgemålene og andre særlige sagstyper. Som nævnt har udvalget modtaget indberetning om i alt 355 sager fra halvåret fra 1. oktober 1989 til 31. marts 1990. Heraf endte 49 med lavværgemål og 18 var om ophævelse af allerede iværksatte foranstaltninger, herunder 8 sager, hvor en umyndiggørelse blev ændret til et lavværgemål. 33 sager blev ikke gennemført, idet de bortfaldt eller blev kaldt tilbage.

Nedenfor gennemgås nærmere, hvad det var for tilstande, der førte til lavværgemål, jf. pkt. 1. Endvidere gennemgås ophævelses- og frifindelsessagerne, jf. pkt. 2-3, de bortfaldne sager, jf. pkt. 4, og ankesagerne, jf. pkt. 5.

1. Lavværgemål.

Om lavværgemåls udbredelse m.v. henvises til gennemgangen ovenfor i kapitel 2, pkt. 2. Her skal som nævnt redegøres yderligere for nogle oplysninger, der kan uddrages af sagerne.

1.1. Kun i 15 af de 41 nye lavværgemålssager var der sådanne oplysninger, at de pågældendes *tilstande* kan beskrives. Dette hænger også sammen med, at de 10 af de 41 sager blev afgjort, uden at der forelå en lægeerklæring. I de resterende 16 sager var lægeerklæringen ikke gengivet eller nærmere omtalt i dommen. Om tilstandene kan oplyses:

Tre havde været ude for en *trafikulykke*:

Den ene var blevet 'hjerneskadet med neuropsykologiske virkninger', den anden blev 'fysisk og mentalt retarderet', medens den tredje fik 'hukommelses- og koncentrationsbesvær samt formentlig **karakter-**ændring'.

Fire var *udviklingshæmmede*:

En blev beskrevet som 'psykisk udviklingshæmmet, mentalt retarderet, imbecil', en som havende et 'udviklingsmæssigt handicap', en havde 'cerebral parese, epilepsi, åndssvaghed' og en havde som følge af en

fødselsskade 'manglende muskelkontrol og svagsynethed' og havde derfor været under både åndssvage- og blindeforsorg.

Tre havde *psykiske lidelser*:

'skizoid', 'tvangsneurose, passiv, moderat dement' samt 'manier og depressioner'.

To havde *epilepsi*:

'Epilepsi - svært intellektuelt reduceret' og 'epileptiske anfald'.

En led af svær *dysfasi* med motoriske vanskeligheder. En anden havde defekt korttidshukommelse. Endelig var en delvis lammet efter en blodprop og kunne ikke skrive eller tale på grund af 'massiv expressiv *afasi*'.

1.2.19 sager var der spørgsmål om *ændring af* umyndiggørelser til lavværgemål. I én af sagerne blev påstanden ikke imødekommet, mens umyndiggørelsen i de øvrige otte sager blev omdannet til et lavværgemål.

De faktiske forhold i 6 af disse sager omtales sasrlig. De tre af umyndiggørelserne var meget gamle, idet de var iværksat for henholdsvis 34, 29, 21 år siden. To var kun et par år gamle, medens en var 13 år. Oplysningerne i de sidste tre var begrænsede, herunder fordi to af dommene ikke blev indsendt. De 6 sager kan sammenfattes således:

63-årig ugift mand var for 34 år siden umyndiggjort på grund af åndssvaghed, medens han var på en åndssvageanstalt. Han boede i egen lejlighed, men havde hjemmehjælp. Han hentede hver anden dag penge i sparekassen til de daglige udgifter, medens sparekassen betalte de faste udgifter, og skulle der foretages større indkøb, fik han hjælp hertil. En broder, der var værge, og en hjemmevejleder afgav forklaring. Der var ca. 20.000 kr. i sparekassen. Embedslægen anførte, at umyndiggørelse var et problem for den pågældende, fordi han følte sig stadig deklasseret og bestandig afhængig af andres accept. Umyndiggørelsen ophævedes og ændredes til lavværgemål.

51-årig fraskilt mand var umyndiggjort for 29 år siden. Han boede på en plejehjem. Værgen tiltrådte i et retsmøde anmodningen om omdannelse til lavværgemål. En søster, plejehjemslederen og en socialrådgiver mødte i retten. En overlægevikar anbefalede ændringen til lavværgemål. Der var ca. 80.000 kr., som bestyredes af en forvaltningsafdeling.

44-årig ugift mand var umyndiggjort for 21 år siden på psykiatrisk indikation. Advokat, der var værge, anmodede om ændring til lavværgemål, idet udviklingen ifølge en speciallægeerklæring havde været mere gunstig end oprindeligt antaget, og manden havde ikke haft brug for psykofarmaka eller indlæggelse, og heller ikke på undersøgelsestidspunktet var der mistanke om sindssygelige forstyrrelser. Der anbefalede lavværgemål på grund af dårlig begavelse og dermed manglende overblik. Den pågældende mente sig i stand til på denne måde med at administrere sin formue på 1,4 mio. kr.

41-årig ugift mand var i 1987 umyndiggjort efter § 2, nr. 2, idet han ved sin passivitet over for forskellige kreditors krav udsatte sin formue for at forringes. Disse grunde forelå ikke mere. Politimesteren og værgen tilsluttede sig anmodningen om ophævelse af umyndiggørelsen. I et retsmøde henstillede dommeren, at den pågældende overvejede lavværgemål som en mulig overgangsløsning, hvilket han og værgen tilsluttede sig.

32-årig mand var blevet umyndiggjort for 13 år siden som 19 årig. Han boede på en institution. Ifølge embedslægen havde han store vanskeligheder ved at udtrykke sig sprogligt, men det var en klar opfattelse, at han havde evnen til at handle fornuftmæssigt. Han havde indsigt i i hvert fald elementære økonomiske sammenhænge. Den beskikkede advokat afgav en erklæring. Efter en afhøring af den pågældende i et retsmøde og det umiddelbare indtryk, retten fik, iværksattes i stedet lavværgemål.

Ugift mand var umyndiggjort for to år siden. Ifølge en embedslægeerklæring havde han efter et ulykkestilfælde i 1987 været svært hjerne-skadet og havde haft lammelser i arme og ben. Hans tilstand var i stadig fremgang, særligt i psykisk henseende. Tilstanden skønnedes ifølge erklæringen ikke at betinge umyndiggørelse. I stedet iværksattes lavværgemål.

2. Ophævelsessager.

2.1. Der var i halvåret 1989-90 18 sager om *ophævelse af en* allerede iværksat foranstaltning. 15 sager vedrørte ophævelse af **umyndiggørelse**, i 9 af sagerne kombineret med en påstand om omdannelse til lavværgemål, se ovenfor under pkt. I.2., mens 6 var rene sager om ophævelse af umyndiggørelse. 3 sager var om ophævelse af lavværgemål. Af de 6 rene sager om ophævelse af umyndiggørelse, blev de tre *imødekommet*. Herom kan oplyses:

56-årig ugift kvinde på institution ønskede en nylig umyndiggørelse

ophævet. Værgen og afdelingslederen på institutionen forklarede i retten, at der ikke var nogen rimelig grund til umyndiggørelsen. Den havde alene været begrundet i en arv, der imidlertid viste sig at være ubetydelig, nemlig 15.000 kr. Alle beboerne havde egen bankbog, som de hævede på, når institutionen havde påtegnet i bankbogen om beløbets størrelse. Der var ikke i sagen oplysninger om lægeerklæring.

29-årig ugift mand fik efter politimesterens anmodning en 10 år gammel umyndiggørelse ophævet. Der blev så vidt ses ikke afholdt retsmøde. Ifølge en lægeerklæring led den pågældende af en grænsepsykotisk tilstand med tilbagevendende psykotiske faser. Tilstanden var stabiliseret de sidste 3 år. Han var dagbeboer på en psykiatrisk afdeling og fik højeste invalidepension. Overlægen mente ham i stand til at klare sine økonomiske anliggender på betryggende vis. Værgen havde telefonisk over for dommeren tiltrådt, at umyndiggørelsen ophævedes. Hun oplyste, at de 20.000 kr., den pågældende i sin tid havde som formue, var brugt.

74-årig ugift mand fik en 23 år gammel umyndiggørelse ophævet. Der blev ikke afholdt retsmøde. Embedslægen erklærede, at manden forstod penges værdi og var i stand til at administrere sin formue forsvarligt. Han klarede sig selv i det daglige og havde gennem flere år reelt administreret sin økonomi og forestået de daglige indkøb.

2.2. Også de tre sager, hvor en ophævelsesbegæring *ikke* blev *imødekommet*, er illustrerende:

Fader til 23-årig åndssvag kvinde anmodede om ophævelse af en 1 år gammel umyndiggørelse. Faderen mente, at umyndiggørelsen påvirkede datteren uheldigt, og at hun ville være bedst tjent med en ophævelse. Begæringen afslået.

56-årig skizofren kvinde ønskede en 13 år gammel umyndiggørelse ophævet. Hun havde kun førtidspension og ingen formue. Der var ikke større risiko for at andre skulle føle sig fristet til at misbruge hende økonomisk. Det pinte hende at være og af sine omgivelser at blive betragtet som umyndiggjort. Hverken værgen, embedslægen eller politimesteren ønskede umyndiggørelsen ophævet. Anmodningen afslået.

75-årig kvinde fremsatte gennem politimesteren anmodning om ophævelse af en 35 år gammel umyndiggørelse. Hun havde i 55 år været på en psykiatrisk afdeling. En læge oplyste, at tilstanden stort set var stabil, og at kvinden var stille, fredelig, venlig og omgængelig, hvorfor umyndiggørelsen ikke længere skønnedes påkrævet. Ifølge dommen

virkede kvinden noget tillukket og afsondret, som om hun var betænkelig ved situationen. Retten afslog anmodningen. Der lagdes vægt på, at kvinden med meget stor sandsynlighed ville få afgørende vanskelighed ved at tage vare på sin egen person og sine økonomiske forhold.

2.3. De 3 anmodninger om *ophævelse af lavværgemål* blev alle imødekommet:

42-årig ugift mand var blevet sat under lavværgemål for 2 1/2 år siden. Ifølge overlægens erklæring var han nu udskrevet fra en psykiatrisk afdeling efter il 1/2 år at have været dagpatient. Han var i en sådan fysisk og psykisk tilstand, at han kunne tage vare på sin økonomiske situation. Han forklarede selv i retten, at han havde et fysisk handicap med balance- og gangbesvær på grund af svind i lillehjernen. Han fik højeste invalidepension og havde en formue på 70-80.000 kr. Han boede i egen lejlighed og klarede sin økonomi selv.

83-årig enke mødte i retten med sin svigersøn. Hun ønskede lavværgemålet ophævet, idet hun mente sig i stand til selv at administrere sine pengesager. Dommeren bemærkede, at der ikke fandtes grundlag for at anmode politimesteren om at rejse umyndiggørelsessag. Der var ikke i sagen oplysninger om lægeerklæring.

43-årig gift mand ønskede et 1 år gammelt lavværgemål ophævet. Han afgav forklaring i retten. Lavværgen havde skriftligt erklæret sig enig i ophævelsen.

3. *Frifindelser.*

3.1. De allerfleste umyndiggørelsessager resulterede i imødekommelse af anmodningen, idet den nedlagte påstand blev taget til følge. Der var *ikke* i byrets materialet fra halvåret 1989-90 *rene frifindelser*, men fire anmodninger blev som omtalt nedenfor under pkt. 4.2. tilbagekaldt, herunder i enkelte tilfælde angiveligt efter resultatet af lægeerklæringerne, men det kan være, at det også i andre tilfælde skyldtes, at sagen viste sig uigennemførlig¹⁾.

3.2. Udvalget har kendskab til to nyere *rene frifindelsesdomme*, en fra Østre Landsret og en fra Københavns Byret:

Østre Landsrets dom af 2. august 1989 (5. afd. nr. 242/89): Politidirek-

¹⁾ Der er siden 1930 kun trykt syv frifindelsesdomme, de sidste i UfR 1969.205 V og UfR 1958.978 O. De syv domme er gengivet i Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 37-39.

tøren ønskede 84-årig kvinde umyndiggjort i økonomisk og personlig henseende. Ifølge en lægeerklæring var hun i det sidste års tid blevet tiltagende hukommelsessvækket og præget af paranoide forestillinger samt tiltagende desorientering. Det var nødvendigt, at hun kom på plejehjem, hvor man ville kunne varetage plejebehovene. Kvinden afgav forklaring i to retsmøder. I det første havde hun uklar erindring om sit arbejdsliv og om, hvor mange gange hun havde været indlagt inden for det sidste år. Hun gav klart udtryk for, at hun ønskede at tage ophold i sin egen lejlighed. I det næste retsmøde afgav hun påny en forvirret forklaring. Overlægen forklarede i retten, at kvinden havde været hospitalsindlagt i fire tidligere perioder og efter hver hjemsendelse var hendes almene tilstand blevet forværret. Det var oplyst, at kvindens formue var på godt 50.000 kr. og at hun som nærmeste pårørende havde en nevø. Byretten fandt under hensyn til det i lægeerklæringerne og det i øvrigt oplyste, at kvinden ikke havde en realistisk mulighed for på forsvarelig måde at tage vare på egne interesser. Herefter fandtes betingelserne for formueretlig og personlig umyndiggørelse til stede. Kvinden ankede til frifindelse, medens politiet påstod stadfæstelse. I en lægeerklæring oplystes, at kvinden var udskrevet fra hospitalet med hjemmehjælp, men allerede efter få dage modsatte kvinden sig hjælpen. En hjemmesygeplejerske, der skulle give medicin to gange ugentlig, blev sjældent lukket ind, og kvinden tog ikke medicinen. Kvinden forklarede i landsretten, at hun siden udskrivningen havde klaret sig selv. Hun kom stort set kun på gaden for at købe ind. Hun ønskede fortsat ikke at komme på plejehjem. Landsretten udtalte, at kvinden nu havde været udskrevet i to måneder, og hun havde efter det fremkomne i denne tid rent faktisk været i stand til at klare sig selv. Uanset at det var tvivlsomt, hvor længe dette kunne vedvare, og uanset at det efter de lægelige oplysninger måtte antages, at det ville være til gavn for kvindens fysiske og psykiske helbredstilstand, hvis hun tog ophold på plejehjem, fandt landsretten det - således som sagen forelå oplyst - ikke godtgjort, at kvinden på nuværende tidspunkt var ude af stand til at drage omsorg for sin person, jf. myndighedslovens § 46. Da alene formueretlig umyndiggørelse efter § 2, nr. 1, efter det oplyste ikke fandtes påkrævet, toges kvindens frifindelsespåstand til følge.

Københavns Byrets dom af 27. juni 1990 (D 76/90): Politidirektøren anmodede om umyndiggørelse i formueretlig og personlig henseende af 89-årig enke, der var hospitalsindlagt. I en lægeerklæring konkluderedes, at kvinden siden hun blev enke for tre år siden, havde udviklet

demens og følgeforestillinger, der gjorde at hun ikke var i stand til at klare sig i hjemmet og heller ikke var i stand til at indse sine manglende evner. Hun havde kun delvis forståelse af, hvad det ville sige at blive indstillet til plejehjem og ønskede under ingen omstændigheder dette. Ifølge erklæringen var kvinden ude afstand til at tage vare på sine personlige og økonomiske anliggender, og hun forstod ikke, hvad det ville sige at blive umyndiggjort. Kvinden forklarede i retten, at hun under ingen omstændigheder ønskede at bo andre steder og slet ikke på plejehjem. Hun ønskede ikke at besigtige et plejehjem og ikke at modtage hjælp i form af psykiatrisk sygeplejerske, hjemmehjælp eller lignende. Den beskikkede advokat nedlagde påstand om frifindelse for umyndiggørelse. Efter den stedfundne bevisførelse fandt byretten det ikke godtgjort, at kvinden på nuværende tidspunkt var ude af stand til at drage omsorg for egen person, ligesom hun fandtes at kunne varetage egne økonomiske interesser, hvorfor betingelserne i myndighedslovens § 2, nr. 1, jf. § 46, ikke fandtes opfyldt. Kvinden frifandtes for umyndiggørelsespåstanden.

3.3. I en sag fra 1990 fra Østre Landsret skete der *delvis frifindelse*:

Østre Landsrets dom af 14. februar 1990 (5. afd. nr. 381/89): Ægtefælle anmodede om, at hans 45-årige hustru blev umyndiggjort formueretligt og personligt. Efter en fødsel ved kejsersnit i juni 1988 havde hun fået en blodprop med svær hjerneskade til følge. Kvinden var medejer af et fritidshus, der søgtes afhændet. Ifølge lægeerklæringer fra juni og september 1988 var kvinden fuldt plejekrævende på grund af lammelser i arme og ben. Det var overlægens indtryk, at kvinden ikke i fuldt omfang forstod betydningen af en umyndiggørelse. Retten beskikkede en advokat, der i december 1988 oplyste, at kvinden var fuldstændig lam og blind, og hendes evne til at fastholde en tankegang var ringe. Det var advokatens opfattelse, at kvinden i hvert fald delvis forstod betydningen af en umyndiggørelse. Det var advokatens personlige vurdering, at en umyndiggørelse i såvel formueretlig som personlig henseende var relevant. Ægtefællen meddelte i et retsmøde i februar 1989, at der ikke var behov for umyndiggørelse. Retten besluttede ved kendelse i marts 1989 en foreløbig umyndiggørelse og anmodede samtidig politimesteren om at overveje sagen, hvilket resulterede i en umyndiggørelsesbegæring fra politimesteren i april 1989. Ifølge en embedslægeerklæring fra juni 1989 forstod kvinden enkle henvendelser, men hun var ikke i stand til at svare på mere komplicerede ting. Det antoges, at kvinden

opfyldte betingelserne for umyndiggørelse. Retten fandt det efter de lægelige oplysninger sammenholdt med det i øvrigt under sagen oplyste godtgjort, at kvinden på grund af legemlig og psykisk svækkelse var usikker til at varetage sine anliggender og umyndiggjorde hende formueretligt og personligt. Manden ankede til frifindelse, subsidiært alene formueretlig umyndiggørelse, medens politimesteren påstod stadfæstelse. I landsretten bestod bevisførelsen udelukkende i mandens forklaring. De aktuelle problemer med salg af huset var løst med en tilladelse fra statsamtet efter lov om ægteskabets retsvirkninger § 13. Landsretten tiltrådte, at betingelserne for umyndiggørelse såvel i formueretlig som i personlig henseende var opfyldt, men da der ikke sås at være noget aktuelt behov for gennemførelse af umyndiggørelse i personlig henseende, ophævedes denne del af umyndiggørelsen.

3.4. En sag med påstand om umyndiggørelse resulterede i *lavværgemål*:

Fader anmodede om umyndiggørelse af en 39-årig ugift søn, som boede på et kollegium. Der blev indhentet erklæringer fra den praktiserende læge og embedslægen samt afholdt et retsmøde. Sønnens beskikkede advokat protesterede, men oplyste, at denne var indstillet på at blive sat under lavværgemål. Sønnen havde nogle penge efter salg af et hus. Efter drøftelser tilsluttede faderen sig tanken om lavværgemål. Der afsagdes dom herom, og faderen blev beskikket som lavværge.

4. Bortfaldne eller hævede sager.

I materialet fra halvåret fra den 1. oktober 1989 til den 31. marts 1990 var der 33 retssager af de 355, som bortfaldt eller blev hævet.

4.1. I 12 tilfælde døde den, foranstaltningen var tiltænkt, under sagsbehandlingen.

4.2. Yderligere 21 sager blev hævet. Heraf var 15 umyndiggørelsessager og 3 om lavværgemål, medens der savnes oplysninger om sagens art i 3 tilfælde. Baggrunden for, at sagerne ikke blev gennemført, blev ikke oplyst i 8 tilfælde. Nogle anmodninger blev *tilbagekaldt*. En ægtefælle trak sagen tilbage, efter at der var indhentet en lægeerklæring og beskikket en advokat for hendes 55-årige mand. Det samme skete efter indholdet af embedslægens erklæring om en 90-årig mand. I en tredje sag trak en adoptivmoder anmodningen tilbage efter en lægeerklæring om en 48-årig datter, og i en fjerde sag tilbagekaldte børnene en begæring vedrørende deres 82-årige fader. To sager var anlagt ved galt værneting, og tre sager viste sig at dreje sig om ad hoc værgemål. I en sag anførtes, at den pågældende var i stadig bedring under sagsforløbet.

Enkelte andre bortfaldsgrunde er værd at omtale :

Advokat havde på en søsters vegne anmodet om umyndiggørelse af en 81-årig enke. Retten anmodede advokaten om en lægeerklæring. Dette resulterede i, at plejehjemmet orienterede advokaten om, at enken periodevis ville være i stand til at underskrive en generalfuldmagt, der ønskedes med henblik på salg af en ejendom. En sådan generalfuldmagt var nu tilvejebragt, og umyndiggørelsesbegæringen blev tilbagekaldt.

44-årig kvinde indgav selv begæring om lavværgemål. Efter at der var indhentet lægeerklæring, beskikket advokat for hende og afholdt tre retsmøder, blev sagen opgivet.

Om begæring om umyndiggørelse af 88-årig kvinde, indgivet af en datter, anførtes, at sagen blev hævet inden behandlingen. Betingelserne for umyndiggørelse var formentlig til stede, men børnene ønskede ikke umyndiggørelse.

En sag blev ikke afsluttet, fordi der ikke var enighed om værgebeskikkelsen.

5. Anker.

Umyndiggørelsesdomme kan som andre civile byretsdomme *ankes* til *landsretten*. Det er imidlertid yderst sjældent, det sker. I materialet er det kun om to af de 355 domme oplyst, at de blev anket, begge til Vestre Landsret, der stadfæstede byretsdommene. Den ene var en umyndiggørelse, den anden var en nægtelse af at ophæve en umyndiggørelse.

I Østre Landsret henvises sagerne til en enkelt afdeling, og ifølge oplysninger herfra behandledes i 1988 3 sager, i 1989 én sag, i 1990 også én sag og i 1991 ingen. Hertil kommer to værgesager. To af dommene fra Østre Landsret er gengivet ovenfor under pkt. 3 om frifindelser. I 1992 har Østre Landsret afsagt fire domme, hvoraf de tre resulterede i umyndiggørelse, medens ophævelse blev nægtet i en fjerde. Sagerne kan sammenfattes således :

Østre landsrets dom af 26. februar 1992 (5 afd. nr. 5/92): Byretten umyndiggjorde en 57-årig kvinde i formueretlig og personlig henseende efter anmodning fra politidirektøren. Det var oplyst, at kvinden ejede 11.000 kr., og at hun ikke havde været i kontakt med sine fire børn i længere tid. Hun modsatte sig at komme på plejehjem. Hun var for tiden hospitalsindlagt, og ifølge en erklæring fra en speciallæge i psykiatri fremtrådte hun svært dement. Der blev afholdt et retsmøde på hospitalet, hvor kvinden samt en afdelingssygeplejerske og en reservelæge afgav forklaring. Sagen blev udsat på nærmere belysning af kvin-

dens forhold, kvindens beskikkede advokat erklærede herefter, at han fandt det bedst stemmende med kvindens tarv, at hun umyndiggjordes, hvilket skete. Kvinden ankede. Landsretten beskikkede en anden advokat for kvinden, der afgav forklaring i landsretten. Landsretten stadfæstede dommen.

Østre Landsrets dom af 26. februar 1992 (5. afd. nr. 418/91): 57-årig kvinde blev umyndiggjort i byretten efter anmodning fra hendes to børn. I anmodningen henviste de til, at hun flere gange havde forsøgt at hæve 250.000 kr. på en bankkonto, at hun undlod at hæve to checks, hver på 6.500 kr., som udgjorde hendes bidrag fra den fraskilte ægtefælle, og at hun havde undladt at betale terminsydelser på en fast ejendom. Hun havde søgt gældssanering og havde køret afslaget. Der var vedlagt en erklæring fra den praktiserende læge, hvori bl.a. oplystes at han i 1988 havde tvangsindlagt kvinden med diagnosen 'psychosis paranoïdes', men at han ikke senere havde været i kontakt med hende. Endvidere foreslå en erklæring fra en psykiatrisk overlæge, ifølge hvilken kvinden havde været indlagt på Set. Hans fem gange senest i april 1988. Der blev afholdt et møde, hvor kvinden og den beskikkede advokat var mødt. Byretten fandt umyndiggørelsesbetingelserne til stede. Kvinden ankede. Hun afgav forklaring i landsretten, der fandt betingelserne for formueretlig umyndiggørelse opfyldt og stadfæstede dommen.

Østre Landsrets dom af 22. april 1992 (5. afd. nr. 180/91): Fire søskende anmodede om umyndiggørelse af deres 68-årige broder. Der blev afsagt kendelse om foreløbig umyndiggørelse i formueretlig og personlig henseende. I et retsmøde forklarede manden, at han ved socialkontorets foranstaltning havde fået en 2-værelses lejlighed i en ældrebolig. Han fastholdt, at han ikke ønskede en værge, samt at han selv kunne klare sine personlige forhold. Den beskikkede advokat oplyste, at socialkontoret 'styrede' mandens invalidepension. Byretten fandt det efter den lægelige udtalelse, der var bestyrket ved mandens forklaring, ikke godtgjort, at han ikke kunne tage vare på sine personlige forhold. Når dertil kom, at manden ikke ønskede umyndiggørelse, fandtes der ikke grundlag for at iværksætte en sådan. De fire søskende ankede. Ved domsforhandlingens start i landsretten begærede manden sig efter samråd med sin advokat umyndiggjort. Landsretten fandt efter de foreliggende oplysninger, herunder en psykologerklæring indhentet til brug for ankesagen, at manden var mindre egnet til at varetage sine anliggender. Da han nu også selv ønskede sig umyndiggjort, fandtes be-

tingeiserne for umyndiggørelse i myndighedslovens § 2, nr. 4, jf. § 46, opfyldt. Manden umyndiggjordes i personlig og formueretlig henseende.

Østre Landsrets dom af 7. oktober 1992 (5. afd. nr. 226/92): Kvinde, der blev umyndiggjort ved Østre Landsrets dom af 26. februar 1992, den sidste af de to ovenfor gengivne domme, anmodede 14 dage efter landsretsdommen om ophævelse af umyndiggørelsen. Under byrettens behandling af sagen afgav kvinden forklaring. Byretten fandt ikke, at der var indtruffet ændringer i kvindens tilstand, og fandt fortsat umyndiggørelsesbetingelserne til stede. Ophævelsesbegæringen kunne ikke imødekommes. Kvinden ankede. Der blev beskikket advokat for hende. Hun afgav forklaring i landsretten og oplyste, at hun havde opsøgt en kvindelig læge, som henviste hende til en speciallæge i psykiatri. Denne henvisning havde hun ikke ønsket at benytte sig af. Hun har ikke tiltro til psykiatere. Hun havde for tiden ikke nogen læge. Hun boede nu alene i huset, som hun var ved at sætte i stand. Hun var meget bekymret for sin økonomi, men hun havde ikke villet modtage social førtidspension. Det havde hun ikke søgt om at få tildelt. Hun havde begrænset kontakt med sin datter. Hun ønskede ikke at have en værge, men ville hellere have datteren som værge end en fremmed, hvis det ikke kan være anderledes. Også efter bevisførelsen for landsretten fandtes betingelserne i myndighedslovens § 2, nr. 1, og § 46, fortsat at være til stede, og landsretten stadfæstede derfor dommen.

Kapitel 4

Målgrupperne

For udvalget har det været centralt at undersøge og belyse, hvilke målgrupper der er for værgemål, og om der er sket ændringer i deres sammensætning og levevilkår siden myndighedslovens tilblivelse i begyndelsen af 1920-erne. Det har betydning for vurdering af behovet for lovgivning på området og for, hvordan reglerne skal se ud.

1. De umyndiggjorte.

En undersøgelse tager naturligt udgangspunkt i *domspraksis*. Den er det imidlertid vanskeligt at få et indtryk af, idet der kun er offentliggjort et halvt hundrede umyndiggørelsesdomme i Ugeskrift for Retsvæsen gennem de 70 år, **myndighedsloven** har været i kraft. Dommene er nogenlunde jævnt fordelt over årtierne, men med en overvægt i de første tre. Næsten fire femtedele af dommene er fra Højesteret, hvilket har baggrund i den umiddelbare adgang til anke hertil af landsretternes førsteinstansafgørelser under **retspleje**-ordningen forud for ændringen i 1979. Mere end 80 pct. af de offentliggjorte domme er om myndighedslovens § 2, nr. 1. Der er kun én trykt landsretsdom fra 1980-erne¹⁾, og Højesteret har så vidt vides ikke fået forelagt nogen sag på området de sidste 10 år.

Dermed får resultaterne af udvalgets *domstolsundersøgelse* for halvåret fra 1. oktober 1989 til 1. april 1990 særlig interesse, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.3. Af de umyndiggørelsesgrunde, der findes i lovens § 2, og som er gennemgået ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.1.1., blev § 2, nr. 1, anført som grund i alle de 263 domme. § 2, nr. 4, om umyndiggørelse efter egen begæring blev kun citeret som supplement til nr. 1 i én sag, selv om vedkommende i tolv tilfælde erklærede sig indforstået med foranstaltningen, se nedenfor i kapitel 5, pkt. 4.3., og i kapitel 6, pkt. 4.4. § 2, nr. 2, om ødselhed og anden uforsvarlig adfærd, der udsatte velfærden for fare, blev ikke benyttet, og det gjorde § 2, nr. 3, om drikfældighed m.v. heller ikke. Dermed fremtræder nr. 1 om uskikkethed på grund af sindssygdom, åndssvaghed eller anden sjælelig forstyrrelse som den helt centrale bestemmelse.

I 197 af de 263 umyndiggørelsesdomme fra halvåret 1989-90 eller i 75 pct.

¹⁾ UfR. 1989.615 V, omtalt ovenfor i kap. 1, pkt. 1.2.1.

var det muligt nærmere at specificere *grunden* til umyndiggørelsen ud fra de uddrag, der var aflægeerklæringerne. Som der nærmere er redegjort for under pkt. 2.I.4., var de gamle demente den største gruppe med 119 tilfælde. Blandt de andre umyndiggjorte var 46 psykisk udviklingshæmmede, 10 var sindssyge og 22 havde andre organiske hjernelidelser.

Udvalget har på denne baggrund koncentreret sin gennemgang af målgrupperne om de nævnte sygdomme og tilstande og har ikke fundet anledning til nærmere at beskrive de andre områder, som formuleringerne i myndighedslovens § 2, nr. 2 og 3, i øvrigt kunne inspirere til.

2. Demente.

2.1. Antallet.

2.1.1. *Levealderen* er *steget* væsentligt i dette århundrede. Omkring århundredeskiftet var middellevetiden godt 50 år, medens den i 1930'erne var 63 år for mænd og 64 år for kvinder. Ifølge tal fra 1989-90 var den forventede levetid nu 71,8 år for nyfødte mænd og 77,7 år for kvinder²⁾).

Forholdene kan beskrives på en anden måde. Omkring 1900 udgjorde antallet af 60-årige og derover - ældrebefolkningen - en kvart million, svarende til ca. 10 pct. af den samlede befolkning. I dag er denne aldersgruppe vokset til over 1 million, således at hver femte indbyggere er fyldt 60 år. I 1986 var der blandt personer på 60 år og derover 16 pct., som var 80 år eller derover. I 2000 vil procentandelen være steget til knap 20³⁾).

Forøgelsen af ældrebefolkningen skyldes både et større antal levendefødte og et øget antal af overlevende. Spædbarnsdødeligheden, dvs. antallet afdøde under 1 år i pct. af levendefødte, er således faldet fra ca. 12 pct. omkring 1900 til ca. 7 pct. omkring 1930 og til 0,8 pct. i 1990⁴⁾). Nedgangen i dødeligheden har bl.a. givet sig udslag i, at en mandegeneration i 60 års alderen omkring århundredeskiftet var reduceret til godt halvdelen af sin oprindelige størrelse, mens den tilsvarende generation i begyndelsen af 1980'erne kun var mindsket til ca. 80 pct. En kvindegeneration i 60 års alderen var omkring århundredeskiftet reduceret til ca. 60 pct. af sin oprindelige størrelse, mens den tilsvarende generation i begyndelsen af 1980'erne kun var mindsket til knap 90 pct⁵⁾).

Danmarks Statistik har i efteråret udarbejdet en befolkningsprognose med udgangspunkt i den seneste befolkningsopgørelse og under hensyn til den

²⁾ Statistiske Efterretninger 1992:16, s. 2.

³⁾ Nye tider- nye ældre, Befolkningen, EGV-Fondens Fremtidsstudie, 1988, s. 7-8, og Statistiske Efterretninger 1992:16, s. 7, tabel 2.

⁴⁾ Statistisk Årbog 1992, s. 57, tabel 52.

⁵⁾ Nye tider-nye ældre, s. 14, tabel 1.3.

hidtidige udvikling i fertilitet, dødelighed og flytninger⁶⁾). Fra tabel 2 kan udtrages:

Ældrebefolkningens udvikling					
Alder	1992	1995	2000	2010	2030
60–61 år	97.861	94.577	107.605	136.507	130.250
62–66 år	239.126	232.240	237.973	349.175	349.570
67–79 år	511.813	502.556	488.786	504.249	623.946
80+ år	196.613	205.403	205.858	204.159	261.287

I prognosen er forudsat, at mændenes dødelighed fortsætter med at falde frem til år 2001 med samme relative styrke som i perioden fra 1976-80 til 1986-90, men kvindernes dødelighed er holdt konstant på niveauet fra 1989-90. Disse forudsætninger resulterer i, at mændenes middellevetid stiger fra 71,8 år til 72,2 år, hvorimod kvindernes forbliver konstant 77,7 år. Nedgangen i antallet af 67-79 årige er resultat af de stadig mindre fødselsårge gennem 1920'erne og 1930'erne. Først efter år 2010 vil de store årgange fra midten af 1940'erne nå pensionsalderen, og derefter vokser antallet i denne gruppe igen. Antallet af 80 årige og derover stiger med 33 pct. frem til år 2030. En del af stigningen skyldes ændringer i fødselsårgangenens størrelse, men noget af den skyldes også faldet i dødeligheden for personer over 60 år, som virkelig slår igennem her.

2.1.2. Et fåtal af de ældre bliver *demente* i større eller mindre grad.

De normale aldersforandringer udvikler sig til forskel fra senil demens næsten umærkeligt gennem årene. Det langsomme forløb giver gode muligheder for at kompensere for psykiske og fysiske funktionstab, som alderen medfører. Demens adskiller sig herfra ved at udvikle sig *relativt hurtigt* med en tiltagende forringelse af evnen til at fungere i en normal hverdag. Demens fører ofte i løbet af få år til fuldstændig invaliditet.

Demens udvikler sig som nævnt over få år og viser sig ved *intellektuelle forstyrrelser*. Karakterforandringer ses også. Det første symptom er som regel usikkerhed i hukommelsen. Den gamle glemmer, hvad han eller hun har hørt, læst eller selv fortalt. Derefter kommer der vanskeligheder med at orientere sig og at genkende vante omgivelser. Det bliver sværere at finde hjem og efterhånden også vanskeligt at kende de nærmeste pårørende. Som sygdommen skrider frem, bliver symptomerne stadig mere fremtrædende. Den

⁶⁾ Statistiske Efterretninger 1992:16, s. 7.

gamle mister helt forbindelsen med omverdenen, lever ofte i en længst forsvunden periode, taler om ting fra ungdommen og leder efter sine døde forældre. På dette stadium er adfærden ofte præget af rastløshed. Den gamle 'tuller' rundt uden mål, er hele tiden på færde med unyttige 'beskæftigelser'. Sygdomssymptomerne er ofte mest udpræget om natten, sandsynligvis på grund af illusioner i mørket. Efterhånden ophører den handlingsprægede aktivitet, og i et stadium med dybeste demens fører den gamle en passiv tilværelse uden kontakt med andre og i en fuldstændig hjælpeløs tilstand.

De fleste tilfælde af demens er af *Alzheimer*-type, som er arveligt betinget, og demens, som er en følge af flere små blodpropper i hjernen, *multiinfarkt demens*. Omkring 95 pct. af samtlige tilfælde af demens hos gamle kan henføres til disse to diagnoser. Sygdomsvarigheden for demens af den førstnævnte type, fra lette symptomer til død, er ca. 10 år. Sygdomsvarigheden ved demens på grund af gentagne blodpropper er formentlig noget kortere. Sygdomsudviklingen i hjernen kan *ikke* ændres ved *behandling*. Symptomerne kan dog i de første stadier af demensens udvikling afbødes ved en plejemæssig indsats, som øger funktionsdueligheden og dermed forbedrer livskvaliteten.

Senil demens var emnet for en konference i januar 1989 arrangeret af Statens Lægevidenskabelige Forskningsråd i samarbejde med Dansk Sygehusinstitut. Ifølge konferencerapporten anvendes to definitioner på demens, den smalle og den brede. Den *smalle definition* lyder: 'En invaliderende, kronisk, fremadskridende sygdom med hukommelses-, intellektuelle, følelsesmæssige og psykomotoriske forstyrrelser. Samtidig skal psykiske, sociale og andre legemlige sygdomme udelukkes som årsag'. Den *brede definition* omfatter alle former, såvel forbigående som blivende. Denne demens, som af nogle faggrupper betegnes som pseudo-demens, kan skyldes sociale, psykiske eller legemlige årsager⁷⁾.

Demens kan være vanskelig at skelne fra andre sygdomme, f.eks. depression hos den gamle. Ved symptomer på demens er det derfor vigtigt, at sygdommens natur søges klarlagt, så der eventuelt kan iværksættes medicinsk behandling eller gribes ind over for tilstande, der medfører demens efter den brede definition.

2.1.3. *Antallet afdemente* kendes ikke med sikkerhed. Ved den ovenfor under pkt. 2.1.2. omtalte konference blev antallet af svært demente anslået til ca. 25.000, dvs. knap 4 pct. af alle på 65 år og derover, men der er usikkerhed

⁷⁾ Koncensus-rapport. Senil demens. Udgivet af Statens Lægevidenskabelige Forskningsråd i samarbejde med Dansk Sygehus Institut, 1989, s. 8.

om det nøjagtige tal⁸⁾). Sundhedsministeren har i 1991 oplyst, at det fra ekspertside skønnes, at der findes ca. 30.000 middelsvært til svært demente⁹⁾). Hvis det antages, at ca. 1 pct. i aldersgruppen 65-74 år og ca. 10 pct. i aldersgruppen over 75¹⁰⁾) er demente i en sådan grad, at de ikke kan opretholde en selvstændig tilværelse, er der som nævnt i den danske befolkning ca. 25.-30.000 demente. Antallet antages ikke at stige udover, hvad den øgede levealder giver anledning til. Da andelen af befolkningen, der i år 2011 er fyldt henholdsvis 65 og 80 år, forventes at være steget med henholdsvis 9 pct. og 21 pct., må antallet af demente i år 2011 også forventes at være steget betragteligt. Overlæge Nils Chr. Gulmann skønner, at der i år 2011 vil være knap 70.000 svært **demente**¹¹⁾).

2.1.4. Udvalgets undersøgelser har vist, at *demens* tv den hyppigste årsag til *umyndiggørelse*. Udviklingen fremgår af, at udvalget, der forberedte myndighedsloven af 1922, ikke fandt anledning til udtrykkelig at nævne alderdomssvækkelse som umyndiggørelsesgrund¹²⁾). Demens blev angivet som grund i 119 sager fra halvåret fra den 1. oktober 1989 til den 31. marts 1990, eller i 60 pct. af de 197 umyndiggørelsessager, hvor det var muligt nærmere at specificere umyndiggørelsesgrunden. Efter aldersfordelingen i det samlede materiale, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.3., må det antages, at tallene er repræsentative, og at procentdelen er korrekt samt udtryk for alderdomssvækkelses dominerende betydning på området.

Alders- og kønsfordelingen af de demente i undersøgelsen var således:

Demente umyndiggjorte 1989-90			
Alder	Kvinder	Mænd	lait
40-59	4	1	5
60-64	4	0	4
65-69	2	4	6
70-74	6	3	9
75-79	14	9	23
80-	53	19	72
lait	83	36	119

⁸⁾ Konsensus-rapport. Senil demens. Udgivet af Statens lægevidenskabelige Forskningsråd i samarbejde med Dansk Sygehus Institut, 1989, s. 10.

⁹⁾ Sundhedsministerens besvarelse af spørgsmål nr. 9 (Alm.del-bilag 23) af 10. januar 1991 fra Folketingets Sundhedsudvalg.

¹⁰⁾ Dansk Sygehus Institut: Konferencerapport 90.06: Ældre med demens, s. 27.

¹¹⁾ Ugeskrift for Læger, 1989, s. 1619-20.

¹²⁾ Betænkning 1921, s. 26.

Om *civilstanden* kan oplyses :

Demente umyndiggjorte 1989-90					
Alder	Ugifte	Gifte	Enke/-mand	Fraskilt	lait
41-60	1	1	1	2	5
61-65	2	0	2	0	4
66-70	0	3	2		1 6
71-75	1	3	3	2	9
76-80	2	8	13	0	23
80-	7	12	49	4	72
lait	13	27	70	9	119

2.2. Gamles levevilkår.

2.2.1. Der er ikke præcise oplysninger om, hvor de demente gamle, som ikke er i stand til at klare en selvstændig tilværelse, *opholder sig*. En del bor i eget hjem sammen med ægtefælle eller anden familie, andre bor på kommunale plejehjem eller på særlige psykiatriske plejehjem og nogle har ophold på psykiatriske sygehusafdelinger.

Overlæge Nils Christian Gulmann har i 1990 foretaget en analyse af demente gamles vej gennem samfundets hjælpesystemer. Han anslår, at på et givet tidspunkt er halvdelen eller ca. 15.000 demente i eget hjem, 1.000 på somatisk hospitaler, 12.000 på almindelige plejehjem, 1.000 på psykiatriske afdelinger og 2.000 på psykiatriske plejehjem¹³).

Af adresseoplysningerne i udvalgets undersøgelse fremgik, at mindst 47 af de ialt 119 demente gamle, der blev umyndiggjort i halvåret 1989-90, var på plejehjem, medens 36 opholdt sig på hospital på tidspunktet, hvor retten behandlede sagen. I 36 sager var adressen ikke oplyst.

I den før omtalte rapport om senil demens fra 1989 nævnes, at af de 50.000 personer, der i dag er på plejehjem, er de 20.000 svært demente, eller 40 pct.¹⁴).

2.2.2. De gamle har i de forskellige stadier af demensens udvikling *behov for hjælp og støtte*. I begyndelsen kan der være brug for bistand til hverda-

¹³) Gamle dementes Menneskerettigheder, 1990, bilag 1, 'Demens-strømme', s. 94-103, navnlig s. 102.

¹⁴) Konsensus-rapport. Senil demens. Udgivet af Statens Lægevidenskabelige Forskningsråd i samarbejde med Dansk Sygehus Institut, 1989, s. 16-17.

gens forskellige gøremål og til økonomiske dispositioner af nogen betydning. Senere, i det rastløse stadium, hvor den demente har mistet eller næsten har mistet forbindelsen til omverdenen, er der derudover behov for at beskytte den demente mod oplagt livstruende eller svært helbredsforringende adfærd. F.eks. kan det være nødvendigt med flytning til en institution, der kan yde den nødvendige pleje og beskyttelse. Det kan også være nødvendigt at hindre den demente i på egen hånd at færdes i trafikken, og at den pågældende forsøger at gå med umiddelbart fald til følge. Dæmpende medicin for at afbøde demensens virkninger kan komme på tale til særligt aktive. Senere i det passive stadium skal der fortsat træffes beslutninger vedrørende den pågældendes ophold, behandling og økonomi.

Beslutninger vedrørende disse forhold skal træffes løbende, uden at den demente, bortset fra i et tidligt stadium, er i stand til at give sit samtykke, og selvom vedkommende måske endda giver udtryk for modvilje mod en beslutning, som for de nærmeste pårørende er nødvendig for at beskytte den pågældende og for at kunne yde nødvendig omsorg og pleje.

3. Sindssyge.

3.1. Antallet.

3.1.1. Der findes flere *forskellige* former for psykiske lidelser. Psykoserne er de egentlige sindssygdomme. Andre psykiske lidelser er f.eks. neuroserne.

*Psykos*er - de egentlige sindssygdomme - har det til fælles, at de angriber store dele af personligheden og påvirker realitetssansen. De 'store' sindssygdomme er skizofreni og manio-depressive psykos. Andre hyppige psykotiske tilstande er de såkaldte reaktive psykos og paranoide tilstande. De reaktive psykos er oftest kortvarige og udløses af traumatiske begivenheder eller af længerevarende sjælelige konflikter.

Psykosebegrebet lader sig ikke skarpt afgrænse. Retslægerådet gav i 1972 udtryk for sin opfattelse af psykosebegrebet nemlig, at sindssygdom (synonymt med psykose), er 'en psykisk abnorm tilstand, i første række kendetegnet ved en ændring af realitetsvurderingen, et indgreb i patientens muligheder for at opleve og vurdere sin omverden og sig selv, sin tilstand og sine handlinger i overensstemmelse med 'virkeligheden', dvs. i overensstemmelse med hans egen tidligere oplevelse af samme emner, respektive med omgivelsernes vurdering heraf. Der hersker efter Retslægerådets opfattelse udbredt faglig enighed om, hvad sindssygdom (psykose) er¹⁵⁾.

Neuroserne rubriceres ikke som en sindssygdom. De adskiller sig fra psykoserne ved ikke på væsentlige punkter at gribe ind i realitetsopfattelsen.

¹⁵⁾ Betænkning om tvang i psykiatrien, nr. 1068/1986, bind I, s. 187-213, navnlig s. 197.

Neuroserne, som kan være svært invaliderende, har aldrig et organisk grundlag. Neuroserne grundlægges formentlig allerede i barndommen ved et samspil mellem medfødte dispositioner og ydre faktorer.

3.1.2. De sindssygdomme, der, bortset fra demens, har den største interesse i relation til værgemål, er skizofreni, kroniske paranoide psykoser (paranoia) og manio-depressive tilstande.

Skizofrenier en kronisk lidelse, der næsten altid debuterer i de unge år - fra 18 til 25 års alderen. Sygdomssymptomerne aftager som regel med alderen. Alle patienter vil være behandlingskrævende, men i forskelligt omfang til forskellige tidspunkter. Egentlig helbredelse er sjælden, men kan forekomme. I industrialiserede lande angives hyppigheden til 0,3 pct. af befolkningen. Det betyder, at der i Danmark er ca. 15.000 skizofrene¹⁶). Forekomsten har været nogenlunde konstant gennem årene. Sygdommen er i et vist omfang arvelig. I begyndelsen af 1950-erne påbegyndte man behandlingen af skizofrene med medicin i form af neuroleptika, som netop kom på markedet i de år. Neuroleptika er senere blevet anvendt i stor målestok i behandlingen, og en af følgerne er, at skizofrenes fertilitet, målt som antallet af levendefødte børn, er steget stærkt. Derfor kan det ikke udelukkes, at antallet af skizofrene er ved at stige. De skizofrene patienter har hidtil haft det største sengedagsforbrug på psykiatriske hospitaler. De beslaglagde i 1987 30 pct. (555.727 dage) af det samlede sengedagsforbrug på de psykiatriske afdelinger, svarende til 5.944 udskrivninger¹⁷).

Kronisk paranoid psykose- paranoia - er **fællesbetegnelsen** for kronisk forløbende ikke skizofrene psykoser. Som regel er det eneste symptom den paranoide idé (tvangstanke). Ved kværlantforrykthed (paranoia kværlatoria) ser man f.eks., hvordan en i begyndelsen indfølelig og acceptabel reaktion på en afgørelse, som regel truffet af en myndighed, hos en særlig disponeret person udvikler sig til en 'besættelse', og den pågældende tager kampen op for at få sin 'ret'. En anden forrykthed er jalousiforrykthed, hvor en persons tanker og adfærd helt er behersket af en enkelt ide, at ægtefællen eller kæresten er utro. Resultatet af behandlingen af de paranoide psykoser er som regel dårligt. Patienterne er heller ikke interesserede i behandling, da de er uden sygdomserkendelse. Sengedagsforbruget på de psykiatriske afdelinger er som følge heraf ikke stort. I 1987 var det 3,6 pct. af det samlede sengedagsforbrug på de psykiatriske afdelinger¹⁸). Det svarer til 1.248 udskrivninger under denne diagnose.

¹⁶) I sundhedsministerens besvarelse af spørgsmål nr. 9 (Alm.del-bilag 23) af 10. januar 1991 fra Folketingets Sundhedsudvalg nævnes tallene 15.000-20.000.

¹⁷) Sundhedsstyrelsen : Sygdomsmønsteret for indlagte patienter i 1987.

¹⁸) Sundhedsstyrelsen : Anf. st.

Manio-depressiv psykose er karakteriseret ved, at personens stemningsleje, aktivitetsniveau og selv vurdering svinger. Ved depressioner og manier er der henholdsvis en sygelig sænkning og en løftning af disse. Svingningerne kan kontinuerligt bevæge sig over grænsen af den normale variation til ekstreme tilstande, der er klart sindssygelige (psykotiske). Ca. 75 pct. af de manio-depressive patienter får kun depressioner, ganske få får kun manier, mens de øvrige får både depressioner og manier. De fleste får kun nogle ganske få depressionsperioder i løbet af livet. De, der får både manier og depressioner, får ofte adskillige. Patienter, der kun har få eller et moderat antal sygdomsperioder, vil altid blive fuldt restitueret, såvel intellektuelt som følelsesmæssigt, efter hver enkelt sygdomsperiode, mens enkelte med et stort antal sygdomsperioder efterhånden vil kunne virke noget følelsesmæssigt og intellektuelt reducerede. I Danmark regner man med, at 1-1,5 pct. af alle mænd og 2-2,5 pct. af alle kvinder får sygelige stemningssvingninger i løbet af deres liv. Det er nævnt, at der er ca. 25.000-30.000 med manio-depressiv psykose¹⁹⁾. Antagelig er dette tal nogenlunde konstant. De manio-depressive optager kun en mindre del af de psykiatriske sengedagspladser, ialt 14 pct. (ca. 260.000 dage) af det samlede sengedagsforbrug på de psykiatriske afdelinger. Dette hænger sammen med, at de fleste manio-depressive som nævnt i langt den største del af deres liv er raske. Såvel maniske som depressive tilstande kan behandles. Behandlingen er overvejende medicinsk, men elektrochok anvendes i særlige situationer. Den medicinske behandling er langvarig. Årelang behandling er ikke usædvanlig ved tilbagevendende depressioner og manier.

3.1.3. *Sindssygdom*, bortset fra demens, blev angivet som grund i 10 sager eller i 5 pct. af de 197 *umyndiggørelsessager* fra halvåret 1989-90, hvor det var muligt at fastlægge umyndiggørelsesgrunden. Blandt dem var der fire med 'skizofrenia' - ugifte eller fraskilte kvinder i alderen 47-63. Andre tre blev betegnet som 'paranoid psykotisk' eller 'svært paranoid' - en 57-årig fraskilt mand, der for tiden var på hospital, en 79 årig enke og en 88 årig ugift kvinde. En 55 årig fraskilt mand var 'psykotisk, muligvis med et **synshallucinatorisk** beredskab' og skønnedes 'dement'. Han var i øvrigt indforstået med en fornufterlig umyndiggørelse. En 25-årig ugift kvinde og en 48-årig ugift mand havde begge en 'psykisk' lidelse.

3.2. *Sindssyges livsvilkår.*

I de seneste år har psykiatrien i flere amter været under omorganisering. Målet er, at psykiatriske patienter skal tilbydes optimal behandling og pleje

¹⁹⁾ Sundhedsministerens besvarelse af spørgsmål nr. 9 (Alm.del-bilag 23) af 10. januar 1991 fra Folketingets Sundhedsudvalg.

samtidig med, at de sikres en tilværelse så nær det normale som muligt, det vil bl.a. sige uden for sygehusvæsenet. Behandlingen med neuroleptika har været stærkt medvirkende til, at dette for et stort antal skizofrene har været muligt. Behovet for bistand til sindssyge er således i de sidste årtier mindsket betydeligt. Når behandlingen er sat i gang, vil den syge ofte hurtigt komme i en tilstand, hvor der ikke er det samme behov for bistand til at træffe beslutninger om personlige forhold. Psykiatrilovens regler om anvendelse aftvang, herunder tvangsbehandling, må derfor antages at regulere de tilfælde, hvor der er behov for, at andre træffer beslutninger.

Der er dog fortsat sindssyge, som til stadighed har behov for bistand. Det drejer sig særligt om skizofrene, hvor den medicinske og sociale behandling enten ikke kan gennemføres, eller hvor behandlingen ikke har virket tilstrækkeligt godt. Bistanden er her meget afhængig af, hvilke problemer der dominerer.

Manio-depressive, hvor hyppige og svære manier helt invaliderer patientens evne til at træffe forsvarlige økonomiske dispositioner, har ikke så helt sjældent behov for bistand.

Ved andre vedvarende psykotiske tilstande, f.eks. ved visse paranoide tilstande, kan der være behov for bistand til personlige og økonomiske spørgsmål, mens den psykotiske tilstand ved reaktive psykoser som regel er så kortvarig, at problemer vedrørende beslutninger som regel kan løses ud fra bestemmelserne om tvang i psykiatrien.

4. Psykisk udviklingshæmmede.

4.1. Antallet.

4.1.1. Forholdene for og synet på psykisk udviklingshæmmede har ændret sig betydeligt siden århundredskiftet. Indtil 1980 benyttedes betegnelsen særforborg som betegnelse for de sociale foranstaltninger over for de grupper af handicappede, der var opregnet i den dagældende bistanndslovs § 115, dvs. åndssvage, epileptikere, vanføre, talelidende, blinde og svagtsynede samt døve og tunghøre. Med ophævelsen af særforborgen forlod man opdelingen i specifikke handicapgrupper. I stedet tales om personer med vidtgående fysiske eller psykiske handicap, herunder psykisk udviklingshæmmede.

Tidligere bestod tilbuddene til de psykisk udviklingshæmmede, der var inddraget under særforborgen, i anstaltsophold på centralinstitutioner. Fra omkring 1952 blev beboerne kaldt patienter, og institutionerne var lægeligt ledede. Opdelingen af patienterne skete efter intelligenskvotient. Åndssvagebegrebet var således bogstaveligt knyttet til målinger heraf.

I dag lægges der vægt på både kvalitative og kvantitative forhold; defek-

terne kan skyldes vidt forskellige årsager og kan være suppleret med andre handicaps, herunder psykiske, således at der er tale om et mere sammensat billede. Forestillingen om intelligensen som en fast størrelse, en uforanderlig egenskab ved en person, er stort set forladt til fordel for det synspunkt, at intelligensen er resultatet af en vedvarende social proces.

4.1.2. Samtidig med ophævelsen af særfor sorgen og udlægningen ophørte registreringen af åndssvage. Der findes således ingen samlet aktuel opgørelse af *antallet*.

Af Danmarks Statistiks ressourcetælling i januar 1989 fremgår, at der er ialt 6.200 voksne psykisk udviklingshæmmede på institution. Derudover bor ca. 2.000 i bofællesskaber efter bistandslovens § 68. Hertil kommer imidlertid et ikke opgjort antal hjemmeboende voksne samt de, der har selvstændig bolig.

4.1.3.1 46 sager af de 197 *umyndiggørelsessager* fra halvåret 1989-90, hvor det var muligt at **specificere** umyndiggørelsesgrunden, eller **23 pct.**, er det oplyst, at årsagen til umyndiggørelsen var manglende forstandsudvikling.

Alders- og kønsfordelingen i denne gruppe var:

Psykisk udviklingshæmmede umyndiggjorte 1989-90

Alder	Kvinder	Mænd	Ialt
18-24	2	2	4
25-39	6	11	17
40-59	11	8	19
60-64	3	0	3
65-69	0	1	1
70-74	0	1	1
75-79	0	0	0
80-	1	0	1
Ialt	23	23	46

De allerfleste i denne gruppe var *ugifte*, nemlig 44. Kun de to over 70 havde været gift, men var nu henholdsvis enke og enkemand.

4.2. *Psykisk udviklingshæmmedes livsvilkår.*

Som omtalt ovenfor under pkt. 4.1.1. har synet på begrebet 'åndssvaghed' ændret sig betydeligt i de seneste årtier. Hvor livsvilkårene for åndssvage i f.eks. 1950-erne var præget af langvarige - måske livslange - ophold på store

centralinstitutioner, har de sidste 10 år været præget af en betydelig omstilling med nedlægning af institutioner og med udgangspunkt i principper som normalisering, mindsteindgreb og decentralisering. I 1980-erne har der været investeret betydelige ressourcer i at forbedre tilbuddene og tilværelsen for psykisk udviklingshæmmede. Tendensen er gået i retning af lokalt ansvar, brugerindflydelse, medansvar, mindre boenheder og integration i det lokale miljø. Udgangspunktet er, at alle kan/skal bo i mindre boenheder, og at der ikke er brug for gammeldags totalinstitutioner.

Bofællesskaber efter bistanndsloven er et kommunalt ansvarsområde, og der er ikke tale om en institution. Beboerne får udbetalt social pension eller arbejdsindtægt og betaler selv husleje m.m.

Der er i bofællesskaber mulighed for at få *støttepersonale*, som består af hjemmehjælp, hjemmevejleder, socialpædagog og socialrådgiver. Personalet yder pædagogisk bistand, der omfatter rådgivning om almindelige daglige funktioner og om deltagelse i beskæftigelses- og fritidsaktiviteter, herunder foreningsliv og kulturelle aktiviteter med mulighed for sociale kontakter.

Støttepersonalets opgaver i forbindelse med *administration* af beboernes penge nævnes ofte som et problem. Der kan opstå konflikter i forhold til beboerne, men også i forhold til pårørende. Da beboerne imidlertid er voksne - og som hovedregel myndige - råder de selv over deres egne midler, men personalet vejleder som nævnt om anvendelsen af de økonomiske midler.

En anden mulighed for hjælp er de såkaldte *støttecentre*, der kan fungere efter flere modeller. Fælles for dem er, at de fungerer som et sted, hvor man kan henvende sig om hjælp. Også psykisk udviklingshæmmede med selvstændig bolig kan benytte centrene.

I starten var intentionen, at bofællesskaberne primært var for de bedre fungerende. Imidlertid har det vist sig, at også svært handicappede kan have stort udbytte af at leve i mere overskuelige omgivelser uden for institutionsverdenen. Det er mennesker med meget forskelligt funktionsniveau, der flytter ud fra institutionerne, og fremover vil der nok være behov for mindre institutioner til f.eks. meget plejekrævende og funktionsmæssigt dårlige beboere, som har brug for døgndækning.

For de beboere, der bliver boende i *institutionerne*, tilstræbes en tilværelse for den enkelte så nær det normale som muligt. Institutionerne har til formål gennem pleje og behandling samt socialpædagogisk indsats at tilgodese de særlige behov hos voksne med fysiske eller psykiske handicap. Ud over den daglige socialpædagogiske behandling og omsorg tilstræbes det under *døgninstitutionsoophold* at yde fornøden støtte gennem optræning til en mere selvstændig tilværelse i beskyttet bolig eller egen bolig, herunder bofællesskab.

Personalet ved institutionerne forudsættes at have en sammensætning og

uddannelse, der sikrer, at institutionerne kan opfylde deres opgaver over for beboerne og andre. Den daglige socialpædagogiske behandling og omsorg varetages af personale, der normalt vil have en socialpædagogisk grunduddannelse.

For institutioner efter bistandslovens § 112, stk. 1 og 2, er der med virkning fra den 1. januar 1992 indført en to-årig forsøgsordning, hvorefter der inden for en nærmere fastsat ramme er mulighed for, at beboere på disse institutioner kan få udbetalt deres pension og til gengæld betale for de ydelser, de modtager.

5. Andre organiske hjernelidelser.

5.1. Skader på hjernen kan opstå på mange måder. *Ulykker*, som medfører kvæstelse af hjernevævet eller blødning i hjernen, kan efterlade varige psykiske og fysiske skader af større eller mindre omfang afhængig af, hvor meget og hvilke dele af hjernen der er skadet. Bristning af et blodkar, hjerneblødning som følge af *sygdom* i karrene, f.eks. en udposning (aneurisme) eller forkalkning, ses ikke sjældent. Drukneulykker, svære forgiftninger og andet, der medfører respirations- og *hjertestop*, kan være årsag til blivende skade af hjernen, idet hjernevævet går til grunde, når iltforsyningen i en periode af kortere eller længere varighed - afhængig af alderen - er utilstrækkelig. Kroniske forgiftninger med f.eks. alkohol og andre organiske opløsningsmidler og betændelsestilstande i hjernen kan også medføre varige skader af hjernen.

*Følgerne af hjerneskad*er er som nævnt afhængig af deres omfang og lokalisation, strækkende sig fra udtalt skade, hvor den motoriske og psykiske aktivitet er næsten helt bortfaldet, til mindre fysiske skader som lammelse af en enkelt muskelgruppe eller mindre psykiske skader med nedsat hukommelse og koncentrationsbesvær.

Kun hos et fåtal af dem, der pådrager sig en hjerneska

de, har den et sådant omfang, at der er behov for, at andre handler på deres vegne. Særlige retlige problemer samler sig om de personer, der som følge af skaden får sprogforstyrrelser, afasi, men har intellektet bevaret. Det antages, at der årligt er ca. 3.000 personer (patienter), der efter overstået hjerneblødning eller anden skade, bliver afatiske. De alvorlige sprogforstyrrelser kan, uanset at intellektet er bevaret, nødvendiggøre beskikkelse af en værge²⁰).

5.2. Af de 197 *umyndiggørelsessager* fra halvåret 1989-90, hvor det var muligt at specificere umyndiggørelsesgrunden, angik en stor gruppe på 22 eller godt *10 pct.* personer, der havde skader på *hjernen* som følge af hjerneblødning, betændelse eller forgiftninger, herunder med alkohol.

²⁰) Jørgen Gravesen og Inger Margrete Pedersen i *UfR* 1988 B, s. 345.

Fjorten havde haft en blødning i hjernen:

De fleste var ældre - otte var over 70 år og tre mellem 60 og 70 år. Også yngre var ramt. En 26-årig mand havde efter en trafikulykke en svær hjernelæsion med blødning i kraniehulen. En 35-årig mand var opereret to gange for bristning af blodkar i hjernen. En 59-årig mand led af svære følger af åreforkalkning og mindst to hjerne-blødninger.

To havde følger efter infektioner:

62-årig enke havde for flere år siden haft 'en virusinfektion, som angreb hjernen. Hun er siden blevet tiltagende dårlig. De sidste 2 år har hun ikke haft noget egentligt sprog og i hvert fald det sidste år har man ikke kunnet komme i kontakt med hende'.

63-årig fraskilt mand havde 'tegn på en diffus hjernelidelse, der opstod i forbindelse med en langvarig feberepisode'. Det var mest sandsynligt, at der 'er tale om en diffus hjernebetændelse, som har ført til blivende symptomer i form af psykisk svækkelse, desorientering, konfusion, periodisk bevidsthedssvækkelse og periodisk psykose'

Tre havde pådraget sig hjerneskader på grund af forgiftninger:

56-årig kvinde var indlagt efter 'indtagelse af en overdosis medicin og som følge af hjerne- og respirationsstop har pådraget sig en hjerne-skade på grund af iltmangel'.

To kvinder var alkoholskadede, idet en 63-årig led af 'delerium **tre-**mens' og en 79-årigs diagnose var 'dementia alcoholica'.

To yngre mænd på henholdsvis 19 og 22 år var svært hjerneskadede. Årsagen hertil var ikke angivet.

Endelig led en 42-årig fraskilt kvinde af 'fremskreden svært invaliderende dissemineret sklerose' og 'hun er ganske uskikket til at varetage sine anliggender og til at drage omsorg for sin person'.

Kapitel 5

Overvejelser om værgemål

1. Generelle synspunkter.

1.1. De danske regler i myndighedsloven om umyndiggørelse, lawærgemål og ad hoc værgemål er uforandrede siden lovens tilblivelse i 1922.¹ Sverige og Finland blev der foretaget ændringer i 1970-erne, og i slutningen af 1980-erne er der på ny gennemført og foregår revisionsarbejde. I Norge er der også gennemført ændringer både i 1960-erne og igen i 1990, og et mere omfattende reformarbejde er bebudet. Udviklingen både i Danmark og i de andre nordiske lande, gennemgået ovenfor i kapitel 1, har vist, at umyndiggørelse ikke kan eller bør være det eneste bistandstilbud, idet der også er brug for andre løsninger. I alle landene er umyndiggørelse i praksis i stor udstrækning blevet undgået, og i stedet søges hen mod mere begrænsede støtteforanstaltninger.

1.2.1 *Danmark* har behovet nogle steder ført til et vist *pres* på *ad hoc værgemålsinstituttet* og som beskrevet ovenfor i kapitel 1, pkt. I.4., til en udvikling i retning af at strække hjemmelen i myndighedslovens § 59. I en given situation er der behov for en værge for en i øvrigt myndig person til at tage stilling til konkrete spørgsmål, typisk plejehjemsanbringelse og de foranstaltninger, der skal træffes i forbindelse hermed, samtidig med at der ikke skønnes brug for en værge derudover. Udvalgets undersøgelser viser, at de pårørende ofte føler dette som en hensigtsmæssig fremgangsmåde samtidig med, at de ønsker at skåne familiemedlemmet, idet det forekommer dem, at umyndiggørelse er et unødigt stærkt indgreb med vidtrækkende retsvirkninger, ligesom det skræmmer, at umyndiggørelsen offentliggøres gennem tinglysningen. Samtidig er der sjældent behov for at fratage handleevne, fordi det på forhånd står klart, at der ikke er risiko for, at vedkommende på egen hånd vil indgå retligt forpligtende aftaler. De implicerede myndigheder finder måske en umyndiggørelsessag ved domstolene for omstændelig og tidskrævende, medens den administrative sagsbehandling ved ad hoc værgemål forekommer mere smidig. Det kan være vurderingen, at en umyndiggørelse vil få alvorlige følger for den pågældendes psykiske tilstand, herunder vanskeliggøre en social tilpasning. Omsorgs- og plejepersonale kan også føle, at den svage under en umyndiggørelse forsvinder helt ud af billedet som hovedperson.

Respekten for menneskers selvbestemmelsesret og integritet vejer også tungt.

1.3.1 de andre nordiske lande har man som nævnt, i modsætning til i Danmark, gennem lovændringer forsøgt at tilgodese behovet for *mindre indgribende* former for værgemål. Generelt har der været en tendens til at udbygge ordninger, som ikke betyder begrænsninger i den svages handleevne. Udviklingen i Norge af *hjelpevergeordningen*, se ovenfor i kapitel 1, pkt. 3.I., er særlig illustrerende, fordi man i 1961 begyndte med at fjerne kravet om, at forhindringen skulle være midlertidig. Alligevel anføres i forarbejderne til den seneste lovændring i 1990, at man også senere har brugt ordningen på kanten af eller uden for det strengt lovbestemte **område**¹⁾. I Sverige har man som nævnt i kapitel 1, pkt. 3.2., satset på *godmansinstituttet*, der talmæssigt har fortrængt förvalterskapet, og udbygget det, så reglerne om förvaltarens og godmannens beføjelser og pligter i høj grad svarer til hinanden.

1.4. Som følge af, at § 59 efter ordlyden kun gælder, hvis tilstanden er midlertidig, har det *danske bud* på en begrænset indgriben været *lavværgemål*, jf. myndighedslovens §§ 54-56, hvor værgen og **lavværgen** handler i forening, se ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.3. Noget centralt efter § 54 er, at den pågældende *selv* skal *ønske* at få en lavværg. Ordningen kendes ikke i de andre nordiske lande og har heller ikke under de seneste reformer været overvejet indført i Norge eller Sverige. Lavværgemål har i praksis ikke vundet samme popularitet som det svenske godmansinstitut eller den norske hjelpevergeordning. Man kan spørge, hvad baggrunden herfor er. Vigtigt er måske, at hovedparten af dem, for hvem det overvejes at udpege en værg, har det så dårligt, at det ikke forekommer realistisk på nogen måde at inddrage dem i beslutningsprocessen. En anden årsag er muligvis, at lavværgemål ikke er kendt på samme måde som umyndiggørelse. Sidstnævnte løsning viger man tilbage fra at søge iværksat uden at vide, at der er en mindre indgribende mulighed. Udtrykket lavværgemål forekommer også 'gammeldags'. Hertil kommer, at lavværgemål ikke kan fungere, hvis værgen og den lavværgede ikke kan enes. Den lavværgede, der skal samtykke i alle dispositioner, kan også føle sig i en svag position i forhold til værgen.

1.5.1 de seneste år har der været *kritikaf*, at dementes og andre svage gruppers forhold, såvel personlige som økonomiske, uden formalia varetages af andre. Det er nævnt, at retssikkerheden ikke tilgodeses. Kritikken har især været fremført over for den praksis omkring myndighedslovens § 59, der er beskrevet i kapitel 1, pkt. 1.4. og ovenfor under pkt. 1.2, og som siges ikke at rumme de garantier, som er forudsat ved umyndiggørelsesordningen. Det kan være vanskeligt at vurdere, hvorfor der i Danmark på det seneste har

¹⁾ Ot.prp. nr. 45 (1989-90), s. 7.

været så meget søgelys på og så megen interesse for de *personlige spørgsmål*, herunder sammenlignet med, hvad der er tilfældet i de andre nordiske lande.

1.6. Tallene ovenfor i kapitel 2, pkt. 1 og 4, viser, at der i Danmark er langt færre voksne med værger end i de andre lande. I Danmark drejer det sig om 4.000, når personer under lavværgemål medregnes. I Norge var der med et lidt mindre befolkningsunderlag i 1988 ca. 6000 umyndiggjorte. I Sverige, hvor indbyggertallet er det dobbelte, var ca. 15.000 i 1985 erklæret umyndige, og omkring 20.000 havde en god man under en eller anden form, se også ovenfor i kapitel 2, pkt. 4.4. Baggrunden herfor kan være forskelle i social- og sundhedslovgivningen, en anden institutionsopbygning eller andre kultur-mønstre over for de svage i samfundet, men en del af forklaringen er antagelig variationerne i lovgrundlaget.

Heroverfor kan konstateres, at der er langt flere end dem, der i Danmark har en værge, som *opfylder betingelserne* herfor. Som omtalt ovenfor i kapitel 4, pkt. 2.1.3., antages der i dag at være 25-30.000 svært demente. Hertil kommer nogle tusinde skizofrene og måske andre fra sindssygegruppen samt antagelig et tilsvarende antal psykisk udviklingshæmmede. Alt i alt er der vel i dag over 40.000 voksne, som er ude afstand til på egen hånd at varetage deres anliggender. En ændring af lovreglerne må efter udvalgets vurdering uvægerligt føre til en *aktivitetsudvidelse*, der dog måske også var kommet alligevel. Hvor stor den bliver, afhænger af udformningen, og hvordan reglerne slår an, herunder hvilket pres der kommer fra familie og andre nærtstående samt fra sociale myndigheder, plejehjem, hospitaler og andre institutioner for at få udpeget værger. Om den forventede stigning i antallet afværgemål samt om de administrative og økonomiske virkninger af udvalgets forslag henvises til bemærkningerne nedenfor i kapitel 16.

2. Opdelinger.

Udvalget har drøftet fremtidens lovgivning og løsningsmodeller ud fra *forskellige synsvinkler*.

2.1. En analyse af, hvilken bistand der skal tilbydes, kan foretages med udgangspunkt i nogle *tilstandsgrupperinger*. **Den første gruppe** omfatter f.eks. de bevidstløse, de svært demente og andre svært hjerneskadede, som enten ikke kan forlade hjemmet eller institutionen eller som fremtræder så åbenbart svækkede, at tredjemand er klar over tilstanden. De sværest psykisk udviklingshæmmede hører antagelig også til gruppen. Sådanne personer har ikke behov for at få frataget den retlige handleevne. Der er ingen risiko for, at de indgår retshandler. Formuen har de i praksis ikke rådighed over og kan derfor ikke disponere over den. Mange af dem vil, foruden at være institutions-anbragte og/eller så immobile, at deres kontakt med omverdenen er begræn-

set, være så *passive* i deres adfærd, at de ikke vil tage initiativ til større dispositioner af retlig karakter.

En *anden gruppe* er i en tilstand, der som den førstes er alvorlig, men hvor der kan være en vis *mulighed* for *aktivitet*, samtidig med at løsningen ikke er at lade den pågældende være med i et lavværgemål. Der kan opstå praktiske vanskeligheder, hvis de beholder den retlige mulighed for at indgå økonomisk uheldige aftaler. Hovedeksemplet er sindssyge, som under maniske perioder vil kunne træffe vidtrækkende skadelige økonomiske dispositioner. I praksis kan der også være behov for at fratage handleevnen hos aktive demente, en mindre del af de vidtgående psykisk udviklingshæmmede og enkelte skizofrene. Formålet hermed vil ikke kun være at undgå uheldige aktive handlinger, men også at beskytte de pågældende mod andres overtalelse, udnyttelse eller misbrug ved at indskrænke deres dispositionsmuligheder.

I den *tredje gruppe* lider nogle af legemlige sygdomme som f.eks. afasi, mens andre er dårligt begavede, og atter andre er psykisk syge. Her er det muligt, at en del af behovet for bistand kan tilgodeses ved en videreførsel af lavværgemålsinstituttet og dermed af en ordning, hvor en *værg* og *vedkommende* disponerer i *fællesskab*. Andre interesser kan tilgodeses ved værgemål efter egen anmodning, jf. udkastet til § 5, stk. 2, som en del af udvalget foreslår.

Sondringen må først og fremmest gå på den svages tilstand. Kan det på forhånd formodes, at *forholdene vil ændre sig* i løbet af nogle måneder, kan det være vanskeligt at vinde forståelse for iværksættelse af et varigt *værgemål*. Det kan være for den, der pludseligt bliver sindssyg, men hvor lægerne i erklæringer giver udtryk for optimisme med hensyn til en synlig og snarlig forbedring gennem behandling. Det kan være den, der bliver lammet eller bevidstløs, og hvor erfaringerne siger, at enten sker der inden for begrænset tid en sådan bedring, at værgemål er overflødigt, eller også dør den pågældende. Om værgemål ved midlertidige tilstande se nedenfor i pkt. 4.2.7.

2.2. En anden mulighed er en *opdeling efter behovene for bistand og beskyttelse*, herunder ønsket om at værne den pågældende mod virkningerne af egne handlinger. Med sådanne synsvinkler i forgrunden kan en beskrivelse af tilstandene forekomme mindre betydningsfuld.

Under en sådan opdeling er det **naturligt først** at udfylde det beslutningsmæssige tomrum, der opstår, når nogen ikke kan varetage sine egne anliggender. Der må efter behov *udpeges en anden* til at *repræsentere* vedkommande og handle på dennes vegne. Det kan være til *økonomiske dispositioner*, herunder muligvis de mere dagligdags, f.eks. at modtage pensionsbeløb og betale regninger. Der kan også være behov for beslutninger om *personlige forhold*. Det kan f.eks. være den vigtige afgørelse om at opgive det hidtidige

hjem for at flytte på plejehjem. Der kan da tillige skulle ske opsigelse af lejlighed samt tages stilling til, hvad der skal ske med det indbo, der ikke kan medtages på institutionen. Der må beskikkes en værge, som skal have nogle beføjelser.

I anden omgang kan det komme på tale at undersøge, om der *tillige* er *behov for fratagelse af* den pågældendes muligheder for retligt at råde over sine aktiver eller at hindre, at der indgås andre risikofyldte retlige aftaler. Blandt dem, der har behov for værgemål, vil der være en gruppe, over for hvem det er nødvendigt tillige at overveje at iværksætte begrænsninger i deres økonomiske dispositionsfrihed. Der er nogle, det er nødvendigt at fratage den retlige *handleevne*. De er *aktive*, og det må frygtes, at de f.eks. vil indgå større kreditkøbsaftaler om ting, som de ikke har brug for. Der kan også være en angst for, at de formøbler formuen, hvilket dog i nogen grad afhænger af, om inddragelsen af aktiverne under den særlige administration i forvaltningsafdelingerne skal indgå som en del af værgemålet.

3. Løsningsmodeller.

De oplysninger, udvalget har indhentet, erfaringerne fra de andre nordiske lande og de ovenfor gengivne synspunkter har ført udvalget til at opstille følgende hovedmodeller og *valgmuligheder* for værgemål:

Værgemål, jf. lovudkastets § 5.

Tillige fratagelse af handleevnen, jf. lovudkastets § 6.

Personligt værgemål, jf. lovudkastets § 5.

Samværgemål, jf. lovudkastets § 7.

3.1. Værgemål.

Grundordningen bliver efter udvalgets opfattelse værgemål efter lovudkastets § 5. Den har forbillede i den norske hjælpevergeordning og det svenske godmansinstitut. Det centrale er, at der *udpeges* en værge til at foretage dispositioner på den svages vegne. Det, der er brug for, er en *legal repræsentant*, der kan træde til og træffe beslutninger, når der er behov herfor, se herom nærmere nedenfor under pkt. 5. I praksis bliver en person i dag kun sjældent umyndiggjort, når sygdommen indtræder, eller tilstanden konstateres, men som regel først når der opstår et *konkret behov*. Ofte vil det være, fordi vedkommende arver, og der skal træffes beslutninger i dødsboet. I andre tilfælde skal en fast ejendom sælges, fordi ejeren på grund af sin tilstand skal flytte derfra eller ikke benytter den. Det kan også være, at der er en større formue at forvalte.

Værgemål efter udkastets § 5 indebærer ikke i sig selv, at vedkommende retligt mister sin handleevne. *Reglerne* om anbringelse og bestyrelse af *formuen*, se herom nedenfor i kapitel 9, kan imidlertid betyde en *faktisk hindring*. Det samme kan være tilfældet, fordi den pågældende befinder sig i en situation eller under omstændigheder, der næsten udelukker egenhændige retlige aktiviteter, som betyder noget pengemæssigt.

Skulle det under et værgemål alligevel vise sig, at den pågældende indgår aftaler, opstår et par spørgsmål. Værgen og vedkommende kan i princippet indgå modstridende, *kolliderende retshandler*. Sådanne konflikter må løses på samme måde, som når den, der i dag er under ad hoc værgemål efter § 59, indgår en retshandel, som strider mod værgens disposition, se nedenfor i kapitel 8, pkt. 2.4.2. Hvis en person under værgemål bliver ved med at indgå uheldige aftaler på egen hånd, må værgen eller nærtstående overveje, om der skal tages initiativ til en udvidelse af foranstaltningen, så der tillige sker fratagelse af handleevnen, jf. lovudkastets § 6, se nedenfor under pkt. 3.2.

Et andet spørgsmål er, om der er mulighed for at få *retshandler*, som personer under værgemål efter § 5 har foretaget sig på egen hånd, *erklæret ugyldige*. De ugyldighedsregler, der er opstillet i udkastets §§ 44-45 om børn og voksne umyndige, gælder ikke. Det gør derimod aftalelovens regler, navnlig § 31 om udnyttelse af en andens manglende indsigt eller letsind og **general**-klausulen i § 36. Vigtigere er reglen i den gældende myndighedslovs § 65 og den udvidede regel i udkastets § 46, der foreslås til afløsning heraf, se herom nedenfor i kapitel 12, pkt. 4.3.2.

3.2. Tillige fratagelse af handleevne.

I nogle tilfælde, hvor der iværksættes eller er et værgemål efter udkastets § 5, kan der være eller vise sig behov for *tillige at fratage* den pågældendes retlige *handleevne*, jf. udkastets § 6. Efter traditionel terminologi er dette et juridisk spørgsmål af økonomisk eller formuemæssig karakter. Vedkommende færdes uden for hjemmet eller institutionen, har tilstrækkelig handlekraft til at give sig i kast med større køb eller risikofyldte aftaler og har en sådan fremtræden, at forretningsfolk og andre aftaleparter ikke fatter mistanke til, at noget er galt. Skal det undgås, at aftalerne medfører økonomiske tab, må den pågældende fratages muligheden for at indgå dem. Det sker ved, at fratagelsen offentliggøres, og at retshandler vedkommende indgår, bliver ugyldige. Indgår de alligevel aftaler, følger det af udkastets §§ 44-45, at opgøret stiller de svage bedre og medkontrahenterne dårligere, end hvis aftalerne var gyldige. Ordningen kan som nævnt kun virke, hvis omverdenen har mulighed for at få kendskab til indgrebet, se om udkastet til en ny affattelse af tinglysningens § 48 nedenfor under pkt. 10.

Fratagelse af handleevne vil som nævnt ovenfor under pkt. 2 formentlig især komme på tale, enten fordi den pågældende trods eller måske snarere på grund af sit handicap er så *aktiv*, at der er behov for at hindre egne dispositioner, eller fordi der er behov for at beskytte den pågældende mod at blive udnyttet af omgivelserne, det være sig familiemedlemmer, bekendte eller andre. Typisk er vedkommende gennem sin egen ageren i færd med at ødelægge sin økonomi, er ved at miste sin bolig eller undlader at betale regninger. Det samme er tilfældet, hvis der er risiko for, at den pågældende vil foretage retshandler, som kolliderer med værgens dispositioner, se herom nedenfor i kapitel 8, pkt. 2.4.2. Samtidig må denne tilstand have en sådan tidsmæssig varighed, at det er muligt at træffe de fornødne foranstaltninger, eller der vurderes at være en sådan risiko for tilbagefald, at indgrebet er indiceret.

Ved vurderingen må tages i betragtning, at også uden handleevnefratagelse betyder reglerne om *formueadministrationen* som nævnt en faktisk begrænsning i rådemulighederne over aktiverne, jf. lovudkastets kapitel 5 og bemærkningerne nedenfor i kapitel 9. På den anden side vil uheldige, tabsgivende dispositioner, som personer under værgemål uden handleevnefratagelse måtte foretage, i princippet være gyldige, og dermed vil vedkommende hæfte med sin formue for aftalerne, herunder med aktiver, der administreres i en forvaltningsafdeling. Det kunne tænkes, at personer under værgemål får en kredit eller opnår et lån, måske i tillid til at vedkommende er formuende. Skulle et pengeinstitut overveje noget sådant, vil nærmere undersøgelser ikke afdække værgemålet, der ikke vil være særlig registreret, men nok, at aktiverne er i en forvaltningsafdeling, hvilket i sig selv vil være et alarmsignal.

Som det fremgår af udkastets § 6, stk. 2, er kun den, der frtages handleevnen, umyndig, se om begrebet nedenfor under pkt. 9.4.2. Som anført her svarer 'værgemål med handleevnefratagelse' bedst til det hidtidige umyndiggørelsesbegreb. Om anvendelsen af betegnelsen umyndig i anden lovgivning, se nedenfor under pkt. 9.4.4. og i kapitel 15, pkt. 4.

Der er grund til at understrege, at en handleevnefratagelse primært vil tilsigte at *beskytte* den *svage* og i mindre grad sker af hensyn til omverdenen.

Efter norske, finske og svenske erfaringer, se herom ovenfor i kapitel 2, pkt. 4, samt en vurdering af nyere dan-ske umyndiggørelsessager er det kun en *begrænset gruppe* blandt værgemålene, hvor handleevnefratagelse kommer på tale.

3.3. Personligt værgemål.

Værgemål efter udkastets § 5 kan angå både økonomiske og personlige anliggender på samme måde, som der i dag kan ske umyndiggørelse både i formueretlig og personlig henseende, jf. myndighedslovens § 2 og § 46.

Udgangspunktet for udvalgets overvejelser har været, at det fortsat er nødvendigt at kunne udpege en værge, der kan træffe *beslutninger af personlig* art. Der vil være tilfælde, hvor vedkommende ikke kan klare sig selv, og hvor der er behov for varetagelse af dennes interesser i personlig henseende. Ordningen bør som andre værgemål være smidig og muliggøre iværksættelse af personlige værgemål, uden at værgeren nødvendigvis skal have beføjelser vedrørende formueretlige spørgsmål, idet der vil være tilfælde, hvor den pågældende ikke har formue. Et værgemål kan derfor i modsætning til i dag begrænses til kun at angå personlige forhold, jf. lovudkastets § 5, stk. 2.

Med dette udgangspunkt har det centrale i udvalgets drøftelser været, hvad *indholdet* af det personlige værgemål under en nyordning skal være. Der henvises herved også til redegørelsen ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.2. for retstilstanden i dag og bemærkningerne nedenfor under pkt. 5.3. om en behovsvurdering ved personlige forhold. Værgemålet indebærer en ret til at *repræsentere* den pågældende i forhold af personlig karakter ved at træffe de nødvendige beslutninger. At værgeren skal tage sig af 'de personlige forhold' medfører, at denne skal sørge for, at den, der er under værgemål, får den omsorg, som efter en almindelig vurdering må anses for nødvendig, evt. ved at den pågældende kommer på en institution. Det er klart, at værgeren ikke selv skal yde pleje, men denne skal kunne tage et initiativ over for de relevante myndigheder m.v. og træffe de nødvendige beslutninger.

Et personligt værgemål medfører i princippet *ikke* noget *indgreb* i den pågældendes *selvbestemmelse og* faktiske handlefrihed. Værgemålet hjemler ikke værgeren ret til at beslutte tvangsmæssigt at anbringe eller indlægge den pågældende på en institution, hospital eller lignende, hvilket antagelig også svarer til den gældende retstilstand, jf. herved også ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.2., og nedenfor under pkt. 3.4.

Behovet for stillingtagen til personlige spørgsmål vil især være aktuelt for demente gamle, som er så svækkede, at de er ude afstand til at tage initiativ eller stilling til *plejehjemsanbringelse* m.v., fordi de ikke forstår problemstillingen. Her vil der kunne beskikkes en værge, som så kan samtykke heri. Dette er ikke ensbetydende med, at udvalget finder, at der nødvendigvis i alle tilfælde skal beskikkes værge med henblik på plejehjemsanbringelse, idet dette må bero på, om der aktuelt er behov for en værge, se nedenfor under pkt. 5.3. om dette kriterium.

Under ophold på plejehjem eller hospitalsindlæggelse m.v. kan det være nødvendigt at tage stilling til personlige spørgsmål, der går ud over de dagligdags problemer, som personalet tager sig af. Blandt de vigtigere kan nævnes overflytning til en anden institution eller inden for institutionen flytning til en anden bolig i en anden afdeling eller på en anden gang. De mindre vidt-

rækkende kan dreje sig om møblering og om deltagelse i forskellige former for terapi eller fælles aktiviteter. På grænsen til det mere banale kan være spørgsmål om besøg på eller uden for institutionen eller omgang med andre beboere, om påklædning og om sengetid. Mere betydningsfuld er helbreds-mæssige problemer, herunder om der skal iværksættes lægelig behandling eller ordineres og tages medicin.

Teoretisk og principielt skal en værgе tage sig af og give samtykke til alle vigtigere foranstaltninger af personlig karakter, som vedkommende ikke selv kan tage stilling til, se også under gennemgangen ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.2.2-8. Som nævnt nedenfor under pkt. 5.1.2. og 5.3. klarer man sig i dag i vid udstrækning på anden måde, og udvalget er ikke fremmed over for videreførelse af denne praksis, se dog nedenfor under pkt. 5.1.5.

3.4. Ikke tillige fratagelse af personlig rådighed.

Udvalget har indgående overvejet, om der ved de personlige forhold skal være en parallel til den økonomiske handleevnefratagelse, se ovenfor under pkt. 3.2. Spørgsmålet er, hvorledes retsstillingen er, hvis den, der er under et personligt værgemål, giver udtryk for *modstand* mod en ændring i de personlige omstændigheder. Den, der er under værgemål, ønsker f.eks. ikke at komme på plejehjem, og overtalelsesforsøg fra værger og andre preller af. Besøg på institutionen, hvor vedkommende tænkes at skulle have sit hjem, overbeviser ikke. Forudsætningen er, at den pågældende trods sin svækkelse eller sygdom er i stand til at tilkendegive en holdning til det konkrete problem.

Ofte vil beslutninger om personlige forhold være enklere at overskue end økonomiske, og der er måske gennem lang tid dannet en mening om, hvordan fremtiden skal forme sig. Modstanden kan give sig udslag i andet end verbale ytringer. Spørgsmålet er, om værger skal have adgang til at gå længere end til at bruge sin autoritet til med ord at påvirke og overbevise. Man kan i den forbindelse spørge, om *værger* skal kunne få *politiets* eller *fogedens bistand* til f.eks. at skaffe sig adgang til en lejlighed og med magt tvinge vedkommende til en institution. En regel om fratagelse af personlig handleevne ville i givet fald skulle suppleres med bestemmelser om fuldbyrkelse af de beslutninger, der træffes af værger, f.eks. med en bestemmelse i retsplejeloven om fogedens bistand parallel med den gældende regel i § 536 om gennemtvungelse af forældremyndighed. Rådighedsfratagelsen kunne eventuelt gøres målrettet, så den angik bestemte områder, f.eks. en specielt nævnt institutionsanbringelse.

Selv om en regel om fratagelse af den personlige rådighed blev begrænset til kun at angå tilfælde, hvor dette måtte anses for nødvendigt for at hindre, at den pågældende udsættes for fare, er det den overvejende opfattelse i udval-

get, at der vil være alvorlige *indvendinger* mod at anvende værgemålsinstituttet til ved tvang at overvinde modstand mod en påtænkt foranstaltning, når den pågældende fysisk modsætter sig gennemførelsen. Dette vil være i strid med regler på andre retsområder, hvor også inhabile tillægges selvbestemmelses- og rådighedsret, så langt deres evner rækker, og med herskende socialpolitiske holdninger. Særligt vægt har det i denne sammenhæng, at værgens samtykke ikke er fundet tilstrækkeligt i de tilfælde, hvor lovgivningsmagten har taget stilling til problemet, nemlig vedrørende indlæggelse på psykiatriske hospitalsafdelinger. Ifølge lov om tvang i psykiatrien, se herom ovenfor i kapitel 1, pkt. I.2.4., skal den særlige procedure omkring tvangsindlæggelse iagttages, selv om værgen erklærer sig indforstået med foranstaltningen.

En regel om fratagelse af rådigheden over personlige forhold vil heller ikke have **samme formål** som en fratagelse af den retlige handleevne, der har lovregulerede retsvirkninger i forhold til medkontraahenter. Ved de personlige spørgsmål vil en fratagelse kun give værgen en fuldmagt over for myndighederne til at anmode om bistand og en større styrke til at medvirke til at overvinde modstand, men i øvrigt ikke have retlig betydning.

En række *retssikkerhedsmæssige overvejelser* må ligeledes indgå i overvejelserne, herunder den europæiske menneskerettighedskonvention artikel 5, der lyder således:

'Art. 5. Enhver har ret til frihed og personlig sikkerhed. Ingen må berøves friheden undtagen i følgende tilfælde og i overensstemmelse med den ved lov foreskrevne fremgangsmåde :

....

e) lovlig forvaring ...af personer, der er mentalt abnorme...

Stk. 4. Enhver, der berøves friheden ved... forvaring, skal være berettiget til at tage skridt til, at der af en domstol træffes hurtig afgørelse om lovligheden af hans forvaring....'

Værgens beslutning om at tvinge den, der er frataget rådigheden over personlige forhold, til at tage ophold på en institution eller om fysiske foranstaltninger for at hindre, at vedkommende forlader institutionen, vil antagelig være omfattet af artikel 5. Dette indebærer, at frihedsberøvelsen efter den pågældendes anmodning skal kunne efterprøves af en uafhængig domstol. En dom til værgemål med fratagelse af rådigheden over personlige forhold udgør ikke i sig selv en tilstrækkelig garanti i forbindelse med senere yderligere indgreb i den personlige rådighed, der ikke kan anses for omfattet af den oprindelige afgørelse. Den pågældende vil derfor have krav på senere at kun-

ne forlange sådanne spørgsmål indbragt for retten, medmindre der særligt er taget stilling hertil i forbindelse med den oprindelige afgørelse. En regel om værgemål med fratagelse af personlig rådighed vil kræve en materiel prøvelse af de påtænkte indgreb, der går ud over, hvad der er nødvendigt for at iværksætte værgemålet. Processen ville skulle føres både efter retsplejelovens kapitel 43 og 43 a, og bevistemaerne samt dermed bevisførelsen skulle udvides. Det måtte derfor overvejes i en bestemmelse om rådighedsfratagelse at indsætte en bestemmelse svarende til lov om frihedsberøvelse og tvang i psykiatrien § 34. Her bestemmes det, at afgørelser vedrørende tvangsindlæggelse og tvangstilbageholdelse indbringes for retten efter reglerne i retsplejelovens kapitel 43 a. En sammenblanding af procesformerne og udvidelse af bevistemaerne under værgemålssagen forekommer efter den overvejende opfattelse i udvalget mindre hensigtsmæssig. Er den materielle prøvelse ikke sket under værgemålssagen, kan de medvirkende myndigheder ved indgreb i den personlige frihed af denne karakter og med de foranstaltninger, der vil være nødvendige med den fysiske modstand, ikke nøjes med at gennemtvinge værgens beslutning, men må foretage en selvstændig materiel vurdering af indgrebet på grundlag af værgens henvendelse.

Herefter er udvalgets *flertal* (alle medlemmerne bortset fra Kirsten Kronborg) af den opfattelse, at en regel om fratagelse af rådighed over personlige forhold ikke bør søges gennemført.

Afgørende for flertallets holdning har været, at rådighedsfratagelse vedrørende personlige spørgsmål på væsentlige punkter adskiller sig fra rådighedsfratagelse i økonomisk henseende. Dertil kommer, at selve gennemførelsen af værgens beslutninger - imod protest fra den, der er under værgemål - rejser nogle afledede problemer, der er markant anderledes end dem, der opstår ved fratagelse af økonomisk handleevne.

I denne forbindelse må understreges, at behov, der vil give anledning til overvejelser om fratagelse af den personlige rådighed efter flertallets opfattelse i de fleste tilfælde vil kunne løses ved, at der udpeges en værge, som dermed bliver beføjet til at træffe en række beslutninger vedrørende den pågældende. Værgen kan endvidere støtte den pågældende og tage initiativ til kontakt med relevante offentlige myndigheder med henblik på at finde løsninger, der tilgodeser den pågældendes behov.

Flertallet lægger således vægt på, at den pågældende - i personlige spørgsmål - forbliver hovedpersonen, og at der ikke gennem værgemålsinstituttet etableres en ordning, der giver mulighed for begrænsninger i den personlige rådighed. Hvis der på enkelte områder måtte vise sig behov herfor, må dette efter udvalgets opfattelse overvejes særskilt i forhold til de respektive retsområder.

Et *mindretal* (Kirsten Kronborg) mener, at der i lovudkastet bør indføres en regel om rådighedsfratagelse. Den findes i lovudkastet som § 6 a. Baggrunden er, at nogle få kronisk sindssyge personer har behov for, at deres personlige anliggender, d.v.s. helbreds- og trivselsmæssige forhold, varetages af en værge, og at værgen kan være nødt til at træffe afgørelser, som strider mod det, den pågældende i ord eller adfærd giver udtryk for. Den personlige rådighed er dermed fratrækket. Den lille gruppe mennesker, der har behov for fratrækkelse af personlig rådighed, er sindssyge, hovedsagelig gamle demente, der hidtil i længere tid har haft ophold på psykiatriske afdelinger, fordi det var det eneste sted, hvor de kunne tilbageholdes og beskyttes mod deres egen livstruende adfærd og samtidig få den omsorg og tryghed, disse patienter søger. Det psykiatriske sygehusvæsen har ændret sig, og det er nu ikke hensigten, at kronisk syge skal være indlagt i psykiatriske afdelinger, hvis der ikke kan opnås forbedring ved psykiatrisk behandling.

Loven om tvang i psykiatrien giver heller ikke mulighed for at tilbageholde patienter på de psykiatriske afdelinger, selv om de er farlige for sig selv, hvis der ikke er mulighed for behandling af den psykiske lidelse. Denne gruppe patienter, som er kronisk sindssyge, og hvis liv og helbred er i alvorlig fare, hvis de ikke er under fornødent opsyn, og som verbalt eller i adfærd vedholdende giver udtryk for modstand mod at flytte til eller opholde sig på et plejehjem, kan have behov for en værge, som mod deres ønske varetager deres tarv. De sociale myndigheder kan også have behov for i vanskelige situationer at kunne opnå et informeret samtykke til nødvendige dispositioner fra en formaliseret værge. Efter mindretallets opfattelse bør der altid under retssager om personlig handleevnefratagelse nøje tages stilling til, hvilke områder et eventuelt værgemål skal omfatte. Formentlig vil det i overensstemmelse med den nugældende fortolkning af myndighedslovens § 46 alene omfatte bestemmelse af den pågældendes opholdssted og i særlige situationer spørgsmål om lægelig behandling. Såfremt domstolene som nævnt i alle sager om personlig handleevnefratagelse nøje vurderer værgemålets omfang, synes artikel 5 i den europæiske menneskerettighedskonvention at være opfyldt. Om værgens opgaver ved personlige værgemål se nedenfor under pkt. 5.3. Der vil formentlig yderst sjældent om nogen sinde være behov for politiel eller faghjælp til at gennemføre værgens beslutninger, men det kan i visse situationer være det rigtigste, at personale har værgens accept til at tilbageføre den syge til hjemmet.

3.5. *Samværgemål.*

3.5.1. Udvalget har overvejet en *videreførelse* af *lavværgemålene*. Udgangspunktet har været bevidstheden om, at ordningen er særegen dansk, at den

relativt har ganske stor anvendelse i praksis, og at forudsætningen er et fungerende samarbejde mellem lavværgen og den lavværgede. Om instituttet, se ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.3.

Udvalgets undersøgelser tyder på, at der i dag er op mod 1.000 under lavværgemål, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 2. Tallene viser også, at de normalt er yngre end de umyndiggjorte. 2/3 af dem, der blev umyndiggjorte i halvåret 1989-90, var fyldt 65 år, medens kun 1/3 af dem, der i samme periode kom under lavværgemål, var det. Det er vanskeligt at vurdere, hvorledes den stigning, udvalget under alle omstændigheder forventer i antallet af værgemål, se herom ovenfor under pkt. 1.6., vil fordele sig. Antagelig vil der med et uændret system også blive *flere* under lavværgemål, herunder fordi det forhold, at der rejses flere sager, vil føre til, at antallet, der ønsker et samvirke med en værge, vil stige. Lavværgemål er antagelig ofte et alternativ, som vedkommende og de pårørende vælger for at undgå umyndiggørelse. Skønnet er dog, at stigningen vil blive relativt mindre end på andre værgeområder.

Retsvirkningerne har betydning ved vurderingen, se herom ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.3. Lavværgen og den lavværgede skal selvsagt være *enige om* dispositionerne. Denne samarbejdskonstruktion har haft til følge, at aktiverne ikke skal under bestyrelse i en forvaltningsafdeling, at der ikke er nogen begrænsninger med hensyn til midlernes anbringelse, og at lavværgen ikke er under tilsyn fra statsamtet. Dette betyder bl.a., at lavværgens vederlag ikke skal godkendes, og at regnskaberne ikke skal indsendes til revision. Lavværgen er underkastet det samme ansvar som andre værger, jf. myndighedslovens § 56, jf. § 53. Af de fire højesteretsdomme siden 1920-erne om et sådant ansvar er de tre om lavværger²⁾.

3.5.2. *Udvalget* har, som det fremgår af lovudkastets § 7, fundet det rimeligt at *bevare* grundtrækkene i den gældende ordning. Terminologien er imidlertid ændret. Begrebet 'lavgærgemål' er ikke fundet dækkende og tilstrækkeligt oplysende. I stedet har udtrykket 'hjælpeværge', der i Norge bruges om værgemål uden handleevnefratagelse, været overvejet. Udvalget har fundet betegnelsen '*samværgemål*' mere dækkende og valgt den. Ordet samværge er anvendt bl.a. i udkastets §§ 11-12. Tiden må vise, om også begrebet 'samværget' vinder indpas. Ordet 'lavgærge' forekommer i 37 love (90 gange) og 'lavgærgemål' i 34 love (76 gange) se nedenfor i pkt. 9.1. Om konsekvensændringer se nedenfor i kapitel 15, pkt. 4.

3.5.3. Der vides meget lidt om, hvordan lavværgemålene virker i praksis, herunder hvorledes den nødvendige enighed i praksis tilvejebringes, og om

²⁾ UfR 1958.907H, UfR 1948.1277H og UfR 1933.628H, se Myndighedslovskommentaren, bind I, s. 138-39.

en person, der opfylder betingelserne for lavværgemål, trods sin svaghed kan tage selvstændig stilling. Der kan være en risiko for, at lavværgen overtaler og dominerer. Om der er tilfredshed med ordningen vides ikke. På denne baggrund har *udvalget overvejet*, om det er forsvarligt at fortsætte med et system uden *kontrolordninger*. Der er måske også en fare for, at værgen uden tilsyn ikke tager sit hverv alvorligt nok og ikke varetager den samværgedes interesser tilstrækkeligt. Det kan heller ikke udelukkes, at værgen tager for stort honorar eller på anden måde udnytter sin stilling. Udvalget har imidlertid *ikke* fundet, at de særlige *regler om formuen* og om *tilsyn* skal indføres på samværgemålsområdet, jf. lovudkastets § 33, stk. 1, og § 41. Man må stole på, at det er nok, at samværgen ikke kan handle på egen hånd, og at der således kræves medvirken af to personer, der kan holde hinanden i skak. Det er skønnet betænkeligt at skabe mere statslig kontrol. Væsentligt er, at den svage selv har ønsket samværgemålet iværksat, og at statsamtet under værgemålssagen har vurderet, at denne er i stand til at udtrykke sin opfattelse overbevisende under personligt fremmøde. Med en kontrolordning ville samværgemål også komme til at ligne de egentlige værgemål meget. Statsamterne må ved bedømmelsen af, om den pågældendes værgemålsønske skal imødekommes, tage retsvirkningerne i betragtning, hvorledes den pågældende skønnes at ville virke i et samarbejde, hvem der er samværgeemnet, hvilke dispositioner der kan tænkes at skulle tages stilling til, hvilken formue den pågældende har, dens størrelse og aktivernes sammensætning, samt hvordan der vil blive reageret, hvis samarbejdet ikke fungerer. Der må også skønnes over, hvorledes vedkommendes situation vil udvikle sig. Er det vurderingen, at vedkommende ikke har evner, forudsætninger og psyke til at samarbejde, må anmodningen afslås. Om fornødent må der i stedet tages skridt til værgemål efter lovudkastets § 5.

Hvis det efter nogen tid med samværgemål viser sig, at *samarbejdet ikke virker*, eller den pågældendes tilstand forværres, har samværgen og måske ikke mindst den samværgede flere muligheder. Samværgen kan kræves udskiftet som uegnet, jf. lovudkastets § 12, stk. 1, fordi der er konflikter. Den samværgede kan ønske at komme under værgemål, jf. lovudkastets § 5, jf. § 9, 2. pkt., eller tilbagekalde sit samtykke til samværgemålet og dermed anmode om dets ophævelse, jf. § 10. Samme adgang har den samværgedes nærmeste, jf. udkastets § 16, stk. 1, nr. 2.

I dag er lavværgemål *begrænset til økonomiske spørgsmål*, og dette bør efter udvalgets mening også være fremtidens ordning. Er situationen en sådan, at den pågældende med rimelighed kan medvirke ved økonomiske dispositioner, kan vedkommende også tage vare på sig selv. Retsstillingen fremgår af ordvalget i udkastets § 7 og af sammenhængen med § 5.

Resultatet af overvejelserne er blevet, at der fortsat er *behov for* denne smidige *løsning*, som kan udnyttes af en ganske stor gruppe. **Sam** værgemålet kan begrænses til at angå bestemte aktiver eller anliggender, jf. § 7, stk. 2. Det følger af udkastets § 8, stk. 2, at et samværgemål også kan tidsbegrænses.

Konstruktionen efter lovudkastet afviger noget fra den gældende ordning, hvor den, der er under lavværgemål, ifølge myndighedslovens § 55 ikke kan råde på egen hånd med den virkning, at sådanne aftaler bliver ugyldige, og at opgøret skal ske efter § 56, jf. §§ 43 og 44. En sammenligning af udkastets §§ 6 og 7 viser, at personer under samværgemål i fremtiden i princippet *ikke er frataget handleevne*. Dispositioner, hvor værgen er med, er efter udkastets § 7, stk. 3, kun gyldige, hvis også personen under samværgemål deltager. På skriftlige aftaler skal der således foruden værgens underskrift være en fra den, der er under samværgemål. Skulle den, der er under samværgemål, alligevel optræde på egen hånd, er retsstillingen ikke anderledes, end hvis vedkommende var under værgemål efter § 5, uden at handleevnen er frataget efter § 6. Dette er ikke uden betænkelighed, fordi den gruppe, der ønsker en værgemål at handle sammen med, i praksis bedre vil være i stand til at optræde på egen hånd end størstedelen af dem, der kommer under værgemål efter § 5. Derfor er der også et hensyn at tage til tredjemand. Udvalget har imidlertid ikke kunnet tænke sig at kombinere værgemål efter § 7 med en handleevnefratagelse efter § 6, idet det vil stride mod grundtanken bag udvalgets værgemålsregler. Det ville også være noget paradoksalt, at der efter egen anmodning kunne foranstaltes værgemål, jf. halvdelen af udvalgets udkast til § 5, stk. 2, uden handleevnefratagelse efter § 6, medens imødekommelse af et ønske om et samværgemål efter § 7 automatisk skulle medføre tab af handleevne. Problemet er antagelig mere teoretisk. Skulle en person under samværgemål alligevel handle på egen hånd, kan brug af aftalelovens ugyldighedsregler og lovudkastets § 46 komme på tale. Kolliderende retshandler, én hvor den pågældende handler alene, og en anden hvor der indgås aftale i forening med værgen, vil muligvis også kunne forekomme, se herom nedenfor i kapitel 8, pkt. 2.4.2. Skulle risikoen for handler på egen hånd i det konkrete **tilfælde** være reel, er samværgemålsalternativet ikke anvendeligt, og det må overvejes, om betingelserne efter § 6 og dermed behovet for værgemål med fratagelse af handleevnene foreligger.

3.6. Frivillige alternativer.

*Udvalget vil pege på, at udstedelse af fuldmagter, evt. af generel karakter, på et tidspunkt hvor habiliteten er i behold, er et muligt alternativ til værgemål. Om de gældende regler og praksis om *generalfuldmagter*, se ovenfor i kapitel 1, pkt. 2. Med en fuldmagt tilkendegiver den gamle eller svage, hvorledes der skal forholdes, når vedkommende ikke selv kan varetage sine anliggender, og bestemmer navnlig, hvem der skal tage sig af opståede spørgsmål. Dermed bliver det også en person, der nyder fuldmagtsgiverens tillid. Fuldmagtsmuligheden kræver ikke yderligere lovregulering, se om værgens muligheder i relation til udstedte fuldmagter nedenfor i kapitel 8, pkt. 2.4.1. Den bør efter udvalgets opfattelse heller ikke nævnes i værgemålsloven, men være et underforstået supplement.*

4. Retlige og medicinske kriterier.

4.1. Retlige kriterier.

4.1.1. Med de valgmuligheder, der opstilles ovenfor under pkt. 3 for fremtidens værgemål, er det nødvendigt at fastlægge, under hvilke *betingelser* de forskellige værgemålsordninger kan og skal anvendes. Hidtil har der i myndighedslovens § 2 om umyndiggørelse og i § 54 om lavværgemål været anvendt et medicinsk og et retligt kriterium.

Grundkriteriet for at iværksætte værgemål er efter lovudkastets § 5, at den pågældende 'er *ude af stand* til at varetage *sine anliggender*'. Der skal tillige være et konkret behov for værgemålet, se nedenfor under pkt. 5. Dette svarer for så vidt til det kriterium, der i dag anvendes i myndighedslovens § 2, nr. 1 og 3, samt § 46, hvorefter der kan ske umyndiggørelse, hvis den pågældende er 'uskikket til at varetage sin anliggender' eller 'ude af stand til selv at drage tilbørlig omsorg for sin person'. Kriteriet er funktionelt med *retlige elementer*, idet myndighederne skal foretage en konkret vurdering af, om personen i rimelig grad er i stand til at udføre de opgaver og pligter, som det forudsættes, at en voksen habil person under tilsvarende omstændigheder kan og skal udføre for at fungere i samfundet. Det er ikke nødvendigt, at vedkommende fuldstændigt mangler evnen til at varetage sine anliggender, men der må være en betydelig fravigelse fra det normale. Evnen må ses i forhold til de beslutninger, der kræves af den pågældende. Dersom der kun er begrænsede aktiver, er der mindre grund til værgemål, end hvis den pågældende ejer en stor formue. Der kan være tale om mere komplicerede funktioner, såsom at administrere en post aktier og sælge en fast ejendom, men måske også helt dagligdags funktioner som at betale husleje, foretage indkøb o.s.v. Der henvises også til det nedenfor under pkt. 5 anførte om behovet. Evne- og behovs-

kriterierne lader sig således ikke adskille.

4.1.2. Kriteriet *for fratagelse af handleevne* er efter lovudkastets § 6, at 'det er *nødvendigt for at hindre*, at den pågældende udsætter sin formue, indkomst eller andre økonomiske interesser *forfare* for at forringes væsentligt, eller for at hindre økonomisk udnyttelse'. Da handleevnefratagelse forudsætter værgemål, skal tillige betingelserne i udkastets § 5 være til stede.

4.1.3. Det retlige kriterium for *samværgemåler* efter lovudkastets § 7, stk. 1, at den pågældende 'har *behov for hjælp* til at administrere sin formue eller varetage andre økonomiske anliggender'. Det er endvidere en betingelse, at den pågældende *selv anmoder herom* og har den fornødne forståelse af, hvad dette indebærer.

4.1.4. Blandt de retlige betingelser for værgemål og samværgemål er, at vedkommende er *voksen*. I den gældende myndighedslovs § 2 er det udtrykkeligt nævnt, at kun den, 'der er fyldt 18 år', kan umyndiggøres. Ifølge den gældende § 54, stk. 2, kan lavværgemål 'anordnes med virkning fra det fyldte 18. år'. Udvalget har fundet det unødvendigt i lovteksten at indføre denne begrænsning. Den følger allerede af overskriften til kapitel 2 om voksne, set i lys af kapiteloverskriften til kapitel 1 og ordvalget i § 1. I øvrigt er den anvendte formulering lidt upræcis, idet det er en selvfølge og underforstået, at der er mulighed for at indlede umyndiggørelsessag allerede før det 18. år, for at dommen kan være klar og få virkning fra fødselsdagen.

4.2. Medicinske kriterier.

4.2.1. Det er et spørgsmål, om der ved siden af de mere retlige kriterier skal være *medicinske*. Det har der som nævnt været hidtil, og det er der også i den nyeste norske og svenske lovgivning. Ved den seneste norske lovændring toges der afstand fra at sløjfe de medicinske kriterier³). I den finske betænkning fra 1989 er der derimod i overensstemmelse med hidtidig tradition i Finland ikke medicinske kriterier i lovudkastets regler om betingelserne for at udpege interessebevakere⁴).

Udvalget har den opfattelse, at der fortsat er behov for medicinske kriterier. Ganske vist kan det hævdes, at årsagen til, at den pågældende er ude af stand til at varetage sine interesser, er af mindre interesse. Hensynet til retssikkerheden og en ensartet praksis taler imidlertid for at begrænse ordningerne til *afgrænsede* sygdomme og svækkelsestilstande. De medicinske anvisninger vil tillige kunne virke pædagogiske og illustrerende samt medvirke

³) Ot.prp. nr. 45 (1989-90), s. 21.

⁴) Kommittébetänkande 1989:50 av kommissionen för revidering av formynderskapslagen, bilag 5, § 40 § 17.

til nøjere overvejelser forud for beslutningerne. I langt de fleste tilfælde træffes afgørelsen om umyndiggørelse da også med udgangspunkt i et lægeligt skøn. Dette vil fremover altid være tilfældet ved værgemål, jf. lovudkastets § 18, stk. 2, se i kapitel 6, pkt. 4.2. Der kan være fare for, at et funktionelt kriterium vil blive udvandet, hvis det står alene.

Det må drøftes, *hvilke* sygdoms- eller tilstandskategorier, der bør kunne føre til værgemål. I den svenske lovs kapitel 11, § 4, er opregningen: 'sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande'. I den nye norske hjelpevergerregel § 90 a er kriterierne: 'Sindslidelse, andre psykiske forstyrrelser, senil demens, psykisk utviklingshemming eller legemlig funksjonshemming'. Om angivelserne i den gældende myndighedslovs § 2, se ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.1.

4.2.2. Ved myndighedslovens tilblivelse i begyndelsen af 1920-erne spillede gruppen af *sindssyge* en stor rolle, og de blev udtrykkeligt nævnt i § 2, nr. 1. Situationen er imidlertid anderledes i dag end dengang, se ovenfor i kapitel 4, pkt. 3. Hvorvidt der er behov for værgemål vil i vidt omfang tillige afhænge af karakteren af sygdommen samt af den sindssyges livssituation. Formentlig vil der dog også fremover i et vist omfang være behov for at beskytte sindssyge ved hjælp af handleevnefratagelse, f.eks. for en manisk, der ikke følger den foreskrevne behandling, eller hvis behandlingen ikke kan hindre gentagne maniske perioder, eller for en skizofren, som er udsat for pression, udnyttelse eller af anden grund foretager dispositioner til skade for sig selv. Derfor foreslås, at '*sindssygdom*' bevares som et medicinsk kriterium som betingelse for at iværksætte værgemål, jf. udkastets § 5, stk. 1.

4.2.3. Et område, som næppe spillede nogen større rolle, da myndighedsloven blev gennemført i 1922, er de *alderssvækkede*, se ovenfor i kapitel 4, pkt. 2. Denne gruppe er formentlig i dag den, der har størst behov for bistand til varetagelse af egne anliggender. Det er dog langt fra sikkert, at alle har et permanent behov for en værge. Dette vil især være tilfældet, hvis de har formue af en vis størrelse, eller hvis der er fare for, at de bliver udnyttet af deres omgivelser. Endvidere kan der være behov for begrænsede værgemål til hjælp ved enkeltstående dispositioner, som f.eks. plejehjemsanbringelse.

Det foreslås derfor som noget nyt, at *gruppen nævnes* specielt i § 5. Betegnelserne '*alderdomssvækkede*', '*alderssvækkede*' eller '*mentalt svækkede*' har været overvejet. I den norske lovtekst anvendes begrebet 'senil demens'. Udvalget har fundet udtrykket '*svær demens*' mere dækkende. Herved er tilkendegivet, at der ikke alene er tænkt på den aldersbetingede demens. Af reglen fremgår, at de svært demente hører til blandt de sindssyge.

4.2.4. Endnu en persongruppe, som har haft en vis betydning i umyndiggørelsespraksis, og som er nævnt i den gældende lovs § 2, nr. 1, er de *åndssvage*.

Også deres situation er ændret siden 1922, se ovenfor i kapitel 4, pkt. 4. Det er udvalgets indtryk, at de tidligere umyndiggørelser af åndssvage i dag i et vist omfang bliver ophævet. Hvorvidt der er et behov for et værgemål, vil derfor også for denne gruppe afhænge meget af deres livssituation, f.eks. om de bor hos deres forældre eller på institution, og om de har formue. Især i den sidste situation kan der tillige være behov for handleevnefratagelse for at beskytte mod udnyttelse. Derfor foreslås, at 'åndssvag' bevares som et medicinsk kriterium. Udtrykket foreslås dog erstattet med det mere moderne '*hæmmet psykisk udvikling*'. Når det i det konkrete tilfælde skal afgøres, om tilstanden foreligger, må der foretages en totalvurdering, og man kan ikke nøjes med resultatet af intelligenstag.

4.2.5. Endelig foreslås en opsamlingskategori omfattende '*anden form for alvorligt svækket helbred*'. En række sygdomme og tilstande vil kunne falde ind herunder. Det vil f.eks. være hjerneblødninger, hjernesvind eller andre former for hjerneskader, se herom ovenfor i kapitel 4, pkt. 5. Problemet for den sidstnævnte persongruppe er ofte, at de ikke kan kommunikere med omverdenen og derfor har brug for en legal repræsentant.

I den gældende lovs § 2, nr. 2 og 3, er blandt umyndiggørelsesgrundene nævnt 'ødselhed og anden uforsvarlig adfærd' samt 'drikfældighed eller lignende last'. I praksis anvendes disse bestemmelser ikke. Alvorligt **alkohol-**eller narkotikamisbrug vil i enkelte tilfælde kunne falde ind under et af de medicinske kriterier i lovudkastet.

4.2.6. Udvalget har overvejet, om de mere retlige kriterier for *samværgemål* i udkastets § 7 også skal suppleres med medicinske. Efter myndighedslovens § 54 kan **lavværgemål** iværksættes, når det er påkrævet af hensyn til en persons uerfarenhed eller i øvrigt på grund af mangler ved den pågældendes legemlige eller sjælelige tilstand. Efter gældende ret anvendes der således ikke et egentligt medicinsk kriterium. Den væsentligste begrænsning på anvendelsen af samværgemålet vil fortsat være, at der kræves *samtykke* fra den pågældende. Udvalget har suppleret dette med den mere generelt udformede opregning 'uerfarenhed, svækket helbred eller anden lignende tilstand'.

4.2.7. Det er ikke nogen betingelse for værgemål, at tilstanden er varig. Også *midlertidige tilstande* kan føre til værgemål efter udkastets § 5, hvilket fremgår direkte af § 8, stk. 2, om tidsbegrænsede værgemål. Baggrunden for, at de hidtidige ad hoc værgemål efter den gældende lovs § 59 skal inddrages under den generelle værgemålsordning, er beskrevet ovenfor under pkt. 1. Om muligheden for at beskikke en foreløbig værge ved akutte behov henvises til udkastets § 21 og bemærkningerne nedenfor i kapitel 6, pkt. 6. Om vær-

ger for midlertidigt fraværende henvises til udkastets § 49 med bemærkninger i kapitel 13, pkt. 3.

4.3. Egen anmodning.

Udvalget har indgående drøftet værgemål efter *eget ønske*. Samværgemål forudsætter ifølge udkastets § 7, at den pågældende selv anmoder herom. Spørgsmålet er, om der skal være særlige *lempelige betingelser* for værgemål efter § 5, hvis der foreligger egen anmodning, eller der under sagen gives tilslutning til værgemål.

I den gældende myndighedslovs § 2 er der i nr. 4 en særregel om umyndiggørelse efter egen anmodning. Den medicinske del af kriteriet er 'legemlig mangel, sygdom eller anden skrøbelighed' og den retlige, at det gør den pågældende 'mindre skikket' til at varetage sine anliggender. Der stilles ved egen anmodning ikke så strenge krav til beviserne for manglernes tilstedeværelse. På den anden side er den blotte anmodning ikke nok⁵⁾. Udvalgets undersøgelser har vist, at nr. 4 fører en hensygnende tilværelse, idet reglen kun er citeret i én af de 263 byretsdomme i halvåret 1. oktober 1989 til 1. april 1990. På den anden side viste udvalgets undersøgelse, at 12 ud af 263, der blev umyndiggjort, havde erklæret sig indforstået med foranstaltningen, se herom nedenfor i kapitel 6, pkt. 4.4.2.

Ved vurderingen af værgemål efter egen anmodning må retsvirkningerne af *samværgemålsalternativet* tages i betragtning. Som omtalt ovenfor under pkt. 3.5. foreslår udvalget, at de særlige formueregler og tilsynsordninger ikke skal gælde her. Dette kan føre til, at en person, som opfylder betingelserne for samværgemål, vil være betænkelig ved at skulle handle i forening med en måske handlekraftig værge. Vedkommende foretrækker et værgemål med medindflydelse efter lovudkastets § 26, men således at formuen kommer i en forvaltningsafdeling, at værgens honorar skal godkendes, og at værgemålsregnskaberne bliver revideret. Dette er et rimeligt ræsonnement, og ønsket om at overlade al kompetence og dermed alle problemer til en anden kan være anerkendelsesværdigt. Dette kan f.eks. tænkes ved visse legemlige mangler, der hæmmer den pågældendes funktioner og mobilitet. Angsten for fremtiden, herunder at helbredet svækkes og tilstanden forværres, kan også føre til, at den pågældende forkaster muligheden for et samværgemål. Efter udvalgets opfattelse bør der ikke være et retskrav på at få en værge, herunder fordi det, vedkommende ønsker, måske i realiteten er en støtte til afklaring af personlige spørgsmål og dermed nærmest en kontakt- eller omsorgsperson.

Den ene *halvdel af udvalget* (Kirsten Frost Bjerregaard, Black, Danielsen,

⁵⁾ Betænkning 1921, s. 27.

Grønborg og Vorstrup Rasmussen) foreslår en udtrykkelig regel om værgemål efter egen anmodning. Den findes som et alternativt stk. 2 til udkastets § 5, og er udformet således, at den, der på grund af sygdom eller stærkt svækket tilstand er uegnet til at varetage sine økonomiske anliggender, og som selv anmoder herom, kan få en værge, hvis der er behov herfor i stedet for samværgemål. En sådan regel skønnes nødvendig som oplysning til interesserede samt for at give et korrekt billede af retstilstanden. Navnlig hvis der samtidig med anmodningen fremkommer forslag til, hvem der skal være værge, er der gode forudsætninger for et velfungerende værgemål. Faren for flere sager er efter erfaringerne fra udvalgets undersøgelse ikke store, men for at undgå noget sådant er kriterierne i den udformede regel snævrere end i den gældende myndighedslovs § 2, nr. 4. Også i disse tilfælde af værgemål skal der foreligge en lægeerklæring til belysning af den pågældendes tilstand, jf. lovudkastets § 18, stk. 2. Statsamtet skal foretage en selvstændig vurdering af, om betingelserne i det alternative § 5, stk. 2, om manglende evne til at varetage egne anliggender er opfyldt, og om der er behov for værgemålet. Nogen mulighed for, at vedkommende selv kan beslutte værgemål foreligger således ikke. Med reglen bliver værgemålssystemet endnu smidigere. Disse medlemmer peger også på muligheden for at begrænse værgemålets omfang, se sidste stykke i udkastets § 5.

Den anden *halvdel af* *udvalget* (Birthe Duun, Bente Djørup, Kirsten Kronborg, Perch Nielsen og Eva Pedersen) mener, at en regel om værgemål efter egen anmodning ikke bør medtages i værgemålslovudkastet. Selvumyndiggørelse er af principielle grunde betænkeligt, også selv om der tillige stilles krav om visse objektive mangler. Efter udkastets § 19, stk. 1, skal den, der søges sat under værgemål, have lejlighed til at udtale sig, inden der tages stilling til spørgsmålet. Den holdning, som vedkommende herved tilkendegiver, må naturligvis tillægges en særlig og efter omstændighederne betydelig vægt, inden der træffes beslutning om værgemål, idet eventuelle betæneligheder selvfølgelig lettere overvindes, hvis den pågældende selv ønsker ordningen gennemført, f.eks. for at blive frigjort for et pres fra omgivelserne. Men uanset om der foreligger en udtrykkelig anmodning, bør det være de foreliggende sagkyndige erklæringer og myndighedernes selvstændige vurdering af behovet, der udgør det retlige grundlag for at iværksætte værgemål. En regel om egen anmodning vil tillige skabe usikkerhed om retsstillingen, hvis samtykket tilbagekaldes, inden værgemålssagen er afgjort, eller hvis der efterfølgende anmodes om ophævelse af værgemålet. Antagelig vil vedkommende undertiden efter kort tid fortryde og vil have værgen afsat, måske fordi anmodningen beroede på misforståelser om, hvad et værgemål indebærer, og hvad værgens rolle er. Der kan også komme reaktioner fra nære pårørende,

som oplever, at værgen trænger ind på deres område og overbeviser vedkommende om, at der ikke behøves nogen værg. Hertil kommer, at den gruppe, der selv er i stand til at forstå betydningen af et værgemål og fremsætte ønske herom, må antages også i en vis udstrækning at kunne handle på egen hånd og indgå aftaler. Derfor vil risikoen for kolliderende retshandler og ugyldige aftaler være særlig stor. Endelig mener disse udvalgsmedlemmer, at opretholdelse af bestemmelserne om lavværgemål, nu i form af samværgemål, i fuldt tilstrækkeligt omfang imødekommer behovet for at tage hensyn til den svækkedes egen anmodning, hvilket også bekræftes af den ringe praktiske betydning, den gældende lovs § 2, nr. 4, har haft.

5. Behovskriterier.

*

5.1. Generelle overvejelser.

5.1.1. Ud over de retlige kriterier, der skal være opfyldt efter både § 5 og § 7, og de medicinske kriterier, som skal påses at foreligge ved § 5 værgemål, kræves efter bestemmelserne, at der skal være *behov* for værgemålet eller *samværgemålet*. Udvalgets tanke er, at der kun skal iværksættes værgemål, hvis der i det konkrete tilfælde er trang hertil. Udvalget har haft dybtgående drøftelser herom med inddragelse af mange synsvinkler. Hvornår et behov opstår eller er til stede, er vanskeligt at afgrænse. Derfor er det ikke fundet muligt i selve lovteksten at give yderligere vejledning.

5.1.2. Det er et principielt problem, *hvor langt* samfundet skal gå i retning af at foranstalte værgemål.

En mulighed er at udforme reglerne sådan, at der, så snart der indtræder en medicinsk og retlig tilstand som beskrevet i udkastets § 5, skal udpeges en værg. Dette ville betyde, at der ved hæmmet psykisk udvikling *altid* skulle skrides til værgemål, umiddelbart før vedkommende fyldte 18 år, at det samme skulle ske straks ved konstatering af en relevant sindssygdom af længere varighed, og at der skulle udpeges værger for alle svært demente. Systemet kunne blive effektivt ved, at det pålagdes læger, institutioner og andre offentlige myndigheder at indberette sådanne tilfælde til statsamtet. Begrundelsen skulle være den i og for sig logiske, at når en person ikke selv kan handle, må der undtagelsesfrit udpeges en repræsentant med henblik på varetagelse af de anliggender, der kunne tænkes at opstå en gang ud i fremtiden. For *udvalget* denne løsning ud fra mange synspunkters/ør omfattende og vidtrækkende. Afgørende for udvalget har været, at der ville blive iværksat foranstaltninger, som ikke aktuelt tjente noget reelt formål, og som måske aldrig ville komme til det. Udvalget har endvidere lagt en vis vægt på, at ordningen ville indebære en betydelig aktivitetsudvidelse, idet antallet af værgemål for voks-

ne da skønnes at ville blive mangedoblet.

/ *dag* er det kun en *begrænset del* af de voksne, der opfylder betingelserne herfor, som bliver umyndiggjort. De tal, udvalget har indsamlet eller fundet frem til, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1 og 4, viser, at det samlede antal umyndiggjorte og personer under værgemål næppe er mere end omkring 4.000. Dette skal sættes i relation til de 25-30.000 svært demente. Hertil kommer nogle tusinde skizofrene og måske andre fra sindssygegruppen samt antagelig et tilsvarende antal psykisk udviklingshæmmede, se herom ovenfor under pkt. 1.6. og i kapitel 4. Det kan tillige konstateres, at de psykisk udviklingshæmmede, der i dag umyndiggøres, først bliver det, når de er kommet op i alderen, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.3. Endelig er baggrunden for en umyndiggørelse som regel en *konkret opstået situation*, hyppigt at den pågældende står over for at skulle arve et større beløb, eller der er en fast ejendom, som skal afhændes. Nogle steder skyldes en del sager en påtænkt overflytning til plejehjem af hospitalsindlagte demente gamle. Det begrænsede antal kan også belyses på anden måde. Der gennemføres hvert år noget over 200 *personlige* umyndiggørelser, hvortil skal lægges et halvt hundrede ad hoc værgemål med henblik på plejhjemsanbringelse, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.4. og 3.3. samt i kapitel 4, pkt. 2.2.1. Samtidig skønnes det, at omkring 3.000 *demente* hvert år flyttes til plejehjem⁶).

Baggrunden for, at umyndiggørelsestallene er så små, må være, at *andre* i praksis træder til, *træffer beslutningerne* og handler på den pågældendes vegne. I første række er **det familiemedlemmer** med kontakt til den pågældende, som myndigheder og institutioner har tillid til, samtidig med at der ikke er opstået juridiske spørgsmål af en sådan karakter, at de ikke kan klares uden formel legitimation. Den nærmeste familie tager sig af den gamle eller svage og bistår med at administrere bankkonti og værdipapirer, med at få den faste ejendom vedligeholdt og udgifterne betalt samt med kontakten til offentlige myndigheder. Hertil kommer, at *personalet*, hvis den pågældende er eller kommer på *institution*, i nogen udstrækning vil tage beslutninger om det praktiske. Dermed klares dagligdagens og måske også andre problemer.

En sådan holdning rejser imidlertid en række *retssikkerhedsspørgsmål* og har givet anledning til en vis kritik. I nogle situationer kan det være tvivlsomt, om man kan gå ud fra, at de nærmeste disponerer i de gamles og svages interesse. Enkelte pårørende kan have vanskeligt ved at acceptere tanken om en plejhjemsanbringelse og vil derfor søge at bevare den gamle i dennes hidtidige hjem, selv om denne har behov for den omsorg, institutionen kan yde. Omvendt kan børn og andre nærtstående presse på for en flytning til et pleje-

⁶) Gamle Dementes Menneskerettigheder, 1990, s. 98 og 103.

hjem for at slippe for arbejdet og ansvaret med at tage sig af vedkommende. Når det gælder formueadministration, kan børn og andre pårørendes egenhændige dispositioner i nogle tilfælde også give anledning til overvejelser. Deres bestyrelse kan være konservativ, enten fordi de har vanskeligt ved at forstå forældrenes ønsker og behov, eller fordi de anskuer nedgangen i formuen som potentielle arvinger. En anden synsvinkel kan være, at formuen ikke skal ligge brak, og at den hellere må komme til anvendelse dér, hvor der er brug for den, hvilket kan føre til ønsker og beslutninger om overførsler af midler som gave til børn og børnebørn.

Hertil kommer de *pårørendes retsstilling* i forhold til myndigheder og institutioner. Uden en formel beskikkelse kan det være vanskeligt at få oplysninger på grund af de ansattes tavshedspligt, og de nærmeste kan uden legale beføjelser have vanskeligt ved at blive part i en drøftelse eller komme til orde om spørgsmål, der kan volde institutionerne administrative og dermed økonomiske vanskeligheder.

5.7.5. *Udvalget* understreger under sine overvejelser indledningsvis, at det på mange måder er naturligt og værdifuldt, at *familien påtager sig* disse opgaver, og at dette kan *begrænse behovet* for værgemål. Er der nærtstående familie, navnlig en ægtefælle eller en samlever gennem længere tid, men også børn eller forældre, skal der efter udvalgets opfattelse i almindelighed noget andet og mere til end en svækkelsestilstand, for at der skal tages initiativ til værgemål. Tvivl om, hvorvidt familien varetager den pågældendes interesser, dybere uenighed blandt de nærtstående eller manglende tillid i samarbejdet mellem familien og institutionen taler på den anden side for, at der tages skridt til at rejse værgemålssag.

5.1.4. Er der *ingen familie*, eller har vedkommende *ingen kontakt* med sine slægtninge, opstår spørgsmålet, om de økonomiske og personlige anliggender kan varetages af andre på samme uformelle grundlag som omtalt ovenfor for så vidt angår de nære pårørende.

I praksis sker det sikkert ofte, at en socialrådgiver eller institutionsleder tager sig af *midler*, de gamle modtager i pension eller lignende. Derigennem kan der opspares ganske store beløb, ikke mindst fordi pengene ofte ikke kan bruges, idet den gamle ikke har behov udover, hvad institutionen sørger for. Det kan også være, at der er utilbøjelighed til at overlade den gamle særlig meget på grund af skepsis over for ønsker om større anskaffelser, som vedkommende ikke kan forventes at få glæde af. Angsten for kritik fra arvingerne kan også spille ind.

Er der tale om *spørgsmål* af *personlig* karakter, som f.eks. plejehjemsanbringelse, kan det også være betænkeligt at lade afgørelsen heraf bero på, om socialforvaltningen eller andre myndigheder, som den pågældende har for-

bindelse med, finder den valgte løsning mest hensigtsmæssig.

5.7.5. Disse hensyn må efter udvalgets opfattelse føre til, at der i *noget videre omfang*, end det sker i dag, *beskikkes en værge*, når der skal tages stilling til væsentlige spørgsmål, navnlig hvis den pågældende ikke har pårørende eller andre nærtstående at støtte sig til, f.eks. i forbindelse med beslutningen om at opgive det hidtidige hjem og flytte på institution. Om den forventede stigning, se tillige nedenfor i kapitel 16, pkt. 1.3.

5.2. Økonomisk behovsvurdering.

5.2.1. På det økonomiske område kan det gøres gældende, at et værgemål er mindre påkrævet ved *formuer* under en vis *størrelse*. Der sker ikke så meget ved, at nogle tusinde kroner bliver brugt i den pågældendes interesse, og det gælder vel i stigende grad, jo ældre ejeren er. Det kan med styrke gøres gældende, at der må være grænser for, hvornår samfundet skal gribe ind med foranstaltninger og kontrol i form af en offentligt udpeget værge, med krav om formueforvaltning og regnskabsaflæggelse samt med tilsyn med værger. Den risiko, der løbes på voksne svages vegne, må overvejes over for de ulemper, indgrebet indebærer for den enkelte, omgivelserne og samfundet. Der må være tale om beløb af nogen størrelse, før formelle foranstaltninger og offentlig kontrol er nødvendige, og før myndighederne ikke kan stole på berettigelsen af de dispositioner, der træffes af den svages omgivelser. Hertil kommer, at værgemålene skal kunne hvile økonomisk i sig selv, og der skal en formue af nogen størrelse til, før den og navnlig afkastet dækker de årlige værgemålshonorarer, ikke mindst hvis det er en professionel værge, der skal betales, se nedenfor i kapitel 8, pkt. 10.3.6.

Hvor en *vejledende grænse* skal drages, hvis værgemålet alene skyldes tilstedeværelsen af en formue, kan være vanskeligt at afgøre, men udgangspunkt kan måske tages som i Justitsministeriets cirkulæreskrivelse fra 1987, gengivet ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.4.4., hvor beløbet 25-30.000 er nævnt som en mulig grænse for, hvornår en løbende formueadministration er påkrævet. Interessant er også, at det i Norge er antaget, at der forholdsvis hurtigt er behov for en hjælpeværge, hvis det drejer sig om formuer af en vis størrelse (50.000-100.000 kr.)⁷⁾. Tilsvarende synspunkter er ikke udvalget fremmede. I dag har 500, dvs. 17 pct. af de umyndiggjorte, der er optaget i tilsynsregistret, aktiver under 25.000 kr., 1.000, dvs. 34 pct., har aktiver under 50.000 kr. og 1.600, dvs. 54 pct., har formue under 100.000 kr., se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.2.2. Udvalget går ind for, at der som en grov tommelfingerregel med dagens prisleje skal være bruttoaktiver på 50-75.000 kr., før der *normalt* tv behov for

⁷⁾ Rundskriv av 18. december 1990 (G-178/90), s. 10, og Ot.prp. nr.45 (1989-90), s. 21.

et økonomisk værgemål alene med henblik på formueforvaltning. Tilsvarende beløbsmæssige afvejninger er i øvrigt fremme under udvalgets overvejelser omkring formueadministration og regnskabsaflæggelse, se nedenfor i kapitel 9, pkt. 4.3.4., og kapitel 10, pkt. 5.2. Formuens sammensætning har betydning. Behov kan foreligge, hvis også der er stor gæld, selv om der ikke er nogen eller kun en begrænset formue. En værge kan tillige være påkrævet, hvis der skal gennemføres større retlige dispositioner, som kræver en underskriftberettiget, f.eks. et skøde, der skal underskrives og tinglyses. Selv ved mindre formuer kan der være behov for handleevnefratagelse, se ovenfor under pkt. 3.2.

5.2.2. Som omtalt har samfundets svage også uden formue større *indtægter* end tidligere i form af pensioner, forsikrings- eller sociale ydelser. Har den pågældende ikke samtidig bruttoaktiver af en sådan størrelse, at man af den grund kan overveje et økonomisk værgemål, afhænger det af en konkret vurdering af en lang række forhold, herunder indtægtens størrelse, om der er behov for et værgemål. Udvalget henleder i denne forbindelse opmærksomheden på adgangen efter den sociale lovgivning, herunder bistandslovens § 49, lov om social pension § 36, og arbejdsskadeforsikringslovens § 40 til at bestemme, på hvilken måde kontanthjælp, pensioner og visse andre **kapital**-beløb skal udbetales. Disse regler sikrer, at der efter behov kan iværksættes en hensigtsmæssig administration af den indtægt, som hidrører fra offentlige eller offentligt regulerede midler. Disse regler kan således i et vist omfang være et alternativ til værgemål, hvis ikke der er andre større indtægter.

5.2.3. Det må i det konkrete tilfælde tillige overvejes, om målet kan nås ved i stedet for værgemål at iværksætte **en frivillig** administration. En advokat eller en bank kan stå for det praktiske med betaling af faste udgifter og f.eks. med en ordning, hvor der udbetales mindre beløb med jævne mellemrum til dækning af de daglige fornødenheder. Noget sådant kan allerede efter gældende ret aftales. Fuldmagtsreglerne kan også anvendes, f.eks. kan der udstedes en *generalfuldmagt*, se herom ovenfor under pkt. 3.6. og nedenfor i kapitel 8, pkt. 2.4.1. Forudsætningen er, at vedkommende ved underskriften på fuldmagten har så megen habilitet, at der er fornøden forståelse af, hvad der skrives under på. En notar kan om fornødent bekræfte dette.

5.2.4. Behovet for økonomiske foranstaltninger kan også ligge uden for det direkte sigte med § 5, nemlig hvis det er nødvendigt *at fratage handleevne*, jf. § 6, f.eks. for at hindre, at økonomiske interesser udsættes for fare. En fratagelse efter § 6 kan ikke ske isoleret, men må foretages i forbindelse med et værgemål efter § 5.

5.2.5. *Udvalget* vil med de anførte betragtninger *tilkendegive*, at man i nogen udstrækning ønsker den gældende praksis, **således** som den er afdækket i

udvalgets undersøgelser, videreført, f.eks. således at de psykisk udviklingshæmmede kun umyndiggøres, hvis der er en aktuel økonomisk anledning. Udvalget er sig bevidst, at dette betyder, at det bliver overladt til familien eller institutionspersonale uden kontrol fra statsamternes side at bestyre former og indtægter af nogen størrelse.

5.3. *Behovsvurderingen ved personlige forhold.*

Behovet for personligt værgemål, jf. lovudkastets § 5, har efter udvalgets opfattelse to sider. Der er repræsentationsproblemer at bedømme og retssikkerhedshensyn at iagttage.

5.3.1. Udvalgets første overvejelse har været, *hvornår* der er behov for en værge til at *repræsentere* den pågældende, og hvilke *opgaver* en værge skal have.

En *sammenligning* med forældremyndighedens indehavers opgaver og be-
føjelser over for *børn* er nærliggende og illustrerende. Ifølge myndighedslo-
vens § 7, stk. 1, skal indehaveren drage omsorg for barnet og kan træffe afgø-
relse om dets personlige forhold ud fra barnets interesse og behov. For børn
er varetagelsen af de personlige spørgsmål tillige præget af, at det er foræl-
drene, der som hovedregel er indehavere af forældremyndigheden, at de
næsten altid har barnet boende, at barnet udvikler sig med alderen, og at må-
let er, at barnet som voksen kan få en rimelig tilværelse og finde sin plads i
samfundet, jf. kapitel 11 om værgemål for børn og unge.

For *voksne* under personligt værgemål er *situationen* en anden. I mange
tilfælde er tilstanden statisk, hvis ikke den er under stadig forværring, og det
vil ofte ikke være muligt at skabe eller påvirke en udvikling eller forbedre
livsvilkårene væsentligt. Samtidig er det et spørgsmål, om det er en juridisk
værges opgave at stimulere den pågældende og at skabe kontakter til omver-
denen. Hertil kommer, at værgeren kun undtagelsesvis vil bo sammen med
den, der er under værgemål. I en del tilfælde vil værgeren som slægtning føle
det naturligt med en nær og måske daglig kontakt med vedkommende,
omend til dels eller en stor del af tiden telefonisk. Andre værger er bekendte
eller mere professionelt udpegede, og de har ikke den samme naturlige an-
ledning til eller praktisk mulighed for hyppig kontakt. Det gælder slet ikke,
hvis en advokat, en revisor eller en socialrådgiver beskikkes. Ingen værge vil
kunne tage sig af alle dagligdagens gøremål såsom påklædning efter årstid,
de nødvendige måltider, foreskreven medicinindtagelse m.v. Det må overla-
des til hjemmehjælper eller institutionspersonale.

Endnu en sammenligning mellem børn og voksne afdækker forskelle. De
færreste børn opholder sig uden for hjemmet, og er de anbragt under social-
myndighedernes medvirken, bevarer forældrene forældremyndigheden, selv

om deres praktiske muligheder for at udøve beføjelser indskrænkes i det omfang, institutionen tager sig af de personlige spørgsmål. Voksne med behov for personlige værgemål vil antagelig i *mange* tilfælde være eller skulle på plejehjem eller anden *institution*. Det er da et spørgsmål, hvilket repræsentationsbehov der er, og hvilke beslutningsmuligheder værgeren har. Disse hensyn har både i forarbejderne og i en retspraksis, der dog ikke er entydig, ført til nedtoning af repræsentationsbehovet under institutionsophold, se ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.2.

5.3.2. Efter *udvalgets* opfattelse må man ikke overvurdere værdien af, at der indsættes en repræsentant for en person, der er ude afstand til at varetage sine personlige interesser, til at træffe beslutninger. Navnlig må det understreges, at *værgens opgaver er af juridisk karakter*. Der kan være behov for en, der kan tage et *initiativ* og et legalt *ansvar* for nogle vigtige spørgsmål om den pågældendes fremtid, f.eks. hvis der skal skiftes bopæl og navnlig, hvis der skal ske flytning fra eget hjem til en beskyttet bolig eller et plejehjem. Alligevel kan man spørge, hvor meget repræsentationen er værd. Værgesbeskikkelsen medfører ingen ændring i det forhold, at kommunalbestyrelsen har kompetence til at træffe afgørelse om hjælpeforanstaltninger. Hvis den gamle eller svage ikke selv kan tage stilling, vil den reelle beslutning ofte blive truffet af myndighederne, der finder det uhensigtsmæssigt, måske uforsvarligt, at vedkommende bor alene uden opsyn og daglig omsorg. Såfremt værgeren skulle sige nej til anbringelsen, må der træffes andre foranstaltninger til at afhjælpe de vanskeligheder, der er opstået, og det offentliges hjælpeapparat har måske ikke kapacitet til den løsning, værgeren går ind for. Siger værgeren ja til ændringen, er det snarere et spørgsmål om at legitimere en allerede truffet beslutning end om en selvstændig stillingtagen. Omvendt vil værgeren have vanskeligt ved at stille noget op over for myndighedernes fastholden af ikke at kunne gøre noget på grund af plads- eller ressourcemæssige begrænsninger.

Disse overvejelser omkring repræsentationen har ført udvalget til den opfattelse, at der ikke nødvendigvis i alle tilfælde skal beskikkes en værge for en inhabil, for at der kan tages stilling til *anbringelse* på *plejehjem* eller anden institution. Hvis den pågældende på trods af sin inhabilitet er i stand til at tilkendegive en holdning til spørgsmålet, bør denne respekteres, og man må undlade at iværksætte en indiceret anbringelse, hvis der er modstand. Lykkes overtalelsesforsøg ikke, skal end ikke værgeren efter flertallets opfattelse kunne gennemtvinge flytningen med politiets eller fogedens bistand, se ovenfor under pkt. 3.4. Er den pågældende så dement, at det er umuligt at få tilkendegivelse fra den pågældende, kan det overvejes, om det tjener noget rimeligt formål at beskikke en værge, medmindre den pågældende i øvrigt har brug

for en sådan. Et generelt krav om værgesamtykke til plejhjemsanbringelse får, hvis de ovenfor under 5.1.3. nævnte forudsætninger om familiens rolle er opfyldt, formel karakter og tjener snarere som sikkerhed for de medvirkende myndigheder end hensynet til den, det drejer sig om. Selvom der således ikke antages at være et repræsentationsbehov, kan der dog tænkes at være interessemodsatninger og retssikkerhedshensyn, se herved nedenfor under pkt. 5.3.3.-4.

På samme måde er det ved vigtigere beslutninger under institutionsanbringelsen. F.eks. kan nævnes *flytning* til en anden institution eller til en anden afdeling på institutionen. De spørgsmål, der kræver stillingtagen, stilles ofte af personalet af praktiske eller økonomiske grunde. Værgen har som regel ikke noget valg, ikke nogen mulighed for at sige nej, men må godkende den indstilling institutionen fremkommer med. Det, værgen *i givet fald* kan gøre, er at *tale* den pågældendes *sag*, at søge at overbevise ledelsen om, at den gamles interesser varetages, at en valgt løsning er uhensigtsmæssig, eller at der er en anden og bedre vej at gå. Der kan også blive tale om, at værgen indbringer de trufne afgørelser for en højere instans og dermed optræder som *klager*.

Det forekommer ligeledes udvalget at være noget af en illusion at opstille den grundsætning, at værgen skal samtykke i *lægebehandling*, herunder medicinindtagelse. En voksen, varigt inhabil patient, der har behov for behandling af en livstruende sygdom eller af en smertevoldende eller på anden måde generende lidelse, bør efter udvalgets opfattelse kunne modtage en sådan behandling uden samtykke fra en værge, såfremt de nærmeste pårørende og læger eller tandlæger er enige deri. Det er næsten umuligt for en værge at sige nej til en behandling, som lægerne og de nærmeste, som kan være personalet, der til daglig har omsorgen for den pågældende, er enige i. Værgens rolle her bliver som ved plejhjemsanbringelse m.v. at godkende en i forvejen truffet beslutning. Udvalget sætter således spørgsmålstejn ved det rimelige i, at der altid skal beskikkes en værge, for at en varigt inhabil patient kan modtage nødvendig lægelig behandling, se herom ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.2.6.

5.3.5. På trods af det foran anførte finder *udvalget*, at der i en række situationer kan være *behov* for værgebeskikkelse med henblik på stillingtagen til personlige spørgsmål. Især vil dette være tilfældet, hvis der er *interessemodsatninger*, f.eks. i forbindelse med en plejhjemsanbringelse. *Uenighed* blandt familiemedlemmer kan føre til det samme. Også om andre personlige spørgsmål kan der tænkes at være eller opstå interessekonflikter, som bør føre til en værgebeskikkelse. Se også ovenfor under pkt. 5.1.3.

Behovet for stillingtagen til personlige spørgsmål af juridisk karakter og værgens interesse heri afhænger også af, *hvem* der *udpeges som værge*. Så

længe der er tale om forældre som værger for voksne børn og måske også om børn som værger for forældre, kan man normalt regne med kvalificeret stillingtagen til sådanne spørgsmål. De føler en sådan *tilknytning* til og ansvar for de nære pårørende, at de kan foretage en reel vurdering. Samtidig kommer de beslutninger, de tager som værger, til at påvirke dem selv, fordi det kan blive dem, der i givet fald må tage sig af den svage, herunder eventuelt overtage omsorgen. Det samme kan kun i mindre grad antages, hvis det er en fjernere slægtning, som en nevø, en ven eller en bekendt, der udpeges og måske slet ikke, hvis der udpeges udenforstående som værger. En advokat, en revisor eller en socialrådgiver, der er værge, er ikke bedre egnet end lægerne eller institutionens eget personale til at træffe disse personlige beslutninger.

En personlig værge kan have opgaver **i forhold til myndigheder**, der værger sig ved at gå ind i foranstaltninger. Den gamle kan have behov for den trykthed og omsorg, der kun kan opnås på institution, men de nærmeste kan ikke uden en legal legitimation med styrke fremføre synspunktet over for offentlige institutioner, som måske af kapacitetsmæssige grunde mener, at problemerne kan klares med bistand i hjemmet. En formel position kan måske også være nødvendig for at søge at ændre institutionsforhold, som skønnes utilfredsstillende. Endelig kan nogle af de nærmeste føle, at de med en værgebeskikkelse *står stærkere* under drøftelser med ledelsen af den institution, hvor den pårørende bor eller med andre myndigheder. En formel værgebeskikkelse kan øge den juridiske bevidsthed også hos den anden forhandlingspart. Beskikkelsen kan måske i visse tilfælde medvirke til, at myndighederne bliver mere opmærksomme på lovgivningens muligheder og grænser. Værgen kan med denne hjemmel få oplysninger og er sikrere på at blive spurgt, når vigtigere spørgsmål skal klares. Sikkerheden for, at der sker en reel drøftelse med inddragelse af beslutningstagerne og også den svage, hvis denne er i stand til at deltage, er større. En værge har bedre muligheder for at kontrollere forholdene end en blot interesseret. Dette skyldes, at værgen som legal partsrepræsentant er omfattet af forvaltningslovens regler om partsoffentlighed, partshøring, begrundelse af afgørelser m.v.

Er man uden for de centrale eller grundlæggende beslutninger, er det, der er behov for, måske snarere en *omsorgs- eller tilsynsperson*, en rådgiver, der kan besøge og tilse den gamle, som denne og personalet kan drøfte problemer med. Men så er det ikke en beslutningstager, men en støtteperson der er behov for. Og så er man uden for myndighedsloven og inde i det sociale eller sundhedsmæssige regelsæt og system. Udvalget henleder i denne forbindelse

opmærksomheden på muligheden efter norsk og svensk sociallovgivning for at udpege støttekontakter eller kontaktpersoner⁸⁾).

Det må endeligt understreges, at afgrænsningen mellem formueretlige og personlige værgemål er flydende. Som påpeget ikke mindst i svenske forarbejder kan en værge vedrørende formueretlige områder ikke undgå at bevæge sig ind på personlige spørgsmål.

5.3.4.1 mange tilfælde, hvor der er personer, der opfylder betingelserne for personligt værgemål, foreligger der ikke noget faktisk beslutningstomrum. Vedkommende er i forvejen under et sådant tilsyn og i sådanne fysiske rammer, at andre kan konstatere eventuelle behov og i fornødent omfang træde til med praktiske foranstaltninger. Vanskeligheden ligger snarere på det formelle plan, idet de reelle beslutningstagere ikke har noget legalt grundlag herfor. Omvendt vil en værge, der er udstyret med det fornødne juridiske fundament, som påpeget ovenfor, ved mange spørgsmål ikke have noget reelt alternativ eller virkelige valgmuligheder. Der bliver således tale om en mere *formel repræsentationsret*. Man kan spørge, om værgemålet og værgens stillingtagen indebærer den *retssikkerhed*, som vel er en af tankerne bag instituttet.

Heroverfor står den opfattelse, der er kommet til udtryk i rapporten 'Gamle dementes menneskerettigheder'⁹⁾. Arbejdsgruppens holdning er, at de svært demente, der skal på plejehjem, normalt opfylder betingelserne for at blive personligt umyndiggjort og som hovedregel også har behov for den beskyttelse, en værgebeskikkelse principielt kan give. Når den demente ikke er i stand til at forstå betydningen af at blive flyttet og derfor ikke kan samtykke, må der efter arbejdsgruppens opfattelse altid udpeges en værge til at tage stilling til spørgsmålet om et sådant ophold og de mere indgribende afgørelser, der træffes under opholdet. At træffe beslutning om opgivelse af eget hjem og foretage en sandsynligvis livsvarig flytning til institutionen er en så indgribende afgørelse, at der bør sikres den pågældende den retsbeskyttelse, der ligger i en umyndiggørelsessag. I rapporten går arbejdsgruppen ind for, at værgen påtager sig opgaven med privat tilsyn og støtte i forbindelse med det offentliges dispositioner. Alternativt foreslås det, at der etableres en ordning med ældre- eller plejehjemsrådgivere på linie med psykiatrilovens ordning med patientrådgivere. En tredje mulighed kunne være en ordning, hvorefter den demente kunne få hjælp af en særlig kontaktperson på linie med den kontaktperson, der kan etableres for døvblinde.

Efter *udvalgets* opfattelse kan man ikke komme uden om, at gennemførel-

⁸⁾ Otprp. nr. 45 (1989-90), s. 11, og SOU 1986:50, s. 115-18.

⁹⁾ Gamle dementes Menneskerettigheder - rapport fra en arbejdsgruppe, Det Danske Center for Menneskerettigheder, 1990, s. 83-86.

sen af en værgemålssag, hvorunder den pågældendes situation, tilstand og behov afdækkes med en efterfølgende beskikkelse af en værge, tilgodeser væsentlige retssikkerhedshensyn. Det samme gælder værgens afvejning af, beslutning om eller tilslutning til bestemte foranstaltninger af personlig karakter. Det må på ny understreges, at værgens opgave er af juridisk art, og at varetagelse af omsorgsbehov må komme i anden række. Det er en *beslutningstager*, der udpeges, ikke en støtte- eller kontaktperson eller en besøgsven. En personlig værge må naturligvis have kontakt med den pågældende omkring vigtige beslutninger, i det omfang det er muligt, og det vil vel også være naturligt, at værgen med mellemrum har forbindelse med den pågældende. Med den foreslåede værgeordnings opbygning kan det derimod ikke forventes, at kontakterne bliver særligt hyppige.

Hertil kommer, at selv om værgens vurdering og stillingtagen kan være et vigtigt element i beslutningsprocessen, er det *ikke sikkert*, at det er *tilstrækkeligt*. Værgens godkendelse behøver ikke at kunne erstatte et informeret samtykke fra den habile selv. Inden for psykiatrilovens område skal tvangsindlæggelsesproceduren følges uanset værgens indstilling. Hvad der i øvrigt gælder, eller hvorledes retsstillingen bør være, er usikkert, hvilket bl.a. skyldes, at rækkevidden af den personlige værges beføjelser i dag er uafklaret, se ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.2. Ved mere indgribende foranstaltninger af samme karakter, som psykiatriloven regulerer for så vidt angår de sindssyge, kan det for andre persongrupper og på andre områder drøftes, om der er behov for en offentligtretlig regulering¹⁰⁾. Ud over det ovenfor under pkt. 3.4. anførte finder udvalget, at det ligger uden for dets opgave at gennemgå og tage stilling til, om en sådan regulering bør gennemføres.

5.3.5. Et yderligere element i behovsvurderingen er de mere *samfundsøkonomiske*. Retssikkerhed koster penge også på dette område. Vanskeligheder ved at få slægtninge, venner og bekendte til at stille op som personlige værger uden vederlag kan føre til, at mere professionelle må træde til. De gamle og svage vil i nogen udstrækning ikke selv have midler til at betale værgen honorar. I så fald må det offentlige betale, se om vederlagsspørgsmålet nedenfor i kapitel 8, pkt. 10. Myndighedernes og institutionens samarbejde med værgen vil også tage tid. Med en beskikket værge må informationerne, drøftelserne og forespørgslerne skulle lægges i mere formelle og regelmæssige rammer.

5.3.6. Som et sidste led i overvejelserne må fremhæves, at behovet for en personlig værge i vidt omfang styres af forhold, der ligger uden for værgemålsloven og dermed uden for udvalgets opgaver og arbejde. Det beror i høj

¹⁰⁾ Smh. **Gammeltoft-Hansen** i Suum Cuique, Retsvidenskabelige afhandlinger, Københavns Universitet 1991, s. 258-59, og Inger Margrete Pedersen: Handicappede og ældre med kommunikationsproblemer, 1992, s. 25-28.

grad på f.eks. *social-* og *sundhedslovgivningen* i bred forstand, fagministerier-
nes syn herpå samt myndigheders og institutioners administration heraf, i
hvilket omfang man vil formalisere beslutningerne og stille samtykkekrav,
herunder af formel karakter.

5.4. *Behovssammenfatning.*

Behovskriterierne, der genfindes i norsk og svensk ret, har, som det fremgår
af det foregående, flere formål. De er udtryk for, at der *ikke automatisk* skal
anmodes om *værgemål*, selv om de øvrige medicinsk-retlige kriterier er op-
fyldt, og fritager dermed myndigheder, der kommer i kontakt med vedkom-
mende, for automatisk at tage skridt til en værgemålssag, se nedenfor i kapi-
tel 6, pkt. 3.4. Betingelserne er yderligere en tilkendegivelse af, at der *må være*
en *grænse* for antallet af værgemål. Pårørende og myndigheder bør foretage
en afvejning af nødvendigheden, fordele og ulemper, inden der rettes hen-
vendelse til statsamtet.

Udvalget har ikke i lovteksten kunnet komme det nærmere, end at der skal
være et behov. De overvejelser, der er kommet til udtryk ovenfor, kan ikke
indgå i en lovbestemmelse. Det må **derfor overlades til praksis** at udfylde be-
hovskriteriet. Udvalget har følt det som sin opgave at udforme smidige **vær-**
gemålsordninger, der kan tilpasses fremtidens syn på samfundets svage.

6. *Det mindste middels princip.*

6.1. Efter gældende ret er umyndiggørelse et spørgsmål om alt eller intet. En-
ten imødekommes en umyndiggørelsesbegæring ikke, hvorefter den pågæl-
dende bevarer sin fulde rådighed og retlige handleevne, eller også opfylder
den pågældende betingelserne for umyndiggørelse med den virkning, at den
med dommen og værgebeskikkelsen får en værge, der tager sig af alle øko-
nomiske anliggender, og selv fratages sin fulde økonomiske handleevne. *In-*
dividuelle konkret tilpassede *ordninger* er der ikke hjemmel til, bortset fra
muligheden efter § 38 for at hindre arbejdsaftaler og efter § 46 om de person-
lige umyndiggørelser.

Som nævnt ovenfor under pkt. 3 om løsningsmodeller har udvalget fundet,
at der er *behov for flere ordninger*. Dette har fundet udtryk i lovudkastets § 5,
§ 6 og § 7. Det er nærliggende at opstille det krav, at værgerne **ikke bør** tillægges
flere beføjelser end nødvendigt. Det vil virke mindre skræmmende for ved-
kommende og på de nærmeste, dersom det kun er til at varetage nærmere
begrænsede opgaver, der udpeges en repræsentant. Samtidig bliver arbejdet
mindre, og det bliver lettere at få nogen til at påtage sig hvervet, ligesom et
honorarkrav begrænses.

Heroverfor står, at det kan være *svært på forhånd at forudse behovene*, hvis den pågældendes tilstand er permanent eller langvarig. Det vides, at der er et menneske, som savner formåen til selv at disponere, og alligevel afhjælper man ikke manglen generelt. Hertil kommer, at jo mere individuelle og skræddersyede løsninger, der gives mulighed for, des mere er en indgående prøvelse fra myndighedernes side af de konkrete forhold nødvendig. Endvidere kan det være en betryggelse for den svage og for dennes omgivelser at vide, at der er en, der kan træde til, hvis nye spørgsmål opstår, eller ændringer indtræder. Endelig kan spørgsmålet om værgemålets afgrænsning give anledning til problemer vedrørende værgens legitimation.

Efter en samlet vurdering har *udvalget* fundet det hensigtsmæssigt at skabe adgang til at udforme *individuelle løsninger* efter behov udover valgmulighederne efter §§ 5, 6 og 7.

6.2. *Grundsynspunktet* fremgår af lovskitsens § 8, stk.1, 1.pkt. Her fastslås om mulighederne efter § 5 eller § 7 generelt, at værgemålene skal *afpasses efter behov* og ikke må være mere omfattende end nødvendigt.

Dernæst opstilles i § 8, stk. 1, 2. pkt., en *rækkefølge* og nogle *præferencer*. Det slås fast, at handleevnen ikke kan fratages efter § 6, hvis den pågældendes interesser i tilstrækkeligt omfang kan tilgodeses ved værgemål efter § 5. Behovet for handleevnefratagelse må underkastes en selvstændig vurdering, og det vil antagelig kun komme på tale, hvis det er særligt indiceret, f.eks. fordi den pågældendes økonomiske interesser ikke tilgodeses, medmindre der træffes foranstaltninger til at hindre den pågældende i selv at disponere. Formodningen vil være for, at der kun skal iværksættes værgemål efter § 5, og at det skal godtgøres, at der skal ske andet og mere. Foranstaltninger efter § 6 vil derfor antagelig blive ret sjældne. Det følger forudsætningsvis af 2. pkt., at samværgemål efter § 7 skal foretrækkes, hvis dette er en tilstrækkelig og hensigtsmæssig foranstaltning, forudsat den pågældende samtykker.

Inden for de enkelte bestemmelser er der også mulighed for mere eller *mindre vidtgående ordninger*. Værgemål efter §§ 5 og 7 kan ifølge bestemmelse-
nes stk. 2 *begrænses* til at angå bestemte aktiver eller anliggender. Som eksempler kan nævnes forvaltningen af en fast ejendom eller pensionsbeløb. Værgen kan også få til opgave at repræsentere den pågældende ved bestemte aftaler, f.eks. kreditkøb. Yderligere afgrænsninger kan ske, når det gælder formuen eller indtægterne. Det er således ikke altid nødvendigt, at alle aktiver, hele pensionen eller alle ydelser inddrages under et værgemål, idet man kan give vedkommende ret til at disponere over en del.

Værgemål efter § 5 kan også begrænses til *personlige* spørgsmål, uden at de økonomiske områder berøres, fordi der ikke her er noget værgemålsbehov. Der er også mulighed for begrænsninger af personlige værgemål, så de bliver

målrettede til bestemte anliggender eller spørgsmål, f.eks. selve institutions-anbringelsen.

Udvalget har fundet det hensigtsmæssigt at skabe hjemmel for sådanne smidige og *individuelle foranstaltninger*. Værgemålene vil således kunne udformes forskelligt afhængigt af de konkrete behov. Dog er det et spørgsmål, i hvilket omfang adgangen vil blive udnyttet. Det afhænger af, om de, der tager initiativ til værgemål, jf. udkastets § 16, er opmærksom på mulighederne og i anmodningen redegør for den pågældendes særlige behov, jf. udkastets § 17, stk. 2, se nedenfor i kapitel 6, pkt. 3.5., samt om de myndigheder, der skal træffe afgørelsen, har mulighed for at afprøve fordele og ulemper ved de fremsatte begrænsningsforslag. Der vil antagelig i praksis opstå nogle typeafgørelser.

Norske og svenske erfaringer viser, at et stort flertal af afgørelserne er **udifferentierede**. Stockholms Tingsrett har skønnet, at kun 10 pct. indeholder mere individuelle afgrænsninger. Forekommer de, følges opregningen i den svenske lovregel normalt, d.v.s. forvaltning af formue eller varetagelse af vedkommendes personlige forhold, enten alene eller i en kombination. Det sker dog, at forvaltningen begrænses f.eks. til arvede midler, eller at beføjelsen til at træffe beslutninger begrænses f.eks. til at varetage den pågældendes interesser ved afvikling af lejlighed eller salg af ejendom. Erfaringerne i Stockholms **Överförmynderi** er, at begrænsninger forekommer noget oftere.

Man må for så vidt angår individuelle afgørelser være opmærksom på, at i jo flere tilfælde der skal ske fravigelse fra grundprincipperne, og jo mere individualiserede afgørelserne skal være, jo mere tid kræver *sagsbehandlingen*. Dette gælder i særlig grad, hvis de besluttende myndigheder på egen hånd skal foretage undersøgelser af individuelle ønsker.

Der er også et *hensyn* at tage til *værgen* og *omverdenen*. I værgemålsafgørelsen og væргеbeskikkelsen må området være beskrevet så præcist, at værgen kan godtgøre sin berettigelse til at disponere i et konkret anliggende, og at medkontrahenter kan sikre sig, at de aftaler, de er i færd med at indgå med værgen, falder inden for værgemålet.

Således som lovudkastet er opbygget og kapitel 6 er udformet, gælder § 42, stk. 1, nr. 1, om egen rådighed over *selverhverv* og § 43 om selvstændig *næring* kun for umyndige. For voksne er umyndighedsbegrebet, som det fremgår af udkastets § 6, stk. 2, knyttet til handleevnefratagelse. Af sammenhængen ses, at et værgemål uden handleevnefratagelse også omfatter, hvad den, der er under værgemål, tjener ved eget arbejde. Værgen kan i medfør af udkastets § 24, stk. 4 overlade den, der er under værgemål, penge til at dække egne behov. En mere nærliggende mulighed er at indskrænke værgemålet, så selverhverv falder uden for.

Muligheden for at tilpasse værgemålenes omfang efter den individuelle situation indebærer, at værgemål efter § 5 kan begrænses, så det ikke angår *arbejdsaftaler*. På samme måde kan værgemålet indskrænkes til ikke at angå en igangværende *næringsvirksomhed*. Særregler herom er derfor unødvendige ved værgemål for voksne, medmindre der tillige er sket handleevnefratagelse, se herom nedenfor under pkt. 6.3.

6.3. Ønsket om at kunne tage konkrete hensyn og skabe individuelle ordninger brydes af andre overvejelser, når et værgemål efter lovudkastets § 5 skal suppleres med *handleevnefratagelse* efter § 6. Navnlig hensynet til omverdenen taler for, at valget her må være *alt* eller *intet*. Det kan næppe forlanges, at en medkontrahent, en radio-, knallert- eller bilforhandler fra offentliggørelsen skal være klar over, om en delvis fratagelse rammer netop den aftale, parterne er i færd med at indgå. Konsekvenserne af en delvis *handleevnefratagelse* ville være vanskelige at overskue og forstå. Hertil kommer, at det er lidt svært at se behovet for en begrænset fratagelse. Er der en potentiel fare for misbrug, er den vel vanskelig at vurdere så nøjagtigt, at det kan forudsiges, at på det afgrænsede område er der ingen fare eller en, der kan indregnes i afgørelsen. Yderligere kan anføres, at har vedkommende et behov for begrænset økonomisk handlefrihed, kan det vel klares på anden måde. Værgen kan i medfør af lovudkastets § 24, stk. 4, overlade vedkommende pengemidler eller kan bemyndige denne til at handle på egen hånd på et bestemt retsområde, f.eks. til at indgå en arbejdsaftale. Endelig synes navnlig svenske erfaringer at tyde på, at antallet af personer, der skal fratages handleevne, er begrænset. Behovet for individuelle løsninger opstår i endnu færre tilfælde, om overhovedet.

Resultatet af *udvalgets* overvejelser er blevet, at begrænset *handleevnefratagelse* ikke skal være muligt. Som en logisk følge kan værgens beføjelser heller *ikke begrænses*, hvis værgemål efter § 5 suppleres med en beslutning efter § 6. Det må blive alt eller intet, bortset fra en eventuel tidsmæssig afgrænsning. Dermed bliver der behov for at lade nogle af reglerne, f.eks. om selverhverv, gælde også for denne gruppe voksne, jf. lovudkastets kapitel 6, se nedenfor i kapitel 12, pkt. 2.

I dag er der en særlig hjemmel til, at retten i en umyndiggørelsesdom kan bestemme, at den umyndiggjorte ikke kan indgå arbejdsaftaler. Udvalget finder ikke en sådan særregl nødvendig ved værgemål med handleevnefratagelse, jf. udkastets § 5 og § 6, idet den gældende § 38 så vidt vides ikke bruges.

6.4. Alle værgeordningerne, også med handleevnefratagelse, kan *tidsbegrænses*, se udkastets § 8, stk. 2. Efter bestemmelsen kan dette ske, hvis tilstanden er midlertidig, se herom ovenfor under pkt. 4.2.7., eller der af andre grunde er særlig anledning hertil. En begrænsning vil antagelig særlig kom-

me på tale, hvis det af lægernes erklæringer fremgår, at det er overvejende sandsynligt, at vedkommende vil komme sig, og lægerne er villige samt i stand til at angive en sandsynlig tidsramme herfor. Ved mere individuelle ordninger kan der måske også være behov for en revurdering efter nogen tids forløb.

Da der med § 8, stk. 2, er mulighed for tidsbegrænsninger, og da der efter § 5 eller § 7 er adgang til at etablere værgemål til *enkeltstående, konkrete dispositioner*, dækkes det behov, der i dag opfyldes af § 59 om *ad hoc værgemål* for myndige personer, der er midlertidigt forhindrede på grund af sygdom. Reglen genfindes derfor ikke i lovudkastet.

6.5. De *individuelle* ordninger, der kan besluttes efter § 5, stk. 2, og § 7, stk. 2, jf. § 8, indskrænker sig til, *hvor meget* der kan inddrages under værgemålet. Derimod kan der, medmindre andet er bestemt i loven, ikke under værgemålssagen udformes skræddersyede løsninger, der giver værgemålsudøvelsen et særligt indhold.

Ved enkelte værgeformer er der i selve loven bestemt *særlige retsvirkninger*, herunder at nogle forskrifter ikke skal gælde. Dette er tilfældet ved *samværgemål*, jf. lovudkastets § 7, samt for visse *gifte under værgemål* med en anden end ægtefællen som værge, jf. udkastets § 25, stk. 1, i begge situationer med baggrund i, at to handler i forening, se reguleringen i udkastets § 33 og § 41.

Andre muligheder for at bestemme fravigelse fremgår af lovudkastets §§ 37 og 38. Adgangen tilkommer ikke de myndigheder, der beslutter værgemål, men gavgivere og testatorer. De har efter flertallets forslag rådighed over, om *gaver og friarv* skal inddrages under administration i en forvaltningsafdeling, jf. udkastets § 35, om de skal anbringes i bestemte aktiver efter reglen i udkastets § 36, om de skal være omfattet af statsamtets tilsyn, jf. § 28, om der skal indsendes regnskab til statsamtet, jf. § 29, om der skal statsamtsgodkendelse til bestemte dispositioner, jf. § 30, og om der kræves godkendelse fra statsamtet til forbrug af kapitalen, jf. § 39. Om reglerne henvises til kapitel 9, pkt. 6.4.3 og pkt. 7.4.3.

Udvalget vil ikke afvise, at der på visse *andre områder* kan være behov for mere konkret tilpassede retsvirkninger. Nogle regler om retsvirkninger må dog være præceptive. Det gælder alle de materielle regler i lovudkastets kapitel 4 om værgens retsstilling. Også værgemålstilsynet må være obligatorisk, bortset fra som nævnt ifølge flertallet ved gaver og friarv, f.eks. godkendelsesreglerne og pålægsmulighederne, se herom nedenfor i kapitel 10, pkt. 3 og 4. Der, hvor de individuelle og mere skræddersyede løsninger tilrettelagt af myndighederne kan komme på tale, er for så vidt **angår formuebestyrelse og -anbringelse**. I dag er der ikke nogen individuel fravigelsesadgang på disse områder. Det kan overvejes i de administrative regler og forskrifter at give

mulighed for, at tilsynsmyndigheden i særlige tilfælde kunne tillade værgen at bestyre bestemte aktiver, som ellers skulle i en forvaltningsafdeling. For at give mulighed for administrative regler af dette indhold er det i lovudkastets § 40, nr. 5, bestemt, at der kan fastsættes administrative regler om adgang til i konkrete tilfælde at fravige forvaltnings- og anbringelsesreglerne, se herom nedenfor i kapitel 9, pkt. 4.3.5. Med sådanne regler vil statsamtet, når værgen gennem sin registrering har fået overblik over økonomien, jf. udkastets § 40, nr. 1, eller senere i undtagelsestilfælde kunne tilgodese specielle behov. Dette er også et langt bedre tidspunkt at træffe sådanne afgørelser på end under værgemålssagen, hvor der ofte ikke er fuldt overblik over de økonomiske forhold. Udvalget har alene ønsket at skabe hjemmel til fravigelse i § 40, nr. 5, men har ikke taget stilling til om hjemmelen bør udnyttes og i givet fald i hvilket omfang.

7. Senere ændringer.

7.1. Der kan være behov for at *ændre* værgemålsafgørelserne. *Tilstanden* hos den, der er under samværgemål, kan blive *forværret*, så der er behov for et værgemål. De praktiske erfaringer kan vise, at det er nødvendigt at supplere et værgemål med handleevnefratagelse. Der kan også ske en sådan **helbredsmæssig forbedring**, at et værgemål ikke længere er nødvendigt og kan erstattes med et samværgemål. En udvidelse eller indskrænkning af omfanget inden for det etablerede værgemåls rammer kan komme på tale, f.eks. fordi der kommer nye aktiver til, eller fordi forholdene på anden måde forandres. En justering kan vise sig nødvendig, fordi værgemålet fra starten ikke har haft en hensigtsmæssig afgrænsning.

For alle værgemålsordninger gælder derfor efter lovudkastets § 9, at de *efterfølgende* kan gøres *mindre* omfattende, hvis ændrede forhold giver anledning dertil, jf. lovudkastets § 9, 1. pkt. Værgemålet kan endvidere efter 2. pkt. gøres *mere omfattende* under de i §§ 5-7 nævnte betingelser. Endelig skal værgemålet *ophæves*, hvis betingelserne for at træffe beslutning efter §§ 5-7 ikke længere **er** til stede, jf. lovudkastets § 10.

Værgen bør *påse*, at værgemålet ikke udstrækkes mere end højst nødvendigt. Det er også naturligt, at en *myndighed*, der bliver opmærksom herpå, tager spørgsmålet op over for statsamtet eller, hvis myndigheden ikke selv kan tage initiativ, retter henvendelse til en af de i § 16 nævnte personer eller myndigheder. Om genvurdering se tillige nedenfor under pkt. 8.

7.2. Udvalget har overvejet, om der bør være *begrænsninger i, hvor hyppigt* en sag om ændring eller ophævelse af et værgemål kan begyndes. I kapitel 3, pkt. 5, er nævnt et eksempel på, at der omgående efter en umyndiggørelsesdom er anlagt en ophævelsessag.

Frister kendes på andre områder. Sådanne er forudsat i retsplejelovens § 469, stk. 5, i kapitlet om prøvelse af administrativt bestemt frihedsberøvelse. Inden for psykiatrilovens område kan tvangstilbageholdelser, der er godkendt af retten, først begæres prøvet på ny, når der er gået to måneder efter rettens afgørelse, jf. lovens § 34, stk. 2.

Udvalget har ikke oplysninger, der tyder på et sådant misbrug af ændrings- og ophævelsesreglerne, at en frist af denne type er fundet nødvendig. Fristen vil ved begrænsede værgemål efter § 5, stk. 2, også kunne afskære nødvendige uforudsete udvidelser af værgemålet. Et tilsvarende problem vil i givet fald kunne opstå, såfremt der viser sig behov for at udvide et værgemål efter § 5 med en handleevnefratagelse efter § 6.

8. Genvurdering af handleevnefratagelse.

8.1. FN's generalforsamling vedtog i februar 1992 en resolution, bl.a. til beskyttelse af personer med psykiske sygdomme. I princip 1 om grundlæggende friheder og rettigheder behandles i pkt. 6 beslutningen om udpegning af en værge for personer, som på grund af *sindssygdom* mangler evnen til at varetage egne anliggender. Beslutningen skal træffes efter rimelig sagsbehandling (hearing) af en uafhængig myndighed. Det foreskrives bl.a., at beslutninger om indgreb i handleevne og behovet for en personlig repræsentant skal *tages op med rimelige mellemrum*, som foreskrevet i national lovgivning¹¹).

8.2. Udvalget har drøftet resolutionen, hvis sigte som nævnt er beskyttelse af psykisk syge. Anbefalingerne med hensyn til sagsbehandlingen, herunder reglen om genvurdering, skal bedømmes i dette lys. Hovedformålet må være, at indgreb over for denne persongruppe tidsmæssigt ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Fører resolutionen til overvejelser på de områder, udvalget behandler, må det antagelig udelukkende være for så vidt angår værgemål med handleevnefratagelse, jf. lovudkastets § 6, jf. § 5. Her kan særlige retssikkerhedshensyn synes at gøre sig gældende.

Udvalget har drøftet en regel om, at domme om *handleevnefratagelse* efter § 6 automatisk skal tages op igen med bestemte intervaller, så det kan konstateres, om det er påkrævet at opretholde indgrebet. Beslutes det at indføre en adgang til fratagelse af personlig rådighed, således som et mindretal foreslår, jf. udkastets § 6 a, må en genvurderingsregel også omfatte sådanne afgørelser.

I givet fald må domme om fratagelse af handleevne skulle tages op til for-

¹¹) Resolution nr. 46/119. The protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care, adopted by The General Assembly of the United Nations 18 February 1992.

nyet vurdering med regelmæssige mellemrum. Udvalget har drøftet femårige intervaller, idet kortere mellemrum, f.eks. et eller to år, ikke findes nødvendige for at tilgodese hensynene bag reglen. Bliver resultatet af en genvurdering, at handleevnefratagelsen skal opretholdes, må en ny femårsfrist begynde at løbe. Ordningen kræver, at der findes et *register* over domme med handleevnefratagelse og et erindringssystem. Opbygningen må bero på administrative overvejelser. Med indførelse af EDB i tinglysningen kan en kontrol antagelig indbygges her, idet handleevnefratagelse efter tinglysningslovens § 48 skal tinglyses, se herom nedenfor under pkt. 10.

Skal en regel om fornyet prøvelse af domme om handleevnefratagelse ind sættes i værgemålsloven, vil følgende regel kunne placeres efter udkastets §22.

§ 0. En dom om handleevnefratagelse efter § 6 skal vurderes igen inden 5 år efter, at den er afsagt, med henblik på om den skal ændres eller **ophæves**, jf. §§9-10.

Stk. 2. Vurderingen foretages af retten, jf. § 13, stk. 3. Reglerne i §§ 18-20 finder tilsvarende anvendelse.

Som det fremgår af formuleringen i § 0, stk. 2, må *kompetencen* til at foretage vurderingen i givet fald være hos retten, idet afgørelser om fratagelse af handleevne altid træffes af domstolene, jf. udkastets § 13, stk. 3. Da det må forventes, at meddelelserne om, at sagen skal tages op igen, kommer direkte fra et landsdækkende register, må retten stå for hele sagsbehandlingen, jf. udkastets § 18.

Udvalget har overvejet, hvilke af sagsbehandlingsskridtene, der må aktiveres efter hver femårsperiode. Retten må altid indfordre en *lægeerklæring*, jf. udkastets § 18, stk. 2, og indhente en udtalelse fra *institutionen*, hvis vedkommende bor på en sådan, jf. udkastets § 18, stk. 3. Der må afholdes et retsmøde, hvor den, sagen angår, må *komme tilstede*, medmindre det i det konkrete tilfælde ikke skønnes påkrævet, jf. udkastets § 19, stk. 2, ligesom der må ske en *orientering* af de *særligt nærtstående*, jf. udkastets § 20. De sagsbehandlingsskridt, der skal iagttages, er nævnt i § 0, stk. 2, ovenfor. Med kompetencen hos domstolene finder udkastet til retsplejelovens kapitel 43 også anvendelse. Her er reglen i udkastets § 460 af særlig betydning, idet den indebærer, at der altid skal beskikkes advokat i genvurderingssagerne efter § 0.

En regel som § 0 om genvurdering skaber nogle *overgangsproblemer*. Den bør i givet fald også anvendes på de *umyndiggørelser*, der er iværksat under den hidtidige lovgivning. Det må overvejes i værgemålsloven efter udkastets § 53 at indsætte følgende regel :

§ 00. § 0 gælder for umyndiggørelser under den hidtidige lovgivning. Umyndiggørelsesdomme, der er mere end fem år gamle, skal genvurderes inden to år efter lovens ikrafttræden.

8.3. Efter en nøje vurdering af formålet med og fordelene ved bestemmelser om genvurdering som de skitserede samt af behovet herfor er resultatet blevet, at *reglerne ikke findes i udvalgets lovudkast*.

Udvalget henviser navnlig til, at en regel om genvurdering vil være et supplement til den almindelige forpligtelse, værgerne samt de myndigheder og institutioner, der har berøring med personer under værgemål, herunder ikke mindst tilsynsmyndighederne, har til til stadighed at være opmærksomme på, om der fortsat er behov for de besluttede foranstaltninger, og om de har en rimelig karakter og udstrækning, se ovenfor under pkt. 7.1. De smidigere værgemålsordninger, udvalget foreslår, vil generelt øge opmærksomheden på, om værgemålet har den rette karakter og det rette omfang, eller om der skal tages initiativ til en ændrings- eller ophævelsessag, jf. udkastets § 9 eller § 10. Der kunne i de administrative regler indføres en regel, om at værgerne bør være opmærksomme på dette. Hermed finder udvalget, at *behovet* for regelmæssige overvejelser om ændringer i *forvejen* er *tilgodeset* i nødvendigt omfang. Det må tilføjes, at en efterprøvelse af alle handleevnefratagelser hvert femte år ville betyde en øget arbejdsbyrde for domstolene, herunder som følge af overgangsreglen skitseret som § 00 en ganske stor ophobning af sager i den nye lovgivnings første år.

9. Umyndighedsbegrebet.

9.1.1 dansk ret og sprogbrug er ordene '*mindreårig*', '*umyndiggørelse*'¹, '*umyndiggjort*' og '*umyndig*' indarbejdede og velkendte. Den gældende myndighedslov § 1, stk. 2, indeholder afgrænsninger af begreberne mindreårig og umyndig. Karakteristisk for umyndiggørelse er, at den voksne får frataget handleevnen jf. myndighedslovens § 34. Betegnelserne anvendes hyppigt i lovgivningen til at fastlægge gruppens retsstilling. Som eksempler kan nævnes arvelovens § 11 og § 12, 2. pkt, om udlevering af et bo til en umyndig ægtefælle til hensiddet i uskiftet bo, gældslovens § 14 og § 19 om umyndige overdragere og betalere, tinglysningslovens § 27 om ekstinktion af retigheder og ægteskabslovens § 3 om værgesamtykke til umyndiggjortes ægteskab. Begreberne anvendes også til at afgrænse, hvilke stillinger, hverv og opgaver, persongruppen er afskåret fra. Som eksempel kan nævnes retsplejelovens § 119, stk. 2, nr. 1, hvorefter det er en betingelse for advokatbeskikkelse, at vedkommende 'er myndig og ikke under lavværgemål'.

For at få et indtryk af omfanget af *begrebernes anvendelse* har udvalget fo-

retaget en optælling gennem Retsinformation. Den viser, at betegnelsen 'umyndig' forekommer i 92 love (270 gange), 'myndig' i 33 love (61 gange), mindreårig i 21 love (53 gange), umyndiggjort i 57 love (121 gange), umyndiggørelse i 26 love (68 gange), lavværg i 37 love (90 gange) og lavværgemål i 34 love (76 gange)¹²).

9.2.1.1 *grundloven* indgår ordet 'umyndiggjort' i § 29, stk. 1, om *valgret*, der har følgende ordlyd:

'Valgret til Folketinget har enhver, som har dansk indfødsret, fast bopæl i riget og har nået den i stk. 2 omhandlede valgetsalder, medmindre vedkommende er umyndiggjort. Det bestemmes ved lov, i hvilket omfang straf og understøttelse, der i lovgivningen betragtes som fattighjælp, medfører tab af valgret.'

I betænkningen fra forfatningskommissionen af 1946, s. 34, er bl.a. anført følgende:

'Derimod fastholdes det, at umyndiggørelse som hidtil medfører tab af valgret. Forslaget knytter hertil ikke, som den gældende grundlov, krav om, at den umyndiggjorte er ude af rådighed over sit bo. En sådan urådighed er i følge myndighedsloven altid knyttet til umyndiggørelse.'

Lov nr. 271 af 13. maj 1987 om valg til Folketinget § 1 er i overensstemmelse med § 29, stk. 1.

9.2.2. For udvalgets overvejelser om begreber og terminologi har det haft særlig betydning at *vurdere grundlovens ordvalg*. Det er uden betydning, om umyndiggørelsen alene er sket i formueretlig henseende, jf. den gældende myndighedslov § 2, eller tillige i personlig henseende, jf. § 46. Umyndiggørelse som udelukkelsesgrund i grundlovens § 29 i forhold til valgretten er ligesom aldersbetingelsen begrundet i forudsætningen om, at valgret forudsætter en vis åndelig formuenhed¹³). Efter forarbejderne må det antages, at det er urådigheden over formuen som en konsekvens af umyndiggørelsen, der førte til at knytte tab af valgretten til umyndiggørelsen¹⁴). Med i vurderingen må også være, at umyndiggørelse efter den gældende myndighedslovs § 2 kan være begrundet i andet end manglende åndsevner eller evnen til at handle

¹²) Se også 'Oversigt over lovbestemmelser, hvori anvendes kriterier som 'umyndig', 'myndig' eller 'mindreårig', bilag 1 til lovforslaget i 1975 om nedsættelse af myndighedsalderen til 18 år. Folketingstidende 1975-76, tillæg A, sp. 3577-84. Oversigten rummer ikke begreberne 'umyndiggørelse' og 'umyndiggjort'.

¹³) Alf Ross, Dansk Statsforfatningsret, bind 1,3. udg. v/ Ole Espersen, s. 287.

¹⁴) Poul Andersen: Dansk Statsforfatningsret, 1954, s. 247.

fornuftmæssigt, f.eks. drikfældighed, legemlig mangel, sygdom eller anden skrøbelighed¹⁵). Hertil kommer, at det som omtalt ovenfor i kapitel 2 og 4 langt fra er alle, der mangler evnen til at handle fornuftmæssigt, der umyndiggøres. På baggrund heraf nævner Max Sørensen, at den rationelle begrundelse for grundlovens § 29 er svag, og at bestemmelsen kun kan forstås på baggrund af den historiske udvikling, hvor grundloven fra 1849 og 1866 afskar valgretten for personer, der var ude af rådighed over deres bo, ud fra den betragtning at den som af en eller anden grund ikke af retsordenen blev anset for at være i stand til at klare sine egne økonomiske anliggender, heller ikke skulle have indflydelse på statsstyret¹⁶). Alf Ross har bemærket, at ved vurderingen af, om forudsætningen vedrørende de umyndiggjortes valgret generelt skulle være til hinder for at ændre retstilstanden omkring umyndiggørelse, må der lægges vægt på, om man ved vedtagelsen af grundlovens § 29 har gjort andet end at regne med, at de grundlæggende regler om umyndiggørelse ville blive bestående, eller om man har villet tilkendegive, at reglerne om umyndiggørelse skal bevares. Formodningen må være imod, at der er tale om en bindende grundlovsforudsætning¹⁷). Endelig har Peer Lorenzen anført, at grundlovens § 29 ikke kan antages at være til hinder for, at man ved almindelig lov ændrer myndighedslovens umyndiggørelsesbegreb¹⁸).

9.2.3. Ved afgørelsen af, hvilken betydning der kan tillægges grundlovens § 29, må der efter *udvalgets opfattelse* lægges vægt på, at bestemmelsen ikke har karakter af retsgaranti for den enkelte borger, men indebærer en begrænsning i visse borgeres adgang til at deltage i folketingsvalg. Ifølge den statsretlige litteratur kan valgretsbetingelsen ikke opfattes som et krav om et vist minimum af åndsevner eller evne til at handle fornuftmæssigt, idet umyndiggørelse som nævnt ovenfor under pkt. 9.2.2. kan være begrundet i andre forhold. Heroverfor kan peges på, at en umiddelbar sproglig forståelse af § 29 kan tale mod, at umyndiggørelsesbegrebet ophæves ved almindelig lov. Det er således i bestemmelsen udtrykkeligt anført, at spørgsmålet om straffes og offentlig hjælps betydning for valgretten skal afgøres ved lov, mens umyndiggørelse efter grundlovens ordning umiddelbart fører til valgretsfortabelse. Under hensyn til bestemmelsens tilblivelseshistorie og de reelle hensyn, der oprindeligt lå bag bestemmelsen, er der dog efter udvalgets opfattelse ikke grundlag for en sådan modsætnings slutning.

Derfor er det udvalgets opfattelse, at grundlovens § 29 ikke kan hindre nye lovregler om, hvorvidt en person helt eller delvis kan eller skal fratages ad-

¹⁵) Max Sørensen: Statsforfatningsret, 2. udg. v/ Peter Germer, s. 74-75.

¹⁶) Max Sørensen, a.st., s. 74, og Alf Ross, a.st., s. 288.

¹⁷) Alf Ross, a.st., s. 173.

¹⁸) Karnovs lovsamling, bind 1 (1989), s. 6, note 85.

gangen til at råde over sin formue og handle frit med hensyn til sine personlige forhold. Udvalget finder heller ikke noget til hinder for, at eventuelle begrænsninger i retshandleevnen betegnes med andre udtryk end umyndiggjort, eller at det kendte umyndiggørelsesbegreb helt ophæves.

Om valgretsreglerne, hvis udvalgets værgemålsudkast gennemføres, se nedenfor under pkt. 9.4.5.

9.3. *Udvalget* har også på denne baggrund nøje overvejet lovudkastets *ordvalg*, herunder navnlig umyndiggørelsesbegrebet og samlebetegnelsen 'umyndig'.

Det er altid betænkeligt at ændre en indarbejdet terminologi, hvor ordene og deres betydning er velkendt af en stor del af befolkningen. Et historisk institut vil forsvinde. Samtidig er tidligere forsøg på andre områder på at bedre synet på en ordning ved et ændret ordvalg ofte fejlet, idet klangen hurtigt klæber sig også til nye udtryk. Der er en risiko for, at et nyt ord snart vil blive opfattet på samme måde som 'umyndiggørelse' og 'umyndiggjort' bliver det i dag.

Hensyn må tillige tages til, at ordene som nævnt anvendes hyppigt i anden lovgivning, herunder uden for det snævre personretlige område, og at antallet af konsekvensændringer med en ny terminologi er næsten overvældende.

Det gør også indtryk, at de nye udtryk, udvalget har overvejet, ikke falder så let som de gamle. 'Værgemål' er måske ikke sværere at anvende end 'umyndiggørelse', men det er vanskeligere at finde et nyt ord for 'umyndiggjort'. Det må blive 'under værgemål', svarende til det allerede benyttede 'under lawærgemål'. I sammenhæng vil det blive 'personer under værgemål' eller 'den, der er under værgemål', se f.eks. lovudkastets § 24, stk. 1.

9.4. Af det foregående og af titlen på udvalgets hovedlovudkast fremgår, at *udvalget* trods betænkeligheder har valgt i nogen grad at *ændre terminologi*. Baggrunden har navnlig været, at udvalget foreslår ændrede og smidigere bistandsformer, hvilket bør give sig udslag også i begreberne. Af betydning har tillige været, at 'umyndiggørelse' og 'umyndiggjort' ikke vurderes som noget positivt. Det er noget, pårørende prøver at undgå, og som den, det går ud over, frygter, hvis vedkommende forstår noget. Samtidig ønsker udvalget med det ændrede ordvalg at signalere nydannelserne i lovudkastet.

9.4.1. Som *overbegreb* har udvalget valgt '**værgemål**'. Det indgår i lovens titel. Udtrykket 'under værgemål' dækker alle situationer, hvor der er en værgemålshaver efter denne lov, se dog nedenfor. Dette gælder, hvadenten den pågældende som *barn* eller *ung* ikke har opnået myndighedsalderen på 18 år, jf. lovudkastets § 1, eller der er tale om en *voksen*, der i medfør af udkastets § 5 er kommet under værgemål. Ordet 'værgemål' dækker også de tilfælde, hvor værgemål efter § 5 er suppleret med en handleevnefratagelse efter § 6. Det

omfatter tillige den særlige ordning for gifte efter lovudkastets § 25, stk. 1, hvor ægtefællen og værgen handler i forening.

Værgemålsbegrebet omfatter *ikke* situationer, hvor værgen handler i forening med den svage, de hidtidige lavværgemål og de fremtidige *samværgemål*, jf. lovudkastets § 7. Skal de medinddrages under bestemte retsvirkninger, må de derfor med i opregningen, se f.eks. lovudkastets § 2, stk. 2 og § 12, stk. 2.

Begrebet '**værgemål**' er kun dækkende for værgemålslovens ordinære område, d.v.s. efter § 5. Det omfatter *ikke* tilfælde, hvor der er udpeget eller beskikket en *særlig værge* efter udkastets kapitel 8 eller anden lovgivning, se herom nedenfor i kapitel 13. Den, der ikke i forvejen har en værge, og som skifteretten udpeger en værge for i skiftesituationen, er således ikke under værgemål.

9.4.2. Til det hidtidige begreb 'umyndiggørelse' svarer 'værgemål med handleevnefratagelse' bedst, jf. lovudkastets § 6. Udvalget har af praktiske og lovtekniske grunde valgt at *bevare begrebet 'umyndige'* om voksne dækkende dette område. I lovteksten fremgår dette af § 6, stk. 2. Baggrunden herfor er, at det skønnes nødvendigt med en samlebetegnelse for alle, der er uden retlig handleevne, og så kan man lige så godt bruge en indarbejdet. Udvalget foretrækker 'umyndig' og 'umyndighed' og har ønsket at undgå 'umyndiggørelse' og 'umyndiggjort'. Om disse udtryk alligevel vil blive bevaret på andre områder og i daglig tale vil tiden vise. Man må gøre sig klart, at antallet af voksne umyndige bliver begrænset. Dette er imidlertid også meningen.

Begrebet '*umyndig*' vil som nævnt i lovudkastets § 1, stk. 1, og nedenfor i kapitel 11 også omfatte *børn* og *unge*, der ikke har indgået ægteskab, idet det bliver en samlebetegnelse, omfattende alle, der er uden retlig evne til at handle på egen hånd, jf. udkastets § 1, stk. 2, og § 6, stk. 2. Som det fremgår af lovudkastets kapitel 6 har det være nødvendigt at have særlige regler omfattende unge og voksne umyndige.

9.4.3. Det må understreges, at det er *begrænset*, hvad *umyndighedsbegrebet* ved voksne kan *bruges til*, og hvilke retsvirkninger der kan knyttes hertil i anden lovgivning. Anvendeligheden afhænger af, om retsstillingen er knyttet til den manglende retlige handleevne. Herved henvises til det, der er anført ovenfor under pkt. 2 om grupperinger. På en række andre retsområder er det mere relevant, om vedkommende er under værgemål. Det kan være af betydning, at der er en legal repræsentant, værgen. I atter andre og måske hyppigere forekommende tilfælde er det afgørende, at der med værgemålet foreligger en offentlig tilkendegivelse om, at vedkommende er ude afstand til at varetage sine anliggender. For evnen til at indehave stillinger eller varetage hverv forekommer det ofte mere relevant, om vedkommende er under værgemål,

fordi denne er ude afstand til at varetage sine anliggender, end om der tillige er sket handleevnefratagelse. F.eks. forekommer dette af større betydning for, om der kan udstedes exekutorbevilling, meddeles advokatbeskikkelse eller opnås anerkendelse som medlem af fondsbørsen. Det samme gælder hvervet som direktør i et aktieselskab eller bestyrelsesmedlem. Til yderligere belysning kan nævnes et par eksempler fra det familieretlige område¹⁹). Ifølge ægteskabslovens § 3 skal umyndiggjorte have værgens samtykke til ægteskab. Antagelig vil det under en ny værgemålslov efter udvalgets udkast være mere relevant end at afgrænse efter umyndighedsbegrebet, jf. udkastets § 6, at lade det være afgørende, om den voksne, der ønsker at gifte sig, er under værgemål, jf. § 5. Den, der opfylder kriterierne i § 5, vil i almindelighed også savne evnen til nærmere forståelse af, hvad ægteskabsindgåelsen indebærer. Ifølge arvelovens § 11 og § 12,2. pkt., kan en umyndig efterlevende ægtefælle kun få udleveret et fællesbo til uskiftet bo, såfremt værgen fremsætter begæring herom og skifteretten finder det foreneligt med den efterlevendes tarv. **Også** her må det antagelig være afgørende, om den efterlevende er under værgemål efter udkastet § 5 og uden betydning, om der tillige er sket handleevnefratagelse efter § 6. Som et eksempel på det formueretlige område kan nævnes, at udstederen af et gældsbrev selv over for en erhverver i god tro kan påberåbe sig, at gældsbrevet er ugyldigt på grund af umyndighed, jf. gældsbrevslovens § 17.1 dette tilfælde må man formentlig fastholde den gældende afgrænsning af umyndighedsbegrebet, således at indsigelsen kun bevares, hvis der tillige er sket handleevnefratagelse efter § 6. I modsat fald ville der være tale om en betydelig indskrænkning i negotiabilitetsreglerne.

9.4.4. Som det fremgår af kapitel 15, pkt. 4, om *konsekvensændringer* i anden lovgivning, har *udvalget* også af praktiske og tidsmæssige grunde *afstået* fra at vurdere virkningerne af den nye og ændrede værgemålslovgivning og den nye terminologi på andre regelområder. Som anført må sagkyndige på hvert enkelt sagområde, der hidtil har gjort brug af begreber som 'umyndig' og 'umyndiggørelse', vurdere, om det fremtidig i stedet skal være afgørende, at den pågældende er under værgemål eller samværgemål, eller om virkningerne skal begrænses til tilfælde, hvor der tillige er sket handleevnefratagelse.

9.4.5. Som anført ovenfor under pkt. 9.2. findes grundlovens § 29 om *valget* ikke at udgøre nogen hindring for udvalgets begrebsbestemmelse, herunder undladelsen af at gøre brug af ordet umyndiggørelse. Derimod må grundlovens krav indebære, at i alle tilfælde, hvor en person under en ny

¹⁹) Se om sådanne norske overvejelser vedrørende ægteskabslovens § 3 Ot.prp. nr. 28 (1990-91), s. 15, 16 og 148.

værgemålslov i overensstemmelse med *udvalgets tanker fratages handleevne*, jf. udkastets § 6, eller efter mindretallets udkast fratages rådigheden over personlige forhold, jf. udkastets § 6 a, må de pågældende efter valglovgivningen fortabe valgretten.

10. Offentliggørelse.

10.1. Under den gældende umyndiggørelsesordning gøres offentligheden bekendt med dommen gennem *tinglysning*, jf. myndighedslovens § 4. Det sker i den byretskreds, hvor den umyndiggjorte har sit hjemsted. Også lavværgemål tinglyses, jf. myndighedslovens § 56.

Dommen indføres først i dagbogen og derefter i 3. afdeling af *personbogen*, jf. tinglysningslovens § 43, stk. 1 og 2, jf. tinglysningsbekendtgørelsens § 24. Dermed er den tinglyst, jf. tinglysningslovens § 46. Personbogen føres som løbsblade, og der er et blad for hver umyndiggørelse. Anmeldelsens dato anføres tillige med den umyndiggjortes navn og bopæl. Anmeldelsen behøver ikke at angive værgens navn og bopæl, og værgebeskikkelser tinglyses ikke. Der kræves ikke ny tinglysning, selv om den umyndiggjorte flytter til en ny retskreds. Ifølge tinglysningslovens § 45 skal dommen *kundgøres* i tingbladet, som er en del af Statstidende.

Det *påhviler værgen* for en umyndiggjort at sørge for, at umyndiggørelsesdommen tinglyses ved den umyndiggjortes værneting, jf. værgebekendtgørelsens § 6. Også foreløbige umyndiggørelser efter retsplejelovens § 462 skal tinglyses. Hvis den umyndiggjorte ejer eller erhverver en fast ejendom, skal værgen tillige sørge for tinglysning, der hvor ejendommen ligger, jf. tinglysningslovens § 13, stk. 2-3.

Tinglysningens *retsvirkninger* regnes fra den dag, da dokumentet anmeldes til tinglysning, jf. tinglysningslovens § 46, 2. pkt. Dette indebærer, at retshandler, som den umyndiggjorte indgår efter den dag, hvor dommen indleveres til tinglysning og indføres i dagbogen, er ugyldige, også selv om medkontrahenten var i god tro. En endnu ikke tinglyst umyndiggørelse kan derimod ikke gøres gældende overfor en tredjemand, der ikke kendte umyndiggørelsen og heller ikke ved uagtsomt forhold var skyld i sit ukendskab hertil.

Når umyndiggørelsen er tinglyst på den faste ejendom, vil eventuelle dokumenter, hvorved den umyndiggjorte på egen hånd ved aftaler overdrager rettigheder over ejendommen til andre, blive afvist.

10.2. En arbejdsgruppe har i 1987 afgivet *betænkning* om edb i tinglysningen²⁰⁾. Arbejdsgruppen har bl.a. anført, at der for så vidt angår bl.a. umyndiggørelser bør arbejdes mod en hensigtsmæssig central edb-registrering

²⁰⁾ Betænkning om edb i tinglysningen (nr. 1093/1987), s. 21 og 123.

som et alternativ til registrering i personbogen. Der henvises tillige til, at umyndiggørelser allerede nu registreres i **CPR-registret**. En sådan nyordning vil nok kræve visse reguleringer af det eksisterende regelsæt, men ikke føre til ændringer på det mere principielle plan. En modernisering vil kunne ske ret hurtigt og enkelt.

10.3. Ved lov nr. 281 af 29. april 1992 om ændring af tinglysningsloven og retsafgiftsloven m.v. er der truffet principbeslutning om indførelse af *edb i tinglysningen*. Loven skal træde i kraft efter justitsministerens nærmere bestemmelse. Det er forudsat, at omlægningen til EDB vil ske retskreds for retskreds og strække sig over ca. otte år. De hidtidige bestemmelser gælder derfor ved siden af de nye regler i nogle år. Justitsministeren fastsætter ikrafttrædelsestidspunktet for den enkelte retskreds, efterhånden som omdannelsen skrider frem.

Ifølge lovændringen skal *personbogen* fremover føres *centralt* for hele landet ved ét tinglysningskontor, nemlig ved retten i Århus, jf. den nye § 43 a. Personbogens værdi for brugerne vil dermed blive øget betydeligt, idet man under nyordningen kan nøjes med at henvende sig et sted. Den centrale personbog vil under nyordningen fjerne den usikkerhed, som i dag opstår, fordi oplysningerne i personbogen ikke automatisk overføres, når en person flytter.

Der sker ingen ændringer i personbogens *indhold*, bortset fra dem, der følger af, at rettigheder i biler fremover skal tinglyses i bilbogen, jf. den ændrede formulering af § 43. Tinglysningsmåden ændres derved, at aktmappesystemet med opbevaring af genparter af alle tinglyste dokumenter bliver afskaffet. Baggrunden herfor er ifølge bemærkningerne til lovforslaget, at personbogsaktmappen kun benyttes meget sjældent i praksis.

Tinglysningslovens § 45, hvorefter alle personbogsdokumenter skal *offentliggøres* i tingbladet, gælder *ikke* under nyordningen. Ophævelsen skal ses i sammenhæng med ændringen af tinglysningslovens § 50, der fastsætter, at dokumenter, der anmeldes til tinglysning i personbogen, snarest muligt skal gøres offentligt tilgængeligt. Justitsministeren kan fastsætte nærmere regler herom. Det fremgår dog af bemærkningerne til lovforslaget, at tingbladet indtil videre forudsættes videreført.

Fremover skal et dokument anses for tinglyst, når det er indført i **personbogen** og afsendt eller udleveret fra tinglysningskontoret, jf. ændringen af tinglysningslovens § 46. Reglen er hermed bragt i overensstemmelse med ordningen vedrørende fast ejendom, jf. tinglysningslovens § 27. Af bemærkningerne fremgår, at nyordningen især er gennemført med henblik på dokumenter vedrørende løsøre. For så vidt angår værgemål, vil lovændringen formentlig indebære, at umyndigheden, jf. lovudkastets § 6, stk. 2, først får virk-

ning over for tredjemand fra et senere tidspunkt end i dag, idet den tinglyste dom tillige skal være afsendt eller udleveret fra tinglysningsskontoret.

10.4. I kommissoriet er særligt fremhævet, at *udvalget* skal overveje ændringer i anden lovgivning, og tinglysningssloven er nævnt specielt. Der tænkes formentlig på reglen i myndighedslovens § 4 om tinglysning af umyndiggørelsesdekreter og § 56 om lawærgemål.

Som nævnt i lovudkastets § 6, stk. 2, og omtalt ovenfor under pkt. 3.2., er det blandt ordningerne for voksne kun værgemål med *handleevnefratagelse*, der, som ordene viser, medfører indgreb i retsstillingen under værgemål. Derfor kan kun denne gruppe betegnes som umyndige, se lovudkastets § 6, stk. 2, og bemærkningerne ovenfor under pkt. 9.4.2. Kun umyndiges aftaler bliver altid ugyldige, jf. lovudkastets § 44. Forudsætningen for reglen er, at handleevnefratagelsen bliver almindelig kendt. Derfor må der *fortsat* ske *tinglysning* af dette begrænsede udsnit af værgemålene, se værgemålslovudkastets § 6, stk. 3. Dette nødvendiggør ændringer i tinglysningssloven, se udkastet til lov om ændring af forskellige bestemmelser om værgemål, **formueadministration m.v.** § 6, nr. 2, om ændring af tinglysningsslovens § 48, med specielle bemærkninger sidst i betænkningen.

Om tinglysning af *foreløbige* handleevnefratagelser, se nedenfor i kapitel 6, pkt. 6.10.

10.5. Udvalget har drøftet, om der tillige bør ske tinglysning afværgemål efter § 5 uden fratagelse af handleevne samt af samværgemål efter § 7.

En væsentlig del af begrundelsen for at nedsætte udvalget var et ønske om at modernisere umyndiggørelsesinstituttet, således at det ikke blev mere indgribende end nødvendigt. På den baggrund har udvalget udarbejdet værgemålsordninger, der skal afpasses efter de konkrete behov. Ved *værgemål* efter § 5 er det centrale, at der udpeges en værge. Værgemålet indebærer ikke i sig selv, at vedkommende mister sin retlige handleevne. Skulle den pågældende indgå retshandler på egen hånd, bliver de ikke automatisk ugyldige. Der henvises i det hele til bemærkningerne ovenfor under pkt. 3 om løsningsmodeller, særligt pkt. 3.1 om værgemål, samt til pkt. 9 om umyndiggørelsesbegrebet. Der er således *ikke* nogen retlig begrundelse for en generel *tinglysning* af værgemål og ikke noget reelt hensyn at tage til omverdenen. De samme synspunkter gør sig gældende ved *samværgemål* *euer* udkastets § 7, da den, der er under samværgemål, ikke længere skal fratages handleevnen. Ofte vil det være tilstrækkeligt, at pårørende, institutionspersonale, sociale myndigheder m.v. får kendskab hertil, se om underretning lovudkastets § 20, stk. 1-2, og bemærkningerne nedenfor i kapitel 6, pkt. 4.5.4 og pkt. 8.4. Om notering m.v.

af værgemålet som orientering om værgens legitimation henvises tillige til bemærkningerne nedenfor i kapitel 9, pkt. 3.4.

10.6. Endnu et spørgsmål, der er drøftet, er, om der bør oprettes et *centralt register* over afgørelser efter udkastets §§ 5-7²¹). For så vidt angår domme om *fratagelse af handleevne*, vil et centralt register være en følge af nyordningen med hensyn til personbogen, se herom ovenfor under pkt. 10.3. **Handleevne-**fratagelser skal, såfremt de får betydning for stemmeretten, se herom ovenfor under pkt. 9, tillige noteres i det centrale personregister af hensyn til valglisterne.

10.7. Om overvejelserne om tinglysning eller notering afværgemål på faste ejendommers blad i tingbogen som en sikringsakt og legitimation for værgen, jf. tinglysningslovens § 13, stk. 2-3, se nedenfor i kapitel 9, pkt. 3.4.

²¹) Om overvejelser om et centralregister om umyndiggørelser se Myndighedslovskommentaren, bind I, s. 49.

Kapitel 6

Værgemålssagerne

1. Generelt om gældende ret.

1.1. Umyndiggørelse og lavværgemål er blevet betragtet som så dybtgående indgreb i individuelle rettigheder og personlig integritet, at sager herom og om ophævelse heraf behandles af *domstolene*, i første instans byretterne. Det er *civile retssager*, og der afsiges dom om spørgsmålet. Retsplejeloven indeholder et særligt kapitel 43 om sagerne. Kapitlet fik en ny udformning i 1979. I det omfang, der ikke heri er særregler, gælder de almindelige civilprocessuelle bestemmelser. Sagerne præges af, at de er *indispositive*, fordi den ene part, den svage, som regel ikke er i stand til selv fyldestgørende at varetage sine interesser under sagen. Særreglerne skyldes også det offentliges ønske om en materiel rigtig afgørelse. Det forhold, at sagerne er indispositive, viser sig navnlig ved, at retten udøver en vis officialvirksomhed og ikke overlader processen til parterne selv. Efter retsplejelovens § 460 er det således retten, der sørger for sagernes oplysning og træffer bestemmelse om afhøring af parter og vidner samt om tilvejebringelse af sagkyndige udtalelser. Dermed er de principper, som gælder i normale civile sager, og hvorefter parterne selv har rådighed over processen gennem deres påstande, anbringender og bevisførelse, trængt i baggrunden. En virkning heraf er, at den, der har anmodet om umyndiggørelse, bliver mindre synlig i processen.

1.2. *Ad hoc værger* for myndige efter § 59 beskikkes administrativt af *statsamtet*, fi. myndighedslovens § 61, jf. § 33. Myndighedsloven er fattig på sagsbehandlingsregler. De suppleres af de almindelige regler i forvaltningsloven og offentlighedsloven samt den udviklede praksis om administrativ sagsbehandling. Dette indebærer bl.a., at der er kontradiktion og partsoffentlighed, samt at alle afgørelser skal begrundes.

1.3. Udvalgets *undersøgelser*, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.3., og kapitel 3, pkt. 1.1., viser, at *byretterne* i halvåret 1. oktober 1989 til 31. marts 1990 behandlede 355 sager vedrørende umyndiggørelse m.v. Heraf endte 263 med umyndiggørelse, 49 afsluttedes med dom til lavværgemål, og 18 var om ophævelse af allerede iværksatte foranstaltninger. 33 sager blev ikke gennemført, men bortfaldt eller blev kaldt tilbage.

Antallet af sager ved *statsamterne* om ad hoc-værgemål efter myndighedslovens § 59 udgjorde i samme periode 60, se nedenfor i kapitel 2, pkt. 3. 17 sager udskilte sig som vedrørende områder på grænsen af udvalgets arbejde, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 3.2-4. Tilbage var 43 sager, hvoraf 7 resulterede i afslag. 26 vedrørte plejhjemsanbringelse m.v. og 10 en række forskellige spørgsmål.

1.3.1. *Umyndiggørelsessagerne* ved domstolene behandles som hovedregel *skriftligt*. Af de 263 umyndiggørelsessager i halvåret 1989-90 blev 225 eller 85 pct. afgjort uden en mundtlig forhandling. Kun i 38 sager fremgik det af oplysningerne, typisk af dommen, at der blev afholdt et retsmøde. I 9 af disse var den, der blev umyndiggjort, ikke til stede, og i 14 var der ikke beskikket advokat for vedkommende.

Efter det oplyste var der kun *beskikket advokat* i 54 af de 263 sager eller i *under 20 pct.* Beskikkelsen var ikke sammenfaldende med, om der afholdtes en mundtlig forhandling. I 30 sager blev der beskikket advokat for den pågældende, samtidig med at der, så vidt det fremgår af embedernes oplysninger eller af dommen, ikke blev afholdt noget retsmøde eller - i to sager - et retsmøde, hvor kun advokaten var til stede.

1.3.2. 4 af de 41 nye sager om *lavværgemåli* halvåret 1989-90 og 1 af de 8 sager om omdannelse af umyndiggørelse til lawærgemål synes at være blevet behandlet skriftligt og således uden retsmøde. Af disse 5 sager blev 1 så vidt ses afgjort alene på den pågældendes anmodning, og uden at der forelå en lægeerklæring. I de fleste sager, nemlig 37 om lawærgemål og 7 om omdannelse af umyndiggørelse til lawærgemål, blev der afholdt *retsmøde*, i 6 endog to retsmøder. Den, sagen vedrørte, var til stede i disse møder, og det fremgår af mange domme, at vedkommende er gjort bekendt med retsvirkningerne af ordningen.

110 af de 37 egentlige lavværgemålssager, hvori der blev afholdt retsmøde, var der *beskikket advokat* for vedkommende. I yderligere 2 sager var der mødt advokat, antagelig en privat antaget. I de 7 sager med retsmøder om omdannelse af umyndiggørelse til lawærgemål var der beskikket advokat i 1 og mødt med advokat i yderligere 2 sager. Der var således advokat i 15 af de 49 sager.

1.3.3. Protester eller *frifindelsespåstande* i umyndiggørelsessagerne var sjældne. Foruden i en sag, der blev anket, var der kun to tilfælde med en reel frifindelsespåstand. I endnu en sag protesterede en søn, men denne fulgte ikke modstanden op ved at møde i retten. I en del tilfælde gav den, der ønskedes umyndiggjort, udtryk for modstand mod påtænkte foranstaltninger, typisk en plejhjemsanbringelse, men den beskikkede advokat tilsluttede sig

alligevel umyndiggørelsesbegæringen ud fra sit indtryk og sin opfattelse. Om frifindelser, se ovenfor i kapitel 3, pkt. 3.

Et andet særegent træk ved umyndiggørelsesdommene er, at *ankeprocenten* er meget lav, se ovenfor i kapitel 3, pkt. 5.

2. Behandlende myndighed.

2.1. Saglig kompetence.

Når de materielle værgemuligheder er fastlagt, se om løsningsmodellerne ovenfor i kapitel 5, pkt. 3, er et vigtigt spørgsmål, *hvilken myndighed* der skal have kompetence til at iværksætte værgemål, jf. lovudkastets § 5, eller samværgemål, jf. § 7, samt til at fratage handleevne, jf. § 6. Udvalget har overvejet tre forskellige modeller for afgrænsning af den saglige kompetence; nemlig en ren judiciel behandling, en administrativ behandling af alle sager og en tostrengt ordning med delt kompetence, hvor nogle sager afgøres administrativt, andre af domstolene.

For udvalgets overvejelser har *Den europæiske Menneskerettighedskonvention* været af central betydning. I *artikel 6*, stk. 1, anføres:

'**Art. 6.** Enhver skal, når der skal træffes afgørelse ... i en strid om hans borgerlige rettigheder og forpligtelser... være berettiget til en retfærdig og offentlig rettergang inden for en rimelig frist for en ved lov oprettet uafhængig og upartisk domstol.'

Den europæiske Menneskerettighedskommission har fastslået, at umyndiggørelse er et indgreb i en persons 'borgerlige rettigheder'. Kommissionen har i en konkret sag lagt vægt på, at klagerens retlige handleevne var blevet ændret i negativ retning som følge af umyndiggørelsen¹⁾. I en anden sag fandt Menneskerettighedsdomstolen i overensstemmelse hermed, at et indgreb i individets evne til at foretage 'legal transactions' var omfattet af begrebet borgerlige rettigheder²⁾.

Udvalget har vurderet de nye værgemålsregler i relation til artikel 6. Begrebet 'borgerlige rettigheder' i bestemmelsen kan ikke antages udelukkende at angå evnen til at indgå gyldige aftaler, men må antagelig omfatte enhver vidererækkende indskrænkning i vedkommendes mulighed for at disponere over sine egne aktiver. På denne baggrund må det formentlig antages, at ikke alene handleevnefratagelse efter udkastets § 6, men også værgemål efter § 5 må anses omfattet af artikel 6, idet en anden indsættes til at repræsentere den

¹⁾ Dec. Adm. Com Ap. 6916/76, refereret i Digest of Strassbourg Case Law, art. 6, s. 93.

²⁾ Winterwerp, **series A**, 33.

pågældende. I princippet er samværgemål formentlig også omfattet af artiklen, men efter udkastets § 7, stk. 1, kræves der anmodning fra vedkommende til samværgemålet.

Som det fremgår af artikel 6 har den, der kommer under værgemål eller samværgemål, krav på inden en rimelig frist at få afgørelsen prøvet ved retten. Det kræves således ikke, at den umiddelbare eller første afgørelse træffes af en domstol, blot der er mulighed for hurtig efterfølgende kontrol ved en domstol³⁾. Hvis afgørelsen henlægges til byretten, medfører dette ikke, at behandlingen her skal tilrettelægges i overensstemmelse med artikel 6. Konventionen stiller i så fald alene krav om, at afgørelsen vil kunne appelleres, og at appelbehandlingen er i overensstemmelse med artikel 6.

2.1.1. Udelukkende domstolsbehandling.

Udgangspunktet ved vurderingen af kompetencespørgsmålene har naturligt nok været, at afgørelserne er så indgribende for den enkelte, at det af principielle grunde kan gøres gældende, at de som hidtil bør være rent *judicielle*. Det kan hævdes, at afgørelserne bør henlægges til uafhængige domstole, hvis procesordning rummer særlige retssikkerhedsgarantier, f.eks. i form af mundtlige forhandlinger, hvor dokumenter fremlægges, og hvor der kan foregå mundtlig bevisførelse med afhøring af den, sagen angår, samt eventuelle vidner, navnlig pårørende, under det særlige ansvar, der gælder i en retssal. En sådan holdning ville medføre, at også ad hoc værgemålene, som i dag afgøres af statsamtterne, skulle høre under domstolene. Dermed ville en del af den kritik, som har været rejst mod ordningen, nemlig at der administrativt træffes indgribende beslutninger vedrørende den, værgemålet angår, blive imødekommet.

Virkeligheden har imidlertid, som gennemgået ovenfor under pkt. 1.3., vist sig at være anderledes, selv om afgørelserne i dag træffes i domsform. Udvalgets *undersøgelser* har bekræftet, at det store flertal umyndiggørelser gennemføres uden den sagsbehandling, der er domstolens normale. Kun yderst sjældent er der nogen, der protesterer. Dermed forsvinder tvisten og de modstående parter. I stedet for at forestå den partsproces, der er normal også i indispositive sager, f.eks. i ægteskabs- og faderskabssager, bliver domstolens opgave at kontrollere, om umyndiggørelsesbetingelserne er opfyldt. Det gøres i de fleste sager uden en mundtlig domsforhandling ved en gennemgang af den skriftlige anmodning og den eller de fremsendte lægeerklæringer. Indeholder en erklæring en tilstrækkelig klar konklusion, hvoraf fremgår, at den pågældende ikke forstår betydningen af en umyndiggørelse, og oplyser

³⁾ Sag Albert og Le Compte, series A, 58.

lægen, at den pågældende ikke med nytte kan afhøres i retten, afsiges der uden videre dom. Selv i de undtagelsestilfælde, hvor retten efter signalerne i lægeerklæringen afholder et egentligt retsmøde, idet den pågældende indkaldes eller opsøges, kommer der sjældent noget ud heraf. Advokatbeskikkelser er ikke særligt hyppige, og det er undtagelsen, at advokaten protesterer reelt eller formelt. Ankeprocenten er meget lavere end i andre civile sagsgrupper. Det kan således med styrke hævdes, at domstolene allerede i dag i realiteten i de allerfleste sager udøver funktioner, der snarere er administrative. Udvalget har på denne baggrund drøftet, om sagerne, eller i hvert fald nogle af dem, i stedet kan afgøres af statsamtene.

2.1.2. Ren administrativ behandling.

Udvalget har overvejet en ordning, hvorefter alle sager skulle behandles og afgøres administrativt, men med adgang til indbringelse for domstolene.

Af betydning for vurderingen har været, at det allerede i dag er accepteret, at ad hoc væргеbeskikkelser sker administrativt. Derfor er det ikke nødvendigt at opbygge en ny myndighed. I det omfang, afgørelser inden for værgemålslovgivningen skal være administrative, kan de henlægges til *statsamtene*, der i forvejen har en række opgaver inden for familieretten i almindelighed samt særligt vedrørende væргеbeskikkelse og værgemålstilsyn. Hertil kommer, at de administrative sagsbehandlingsregler er blevet udbygget med forvaltningsloven, og dermed er retssikkerheden styrket også ved denne form for afgørelser. Betænkelighederne ved en ren administrativ behandling bliver også mindre, når der, hvad udvalget går ind for, bliver en generel adgang til at indbringe statsamtets afgørelser for domstolene med mulighed for en fuldstændig fornyet prøvelse, jf. lovudkastets § 22, hvilket også vil tilgodese forpligtelserne efter den europæiske menneskerettighedskonventions artikel 6.

En obligatorisk ordning ville medføre, at statsamtet også kommer til at træffe afgørelse om fratagelse af handleevne jf. lovudkastets § 6.1 de tilfælde, hvor der opstår spørgsmål herom, vil den, sagen angår, som regel have en vis forståelse for, hvad indgrebet indebærer. Dermed er det også tænkeligt, at der vil blive protesteret. Det kan gøres gældende, at det vil være betænkeligt at tillægge en administrativ myndighed kompetence til at træffe beslutninger af så indgribende karakter, idet den bør henlægges til domstolene med de retssikkerhedsgarantier, dette indebærer.

Udvalget har afstået fra at foreslå en ren administrativ behandling af værgesagerne. Dette ville i givet fald forudsætte mere generelle overvejelser i en anden og bredere sammenhæng.

2.1.3. Delt kompetence.

Resultatet af udvalgets overvejelser er blevet en regel om delt kompetence, så sagerne om værgemål efter lovens kapitel 2 som *hovedregel gøres* administrative og henlægges til *statsamterne*, medens nogle sager fortsat skal behandles af domstolene, jf. udkastets § 13, stk. 1-3. *Afgrænsningen af kompetencerne* bliver dermed vigtig. Ved afvejningen må lægges vægt på, om domstolenes fortrin kan udnyttes, navnlig til en mundtlig domsforhandling, hvis der er afdækket modstridende interesser, eller hvis retssagsbehandlingen med dens særlige retssikkerhedsgarantier bør udnyttes, indgrebets karakter og betydning taget i betragtning.

Der er flere *grupperingerblandt* sagerne og dermed forskellige muligheder for kompetenceopdelinger. Nærliggende kan det være at hævde, at sager, hvor der *påstås fratagelse* afretlig *handleevne* euer udkastets § 6, er så indgribende, at de bør være domstolsanliggender, medens bistand alene i form af værgemål efter § 5 eller samværgemål efter § 7 må kunne afgøres administrativt. Dette vil i vid udstrækning være en videreførelse af tankerne bag de nuværende kompetencer. En anden mulighed er at lade det være afgørende, om der er *protester* mod foranstaltningen fra vedkommende selv eller fra andre, der står den pågældende så nær, at deres holdning bør indgå i overvejelserne. En tredje sondring kan være, om den, spørgsmålet angår, *ørstdrbetydningen af indgrebetog* således med nytte kan høres i retten. Dette tillægges også i dag betydnung, jf. retsplejelovens § 459, stk. 2, og § 460, stk. 3, hvorefter retten kan undlade at indkalde parten, hvis denne ikke forstår betydningen af umyndiggørelsen, og hvorefter det i disse situationer ikke er nødvendigt at beskikke advokat.

De nævnte synsvinkler er ikke alternativer, men vil i nogen grad gribe ind i hinanden. I sager, hvor der skønnes behov for at overveje fratagelse af *handleevnen* efter § 6, vil vedkommende antagelig ofte have i hvert fald nogen forståelse af, hvad sagen angår, og vil i nogle tilfælde kunne tænkes at modsætte sig indgrebet. I sager om samværgemål efter § 7 vil den pågældende på samme måde kunne vurdere sagens sammenhæng, men vil med betingelserne i bestemmelsen være indforstået med foranstaltningen. Ved værgemål efter § 5 vil vedkommende i de fleste tilfælde være uden forståelse for det foreliggende problem.

2.1.4. Det tostrengede system.

Udvalgets forslag fremgår af lovudkastets § 13, hvor den *delte kompetence* og dermed det tostrengede system introduceres i stk. 1. Afgrænsningen mellem domstolene og statsamternes opgaver er fastlagt i stk. 2 og 3. Udvalgets

grundsyn er, at tvister skal behandles af domstolene, medens sager, der snarere består i en prøvelse på skriftligt grundlag af, om betingelserne er opfyldt, skal høre under statsamterne. En anden synsvinkel er, at skal der være en særlig proces på grund af modstand, bør der afholdes en domsforhandling, medens møder med elementer af vejledning og uformelle drøftelser snarere hører hjemme i det administrative miljø.

2.1.4.1. Udgangspunktet og *hovedreglen* er som nævnt *administrativ behandling*, jf. udkastets § 13, stk. 2. Den gælder ved sager om værgemål efter § 5, hvor der ikke tillige bliver tale om fratagelse af handleevne, jf. § 6, samt ved samværgemål, jf. § 7.

2.1.4.2. Hovedreglen om administrativ behandling gælder ikke ved afgørelser om *fratagelse af handleevne* efter lovudkastets § 6. Udvalget har fundet, at der vil være alvorlige betænkeligheder forbundet med at lade sager om sådanne indgreb i individuelle rettigheder og personlig integritet afgøre administrativt. Herved er også lagt vægt på, at den pågældende, når der er anledning til at overveje sådanne skridt, må antages at være i en tilstand, så det kan nytte at stille spørgsmål. Endvidere vil det være rimeligt at beskikke en advokat for den pågældende. *Domstolene* er derfor efter udkastets § 13, stk. 3, gjort *enekompetente* til at træffe afgørelse efter udkastets § 6. Hvis der i forbindelse med en sag om værgemål anmodes om handleevnefratagelse, sendes sagen derfor direkte til retten, se udkastets § 17, stk. 1, 2. pkt.

2.1.4.3. Udvalget har nøje drøftet den saglige kompetence, hvis den, der søges sat under værgemål, kan deltage i drøftelserne. Dette har sammenhæng med udkastets § 19, hvorefter den, beslutningen vedrører, som udgangspunkt skal have lejlighed til at udtale sig om spørgsmålet. Det kan gøres gældende, at en sådan samtale bedst føres i retten med mulighed for advokatbistand, jf. retsplejelovsudkastet § 460.

Et sådant kriterium for afgrænsning af domstolskompetencen findes imidlertid uhensigtsmæssig, idet det vil føre til, at statsamternes fortrin og fordelene ved administrativ behandling ikke udnyttes tilstrækkeligt, samtidig med at domstolene belastes unødigt. I en del sager vil den, sagen angår, være enig i foranstaltningen. Samtykke er forudsætning for samværgemål, jf. udkastets § 7, og som nævnt ovenfor i kapitel 5, pkt. 4.3., kan det også komme på tale at iværksætte værgemål efter vedkommendes egen anmodning, se herved den regel i udkastets § 5, som den ene halvdel af udvalget står bag, og som disse medlemmer foreslår indsat som stk. 2. Det kan være, at der på forhånd er tilkendegivet et *samtykke*, f.eks. hvis anmodningen er tiltrådt af den pågældende selv med en underskrift, eller hvis vedkommende selv har taget initiativet. Udvalget forudsætter, at statsamtet indkalder vedkommende til et møde for at konstatere, om ønsket om en værge fastholdes og er tilstrækkeligt

overvejet, samt for at vejlede om retsvirkningerne. Også i andre tilfælde, hvor det af lægeerklæringen fremgår eller på anden måde er oplyst, at en samtale med den pågældende har mening, men hvor dennes holdning til værgemåls-spørgsmålet er uafklaret, finder udvalget, at *det første møde* i almindelighed mest hensigtsmæssigt holdes i *statsamtet*. Her kan der foregå en mere uformel drøftelse af de foreliggende muligheder, og retsvirkningerne af de forskellige væргеformer kan forklares. Der kan søges opnået tilslutning til foranstaltningen, og der kan i samråd med vedkommende findes frem til, om samværgemål er det bedste, eller om et værgemål må foretrækkes, samt hvad værgemålet i givet fald skal omfatte.

2.1.4.4. *Domstolene* bliver efter lovudkastets § 13, stk. 2, jf. stk. 3, kompetente, hvis *statsamtet* finder det *betænkeligt a.t.* behandle sagen *administrativt*. Reglen svarer til ægteskabslovens § 42, stk. 3, om, hvornår statsamtet er afskåret fra at udstede separations- eller skilsmissebevilling.

Det vigtigste eksempel på, at administrativ behandling er betænkelig er, at den, sagen angår, *modsetter sig* værgemål. Modstand vil formentlig kun kunne registreres, hvis tilstanden er sådan, at den pågældende efter udkastets § 19, stk. 1, har ret til at udtale sig. Modstanden kan være omtalt i anmodningen eller i lægeerklæringen, eller den kommer frem under en samtale i statsamtet. I så fald er der afdækket en tvist, som det er naturligt at henskyde til rettens afgørelse, her er det rimeligt, at der beskikkes en advokat, jf. retsplejelovsudkastets § 460, og her er en mundtlig domsforhandling med en efterfølgende afvejning af beviserne hensigtsmæssig. Der skal nok ikke meget til af forhåndsoplysninger om modstand, for at statsamtet straks oversender sagen. Blot nogen *meningsfyldt* modvilje i statsamtet må føre til det samme. Det kan gøres gældende, at vurderingen kan være vanskelig. Er det f.eks. tilstrækkeligt, at den pågældende abstrakt erklærer sig indforstået med at få hjælp, hvis der er modstand mod den foreslåede bistands omfang? Skulle statsamtet undervurdere modstanden og undlade at henvise sagen for derefter at træffe en realitetsafgørelse, kan den protesterende efterfølgende indbringe sagen for retten, jf. udkastets § 22. Princippet om domstolsbehandling i tilfælde af modstand fra den, sagen angår, er så vigtigt, at det i udvalget har været overvejet at nævne det udtrykkeligt i § 13, stk. 2. Dette er dog fundet unødvendigt.

Betænkeligheder, der kan føre til sagens overgang til domstolsbehandling, kan også være af *anden art*. De kan skyldes holdningen hos ægtefælle, børn eller forældre, der efter udkastets § 20 bliver underrettet om sagen eller har kendskab til den, og dette hvad enten der er en samlet modstand mod foranstaltningen eller uenighed blandt de nærmeste om hensigtsmæssigheden heri. Antagelig kan det ikke udelukkes, at også indkomne protester fra andre, der står den pågældende nær, f.eks. en samlever eller en nieee, der har taget

sig af vedkommende, vil kunne gøre en domstolsbehandling nødvendig. Statsamtet kan skønne, at den sagen angår, har behov for bistand af en advokat, og at dette bedst sker i rettens regi gennem en advokatbeskikkelse, jf. retsplejelovsudkastet § 460. Yderligere kan det tænkes, at de lægelige udtalelser eller andre udsagn om den pågældendes tilstand rummer en sådan usikkerhed, der ikke kan belyses tilstrækkeligt ved uddybende erklæringer, at der må foranstaltes en mundtlig bevisførelse, f.eks. vidneafhøringer, som bedst sker i retten. Der kan også være modstridende vurderinger i erklæringerne. Betænkighedssynspunktet kan også fremføres, hvis det står klart, at vedkommende med nytte kan udtale sig, men ikke giver møde i statsamtet trods et par tilsigelser. Det er ikke muligt at opregne alle tænkelige forekommende betæneligheder, idet beslutningen om, hvem der skal afgøre sagen, må bero på et skøn, der må udøves i statsamtet. Den fornødne retssikkerhed ligger i adgangen til at indbringe statsamtets realitetsafgørelse i værgemåls-sagen for retten med henblik på en fuldstændig prøvelse, jf. lovudkastets § 22, se herom nedenfor under pkt. 2.1.4.7 og pkt. 9, og i at retten i medfør af § 22, stk. 4, kan bestemme, at værgemålet bortfalder, indtil retten træffer afgørelse.

2.1.4.5. Efter udkastets § 7 kan der etableres *samværgemål*. En forudsætning er, at den pågældende selv anmoder herom. Udvalgets afgrænsning vil betyde, at de allerfleste sager om samværgemål kan afgøres administrativt. Hvis sagen er oversendt til retten med henblik på værgemål efter § 5 eller ophævelse heraf, kan der dog ikke være noget til hinder for, at retten iværksætter samværgemål, hvis dette under sagens behandling viser sig hensigtsmæssigt. Udvalget har ikke fundet det nødvendigt med lægeerklæringer eller institutionsudtalelser i **samværgemålssager**, jf. udkastets § 18, stk. 2 og 3, modsætningsvis. Samtykket til samværgemålet gives *under personligt fremmøde*, jf. lovudkastets § 19, stk. 1, og den, der skal afgøre sagen, får dermed et indtryk af tilstanden. Gives der ikke møde, må statsamtet på anden måde forsøge at kontakte den pågældende. Det kan tænkes, at statsamtet under mødet konstaterer, at der er et behov for værgemål, men at den pågældende efterfølgende tilbagekalder anmodningen om samværgemål, eller at det ønskede samværgemål ikke er den hensigtsmæssige bistandsløsning. Nærmere regler om sagsbehandlingen må fastsættes med hjemmel i udkastets § 23 stk. 1.

2.1.4.6. Efter udkastets § 9 skal *værgemål* efter § 5 eller samværgemål efter § 7 gøres *mindre omfattende*, og handleevnen, der er frataget efter § 6, skal tilbagegives, hvis ændrede forhold giver anledning hertil, jf. udkastets § 9, 1. pkt. Værgemålet kan endvidere efter § 9, 2. pkt., gøres *mere omfattende* under de i §§ 5-7 nævnte betingelser. Efter udkastets § 10 skal værgemålet ophæves,

hvis betingelserne ikke længere er opfyldt. De almindelige sagsbehandlingsregler i §§ 13-22, herunder den saglige kompetenceregulering i § 13, må også anvendes i disse tilfælde. Følgen heraf er, at det er uden betydning, hvilken myndighed der har truffet den afgørelse, der nu er tale om at ændre. Der er således ikke noget i vejen for, at statsamtet udvider, indskrænker eller ophæver en dom. Dette indebærer, at ændrings- eller ophævelsesanmodninger skal sendes til statsamtet, jf. § 17, stk. 1, 1. pkt, medmindre den påtænkte udvidelse af værgemålet har form af fratagelse af handleevne, jf. udkastets § 6, jf. § 17, stk. 1, 2. pkt. Statsamtet må i givet fald oversende sagen til retten efter de almindelige regler i § 17, stk. 3, herunder hvis det findes betænkeligt at afgøre den administrativt, jf. § 13, stk. 2. Ændringer, som den pågældende selv tager initiativ til, kan som hovedregel behandles administrativt, både hvis de er mere eller mindre indgribende. En anmodning fra den, der er frataget handleevnen efter § 6, om ophævelse af denne foranstaltning vil dog, bortset fra oplagte tilfælde med en klar lægeerklæring, antagelig som regel blive oversendt til domstolene, jf. § 13, stk. 2.

2.1.4.7. Et betydningsfuldt led i det tostrengede system er udkastets § 22, hvorefter alle statsamtets afgørelser efter § 5 eller §§7-10 kan forlanges indbragt for retten. *Domstolsprøvelsen* skal være fuldstændig. Dermed opfyldes også de krav, Den europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6, stk. 1, omtalt ovenfor under pkt. 2.1., stiller til opbygningen af den saglige kompetence. Om prøvelsesreglen se tillige nedenfor under pkt. 9.

2.1.4.8. Med udvalgets afgrænsning vil der formentlig i de fleste tilfælde finde en domsforhandling sted. Der vil altid være en advokat beskikket, jf. retsplejelovsudkastets § 460, og en *domsforhandling*, hvor den sagen angår, kan komme til orde, jf. udkastets § 19, stk. 2, og hvortil de pårørende om nødvendigt kan indkaldes, vil oftest være på plads.

For så vidt angår *statsamterne*, må hovedreglen antages at blive *skriftlig* behandling. Et *møde* med den, der ønskes under værgemål, skal som nævnt afholdes, hvis denne selv har anmodet herom, eller det er oplyst, at vedkommende kan udtale sig, uden at der er forhåndsoplysninger om modstand. Møder alene med pårørende kan vel heller ikke udelukkes.

2.1.4.9. Med et tostrengt system og med nødvendigheden af en række *sagsbehandlingsregler* om værgemålssagerne, må det afgøres, hvor disse regler *systematisk* skal *placeres*. Grundsynspunktet må være, at bestemmelser, der skal være fælles for den administrative behandling og retssagerne, bør stå i værgemålsloven. Dermed skal retsplejelovskapitlet kun rumme de særlige judicielle regler, se udkastet til en ny affattelse af lovens kapitel 43 ovenfor. Dette fører bl.a. til, at f.eks. reglen om den saglige kompetence findes i udkastet til værgemålslov som § 13, medens bestemmelserne om stedlig kompeten-

ce findes både i udkastets § 15 og i retsplejelovsudkastets § 458. Der er grund til at understrege, at statsamternes sagsbehandling også er reguleret andetsteds, idet reglerne i forvaltningsloven og offentlighedsloven også gælder på dette administrative område.

2.1.5. Sortering af sagerne.

Med valget af en tostrengt ordning, som beskrevet ovenfor under pkt. 2.1.4, har det næste spørgsmål for udvalget været, *hvorledes* den nødvendige *opdeling* i administrative og judicielle sager foretages i praksis, dvs. hvem der skal sortere sagerne.

Hvis det fra starten står klart, at værgemålssagen skal behandles af domstolene, fordi der tillige anmodes om handleevnefratagelse, se udkastets § 13, stk. 3, jf. § 6, vil det give anledning til dobbeltadministration og unødigt forsinkelse, hvis statsamtet skal modtage anmodningen for blot at videresende den til retten. Derfor foreslås i udkastets § 17, stk. 1, 1. pkt, en regel, hvorefter anmodning efter §§ 5 og 7-10 skal *sendestil statsamtet*. Anmodes der tillige om fratragselse af handleevne efter § 6, skal anmodningen sendes til retten, jf. § 17, stk. 1, 2. pkt. I praksis vil dette formentlig indebære, at de fleste sager kommer til at begynde i statsamtet, idet det vil være et fåtal, hvor initiativtageren på forhånd kan afgøre, om sagen indeholder sådanne momenter, at handleevnefratagelse kommer på tale. Dermed bliver det statsamtet, som kommer til at finde de sager, der skal udskilles til domstolsbehandling, og som må videresende dem, jf. § 17, stk. 3.

Fordelene ved en sådan ordning er flere. Det må antages, at langt de fleste sager efter §§ 5 og 7-10 kan afgøres administrativt, og at det dermed kun bliver *et fåtal* af sagerne, som statsamterne kommer til at *oversende*. Er det ved statsamtets modtagelse af sagen klart, at den skal til retten, foretager statsamtet ikke yderligere, men videresender straks sagen. I andre sager kan statsamtet ikke nøjes med de oplysninger, der findes i eller ledsager anmodningen, men må på eget initiativ indhente yderligere erklæringer eller udtalelser, inden det står klart, at afgørelsen skal træffes af retten. Endelig indebærer systemet, at de, der tager initiativet, undgår at skulle udforme en stævning og anlægge retssagen, idet det i udkastets § 17, stk. 3, er foreskrevet, at statsamtet oversender sagen direkte til byretten.

Med den skitserede ordning er det som nævnt *statsamtet*, der kommer til at *afgøre, om* sagen skal *domstolsbehandles*. Ikke enhver betænkelighed eller usikkerhed med hensyn til behandlingsmåden bør føre til, at statsamtet oversender sagen til domstolene i medfør af § 13, stk. 2. Beslutter statsamtet sig imidlertid til, at sagen skal afgøres af retten, er det ikke muligt at gøre indsigelse herimod, hverken for domstolene eller for dem, der har retlig interesse i

spørgsmålet. Dette fremgår af lovudkastets § 13, stk. 4, hvori det fastslås, at statsamtets beslutning om, hvem der skal afgøre sagen, ikke kan indbringes for højere administrativ myndighed. Dommeren kan ikke returnere sagen, selv om denne finder, at sagen kunne være afgjort administrativt eller burde være bedre oplyst, og de interesserede kan ikke påklage afgørelsen. Heller ikke en beslutning, der går ud på, at statsamtet er kompetent til at afgøre sagen, kan påklages særskilt til Civilretsdirektoratet. Den utilfredse må i stedet afvente statsamtets afgørelse af realiteten, som så kan indbringes for retten i medfør af udkastets § 22. Om sagernes overgang se tillige nedenfor under pkt. 7.

2.2. Stedlig kompetence.

2.2.1. Efter retsplejelovens § 458, stk. 1, behandles umyndiggørelsessager af byretten på det sted, hvor den, der søges umyndiggjort, har *hjemting*.

2.2.2. *Udvalget* finder, at grundreglen stadig bør være, at sagen skal gennemføres der, hvor den, der ønskes sat under værgemål, har sin *bopæl*. Har vedkommende ingen bopæl, må sagen behandles der, hvor der er ophold. Reglen herom findes i udkastets § 15, der angår indgivelse af anmodninger til statsamtet. Af ordensmæssige grunde gentages reglen i retsplejelovsudkastets § 458 som omhandler byretternes stedlige kompetence, dog med brug af det retsplejemæssige hjemtingsbegreb.

I værgemålssager vil vedkommende ofte være på *institution*, og der kan da opstå spørgsmål om, hvornår den pågældendes tilknytning til institutionen bliver så stærk og varig, at bopælen flyttes hertil. *Udvalget* har ikke fundet at burde regulere dette i lovteksten, idet afgørelsen i konkrete tilfælde må overlades til statsamtterne og domstolene.

Udvalget finder det ikke nødvendigt fortsat at have en særregel om stedlig kompetence i sager om særlige værgemål efter lovudkastets kapitel 8, jf. den gældende myndighedslovs § 60. Som det fremgår af udkastets § 50, stk. 2, er § 15 om den stedlige kompetence overført. Der henvises til bemærkningerne nedenfor i kapitel 13, pkt. 4.2.

3. Anmodning.

3.1. Pårørende.

3.1.1. Spørgsmålet om, *hvem* der kan fremsætte anmodning om umyndiggørelse og dermed tage et *initiativ* i sagen, reguleres i dag i retsplejelovens § 457. Efter stk. 1, nr. 1, kan anmodning fremsættes *af den, der ønsker al* blive umyndiggjort. I § 457, stk. 1, nr. 2, er der en ganske detaljeret opregning af, hvilke *familiemedlemmer*, der kan tage initiativ til retssag: 'Den pågældendes ægte-

fælle, slægtninge i op- eller nedstigende linie, søskende, værge, lavværge'. En samlever kan efter den nøjagtige opregning næppe sidestilles med en ægtefælle og kan ikke rejse spørgsmålet over for retten. Det samme gælder f.eks. en farbroder eller moster, en niece eller nevø, en fætter eller en kusine. Reglen kan i nogen grad tages som udtryk for en lovgivningsmæssig afgrænsning af, hvem der har retlig interesse i spørgsmålet.

Udvalgets *undersøgelser* viser, at i ca. 70 pct. af umyndiggørelsessagerne ved byretterne i halvåret 1989-90 blev initiativet taget af pårørende. Af de 263 umyndiggørelsessager blev 184 således behandlet efter anmodning fra pårørende eller værge, medens politiet havde indgivet anmodningen i 79 sager.

Blandt de *pårørendes* anmodninger var 88 indgivet af børn, 47 af søskende, 30 af ægtefællen og 18 af forældre. I kun ét tilfælde blev initiativet taget af en værge. For de gamle demente blev næsten halvdelen af anmodningerne indgivet af børn, hvorimod det i gruppen af psykisk udviklingshæmmede var søskende, der indgav halvdelen af anmodningerne.

I alle 41 sager om *lavværgeomål* kom henvendelsen fra den pågældende selv. Undertiden blev anmodningen indsendt af andre på den pågældendes vegne. I et par sager kan konstateres, at vedkommende var under et vist pres.

3.1.2. *Udvalget* har overvejet, om der fortsat skal være *begrænsninger* i, hvilke *privatpersoner* *åsr* kan rette henvendelse til statsamtet om værgemål og i bekræftende fald, hvem de skal være. Det kan hævdes, at enhver, der bliver opmærksom på et behov for værgebistand, bør kunne tage *initiativ*. Imidlertid forekommer det naturligt at hindre, at hvem som helst kan starte en værgesag, med de ulemper og det ubehag selve initiativet indebærer. Man kan vel heller ikke helt se bort fra chikanøse anmodninger, hvis der bliver helt fri adgang til at begynde en sag. Med en opregning må de nævnte personer også antages at ville føle sig mere forpligtet til at reagere, hvis de bliver opmærksomme på, at der er et behov for støtte. Samtidig vil en angivelse af mulige initiativtagere afgrænse, hvilke privatpersoner der kan være part i sagen, eller som på anden måde skal inddrages. Udvalget finder alt i alt, at der i loven fortsat bør være en afgrænsning af de personer, som kan rejse sag.

Ifølge udkastets § 16, stk. 1, nr. 1-3, kan den pågældende selv, dennes ægtefælle, børn, forældre eller søskende som hidtil tage et initiativ. Udvalget finder endvidere, at der kan være grund til at lade andre blandt *de nærmeste* rejse sag, se udkastets § 16, stk. 1, nr. 2, in fine. En sådan afgrænsning findes i andre lovregler, f.eks. i retsplejelovens § 171, stk. 2, nr. 2. Den vil omfatte andre slægtninge i op- og nedstigende linje end forældre og børn, f.eks. bedsteforældre og børnebørn. Det må bero på en konkret vurdering, om den pågældende er omfattet af ordlyden, hvilket bl.a. må afhænge af, hvilken forbindelse denne har med den, for hvem der ønskes beskikket en værge, og om

der er andre slægtninge med en nærmere tilknytning. En samboende, en nevø eller niece må også, afhængigt af forholdene, henregnes blandt de nærmeste. Iværksætter statsamtet en sagsbehandling, kan andre blandt de nærmeste, der er uenige, indbringe statsamtets realitetsafgørelse for domstolene, jf. § 22, stk. 2, jf. § 16, stk. 1, nr. 2. Nægter statsamtet at tage sig af spørgsmålet med den begrundelse, at initiativtageren ikke er en af de nærmeste, vil den pågældende kunne rette henvendelse til politiet eller kommunalbestyrelsen for at få disse til at tage initiativet. Afslår statsamtet en anmodning med den begrundelse, at initiativtageren ikke kan rejse sagen, fordi denne ikke er omfattet af § 16, stk. 1, kan denne afgørelse på samme måde som statsamtets øvrige afgørelser indbringes for retten efter udkastets § 22.

Initiativtageren behøver ikke nødvendigvis at være den allernærmeste. I det konkrete tilfælde kan det være den nære familie, hvis forhold til den svage giver anledning til bekymring. De kan frygtes at misbruge eller forsømme den pågældende eller at modvirke hensigtsmæssige foranstaltninger. Der kan således være sager, hvor et initiativ må accepteres, selv om vedkommende f.eks. står uden for de aktuelle arvingers kreds, blot vedkommende falder inden for opregningen i § 16, stk. 1, nr. 2.

Reglen rummer tillige afgrænsningen af, hvem der kan indbringe statsamtets afgørelse for retten, se udkastets § 22, stk. 2.

3.1.3.1 udkastets § 16, stk. 1, nr. 3, er *værgen* og *samværgen* tillagt **initiativret**. Dette forudsætter, at der i forvejen er en værge. Værgens anmodning vil derfor gå på en ændring af den etablerede retstilstand, jf. lovudkastets § 9 og § 10, hvadenten der foreslås en udvidelse eller indskrænkning, en justering eller en ophævelse. Adgangen tilkommer efter bestemmelsen også de *særlige værger*. I praksis vil det antagelig navnlig være af betydning for værger, der har opgaver under skiftet, se herom nedenfor i kapitel 13, pkt. 15.

3.2. Offentlige myndigheder.

3.2.1. Efter § 457, stk. 1, nr. 3, er den eneste *offentlige myndighed*, der i dag kan tage initiativ til en umyndiggørelsessag 'politimesteren (politidirektøren)'. Politiet har således adgang til at søge en person umyndiggjort, når dette skønnes hensigtsmæssigt, og ingen af de kompetente slægtninge har begyndt en sag eller agter at gøre det. Andre myndigheder har derimod ikke samme beføjelse, men må henvende sig til politiet, der dermed får mulighed for en forhåndsbedømmelse.

I lov om social pension findes følgende regel i § 36, 2. **pkt.**: 'Udvalget kan rejse sag om, at pensionisten umyndiggøres'. Graversen og Inger Margrete

Pedersen har anført, at der med bestemmelsen næppe er tilsigtet en ændring af retsplejelovens § 457⁴⁾). Dette indebærer, at socialforvaltninger, institutioner, hospitalsmyndigheder, overlæger og socialrådgivere må gå til politiet, hvis en person, de har kontakt med, bør umyndiggøres.

Af udvalgets domstolsundersøgelse fremgår, at *politiet* i halvåret 1989-90 indbragte 79 sager for byretten eller ca. **30 pct.** Kun i et enkelt tilfælde fremgik det af dommen, hvem der havde henledt politiets opmærksomhed på spørgsmålet, og det var en advokat på en kreditors vegne, idet en kautionsforpligtelse var blevet aktuel.

I et enkelt tilfælde havde skifteretten direkte henvendt sig til retten om spørgsmålet, hvilket ikke er i overensstemmelse med lovreglen.

Udvalgets forespørgsler til en halv snes politimesterembeder har vist, at de fleste henvendelser hertil kommer fra skifteretter eller fra advokater som medhjælpere i offentlige dødsboer, f.eks. fordi det er konstateret, at en arving bør umyndiggøres. I politiets besvarelser gives udtryk for, at skifteretterne følger forskellig praksis. Anmodningerne kan også komme fra f.eks. fogedretter, plejehjem, hospitaler og socialforvaltninger.

Der er nogen forskel på politiets *sagsbehandling*, inden sagen sendes til retten. Nogen forhåndsprøvelse af hensigtsmæssigheden af det ønskede skridt synes der ikke at ske. Københavns politis sager er efter det foreliggende veloplyste fra hospitalernes side, men folkeregisteret forespørges om familieforholdene, og hvis der er familiemedlemmer, foretages der ofte en afhøring af dem for at få sagen belyst, hvorimod det er sjældent, at den, der ønskes umyndiggjort, afhøres, idet den medsendte lægeerklæring lægges til grund. Andre politikredse må selv fremskaffe oplysninger, ikke alene om pårørende, men også om indtægts- og formueforhold samt indhente dåbsattest og lægeerklæring. I Ålborg foretages kun efterforskning i undtagelsestilfælde, idet politiet dér indskrænker sig til rekvisition af embedslægeerklæring samt forespørgsel i kriminalregisteret angående de foreslåede værgers vandel. I Århus begrænses efterforskningen til en samtale med den, der ønskes umyndiggjort, hvis det er muligt, ligesom man skaffer sig oplysning om eventuel værge samt en bekræftelse af, at vedkommende er villig til at være værge.

Politiets praksis med hensyn til at indhente *lægelige oplysninger*, hvis disse ikke er medsendt anmodningen, varierer. Et embede overlader det til retten at fremskaffe sådanne oplysninger. Et par andre skaffer altid erklæringer fra embedslægeinstitutionen. Atter andre indhenter erklæringer fra den institution, hvortil den pågældende har tilknytning, og i andre tilfælde fra embedslægen. Endelig anmoder et af embederne den praktiserende læge om en er-

⁴⁾ UfR 1988 B, s. 347, note 14.

klæring. Politiets vanskeligheder i disse sager består bl.a. i, at det ikke er muligt at tvinge den pågældende til at underkaste sig en lægelig undersøgelse, og at det derfor kan være vanskeligt at fremskaffe de nødvendige bevisligheder, medmindre den pågældende i forvejen har en sygejournal. Der er også et betalingsproblem.

3.2.2. *Udvalget har overvejet, hvilke offentlige myndigheder der skal have mulighed for at tage et initiativ.*

3.2.2.1. Det er udvalgets opfattelse, at *politiet ikke bør have samme centrale stilling som i dag*. Umyndiggørelsesanmodninger kan næppe generelt henregnes til politiets naturlige arbejdsområde. Derfor foreslås, at andre myndigheder ikke længere nødvendigvis skal gå gennem politiet. Politiet vil dog også fremover have en vigtig opgave på dette område, jf. lovudkastets § 16, stk. 1, nr. 5, bl.a. fordi private, der ikke selv kan tage initiativ, eller som ikke ønsker at lægge navn til en anmodning, ofte vil henvende sig til politiet med henblik på at få politiet til at rejse sagen. Det kan næppe udelukkes, at der vil være tilfælde, hvor der for politiet opstår problemer eller forelægges tilfælde af en sådan karakter, at det vil være naturligt at anmode statsamtet om et værgemål. Statsamtet vil naturligvis stadig have mulighed for at anmode politiet om bistand til oplysning af sagen m.v.

3.2.2.2. Det må anses for naturligt, at de *kommunale socialforvaltninger kan tage initiativ til, at værgemålssag rejses*, jf. lovudkastets § 16, stk. 1, nr. 4, selv om der kan være betænkeligheder herved. Forvaltningerne vil kunne have selvstændig interesse i sagen, f.eks. i forbindelse med plejehjemsanbringelse og lignende. Udvalget finder imidlertid sådanne indvendinger af mere teoretisk karakter, herunder fordi afgørelsen træffes af statsamtet eller en domstol efter en selvstændig prøvelse af anmodningen og dens oplysninger.

Med ændringen af den sociale styrelseslov i 1989, jf. lov nr. 389 af 7. juni 1989, er der ikke længere pligt for kommunen til at etablere et socialudvalg og en særlig forvaltning til varetagelsen af de sociale anliggender. Kommunerne har siden 1990 kunnet lægge behandlingen af sagerne på det sociale område i det eller de udvalg, de ønsker. Det kan således ikke på forhånd afgøres, hvilket udvalg i kommunen med ansvar for det sociale område, der vil komme til at tage stilling til, om der skal rejses værgemålssag. Derfor må der formelt stå 'kommunalbestyrelsen' i bestemmelsen. Udvalget forudsætter, at afgørelsen ikke henlægges til den samlede kommunalbestyrelse, da der vil være tale om en personsag, jf. princippet i den sociale styrelseslov § 2, stk. 2. Med det anførte må det ligge klart, at der med begrebet 'kommunalbestyrelsen' i udkastets § 16, stk. 1, nr. 4, er tænkt på primærkommunerne.

3.2.2.3. Der kan være *hospitalsafdelinger*, som finder, at optagelse på plejehjem er det bedste for den fremtidige omsorg og pleje af en ældre person

indlagt i afdelingen, og derfor føler behov for, at der beskikkes en værge for den pågældende. Da det formentlig i alle landets kommuner er de sociale myndigheder, der i sidste instans vurderer, om omsorgen og plejen af den enkelte borger kan varetages af kommunens hjemmepleje, eller om optagelse på plejehjem er nødvendig, finder udvalget det hensigtsmæssigt, at en eventuel værgebeskikkelse først indledes, når de sociale myndigheder har haft mulighed for at vurdere, om den pågældende kan udskrives fra hospitalet til egen bolig med de tilbud om hjælp, som den enkelte kommune råder over. Er dette ikke realistisk, kan de sociale myndigheder tage et initiativ, hvis de finder, at der er behov derfor. Hospitalsafdelinger hørende under amtskommunen har derfor sjældent behov for at rejse en sag om værgebeskikkelse, selv om det ikke kan udelukkes. **Udvalget** har efter en samlet bedømmelse valgt ikke at medtage hospitaler i opregningen i udkastets § 16, stk. 1.

De københavnske hospitalsafdelinger indtager en særstilling. I dag fremsendes praktisk talt alle sager, hvor Københavns Overpræsidium meddeler ad hoc værgebeskikkelse, af hospitaler. Også i de fleste sager, som Københavns Byret modtager, er den, der ønskes umyndiggjort, hospitalsindlagt. Samtidig hører hospitalsvæsenet under Københavns kommune. Med den foreslåede afgrænsning i lovudkastets § 16, stk. 1, nr. 4, 'kommunalbestyrelsen' uden nærmere specifikation, vil det ikke være udelukket, at en kommunal myndighed med særlig tilknytning til det københavnske hospitalsvæsen kan bemyndiges til at tage initiativ. Den eksisterende københavnske praksis kan derfor videreføres. Retsstillingen vil være den samme i Frederiksberg kommune.

3.2.2.4. Udvalget har også drøftet, om *andre* administrative myndigheder end de ovenfor anførte burde kunne rette henvendelse til statsamterne. Dette er imidlertid *ikke* fundet hensigtsmæssigt. Ofte vil det være vanskeligt for disse myndigheder at skønne over, om der er et tilstrækkeligt behov for at iværksætte værgemål m.v. og tilvejebringe de nødvendige oplysninger med henblik på en sådan vurdering. Myndigheder, der ikke er nævnt i opregningen, f.eks. told- og skatteregioner eller miljømyndigheder, må derfor rette henvendelse til en af de i § 16, stk. 1, nr. 4 eller 5, nævnte.

3.2.2.5. Udvalget har overvejet, om judicielle myndigheder skulle kunne tage initiativ. Et vist behov herfor er der. Det kan tænkes, at skifteretten under behandlingen af et dødsbo, hvor en arving skønnes ude afstand til at tage stilling, har en berettiget interesse i, at en person sættes under værgemål med henblik på administration af arven, når den er udbetalt. Også i *fogedretten* kan der f.eks. under en sag om udsættelse af en lejlighed opstå behov for en værge.

Udvalget finder det ikke muligt at give dommeren eller dennes medarbej-

dere mulighed for at tage initiativ over for statsamtet. Dette hænger sammen med den kompetence, retten har i værgemålssagerne, jf. udkastets § 13, stk. 1 og 3, og § 22. Retssikkerhedshensyn og inhabilitetsovervejelser taler imod en sådan dobbeltrolle. Skulle der under en retssag, under et skifte eller under et møde i fogedretten blive afdækket et behov for en værge, må de pårørende opfordres til at tage skridt med henblik herpå. Ellers må der rettes henvendelse til politiet eller kommunale myndigheder.

De samme overvejelser gør sig i endnu højere grad gældende for *statsamtet*, der derfor ikke er tillagt nogen initiativmulighed i førstegangssager. Om muligheden i ændringstilfælde, se udkastets § 16, stk. 2, og nedenfor under pkt. 3.3.3.

3.2.2.6. Afgrænsningen i lovudkastets § 16, stk. 1, indebærer også, at *advokater* ikke kan rette direkte henvendelse til statsamtet, medmindre de repræsenterer en klient, der er med i opregningen i § 16. En advokat for en kreditor eller en udlejer kan således ikke direkte søge debitor eller lejer sat under værgemål. Den hidtidige ordning, hvorefter alle kunne anmode om iværksættelse af ad hoc værgemål efter myndighedslovens § 59 ved midlertidig sygdom, ændres således.

3.2.2.7. Hvis f.eks. politiet *nægter at* tage initiativ til en værgemålssag, kan det ikke forhindres, at der forsøges gennem de sociale myndigheder. Afslår politiet at rette henvendelse til statsamtet, må dette kunne påklages til og omgøres af Justitsministeriet, hvorimod kommunalbestyrelsens afgørelse ikke kan indbringes for nogen anden myndighed. Klage fra pårørende over, at politiet har taget initiativ over for statsamtet, har derimod ingen mening, medmindre den angår politiets formelle sagsbehandling.

3.3. Initiativ til ændrings- og ophævelsessager.

3.3.1. Ifølge retsplejelovens § 466, stk. 2, 1. pkt., kan anmodning om ophævelse af umyndiggørelse eller lavværgemål fremsættes af de samme, som kan fremsætte anmodning om umyndiggørelse eller anmodning om *lavværgemål*.

3.3.2. *Udvalget* foreslår det gældende princip videreført, således som det fremgår af indledningen til lovudkastets § 16, stk. 1, hvor der også henvises til §§ 9 og 10.

3.3.3. Med det smidigere system, *udvalget* foreslår, bliver der antagelig fremtidig i højere grad tale om tilpasning af den første værgemålsbeslutning. Her spiller *statsamtterne* en særlig rolle på grund af deres centrale placering i tilsynssystemet, jf. udkastets § 28, og med kompetence i værgemålssagerne, jf. § 13, stk. 2. Under tilsynet, f.eks. under regnskabsrevisionen eller ved behandlingen af en godkendelsessag, jf. § 29 og § 30, kan det afdækkes, at der er

aktiver eller områder, som bør inddrages under et begrænset værgemål, eller som uden risiko kan føres uden for. Det kan vise sig nødvendigt med en handleevnefratagelse efter udkastets § 6. Værgerne vil naturligt henvende sig til statsamtterne, hvis de skønner, at der ikke er behov for så omfattende et værgemål, som det etablerede. Det forekommer unaturligt, hvis statsamtet ikke kan tage ændringssagen op, eventuelt afsig selv, og skal gå den omvej at rette henvendelse til politiet eller de sociale myndigheder. Trods betænkelighederne ved, at samme myndighed både kan tage et initiativ og træffe afgørelse, har udvalget derfor valgt at give statsamtterne *initiativbeføjelser* i *ændrings-* og *ophævelsessager*, se lovudkastets § 16, stk. 2, der henviser til §§ 9-10. Navnlig for så vidt angår justeringer inden for rammerne af det iværksatte værgemål forekommer en anden ordning at indebære unødige omsvøb. Skal et værgemål efter § 5 udbygges med handleevnefratagelse efter § 6, afgøres spørgsmålet af retten, jf. § 13, stk. 3, og så forsvinder statsamtets dobbeltrolle. I ophævelsessager, jf. § 10, kan der indhentes erklæringer, jf. § 18, stk. 1 og 4. De særligt nærtstående skal underrettes om sagen, jf. § 20. Er spørgsmålet, om et samværgemål skal ændres til et værgemål efter § 5, vil den, der er under værgemål ofte have en mening herom. Har denne form af meningsfyldt modstand, må sagen oversendes til retten, og det kan være, at statsamtet mere generelt vil finde det betænkeligt selv at træffe afgørelse om betydelige forandringer under sagen, hvis initiativet er taget af statsamtet, selv, jf. § 13, stk. 2. En yderligere garanti ligger i adgangen til at indbringe statsamtets afgørelser for domstolene, jf. § 22.

3.4. Myndighedspligt til indgriben.

3.4.1. De ovennævnte regler angår kompetencen til at rejse umyndiggørelsessag. Der er *ikke* i dansk ret regler om *pligt* for myndigheder til at *gribe ind* eller til selvstændigt at tage noget initiativ. Politiet vil normalt alene rejse sag på grundlag af en henvendelse udefra i anledning af et konkret opstået problem, f.eks. en aktuel arvesag, en skilsmisssag eller en plejehjemsanbringelse.

3.4.2.1 den norske lov om umyndiggørelse findes som § 3, stk. 2, en regel, der i 1990 har fået følgende udformning:

«
'Når noen er innlagt i psykiatrisk sykehus etter Lov om psykisk helsevern § 5 for lengre tid enn 3 uker uten å ha verge eller hjelpeverge, skal sykehuset melde fra til fylkesmannen. Når noen ellers er innlagt i institusjon eller boform med heldøgnsomsorg eller pleie, skal institusjonene m.m. melde fra til fylkesmannen eller overformynderiet dersom det anses behov for umyndiggjøring eller oppnevning av hjelpeverge. Departementet kan gi nærmere regler om meldeplikten.'

Ved lovændringen i 1990 indskrænkedes indberetningspligten til tilfælde, hvor en person er tvangsindlagt i psykiatrisk sygehus i mere end tre uger. I andre tilfælde skal der ikke sendes rutinemelding, men kun når der menes at være behov for umyndiggørelse eller hjælpeverge. Reglen fik sin endelige udformning under Stortingsbehandlingen. Ved vurderingen forudsættes der både taget hensyn til vedkommendes psykiske tilstand og de økonomiske forhold⁵).

3.4.3. *Udvalget finder ikke, at der er anledning til at indføre en lovbestemmelse om handlepligt for offentlige myndigheder.* Noget sådant kunne medføre en unødig forøgelse af sagerne og dermed af antallet af personer under værgemål, samtidig med at det kan være vanskeligt for udenforstående myndigheder at skønne over behovet på et område, de ikke har erfaring og indsigt i. Samtidig må det antages, at offentlige myndigheder handler ansvarligt og tager fornødne initiativer, hvis der er behov herfor. Der henvises til udformningen af udkastets § 5, stk. 1, og § 7, og bemærkningerne herom ovenfor under kapitel 5, pkt. 5, om behovskriteriet.

5.5. Anmodningens indhold.

Udvalget har fundet det hensigtsmæssigt i udkastets § 17, stk. 2, at fremhæve, at anmodningen skal begrundes og dermed indeholde oplysninger om, hvad der er baggrund for henvendelsen. Dermed er det naturligt at redegøre for den pågældendes tilstand og bistandsbehov. Det skal også anføres, hvilken form for værgemål, der tænkes på, herunder om der ved værgemål efter § 5 tillige er behov for handleevnefratagelse efter § 6. Ved værgemål efter § 5 eller samværgemål efter § 7 bør det tillige i anmodningen nævnes, hvilket omfang værgemålet skal have, d.v.s. hvilke opgaver værgeren skal løse, f.eks. om denne kun skal tage sig af visse aktiver eller indtægter. Er der behov for personligt værgemål, bør dette på samme måde nævnes og begrundes.

Der er ikke i lovteksten detaljerede forskrifter om, hvilke andre oplysninger anmodningen skal og bør indeholde. Sådanne kan medtages i de administrative forskrifter, der forventes udstedt med hjemmel i udkastets § 23, stk. 1.

4. Beviserne.

4.1. Official- og undersøgelsesprincipperne.

4.1.1. Umyndiggørelsessagerne er som nævnt ovenfor under pkt. 1.1. et type-

⁵) Innst. 0. nr. 42 (1989-90), s. 4-5, Ot. prp. nr. 45 (1989-90), s. 24-27 og 40 samt NOU 1979:57, s. 24-25 og 59-60. De nærmere forskrifter om meldepligt findes nu i vedlegg 4 til Rundskriv af 18. desember 1990 (G - 178/90) om endringer i vergemålsloven m.m. (hjelpevergeordningen m.m.) og i rundskrivets pkt. 2.2.

eksempel på såkaldte *indispositive* sager, der, til trods for at der er tale om civile søgsmål, ikke kan behandles efter samme regler som andre civile retssager. Retten må selvstændigt sikre sig, at umyndiggørelse er virkelig påkrævet, parterne har ikke rådighed over sagen, og retten udfolder en vis *official-virksomhed*, idet det i § 460, stk. 1, er foreskrevet, at retten sørger for sagens oplysning og træffer bestemmelse om afhøring af parter og vidner samt om tilvejebringelse af udtalelser fra sagkyndige og af andre beviser.

4.1.2. *Udvalget finder*, at officialprincippet fortsat skal gælde i alle sager om værgemål og samværgemål, jf. udkastets § 5 og § 7, og det uanset om der er rejst spørgsmål efter § 6 om fratagelse af handleevnen. For så vidt angår statsamtene gælder det i forvejen i kraft af den undersøgelsesmaxime, der gælder for al administrativ sagsbehandling. Princippet har fundet udtryk i udkastets § 18, stk. 1, og i retsplejelovsudkastet § 461, stk. 1.

Af grundprincippet følger, at statsamtet og retten kan indhente erklæringer fra myndigheder med kendskab til vedkommendes tilstand og sagkyndige erklæringer, se nedenfor under pkt. 4.2 og 4.3.1 loven er der nogle minimumskrav med hensyn til oplysninger. Således er det i udkastets § 18, stk. 2, bestemt, at der i de fleste værgemålssager skal foreligge en *lægeerklæring* om helbredstilstanden, og hvis vedkommende bor på en *institution*, tillige en udtalelse herfra, jf. § 18, stk. 3. Efter udkastets § 19 har den, beslutningen vedrører, som udgangspunkt ret til at udtale sig. I tillæg til lægeerklæringen kan der efter behov indfordres dokumentation eller udtalelser fra andre med kendskab til vedkommendes sociale funktionsevne, f.eks. fra sagsbehandleren, socialforvaltningen eller andre, der kommer hos eller holder øje med den pågældende, jf. § 18, stk. 4.1 praksis vil det antagelig sjældent forekomme. Retten kan også indkalde vidner under anvendelse af sædvanlige *vidnetvangsmidler* til at afgive forklaring om, hvorledes den pågældende virker og optræder. Hvis statsamtet finder det fornødent med vidneafhøringer for at træffe afgørelse i sagen, oversendes sagen til retten efter reglen i § 13, stk. 2.

Et særligt spørgsmål er, om retten bør kunne kræve, at den, sagen angår, kommer til stede og afgiver forklaring. Dette spørgsmål behandles nedenfor under pkt. 4.4.7.

4.2. Lægeerklæringer.

4.2.1. Det vigtigste bevismiddel i umyndiggørelsessager er i dag de *lægelige oplysninger*. Det er principielt retten, der afgør, hvilke udtalelser fra sagkyndige, det findes påkrævet at indhente, jf. den gældende retsplejelovs § 460, stk. 1, men i praksis følger der oftest en erklæring med anmodningen. Udtalelsen skal først og fremmest belyse, om betingelserne for umyndiggørelse er til stede, jf. myndighedslovens § 2. Endvidere skal lægeerklæringen indehol-

de oplysninger om, hvorvidt den pågældende befinder sig i en tilstand, der gør, at vedkommende ikke forstår betydningen af umyndiggørelse, så retten kan undlade at indkalde til et retsmøde, jf. den gældende § 460, stk. 3. Oplysningen har også betydning for, om der skal beskikkes en advokat, jf. lovens § 459, stk. 2. Der er ingen mulighed for at tvinge den, der søges umyndiggjort, til at lade sig lægeundersøge mod sin vilje⁶⁾.

Af udvalgets *undersøgelser* fremgår, at der i de 263 *umyndiggørelsessager* ved byretterne i halvåret 1989-90 blev afgivet i alt 323 lægeerklæringer. Det høje antal skyldes, at der i 60 sager blev afgivet to erklæringer. Af de 323 erklæringer blev 104 afgivet af embedslægerne, 73 af praktiserende læger og 22 af læger på institution. 75 af lægeerklæringerne stammede fra læger på psykiatriske afdelinger og 43 fra andre hospitalsafdelinger. 3 erklæringer blev afgivet af speciallæger i psykiatri.

I de 60 sager, hvor der var **afgivet flere** lægeerklæringer, var det i de fleste sager en erklæring fra en praktiserende læge, der fulgtes op med en erklæring fra embedslægen. I enkelte tilfælde var der tale om flere erklæringer fra samme læge. Tallene viser, at der er umyndiggørelser, der bestemmes alene på grundlag af en erklæring fra den alment praktiserende læge.

Embedslægen spillede en forholdsvis betydelig rolle i sagerne. Brugen synes at variere fra retskreds til retskreds. 133 retskredse blev embedet slet ikke benyttet. I 15 byretter synes der at være indhentet erklæring i alle sager. I næsten alle de 60 sager, hvor der var to eller flere erklæringer, var den ene af erklæringerne fra embedslægen. Ifølge oplysninger fra Sundhedsministeriet medvirkede embedslægerne i hele 1988 i 329 umyndiggørelsessager, medens byretterne i samme år ifølge statistikken behandlede 581.

Retslægerådet afgav udtalelse i to sager, der stammede fra samme retskreds, og de var i øvrigt de eneste sager fra dette dommerembede.

10 af de 41 sager om *lavværgemål* og 1 af de 8 om ændring af umyndiggørelse til lavværgemål blev så vidt ses afgjort, uden at der forelå en lægeerklæring. I 3 af de 11 sager forelå i stedet en psykologerklæring, en erklæring fra plejehjemmet eller en udtalelse fra socialforvaltningen. I de allerfleste tilfælde blev der som nævnt ovenfor under pkt. 1.3.2. tillige holdt et retsmøde, hvor den pågældende var til stede. I de 38 lavværgemålssager med lægeerklæringer var der kun 3 med to erklæringer. Psykiaterne tegnede sig for det største antal, nemlig 12, heraf 7 fra overlæger eller reservelæger på hospitalsafdelinger, medens de øvrige betegnedes som speciallæger. To stammede fra neuromedicinere og en fra en overlæge på et plejehjem. Embedslægen var

⁶⁾ Se i det hele Retsplejelovskommentaren, bind 1,4. udg., 1989, s. 614, med yderligere henvisninger.

inddraget i 6 sager, herafen sammen med den praktiserende læge. I andre 8 var det den praktiserende læge, der havde afgivet erklæringen. I de resterende forelå ikke oplysninger om lægens baggrund, dog blev én betegnet som speciallæge.

4.2.2. Efter *udvalgets* opfattelse bliver *lægeerklæringer* også i fremtiden et meget *vigtigt* bevismiddel i værgemålssagerne, så betydningsfuldt at der er udformet en regel herom, se udkastets § 18, stk. 2. Som for andre beviser gælder, at retten ikke er bundet af lægens vurdering. Den er vejledende, men retten vil naturligt lægge vægt på en lægelig sagkyndigs syn.

Ved vurderingen af *erklæringernes* rolle må det haves for øje, at læger i princippet kun kan *udtale* sig om den medicinske del af kriterierne, ikke om den retlige, se herom ovenfor i kapitel 5, pkt. 4.1.-2. Lægerne har navnlig forudsætninger for at fastslå, hvorvidt den pågældende befinder sig i en helbredsmæssig tilstand, som indgår i opregningen i udkastets § 5, stk. 1, men i praksis vover de sig også ind på en vurdering af, om tilstanden medfører, at vedkommende er ude afstand til at varetage sine anliggender eller tage vare på sig selv. Overvejes der tillige handleevnefratagelse efter udkastets § 6, må det også forventes, at lægen udtaler sig om risikoen for, at den pågældende er så aktiv, at formuen, indkomsten eller andre vigtige økonomiske interesser forsømmes eller udsættes for fare, hvilket bl.a. vil betyde sagens overgang til retten, jf. udkastets § 13, stk. 3. **Der** bør ikke i erklæringen drages nogen fuldstændig retlig konklusion om, hvorvidt der bør foranstalles værgemål eller ej.

Derudover må lægeerklæringen tage stilling til, om *tilstanden* vurderes at være sådan, at den pågældende ikke med nytte *kan udtale* sig om værgemålet. Dette vil være afgørende for, om den pågældende skal indkaldes til et møde i statsamtet, jf. udkastets § 19, stk. 1. Det vil også være naturligt, at lægen, der har haft kontakt med den pågældende, oplyser, hvorledes denne ser på iværksættelse af et værgemål, hvis denne er i stand til at forstå, hvad det drejer sig om. Oplyser lægen, at vedkommende modsætter sig værgemålet, kan statsamtet ofte straks oversende sagen til retten, jf. udkastets § 13, stk. 2.

4.2.3. Mange spørgsmål opstår ved udformningen af en regel om lægeerklæringer. Det første er, om udstedelsen af lægeerklæring til brug for værgemålssagen skal være *obligatorisk* i sager om *iværksættelse* af værgemål, jf. § 5, og om særskilt *handleevnefratagelse*, jf. § 6, hvilket *udvalget* går ind for. I dag er det så godt som utænkeligt, at en umyndiggørelsessag afgøres uden lægeerklæring. Hertil kommer, at lægen, hvis sagen afgøres på skriftligt grundlag og uden advokatbeskikkelse, ofte vil være den eneste mere udenforstående, statsamtet har kontakt med, der har et personligt aktuelt indtryk af den pågældende. Halvdelen af udvalget foreslår, at der i § 5 skal indføres en regel

om værgemål efter egen anmodning, se den alternative udformning af stk. 2. Det er disse medlemmers tanke, at lægeerklæringen også skal kræves i disse situationer til konstatering af, om bestemmelsens betingelser for værgemål er til stede. Dermed understreges, at der ikke er noget krav på at få en værge. Kravet om lægeerklæring i sager efter §§ 5 og 6 fremgår af udkastets § 18, stk. 2, 1.pkt.

Derimod må det overvejes, om lægeerklæring er nødvendig ved samværgemål efter udkastets § 7. Her har man i praksis undertiden klaret sig med erklæringer fra andre, f.eks. socialforvaltningen eller plejehjemmet, undtagelsesvis alene med den pågældendes egen tilkendegivelse. Efter udvalgets opfattelse bør det *ikke* altid kræves, at der foreligger en lægeerklæring i *samværgemålssager*, jf. udkastets § 18, stk. 2, 1. pkt, modsætningsvis. § 7 kræver, at den pågældende selv ønsker foranstaltningen, og en anmodning tilkendegivet med fornøden klarhed under et møde i statsamtet må i reglen være tilstrækkeligt. Skulle statsamtet i det konkrete tilfælde finde det nødvendigt at få vedkommendes tilstand belyst gennem en lægeerklæring, må hjemmelen hertil søges i udkastets § 18, stk. 2, 2. pkt.

Lægeerklæring kan ikke ubetinget kræves i *ændringssager* efter udkastets § 9. Hvis der er tale om *udvidelse med overskridelse af bestemmelsesgrænser*, dvs. hvis man går fra samværgemål til værgemål efter udkastets § 5, eller hvis et værgemål efter § 5 suppleres med en handleevnefratagelse efter § 6, følger det af udkastets § 18, stk. 2, 1. pkt., at der skal foreligge en lægelig vurdering som grundlag for afgørelsen.

Ny lægeerklæring kan *ikke* være nødvendig, hvis der er tale om at gøre *samme type værgemål mere* omfattende ved at inddrage flere aktiver, indtægter eller flere arter af beslutninger under værgemålet. Det samme må gælde ved *indskrænkninger*, hvor f.eks. aktiver eller indtægtsområder føres uden for værgemålet. Statsamtet kan dog i konkrete tilfælde finde en erklæring nødvendig for at vurdere, om det er forsvarligt at ændre foranstaltningen.

Anmodes der i medfør af udkastets § 10 om *ophævelse af et* værgemål efter § 5 eller af en handleevnefratagelse efter § 6, er der ikke nogen pligt til at skaffe en lægeerklæring. Situationen er anderledes end ved iværksættelse af værgemål m.v. I stedet for et indgreb, hvor retssikkerhedshensyn spiller ind, er der her tale om at fritage de pågældende for en foranstaltning. Nogle ophævelsesønsker kan straks afvises, f.eks. hvis de fremkommer umiddelbart efter den første sag eller kort efter hinanden. Statsamtet og retten har efter den mere generelle regel i udkastets § 18, stk. 2, 2. pkt, altid mulighed for at få tilvejebragt en lægeerklæring, hvis det skønnes fornødent i det konkrete tilfælde. Skulle en ophævelse være sket på for løst et grundlag, er der altid den udvej at anmode om gennemførelse af en ny værgemålssag.

4.2.4. Et andet spørgsmål er, hvilke faglige *krav* der skal stilles *tilde læger*, der udfærdiger lægeerklæringerne. Efter *udvalgets* opfattelse bør det ikke kræves, at erklæringen skal afgives af speciallæger inden for bestemte specialer. Afgørende er, at den, der afgiver erklæringen, har et *godt kendskab* til den pågældende.

Udgangspunktet må være, at erklæringen kan afgives af den *praktiserende* læge, idet denne typisk er den læge, der kender vedkommende bedst. Hvis den pågældende er eller for nylig har været indlagt, vil en erklæring fra *hospitalet* kunne være tilstrækkelig. Det må være uden betydning, om afdelingen er kirurgisk, medicinsk eller psykiatrisk. Hvis den pågældende ikke har haft nogen reel kontakt til en læge, må embedslægen formentlig træde til.

De praktiserende læger indtager en særstilling. Det gælder, hvad enten de er i almen praksis eller driver en speciallægepraksis. Problemet er, om den sædvanlige læge har en så nær kontakt til patienten og dennes pårørende, at det ud fra retssikkerhedsmæssige grunde kan drøftes, om deres erklæringer er tilstrækkelige. Det findes imidlertid ikke hensigtsmæssigt at afskære denne gruppe læger fra at afgive erklæring, fordi de ofte har det bedste lægelige indtryk af vedkommende.

4.2.5. Udvalget har overvejet, om der bør være en faglig kontrol aflægeerklæringerne og dermed *embedslægens rolle*. De enkelt dommeres indstilling og dermed embedets rutiner varierer i dag. Nogle embeder sender alle sager til embedslægen, andre ingen, se herom ovenfor under pkt. 4.2.1. Det har været overvejet, om alle eller nogle lægeerklæringer skulle gennemgås af embedslægeinstitutionen, i København stadslægen, inden statsamtet eller retten gør brug af dem. Hvis ordningen skulle indføres, kunne det overvejes at gøre den obligatorisk, så den også skulle omfatte hospitalslægers erklæringer, selv om nogle vil synes, at det vil være overadministration. Baggrunden er erklæringernes centrale rolle, ikke mindst når så mange sager behandles skriftligt. Det betyder også noget, at temaerne for erklæringerne, både med hensyn til om betingelserne for **værgemål**, jf. udkastets §§ 5-7, og med hensyn til om den pågældende med nytte kan udtale sig, jf. udkastets § 19, stk. 1, er så specifikke. Udvalget har på mange måder været tiltalt af en ordning, hvorefter alle lægeerklæringer skulle passere embedslægeinstitutionen med henblik på en faglig gennemgang af, om erklæringen opfylder de almindelige krav til lægeerklæringer. Udvalget er imidlertid afstået herfra. I dag ser embedslægerne kun omkring halvdelen af **afumyndiggørelsessagerne**, og en obligatorisk forelæggelse ville indebære en betydelig aktivitetsudvidelse for embederne, når også henses til den forøgelse af antallet af værgemålssager, udvalget forventer. Efter de foreliggende oplysninger kan opgaven ikke tilpasses embedslægernes øvrige opgaver. Hertil kommer den forsinkelse, dette

yderligere led i sagsbehandlingen ville indebære. Behovet for forelæggelse vil også mindskes, dersom der, som der er hjemmel til i udkastets § 23, stk. 2, gives generelle forskrifter for erklæringerne.

Udvalget forudsætter, at der som hidtil er mulighed for at forelægge *konkrete sager* for embedslægerne, *hvis* statsamterne og byretten finder dette *nødvendigt*. Det kan skyldes de individuelle forhold, hvorunder erklæringen er udformet, særegenheder ved erklæringens indhold eller tilstandens usædvanlige karakter.

En vurdering fra *Retslægerådet* kommer efter udvalgets opfattelse så godt som aldrig på tale, medmindre der foreligger modstridende lægelige udtalelser, eller lægeerklæringen har måttet baseres på undersøgelser, der ikke er af nyere dato.

Antagelig vil det kun *sjældent* forekomme, at *lægen*, der har afgivet udtalelsen, *indkaldestil retten* for at uddybe den. Hvis den, sagen angår, modsætter sig værgemålet, kan det dog måske komme på tale.

4.2.6. Et yderligere problem er, på *hvilket grundlag* lægeerklæringen *udarbejdes*, idet det må forudsættes, at den er af nyere dato. I de fleste tilfælde har den læge, der udfærdiger erklæringen, i forvejen en aktuel kontakt med den pågældende, hvadenten denne er på et hospital eller institution med jævnligt lægetilsyn, eller der er tale om den praktiserende læge. I atter andre tilfælde er der ikke problemer med at få vedkommende til frivilligt at lade sig undersøge, f.eks. af embedslægen. Ellers må grundlaget for lægeerklæringen være ældre hospitalsjournaler, den praktiserende læges journalkort med indtryk fra tidligere konsultationer eller lignende. Retslægerådets vurdering kan som nævnt muligvis være en hjælp i disse sager.

Udvalget har *ikke* foreslået regler om, at der under sagen skal være *pligt* for den, sagen angår, til at *underkaste sig en lægeundersøgelse*. Dette ville kræve et særlig regelsæt, og en undersøgelse under tvang med et tema, som der her er tale om, ville næppe være særlig hensigtsmæssig. Reglen om obligatorisk lægeerklæring i de fleste sager må således forstås med den modifikation, som følger af, at der ikke er adgang til at gennemføre lægeundersøgelse tvangsmæssigt. Problemet opstår antagelig kun i ekstraordinære tilfælde. Hvis den pågældende ikke vil medvirke til en undersøgelse eller modsætter sig, at der indhentes en lægeerklæring, må statsamtet oversende sagen til retten, jf. udkastets § 13, stk. 2. Retten må da på anden måde søge godtgjort, om betingelserne er opfyldt og overveje de fremkomne beviser. Oplysninger kan være udtalelser på grundlag af ældre lægeundersøgelser og med bidrag fra **patient**-kort eller gamle hospitalsjournaler. Det kan også være erklæringer fra myndigheder, institutioner eller socialmedarbejdere med en aktuel opfattelse af den pågældendes tilstand. Vidneudsagn fra familiemedlemmer, venner eller

andre med kendskab til forholdene kan også overvejes. En mulighed, der kunne komme på tale i disse undtagelsestilfælde, ville være, at værgemålet ikke kan iværksættes.

4.2.7. *Reglen* om lægeerklæringer foreslås placeret i værgemålsloven, jf. udkastets § 18, stk. 2. Det skyldes bl.a. overvejelser om, hvornår erklæringen skal foreligge. I de tilfælde, hvor offentlige myndigheder retter direkte henvendelse til statsamtet eller står bag et initiativ fra pårørende, må det være naturligt, at der med henvendelsen til statsamtet følger en lægeerklæring med de relevante oplysninger.

Følger der ikke nogen lægeerklæring med anmodningen, må statsamtet eller retten indfordre en sådan. Imidlertid opstår det spørgsmål, om læger kan udstede erklæringer til brug for statsamtet eller retten uden vedkommendes samtykke, noget der som regel ikke kan opnås, fordi den pågældende forudsætningsvis næsten altid vil være ude afstand til at forstå problemstillingen. Efter *lægelovens* § 9 er læger under ansvar efter borgerlig straffelovs §§ 152-152 f forpligtet til at iagttage *tavshed* om, hvad de under udøvelsen af deres kald erfarer eller får formodning om angående privatlivet tilhørende hemmeligheder, medmindre de ifølge lovgivningen er forpligtet til at udtale sig, eller medmindre de handler i berettiget varetagelse af en almen interesse eller af eget eller andres tarv.

Oplysninger om f.eks. helbredsforhold må som hovedregel anses at vedrøre *rent private forhold*, jf. herved også *forvaltningslovens* § 28, stk. 1. Lægen kan videregive oplysninger, hvis den, oplysningen angår, har givet samtykke hertil, f.eks. i forbindelse med at vedkommende selv har anmodet om **værgemål**. Derudover kan sådanne oplysninger efter forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 2-4, videregives, når det følger af lov eller bestemmelser fastsat i henhold til lov, at oplysningen skal videregives, når videregivelsen sker til varetagelse af private eller offentlige interesser, der klart overstiger hensynet til de interesser, der begrundet hemmeligholdelse, herunder hensynet til den, oplysningen angår, eller når videregivelse er et nødvendigt led i sagens behandling eller er nødvendig for, at en myndighed kan gennemføre tilsyns- eller kontrolopgaver. Om oplysningerne efter disse regler kan indgå i en værgesag, må bero på en konkret afvejning. Man vil måske kunne nå frem til, at lægen er berettiget til at videregive oplysninger om helbredsforhold til statsamtet, hvis det er af afgørende betydning for den pågældende, at værgemål iværksættes, idet samtykke ikke kan opnås, f.eks. fordi den pågældende er bevidstløs. Retsstillingen vil imidlertid være usikker for dem, der i praksis skal træffe afgørelsen. På baggrund af de gældende tavshedspligtsregler foreslår udvalget derfor, at der skabes hjemmel for, at statsamtet og retten kan indhente lægeerklæringer uden samtykke fra den, sagen angår, jf. udkastets § 18, stk. 4.

Reglen suppleres af § 23, stk. 2, der giver hjemmel til at fastsætte nærmere forskrifter om udformningen af erklæringerne m.v.

4.2.8. Udvalget har overvejet, om lægeerklæringer til brug for værgemåls-sager burde *betales* af den, der sættes under værgemål, fordi værgemålet er en hjælpeforanstaltning for den pågældende. Betalingsforpligtelsen skulle ikke gælde, hvis vedkommende opfylder betingelserne for at få fri proces, elter hvis anmodningen om værgemål ikke bliver imødekommet. Af praktiske grunde har udvalget afstået fra at foreslå en sådan betalingsordning. Udgifterne til erklæringerne i den enkelte sag vil være af forholdsvis begrænset omfang, og det kan antagelig ikke kræves, at lægen selv skal indkræve pengene og bære risikoen for, at der betales. Det offentlige måtte derfor lægge pengene ud. Omkostningerne ved at administrere ordningen, at træffe betalingsafgørelse og at indkræve pengene vil antagelig som regel overstige det, der kan fås ind.

Udvalget foreslår derfor, at den myndighed, der skal træffes afgørelse, dvs. statsamtet eller retten, afholder udgiften herved. Dette slås fast i lovudkastets § 18, stk. 5. Som det fremgår af oplysningerne ovenfor under pkt. 3.2.I., er det en anden ordning end i dag, hvor politiet i hvert fald i en del kredse selv betaler for lægeerklæringerne. Rekvireres erklæringen af retten, afholdes udgiften som sagsomkostning, se herom retsplejelovsudkastets § 465.

4.2.9. Der kan være behov for **nærmere forskrifter** til lægerne om kravene til erklæringen, eventuelt at der udarbejdes en vejledning og særlig blanket⁷⁾. Det foreslås derfor, at justitsministeren efter forhandling med sundhedsministeren kan fastsætte nærmere regler om kravene til og udformningen aflægeerklæringer, jf. udkastets § 23, stk. 2.

4.3. Udtalelser fra institutioner.

4.3.1. Som det fremgår af oplysninger fra udvalgets undersøgelse af byretsdomme fra halvåret 1989-90, var mindst 65 pct. *på institution* ved umyndiggørelsen, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.5. Tilknytningen til plejehjemmet og varigheden af det forudgående ophold fremgik ikke af dommene.

4.3.2.1 de tilfælde, hvor den, sagen angår, varigt har tilknytning til en institution, er det efter udvalgets opfattelse naturligt, at der indhentes oplysninger herfra til brug ved afgørelsen om værgemål m.v. Der vil oftest til institutionen være knyttet personale med en professionel baggrund og træning i at iagttage den persongruppe, den pågældende tilhører.

Udvalget har derfor i lovudkastets § 18, som stk. 3, indsat en regel, hvorefter-

⁷⁾ I Sverige er udarbejdet blanketter, som lægerne skal udfylde, se Socialstyrelsens föreskrifter af 2. maj 1990 om läkarintyg för utredning i ärenden om förordnande av god man och förvaltare (SOS FS 1990:4) som ændret ved kungörelse af 26. september 1990 (SOS FS 1990:19).

ter statsamtet eller retten skal indhente *oplysninger* fra *institutionen*. Det er en betingelse, at den pågældende *bor* her. Ophold af midlertidig karakter på en institution, f.eks. et hospital, medfører således ikke, at hospitalsafdelingen skal spørges. Om bopælskriteriet se i øvrigt ovenfor under pkt. 2.2.

Institutionsbegrebet er ikke entydigt. Af betydning for, om der skal spørges, er, om der er en ledelse, der kan afgive en kvalificeret udtalelse. Kun, hvis dette er tilfældet, træder forpligtelsen efter § 18, stk. 3, i kraft. I andre tilfælde, f.eks. ved visse boligfællesskaber, er der ingen pligt til at spørge. Mulighed herfor er der altid efter udkastets § 18, stk. 4.

Som det fremgår af udkastets § 18, stk. 3, er de *sagsgrupper*, hvori der skal indhentes en udtalelse fra institutionen, afgrænset på samme måde som i stk. 2. Der henvises derfor til bemærkningerne ovenfor under pkt. 4.2.3.

Udtalelser af den nævnte art falder ind under de offentligt ansattes *tavs-hedspligt*. Som omtalt ovenfor under pkt. 4.2.7. om lægeerklæringer, er der i lovudkastet et særligt § 18, stk. 4, for at overvinde den vanskelighed. Reglen er udformet således, at den også fritager personalet på institutionerne for tavshedspligt og muliggør, at de kan afgive erklæringer efter stk. 3.

Statsamtet eller retten skal ikke indhente en udtalelse, hvis der allerede i sagen foreligger oplysninger fra institutionen. Det vil være tilfældet, hvis institutionen har taget det første skridt til værgemålssagen, og anmodningen derfor indeholder en vurdering herfra, eller hvis oplysninger fra personalet foreligger på anden måde, f.eks. i en politirapport.

4.4. *Den pågældendes egen stilling.*

4.4.1. Det forekommer som udgangspunkt naturligt, at retten får *oplysninger* fra *den*, der *søges umyndiggjort*, og som således er part i sagen. Retten kan i kraft af officialprincippet, se ovenfor under pkt. 4.1., anmode vedkommende om at komme til stede i retten for at afgive forklaring. Efter gældende ret kan dette ikke ske tvangsmæssigt, idet vidnetvangsmidlerne ikke kan anvendes, da den pågældende har status som part. Udebliver den, der søges umyndiggjort, eller vil vedkommende ikke lade sig lægeundersøge, må retten som ovenfor nævnt afgøre sagen på grundlag af erklæringer fra læger, der i forvejen kender den pågældende, forklæringer fra vidner, eventuelt indkaldt af retten, samt sagkyndige udtalelser afgivet på det foreliggende grundlag, herunder efter en gennemgang af indenretlige vidneforklæringer. Det følger af sagens indispositive karakter, at der ikke kan afsiges udeblivelsesdom⁸⁾.

⁸⁾ Retsplejelovskommentaren, 4. udg., 1989, bind 1, s. 13-14.

Efter retsplejelovens § 460, stk. 3, kan retten undlade at indkalde parterne til et retsmøde, hvis den, der søges umyndiggjort befinder sig i en sådan tilstand, at han ikke forstår betydningen af umyndiggørelsen.

4.4.2. Udvalgets *domstolsundersøgelse* har som nævnt ovenfor under pkt. 1.3. vist, at sagsbehandlingen hovedsagelig var skriftlig. Af de 263 umyndiggørelsessager ved byretterne i halvåret 1989-90 blev 225 eller 85 pct. afgjort på skriftligt grundlag og således uden egentligt retsmøde. Kun i 29 sager eller i godt 10 pct, fremgik det af oplysningerne, at vedkommende var *til stede* i retten, medens ni retsmøder blev afholdt uden vedkommende var mødt frem.

I tre sager med beskikket advokat blev der afholdt et egentligt retsmøde uden vedkommendes tilstedeværelse. De endte alle med umyndiggørelse:

76-årig enke var ikke mødt trods en forkyndt tilsigelse. Den beskikkede advokat oplyste, at han under besøg hos enken ikke kunne opnå nogen stillingtagen, hvorfor han påstod begæringen afvist. Endnu en advokat, som skulle være værge, mødte også. Endelig mødte en speciallæge og forklarede i tilslutning til erklæringen.

Eneste barn protesterede mod umyndiggørelse af hans 81-årige moder, der var enke og på plejehjem. Den beskikkede advokat protesterede ikke. Ifølge en lægeerklæring forstod kvinden ikke betydningen af en umyndiggørelse. Der berammedes et retsmøde, og tidspunktet blev forkyndt for sønnen. Denne mødte ikke.

Politimesteren begærede 57-årig fraskilt mand, der for tiden var på en psykiatrisk hospitalsafdeling som paranoid, umyndiggjort på grund af en fogedsag. Amtet havde afslået at beskikke en ad hoc værge. Der var afholdt et retsmøde, hvor vedkommende ikke ønskede at deltage. Den beskikkede advokat påstod frifindelse. Ifølge en lægeerklæring indebar tilstanden ikke, at han ikke forstod betydningen af en umyndiggørelse. Umyndiggørelsen blev anket, men stadfæstet af landsretten.

I seks andre umyndiggørelsessager, hvor den pågældende ikke mødte frem og der ikke var beskikket advokat, var formålet med retsmødet en vidneførsel.

I tolv sager erklærede den, der ønskedes umyndiggjort, sig indforstået hermed. I fire af de tolv skete dette, uden at der var beskikket advokat for vedkommende. Fra en af dem skal refereres :

90-årig kvinde kunne ifølge hospitalserklæringen 'formentlig forstå betydningen af en umyndiggørelse. Det er mere tvivlsomt, hvorvidt patienten ved fremmøde i retten kan forstå, hvad der foregår'. Ifølge dom-

men havde retten en samtale med kvinden, som erklærede sig indforstået med at blive umyndiggjort.

I *otte* tilfælde med beskikket advokat erklærede vedkommende sig i retten som nævnt indforstået med foranstaltningen. En af dem havde ifølge lægeerklæringen ikke kunnet forstå den fulde betydning af umyndiggørelsen. En anden - en ældre mand, som ifølge lægeerklæringen burde høres i retten - havde forinden en samtale med den beskikkede advokat på hospitalet, ligesom manden besøgte et plejehjem, hvorefter han i retten erklærede at han ikke længere ville modsætte sig ophold der. For så vidt angik en tredje var det ifølge lægeerklæringen 'tvivlsomt, om han til fulde forstår, hvad en umyndiggørelse indebærer, men han vil udmærket kunne afhøres i retten'. I en fjerde sag blev retten sat på et psykiatrisk hospital, hvor også en fætter var til stede.

I *17 af* de 29 sager med tilstedeværelse af den, der ønskedes umyndiggjort, var formålet, at vedkommende fik *lejlighed* til at *udtale sig*. I *fire* skete dette, uden at der var beskikket advokat. Tre af disse skal refereres:

Om en 89-årig senil dement mand anførtes i overlægeerklæringen, at 'det er yderst tvivlsomt, om han forstår betydningen af umyndiggørelse, og det vurderes, at han ikke vil være i stand til at møde i retten og forstå, hvad der foregår'. Den pågældende søgtes ifølge dommen afhørt i retten, 'men det var ikke muligt at kommunikere med ham'.

82-årig kvinde, som led af kronisk sygdom i centralnervesystemet, blev søgt afhørt i retten, men 'det har ikke for retten været muligt at kommunikere med '.

I en sag om en 79-årig senil dement ugift kvinde, der var foreløbig umyndiggjort, mødte værgeren, der var advokat, en juridisk konsulent fra kommunen, en sagsbehandler og en kontaktperson sammen med kvinden, der besvarede spørgsmål. Samtalen refereres i dommen over femten linier, hvorefter der i præmisserne anførtes, at det ved kvindens forklaring og fremtræden fandtes ubetænkeligt at anse umyndiggørelsesbetingelserne for godtgjort.

I *tretten* sager var vedkommende og advokaten *til stede sammen* i et retsmøde. I to sager gav dette sig ikke udslag i dommen. Fra de resterende elleve skal gengives:

Om en 47-årig åndssvag kvinde nævntes blot: 'Retten har sammen med den . . . beskikkede advokat haft en samtale med . . . på dennes bopæl'.

Retsmøde om en 83-årig senil dement kvinde blev ifølge dommen holdt på bopælen. Den beskikkede advokat protesterede ikke mod umyndiggørelsen.

Om en 84-årig kvinde oplystes i dommen, at hun i retten blev gjort bekendt med begæringen, som hun ikke syntes at forstå og ikke havde taget stilling til. Den beskikkede advokat tiltrådte umyndiggørelse.

Dommeren havde ifølge dommen på hospitalet under overværelse af en plejer og kontaktpersonen en samtale med en 50-årig schizofren kvinde, 'hvorunder denne ikke gav indtryk af forståelse for umyndiggørelsens betydning'.

88-årig kvinde led ifølge lægeerklæringen af paranoid psykose. Det kunne ifølge lægeerklæringen 'ikke udelukkes, at hun forstår, hvad en umyndiggørelse indebærer, men det er vanskeligt at konstatere, eftersom hun ikke siger noget. Af samme grund vil der næppe komme noget brugeligt ud af at høre hende i retten'. Dommeren beskikkede en advokat og søgte forgæves sammen med denne at få kvindens stillingtagen til sagen.

Ifølge lægeerklæring kunne det ikke udelukkes, at man kunne afhøre en **61-årig** schizofren kvinde i retten med et vist udbytte. Ifølge dommen forsøgte man, og gengav fra retsbogen: 'NN har svært ved at udtrykke sig. Hun kunne ikke huske sin fødselsdag. Hun var ikke klar over, hvad umyndiggørelse eller værge er. Hun er glad for sin søster, der besøger hende. Hun var ikke klar over, at hendes mor var død'. Den beskikkede advokat protesterede ikke mod begæringen.

Om en 90-årig senil dement kvinde oplyses i dommen, at retsmøde blev afholdt på hendes bopæl. Den beskikkede advokat havde tidligere protesteret mod umyndiggørelse, men efter at Retslægerådets erklæring var afgivet, oplyste advokaten, at hun ikke har yderligere bemærkninger.

Ifølge lægeerklæringen om en 67-årig præsenil mand var det ikke muligt at få belyst sagen yderligere, f.eks. ved at bede patienten møde i retten. I dommen er anført, at retten under afhøring af manden konstaterede, at dennes udsagn for en stor del var i strid med virkeligheden.

Om en 90-årig kvinde oplystes i lægeerklæringen, at hun var i stand til konsekvent at nægte plejehjemsanbringelse, og lægen mente at patienten forstod betydningen af umyndiggørelse og godt ville kunne høres i retten. Den beskikkede advokat besøgte kvinden under overværelse af

en sygeplejerske, der var i stand til at råbe meget højt. Ifølge en skrivelse fra advokaten var kvinden absolut meget stædig og så helt urealistisk på sin egen situation. Plejehjemmet er vederstyggeligt for hende, sagde hun. Da hun fortsat absolut afslog en frivillig flytning til plejehjem, ville det også efter advokatens mening være nødvendigt med en personlig umyndiggørelse. I et retsmøde var det ikke muligt at få en egentlig forklaring fra kvinden, der bestemt afviste at komme på plejehjem, uden det dog var muligt at få en begrundelse herfor. Ved en beskrivelse af et plejehjem som et sted, hvor hun kunne medtage sine egne ting, og hvor hun blev passet og plejet, var hun dog indforstået med at tage ophold på sådan institution.

Om en 74-årig anførtes i lægeerklæringen, at hun konsekvent modsatte sig plejhjemsanbringelse. En datter vedstod i retten sin begæring om moderens umyndiggørelse, medens moderen protesterede herimod. Den beskikkede advokat erklærede, at det ønskede værgemål var nødvendigt for at sikre den fornødne pleje fremover.

Om en 35-årig åndssvag kvinde, der skulle arve 200.000 kr., afgav embedslægen en erklæring, hvorefter den pågældende ikke generelt burde umyndiggøres. Retten havde en samtale med kvinden under overværelse af skifterettens medhjælper, der var advokat, den under dødsbobehandlingen beskikkede ad hoc værge, der var sagsbehandler i kommunen, og den beskikkede advokat under umyndiggørelsessagen. Kvinden gav under samtalen rimeligt indtryk af at være orienteret om tid og sted, men hun havde ikke nogen som helst forstand på penges værd, og hun kunne slet ikke udtale sig om, hvad hun skulle bruge de mange penge til. Skifteretsmedhjælperen fastholdt på en søsters vegne umyndiggørelsespåstanden, som den beskikkede værge og ad hoc værgen tilsluttede sig. Derefter blev hun trods lægeerklæringernes ikke helt entydige indhold formueretligt umyndiggjort.

4.4.3.1 en rapport, Gamle Dementes Menneskerettigheder, udarbejdet i 1990 af en arbejdsgruppe under Det danske Center for Menneskerettigheder, er det anført, at gældende praksis, hvorefter umyndiggørelse kan ske uden høring af den pågældende eller en repræsentant for denne, harmonerer dårligt med de krav der stilles til en retfærdig rettergang i Den europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6, stk. 1. Artiklen er gengivet og omtalt ovenfor under pkt. 2.1. Da en umyndiggørelse medfører indgreb i den umyndiggjor-

tes retlige handleevne, anføres det i rapporten, at den demente eller en repræsentant for denne altid bør høres i en sådan sag⁹⁾).

4.4.4. *Udvalget har overvejet*, om der bør fastsættes regler om, at retten eller statsamtet *altid* skal *høre* den, der ønskes sat under værgemål, således at vedkommende selv er til stede, når sagen behandles. En sådan regel kan umiddelbart forekomme naturlig, idet den vil være i overensstemmelse med almindelige retsplejemæssige principper samt god forvaltningsskik.

Imidlertid gør særlige forhold sig gældende på dette område. Som det fremgår af udvalgets undersøgelser vil den, sagen angår, i de fleste tilfælde befinde sig i en sådan tilstand, at den pågældende ikke med nytte kan udtale sig om værgemålsspørgsmålet, f.eks. den svært demente gamle eller den bevidstløse. En regel om obligatorisk forsøg på at få en stillingtagen ville i øvrigt i mange tilfælde betyde, at statsamtet skulle holde møde eller retten sættes på et hospital, et plejehjem eller på en anden institution, fordi vedkommende ikke uden betydelige vanskeligheder og anstrengelser kan bringes til retten.

Heroverfor står, at en regel om, at den, der søges sat under værgemål, skal komme til stede, også har et andet formål. Dermed kan den uafhængige og besluttende myndighed danne sig et personligt indtryk af vedkommendes tilstand og forhold. Derigennem sikrer man sig også bedst mod mulige misbrug af værgemålsinstituttet. Under en tankegang, som forekommer noget fremmed her i landet, kan lægges vægt på, at der ikke er fare for, at sindssygdom og lignende bruges som skalkeskjul for, at politiske afvigere m.v. berøves deres retlige og personlige handleevne¹⁰⁾).

Med de kompetenceregler, der foreslås i udkastets §§ 13 og 22, finder udvalget ikke, at Den europæiske *Menneskerettighedskonvention*, artikel 6, stk. 1, gengivet ovenfor under pkt. 2.1., tvinger til at gennemføre en høringsregel i alle værgemålssager. Det hænger sammen med, at de særligt vanskelige sager skal oversendes til retten efter § 13, stk. 2. I de værgemålstilfælde, hvor der bliver spørgsmål om handleevnefratagelse, jf. udkastets § 6, er der i § 13, stk. 3, også foreskrevet domstolsbehandling. Endelig er det i § 22 bestemt, at alle administrative afgørelser i værgemålssager efter § 5 eller §§7-10 kan forlanges indbragt for retten med henblik på en fuldstændig ny prøvelse, se også nedenfor under pkt. 9.

Under værgemålsretssagerne er der særlige sikkerhedsgarantier. I relation til spørgsmålet om høring af den, sagen angår, har retsplejelovsudkastets § 460 særlig betydning. Efter denne regel skal vedkommende have beskikket

⁹⁾ Gamle Dementes Menneskerettigheder, - rapport fra en arbejdsgruppe, Det Danske Center for Menneskerettigheder, 1990, s. 85.

¹⁰⁾ Sag Winterwerp, series A, vol. 33, pr. 37.

en advokat i alle værgemålssager. Advokaten skal repræsentere og bistå vedkommende, se nedenfor under pkt. 5.4. Hermed sikrer samfundet, at vedkommende kommer til orde, hvis det er muligt.

I overvejelserne er tillige indgået, at menneskerettighedskonventionens artikel 6 ikke indeholder et ubetinget krav om, at den pågældende er til stede under domsforhandlingen¹¹). Konventionsmyndighederne har fundet, at personligt fremmøde er nødvendigt i visse sager, særligt hvis den pågældendes 'personal character' er af afgørende betydning¹²). På denne baggrund må det formentlig antages, at konventionen stiller krav om, at en domstol, der omfattes af artikel 6, skal høre den pågældende og/eller dennes advokat, inden der træffes afgørelse om værgemål. Dette gælder dog ikke, såfremt der er adgang til en hurtig prøvelsesmulighed for en domstol eller en appelinstans, idet artikel 6 da kun skal overholdes i prøvelses- eller appelinstansen.

4.4.5. *Resultatet af udvalgets overvejelser* tv'blevet den udtrykkelige regel i udkastets § 19, stk. 1, hvorefter den, sagen angår, har *ret* til at *udtale* sig i statsamtet. Dette er den *teoretiske hovedregel*. Mødet i statsamtet kan imidlertid undlades, hvis vedkommende ikke med nytte kan udtale sig om spørgsmålene. Undtagelsen vil antagelig i praksis komme til at dække størstedelen af sagerne.

Som det fremgår af udkastet, er kriteriet for, hvornår statsamtet kan undlade at spørge den pågældende, ændret, således at det afgørende bliver, om denne *med nytte* kan *udtale* sig om spørgsmålet, jf. udkastets § 19, stk. 1. Kriteriet er anderledes end efter den gældende retsplejelovs § 460, stk. 3, om fremmøde i retten, idet udvalget finder det for meget at forlange forståelse for betydningen af foranstaltningen. Selv om den pågældende ikke har en forståelse af værgemålsbegrebet, dets juridiske betydning og rækkevidde, kan det tænkes, at vedkommende på relevant måde vil kunne udtale sig om sine ønsker med hensyn til konkrete, aktuelle problemer inden for et kommende værgemålsområde, f.eks. plejhjemsanbringelse og hvad der skal ske med pengene, hvem der som værge skal bistå med at administrere osv. Udtalelser herom bør så vidt muligt tages i betragtning, når der skal træffes afgørelse i sagen. Med det foreslåede kriterium vil der også skulle indhentes en udtalelse fra den pågældende, selv om denne på forhånd har givet samtykke til foranstaltningen eller endog selv har anmodet herom. I disse tilfælde må det nemlig antages, at den pågældende vil kunne udtale sig om værgemålet.

Det kan *ikke* kræves, at statsamtsjuristen selv skaffer sig et *personligt indtryk* af den pågældende *med henblik på* en vurdering af, om den pågældende

¹¹) Digest-tillæg, afsnit 6.1.1.4.6.3., samt Fawcett: The application of the European Convention on Human Rights, s. 158.

¹²) App. 434/58, Yearbook 354,370.

kan afhøres med *nytte*. Som hovedregel vil det efter udvalgets vurdering være tilstrækkeligt, at dette fremgår af lægeerklæringen med de krav, der i udkastets § 18, stk. 2, stilles hertil, samt af en eventuel institutionsudtalelse, jf. § 18, stk. 3.

I andre lignende regler om drøftelser, nemlig med børn i forældremyndigheds-, samværsrets- og adoptionssager, er det anført, at 'samtalen kan undlades, hvis den må antages at være til skade for barnet', se den gældende myndighedslovs § 26 og adoptionslovens § 6, stk. 1. En tilsvarende undtagelse fra samtalekravet har ikke nogen mening i værgemålssager. Kan den, sagen angår, med nytte udtale sig, kan det vanskeligt tænkes, at samtalen vil skade. Fører sagen til en værgebeskikkelse, skal vedkommende alligevel orienteres herom og have medindflydelse, jf. udkastets § 26. Noget andet er, at det kan tænkes at skade vedkommende at blive bekendt med oplysninger i sagen, f.eks. indholdet af lægeerklæringer, og herom findes en regel i retsplejelovsudkastets § 461, stk. 2, se herom også nedenfor under pkt. 4.4.8.

I *praksis* vil formentlig langt de fleste administrative sager som nævnt kunne afgøres, uden at den pågældende spørges, fordi denne ikke med nytte vil kunne udtale sig om spørgsmålet. Sagen vil dermed som regel kunne afgøres på skriftligt grundlag.

4.4.6. Retsstillingen, hvis værgemålssagen behandles i *retten*, er noget anderledes. Det skyldes den måde, domstolenes kompetence er afgrænset på, se ovenfor under pkt. 2.1.4 og 4.4.4. Domstolene har i nogen grad en rolle som kontrollant og som sidste instans. Her kan man finde, at den, værgemålssagen angår, skal have en mere central rolle, og at det afgørende ikke som ved statsamtet kan være 'nyttevirkningsbetragtninger', jf. udkastets § 19, stk. 1. Der må gøres noget andet og mere for at afklare vedkommendes situation.

Med sådanne overvejelser kommer advokaten til at spille en central rolle. Som det fremgår af retsplejelovsudkastets § 460 og redegørelsen nedenfor under pkt. 5.3. forslår udvalget, at der skal beskikkes advokat i alle retssager efter værgemålsloven. Udvalget forudsætter som omtalt under pkt. 5.4., at advokaten altid tager kontakt med sin klient, at advokaten skønner over muligheden for og det hensigtsmæssige i, at klienten er til stede under domsforhandlingen, samt at advokaten i modsat fald over for retten redegør for klientens tilstand og situation. Hermed er kravene i menneskerettighedskonventionens artikel 6, stk. 1, for så vidt tilgodeset.

Udvalget finder, at kriterierne for om den, sagen angår, skal have tilbud om at overvære domsforhandlingen og dermed mulighed for at komme til orde, må være andet end det, der som omtalt ovenfor under pkt. 4.4.5. gælder ved den administrative behandling i statsamtet, nemlig om vedkommende

med nytte kan udtale sig. Den pågældende *skal*, som det fremgår af udkastets § 19, stk. 2, *udtale sig i retten, medmindre* det i konkrete tilfælde *ikke* skønnes *påkrævet*. Afgørelse herom må træffes af retten efter en vurdering af sagens karakter og problem samt på grundlag af oplysningerne om parten. De sidste vil ikke alene være den lægeerklæring, der altid vil foreligge, jf. udkastets § 18, stk. 2, men også den institutionsudtalelse, der ofte vil indgå i akterne, jf. § 18, stk. 3, og ikke mindst de oplysninger der kommer fra den beskikkede advokat, jf. retsplejelovsudkastets § 460. Vidneforklaringer kan også få betydning for overvejelserne. Resultatet vil som nævnt antageligt også afhænge af sagens karakter. Skyldes statsamtets betænkeligheder ved at afgøre sagen, jf. udkastets § 13, stk. 2, den pågældendes egen holdning, må dommeren så godt som undtagelsesfrit danne sig sit personlige indtryk. Har vedkommende anket sagen, gælder det samme antageligt i landsretten. Under sagen efter udkastets § 22 taler meget for i videst muligt omfang at få den, hvis værgemål skal prøves, til stede i retten. Dette må også gælde, selv om det er andre, der har indbragt sagen.

Med den systematik, udvalget har valgt, se herom ovenfor under pkt. 2.1.4.9, kunne der anføres gode grunde til, at reglen om ret til at udtale sig i retten hørte hjemme i retsplejelovsudkastet som et stk. i § 461. Udvalget har valgt placeringen i værgemålslovudkastet som § 19, stk. 2, fordi reglen har nøje sammenhæng med stk. 1, og for at give et samlet indtryk i værgemålsloven af retsstillingen under værgemålssagen for den, sagen angår.

4.4.7. Et særligt spørgsmål er, om retten kan *pålægge* den, sagen angår, *at komme til stede og afgive forklaring*. Det kan retten ikke i dag, hvor vedkommende har almindelig partsstilling. Dette indebærer, at retten som i andre civile sager kan tillægge det bevismæssig betydning, hvis parten ikke møder personligt frem, idet modpartens fremstilling kan lægges til grund for afgørelsen. Princippet kaldes fakultativ processuel skadevirkning. Retten vil dog sjældent lade den pågældendes udeblivelse få denne virkning i umyndiggørelsessager, der er undergivet officialmaksimen, se ovenfor under pkt. 4.1.

Udvalget har overvejet, om der skal indføres en regel om, at den, sagen angår, kan indkaldes efter vidnereglerne. Noget sådant gælder om forældre under forældremyndighedstvister, jf. retsplejelovens § 450, stk. 2. Dette indebærer en pligt til at møde og svare på spørgsmål, jf. retsplejelovens § 168, se om tvangsmidler retsplejelovens § 178, hvorefter vidner bl.a. efter rettens bestemmelse kan afhentes af politiet. Udvalget er dog betænkelig ved at gennemføre en sådan regel. Hvis den pågældende ikke frivilligt ønsker at møde i retten, må det anses for temmelig tvivlsom, hvorvidt anvendelse af vidnetvangsreglerne vil føre til et rimeligt resultat.

4.4.8. Endnu et spørgsmål er, hvordan *mødet* i statsamtet eller retsmødet

skal *afvikles*. Det kan ikke holdes skjult for den, sagen angår, at mødet afholdes i anledning af en værgemålssag. Ellers ville partsbeføjelserne blive illusoriske. Når afgørelsen er truffet, og en værge beskikket, skal den, der er kommet under værgemål, da også orienteres om den nye retstilstand.

Derimod er det *ikke* nødvendigt, at *alle enkeltheder om* baggrunden for værgemålsanmodningen altid *lægges frem* for den syge eller svage. Der vil være tilfælde, hvor det kan *skade* vedkommende at få kendskab til, f.eks. en livstruende sygdom. *Statsamtet* kan efter forvaltningslovens § 15, stk. 1, begrænse en parts ret til aktindsigt i det omfang, dennes interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til den pågældende selv. *Retten* kan ifølge retsplejelovsudkastets § 461, stk. 2, når særlige omstændigheder taler for det, bestemme, at den, sagen angår, ikke må overvære bevisførelsen eller en del af denne. Den pågældende skal efter 2. pkt. i så fald, inden sagen afgøres, gøres bekendt med de fremkomne oplysninger, medmindre dette vil stride mod de hensyn, der har ført til udelukkelsen.

4.4.9. Særlig sagsbehandling er nødvendig ved samværgemål, hvor det efter lovudkastets § 7 kræves, at den pågældende *selv anmoder* om foranstaltningen. Her har et møde andre funktioner. Anmodningen vil blive bekræftet direkte over for statsamtet, der således kan kontrollere, at den er alvorlig ment og uden relevante forbehold. Forinden vil der kunne vejledes om retsvirkningerne af det skridt, der er ved at blive taget. Dette vil svare til fremgangsmåder, der følges på andre områder inden for statsamtterne. Administrative regler om mødet kan fastsættes med hjemmel i udkastets § 23, stk. 1.

4.4.10. Reglen i udkastets § 19, stk. 1, får afsmittende virkning på statsamtternes administration af kontradiktionsforskriften i forvaltningslovens § 19.1 det omfang, den sagen angår, ikke med nytte kan udtale sig, har det ikke nogen mening at forsøge at gøre vedkommende bekendt med indhentede oplysninger, og forelæggelse kan undlades.

4.5. Orientering af særligt nærtstående.

4.5.1. I gældende ret er der ikke regler om de pårørendes stilling under processen, bortset fra om den, der har indgivet anmodning og dermed er blevet part. Retten må skønne over, om og i hvilket omfang den *nærmeste familie* skal underrettes om en umyndiggørelsesbegæring, og eventuelt indkaldes som vidner. En indkaldelse vil navnlig kunne være hensigtsmæssig, hvis der i familien vides at være uenighed om en umyndiggørelse, eller der er usikkerhed om, hvilken stilling pårørende med tilknytning til og kontakt med den pågældende indtager. Det kan også være praktisk, at den, der forventes beskikket som værge **indkaldes**, jf. retsplejelovens § 460, stk. 1, 2. pkt. Sker ind-

kaldelsen som vidne, kan de sædvanlige tvangsmidler anvendes for at få den pågældende til at møde og afgive forklaring. I praksis er det meget sjældent, at de pårørende indkaldes.

4.5.2. Vidneførsel er sjælden, herunder forklaringer fra nære pårørende. Ifølge *udvalgets undersøgelse* var der seks ud af de 263 sager ved byretterne i halvåret 1989-90, hvor det eneste formål med et retsmøde var en *vidneførsel*, idet der i hver sag var et enkelt vidne. Det var en søn, i to sager en søster og i en fjerde en afdelingssygeplejerske. Kun i et par tilfælde blev forklaringen refereret i dommen:

Sønnen til en 80-årig senil kvinde forklarede, at moderen var total hjælpeløs og helt ude afstand til at tage vare på sin personlige pleje og hygiejne.

Ifølge afdelingssygeplejersken forstod en 84-årig senil dement mand ikke betydningen af en umyndiggørelse.

Der var dog enkelte andre sager, hvor interesserede personer var mødt frem. Det var plejepersonale, kontaktpersoner og sagsbehandlere. Undertiden mødte også den slægtning, der havde taget initiativ til umyndiggørelsen.

4.5.3. Ifølge den *svenske föräldrabalk* kapitel 11, § 16, stk. 2, 1. pkt., skal retten, hvis det behøves, også indhente udtalelser fra ægtefælle og nærmeste slægtninge, overformynderen, en social institution, omsorgsnævnet og socialnævnet. Undlader nogen at efterkomme opfordringen, kan retten i reglen gå ud fra, at vedkommende ikke kan tilføre sagen noget. Efter de for udvalget foreliggende oplysninger er det usædvanligt, at pårørende modsætter sig en anmodning om god man, og når det sker, kommer protesten oftest fra den, som foreslås som god man. Indsigelser fra pårørende som resultat af underretningen behandles i reglen på skriftligt grundlag.

4.5.4. Med de ovenfor under pkt. 4.2. og 4.3 anførte betragtninger omkring lægernes og institutionernes rolle samt de sjældent forekommende reelle muligheder for personlig kontakt med den, foranstaltningen vedrører, finder *udvalget* at der bør indbygges andre elementer i processen. Her kommer de nære pårørende ind i billedet. I de tilfælde, hvor anmodningen er indgivet af en slægtning, vil denne være part, se nedenfor under pkt. 8. Nogen sikkerhed for, at der er bred enighed om initiativet i kredsen, der står vedkommende nær, er der imidlertid ikke. Hvis anmodningen kommer fra en offentlig myndighed, vides i princippet intet om de pårørendes holdning til værgemålet.

De behøver end ikke at vide noget om sagen, f.eks. hvis den pågældende er på en institution, hvor familien ikke kommer. Familieforholdene kan også være uoplyste.

Udvalget mener, at de *allernærmeste pårørende*, navnlig ægtefælle, børn og forældre samt en eventuel værge og/eller samlever eller nogen af dem, bør *underrettes* om, at der er indledt en sag om værgemål, om fratagelse af handeleevnen eller om andre vigtige værgespørgsmål. Dermed sikrer man sig, at de nærtstående bliver bekendt med værgemålsinitiativet, så de kan få lejlighed til at ytre sig negativt eller positivt, før der træffes afgørelse. Orienteringen vil være et nyt element til sikring af retssikkerheden på linje med den pligt til kontradiktion, der gælder efter forvaltningslovens kapitel 5 om partshøring.

En underretningspligt kan *ikke* omfatte *alle* de *pårørende*, der efter udkastets § 16, stk. 1, kan tage initiativ til en værgemålssag. En meddelelse vil som regel kun have selvstændigt indhold for dem, der ikke har kontakt med den, værgemålsanmodningen vedrører. Familien vil normalt drøfte den svages forhold indbyrdes. Kommer slægtninge på besøg på et plejehjem eller en institution, kan det vanskeligt tænkes, at personalet holder overvejelser om et værgebehov hemmelige. Fjerne familiemedlemmer har ikke noget rimeligt krav på at vide noget om en værgemålssag, hvis de ikke har vist interesse for den svage. Spørgsmålet har en stærkt personlig karakter, og den omstændighed, at der er en sag, viser svagheder hos vedkommende, som denne måske ikke ønsker skal blive alment kendt. Under sagen vil der ofte fremkomme oplysninger af personlig og fortrolig karakter, som pårørende efter offentlighedsloven under normale omstændigheder er afskåret fra at få kendskab til. Hertil kommer, at forudsætningen for, at underretningen kan ske og blive effektiv, er, at statsamtet eller retten har kendskab til, hvem familien er. I nogle tilfælde vil det være vanskeligt og tidskrævende at få afdækket familieforholdene og at finde frem til bopælene. Under alle omstændigheder vil en kontradiktion være et forsinkende element i en sag, hvor det ofte vil være af betydning hurtigt at få en legal repræsentant. En videregående underretningspligt kan føre til en omfattende, måske rutinemæssig udpegning af foreløbige værger efter lovudkastets § 21.

Udvalget finder, at underretning i første række bør gives til *ægtefællen*, jf. udkastets § 20, stk. 1, 1. pkt. Pligten hertil får indhold, hvis myndigheder har holdt denne i uvidenhed om værgemålsovervejelser, hvadenten det er af hensynsfuldhed eller af frygt for reaktionen. Af stk. 1, 2. pkt., fremgår, at underretningspligten ikke gælder, hvis ægtefællerne er separerede. Derimod er det uden betydning, om ægtefællerne på grund af uoverensstemmelser har op hævet samlivet, hvilket også vil være vanskeligt for myndighederne at få klarhed over.

Endvidere skal *værgen* eller *samværgen* underrettes, hvis en sådan allerede findes, jf. § 20, stk. 1,1. pkt.

Af familiemæssige grunde og ud fra retspleje- og retssikkerhedshensyn bør der efter udvalgets opfattelse også ved *ugifte*, herunder separerede og skilte, være en vis pligt til at orientere de allernærmeste. Udvalgets undersøgelser viser, at kun en mindre del af dem, der blev umyndiggjort i halvåret 1989-90, var gifte, se ovenfor i kapitel 2. pkt. 1.1.3. Udvalget finder det i almindelighed uacceptabelt, at *børn* skal kunne holdes i uvidenhed om, at deres moder eller fader, nu skal have en værge, og at *forældre* til yngre ugifte, skal kunne komme ud for det samme. Med udkastets § 16 om initiativ kan det komme fra en myndighed, jf. nr. 4 og 5, eller fra et enkelt barn, der formelt bliver modpart. Den svage kan komme til at stå meget alene under en proces, der oftest vil være enkel samt skriftlig og dermed uden retssikkerhedsgarantier i form af en domsforhandling. Er den, sagen angår, ude afstand til at ytre sig fornuftmæssigt, bliver det andres protester, der kan bevirke sagens overgang til retten efter udkastets § 13, stk. 2, og reglen i § 22 om domstolsprøvelse er uden virkeligt indhold, hvis ikke de allernærmeste har kendskab til sagen og resultatet. Yderligere kan anføres, at statsamtet eller retten også af andre grunde har behov for kontakt med den nære familie, idet det ellers kan være svært at finde frem til væргеemner. Det foreslås derfor, som det fremgår af udkastets § 20, stk. 2, at underretningspligten udvides, så børnene, forældrene eller andre *nærtstående* i rimeligt omfang skal underrettes, hvis den, sagen angår, ikke har en ægtefælle.

Der vil være tilfælde, hvor selv den begrænsede *underretningspligt*, der er skitseret i det foregående, vil være *vanskelig*, måske umulig at *opfylde*, ikke mindst med det stigende internationale samkvem. En indvandrer kan have efterladt sin ægtefælle eller børn i udlandet. Børn kan være emigreret uden at bevare nogen kontakt med forældrene. I sådanne, men måske også i andre situationer, kan det være arbejdsmæssigt omfattende og tidskrævende at efterforske familieforholdene og efterspore adressen på den, der efter § 20 skal underrettes. Derfor er der ifølge udkastets § 20, stk. 2, begrænsninger i myndighedernes forpligtelser. Det følger forudsætningsvist af stk. 2, at statsamtet eller retten kun i *rimeligt omfang* skal *undersøge familieforholdene*, og hvem der måtte høre til kredsen af nærtstående, samt finde frem til deres adresser. Omfattende og tidskrævende efterforskninger, navnlig i udlandet, kan ikke kræves, også fordi personer uden en vis kontakt med den, sagen angår, næppe har interesse for værgemålsproblematikken eller viden af betydning for sagens afgørelse.

Selv med kendte familieforhold er *pligten* til *underretning begrænset* til et *rimeligt omfang*. Det er ikke nødvendigt at orientere personer, der ifølge op-

lysningerne i sagen på forhånd kender til værgemålsinitiativet. Det skønnes også rimeligt at indskrænke orienteringen til at omfatte vedkommendes *børn*, hvis de er voksne, *og forældrene* til den, der søges sat under værgemål. Orientering af børn forudsætter, at de har en sådan alder og modenhed, at de forstår skrivelsens betydning, dvs. i hvert fald nærmer sig myndighedsalderen.

Som nævnt skal også *andre* blandt de *nærmeste* underrettes i *rimeligt omfang*. Her kan ikke kræves myndighedsundersøgelse af, om der er muligt interesserede. Fremgår det imidlertid af foreliggende eller indhentede oplysninger i sagen, at der uden for den snævre familiekreds er en eller enkelte, som står den, der ønskes under værgemål, særligt nær, er det rimeligt at orientere denne, f.eks. en samlever, eller disse om sagen. Der kan også være søskende, en ven eller veninde, om hvem det oplyses, at den pågældende, måske som den eneste, har været i daglig eller hyppig kontakt med den, sagen angår, og har udvist interesse for dennes livsvilkår og -forhold.

Rimelighedsafgrænsningen afhænger også af omstændighederne i sagen og de mulige vanskeligheder. Er der oplysninger eller mistanke om uenighed i familien eller om manglende støtte til et familiemedlems værgemålsinitiativ, taler det for at gøre mere end ellers for at opfylde kravet i § 20. Der kan ved skønnet f.eks. også lægges vægt på, om der kun er tale om en mindre udvidelse inden for § 5, eller om de nærmeste af andre grunde inden for kortere tid er blevet underrettet, således at underretning efter en konkret vurdering kan undlades. Generelt må det overlades til statsamtet at foretage en fornuftig afvejning.

Med opbygningen af § 20, stk. 2, og det rimelighedsskøn, der er tillagt statsamtet eller retten, kan *manglende opfyldelse* af underretningspligten ikke bevirke, at værgemålet skulle miste sin gyldighed. § 20 er en processuel regel, og der vil derfor kunne klages til Civilretsdirektoratet over statsamtets beslutning om at undlade at underrette eller kæres til landsretten, såfremt det er byretten, der har forsømt at orientere de nærtstående.

Udvalget har overvejet, i *hvilke sager* underretningspligten skal gælde. Den er naturlig i sager, hvor et værgemål efter § 5 senere og under en selvstændig sag ønskes suppleret med handleevnefratagelse efter § 6. Underretning skal også ske i sager om andre ændringer efter § 9 eller i ophævelsessager efter § 10, samt i tilfælde hvor statsamtets afgørelse indbringes for retten efter § 22, se opregningen i § 20, stk. 1. Endelig følger det af § 20, *stk. 1*, at underretningspligten gælder i sager om *værgebeskikkelse* og ændring heraf, jf. udkastets §§ 11-12.

Ifølge udkastets § 20, *stk. 3*, skal statsamtet eller retten tillige underrette de nærtstående, der har fået underretning efter *stk. 1* eller *stk. 2*, samt værgen om *afgørelsen*, når den foreligger. Dermed får de pågældende mulighed for at

anmode om af få afgørelsen indbragt for retten, se udkastets § 22, eller for at anke en dom til landsretten, jf. retsplejelovsudkastets § 466. Underretningspligten er, som det fremgår af stk. 3, udvidet til at omfatte *sagens oversendelse* til retten. Dette gælder dog kun, hvis statsamtet, inden der er truffet beslutning efter udkastets § 13, stk. 2 eller 3, om at sagen skal oversendes, har foretaget underretning efter stk. 1 eller 2.

Det kan i de administrative regler, der bliver udstedt i medfør af udkastets § 23, stk. 1, foretages en uddybning af pligten efter § 20. Underretningen må kunne ske i almindeligt brev. Er underretning sket fra statsamtet, skal retten ikke sende et nyt brev, selv om sagen senere oversendes til retlig afgørelse. Derimod skal retten orientere om dommen.

Resultater en underretning i en *protest* til statsamtet, vil det normalt føre til en oversendelse af sagen til retten, idet der da er en tvist, som kan gøre det betænkeligt at afgøre sagen administrativt, jf. udkastets § 13, stk. 2, se ovenfor under pkt. 2.1.4.4.

Personer omfattet af underretningspligten har ikke nødvendigvis partsstilling i værgemålssagen. På den anden side fritager underretning ikke for kontradiktion i forhold til sagens parter. Se under pkt. 8 om sagens parter og betydningen af status som part. Udkastets § 20 må således betragtes som et supplement til forvaltningslovens regler.

5. Advokatbistand.

5.1. Ifølge retsplejelovens § 459, stk. 2, skal retten obligatorisk beskikke en advokat for en person, der søges umyndiggjort, medmindre denne samtykker i umyndiggørelsen eller befinder sig i en sådan tilstand, at han ikke forstår betydningen af umyndiggørelsen. Efter 2. pkt. har retten i andre tilfælde en fakultativ adgang til advokatbeskikkelse for en part, hvis der er behov for advokatbistand.

Det fremgår som også omtalt ovenfor under pkt. 1.3.1. af *udvalgets undersøgelse*, at der efter det oplyste kun var beskikket advokat i 54 af de 263 *umyndiggørelsessager* ved byretterne i halvåret 1989-90 eller i under 20 pct. Beskikkelsen var som nævnt ikke sammenfaldende med, om der afholdtes en mundtlig forhandling. I 30 sager blev der nemlig beskikket advokat for den pågældende samtidig med, at der, så vidt det fremgår af embedernes oplysninger eller af dommen, *ikke* blev afholdt noget *retsmøde* eller - i to sager - et retsmøde hvor kun advokaten var til stede. Tilfældene fordeler sig jævnt, idet sagerne stammer fra 20 retskredse. I 14 fremgår advokatbeskikkelsen kun af besvarelsen af spørgeskemaet, medens den ikke er nævnt i dommen. I de resterende 16 er beskikkelsen kort omtalt i dommen.

I 10 af de 37 egentlige *lavværgemålssager*, hvor der blev afholdt retsmøde, var der beskikket advokat for vedkommende. I yderligere 2 var der mødt advokat, antagelig en privat antaget. I de 7 sager med retsmøder om omdannelse af umyndiggørelse til lavværgemål var der beskikket advokat i 1 og mødt med advokat i yderligere 2. Der var således advokat i 15 af de 49 sager.

Advokatens opgave og *rolle* er belyst gennem oplysninger i enkelte sager. I fire tilfælde fremgik det af dommen, at advokaten havde *besøgt* sin klient på hospitalet. I en erklæring i den ene sag oplyste advokaten, at det var hans opfattelse, at klienten ikke forstod betydningen af umyndiggørelse og heller ikke kunne afgive forklaring med brugbart resultat. I den anden sag havde der været to besøg, uden at advokaten fik kontakt med klienten, og i erklæringen oplystes, at klienten ikke kunne afgive forklaring, hvorfor advokaten anbefalede, at politiets begæring toges til følge på det foreliggende grundlag. I den tredje oplyste advokaten i et retsmøde, at han havde besøgt klienten, men resultatet havde været, at advokaten havde fundet, at det ikke tjente noget formål at lade klienten møde i retten. Den fjerde er lidt mere speciel:

90-årig kvinde led ifølge to erklæringer fra den tilsynsførende læge på plejehjemmet af senil demens i svær grad, og hun var ifølge lægen næppe i stand til at afgive en sammenhængende forklaring i retten. Advokaten havde talt med klienten og med bestyreren på plejehjemmet. Efter gennemgangen af sagen og drøftelserne meddelte advokaten, at klienten klart havde forstået, at hun havde underskrevet en begæring om økonomisk umyndiggørelse, og at hun ønskede dette. Baggrunden var, at hun ikke kunne overskue håndteringen af sin ikke ubetydelige formue. Advokaten fandt det stemmende med klientens interesser og i overensstemmelse med hendes ønsker, såfremt retten valgte at foretage umyndiggørelse. Retten bemærkede, at man på denne baggrund fandt afholdelse af et retsmøde i sagen uforholdent.

I to domme nævntes blot, at advokaten havde tiltrådt, at der skete umyndiggørelse.

I en sag anførtes udtrykkeligt, at der blev afholdt et retsmøde, hvor advokaten ikke protesterede mod anmodningen. I en sag mødte advokaten og fik af retten pålæg om at foretage en række undersøgelser, herunder om vedkommendes fysiske tilstand, børnenes holdning til umyndiggørelse og muligheden for at finde en anden værge end den foreslåede.

I to sager var der foretaget en foreløbig umyndiggørelse, og i den ene sag var det oplyst, at advokaten var beskikket som foreløbig værge.

Om advokaters rolle henvises også til de ovenfor under pkt. 4.4.2 omtalte sager.

Hvis advokatens holdning er oplyst i sagen, gik den, som det fremgår af ovennævnte referater, i de allerfleste tilfælde ud på en tilslutning til, at klienten blev umyndiggjort, eller på at advokaten ikke ville protestere herimod. Det var også tilfældet i sager med retsmøde. Kun i et par sager, foruden en, der blev anket, var det direkte oplyst, at advokaten påstod frifindelse.

5.2. Som det fremgår af det ovenfor under pkt. 4.4.3. anførte, har arbejdsgruppen under Det Danske Center for Menneskerettigheder i sin rapport sat spørgsmålstegn ved, om reglen i retsplejelovens § 459, stk. 2, hvorefter advokatbeskikkelse kan undlades, hvis den pågældende befinder sig i en sådan tilstand, at han ikke forstår betydningen af umyndiggørelsen, er i overensstemmelse med reglen i Menneskerettighedskonventionens artikel 6, stk. 1^u).

5.3. *Udvalget har* først konstateret, at det er et generelt træk for *indispositive* sager, at retten har adgang til at beskikke advokat for en part uden om fri processystemet. Dette er en af måderne, hvorpå samfundet forsøger at beskytte den svagere part i processen. Rettens officialvirksomhed, omtalt ovenfor under pkt. 4.1., er en anden. Selv i separations- og skilsmissesager, hvor der i princippet er tale om ligestillede parter, og hvor sagen kun delvis er indispositiv, var advokatbeskikkelse for sagsøgte obligatorisk indtil 1989. Nu er retsplejelovens § 449 gjort fakultativ og beskikkelsen er gjort afhængig af, at sagsøgte opfylder de økonomiske betingelser for at få fri proces. Også i faderskabssager, jf. retsplejelovens § 456 g, er der en vid adgang til **advokat**-beskikkelse, og i sager om administrativ frihedsberøvelse er det obligatorisk, jf. § 470, stk. 2. På den baggrund kan det give anledning til overvejelser, at reglen om advokatbeskikkelse i umyndiggørelsessager er afgrænset, som det er tilfældet. De allersvageste får ingen repræsentant, og afgørelsen afhænger af, hvad lægen skriver i sin erklæring. Den gældende retsplejelovs § 459, stk. 2, og § 460, stk. 3, betyder, at den, der er for dårlig til at møde i retten, ikke får advokat, samtidig med at den, der kan forklare sig, har en advokat ved sin side. Som det fremgår af udvalgets undersøgelser, er det forholdsvis sjældent, der beskikkes advokat for den, foranstaltningen vedrører.

Også under en kommende ordning må der være en adgang til *advokatbeskikkelse* for den, sagen angår, hvis sagen behandles i *retten*. En beskikkelse i statsamtssager er ikke fundet nødvendig. Efter udvalgets opfattelse må be-

¹³⁾ Gamle Dementes Menneskerettigheder, - rapport fra en arbejdsgruppe, Det Danske Center for Menneskerettigheder, 1990, s. 85.

skikkelse ske i *alle retssager*, hvilket er kommet til udtryk i retsplejelovsudkastets § 460, *1. pkt.* Baggrunden herfor kan også findes i Menneskerettigheds-konventionens artikel 6, stk. 1, omtalt ovenfor under pkt. 2.1. og i overvejelserne ovenfor under pkt. 4.4.6. om retsstillingen under retssagen for den, sagen angår. Hertil kommer, at en reel domstolsprøvelse ikke findes at kunne gennemføres med den pågældende som selvmøder¹⁴).

I lighed med ordningen i dag foreslås *en fakultativ* adgang for retten til at beskikke advokat for *andre parter*, jf. retsplejelovsudkastets § 460, *2. pkt.* Det kan være for den, der har taget initiativet til værgemålssagen, jf. lovudkastets § 16, eller for den, der har forlangt statsamtets afgørelse prøvet af retten, jf. § 22. Om partsbegrebet se nedenfor under pkt. 8. Advokatbeskikkelse er antagelig kun yderst sjældent aktuelt, navnlig på grund af sagernes indispositive karakter, se ovenfor under pkt. 4.1., og rettens aktive rolle, jf. lovudkastets § 18. Om sagsomkostninger i disse tilfælde, se retsplejelovsudkastets § 465, stk. 2, 2. pkt.

5.4. Advokatens *opgaver* efter § 460, 1. pkt., under retssagen er at *repræsentere* og *bistå* den, der søges sat under værgemål. Advokaten er tillige garanten for, at klienten i nødvendigt omfang kommer til orde under sagen, se herom også ovenfor under pkt. 4.4.6. Det må derfor forudsættes, at den beskikkede advokat altid søger at skabe personlig kontakt med vedkommende. Uanset hvad der står i lægeerklæringen, må advokaten under et møde på sit kontor eller et besøg på institutionen, hvor klienten bor, danne sig et indtryk af dennes tilstand og de omstændigheder, der er baggrund for værgemålsønsket. Oplysninger fra institutionspersonale kan også belyse situationen.

På grundlag af den opfattelse, advokaten får af situationen set i lys af sagens akter, herunder indhentede erklæringer, jf. lovudkastets § 18, stk. 2 og 3, må *bevisførelsen* i retten overvejes. Navnlig må advokaten tage stilling til, om der er nogen mening i og behov for, at *klienten* personligt er *tilstede* i retten. Som nævnt ovenfor under pkt. 4.4.6. må det i nogen grad afhænge af retssagens karakter og baggrund. Finder advokaten, at det ikke er påkrævet, at klienten kommer i retten, eller at dommeren kommer til klienten, jf. lovudkastets § 19, stk. 2, må advokaten forud for retsmødet orientere retten om sin opfattelse og begrunde den, idet det er retten, der træffer den endelige afgørelse af, om den, sagen angår, bør komme til orde.

Advokaten må, uanset om klienten kommer til stede i retten, viderebringe sine indtryk af klienten til retten. Advokaten må være sig bevidst, at hun eller han repræsenterer sin klient. Som gennemgangen af sagerne ovenfor under pkt. 5.1. viser, kan det imidlertid ikke helt undgås, at advokaten mere objektivt må redegøre for sine iagttagelser.

5.5. Efter den gældende retsplejelovs § 464, stk. 2, gælder der om *salær* og

godtgørelse for udlæg *til* den beskikkede *advokat* samme regler som i tilfælde, hvor der er meddelt fri proces. Retten kan bestemme, at også andre udgifter skal afholdes på denne måde. Denne regel foreslås opretholdt, jf. retsplejelovsudkastets § 465, stk. 1.

5.6. Efter den gældende retsplejelovs § 464, stk. 3, er hovedreglen, at den beskikkede advokats salær og andre sagsomkostninger *afholdes* endeligt over domstolens *sagsomkostningskonto*. Kun når der er *særlig* anledning dertil, bør retten *pålægge* en *part* helt eller delvis at *betale* sagsomkostninger. Der kan f.eks. være tale om omkostninger i forbindelse med rettens indhentning af lægeerklæringer samt om transportudgifter, hvis den sagen angår, skal møde i retten, samt udgifter ved vidneførsel.

Udvalget foreslår retsstillingen ændret, så at retten efter et konkret skøn *fakultativt* kan pålægge den, sagen angår, at betale sagsomkostninger, medmindre vedkommende opfylder betingelserne for at få fri proces, jf. retsplejelovsudkastets § 465, stk. 2, 1. pkt. Den pågældende vil imidlertid så godt som altid opfylde betingelserne for at få fri proces, idet der efter bekendtgørelse nr. 1103 af 14. december 1992 om fri proces § 2 kun ses på indtægtsforholdene, medens en stor formue ikke er til hinder for fri proces. Selv i tilfælde, hvor betingelserne for fri proces ikke er til stede, vil det i tilfælde, hvor sagen ender med, at der ikke iværksættes værgemål, eller at et værgemål ophæves, være naturligt, at det offentlige betaler. Omvendt vil det være nærliggende, at den velhavende, der gennem sagen får en værge til bistand, også skal betale for udgiften ved sagens gennemførelse, og er vedkommendes indtægter over grænsen for fri proces, skal der formentlig ikke så meget til for, at udgifterne i disse situationer pålægges denne. Efter retsplejelovsudkastets § 465, stk. 2, 2. pkt., kan andre parter end den, sagen angår, pålægges at betale sagsomkostninger, hvis der findes rimelig grund dertil.

6. Foreløbige værger.

6.1. Efter den gældende retsplejelovs § 462 kan retten afsige en *foreløbig kendelse* om umyndiggørelse, hvis retten finder det sandsynligt, at der foreligger en umyndiggørelsesgrund, og at det kan være forbundet med væsentlig ulempe at udsætte afgørelsen. Reglen skyldes bl.a., at der kan være behov for hurtig indskriden over for dispositioner, som den, sagen angår, er i færd med at foretage eller påtænker, f.eks. i en manisk periode. Der kan også være eller opstå spørgsmål, der kræver en retlig afgørelse her og nu, uden at der er slægtninge eller venner, der kan foretage rent foreløbige dispositioner, eventuelt ud fra negotiorum gestio synsvinkler, eller hvis vedkommendes *økonomiske situation* er kaotisk. Der henvises herved også til de situationer, der i dag i nogen udstrækning er klaret ved ad hoc værgemål efter myndighedslo-

vens § 59. Der kan tænkes eksempler på, at pårørende og myndigheder ikke kan vente på en endelig værgemålsafgørelse og værgebeskikkelse.

6.2. *Udvalget* finder, at der også under en ny værgemålsopbygning vil være *behov* for afgørelser, medens værgemålssagen er i gang. De nye behandlingsregler, udvalget har skitseret i lovudkastets kapitel 3, kan undertiden blive ret tidkrævende. Statsamternes iagttagelse af forvaltningsloven har samme effekt. Heroverfor står, at der kan være tilfælde, hvor der som nævnt er behov for hurtigt at få udpeget en værge, der kan tage stilling til et akut problem. Derfor foreslås som lovudkastets § 21 en regel om foreløbige værger.

Den foreløbige afgørelse vil i de fleste tilfælde have *tilformålet* fremskaffe en *værge*, der kan tage sig af aktuelle spørgsmål af nogen vigtighed, der kræver en stillingtagen her og nu. Ser det ud til, at den endelige ordning vil blive et samværgemål, er der intet i vejen for, at det foreløbige værgemål får samme karakter. Det kan være nødvendigt at gribe ind også på anden måde, hvis der er en væsentlig fare for, at den, sagen angår, f.eks. i en manisk fase, vil foretage risikofyldte, økonomiske dispositioner, medens sagen står på. Der kan allerede være handlet med væsentlig skade til følge, eller der kan være taget skridt til sådanne aftaler. Derfor kan en beslutning om en foreløbig værge, som det fremgår af udkastets § 21, stk. 1, 2. pkt, suppleres med en *foreløbig handleevnefratagelse*, smh. § 6.

Forudsætningen for, at der kan udpeges en foreløbig værge, er efter § 21, at statsamtet eller retten efter en vurdering af indsendte bevisligheder og hidtil tilvejebragte *oplysninger* *skønner*, at *betingelserne* for et endeligt værgemål er *opfyldt*. Dette er en svækkelse i forhold til den gældende regel, der kræver sandsynliggørelse. Skønnet må udøves på grundlag af det materiale, der foreligger på det tidspunkt, hvor der skal træffes en afgørelse efter §21. Tyder det på, at værgemålsanmodningen til sin tid vil blive afslået, kan et ønske om en foreløbig beslutning ikke imødekommes. Som regel vil der foreligge en lægeerklæring som grundlag for det foreløbige skøn, idet det vel navnlig er samtalekravet i § 19, underrettningsreglen i § 20 eller overvejelser om oversendelsen af sagen til retten samt afholdelsen af et retsmøde, der fører til, at sagen ikke nu er moden til endelig afgørelse. Udelukkes kan det dog ikke i enkeltstående tilfælde, at der må iværksættes foreløbige foranstaltninger uden en lægelig vurdering, f.eks. hvis forsøg på at få den, sagen angår, til at gå med til en nødvendig lægeundersøgelse, trækker ud.

Værgemål m.v. kan efter §§ 5-7 også komme i brug ved *midlertidige tilstande* eller sygdomme, se lovudkastets § 8, stk. 2, samt bemærkningerne ovenfor i kapitel 5, pkt. 4.2.7. og pkt. 6.4. Vejen til en værge i sådanne situationer går altid over lovudkastets kapitel 2 og 3. Udkastets kapitel 8 om særlige værger kan ikke anvendes. Der henvises herved særligt til, at udkastets § 49 er be-

grænset til situationer, hvor det er fravær, der midlertidigt hindrer den pågældende i at varetage sine anliggender.

Yderligere en betingelse for at udpege en foreløbig værge, at der er *øjeblikkeligt behov* herfor. Der skal være en væsentlig risiko eller ulempe ved at afvente den endelige værgemålsafgørelse. Der må foretages en samlet afvejning af værdien af en hurtig indgriben, karakteren af det akutte problem, risikoen ved at vente og de aktuelt foreliggende bevisers vægt.

Endelig er det en betingelse, at der *er en sag* om et endeligt værgemål hos den myndighed, der beskikker den foreløbige værge. Sagen kan godt indledes ved samme henvendelse som den, der rummer en anmodning om en foreløbig værge. Beskikkes der en foreløbig værge, skal sagen om det endelige værgemål fortsætte. I de fleste tilfælde vil det være med en afgørelse eller en dom, der tager stilling til anmodningen om det endelige værgemål, se om virkningen heraf for den foreløbige værges hverv, udkastets § 21, stk. 3, omtalt nedenfor.

Den foreløbige værges opgaver kan begrænses, idet principperne i udkastets § 5, stk. 2, jf. § 7, stk. 2, må kunne anvendes. Begrænsningen kan f.eks. være til det opståede akutte problem. Der vil ikke være noget i vejen for at begrænse hvervet til det personlige område.

Med det, der er anført ovenfor om midlertidige tilstande og om § 21 som den eneste værgemulighed i sådanne tilfælde, vil det kunne ske, at *tilstanden ophører*, inden statsamtet eller retten har færdigbehandlet den endelige værgemålssag. Der kan f.eks. komme en ny lægeerklæring om, at vedkommende er kommet til bevidsthed, eller at en iværksat behandling har virket, så en manisk fase er bragt til ophør, eller at evnen til at handle fornuftmæssigt er genvundet på anden måde. Det kan også tænkes, at det eneste behov for værgemålet består i den enkeltstående disposition, som den foreløbige værge foretager. I så fald må statsamtet eller retten efter et skøn kunne standse sagsbehandlingen, ophæve beslutningen om den foreløbige værge og henlægge sagen.

§ 21 kan i visse tilfælde komme til anvendelse i *ændringssager* efter udkastets § 9. Under en sag om overgang af et samværgemål til et værgemål efter § 5 kan der opstå situationer, hvor det er nødvendigt at give værgen foreløbige beføjelser til at handle på egen hånd. Der kan også blive tale om udvidelse af værgemålets omfang inden for § 5. Ønskes et værgemål suppleret med handleevnefratagelse efter § 6, kan der også være behov for under sagens gang foreløbigt at afskære den, der er under værgemål, fra at handle på egen hånd.

En foreløbig værge kan også komme på tale, hvis en beskikket *værges fratages værgemålet*, jf. udkastets § 12, stk. 1, f.eks. på grund af misbrug, hvis værgen *dør* eller *ønsker sig fritaget*, og der ikke er noget nyt værgeemne parat, så

der må påregnes at gå nogen tid, inden en ny værge kan beskikkes efter § 11, samtidig med at der er hastende og påtrængende værgeopgaver.

6.3. *Kompetencen* til at træffe afgørelse om en foreløbig værge efter § 21 tilkommer efter 1. pkt. statsamtet eller retten. Foreløbig *handleevnefratagelse* kan på grund af indgrebets karakter efter 2. pkt., der svarer til § 13, stk. 3, kun bestemmes *afretten*. 1. pkt. indebærer en henvisning til den almindelige regel i udkastets § 13. Den foreløbige værgeafgørelse må træffes *af statsamtet* i de tilfælde, hvor statsamtet selv skal træffe afgørelse, og så længe en sag, der efter udkastets § 13 skal færdigbehandles afretten, ikke er oversendt hertil. Derefter tilkommer afgørelsen retten.

6.4. Der er ikke i eller i tilslutning til § 21 positive tilkendegivelser om *be-handlingen* af spørgsmål om en foreløbig værge. Systematisk er § 21 også en af de processuelle regler i lovudkastets kapitel 3. Heller ikke i retsplejelovens kapitel 42 er der særregler, bortset fra § 464,2. pkt., hvor det er foreskrevet, at beslutning om en foreløbig værge m.v. træffes ved kendelse. Dette tilsikrer, at afgørelsen begrundes.

Af placeringen og i øvrigt af en modsætningsslutning fra udkastets § 21, stk. 2, omtalt nedenfor under pkt. 6.6, fremgår, at reglerne i §§ 18-20 i princip skal iagttages, inden der beskikkes en foreløbig værge.

6.5. Når der ikke under pkt. 6.4 er henvist til lovudkastets §§ 13-17 skyldes det som nævnt ovenfor under pkt. 6.2., at det er en betingelse for at anvende § 21, at der i forvejen er eller samtidig indledes en almindelig værgemålssag efter §§ 5-7. For denne sag gælder de almindelige regler i § 15 om stedlig kompetence og §§ 16-17 om anmodninger.

Når en sag er under behandling, kan der beskikkes en foreløbig værge, uden at der foreligger nogen særskilt *anmodning* herom fra en udenforstående. Er værgemålssagen i gang, kan enhver henlede statsamtets eller rettens opmærksomhed på behovet for en foreløbig værge. Statsamtet eller retten kan også selv blive opmærksom på problemet og ex officio udpege en foreløbig værge.

6.6. Som nævnt kan der være et akut behov for en foreløbig værge. Foreløbige værgemål må derfor kunne iværksættes, *uden* at alle de *processuelle regler* er *fulgt fuldt ud*. Der må være mulighed for at undlade de sædvanlige foranstaltninger, hvis de konkrete omstændigheder tilsiger det. Udvalget har overvejet, om det er nødvendigt med en særregel, der fritager myndighederne for at følge alle sagsbehandlingskrav, hvis dette i det konkrete tilfælde ikke skønnes muligt, såfremt formålet med en foreløbig værge skal tilgodeses.

Omforvaltningsloven bemærkes, at hvor den forvaltningsprocessuelle lovgivning anvender begreberne 'foreløbig afgørelse' eller 'midlertidig afgørelse' eller lignende, er det et fortolkningsspørgsmål, om det hermed er angivet,

at der kan ske en vis svækkelse af sagsforberedelsens omfang¹⁵). Som eksempel på en bestemmelse, der hjemler foreløbige afgørelser, men som ikke indeholder særlige sagsbehandlingsregler, kan nævnes myndighedslovens § 18 om foreløbige forældremyndighedsafgørelser. Som eksempel på en bestemmelse, der hjemler foreløbige afgørelser, og som samtidig indeholder visse sagsbehandlingskrav, kan nævnes bistandslovens § 35 c om iværksættelse af foreløbige foranstaltninger, som af hensyn til barnets øjeblikkelige behov ikke kan opsættes. Efter forvaltningslovens § 19, stk. 2, nr. 3, gælder forpligtelsen til at foranstalte partshøring efter § 19, stk. 1, ikke, hvis partens interesse i, at sagens afgørelse udsættes, findes at burde vige for væsentlige hensyn til offentlige eller private interesser, der taler imod en sådan udsættelse. Bestemmelsen tilsigter netop at give den fornødne hjemmel til, at myndigheden kan træffe afgørelse uden forinden at iværksætte partshøring i tilfælde, hvor det er af væsentlig betydning at træffe en foreløbig afgørelse. Herefter er en særrregel om forvaltningsloven fundet unødvendig.

For så vidt angår reglerne i *retsplejelovens* kapitel 42 bemærkes, at ingen af dem findes at udgøre nogen hindring for en hurtig sagsbehandling. Særligt henvises til, at det også i tilfælde af foreløbig handleevnefratagelse forekommer at være et rimeligt krav, at der er beskikket en advokat, jf. *retsplejelovs*udkastets § 460, hvilket ikke skulle betyde nogen mærkbar forsinkelse.

Tilbage bliver kravene i værgemålslovsudkastet § 18 om sagens oplysning, herunder stk. 2 om lægeerklæring og stk. 3 om institutionsudtalelse, § 19 om en udtalelse fra den, sagen angår, og § 20 om orientering af særligt nærtstående. Der må være hjemmel til kun at iagttage disse bestemmelser i det omfang, det er foreneligt med den foreløbige afgørelses konkrete karakter og behovet, herunder det tidsmæssige, for en afgørelse efter § 21. De samme grundsynspunkter og hensyn gælder også, hvis det er retten, der i det enkelte tilfælde skal gøre brug af § 21.

Udvalget finder det nødvendigt med en særlig regel om adgang til at fravige de nævnte regler i *værgemålslovens* kapitel 3. Den findes i udkastets som § 21, stk. 2. Derimod skulle det efter det anførte være unødvendigt med en særrregel om forvaltnings- og *retsplejelovens* forskrifter.

6.7. Et særligt problem er tilkendegivet utilfredshed med beslutninger efter § 21 truffet under værgemålssager efter §§ 5-10. Den, sagen angår, kan være bange for, at en positiv foreløbig afgørelse præjudicerer den endelige. Denne eller andre kan frygte følgerne af et afslag. Der kan også være kritik af, at ikke en anden er udpeget som foreløbig værge. Ved vurderingen af *klage- og ap-pelmuligheder* rak tages i betragtning, at afgørelser efter § 21 er foreløbige, og

¹⁵) Nørgaard og Garde: Forvaltningsret, Sagsbehandling, 3. udg., 1988, s. 113.

at der fortsat er en sag, der skal færdigbehandles. Efter den kompetenceafgrænsning, der er opbygget i udkastets §§ 13 og 22, ville det ikke være hensigtsmæssigt, hvis statsamtets positive eller negative afgørelser om en foreløbig værge kunne indbringes for Civilretsdirektoratet. En klage over afgørelsen vil derimod gøre det betænkeligt, at statsamtet fortsætter sagsbehandlingen, jf. § 13, stk. 2, og sagen må overgå til retten. Byretten må da prøve statsamtets foreløbige afgørelse, selvom utilfredsheden kun går på, at den bestemte person er udpeget. Denne nye afgørelse vil ligesom andre retlige afgørelser efter § 21 kunne indbringes for landsretten.

Udvalget har fundet det nødvendigt i lovudkastets § 21, stk. 4, at indsætte en udtrykkelig regel herom. Den indebærer, at en klage over en statsamtsafgørelse må behandles af retten. Dermed må hele sagen overgå hertil, jf. grundsætningen i § 13, stk. 2. Henvisningen i § 21, stk. 4, til § 5 og §§ 7-10 er udtryk for, at klager over foreløbige afgørelser efter § 21 under en selvstændig værgesag efter §§ 11-12 om værgesbeskikkelse følger den almindelige ordning. Klagen må derfor indgives til Civilretsdirektoratet.

Statsamtet må som følge af princippet i udkastets § 17, stk. 3, oversende sagen direkte til retten, når klagen er indkommet. Der henvises til bemærkningerne nedenfor under pkt. 7.

6.8. Den foreløbige værges hverv *ophører*, når værgemålssagen er afsluttet, hvadenten dette sker ved statsamtets afgørelse eller rettens dom, se lovudkastets § 21, stk. 3. Ophøret indtræder straks ved domsafsigelsen, uden at ankefristen skal afventes. Dette forekommer ret selvfølgeligt, hvis afgørelsen går ud på, at der ikke er grund til at iværksætte værgemål. Skulle en sådan afgørelse blive indbragt for retten, jf. udkastets § 22, må byretten i givet fald selv kunne udpege en ny foreløbig værge. Det samme kan landsretten under en ankesag. Går afgørelsen ud på, at der skal være værgemål, træder den i kraft, selv om nogen ønsker den omprøvet. Af retsplejelovsudkastets § 463 følger, at en anmodning efter udkastets § 22 om prøvelse af statsamtets afgørelse ikke bevirker, at værgemålet bortfalder, medmindre byretten bestemmer andet. Ifølge retsplejelovsudkastets § 466, stk. 3, gælder det samme ved anke af byrettens afgørelser.

6.9. Selv om der ikke er nogen udtrykkelig regel herom, må foreløbige værgemålsafgørelser efter § 21 kunne *omgøres* eller ændres. Det kan dreje sig om en nægtelse, hvor behovet senere dokumenteres mere udførligt og overbevisende. Der kan være behov for udvidelser af et foreløbigt værgemål til at omfatte handleevnefratagelse. Der kan også under sagens behandling fremkomme oplysninger, som viser, at det foreløbige værgemål er overflødigt. Ændring kræver ikke, at der er væsentligt forandrede forhold siden den første afgørelse.

6.10. Foreløbige handleevnefratagelser må *offentliggøres* efter reglen i tinglysningslovens § 48. Dette svarer til retsstillingen i dag, hvor det uden speciel lovregulering antages, at det følger af myndighedslovens § 4 og tinglysningslovens § 48, at foreløbige umyndiggørelseskendelser, der er afsagt i medfør af retsplejelovens § 462, skal tinglyses¹⁶⁾). Udvalget finder det heller ikke i fremtiden nødvendigt med en udtrykkelig lovregulering.

7. Overgang til domstolene.

7.1. Som udkastet er udformet, vil *domstolene* komme til at behandle *tre* forskellige *sagstyper*. Den ene er de sager, hvori der tillige anmodes om fratagelse af handleevne efter § 6, og hvoraf en del er sendt direkte til retten, jf. udkastets § 17, stk. 1, 2. pkt, jf. § 13, stk. 3. De andre sager vil blive oversendt af statsamtet, og det drejer sig dels om sager, der oversendes uafsluttet, jf. udkastets § 13, stk. 2, og § 21, stk. 4, dels om sager hvor statsamtets afgørelse skal efterprøves, jf. udkastets § 22.1 alle tilfælde vil der blive tale om en fuldstændig behandling ved domstolene. Særligt om sidstnævnte sagstype, se nedenfor under pkt. 9. Sagerne er nævnt i retsplejelovsudkastets § 457, nr. 1 og 2, som omfattet af procesreglerne i retsplejelovsudkastets kapitel 43 om værgemålssager.

7.2. I modsætning til, hvad der er tilfældet i sædvanlige civile retssager, skal der *ikke* udformes nogen *stævning*. Efter forbillede i faderskabssagerne, således som reglerne praktiseres¹⁷⁾), foreslås en uformel oversendelse fra statsamterne, jf. udkastets § 17, stk. 3. Heller ikke i sager, som ifølge § 17, stk. 1.2. pkt., sendes direkte til retten, fordi de rummer et spørgsmål om handleevnefratagelse, er en stævning nødvendig. En skrivelse til retten må være nok.

7.3. Et vigtigt spørgsmål er, *hvor langt* statsamterne skal gå i sin sagsbehandling *før oversendelsen*. Hvis det straks eller tidligt står klart, at afgørelsen bliver et domstolsanliggende, oversender statsamtet uden yderligere behandling sagen til retten. I andre tilfælde vil statsamtet have fremskaffet flere oplysninger, herunder en lægeerklæring, inden det afdækkes, at sagen må oversendes til retten, jf. lovudkastets § 13, stk. 2-3. Se om spørgsmålet tillige ovenfor under pkt. 2.1.5 og pkt. 4.2., herunder i pkt. 4.2.6. om oversendelse til retten uden lægelige oplysninger, fordi disse ikke kan skaffes.

Så snart det er afklaret, at sagen skal oversendes til retten, foretager statsamtet ikke yderligere sagsbehandling. Det kan således i almindelighed ikke forventes, at statsamtet har afholdt noget møde med den, der har indgivet

¹⁶⁾ Retsplejelovskommentaren, bind 1,4. udg., 1989, s. 617.

¹⁷⁾ Retsplejelovskommentaren, 4. udg., 1989, bind 1, s. 590-91.

anmodningen, inden oversendelsen, idet mundtlige forhandlinger og forklaringer i disse sager naturligt henhører under den judicielle proces. Derimod vil der som nævnt ovenfor under pkt. 2.1.4.3. som regel være mening i et møde i statsamtet med den, der påtænkes sat under værgemål, hvis denne med nytte kan udtale sig og ikke på forhånd har protesteret mod foranstaltningen, og der ikke er tale om fratagelse af handleevne, jf. § 6. Det er ikke tanken, at statsamtet skal fremkomme med en selvstændig indstilling om sagens afgørelse, herunder om valget af værgemålstype, jf. udkastets § 5 og § 7, om værgemålets udstrækning, jf. udkastets § 5, stk. 2, eller om der tillige bør ske handleevnefratagelse, jf. udkastets § 6. Forvaltningsloven forpligter ikke til at begrunde en beslutning om oversendelsen. Statsamtet bør dog som et udslag af god forvaltningsskik give underretning om oversendelsen og i denne forbindelse forklare, evt. ved en henvisning til vedkommende lovbestemmelse, hvorfor oversendelse af sagen er sket.

7.4. Statsamtets forpligtelse til at oversende sagen til domstolene gælder også for egne afgørelser, der skal prøves efter § 22. Dette svarer til, hvad der gælder efter retsplejelovens § 475 b, stk. 2, om adoptionssager. Dermed opnås, at der gælder de samme rutiner, uanset sagsarten. Ved indbringelse af en afgørelse, statsamtet har truffet, opstår oplysningsproblemet ikke, da det må formodes, at beslutningsgrundlaget har været i orden, og at afgørelsen som bebyrdende indeholder fornøden begrundelse. Akterne skal naturligvis medsendes.

8. Partsstilling.

8.1. *Afgrænsningen* af, hvem der er parter i en værgemålssag ved statsamtet eller i retten, er vanskelig. Den er ikke i den konkrete sag sammenfaldende med de grupper, der kan tage initiativ efter udkastets § 16, og heller ikke med opregningen i § 20 om, hvem der skal underrettes.

8.2. Fastlæggelsen af *partsbegrebet* i den *administrative proces* har navnlig betydning for kontradiktionspligten efter forvaltningslovens § 19, for, hvem der skal have underretning fra statsamtet om oversendelse af sagen til retten, jf. § 13, stk. 2-3, og for, hvem der skal have en begrundet afgørelse, jf. forvaltningslovens §§ 22-24, med vejledning efter lovens §§ 25-26 om klage- og indbringelsesmuligheder, jf. lovudkastets § 22.

Under *retssager* om værgemål har partsstillingen også betydning i flere henseender. Den er afgørende for, hvem der har beføjelser under processen, bl.a. til at føre beviser og procedere. En retssag uden modstående parter vil stille større krav til retten i retning af selvstændig aktivitet for at få sagen oplyst, jf. udkastets § 18, stk. 1, og dermed forstærkes betydningen af official-

princippet. Hvis det kræves, at der er andre parter end den, foranstaltningen vedrører, kan det hævdes, at samfundet må stille advokat til rådighed.

8.3.1. *Den, sagen angår*, har en naturlig partsstilling både i statsamtet og ved retten. Vedkommende skal gøres bekendt med det foreliggende materiale, og skal have en begrundet afgørelse tilsendt. Lige så naturligt er det, at *den*, der er sagens hovedperson, kan gøre brug af udkastets § 22 og indbringe statsamtets afgørelse for retten samt har beføjelse til at appellere en byretsafgørelse til landsretten, jf. retsplejelovsudkastets § 466.

Hovedpersonens svækkede tilstand kan gøre det vanskeligt at give partsbeføjelserne noget reelt indhold under den *administrative* sagsbehandling. Alligevel må den pågældendes partsstatus føre til, at der skal ske underretning eller gøres et forsøg herpå, så kontradiktionskravet kan opfyldes. Endvidere må afgørelsen uanset den pågældendes tilstand altid sendes til vedkommendes adresse. Værgemålssagen kan således ikke holdes hemmelig for den, sagen angår. Betænkeligheder omkring udøvelsen af partsbeføjelsen kan i konkrete tilfælde føre til, at statsamtet oversender sagen til *retten*, jf. udkastets § 13, stk. 2.1 så fald skal den, sagen angår, altid have beskikket en advokat til at bistå sig, jf. retsplejelovsudkastets § 460. Advokaten repræsenterer den pågældende, og han udøver de processuelle partsbeføjelser, f.eks. med hensyn til påstande, bevisførelse og anke. Retsstillingen er den samme under den retssag, der er en følge af, at statsamtets afgørelse indbringes i henhold til udkastets § 22.

8.3.2. *Andre parter*- hovedpersonens modpart - er det vanskeligere at indkredse. Under retssagerne er dette også en følge af den valgte oversendelsesteknik fra statsamterne, se ovenfor under pkt. 7. Der kan være flere interesserede, f.eks. protesterende slægtninge og den nærtstående, der har rettet henvendelse til statsamtet, men uden at være den, der har taget noget initiativ, eller være den, der har forlangt retlig prøvelse af statsamtets afgørelse. Den offentlige myndighed, der har taget et initiativ, jf. udkastets § 16, stk. 1, nr. 4 eller 5, kan synes, det er unødvendigt at gennemgå nye oplysninger, at møde op i retten eller at lade sig repræsentere.

Under den *administrative* sagsbehandling må den, der har *taget initiativet* ved at rette henvendelse til statsamtet, jf. udkastets § 16, betragtes som part og ikke andre. Også en offentlig myndighed, som nævnt i udkastets § 16, stk. 1, nr. 4 eller 5, der har anmodet om værgemål, er part, og fortrænger dermed eventuelle slægtninge, der har foretrukket at holde sig i baggrunden. Den specielle underrettningsregel i § 20 tilsigter at tilgodese interesserne hos slægtninge, der, fordi de ikke har taget initiativ, ikke er parter.

8.3.3. Udvalgets overvejelser om partsafgrænsningen under *retssagerne* fremgår af retsplejelovsudkastets § 459, hvorefter den, sagen angår, og den,

der har anmodet om værgemål, anses som parter.

Andre interesserede pårørende, der måske har protesteret mod værgemålet eller indgrebet over for statsamtet, bliver ikke part i en sag, der er oversendt *til retten* af statsamtet i medfør af udkastets § 13, stk. 2 eller 3. Dette gælder også, selv om den, sagen angår, er ude af stand til at forstå baggrunden for sagen.

Under en *retssag* efter lovudkastets § 22 om *prøvelse af* statsamtets afgørelse er den, der har forlangt sagen prøvet, part, jf. retsplejelovsudkastets § 459, nr. 3. Er det en anden end den, sagen angår, må denne være modpart. Også den, der har fremsat den oprindelige anmodning, er modpart, selv om det er en anden, der har ønsket afgørelsen prøvet.

8.3.4. Udvalget har særligt overvejet *statsamtets* stilling under retssagerne også i lys af, at statsamtet er part i sager efter retsplejelovens kapitel 43 b om prøvelse af beslutning om adoption uden samtykke. I de tilfælde, hvor statsamtet oversender sagen til retten i medfør af udkastets § 13, stk. 2-3, og hvor der derfor kun er foretaget meget begrænset sagsbehandling i statsamtet, vil det *ikke* være naturligt at inddrage statsamtet i sagen som part. Det har været overvejet at inddrage statsamtet i sagen som part i sager om efterprøvelse af statsamtets afgørelser, jf. udkastets § 22.1 sager om prøvelse af administrativt bestemt frihedsberøvelse og i sager om prøvelse og beslutning om adoption uden samtykke anses den besluttende myndighed også for part i sagen. Efter alt foreliggende har udvalget imidlertid besluttet at henholde sig til hovedreglen også i disse tilfælde, hvorefter statsamtet ikke er part.

8.4. Det må være en selvfølge, at *parterne*, som opregnet i § 459, *underrettes* om *domsforhandlingen*, dersom retten er kompetent, og der skal afholdes et retsmøde. Dette gælder den, der har indgivet anmodningen, jf. udkastets § 16. Også den, der ønskes sat under værgemål, skal have en meddelelse. Dette forekommer selvfølgelig, og ingen regel herom er fundet nødvendig.

Lige så selvfølgelig er det, at parterne underrettes om *afgørelsen*. Krav om en klar og instruktiv afgørelse må også antages at følge af Den europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 5 og 6¹⁸⁾. Det er nødvendigt i afgørelsen at vejlede om klage- og indbringelsesmuligheder.

8.5. Nærtstående, der ikke er parter i kraft af retsplejelovsudkastets § 459, kan eventuelt gøre brug af retsplejelovens § 252 om *biintervention* under sagen, men det giver ikke partsbeføjelser. Hovedintervention efter § 251 forekommer derimod vanskeligt tænkelig.

Udvalget har som beskrevet ovenfor under pkt. 4.5., også på grund af van-

¹⁸⁾ Sagen van der Leer, series A, vol. 170, pr. 28, W v. United Kingdom, series A vol. 46, samt kommissionsudtalelsen i Winterwerp-sagen, series A, vol. 33.

skelighederne ved partsafgrænsning, gennem udkastets § 20 suppleret og udvidet underrettningsforpligtelserne efter forvaltningsloven.

9. Særligt om domstolsprøvelse.

9.1. Særlige spørgsmål opstår i domstolenes sager efter § 22, hvor statsamtet har truffet en *realitetsafgørelse*, som skal *prøves*. Konstruktionen ligner den, der gælder for forældremyndighedsafgørelser efter dødsfald, jf. den gældende myndighedslovs § 15, stk. 5. Adgangen til domstolsprøvelse medfører, at der *ikke* er behov for eller hensigtsmæssighed i en *administrativ rekurs* af statsamtets afgørelse til Civilretsdirektoratet. Det ville kunne forsinke sagen og øge antallet af myndigheder, der kunne anmodes om at se på sagen.

9.2. Det er ikke blot statsamternes positive afgørelser, der kan indbringes, men *også nægtelser* af at iværksætte værgemål. En begrænsning af den fuldstændige domstolsprøvelse har været overvejet, så den kun skulle omfatte indgreb og ikke de tilfælde, hvor en anmodning ikke bliver imødekommet. Der kan tænkes ubeføjede henvendelser til statsamtet om værgemål, særlig ved uenighed i familien, og det kan gøres gældende, at fuld domstolsprøvelse i sådanne tilfælde kunne lede til unødvendig brug af domstolene. Udvalget skønner, at antallet af afslag bliver lille, og at de kun sjældent bliver indbragt for retten. Er der forskellige opfattelser i familien, kan en mundtlig domsforhandling med forklaringer være hensigtsmæssig. Hertil kommer, at afslag uden en ordning med fuld domstolsprøvelse måtte kunne påklages til Civilretsdirektoratet, hvis erfaringsgrundlag ville blive langt mindre end domstolenes. Systemet med fornyet prøvelse ville blive kompliceret, og der kunne opstå afgrænsningsproblemer. Resultatet er således blevet en adgang til at indbringe alle afgørelser om værgemål efter § 5 og § 7 for domstolene. Det gælder også afgørelser om begrænsede værgemål, hvad enten det gøres gældende, at statsamtet har gjort værgemålet unødigt vidtgående eller har begrænset det for meget, jf. udkastets § 8. Også efterfølgende afgørelser i statsamtet om udvidelse eller indskrænkning af værgemål, jf. udkastets § 9, hvad enten de holder sig inden for grænserne af det eksisterende værgemål eller overskrider den, f.eks. ved at gå fra samværgemål til værgemål eller ved at supplere med handleevnefratagelse, er omfattet af prøvelsesadgangen. Det samme gælder sager om ophævelse, jf. § 10.

9.3. Statsamtets afgørelser om *værgebeskikkelse* og om fratagelse heraf samt i godkendelsessager og under udøvelsen af værgemålstilsynet er ikke omfattet af udkastets § 22, men af den almindelige klageadgang til Civilretsdirektoratet. Adgangen til domstolsprøvelse på disse områder skal derfor søges i grundlovens § 63.

9.4. Efter udkastets § 22, stk. 2, *tilkommer adgangen* til at kræve sagen indbragt for domstolene alle de i udkastets § 16, stk. 1, nævnte personer eller myndigheder. Adgangen er uafhængig af, om det er vedkommende, der har rettet henvendelse til statsamtet. Den pågældende person eller myndighed bliver dermed part i sagen, jf. retsplejelovsudkastets § 459.

9.5. *Henvendelser* efter § 22 sker *til* statsamtet, der oversender sagen til retten, jf. stk. 3. Det er en selvfølge, at alt det foreliggende materiale i sagen vedlægges.

Ifølge udkastets § 22, stk. 1, er der fastsat en *frist* på fire uger, inden for hvilken statsamtets afgørelse skal være forlangt indbragt for retten. På denne måde sikres det, at det i løbet af relativ kort tid bliver klarlagt, om statsamtets afgørelse står ved magt. En otte ugers frist, svarende til, hvad der ifølge myndighedslovens § 15, stk. 5, gælder om forældremyndighedsafgørelser efter dødsfald, ville forsinke sagen unødigt. Samtidig må det tages i betragtning, at en utilfreds altid har mulighed for at kræve værgemålsafgørelsen ændret eller ophævet, jf. udkastets §§ 9 og 10. Fristen må regnes fra det tidspunkt, da der er givet meddelelse om statsamtets afgørelse. I denne vil indgå en vejledning om prøvelsesadgangen. Oversiddes fristen kan der rettes henvendelse til statsamtet, f.eks. om ændring eller ophævelse af foranstaltningen, og denne afgørelse kan da indbringes efter § 22.

9.6. Af udkastets § 20, stk. 1, fremgår, at de *nærmeste pårørendes* skal *underrettes* om, at statsamtets afgørelse er krævet indbragt for retten. Domstolene må *indkalde* de pårørende, der har reageret på statsamtets henvendelse. Hvis der ikke reageres, er det næppe hensigtsmæssigt med tvangsmidler at inddrage dem som parter i processen. Derimod kan det være nærliggende at indkalde dem til at afgive forklaring i et retsmøde, og det må da blive som vidner. Om statsamtets rolle henvises til bemærkningerne ovenfor under pkt. 8.3.4.

9.7. Retten foretager en *fuldstændig ny prøvelse* af alle sider af sagen, herunder også det skøn, statsamtet har udøvet, og den afvejning, der er foretaget.

10. Anke.

Byrettens værgemålsafgørelse kan i kraft af den almindelige toinstansfølge *indbringes for landsretten*.

Efter den gældende retsplejelovs § 465 sker anke ved meddelelse til byretten. Under anken behandles sagen i landsretten efter samme regler, som er fastsat for byretsbehandlingen. Anke har kun opsættende virkning, hvis det bestemmes af den ret, hvis afgørelse ankes, eller af den ret, til hvilken anke sker. Der foreslås ingen ændring i disse regler, jf. retsplejelovudkastets § 466.

Ankefristen er den normale på fire uger. Fristen har mindre betydning end generelt på det civilprocessuelle område, hvilket følger af, at værgemålsdomme ikke har samme vidtrækkende retskraft som almindelige civile domme. Det følger af udkastets §§ 9-10 om ændring og ophævelse af domme, der navnlig for så vidt angår § 9 er lempelig i kriterierne 'ændrede forhold giver anledning hertil'. Er ankefristen overskredet, er der i princippet intet i vejen for, at et værgemål straks efter søges ændret eller ophævet, eller at der påny søges iværksat værgemål, selv om noget sådant kort forinden er nægtet. Retsstillingen er den samme i dag, og dette har ikke ført til noget stort antal sager om forandring af tidligere afgørelser, se ovenfor i kapitel 3. Udvalget har derfor ikke fundet anledning til at foreslå frister for, hvor hyppigt sager om værgemål for samme person kan rejses.

11. Virkning af dom om værgemål m.v.

11.1. Der er ikke i retsplejeloven generelle regler om virkningen af en umyndiggørelsesdom. Det er en *statusdom*, som ikke kan fuldbyrdes. I § 465, stk. 3, er det dog bestemt, at anke kun har opsættende virkning, når det bestemmes af den ret, hvis afgørelse ankes, eller af den ret, til hvilken anke sker. Udgangspunktet er altså, at retsvirkningerne af en afgørelse om umyndiggørelse eller anordning af lavværgemål ikke udsættes som følge af, at byrettens dom ankes til landsretten, medmindre anken udtrykkeligt tillægges opsættende virkning.

11.2. *Udvalget* foreslår ingen ændringer i den gældende retstilstand, jf. retsplejelovsudkastets § 466, stk. 3. Reglen gælder kun de afgørelser, hvorved værgemål iværksættes. For domme, der ophæver eller indskrænker **værgemål** gælder de almindelige ankeregler, hvorefter det om denne konstitutive afgørelse, der i sig selv skaber en ny retstilstand, gælder, at ankefristen skal udløbe, før ændringen indtræder.

/

Hovedafsnit 2

Værgemåls virkninger

Med udkastet til nye værgemålsregler for voksne i lovudkastets kapitel 2, og sagsbehandlingsreglerne i udkastets kapitel 3, gennemgået i hovedafsnit 1, navnlig i kapitel 5 og 6, har udvalget søgt at løse sin hovedopgave. Udvalget har skønnet det nødvendigt eller på visse områder hensigtsmæssigt at drøfte en række tilgrænsende problemstillinger. I kommissoriet er da også nævnt, at i det omfang, det findes hensigtsmæssigt, kan udvalget i tilslutning til revisionen af værgemålsreglerne behandle spørgsmålet om *retsvirkningerne af disse indgreb*. Andre nydannelser er nødvendiggjort af det smidigere og mere nuancerede værgesystem, udvalget går ind for. Kun ved at vurdere *værgereglerne* i sammenhæng kan overvejelserne føres til bunds. Enkelte yderligere kapitler i hovedafsnit 2 er kommet til, fordi det tidligt i udvalgsarbejdet stod klart, at det var rimeligt og praktisk at udarbejde et helt nyt lovudkast til afløsning af den godt 70-årige myndighedslov, hvis regler på værgeområdet har stået uændret siden.

Hovedafsnit 2 rummer en række kapitler om forskelligartede problemstillinger. Dette gælder i særlig grad de sidste kapitler. De første fire kapitler har større indre sammenhæng og har *værgen* og dennes *rolle* som overordnet emne. Værgerne skal *udpeges* og om nødvendigt kunne fratages opgaven eller afsættes, og dette omhandler *kapitel 7*, som rummer omtale af en række regler i lovudkastets kapitel 2 og 3. Værgens *retsstillinger* emnet for *kapitel 8* og for de fleste regler i lovudkastets kapitel 4 med samme titel. Regler *om formuens administration*, anbringelse og anvendelse er centrale led i værgemålene. De findes nu i lovudkastets kapitel 5, som omtales i bemærkningerne i *kapitel 9*. Endelig er der i betænkningens *kapitel 10 en gennemgang af reglerne i lovudkastets §§ 28-30 om det offentlige tilsyn med værgerne*.

De næste fire kapitler i hovedafsnit 2 har været nødvendige, når en ny lov skal udformes. Den største persongruppe under værgemål er *børn og unge*. De har fået et særligt kapitel 1 i lovudkastet suppleret med regler i kapitel 6, og de specielle forhold, der gør sig gældende for de mindre-årige, er gennemgået i bemærkningerne *kapitel 11*. Reglerne i lovudkastets kapitel 4 om værgens retsstilling må suppleres med en omtale af kapitel 6 om »Umyndiges retsstilling« og kapitel 7 om »Ugyldige aftaler«, se også bemærkningerne *kapitel 12* med overskriften »Retsstillingen under værgemål«. De såkaldte ad

hoc værger har fået særlige kapitler, lovudkastets kapitel 8 og bemærkningerne *kapitel 13*, begge med overskriften »*Særlige værger*«. Endelig har den gældende myndighedslovs §§ 63 og 64 om børns og sindssyges *erstatningsansvar* nødvendiggjort *kapitel 14*.

De sidste to kapitler i hovedafsnit 2 afrunder gennemgangen af de spørgsmål, den foreslåede lovgivning rejser. I *kapitel 75* omtales en række *lovtekniske spørgsmål samt* nogle overgangsproblemer. Endelig findes i *kapitel 16* en omtale af lovudkastets administrative og økonomiske *konsekvenser*.

Kapitel 7

Værger

1. Valg af værge.

1.1. Beskikkelse.

I det omfang samfundet finder det nødvendigt, at en voksen skal under værgemål, jf. lovudkastets § 5, fordi vedkommende ikke selv kan varetage sine anliggender, må der *udpeges* en *værge* til som vedkommendes legale repræsentant at træffe de nødvendige beslutninger. Det samme gælder ved samværgemål, jf. lovudkastets § 7.

De *gældende regierom* værgebeskikkelse i myndighedslovens kapitel 3 om »Værger« fik en ændret udformning ved lov nr. 230 af 6.juni 1985 i forbindelse med de nye regler om forældremyndighed. Efter ændringen er det personlige forældremyndighedsspørgsmål blevet det primære for *børn* og *unge* i alle tilfælde, også efter forældrenes død, hvorfor værgemål om de økonomiske anliggender er blevet en afledet funktion, jf. den gældende lovs § 29, stk. 1. Indehaveren af forældremyndigheden er automatisk værge.

Spørgsmålet om, *hvem* der skal *udpeges* som værger og hvordan, samt hvilke kvalifikationer de skal have, opstår således næsten kun ved værgemål for voksne. Kun i specielle undtagelsestilfælde opstår der spørgsmål om **værgebeskikkelse** for mindreårige, se herom lovudkastets § 2, stk. 4, og nedenfor i kapitel 11, pkt. 2. Derimod kan *fratagelse* også blive aktuelt for værger for børn og unge.

1.2. Valget.

1.2.1. Efter den gældende myndighedslov § 30 skal der *beskikkes en værge* for umyndiggjorte. I forbindelse med umyndiggørelsesdom foretages beskikkelsen afretten, jf. lovens § 33, stk. 2.1 øvrigt er området administrativt og hører under statsamtet.

1.2.2. Der vides kun lidt om, *hvem* der i *praksis* er værger. Som et led i undersøgelsen af byretternes **umyndiggørelsessager** for halvåret fra den 1. oktober 1989 til den 1. april 1990 modtog udvalget oplysninger om, hvem byretterne udpegede som værge i 248 af de 263 sager, som endte med umyndiggørelse. I 198 sager eller omkring 60 pct. var værgen et familiemedlem. 192 sa-

ger var det voksne børn. I 82 sager blev andre slægtninge, oftest en broder eller søster, værge. Ægtefæller blev udpeget i 11 sager og én af forældrene i 13.1 32 sager eller i omkring 13 pct. beskikkedes en advokat som værge. 118 sager blev andre, hovedsageligt enten ansatte på et plejehjem eller bekendte af den umyndiggjorte, beskikket som værge. 11 tilfælde blev en samlever beskikket.

Om *lavværgerne* kan fra undersøgelsens 49 sager oplyses, at det som regel var slægtninge, der blev beskikket, heraf i 8 tilfælde en af forældrene, i 4 sager et voksent barn og i 15 sager andre slægtninge, der, hvor tilhørsforholdet var oplyst, var en søster eller broder. I 14 tilfælde var værgen en advokat. I 8 tilfælde var det andre ubeslægtede, ofte betegnet som en bekendt. Det er oplyst, at i det ene tilfælde var det en præst og i to andre en socialrådgiver.

Fra tilsynsregistret, se herom ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.2., foreligger enkelte væргеoplysninger om de 160 umyndiggjorte, der blev nyregistreret i forårshalvåret 1990. I 20 tilfælde blev en advokat beskikket, hvilket bekræfter andelen nævnt ovenfor.

1.2.3. Det er udvalgets indtryk, at der i stigende grad er problemer med at skaffe egnede og villige værgemner. Ansatte i statsamterne har bekræftet, at det allerede i dag med det begrænsede antal sager er *vanskeligt*, undertiden særdeles svært, at *finde* nogen, der er *vittig til* at lade sig beskikke som værge for en umyndig. Selv hvis der er familie eller andre nærtstående, kan det vise sig umuligt at få egnede blandt dem til at påtage sig opgaven. I andre tilfælde er de nærmeststående så svage eller så uenige, at værgen ikke kan findes blandt dem. Vanskeligheder viser sig også, når den umyndiggjorte hyppigt retter henvendelse til og dermed ulejliges værgen, der derfor ønsker sig fritaget.

Hvis det ikke er muligt at udpege en værge fra kredsen omkring den umyndiggjorte, retter statsamterne i reglen henvendelse til de kommunale myndigheder. Ved sådanne henvendelser gør statsamterne i reglen opmærksom på, at værgemål er et borgerligt ombud. Sådanne situationer er ofte endt med, at der er blevet beskikket en person fra den sociale sektor.

1.2.4. Kun i *Københavns kommune* er der en ordning med *faste værger*. Den har baggrund i, at værgerne dér indtil 1973 blev beskikket af Københavns magistrat. Magistraten havde gennem mange år en fast aftale med tre københavnske advokater, som mod et årligt vederlag påtog sig alle værgemål »for sådanne personer, blandt hvis pårørende det har vist sig umuligt at finde nogen til hvervet egnet person«. Det foreligger ikke oplyst, hvorledes og hvornår særordningen historisk er opstået. Efter at kompetencen til værgesbeskikkelse overgik til Københavns byrets skifteafdeling, blev særordningen bevareret, og et månedligt grundvederlag afholdes af statskassen. Siden 1979 har

der været to faste værger, som Københavns Byret og Overpræsidium gør brug af. Om deres aflønning, se nedenfor i kapitel 8, pkt. 10.1.3.

Det er oplyst, at de to københavnske faste værger i sommeren 1992 tilsammen varetog 273 værgemål. Heraf var 166 for umyndiggjorte og 59 for personer under lavværgemål, medens 20 var for mindreårige, hvorfor hvervet tillige omfattede varetagelse af forældremyndighed. Derudover havde værgerne på det pågældende tidspunkt opgaver i henhold til 28 ad hoc værgemål.

1.3. *Borgerligt ombud.*

1.3.1. Blandt værgebestemmelserne i den gældende myndighedslovs kapitel 3 er § 31 helt central. Reglen fastslår, at det kun er muligt at afslå eller kræve sig fritaget for et værgemål, hvis den pågældende på grund af sygdom, alder eller anden særlig grund kun med betydelig vanskelighed kan udøve **værgemål**. Hvervet er et *borgerligt ombud*, som ingen kan nægte at påtage sig, medmindre en af de nævnte grunde foreligger. I betænkningen, der ligger til grund for bestemmelsen, forudsattes dog, at den gældende praksis fortsættes, hvorefter man normalt indhenter samtykke, før beskikkelse foretages, og kun helt undtagelsesvis beskikker personer, der er uvillige til at påtage sig hvervet¹⁾.

Betydningen af, at det at være værge er noget, alle må påtage sig som en borgerpligt, viser sig på flere måder. Princippet kan antagelig bruges i en argumentation for, at de nærmeste naturligt stiller op og skal gøre det, og at de uafhængige, måske mere professionelle på det økonomiske område, skubbes i baggrunden.

§ 31 kan i praksis bruges under overtalelsesforsøg, mens der antagelig næppe gøres brug af reglen til direkte at påtvinge nogen en værgebeskikkelse. Endelig og som måske det vigtigste indebærer det borgerlige ombud, at man har kunnet opretholde, at værger normalt ikke skal honoreres, se nedenfor i kapitel 8, pkt. 10.1.

1.3.2. Spørgsmålet om lignende hverv som borgerlige ombud har i de senere år været fremme i Danmark. Under revisionen af forældremyndighedsreglerne i 1985 blev det navnlig drøftet i relation til forældreløse børn. Arbejdsgruppen ville ikke foreslå, at det skulle være et borgerligt ombud at blive udpeget som indehaver af *forældremyndighed*. Det anførtes, at det at have forældremyndighed og dermed at tage sig af barnet og dets personlige problemer er så vigtig en opgave, at den kun har mulighed for at lykkes med rimeligt resultat på frivilligt grundlag²⁾.

¹⁾ Betænkning om forældremyndighed og samværsret (nr. 985/1983) s. 142-43.

²⁾ Betænkning om forældremyndighed og samværsret (nr. 985/1983) s. 94.

Senere har det tilsvarende spørgsmål været fremme, da man i psykiatriloven i 1989 indførte *patientrådgivere* som afløsning for de tidligere bistandsværger for tvangsindlagte. I den betænkning, der lå til grund for loven, anførtes om patientrådgivere, der udpeges som borgerligt ombud, at en sådan ordning ikke kan forventes at ville fungere tilfredsstillende, navnlig ikke som følge af, at den, der udpeges mod sin vilje, vil savne motivation samt lyst og evne til at løse opgaven på en forsvarlig måde³⁾.

1.3.3. I Norge er værgemål på samme måde som i Danmark i dag et borgerligt ombud. Det fremgår af værgemålslovens § 9, der har samme udformning som den tilsvarende danske regel havde før 1985. I bestemmelsen opregnes en række tilfælde, der giver adgang til at blive fritaget for hvervet, f.eks. at vedkommende er fyldt 60 år, på grund af sygdom eller svagelighed ikke uden stor vanskelighed kan være væрге eller allerede er udpeget som væрге for to umyndige.

I *Finland* opgav man i 1983 reglen om, at der er pligt til at påtage sig **værgemål**. I lovudkastet fra 1989 er det tilkendegivet ved et krav om, at vedkommende skal samtykke i at blive udpeget. Det ansås ikke længere for acceptabelt, at en person, som ikke selv var villig til at varetage hvervet, skulle udpeges som formynder. Der skønnedes heller ikke at være noget praktisk behov herfor⁴⁾. Medvirkende hertil er, at der i Finland er særligt ansatte værger, såkaldte tjensteförmyndare, en eller to i hver kommune. Det er en kommunal opgave at sørge for, at der efter behov findes frivillige til opgaven. Som regel er de knyttet til kommunalforvaltningen, men det kan også være en advokat. Tjensteförmyndare i de større byer har mellem 300 og 500 værgemål. Knap 50 pct. af alle beskikkede værger i Finland er tjensteförmyndare⁵⁾. I betænkningen fra 1989 foreslås, at kommunerne kan skabe et større udbud ved at betale vederlag af kommunale midler⁶⁾.

I *Sverige* bortfaldt reglen om, at det var en borgerpligt at påtage sig hvervet som formynder, i 1974⁷⁾.

Heller ikke i *Island* er hvervet et borgerligt ombud.

1.4. Kvalifikationer.

1.4.1. Der er ikke længere i myndighedsloven særlige regler med **kra v** til værgens **kvalifikationer**. En bestemmelse om, at som væрге må kun beskikkes en pålidelig og vederhæftig person, som kan anses for egnet til hvervet, fandtes

³⁾ Betænkning om tvang i psykiatrien (nr. 1068/1986), bind 2, s. 344-45.

⁴⁾ Publ.nr.3/1983, s. 15.

⁵⁾ SOU 1988:40s. 141.

⁶⁾ Betænkning fra förmynderskapskommissionen (1989:50), bilag 4, s. 7.

⁷⁾ SOU 1986:50, s. 103.

tidligere i myndighedsloven. Den udgik som overflødig ved den seneste ændring i 1985⁸⁾).

Det er heller ikke foreskrevet, at værgerne skal søges i kredsen af den umyndiges *nærmeste*. Er der tale om forholdsvis unge, prøver man i praksis at få en af forældrene udpeget. Er den umyndiggjorte oppe i årene, vil en søn eller datter være et nærliggende emne⁹⁾). Ofte findes der ikke kvalificerede familiemedlemmer, eller de ønsker ikke at påtage sig hvervet. Konflikter blandt pårørende kan også hindre, at en repræsentant for en af fløjene udpeges.

Værgen skal selv være *myndig* og må ikke være under lavværgemål. Der er *ikke* mulighed for at beskikke *to værger* for voksne.

1.4.2. Den *norske* vergemålslovs § 7 ligner i nogen udstrækning de ældre danske bestemmelser, idet det i stk. 1, anføres, at til værger skal vælges mænd eller kvinder, som er vederhæftige og skikket til hvervet. I stk. 3 nævnes, at ægtefællen bør udpeges som værge, medmindre denne ønsker at blive fri, eller hensynet til den umyndiggjortes tarv kræver, at en anden vælges. Efter stk. 4 bør en stedfader eller -moder ikke udpeges, medmindre der er særlig grund hertil. I Norge er der i og for sig ikke noget i vejen for at udnævne forskellige hjælpeværger med adskilte opgaver. Praksis synes at variere. I Oslo lægges vægt på de særlige problemer med at flere deler ansvarsområde, samt at tilsynet må have kontakt med flere, og man har derfor ikke udpeget forældre som hjælpeværger i fællesskab. Derimod har man godtaget, at den udpegede hjælpeverge har givet ægtefællen fuldmagt. Andre steder har man udnævnt forældre i fællesskab og har da i beskikkelsen udtrykkelig nævnt, at de skal optræde sammen eller kan handle hver for sig¹⁰⁾).

Ifølge den *svenske* **föräldrabalk** kapitel 11, § 12, skal som god man eller förvaltare udses en retsrådig, erfaren og i øvrigt egnet mand eller kvinde. En tidligere regel om, at man i første række skulle udpege en beslægtet eller besvogret eller en anden, som står den umyndige nær, er ophævet. I den svenske lovkommentar anføres, at forholdene ofte er sådanne, at man må gå uden for de pårørendes kreds, f.eks. når det gælder større formueforvaltninger, som må håndteres af en fagmand. Sindssyge kan være mistroiske over for deres nærmeste, og det kan i sådanne tilfælde være nødvendigt at udpege en udenforstående¹¹⁾). Det forekommer, at der udpeges to gode män eller förval-

⁸⁾ Betænkning om forældremyndighed og samværsret (nr. 985/1983), s. 142.

⁹⁾ Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 61.

¹⁰⁾ Rundskriv af 18. desember 1990, (G-178/90), s. 15-16.

¹¹⁾ Walin: Föräldrabalken, 1985, s. 307.

tere, der handler på forskellige områder, f.eks. således at den ene varetager den økonomiske forvaltning, og den anden den personlige omsorg.

1.5. Udvalgets overvejelser.

Også efter udvalgets lovudkast skal der i en række tilfælde *beskikkes* en *værge*. Efter § 11 skal det ske i forbindelse med beslutninger om værgemål efter § 5 og samværgemål efter § 7.1 undtagelsestilfælde kommer værgebesikkeligse også på tale for børn og unge, jf. § 2, stk. 4, jf. stk. 2 og 3, se nedenfor i kapitel 11, pkt. 2. Udvalgets forslag indeholder på dette punkt ikke nogen ændring i forhold til gældende ret.

1.5.1. *Udvalget har drøftet*, om væргеopgaven fortsat skal være et *borgerligt ombud*. I overensstemmelse med udviklingen på beslægtede områder er det udvalgets opfattelse, at dette *ikke* længere bør være tilfældet.

Dette gælder i særlig grad, hvis værgeren skal tage sig *af personlige anliggender*. At varetage et sådant værgemål kræver efter udvalgets opfattelse en indlevning og motivation, som ikke kan antages at være til stede hos en værge, der er påtvunget hvervet. Hertil kommer, at varetagelse af personlige anliggender i et vist omfang må anses for en samfundsopgave.

For så vidt angår *økonomiske spørgsmål*, kan det drøftes, om dette overhovedet er et offentligt anliggende. Traditionelt har samfundet fundet det nødvendigt at regulere, hvorledes midler tilhørende svage administreres, herunder for at sikre at midlerne så vidt muligt bevares med henblik på at tjene til forsørgelse, så den pågældende ikke ligger samfundet til last. Disse hensyn gør sig ikke længere gældende med samme styrke. Grunden til, at det offentlige fortsat interesserer sig for, hvorledes de svages økonomiske anliggender varetages, er vel nu snarere ordens- og beskyttelseshensyn, herunder at de pågældende ikke bliver udnyttet af omgivelserne, og at deres formue kommer dem selv til gode.

I det omfang, det anerkendes, at et værgemål om økonomiske anliggender er en beskyttelse, er det også naturligt, at den pågældende *selv afholder udgifterne* derved, forudsat at der er midler hertil, se nedenfor i kapitel 8, pkt. 10.3.7.-8. Dermed er der heller ikke længere grundlag for at opretholde værgemålet som et borgerligt ombud. Hvis den svage skal betale for beskyttelsesforanstaltningerne, bør værgeren naturligvis også være den bedst kvalificerede og motiverede. Det gælder også, hvis det offentlige må træde til, fordi den pågældende ikke selv har tilstrækkelige midler.

Ophævelsen af pligten til at være værge indebærer, at en udpeget værge når som helst med et rimeligt varsel kan *frasige sig hvervet*. Den gældende lovs § 31 om, under hvilke betingelser der er mulighed for fritagelse, er derfor udeladt.

1.5.2. Dernæst har udvalget mere praktisk overvejet den fremtidige *rekruttering*. Hvem der er egnet, må naturligvis afhænge af, hvad formålet med værgemålet er, herunder om værger især skal varetage økonomiske eller personlige anliggender. Af betydning ved vurdering af de økonomiske værgers nødvendige kvalifikationer er bl.a. størrelsen og sammensætningen af formuen, idet det vil indvirke på, hvilken administration der kræves, og hvilke problemer der skal tages stilling til.

Fremtidens værgemål bliver i høj grad afhængige af, hvorledes behovskriterierne i lovudkastets § 5 og § 7 fortolkes og administreres. Hvis udvalgets tanker herom følges, se herom ovenfor i kapitel 5, pkt. 5.3., bliver værgemål noget, der ved *personlige spørgsmål* navnlig bliver aktuelt, hvis ikke en enig familie kan træde til. Ved uenighed blandt de pårørende må myndighederne i nogle tilfælde efter en konkret vurdering undlade at tage parti for en af fløjene ved i stedet at udpege en neutral værge. Er der ingen nærmeste, kan værgemærker ikke findes dér. Breder personlige værgemål sig, uanset udvalgets behovsovervejelser, ud over disse typetilfælde, forekommer det naturligt, at værger søges i kredsen blandt de nærmeste, som har kendt den pågældende længe, som må forventes at tage sig tid til og at ville ofre kræfter på opgaven, og som må forventes bedst at være i stand til at sætte sig i den pågældendes sted og varetage dennes interesser.

Er formålet med værgemålet udelukkende eller hovedsageligt at varetage *økonomiske anliggender*, er det ikke sikkert, at der gælder det samme. Mænds der vel er en formodning for, at forældre som værger for deres børn, herunder yngre voksne under værgemål, vil varetage deres interesser på den bedste måde og uden interessekonflikter, kan man måske ikke altid regne med, at andre slægtninge som værger for ældre umyndiggjorte har samme indstilling. Navnlig for så vidt angår de gamle, kan det måske ikke ganske udelukkes, at et barn også vil se på egne interesser, f.eks. som kommende arving. Der kan endvidere være uenighed i familien om, hvem der bør udpeges, eller senere opstå problemer i familien om værgens måde at forvalte værgemålet på.

Spørgsmålet om kvalifikationer har i øvrigt sammenhæng med de vanskeligheder, der efter det oplyste er med at få nogen til at påtage sig værgemålene, se ovenfor under pkt. 1.2.3., hvilket igen hænger sammen med følelsen af, at der er tale om en opgave, som samfundet bør tage sig af og betale for. Vanskelighederne afhænger også af, i hvilket omfang det er muligt at yde værgerne vederlag, se nedenfor i kapitel 8, pkt. 10.

Udvalget ønsker at understrege, at spørgsmålet om, hvem der skal udpeges som værge, altid må bero på en *konkret vurdering*. Der må lægges afgørende vægt på holdningen hos den, der skal undergives værgemål, således at den-

nes ønsker i videst muligt omfang imødekommes, for så vidt den pågældende er i stand til at udtrykke sådanne, se også lovudkastets § 19. Endvidere må der tages hensyn til holdningen hos familien til den pågældende. Er der enighed om at foreslå et bestemt familiemedlem som værge, bør dette ønske som udgangspunkt følges, medmindre der er grund til at antage, at den foreslåede ikke er egnet hertil. Er der derimod uenighed blandt familien, vil dette i nogle tilfælde efter en konkret vurdering tale for at vælge en udenforstående, herunder eventuelt en professionel, som værge.

Af udvalgets undersøgelser fremgår, at værgen undertiden findes blandt ansatte på det plejehjem eller anden institution, hvor vedkommende bor, eller er tilknyttet socialforvaltningen. Dermed overvindes nogle af vanskelighederne ved at finde et værgeemne. Men det er som hovedregel ikke hensigtsmæssigt at udpege værgen fra denne personkreds, da risikoen for interessekonflikter oftere vil opstå, især ved personlige spørgsmål, og navnlig hvis der er tale om relationer til plejehjemmet. Ansatte, der har en daglig omgang med den, der er under værgemål, bør i almindelighed ikke komme i betragtning som værgeemne for at sikre værgemålets virkning.

7.5.5. Udvalget har ud fra forskellige synsvinkler overvejet muligheden for at beskikke *to værger*. Problemstillingen er ikke ny. Allerede udvalget, der forberedte loven af 1922, overvejede muligheden i lys af et svensk forslag, der førte til den stadigt gældende regel om to værger, se herom og om retsstillingen i Norge ovenfor under pkt. 1.4.2. Resultatet blev negativt¹²⁾.

1.5.4. Den ene vinkel på toværgeproblemet er, at *forældre normalt begge er* indehavere af forældremyndigheden, jf. den gældende lovs § 8, stk. 1, og i forening er værger for børn og unge under 18 år, jf. den gældende lovs § 29. Denne retstilstand foreslås ikke ændret, jf. lovudkastets § 2, stk. 1. Bliver der etableret et værgemål i forbindelse med den unges 18-års fødselsdag eller inden for kortere tid derefter, kan forældre føle det underligt og uheldigt, at kontinuiteten i værgemålet brydes, at deres fælles ansvar for fællesbarnet ophører, og at en af dem skal vælges som værge frem for den anden.

Et *mindretal* (Kirsten Frost Bjerregaard og Perch Nielsen) finder derfor, uanset de få tilfælde der vil kunne blive tale om, at der skal være mulighed for forældrene for at fortsætte med dette fælles værgemål. Retsvirkningerne må være de samme, som før barnet fyldte 18. De to værger skal således være enige om beslutningerne, jf. lovudkastets § 3, stk. 1, og ved uenighed må statsamtet træffe afgørelse, jf. § 3, stk. 5.

Udvalgets flertal (de øvrige medlemmer af udvalget) finder ikke, at der bør indføres en særregel om forældre som værger for voksne børn. Det praktiske

¹²⁾ Betænkning 1921, s. 32-33.

behov for fortsættelse af det fælles værgemål forekommer meget begrænset. Efter udvalgets undersøgelser, se herom ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.3., var kun 6 af de 263, der blev umyndiggjort i halvåret 1989-90, i aldersgruppen 19-24 år eller ca. 2 pct. Af de 3.264, der ifølge det centrale personregister i januar 1990 var umyndiggjort, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.2., var 119 eller knap 4 pct. i aldersgruppen 19-24 år. Hertil kommer, at værgemålet og samarbejdet med myndighederne bliver besværligere, hvis der kræves medvirken af to værger. For forretningsdrivende og andre mulige aftaleparter vil det i konkrete tilfælde kunne komme som en overraskelse, at en voksen har to værger. Der vil således opstå et legitimationsproblem, og det for en gruppe, der har flere penge end unge under myndighedsalderen generelt har, hvilket fremgår af, at der er skønnet at være behov for et økonomisk værgemål. En regel om fælles værgemål rejser efter flertallets opfattelse tillige en række tekniske problemer. Skal forældre bo sammen for at kunne varetage værgemålet i fællesskab? Skal der være kontinuitet i værgemålet, eller skal det kræves, at værgemålet iværksættes, inden barnet fylder 20,25 eller 30 år? Hvorfor skal fælles værgemål være begrænset til forældre og ikke kunne udstrækkes f.eks. til to børn, der gerne begge vil være værge for en moder eller fader?

7.5.5. Den anden synsvinkel på spørgsmålet om muligheden for *to værger* er, om der bør være mulighed for en ordning med to værger, der har *hver sit* afgrænsede område.

Et *mindretal* (Kirsten Frost Bjerregaard og Perch Nielsen) finder, at der under *særlige* omstændigheder bør være adgang hertil. Disse medlemmer henviser til retsstillingen i Norge og Sverige, se herom ovenfor under pkt. 1.4.2. samt til, at en lignende ordning findes i Danmark i dag med muligheden for testamentariske værger ved siden af den beskikkede. Samtidig skønnes der at være et større behov i fremtiden for opdelte værgemål. Behovet bliver større, hvis tanken om professionelle værger vinder frem. F.eks. går der en grænse mellem økonomiske og personlige spørgsmål, og den værge, der skal tage sig af det førstnævnte område, har ikke nødvendigvis tid til og mulighed for at tage sig af det andet også. Det kan ikke forventes, at de professionelle værger, såsom advokater, revisorer og lignende, hyppigt opsøger institutionen, hvor den pågældende opholder sig, for at danne sig et personligt indtryk af denne. Der kan også tænkes en opdeling uden for det økonomiske område, f.eks. således at en mere professionel udpeges til som værge at drive en erhvervsvirksomhed eller til at administrere en udlejningsejendom, medens et familiemedlem kan være værge for de andre økonomiske og personlige forhold.

I de tilfælde, hvor et personligt værgemål iværksættes efter udkastets § 5 og senere udvides til at omfatte et økonomisk spørgsmål, eller hvor der sker fra-

tagelse af handleevne efter § 6, og værgebeskikkelsen ændres, således at en af de professionelle værger udpeges, kan det være hensynsfuldt over for den svage, at den først udpegede personlige værge kan fortsætte som værge, for så vidt angår de personlige forhold. Eventuelle kompetencestridigheder kan imødegås ved en præcisering af de to værgemåls områder, og desuden kan strid mellem værgerne forelægges statsamtet til afgørelse, evt. med ny **værgebeskikkelse** til følge.

Udvalgets flertal (de øvrige medlemmer) finder, lige som Familieretskommissionen gjorde det i 1921, at der ikke bør indføres en ordning med to værger med hver sit område. Kompetencen ville generelt være vanskelig at fastlægge. Eventuelle grænsedragninger mellem opgaverne måtte afklares af statsamtet, der også måtte løse eventuelle konflikter mellem de to værger. Tilsynet bliver vanskeligere og mere omfattende. Ansvarer kan forflygtiges. Der skulle måske afholdes to honorarer af den pågældendes indtægt eller eventuelle formue, hvilket ville blive bekosteligt.

1.5.6. *Udvalget* finder det hensigtsmæssigt i højere grad end nu at **have faste** professionelle værger til rådighed, først og fremmest til varetagelse af **økonomiske** anliggender. Det er nærliggende at indføre en ordning, der i nogen grad svarer til den københavnske med f.eks. statsamternes geografiske områder som distrikter, se om den københavnske ordning ovenfor under pkt. 1.2.4. og om det årlige antal umyndiggørelser i hvert statsamtsområde ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.1.¹³). Dermed vil statsamternes tilkendegivne vanskeligheder ved at finde egnede værgeemner blive mindsket. En anden fordel er, at samfundet vil få en række uafhængige specialister, der kender værgemåls**reglerne**, og hvordan de fungerer, herunder har kendskab til statsamternes tilsynspraksis, og til hvordan godkendelsesreglerne administreres. Sådanne faste værger vil også kunne tilrettelægge deres arbejde under udnyttelse af stordriftens fordele, navnlig i statsamtsområder med et større befolkningsunderlag. Hermed vil værgehonorarerne også kunne finde et rimeligt leje.

Såfremt der indføres en ordning med faste, professionelle værger, vil den skulle administreres af statsamtet. Udvalget peger på, at stillingerne kan opslås eller annonceres ledige. Det vil være naturligt, at der forhandles med dommerne i regionen om besættelsen, da de også skal bruge værgeemner.

Faste værgers faglige baggrund afhænger af, hvorledes værgemålsordningen udvikler sig. Udvalget har i første række haft advokater i tankerne, herunder fordi de faste værger i København traditionelt har været advokater. Får opgaverne i mindre grad karakter af formueforvaltning og stillingtagen til juridiske prægede spørgsmål og i højere grad karakter af bistand til

¹³) Se også Lynge Andersen m.fl. : Umyndiges formue, 1988, s. 63.

spørgsmål af personlig art, kan også grupper med en anden baggrund komme på tale. De finske erfaringer tyder herpå. Det samme gør **patientrådgiverordningen**.

Til varetagelse af personlige værgemål kunne det være nærliggende at bede de sociale myndigheder om bistand til at finde egnede værgeemner. En lovregel herom svarende til den gældende bistsandslov § 32 a kunne overvejes. I bestemmelsen slås fast, at hvis ingen har forældremyndigheden over et barn eller en ung, skal kommunalbestyrelsen i fornødent omfang medvirke til, at der udpeges en egnet indehaver af forældremyndigheden.

2. *Fratagelse afværgemål.*

2.1. Efter myndighedslovens § 32, stk. 1, skal værgemålet *fratages* værgen, hvis denne misbruger sin stilling eller i øvrigt viser sig uegnet til hvervet. Ifølge stk. 2 *ophører* værgemålet, hvis værgen bliver umyndiggjort eller sat under lavværgemål. Efter § 33, stk. 1, har statsamtet eksklusiv kompetence til at træffe beslutning om værgemålsfratagelse.

Ifølge oplysninger, udvalget har indhentet, havde statsamterne i halvåret 1989-90 21 sager om fratagelse afværgemål.

2.2. Efter *udvalgets opfattelse* er der ikke anledning til at ændre *påfratagelsesreglen* i myndighedslovens § 32, som stammer fra 1985, og som så vidt vides ikke har givet anledning til vanskeligheder eller kritik. Den er gentaget i udkastets § 12, stk. 1.

Udvalget har med en tilføjelse udvidet eller måske snarere præciseret mulighederne for fratagelse. Hensynet til den, der er under værgemål eller samværgemål, kan nødvendiggøre, at der kommer en ny værge, uden at dette behøver at være begrundet i, at den nuværende værge har tilsidesat sine pligter. Samarbejdsklimaet kan af andre grunde være dårligt, og der kan være så alvorlige konflikter, at statsamtet må gribe ind. Tilføjelsen vil formentlig ikke have noget stort anvendelsesområde, også fordi værgen i sådanne situationer ofte vil vælge selv at bede sig fritaget for hvervet, hvilket er muligt, når det ikke længere er et borgerligt ombud.

2.3. Udvalget finder, at en *person*, der er *under værgemål* efter § 5, som hidtil *ikke* kan *udpeges* som værge, og det uanset om denne tillige er frataget handleevnen efter lovudkastets § 6. Kommer værgen senere selv under værgemål, må hvervet bortfalde. Det samme må gælde, hvis værgen kommer under samværgemål, jf. lovudkastets § 7. Der henvises til lovudkastets § 12, stk. 2.

3. *Kompetencen.*

3.1. Siden lovens tilblivelse i 1922 har *kompetencen* til at *beskikke værger værret* adskilt fra beføjelsen til at beslutte umyndiggørelse. Medens det sidste er et domstolsanliggende, var det indtil 1985 skifteretterne, der beskikkede værger. Adskillelsen hang sammen med, at beskikkelsesspørgsmålet ofte opstod uafhængigt af umyndiggørelsen. Navnlig gjaldt det for de mindreårige, fordi der dengang skulle beskikkes en værge efter forældremyndighedsindehaverens død, men også ved efterfølgende ændringer af værgemålene for umyndiggjorte.

Da de *saglige kompetenceregler* blev ændret i 1985, opretholdtes adskillelsen i princippet. *Grundreglen* efter § 33, stk. 1, er, at værger beskikkes og værgemål fratages *af statsamtet*. Af praktiske grunde og for at undgå dobbeltbehandling gjordes dog den undtagelse, at i forbindelse med en umyndiggørelsesdom foretages værgebeskikkelsen af den *ret*, der afsiger dommen, jf. myndighedslovens § 33, stk. 2. I forarbejderne gennemgås baggrunden for, at man fritog skifteretterne for opgaven, og som hovedregel overførte den til statsamtene¹⁴).

3.2. *Udvalget* har ikke fundet anledning til at *omforme* de saglige kompetenceregler ved værgebeskikkelse, se lovudkastets § 14. De blev ændret i 1985 og har så vidt vides ikke givet anledning til kritik. Reglerne om, hvem der kan beskikke værger, må ses i sammenhæng med, hvem der skal have kompetence til at bestemme værgemål. Som det fremgår af lovudkastets § 13 og det ovenfor i kapitel 6, pkt. 2, anførte, foreslår udvalget en todelt **kompetence**-ordning. Efter § 13 er hovedreglen, at værgemålssager afgøres af statsamtet. Hvis der tillige anmodes om fratagelse af handleevne, eller hvis statsamtet finder det betænkeligt at afgøre sagen, er domstolene kompetent, jf. lovudkastets § 13, stk. 2 og 3. Udvalget foreslår, at kompetencen til at beskikke værge følger kompetencen til at træffe afgørelse om værgemålet, jf. lovudkastets § 14, 2. pkt.

4. *Værgesagernes behandling.*

4.1. Det er nødvendigt, udover at fastlægge den saglige kompetence som sket i lovudkastets § 14, omtalt under pkt. 3, at se på *behandlingen* af *sager* om *værgebeskikkelse* samt om fritagelse for **og fratagelse** afværgemål, herunder at overveje i hvilket omfang reglerne i lovudkastets §§ 15-23 skal bringes i anvendelse.

¹⁴) Betænkning om forældremyndighed og samværsret (nr. 985/1983), s. 144-46.

4.2. De allerfleste *værgebeskikkelser* sker i tilslutning til selve værgemålsbeslutningen eller umiddelbart herefter. Dette indebærer, som det fremgår af § 14, et tostrengt system med både administrative og *judicielle værgeafgørelser*. Er det retten, der iværksætter værgemålet, jf. lovudkastets § 13, stk. 3, skal retten også udpege værger, jf. § 14, 2. pkt. Om afgørelsesformen findes en særlig regel i retsplejelovsudkastets § 464, 3. pkt., hvorefter den enten er beslutning eller kendelse. Retsstillingen er den samme som i dag, jf. retsplejeloovens § 464, stk. 1, 2. pkt. Der har så vidt vides ikke i årene siden nyordningen i 1985 været særlige processuelle problemer vedrørende retternes *værgebeskikkelse*. Behandlingen giver derfor ikke anledning til nærmere omtale, bortset fra at byretternes afgørelser kan appelleres til landsretten, selvstændigt i form af kære.

Heller ikke *statsamternes* værgebeskikkelser i tilslutning til værgemålsbeslutningen giver anledning til særlige problemer. Sagen er der i forvejen, og den stedlige kompetence følger værgemålssagerne, jf. lovudkastets § 15. Officialprincippet som fastlagt i udkastets § 18, stk. 1, må også gælde. I § 19, stk. 1, er det med henvisning til §§ 11-12 udtrykkelig nævnt, at princippet om, at den, der er eller skal under værgemål, har ret til at udtale sig, medmindre vedkommende ikke med nytte kan udtale sig, tillige gælder værgespørgsmålet. Kontradiktionsforskriften i udkastets § 20 omfatter efter opregningen også personspørgsmål. I tilfælde af tvist må værgeafgørelsen begrundes, jf. forvaltningslovens §§ 22-24. Hvis kun statsamtets afgørelse om, hvem der skal være værge, ønskes efterprøvet, må værgebeskikkelsen kunne påklages til Civilretsdirektoratet, idet udkastets § 22 om indbringelse for retten kun gælder selve værgemålet.

4.3. *Værgespørgsmålet kan opstå selvstændigt*, hvis værgebeskikkelsen ønskes frataget værger, jf. lovudkastets § 12, stk. 1. Det samme gælder, hvis den hidtidige værge dør, ønsker sig fritaget for hvervet, se ovenfor under pkt. 1.5.1., eller selv kommer under værgemål eller samværgemål, jf. udkastets § 12, stk. 2, og der derfor skal udfyldes et tomrum, idet statsamtet skal finde en ny værge. I alle disse situationer er statsamtet kompetent, jf. udkastets § 14, 1. pkt. Afgørelserne er dermed administrative og omfattet af forvaltningslovens regler.

4.3.1. Statsamtets *stedlige kompetence* i sager om værgebeskikkelse og fratagelse er fastlagt gennem udkastets § 15, der henviser til §§11-12. Afgørende er, hvor den, der er under værgemål, har bopæl.

4.3.2. Et spørgsmål er, hvem der kan tage *initiativ til* en sag om fratagelse af værgemål. I dag er der ikke særlige begrænsninger i adgangen. En advokat kan således henvende sig til statsamtet herom.

Udvalget finder ikke grundlag for at ændre på den eksisterende ordning.

Udgangspunktet er *statsamtets* specielle og centrale rolle. Den skyldes, at statsamtet som tilsynsmyndighed, jf. udkastets § 28, får et særligt indblik i værgens forhold samt eventuelle misbrug og derfor har særlig anledning til at gribe ind. Samtidig skal statsamtet afgøre værgesagen. Efter områdets karakter finder udvalget ikke, at der er noget til hinder for, at statsamtet *ex officio* kan tage fratagelsesspørgsmålet op og afgøre det, se lovudkastets § 16, stk. 2.

Med denne regel er initiativspørgsmålet afklaret. Der kan ikke være begrænsninger i, hvem der kan rette henvendelse til statsamtet om værgens uegnethed. Det kan enhver, der har en anerkendelsesværdig interesse i **værgespørgsmålet**. Skulle en advokat eller en anden udenforstående finde en fratagelse nødvendig, kan denne også henlede statsamtets opmærksomhed herpå. Det samme gælder *forvaltningsafdelingen*, hvor aktiverne administreres, og mange regnskaber modtages og revideres, og som kan have indsigelse mod værgens handlemåde.

4.3.3. Om statsamtets *sagsbehandling* gælder forvaltningslovens regler, og særregler i værgemålsloven om værgesager er fundet unødvendige. Som nævnt ovenfor fremgår det direkte af lovudkastets § 19, stk. 1, og § 20, at de der nævnte forskrifter også omfatter værgesager efter §§ 11-12.

Af forvaltningslovens regler følger, at en afgørelse om fratagelse **af værgemål** altid må *begrundes* uanset resultatet, da det vil være bebyrdende for den, der ikke får medhold i tvisten, jf. forvaltningslovens § 22. Begrundelsespligten gælder kun over for parter, og det forhold, at en person som omtalt ovenfor under pkt. 4.3.2. ved sin henvendelse til en myndighed giver anledning til, at myndigheden rejser en sag, medfører ikke i sig selv, at den pågældende bliver part i sagen. *Fritagelse* for værgemål er **begunstigende**, og statsamtet behøver ikke at begrunde den imødekommelse, værgen har krav på.

Der er ikke, bortset fra i udkastets § 20, stk. 3, regler om, hvorledes de trufne afgørelser skal *kommuniker*es. Heraf følger, at der skal sendes en meddelelse om, hvem der er blevet værg, til dem, der har fået lejlighed til at udtale sig. Den, der får en værg beskikket, skal også underrettes. Derudover forekommer det rimeligt at orientere dem, statsamtet ved, den pågældende har nær kontakt med. Er den pågældende på plejehjem eller anden institution, bør ledelsen have kendskab til hvem, der er værg. Det samme kan gælde de sociale myndigheder.

4.3.4. Om muligheden for **at påklage fratagelsesafgørelsen**, jf. lovudkastets § 12, stk. 1, og nybeskikkelser gælder de almindelige regler. Klageinstansen er Civilrettsdirektoratet, og muligheden for domstolsprøvelse er begrænset til den, grundlovens § 63 hjemler. Specielt bemærkes, at den fuldstændige prøvelse, som lovudkastets § 22 indebærer, kun gælder de afgørelser, der er opregnet i § 22, stk. 1, og således ikke de her omtalte sager.

4.3.5. Det må forventes, at der med hjemmel i lovudkastets § 23, stk. 1 fastsættes mere detaljerede *bekendtgørelsesregler* m.v. om statsamternes **værge**sager.

5. Gifte under værgemål.

I slutningen af en gennemgang af reglerne om værgebeskikkelse m.v. er det naturligt med en særlig omtale af den gruppe under værgemål, der har en *ægtefælle*. Det skyldes den særstilling, disse værgemål har.

Kun retsstillingen for voksne gifte under værgemål behandles her. Personer under 18 år, der gifter sig, vil, hvis udvalgets tanker følges, blive myndige i og med ægteskabet, se lovudkastets § 1, stk. 1, og nedenfor i kapitel 11, pkt. 5.

5.1.1 den gældende *lov* om ægteskabets retsvirkninger fra 1925 findes i § 52 en særregel om *gifte umyndiggjorte*. Efter reglen tilkommer det ægtefællen i forbindelse med værgen at bestyre den del af fællesboet, hvorover den umyndiggjorte ægtefælle har haft rådigheden. Reglen stammer fra ægteskabsloven fra 1899. Af forarbejderne fremgår, at ved ordningen undgås **overformynderibestyrelsen**, ligesom værgemålstilsynet bortfalder¹⁵). Særreglen indebærer en særlig form for *samråden* mellem *værgen* og *ægtefællen*. Det forudsætter naturligvis, at der er formuefællesskab, at ægtefællen ikke er beskikket som værge, og at ægteskabet består, bl.a. fordi adgangen ophører, når fællesejet er skiftet. § 52 gælder ikke i det omfang, der er særeje, herunder skilsmissesæreje. Ordningen har megen lighed med lavværgemål. § 52 forstås således, at beskikkes en anden end ægtefællen som værge, er den nævnte retsstilling obligatorisk.

En mere generel regel om medindflydelse findes i myndighedslovens § 50. I bestemmelsens slutning foreskrives, at har den umyndige en ægtefælle og samlever de, skal værgen så vidt muligt indhente en erklæring fra ægtefællen i vigtige anliggender. Om medindflydelsesreglen se generelt nedenfor i kapitel 8, pkt. 3.

5.2. Udvalgets undersøgelser af byretsdomme giver et indtryk **af antallet** af *gifte umyndiggjorte*. I halvåret fra oktober 1989 til april 1990 drejede det sig om 39 af de 263, der blev umyndiggjort, eller knap 15 pct. Kun 2 var under 60 år, medens 7 var i alderen 60-74, 13 var i alderen 75-79 og 17 var 80 eller derover, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.3. Er tallene repræsentative, er knap 500 af de 3264 umyndiggjorte gift.

¹⁵) Betænkning 1921, s. 89-90.

Af de 39 gifte, der blev umyndiggjort i 1989-90, fik 12 ægtefællen som værge og 27 en anden som værge. Dette betyder, at vel mellem 300 og 350 ægtepar i dag gør brug af lov om ægteskabets retsvirkninger § 52.

5.5. *Udvalget* foreslår systemet i lov om ægteskabets retsvirkninger § 52 *bevaret*. Reglen om værgens og ægtefællens samråden om bodelen er *overført* til udkastet til værgemålsloven, hvor den også af oplysningsgrunde hører hjemme. Den findes i lovudkastets kapitel 4 som § 25, stk. 1.

Om værgens og ægtefællens *fælles råden* over bodelen sammenlignet med samværgemålsordningen efter udkastets § 7, omtalt ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.5., bemærkes, at der i førstnævnte tilfælde i højere grad er tale om et samarbejde mellem ligestillede. Ingen af de to har myndighedernes udsagn for at være svag. Ægtefællens interesse i at bevare fællesejeformuen er også betydelig. Begge bodele har betydning for familiens levestandard, og under delingen efter ægteskabets ophør er de afgørende for bosloddens størrelse. Samtidig vil en inddragelse af bodelen tilhørende en gift under værgemål under forvaltningsbestyrelse, kunne volde problemer og føles som en unødvendig indblanding i familiens forhold. Derfor finder udvalget det rimeligt at bevare den hundredårige ordning, hvorefter sådanne værgemål er undtaget fra kravet om bestyrelse af aktiverne i forvaltningsafdelingerne samt fra statsamtens tilsyn. Efter ordlyden af § 25, stk. 1, omfatter de to personers fælles råden kun den *bodel*, der tilhører den gifte under værgemål. Forudsætningen er således, at der er fælleseje i ægteskabet. Hvis og i det omfang den, der er under værgemål, har *særeje*, gælder reglen ikke, værgen råder på egen hånd, men under sædvanligt tilsyn og med ægtefællens medindflydelse sikret gennem lovudkastets § 26, stk. 2. Dette gælder, uanset om der er tale om et skilsmismissesæreje, jf. lov om ægteskabets retsvirkninger § 28, stk. 1, nr. 1, eller om et fuldstændigt særeje, jf. § 28, stk. 1, nr. 2. Retsstillingen ved værgemål, omfattet af udkastets § 25, stk. 1, er fastlagt i § 33, stk. 2, og § 41. Af § 33 fremgår, at værgen ikke er under statsamtets tilsyn, at der ikke skal aflægges regnskab, og at der ikke kræves godkendelse til bestemte dispositioner. Ifølge § 41 gælder kapitel 5 med de særlige bestemmelser om formuen heller ikke.

Der er *ikke* i systemet indbygget nogen mulighed for at *løse* konkrete *konflikter* mellem ægtefællen og værgen. Retsstillingen er således den samme som ved samværgemål, se herom ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.5. Ved uenighed må der om nødvendigt beskikkes en anden værge, og der kan blive tale om at gøre værgemålet til et almindeligt værgemål med sædvanligt tilsyn. Der er også den mulighed at beskikke ægtefællen som værge.

Ved blandede formueordninger handler værgen efter forskellige regelsæt. Bodelen tilhørende den, der er under værgemål, administreres efter reglerne i lovudkastets § 25, stk. 1, § 33, stk. 2, og § 41. Med hensyn til *særejeaktiver mk*

de almindelige regler gælde, idet værgeren handler på egen hånd. Disse aktiver er omfattet af udkastets kapitel 5, og de almindelige tilsynsregler m.v. i kapitel 4 finder anvendelse. På samme måde må værgens beføjelser vedrørende *personlige spørgsmål* behandles, hvis værgemålet er udstrakt hertil, idet værgeren handler på egen hånd. Ægtefællens medindflydelse er sikret gennem udkastets § 26, stk. 2.

Udvalget har overvejet ordningens obligatoriske karakter. Det kan forekomme overraskende, at kun ved at gøre ægtefællen til værge kan man komme ind under bestyrelses- og tilsynsreglerne. Ægtefællen kan selv være svagelig, og vil vel ofte være det med aldersfordelingen blandt dem, der kommer under værgemål. Dermed kan ægtefællen være mindre egnet som værgeemne. Skal ordningen gøres *fakultativ*, må den værgebeskikkende myndighed beslutte, om der skal være samråden mellem ægtefællen og værgeren, eller om værgeren skal råde alene og dermed være omfattet af de almindelige regler. Udvalget finder dette hensigtsmæssigt og har udformet en regel herom i lovudkastets § 25, stk. 2. Benyttes muligheden, betyder det, at bodelen tilhørende den gifte under værgemål er underkastet reglerne i lovudkastets kapitel 5, herunder § 35 om indlevering til bestyrelse i en forvaltningsafdeling, hvilket fremgår modsætningsvist af § 41. Værgeren er ligeledes undergivet statsamtets tilsyn, jf. lovudkastets § 28, og pligten til regnskabsaflæggelse, jf. udkastets § 29, hvilket fremgår modsætningsvist af § 33, stk. 2.

Med en sådan fakultativ ordning får reglen i udkastets § 26, stk. 2, om ægtefællens medindflydelse yderligere betydning. Den gældende lovs § 50 har vel navnlig sigtet på de mindreårige gifte, og det særligt før myndighedsalderen blev nedsat og samlivsvanerne ændret. Fremtidig vil en regel om, at ægtefællen skal erklære sig, skulle anvendes, hvis der er særeje, og som nævnt hvis det under en fakultativ ordning besluttes, at værgeren skal handle alene efter § 25, stk. 2.

Af udkastets § 26, stk. 2, fremgår, at adgangen til at gøre brug af bestemmelsen ophører ved *separation*. Det gælder, uanset om der er gennemført deling af fællesboet.

Kapitel 8

Værgens retsstilling

1. Afgrænsning.

1.1. Den gældende myndighedslov kapitel 5 har overskriften 'Om værgens beføjelser og pligter'. Blandt kapitlets ti paragraffer er seks centrale **værgeregler**, der dækkes af overskriften. Det drejer sig om § 45 om værgens legale repræsentationsbeføjelser, § 47 om målsætningen, § 48 om forbud mod kaution, § 50 om den umyndiges medindflydelse, § 51 om tilsyn og regnskabsafleggelse samt § 53 om værgens ansvar. De behandles i det følgende.

De resterende fire paragraffer behandles andetsteds i betænkningen. Det personlige værgemål, der i dag reguleres af § 46, gennemgås i kapitel 5, pkt. 3.3, § 49 om umyndiggjortes erhvervsvirksomhed nævnes i kapitel 12, pkt. 2, og § 50 a og § 52 om forældre som værger hører under særreglerne om børn og unge, som behandles i kapitel 11, pkt. 2.2.

Lovudkastets kapitel 4 med titlen 'Værgens retsstilling' er fælles for *alle værgemål*. Der er ingen særregler om forældre som værger for *børn* og *unge* udover dem, som findes i lovudkastets kapitel 1, se §§ 2-4, og som skyldes, at der for denne gruppe kan være to værger, forældrene, se nedenfor i kapitel 11, pkt. 2.2. Værgernes opgaver for *voksne* afhænger af værgemålets omfang, der også vil fremgå af beskikkelsen, se tillige nedenfor under pkt. 6. De er uafhængige af, om den, der er under værgemål, tillige er *uden handleevne*, hvad enten vedkommende som barn eller ung er det automatisk, jf. udkastets § 1, stk. 2, eller evnen er frataget den voksne, jf. udkastets § 6. *Samværgerne*, jf. udkastets § 7, og værgerne for *gifte*, der efter udkastets § 25, stk. 1, handler i forening med ægtefællerne, er omfattet af nogle af bestemmelserne i udkastets kapitel 3, se opregningen i lovudkastets § 33.

2. Opgaver.

2.1. Legal repræsentant.

2.1.1. Ifølge den gældende myndighedslovs § 45 *repræsenterer værgerne* den umyndige i økonomiske forhold, udøver den retlige og faktiske bestyrelse af den umyndiges formue i det omfang, formuen ikke er i en forvaltningsafdeling, forvalter den umyndiges indtægter og indgår kontrakter for denne, idet værgerne generelt optræder i stedet for den umyndige. § 45 suppleres af de ad-

ministrative regler i vægebekendtgørelsen. Værgens administration er udelukket i det omfang, den umyndige selv kan råde, jf. myndighedslovens §§35 og 38-41.

Efter myndighedslovens § 55 kan den, der er under *lavværgemål*, kun råde over sin formue og forpligte sig ved retshandler i forbindelse med sin *lavværg*. Dog træffer den lavværgede selv bestemmelse om indgåelse og ophævelse af aftaler om tjeneste eller andet personligt arbejde.

2.1.2. Også under en nyordning er det nødvendigt, at *værgen* har legal hjemmel for at *optræde* for børn, unge og voksne under værgemål. *Udvalget* foreslår, at der for voksne åbnes mulighed for mere fleksible ordninger, jf. herved lovudkastets § 5, stk. 2, samt ovenfor i kapitel 5, pkt. 6. Værgens beføjelser under nyordningen er således ikke nødvendigvis altomfattende som under den gældende lov, idet de er begrænset til de anliggender, der er omfattet af værgemålet, jf. lovudkastets § 5, stk. 3. Stk. 3 omfatter også personlige spørgsmål, hvis dette er omfattet af værgemålet for en voksen. Det er ikke fundet nødvendigt at nævne dette udtrykkeligt.

Som det fremgår af det ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.5. anførte, foreslår udvalget, at lavværgemålet opretholdes under betegnelsen *samværgemål*, jf. lovudkastets § 7, dog således, at værgen, og den, der er under samværgemål, handler i forening i de anliggender, der er opfattet af værgemålet, idet også samværgemålet foreslås gjort fleksibelt, jf. lovudkastets § 7, stk. 2 og 3.

2.1.3. Udvalget har valgt at placere *reglerne* om værgernes legale *legitimation centralt* i værgemålsloven og i forbindelse med bestemmelserne om foranstaltningerne. Der henvises til udkastets § 1 med afgrænsningen af mindreåriggruppen, hvor værgens beføjelser er fastlagt i stk. 3, til § 5 om værgemål for voksne med stk. 3 om værgens rolle og til § 7, stk. 3, om værgens stilling under samværgemål. Udvalget har overvejet at gentage legitimationsbestemmelserne som den første paragraf i lovudkastets kapitel 4, men har undladt det. En samleregel vil blive kompliceret og dermed belaste regelsættet unødigt, ligesom den oplysende effekt forekommer at være begrænset. En henvisning i kapitel 4 er heller ikke fundet nødvendigt.

2.2. Målsætning.

2.2.1. Efter myndighedslovens § 47 skal værgen, for så vidt den umyndiges midler står under hans bestyrelse, på passende måde sørge for deres bevaring og frugtbargørelse og deres anvendelse til bedste for den umyndige. Værgen skal således efter evne sørge for, at værdier, som ikke administreres i en godkendt forvaltningsafdeling, men er under vægebestyrelse, bevares og vedligeholdes. I vægebekendtgørelsens § 11 tilføjes, at en forøgelse af den umyndiges formue som regel ligger uden for værgens opgave. *Bestyrelsen* er sale-

des *konsernativ* med det formål at bevare kapitalen for den umyndige. Om formuens forvaltning henvises til lovudkastets kapitel 5 og bemærkningerne nedenfor i kapitel 9.

2.2.2. *Udvalget* foreslår, at værgemålsloven skal indeholde noget om *mål-sætningen* for værgernes arbejde som en vejledning for dem og for tilsynsmyndighederne, se lovudkastets § 24, stk. 1-3. Reglen har udgangspunktet i den gældende § 47. Indledningsvis slås i udkastets § 24, stk. 1, det ret naturlige fast, at *værgen* inden for hvervets omfang skal *varetage interesserne* for den, der er under værgemålet. Det er fundet overflødigt i reglen at gentage ordene fra den gældende § 53 om, at værgen skal handle 'med omhu og efter bedste evne'.

Værgens rolle på formueområdet omtales i stk. 2. Princippet om *formuens bevarelse* er søgt *nedtonet*, se udkastets § 24, stk. 3, 3. pkt. Hvis indtægterne ikke er tilstrækkelige, kan også kapitalen anvendes i passende omfang til gavn for den, der er under værgemål, herunder til løbende forbrug. I hvilken udstrækning, det kan ske, må afhænge af de individuelle forhold, herunder af vedkommendes alder og dermed forventede levetid samt formuens størrelse og sammensætning. Muligheden for kapitalforbrug er ikke begrænset til voksne, noget udvalget har overvejet. Selv om det ikke fremgår direkte af formuleringen af 3. pkt., er det imidlertid forudsat, at adgangen fortrinsvis skal bruges ved værgemål for voksne, idet det i bestemmelsen nævnes, at der ved afgørelsen skal lægges vægt på 'værgemålets karakter'. Hermed er tilkendegivet, at hensigtsmæssigheden i at bruge af kapitalen stiger med alderen. For børn og unge er det ofte vigtigt at bevare kapitalen intakt. Hertil kommer, at forældre som værger har forsørgelsespligt over for deres børn, hvorfor det bør have undtagelsens karakter, at der sker forbrug af barnets formue, herunder til forsørgelsesformål. Dette fremgår indirekte af den gældende lovs § 7, stk. 3, der er gentaget i lovudkastets § 24, stk. 3, 2. pkt., og som omtales nedenfor under pkt. 4.2. Styringen af kapitalforbrug sker gennem tilsynsmyndighederne, idet anvendelse af formue fortsat kræver statsamtets godkendelse, jf. lovudkastets § 39, se herom og om godkendelsespraksis nedenfor i kapitel 9, pkt. 10.

Om værgens *anvendelse af indtægter*, se lovudkastets § 24, stk. 3, 1. og 2. pkt., omtalt nedenfor under pkt. 4.

2.3. *Det økonomiske område.*

2.3.1. Omfatter værgemålet økonomiske anliggender, er værgens opgave at **administrere formuen** og bestemme om anvendelse af indtægterne, jf. lovudkastets § 24, stk. 2-3. Værgens økonomiske **kompetenceer** mere *begrænset end* reglerne i § 1, stk. 3, og § 5, stk. 3, antyder. Navnlig fremgår det af udkastets

§ 35, at formuen som hovedregel bestyres i en forvaltningsafdeling, se nedenfor i kapitel 9, pkt. 4.1. Endvidere er der i udkastets § 30 en bemyndigelse til at fastsætte administrative regler om godkendelse fra statsamtet til dispositioner over indtægten og formuen, se nedenfor i kapitel 10, pkt. 3. Det er navnlig over *indtægterne*, værgen har beføjelser og rådighed, se herom nedenfor under pkt. 4.

I praksis betyder det, at værgen *af formueaktiver* forvalter fast ejendom, indbo og løsøre, fordringer på naturalydelser samt en forretning, der drives for den umyndiges regning, se i dag anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 2, litra e, og udkastets § 35, stk. 2, nr. 1. Værgen administrerer endvidere i dag formuen, hvis den er på under 20.000 kr. Udvalget har peget på muligheden for at forhøje denne grænse til 50-75.000 kr., jf. nedenfor i kapitel 9, pkt. 4.3.4., smh. udkastets § 35, stk. 2, nr. 2. Værgen administrerer desuden arve- og gavebeløb, som gyldigt er holdt uden for bestyrelse i en forvaltningsafdeling, jf. anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 2, litra b og c. Sådanne midler kan efter udvalgets forslag fortsat bestyres af værgen, jf. udkastets § 37 og § 38, se nedenfor i kapitel 9, pkt. 6.4.1 og 7.4.2. Derudover bliver det de *dagligdags ting* som tøjindkøb o.s.v., værgen skal tage sig af i det omfang, personen under værgemål ikke får bemyndigelse hertil, se nedenfor under pkt. 5. Derudover bliver værgen initiativtager i forhold til forvaltningsafdelingen og må forhandle om placering af aktiver m.v. Det samme gælder ved store og usædvanlige dispositioner i relation til statsamtet.

Omfanget af den *økonomiske værges opgaver* vil således foruden af hvervets fastlagte udstrækning, jf. udkastets § 8, jf. § 5, stk. 2, også i vidt omfang afhænge af formuens størrelse, og af i hvilke aktiver pengene er placeret. Hvervets omfang vil også afhænge af, om der er tale om værgemål for børn eller voksne. I førstnævnte tilfælde består opgaven i så vidt muligt at bevare formuen intakt til det fyldte 18. år, mens værgen for den voksne under **værgemål** antagelig oftere vil skulle træffe beslutninger for den, der er under **værgemål**, idet det her er tanken, at den pågældende skal have nytte af kapitalen, og således, afhængigt af de konkrete forhold, kunne bruge af den. Se tillige ovenfor under pkt. 2.2.2.

2.3.2. De faste værger i København har i en redegørelse til udvalget oplyst, at der er mange enkeltstående *opgaver*, der skal løses ved *iværksættelsen* af et *værgemål* og straks efter værgesbeskikkelse. Er værgen *professionel* eller uden forudgående forbindelse med den, der er sat under værgemål, må der søges skabt personlig kontakt med denne, dog meget afhængigt af vedkommendes helbredstilstand. Der kan også være behov for drøftelser med den nærmeste familie. Der må foretages en gennemgang af formue- og indkomstforholdene, herunder skaffes oplysninger fra skattemyndighederne. Der må forespør-

ges om bankboks, bankkonti skal ophæves, eventuelt må der ske mortifikation af bankbøger, og depotmeddelelser må gennemgås, hvorefter aktiverne skal anbringes efter de gældende regler i forvaltningsafdelingen, måske efter en omlægning af værdipapirbeholdningen. Tidligere års skatteforhold må gennemgås og kontrolleres. Der skal meddeles adresseændringer på indbetalinger og opkrævninger samt etableres eller ophæves betalingsservice. Værdifuldt indbo og andet kostbart løsøre må registreres og vurderes. Ved flytning til plejehjem må der søges om tilladelse i statsamtet til at opsiges lejemål, til at sælge ejer- eller andelsbolig samt til at disponere over indboet. I denne forbindelse skal der tages stilling til eventuel ophævelse af avis- og telefonabonnement, radio- og TV-licens m.m. Yderligere må forsikringsforhold gennemgås med henblik på nytægning eller ophævelse af forsikringer. Er der et meget stort bohave, og er der hverken familie eller venner, der kan bistå ved tømning af et stort hus, kan det være nødvendigt nøje at gennemgå dokumenter, papirer m.v. I denne første fase af værgemålet kan de nævnte opgavers omfang variere meget. Hertil kommer specielle opgaver som vurdering af gældsforpligtelser for f.eks. tidligere selvstændige erhvervsdrivende og gennemgang af løbende kontrakter.

2.3.3. Den *løbende administration* af et værgemål består typisk i kontrol med indtægter og udgifter, herunder betaling afregninger. Der skal aflægges værgemålsregnskab, ligesom selvangivelse skal udarbejdes eller kontrolleres. Formue skal genplaceres, og der skal indgives ansøgning om frigivelse af formue til konkrete formål. Værgen skal repræsentere den, der er under værgemål, som arving under dødsboskifte. Den personlige kontakt i øvrigt til den, der er under værgemål, familie og pårørende samt plejepersonale varierer meget, afhængig af den pågældendes behov.

2.3.4. Ved *værgemålets ophør*, typisk ved dødsfald, bortfalder værgens legitimation. Der er dog ofte spørgsmål at tage stilling til i forbindelse med begravelse eller bisættelse, hvis der savnes pårørende. Der skal aflægges regnskab over for dødsboet.

2.3.5. Om værgens opgaver i *svensk ret* se nedenfor under pkt. 10.2.2.

2.4. Økonomiske enkeltområder.

Værgens rolle og retsstillingen på *enkelte områder* skal omtales.

2.4.1. Udvalget skal pege på muligheden for, at den svage selv tager stilling til sine forhold, f.eks. ved at udstede fuldmagt, eventuelt en *generalfuldmagt*, se ovenfor i kapitel 1, pkt. 2., og kapitel 5, pkt. 3.6. og 5.2.3. Sådanne fuldmagter taber ikke deres virkning, fordi fuldmagtsgiveren senere måtte miste evnen til at varetage sine anliggender. Det kan trods fuldmagten vise sig nødvendigt at skride til værgemål. Blandt de nærmeste kan der være utilfredshed

med den måde, hvorpå den generalbefuldmægtigede varetager sit hverv, et krav om en anden som værge eller et ønske om, at værgemålstilsynet m.v. skal træde i funktion. Årsagen kan også være behovet for en repræsentant på det personlige område, hvor generalfuldmagten i den gængse ordlyd ikke gælder, og hvor mulige specialformulerings rækkevidde er tvivlsom. Den befuldmægtigede kan også føle, at forholdene er blevet så ændrede, at der bør søges gennemført en værgemålssag og udpeges en værge under de nødvendige retssikkerhedsgarantier. Under anvendelsen af fuldmagten kan fuldmægtigen blive mødt med skepsis, navnlig hvis der er gået mange år siden udstedelsen, eller hvis den, der får fuldmagten præsenteret, er klar over, at fuldmagtsgiverens forhold er ændrede.

Efter iværksættelsen af et værgemål kan det være, at den befuldmægtigede bliver værge. Fuldmagten viger da for værgereglerne.

Bliver en anden værge, *bevarer* fuldmagten sin *gyldighed* uanset værgemålet, medmindre der tillige sker handleevnefratagelse efter udkastets § 6, så vedkommende bliver umyndig, jf. § 6, stk. 2, jf. aftalelovens § 22.1 praksis vil der således kunne forekomme situationer, hvor både værgen, fuldmagtsgiveren og fuldmægtigen, hvis der er tale om et § 5-værgemål, har kompetence på det samme område, herunder at de eventuelt foretager kolliderende retshandler. Retsstillingen bliver i så fald den samme som omtalt nedenfor under pkt. 2.4.2. Værgen kan for at undgå dette - på samme måde som fuldmagtsgiver - selv *tilbagekalde* fuldmagten, herunder en generalfuldmagt. Dette må gælde, selv om der ikke er sket handleevnefratagelse. Udsteder den, der er under værgemål, nye fuldmagter, må værgen også kunne tilbagekalde dem. Forudsætningen er, at fuldmagten vedrører et område, hvor værgen har kompetence. Er dette ikke tilfældet, f.eks. fordi værgemålet er begrænset, bevarer fuldmagten sin gyldighed helt eller delvis ved siden af værgemålet.

Fuldmagter, som værgen må overveje at tilbagekalde, vil sjældent være *uigenkaldelige*, herunder fordi det antages, at generalfuldmagter *ikke* kan klausuleres således. Skulle der være en uigenkaldelig fuldmagt, kan denne kun ophæves ved en handleevnefratagelse, så fuldmagtsgiveren erklæres umyndig, jf. aftalelovens § 22. Se om uigenkaldelighed og § 22 ovenfor i kapitel 1, pkt. 2.1.

2.4.2. Et andet spørgsmål, udvalget har måttet drøfte, er de såkaldte *kolliderende retshandler*. Dobbelte eller sammenfaldende aftaler kan bl.a. forekomme, hvis både værgen og personen under værgemål handler på samme område, hvilket kan lade sig gøre ved værgemål uden handleevnefratagelse, jf. udkastets § 5, og ved samværgemål, jf. § 7, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.1. og 3.5.3.

Situationen vil antagelig ikke forekomme særligt hyppigt. Den, der kom-

mer under værgemål, er typisk så passiv, at der ikke er nogen risiko for, at denne indgår økonomiske aftaler, se også ovenfor i kapitel 5, pkt. 2. Forstår vedkommende, hvad en økonomisk disposition indebærer, er der efter udkastets § 26 sikret denne medindflydelse på området, se nedenfor under pkt 3. Er der risiko for uhensigtsmæssige dispositioner eller utilbørlig påvirkning udefra, bør det overvejes at supplere værgemålet med **handleevne**-fratagelse, jf. udkastets § 9, jf. § 6, og så opstår kollisionsspørgsmålet ikke. Under en retssag, der på denne måde skal hindre dobbeltdispositioner, kan der afsiges kendelse om foreløbig handleevnefratagelse efter udkastets § 21, stk. 1,2. pkt., jf. retsplejelovsudkastets § 464,2. pkt. Det vil f.eks. kunne komme på tale, hvis den, der er under værgemål, sælger fast ejendom eller forærer værdifuldt løsøre væk. Skulle personer under værgemål uden handleevnefratagelse på egen hånd indgå aftaler, kan disse eventuelt rammes af ugyldighedsreglen i udkastets § 46, se herom nedenfor i kapitel 12, pkt. 4.3.2.

Spørgsmålet om kolliderende retshandler opstår kun, hvis personen under værgemål på egen hånd og værgen, vel især tidsmæssigt nært sammenfaldende, foretager dispositioner på samme område, f.eks. sælger samme aktiv, så der foreligger dobbeltsalg, eller begge pantsætter det. I analogi med forholdet mellem en fuldmagtsgiver og en fuldmægtig må begge dispositioner anses som truffet af personen under værgemål¹⁾. I forhold til medkontrahenterne vil det således afhænge af det konkrete retsforhold, hvem der vinder ret, herunder af om de fornødne sikringsakter m.v. er foretaget. Den omstændighed, at tredjemand kender værgemålet, medfører ikke i sig selv ugyldighed af de aftaler, denne træffer med personen under værgemål, smh. lovudkastets § 46. Normalt vil den ældste af dispositionerne således have fortrinsret, når begge medkontrahenter er i god tro.

2.4.3. Udvalget har overvejet, om der bør gives værgen beføjelser på *testamentsområdet*.

I dag afskæres muligheden for at oprette testamente, hvis den pågældende har mistet eller mangler evnen til at handle fornuftmæssigt, jf. arvelovens §51. Værgen kan, selv om der er sket umyndiggørelse, ikke oprette testamente på vedkommendes vegne.

Er der ikke legale arvinger, tilfalder afdødes ejendele staten, jf. arvelovens §71. Justitsministeriet kan imidlertid efter stk. 2 undlade at anfægte et testamente, der må antages at være udtryk for afdødes sidste vilje, og kan under særlige omstændigheder afstå arven. Der kan herved tages hensyn til skriftlige tilkendegivelser eller mundtlige udtalelser fra afdøde²⁾.

¹⁾ Myndighedslovskommentaren, bind I, s. 154.

²⁾ Lyng Andersen m.fl.: Umyndiges Formue, 1988, s. 121.

Udvalget har *ikke* fundet anledning til at foreslå retstilstanden *ændret*. Uden testamente gælder de legale arveregler, og et ældre testamente må bestå. Der skønnes ikke at være noget reelt og anerkendelsesværdigt behov for en testamentsmulighed for værger. En kompetence kunne føre til misbrug og konflikter mellem arvinger og forsøg på påvirkning af værger, der ofte i kraft af slægtskab vil være blandt dem, der berøres af dispositionen.

2.5. Personlige værgemål.

For børn og unge er det ikke så vigtigt at trække en grænse mellem økonomiske og personlige spørgsmål. Forældrene er både indehavere af forældremyndigheden og værgemålet. Derimod kan det være nødvendigt for voksne under *personligt værgemål*. Som nævnt ovenfor i kapitel 5, pkt. 5.3., om behovsvurderingen kan det være vanskeligt at vurdere *værgens opgaver* *vtå.* det personlige værgemål. De vil formentlig afhænge af formålet med beskikkelsen, herunder om den i realiteten alene sker med henblik på en enkeltstående disposition, eller om der er et permanent behov for stillingtagen til personlige anliggender. Opgaverne vil sikkert også i praksis afhænge af værgens forudgående forbindelse med vedkommende. Værger skal navnlig træde til ved ekstraordinære ændringer, typisk ved flytning til plejehjem eller anden institution. Om en institution vil spørge værger ved vigtigere dispositioner, afhænger af værgens tilknytning til den pågældende person og institutionens tradition samt ikke mindst af, hvordan teori og praksis omkring de personlige værgemål udvikler sig. Er der undtagelsesvis tale om mere professionelle værger, kan det ikke forventes, at de hyppigt opsøger institutionen for at danne sig et personligt indtryk af vedkommende. Derfor vil det være et særsyn, hvis en sådan personlig værger går ind i dagligdagens beslutninger.

Om kolliderende beslutninger på det personlige område og om overvejelser om fratagelse af rådighed over personlige forhold henvises til kapitel 5, pkt. 3.4., samt til et mindretals forslag til en bestemmelse herom som lovudkastets § 6 a.

3. Medindflydelse.

3.1. Efter den gældende myndighedslov § 50 skal *værger* i vigtige anliggender så vidt muligt *indhente erklæring* fra den umyndige, hvis denne er fyldt 15 år. Har den umyndige en ægtefælle, med hvem denne samlever, skal der tillige foreligge erklæring fra denne. Erklæring kan ikke kræves, hvis den umyndige er ude af stand til at handle fornuftmæssigt på det område, sagen drejer sig om. Den pågældende skal således have forståelse for sagen. Ved dispositio-

ner, som statsamtet skal godkende, påses i almindelighed, om erklæring foreligger. Undladelse af at indhente erklæring medfører næppe nogensinde den pågældende foranstaltnings ugyldighed³⁾). Værgen er heller ikke forpligtet til at rette sig efter den umyndiges mening. Grovere eller gentagne forsømmelser kan dog medføre fratagelse af værgemålet.

3.2. Spørgsmålet om, hvorvidt den, dispositionen angår, skal deltage i værgens afgørelser, har været både enkelt og kompliceret for *udvalget*. Nedadtil *afgrænses* området herfor af de dispositioner, personer under værgemål kan foretage på egen hånd. Navnlig for børn og unge har der været bestræbelser på at udtynde virkningerne af umyndigheden med årene, f.eks. for så vidt angår brug af selverhverv, se herom lovudkastets § 42.

For *voksne* afhænger medindflydelsesmuligheden i høj grad af de fremtidige væргеordninger. Med flere valgmuligheder og dermed mere individuelle løsninger mindskes behovet for en generel regel. Samværgemålene må antages normalt at blive anvendt, hvis den pågældende selv er i stand til at tage stilling og dermed være medbestemmende. De, der kommer under værgemål efter udkastets § 5, vil som regel ikke være i stand til på fornuftig måde at medvirke. Nogle vil der dog være. Det gælder navnlig dem, der får en væрге efter egen anmodning, fordi de med retsvirkningerne foretrækker dette fremfor samværgemål, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 4.3. En gruppe blandt dem, der må under værgemål, ikke mindst med henblik på handleevnefratagelse, jf. lovudkastets § 6, vil også ofte kunne have en rimelig og begrundet mening om mange spørgsmål, herunder enkle og let overskuelige, men samtidig vigtige spørgsmål. Udvalget har ikke kunnet gå ind for en svensk tanke om, at medindflydelsen i princippet skal have form af et krav om samtykke. Det skyldes navnlig den særlige danske samværgemålsordning, jf. udkastets § 7, som må antages på relevant måde at dække dette behov.

Udvalget har valgt i en af de første regler i kapitel 4 om værgens stilling, nemlig i § 26, at give udtryk for, at *den*, der er *under værgemål*, er *hovedpersonen*. Denne bør ikke skubbes til side, men tværtimod inddrages i beslutningsprocessen i videst muligt omfang under de givne forhold. Dette er også vigtigt for den pågældendes selvfølelse. Kontakten mellem værgen og vedkommende vil i første række afhænge af hovedpersonens situation og tilstand. Den dårligste gruppe under værgemål, se herom ovenfor i kapitel 5, pkt. 2, nytter det ikke noget at inddrage.

3.2.2. Udvalget har drøftet, *hvor langtrækkende* værgens pligt til at drøfte anliggender skal være. Som nævnt er det afgørende i den nugældende § 50, om anliggendet er vigtigt.

³⁾ Myndighedslovskommentaren, bind I, s. 131 med henvisninger.

Et *mindretal* (Kirsten Kronborg og Perch Nielsen) finder, at værgen som udgangspunkt skal være forpligtet til at spørge i alle anliggender omfattet af værgemålet.

Efter mindretallets opfattelse er det væsentligt, at dette helt selvfølgelige udgangspunkt fastholdes så langt som muligt, og mindretallet er betænkelig ved en ordning, hvorefter medindflydelse beror på værgens skøn over 'vigtigheden' af anliggendet.

Også mindreårige under 15 år kan have en velbegrundet mening om økonomiske og personlige forhold, og for denne gruppe er det særligt betydningsfuldt, at de trænes i at overveje rækkevidden af handlinger, som de i løbet af en kortere årrække selv skal have ansvaret for. Denne oplæring sker bedst ved, at de tages med på råd så tidligt som muligt. Afgrænsningen af de anliggender, som mindreårige kan sætte sig ind i, er flydende, og det er derfor ikke heldigt med en skarp aldersgrænse.

Reglen om medindflydelse har tillige særlig betydning for de psykiske udviklingshæmmede. Det er af væsentlig pædagogisk betydning for denne gruppe, at de i videst muligt omfang inddrages i beslutningerne, også selv om disse isoleret betragtet er rutineprægede, dagligdags eller mindre vigtige - efter værgens opfattelse.

Mindretallet minder om, at der alene er tale om at pålægge værgen en pligt til at drøfte sagerne med den, hvis interesse skal varetages. Samtykke kræves ikke, og tilsidesættelse af reglen om medindflydelse vil kun i grove og gentagne tilfælde kunne sanktioneres ved fratagelse af værgemålet. Reglen er således først og fremmest en vejledning for værgerne.

Mindretallet er selvfølgelig klar over, at der er tilfælde, hvor det ikke har fornuftig mening at pålægge værgen en pligt til at spørge. Det gælder over for de helt unge og for de meget svækkede. Disse situationer er omfattet af sidste punktum i mindretallets forslag til § 26, stk. 1.

Et *flertal* i udvalget (de øvrige medlemmer af udvalget) finder, at den nu gældende retstilstand i nogen grad bør videreføres, så værgen skal spørge i vigtigere anliggender, der må antages at være af betydning for den, der er under værgemål. En vis udvidelse af medindflydelsesområdet er der således tale om. På den anden side vil det være for upraktisk og byrdefuldt, hvis værgen altid skal spørge, herunder når det drejer sig om dagligdags, rutinemæssige eller sædvanlige dispositioner. Det har ingen rigtig mening at skulle forhøre sig hver gang en stadigt tilbagevendende udgift, f.eks. den månedlige husleje, skal betales. Ved en større formuemasse med mange værdipapirer kan det ikke være nødvendigt at spørge ved rutinemæssige gen- eller omplaceringer, når principper og hovedlinjer har været drøftet. Ejer den, der er under værgemål, en udlejningsejendom, kan det heller ikke være nødvendigt

med kontakt, hver gang der skal tilkaldes en håndværker. Navnlig hvis værgen er professionel, vil en videre udstrækning af pligten til at orientere sig hos den, der er under værgemål, være uoverkommelig. Det må også indgå i vurderingen, at sanktionerne over for den værge, der tilsidesætter forskrifter om medindflydelse, som nævnt nedenfor under pkt. 3.5. er begrænsede.

3.2.3. Medindflydelsesreglen har ikke mindst betydning for *unge*. Den kunne derfor overvejes placeret systematisk i lovudkastets kapitel 1. Som en generel begrænsning i værgens dispositionsmuligheder er det imidlertid som nævnt fundet naturligere at have reglen i kapitel 4. Udvalget har strejft tanken om en nedsættelse af 15-års aldersgrænsen, men har ikke fundet det muligt uden dybere og bredere overvejelser om unges retsstilling. Aldersgrænsen er ikke absolut. Som et led i forældrenes opdragelse forekommer det naturligt, at også børn under 15 efterhånden medinddrages i økonomiske beslutninger, alt afhængig af barnets udvikling og modenhed samt hvad det er, der skal tages stilling til.

Ved værgemål for *voksne* har lovudkastets § 26 om medindflydelse ofte ingen mening. I flertallet af tilfælde vil den, der er under værgemål, være i en sådan tilstand, at det ikke nytter noget at spørge om opståede problemer. Om det er muligt, vil i visse sager afhænge af problemets karakter. Værgen må udøve et skøn, men de manglende muligheder vil ofte fremgå af beviserne under værgemålssagen, navnlig aflægeerklæringer. I både flertallets og mindretallets formulering af udkastets § 26 er princippet udtrykt ved, at værgen kan undlade at spørge, hvis den pågældende '*ikke forstår* sagens betydning'.

3.2.4.1 § 26 er der i begge varianter endnu en begrænsning, nemlig at værgen kan lade være med at spørge, hvis 'dette ikke kan ske uden *betydelig vanskelighed*'. Disse kan vel navnlig bestå i måden, det er nødvendigt at kommunikere med den pågældende på, f.eks. hvis den, der er under værgemål, ikke kan skrive og tale, eller afstanden er så stor, at en dybere redegørelse og en dialog i det konkrete tilfælde vil være særlig vanskelig. Undtagelsen er relativ. Ved indgribende beslutninger må værgen gøre mere for at overvinde vanskelighederne end ved mere rutinemæssigt opståede problemer.

3.3. For så vidt angår unge gælder reglen ikke ved personlige spørgsmål. Bestemmelsen har ikke nogen egentlig parallel i forældremyndighedskapitlet, bortset fra den gældende myndighedslovs § 26 om en samtale, hvis forældrene er uenige om *forældremyndighed* eller samværsret. Arbejdsgruppen, der udformede reglerne fandt, at en eventuel regulering af medbestemmelseretten primært må ske ved særlige lovregler inden for de enkelte områder. Man afstod fra at foreslå en mere generel regel i myndighedsloven, idet en

sådan regel primært ville være holdningspåvirkende, og idet det ville være vanskeligt at sikre, at en eventuel regel blev overholdt, ligesom overtrædelse måtte være usanktioneret⁴).

Værger for voksne kan også have opgaver vedrørende *personlige spørgsmål*. Udkastets § 26 gælder også her og kan have mere mening. Vigtigere beslutninger om bolig- eller helbredsmæssige forhold vil ofte være noget en ældre eller svagelig lettere kan have en opfattelse af end af et måske kompliceret økonomisk anliggende.

3.4.1 lovudkastets § 26, stk. 2, findes en regel om *ægtefællers medindflydelse*, når den, der er under værgemål, er gift. Reglens område er stærkt begrænset. Unge, der har indgået ægteskab, er ifølge udkastets § 1, stk. 1, ikke under værgemål, se nedenfor i kapitel 11, pkt. 5. Hvis en anden end ægtefællen er beskikket som værge for en voksen, er der efter udkastets § 25, stk. 1, normalt samråden med ægtefællen om bodelen tilhørende den, der er under *værgemål*, se ovenfor under kapitel 7, pkt. 5, hvor betydningen af § 26, stk. 2, gennemgås.

3.5. Reglen om, at der skal spørges, er som den tilsvarende gældende bestemmelse rettet til værgen, hvilket den systematiske placering i kapitel 4 og ikke i kapitel 6 da også viser. *Forsømmelse* af at få afklaret, hvad den, der er under værgemål, mener om en konkret disposition har ikke *virkning* udadtil. Navnlig kan det ikke bevirke, at en aftale tilsidesættes. Den, der er under værgemål, kan, hvis værgen ikke sørger for at indhente erklæring, klage til tilsynsmyndigheden, der i givet fald kan give pålæg, se i kapitel 10, pkt. 4, samt ved grovere eller gentagne forsømmelser fratage værgen værgemålet, jf. udkastets § 12, stk. 1.

4. *Indtægtsanvendelse.*

4.1. Personer under værgemål har i dag flere og større *indtægter end* tidligere. Børn og unge får bidrag, hvis deres forældre lever adskilt, og pensionsydelse, hvis den ene af dem er død. For voksne kan indtægterne være fra det offentlige i form af førtids- eller folkepension. Der kan være pensioner i kraft af et tidligere ansættelsesforhold eller forsikringsydelse. Også under institutionsophold udbetales der beløb til personlige fornødenheder. Indtægterne udgør værgernes væsentligste råderum. Der findes ikke i den gældende myndighedslov udtrykkelige forskrifter herom, men retsstillingen kan udledes af værgebekendtgørelsen. Af hensyn til kontrollen er der ordninger, hvorefter Civilretsdirektoratet underrettes om større løbende udbetalinger af pensio-

⁴) Betænkning om forældremyndighed og samværsret (nr. 985/1983), s. 50-54, navnlig s. 53.

ner fra livsforsikringsselskaber og en række pensionskasser, se herom nedenfor i kapitel 9, pkt. 3.3.1.

Om *renter* og *udbytte af kapital* gælder ifølge bestyrelsesbekendtgørelsens § 19, at forfaldne renter efter anmodning udbetales til værgen af forvaltningsafdelingen. Ikke udbetalte renter oplægges som kapital. Forvaltningsafdelingen kan ifølge § 19, stk. 2, bestemme, at renter kun delvis kan udbetales, hvis den umyndiges samlede indtægter må antages åbenbart at overstige, hvad der er nødvendigt til dækning af den umyndiges fornødenheder. Afdelingen kan bestemme, at værgen skal forelægge et budget over indtægtsforbruget. Værgens regnskabsaflæggelse omfatter ifølge værgebekendtgørelsens § 25 især anvendelsen af den umyndiges indtægter. Forældre, der har umyndige børn boende, behøver ikke at indsende regnskab, når børnenes indtægter ikke overstiger 36.000 kr. årligt, jf. § 25, stk. 3, 2. pkt.

4.2. For *børn* og *unge* får spørgsmålet om anvendelsen af indtægterne et særligt perspektiv på grund af reglen i forældremyndighedskapitlet i den gældende myndighedslov, § 7, stk. 3:

'Stk. 3. Forældrene kan anvende barnets indtægter til dets underhold i passende omfang og under hensyntagen til deres og barnets stilling'.

Ifølge forarbejderne indebærer reglen, at forældrene får en videregående ret til at råde over barnets indtægter. Der bør vises en vis rummelighed, så der også kan tages hensyn til, at barnets opdragelse og uddannelse i overensstemmelse med dets egne økonomiske kår kan indebære visse forøgede udgifter for forældrene, f.eks. til bolig og daglige fornødenheder⁵⁾. Har forældrene selv indtægter nok, kan de ikke anvende barnets indtægter til deres egne fornødenheder. Bestemmelsen åbner således en vis, omend begrænset, mulighed for, at barnets indtægter kan forbedre familiens almindelige levevilkår⁶⁾. Reglen gælder kun forældre og indebærer en begrænsning af deres forsørgelsespligt over for barnet. Reglen står i lovens kapitel 2 om forældremyndighed. Arbejdsgruppen om forældremyndighed fandt, at bestemmelsen i forbindelse med en revision af børnelovens kapitel 2 om barnets forsørgelse burde overføres dertil⁷⁾.

4.3. Som det fremgår af det anførte, er det *værgen*, der råder over *indtægterne* medde begrænsninger, der opstilles i form af krav om godkendelse til visse typer dispositioner, og med den kontrol tilsynets revision af værgemålsregnskaberne indebærer. Efter *udvalgets* opfattelse bør dette udgangspunkt

⁵⁾ Betænkning 1921, s. 44-45.

⁶⁾ Myndighedslovskommentaren, bind 2, s. 39-40.

⁷⁾ Betænkning om forældremyndighed og samværsret (nr. 985/1983), s. 62.

om værgens frie rådighed over indtægterne til gavn for den, der er under værgemål, bevares. Samfundet bør som hovedregel kun gribe ind i tilfælde af misbrug, eller hvis indtægterne er så store, at de ikke med rimelighed kan forbruges til varetagelse af den pågældendes interesser, men i en vis udstrækning må lægges til kapitalen, samt ved visse særlige typer af forbrug, vel i særlig grad hvis der ydes gaver til andre. Dette må gælde, uanset hvorfra indtægterne stammer, om det er pensionsbeløb, bidrag eller renter og udbytte af kapital.

I det foregående er der ikke tænkt på det, unge mennesker tjener ved selverhverv, og som de selv kan disponere over, se udkastets § 42, stk. 1, nr. 1. Det kan være ved bijobs på tankstationer, i kiosker eller lignende i deres fritid. Indtægterne kan beløbe sig til ganske meget. De unge er imidlertid begrænset i deres udfoldelsesmuligheder, idet de efter loven ikke kan foretage kreditkøb på egen hånd. I praksis sker dette dog nok alligevel i nogen udstrækning.

Udvalget har fundet det hensigtsmæssigt i loven at udforme en særlig regel om værgens forhold til indtægterne, se udkastets § 24, stk. 3, 1. pkt. Efter bestemmelsen skal værgerne sørge for, at indtægterne anvendes til gavn for den, der er under værgemål. Heri ligger ikke blot, at værgerne skal sørge for, at den, der er under værgemål, får dækket sine fornødenheder ved, at indtægterne i nødvendigt omfang anvendes hertil, men også en censurbeføjelse, således at indtægterne bliver anvendt på en nyttig måde.

For *mindreårige* har indtægtsreglen en anden betydning, når der er tale om forældre som værger for deres børn. Forældrene har forsørgelsespligt, jf. børnelovens § 13, og de har derfor som udgangspunkt pligt til at betale for barnets daglige fornødenheder, jf. også den gældende myndighedslovs § 7, stk. 3, gengivet og omtalt ovenfor under pkt. 4.2. Udvalget har på ny overvejet placeringen af denne vigtige bestemmelse. Reglen er som nævnt ovenfor en forældreregel, der har betydning for forståelsen af forsørgelsespligten, og det kan derfor anføres, at den ikke hører hjemme i en værgemålslov. Da forældrene så godt som altid også er værger for den mindreårige, har udvalget af oplysningsmæssige grunde valgt at gentage reglen i værgemålslovudkastet. Udvalgets nye lovsystematik, som omtales nedenfor i kapitel 15, pkt. 2.1., indebærer, at reglen vil indgå i loven om forældremyndighed og samværsret som § 2, stk. 3, se udkastet til denne lov ovenfor. Nogen ændring på området er ikke tilsigtet.

5. Overladelse til egen rådighed.

5.1. Ifølge den *norske* vergemålslovs § 45 kan værgerne lade den umyndige få

midler til egen rådighed i den udstrækning, han finder det forsvarligt at lade den umyndige selv sørge for sine behov.

5.2. *Udvalget* foreslår en tilsvarende bestemmelse indsat i værgemålsloven, jf. udkastets § 24, stk. 4. Reglen vil især få betydning for unge og for den gruppe under værgemål, der er rimeligt velfungerende, f.eks. psykisk udviklingshæmmede, der lever i bofællesskab, I bofællesskaber administrerer beboerne selv deres pension og eventuelt andre mindre indtægter sammen med personale med tilknytning til bofællesskabet. Husholdningen er man fælles om, udflugter og andre fornøjelser planlægges sammen. Det er derfor nødvendigt, at også de beboere, der måske på grund af en mindre formue er under værgemål, ikke hæmmes af en restriktiv værge, men som de øvrige beboere har midler til rådighed til det daglige forbrug. Administration af egne midler er også en del af den pædagogiske proces i bofællesskaber. Reglen indebærer, at værgen kan bemyndige den, der er under værgemål, til på egen hånd at varetage sine anliggender og at overlade denne de nødvendige midler hertil, og at værgen ikke skal aflægge regnskab for anvendelsen af disse midler. Kun i situationer hvor det viser sig, at midlerne ikke kommer den, der er under værgemål, tilgode eller administreres uforsvarligt, bør værgen gribe ind i den daglige administration. § 24, stk. 4, suppleres af § 42, stk. 1, nr. 3, i kapitel 6 om umyndiges retsstilling med en hjemmel for den umyndiges råden over de overladte penge.

Undlader værgen at imødekomme en rimelig anmodning efter stk. 4, hvad enten det sker chikanøst eller blot som ren passivitet, kan der klages over værgens undladelse til statsamtet med henblik på at få værgen pålagt at gøre noget, se nedenfor i kapitel 10, pkt. 4. Andre alternativer kan være at søge værgemålet begrænset, så en del af indtægterne i medfør af udkastets § 5, stk. 2, holdes uden for, eller at beskikke en anden som værge.

6. Overskridelse af beføjelser.

6.1. Den gældende myndighedslov indeholder intet om, hvad der gælder, hvis *værgen overskrider sin legitimation* eller bemyndigelse til at handle på den umyndiges vegne, f.eks. ved at handle uden for de begrænsninger, der måtte være gjort i værgemålet og dermed i beskikkelsen og hvervet, eller ved at indgå en aftale, hvortil statsamtets samtykke burde være indhentet. Efter værgebekendtgørelsens § 18 er statsamtets samtykke nødvendig til enhver disposition udover, hvad der hører med til sædvanlig bestyrelse af den af værgen bestyrede formue. I værgebekendtgørelsens §§ 13-17 opregnes en række tilfælde, hvor statsamtets samtykke skal indhentes til dispositionen. Godkendelsesproblematikken behandles nedenfor i kapitel 10, pkt. 3.

Hvis værgeren undlader at indhente statsamtets godkendelse af en disposition, som efter sin art kræver godkendelse, savner værgeren *almindelig kompetence* til den pågældende disposition. Såfremt værgeren handler i strid med en af statsamtet tilkendegivet særlig forskrift vedrørende en disposition, som ikke allerede efter sin art kræver statsamtets godkendelse, eller han undlader at foranledige beskikket en værge ad hoc i et tilfælde, hvor hans interesser kan omme i strid med en umyndiges, jf. værgebekendtgørelsens § 5, savner værgeren *speciel kompetence*⁸⁾.

Har værgeren indgået en aftale på den umyndiges vegne i tilfælde, hvor statsamtets godkendelse burde have været indhentet, eller nægter statsamtet efterfølgende at godkende aftalen, er virkningen, at aftalen er ugyldig, som om den var indgået af den mindreårige selv, uanset hvilke aktiver dispositionen vedrører. Drejer det sig f.eks. om køb af en fast ejendom, er godkendelse efter værgebekendtgørelsens § 13, stk. 1, altid nødvendig. En sådan aftale bliver derfor først gyldig, når tilsynsmyndighedens godkendelse foreligger, og så selv om medkontrahenten på grund af ukendskab til værgebekendtgørelsens regler troede, at værgeren kunne disponere alene⁹⁾. Der vil i denne situation efter omstændighederne kunne blive tale om et erstatningsansvar for værgeren, hvis denne har vildledt medkontrahenten.

Hovedreglen modificeres dog af pengereglen samt reglerne om eksstinktion af rettigheder¹⁰⁾. Opgøret mellem den umyndige og medkontrahenten må da i givet fald ske efter reglerne i den gældende myndighedslovs § 44.

Har værgeren overtrådt sin specielle kompetence, vil medkontrahenten ofte ikke have nogen mulighed for at vide, at der forelå en kompetenceoverskridelse. Værgeren kan således have fået et pålæg fra tilsynsmyndigheden, som han tilsidesætter, eller hans adgang til at disponere kan afhænge af et særligt kendskab til den mindreåriges forhold, som ikke foreligger oplyst for medkontrahenten. Det må derfor formentlig antages, at den umyndige bliver bundet over for medkontrahenten, hvis denne er i god tro med hensyn til værgens mangel på speciel kompetence. Den umyndige vil herefter kunne kræve sit tab dækket af værgeren, jf. den gældende myndighedslovs § 53 og nedenfor under pkt. 7.2.

6.2. Spørgsmålet om, hvad der gælder, når værgeren overskrider sine beføjelser, er *ikke* i dag *reguleret* i myndighedsloven, men er navnlig behandlet i teorien. En nedfældet regel synes ikke at være savnet, og den vil være vanskelig at udforme. Problemet synes hidtil at have været af begrænset betydning, men vil fremtidig få en anden karakter, også fordi værgemål efter § 5 og sam-

⁸⁾ Lynge Andersen m.fl. : Umyndiges formue, 1988, s. 118-19.

⁹⁾ Finn Taksø-Jensen og Jesper Vorstrup Rasmussen : Familieretten, 1990, s. 231.

¹⁰⁾ Lynge Andersen m.fl. : Umyndiges Formue, 1988, s. 121.

værgemål efter § 7 ikke offentliggøres, og fordi kun den, der er frataget handlevnen efter § 6, er omfattet af lovudkastets §§ 44-45. Med muligheden for begrænsede og individuelle værgemålsordninger kan det ikke udelukkes, at der i fremtiden vil opstå flere kompetenceoverskridelser.

Udvalget har også på denne baggrund overvejet at optage en udtrykkelig bestemmelse om disse principper i lovudkastet, men har *ikke* fundet det *nødvendigt*. En eventuel lovregulering må afvente indhøstede erfaringer på området.

7. Erstatningsansvar.

7.1. Efter myndighedslovens § 53 skal *værgen* varetage den umyndiges interesser med omhu og efter bedste evne. *Værgen* er *erstatningspligtig* over for den umyndige for den skade, *værgen* forvolder denne ved forsætligt eller uagtsomt forhold. Bestemmelsen gælder både for fødte og beskikkede værger. Den gælder også for lavværger, jf. myndighedslovens § 61, og for værger, der på grund af lov om ægteskabets retsvirkninger § 52 ikke er undergivet statsamtets tilsyn¹¹⁾).

7.2. *Udvalget* har overvejet ansvarsreglen, der kan siges ikke at indeholde noget nyt. Alligevel har *udvalget* af oplysningsmæssige grunde valgt at bibeholde en særlig ansvarsregel, se udkastets § 31. Reglen svarer i sit forenkledte indhold til den gældende § 53. Henvisningen i § 33 til § 31 viser, at både samværgen og den værge for en gift under værgemål, der samarbejder med ægtefællen, er underkastet reglen om erstatningsansvar.

8. Regnskabsførelse.

8.1.1 myndighedslovens § 51 er nævnt, at justitsministeren udfærdiger administrative regler om værgemålsregnskaberne. De findes i værgebekendtgørelsens § 25. Her foreskrives i stk. 1, at *værgen skal føre et* omhyggeligt *regnskab* over sin bestyrelse af den umyndiges *formue* og over anvendelsen af *indtægterne*. I praksis er det formentlig ikke alle værger, der selv udarbejder regnskabet.

Der er ikke nærmere forskrifter for regnskabsførelsen. Det er ikke som i svensk ret nævnt, at der skal føres en kassebog. De regnskabsblanketter, som fås i forvaltningsafdelingerne og i statsamterne, er vejledende. Omfanget må i øvrigt afhænge af kapitalens og indtægternes størrelse og bestanddele. Kvaliteten af værgemålsregnskaberne er stærkt varierende.

8.2. *Udvalget* finder, at der i selve værgemålsloven bør findes en *materiel regel* om regnskaber, selv om den nødvendigvis må have en meget generel

¹¹⁾ Om praksis se Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 138-39.

karakter, og detaljerede forskrifter må være bekendtgørelsesstof. Det er ikke fundet påkrævet at udforme en regel om det selvfølgelig, at værger, hvis der er blot nogen løbende økonomisk administration, skal sørge for, at der føres regnskab. Kravet fremgår indirekte af, at regnskab skal aflægges til revisionsmyndigheden, og det er det, der foreskrives i lovudkastets § 29. Det er ikke nødvendigt, at værger selv fører regnskabet, idet det i mange tilfælde er tilstrækkeligt med de kapitalregnskaber, forvaltningsafdelingerne udarbejder. Dette er beskrevet i reglen gennem vendingen 'skal sørge for'. § 29 bliver en tilsynsbestemmelse, og den gennemgås derfor nedenfor i kapitel 10, pkt. 5.

9. Forbud mod kaution.

Ifølge den gældende myndighedslovs § 48 kan en umyndig *ikke* forpligtes ved *kaution* eller anden sikkerhedsstillelse for tredjemands gæld.

Det er *udvalgets* opfattelse, at bestemmelsen skal bevares. Den genfindes i udkastet som § 27. Reglen gælder ved alle værgemål, uanset om det måtte være begrænset i medfør af udkastets § 5, stk. 2, f.eks. til kun at omfatte de personlige områder. Det skyldes den risiko, kautionsforpligtelser indebærer. Som det fremgår af ordlyden og af placeringen i kapitel 4, er forbudet rettet til værger. Af henvisningen i § 33, stk. 2, fremgår, at forbudet også gælder de værger for gifte, der i kraft af § 25, stk. 1, samarbejder med ægtefællen. Derimod er der ikke i § 33, stk. 1, om samværgemål en henvisning til § 7, hvilket svarer til retstilstanden i dag, se opregningen i den gældende myndighedslovs § 56¹²⁾.

Umyndige kan ikke selv påtage sig kautionsforpligtelser. Det gælder, hvad enten det drejer sig om mindreårige, jf. lovudkastets § 1, stk. 2; eller personer, der er frataget handleevnen, jf. § 6, stk. 2. Derimod er personer *under værgemålefter* § 5 eller samværgemål efter § 7 i princippet ikke afskåret fra at kautionere, da de ikke er berøvet handleevnen. Sådanne selvstændige dispositioner er antagelig mere teoretiske, men vil i givet fald kunne rammes af aftalelovens ugyldighedsgrunde eller omfattes af lovudkastets § 46.

10. Værgens vederlag.

10.1. Med hjemmel i myndighedslovens § 51, hvorefter justitsministeren kan fastsætte regler om, 'i hvilket omfang der kan tillægges værger vederlag for bestyrelsen', findes i værgbekendtgørelsen en regel om vederlag. Efter bekendtgørelsens § 7 kan statsamtet 'i særlige tilfælde tillægge værger et vederlag'. Reglen fik sin nuværende affattelse i 1985 med det formål at åbne op for

¹²⁾ Myndighedslovskommentaren, bind 1,8.144.

en lidt mere liberal administration end den tidligere meget restriktivt formulerede bestemmelse gav mulighed for¹³⁾.

10.1.1. Princippet og *hovedreglen* er, at værger i dag må udføre arbejdet *gratis*, idet der er tale om et borgerligt ombud, se herom ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.3.

Forældre som værger for *mindreårige* får kun rent undtagelsesvis vederlag, f.eks. hvis værgemålet er særligt belastende.

Beskikkede værger med *familiemæssig tilknytning* til den umyndiggjorte får ligeledes kun undtagelsesvis tillagt et honorar af statsamtet. I praksis skal der være ret komplicerede formueforhold eller betydelige praktiske problemer, f.eks. i forbindelse med fast ejendom, for at vederlag kan komme på tale. Beskikkede værger uden familiemæssig tilknytning får ikke vederlag, hvis værgemålet er relativt ukompliceret. Er værgemålet derimod mere **besværligt**, f.eks. på grund af problemer med fast ejendom, større korrespondance eller jævnlige møder med offentlige myndigheder m.v., vil værgemålets karakter kunne begrunde et honorar¹⁴⁾.

10.1.2. I forbindelse med ændringen afværgerbekendtgørelsens § 7 i 1985 tilkendegav Civilretsdirektoratet over for statsamtene¹⁵⁾, at der i almindelighed bør tilkendes *advokater*, der er beskikkede som værger, et honorar, når det godtgøres, at advokaten har haft et arbejde med værgemålet, der går ud over almindelige løbende opgaver i forbindelse med administrationen af en normalt sammensat formue, f.eks. i form af møder eller samtaler med den umyndige eller - mere typisk - med den umyndiggjortes familie, mere omfattende korrespondance, herunder f.eks. med offentlige myndigheder og lignende. Direktoratet gav udtryk for, at honoraret i normalt tilfælde af denne art kunne fastsættes til indtil 1.000 kr. om året. Praksis i disse sager har efter de foreliggende oplysninger udviklet sig således, at der i en række tilfælde er tilkendt **lidt** større honorarer. Det må dog påpeges, at der er tale om et honorar for et borgerligt ombud, ikke ét egentligt salær for udført arbejde efter timeopgørelse eller lignende. Ved værgemål med mere omfattende opgaver fastsættes advokatens honorar efter en konkret bedømmelse. Hvis værger som advokat udfører *egentlige advokatopgaver* for den umyndige i forbindelse med sit hverv som værger, f.eks. køb eller salg af fast ejendom for den umyndige, kan advokaten få tillagt *salær* for sit arbejde efter de almindelige salærtakster.

¹³⁾ Myndighedslovskommentaren, bind I, s. 184-185.

¹⁴⁾ Myndighedslovskommentaren, bind I, s. 186-187.

¹⁵⁾ Skarrildhusrapporten 1986, s. 78-83, **specielt** s.81-82.

Ud over disse honorarer kan advokaten som værgе under alle omstændigheder og *uden tilladelse* fra statsamtet beregne sig godtgørelse for *kontorholdsudgifter med* indtil 1.500 kr. om året.

10.1.3. De to faste værger i København, se om ordningen ovenfor i kapitel 7, pkt. I.2.4., aflønnes hver med et fast månedligt honorar, der i 1988 blev fastsat til 18.000 kr., og som reguleres, så det i sommeren 1992 var på ca. 19.500 kr. Dette honorar for samtlige værgemål afholdes *af statskassen*. Derudover kan værgerne hos den *umyndige* beregne sig et årligt vederlag på 7 pct. af den umyndiges årlige bruttoindtægt, såfremt den udgør mindst 5.000 kr. De faste værger kan derudover efter særskilt ansøgning i hvert enkelt tilfælde oppebære honorarer efter de almindelige vejledende takster for advokatarbejde, f.eks. retssager, salg af fast ejendom, oprettelse af testamenter og ægtepagter etc. Det forudsættes, at der ved særligt arbejdskrævende værgemål, f.eks. hvor der er tale om administration af fast ejendom, kan søges om et særligt vederlag uanset indtægternes størrelse.

10.2.1. Den *norske* vederlagsregel findes i vergemålslovens § 17. Efter reglen har værger krav på at få dækket nødvendige udlæg. I den udstrækning det er rimeligt, kan værger også få dækket tabt arbejdsfortjeneste eller få vederlag for arbejdet som værgе. Vederlagets størrelse fastsættes af overformynderne. Udgifterne dækkes af den umyndiges midler. Har den umyndige ikke midler, eller findes midlerne at være for ubetydelige til, at den umyndige selv bør bære udgifterne, dækkes de af kommunen.

Vederlagsreglen blev udvidet noget ved revisionen i 1991.1 forarbejderne anføres bl.a., at loven ikke bør afskære muligheden for at yde vederlag, hvis det er nødvendigt for at få værger. Der bør være en tilstrækkelig fleksibel regel, som omfatter både tabt arbejdsfortjeneste og vederlag for arbejde i øvrigt. Formuleringen 'i den udstrækning, det er rimeligt' indebærer en begrænsning både med hensyn til, om der skal gives dækning og med hensyn til beløbets størrelse. Reglen gælder både for fødte og udpegede værger, men det antages, at det oftere vil fremstå som rimeligt at give udpegede værger godtgørelse end fødte værger¹⁶).

Om vederlagene er givet yderligere vejledning i et rundskriv fra Justisdepartementet. Heri anføres bl.a., at for beskikkede værger vil det gennemgående være naturligt at afklare retningslinjerne for vederlaget ved udpegningen. Med den nye, mere fleksible udformning håber man at have fået en praktisk anvendelig og rimelig regel, som vil dække de forskellige behov. Dersom klienten ikke selv har midler, eller midlerne anses for ubetydelige, skal udgifterne til beskikkede værger som nævnt dækkes af kommunen. Men udpegning

¹⁶) Ot. prp. nr. 45 (1989-90) s. 28-30.

afværger med henblik på mere omfattende og varige hverv forudsættes først og fremmest at være aktuelt, når klienten har midler. Belastningen for kommunerne ved dækning af udgifter til værger skulle derfor ikke blive særlig stor. Og det vil til enhver tid være op til overformynderne at praktisere vederlagsordningen inden for rammerne af de givne midler. For at sikre den forudsatte fleksibilitet er der ikke medtaget nogen hjemmel til at fastsætte nærmere forskrifter om den praktiske anvendelse af vederlagsreglerne. Dersom det viser sig ønskeligt, vil departementet eventuelt komme tilbage med nærmere vejledende retningslinjer om dette¹⁷).

10.2.2. De *svenske* regler om vederlag til værger blev afgørende ændret i 1974.1 lovkommentaren nævnes, at de nye regler havde til formål så vidt muligt at garantere, at også personer med små økonomiske midler får kvalificerede formyndere, og at også personlige forhold bliver tilgodeset. Samfundet er trådt til og betaler vederlaget i en vis udstrækning¹⁸). Nu bestemmes i föräldrabalkens kapitel 15, § 19, at formynderen hvert år skal have et rimeligt vederlag for forvaltningen af den umyndiges ejendom og arbejdet med dennes personlige anliggender. Formynderen har tillige ret til at få erstattet de udgifter, som har været rimelige for opfyldelsen af hvervet, f.eks. telefon, besøg hos den umyndige og lignende. Vederlaget og erstatningen fastsættes af overformynderiet. Vederlaget bestemmes *individuel*t. Det skal være rimeligt under hensyn til det arbejde, formynderen har udført. Der er givet anvisning på et standardvederlag i normalt tilfældene. Dersom der skal betales større vederlag, bør der være visse holdepunkter herfor, og der gives anvisninger på hvilken dokumentation formynderen skal fremkomme med.

Vederlag tilkommer *ikke* en *fader* eller *moder*, som er formynder i medfør af loven, medmindre overformynderen på grund af særlige omstændigheder giver tilladelse hertil. Sådanne formyndere har kun ret til erstatning for afholdte udgifter, hvis disse kan henføres til forvaltningen af den umyndiges formue.

Vederlaget og erstatningen skal *betales* af den *umyndiges* midler, i det omfang dennes nettoindkomst overstiger et beløb, der svarer til to gange det basisbeløb, der gælder for året (2 x 29.700,00 kr.), eller hvis ikke særlige grunde fører til andet, i det omfang den umyndige har nettotilgang af værdier, der overstiger 3 gange det nævnte basisbeløb. Den umyndige må højst debiteres det overskydende beløb. I øvrigt betales vederlaget og udgifterne af *kommunen*.

De svenske vederlagsregler blev overvejet i en betænkning fra 1988. Nor-

¹⁷) Rundskriv af 18. desember 1990 (G-178/90), s. 7-8.

¹⁸) Walin: Föräldrabalken, 1985, s. 388-89.

malvederlaget var 3 pct. af basisbeløbet, d.v.s. i 1988 ca. 700 kr. Ved økonomisk forvaltning af større omfang eller ved særligt komplicerede opgaver var honoraret henholdsvis 6 og 9 pct, d.v.s. 1.400 kr. henholdsvis 2.100 kr. Ifølge en forespørgsel til kommunerne, som 82 pct. af dem besvarede, udbetaltes sammenlagt ca. 18 mio. kr. i vederlag til formyndere og gode **män**. Knap 3 mio. betaltes som erstatning for udgifter¹⁹⁾.

Senest har Svenska Kommunförbundet den 4. oktober 1990 udsendt et cirkulär om grundlaget for kommunale beslutninger om værgevederlag indeholdende forslag til regler om vederlaget²⁰⁾. Baggrunden angives at være, at det er stadig sværere at rekruttere værger, og at vederlaget til kontaktmændene under sociallovgivningen er betydeligt højere end det, förvaltara og gode män modtager. Det understreges, at reglerne i princippet ikke er ændret. Det er fortsat princippet, at værger skal have et *rimeligt* vederlag for sit hverv og erstatning for udgifter. Selv om de nedenfor gengivne forslag vil muliggøre, at de fleste får denne rimelige erstatning, kan det tænkes, at vederlaget må sættes højere. Forholdene skal således overvejes nøje ved fastsættelsen. Fra cirkulæret skal gengives følgende regler:

Til *förældre*, som er værger i medfør af loven, skal der ikke betales vederlag. Tilsynsmyndigheden kan dog give tilladelse til, at der ydes vederlag eller erstatning for udgifter, hvis der foreligger særlige grunde, f.eks. at den umyndiges formue er betydelig, hvorfor forældrene har brugt en væsentlig del af deres tid på hvervet.

Økonomiske værgemål

I de vejledende forskrifter anføres indledningsvis, at i samtlige kategorier indgår i hvervet kontakt med tilsynsmyndighederne, udfærdigelse af en aktivfortegnelse samt et årligt og et afsluttende regnskab, indgivelse af opgørelser til skattevæsenet samt udarbejdelse af en redegørelse for hovedmandens situation, hvilken redegørelse også bør omfatte oplysninger om hvervets omfang, og om der i årets løb har været nogen særlig tidskrævende ekstra opgave. De opregnede arbejdsopgaver inden for de forskellige kategorier omfatter dette løbende normalarbejde.

Kategori 1: Hovedmandens pension indgår på en servicekonto i en bank, som administreres af institutionspersonale i henhold til fuldmagt. Det ansvarlige personale foretager alle betalinger og tager vare på hovedmandens løbende økonomiske transaktioner. Værger forudsættes at foretage en vis kontrol med den økonomiske forvaltning, har ministrationen af enkelte

¹⁹⁾ SOU 1988:40 s. 189.

²⁰⁾ 1990:120.

bankkonti med indestående midler, ansøger om pension, boligtillæg og lignende. 2-8 pct. af basisbeløbet (600-2.400 kr. årligt).

Kategori 2: Værgen varetager hele hovedmandens økonomiske forvaltning, ansøger om pension, boligtillæg og lignende, forvalter nogle bankkonti og udbetaler lommepege til hovedmanden et par gange om måneden. 6-20 pct. af basisbeløbet (1.800-6.000 kr. årligt).

Kategori 3: Værgen har samme opgaver som i kategori 2. Hertil kommer forvaltningen af aktier, obligationer og andre værdipapirer i depot i bank. Kontakt med myndigheder og institutioner. Udbetaling af lommepege en gang om ugen. Forvaltningen kræver løbende arbejde i årets løb. 15-30 pct. af basisbeløbet (4.500-9.000 kr. årligt).

Kategori 4: Foruden opgaver som i kategori 2-3 har værgen administrationen af en fast ejendom med dertil hørende opgaver (opkrævning af leje, betaling af udgifter, forhandlinger m.v.), kontrol med forretningsanliggender, forvaltningen af større aktieposter eller andre værdipapirer, udarbejdelse af mere omfattende selvangivelse og årsregnskar til tilsynsmyndigheden. 25-50 pct. af basisbeløbet (7.500-15.000 kr. årligt).

Hvis værgen i løbet af et år har udført et *særligt arbejde* udover de ovenfor angivne løbende opgaver, bør der betales rimeligt yderligere vederlag herfor. Som eksempler på sådanne opgaver nævnes:

- varetagelse af hovedmandens interesser under et skifte
- afvikling af bolig i forbindelse med flytning
- salg af fast ejendom eller lejlighed
- varetagelse af hovedmandens interesser under retssag
- andre mere tidskrævende opgaver.

Ved bedømmelsen af vederlagets størrelse bør en foreliggende timeopgørelse tages i betragtning. Vederlaget bør være rimeligt.

Personlige værgemål

Kategori 1: Et par besøg om året, telefonkontakt med hovedmanden og/eller institutionen, holden sig ajour om den personlige situation. 2-8 pct. af basisbeløbet (600-2.400 kr. årligt).

Kategori 2: Værgen har kontakt med hovedmanden/institutionen en til to gange månedlig, er i vist omfang personligt medinddraget i tøjindkøb og lignende, flere telefonsamtaler hver måned. 6-20 pct. af basisbeløbet (1.800-6.000 kr. årligt).

Kategori 3: Personlig kontakt ved besøg eller i telefon en gang om ugen, udflugter med hovedmanden, ansvar for tøjindkøb, ledsagelse ved læge- og tandlægebesøg, besøg i hovedmandens hjem, f.eks. ved udbetaling af lomme-

penge, kontrol af hovedmandens situation, hvis denne bor i eget hjem. 15-30 pct. af basisbeløbet (4.500-9.000 kr. årligt).

Kategori 4: Personlig kontakt gennem besøg flere gange om ugen, flere udflugter og rejser, flere besøg af hovedmanden i værgens hjem, stor arbejdsindsats i hovedmandens hjem. Løbende personlig engagement fra værgen. 25-50 pct. af basisbeløbet (7.500-15.000 kr. årligt).

Om betaling af *udgifter* udtales i de vejledende regler, at værgen har ret til at få betalt normalt forekommende udgifter, såsom til kortere rejser, telefon, porto og lignende med op til 2 pct. af basisbeløbet (600 kr. årligt).

Som dokumentation for størrelsen bør værgen i de årlige redegørelser angive, hvilke udgifter der har været. Denne skabelonerstatning omfatter således ikke udgifter til længere rejser med egen bil, billetter til længere rejser og lignende. Sådanne udgifter skal afholdes af hovedmandens midler på tidspunktet, hvor udgiften er opstået. Hvis udgiften kan forudses, bør tilsynsmyndighedens tilladelse indhentes på forhånd.

10.2.3.1 *det finske* lovudkast fra 1989 § 39 bestemmes, at interessebevakeren har ret til erstatning for nødvendige udgifter. Interessebevakeren for en person, som er fyldt 18 år, og en interessebevakere, som er udpeget for en mindreårig, har derudover ret til et vederlag, som er rimelig i forhold til kvaliteten og omfanget af arbejdet samt størrelsen af den formue, som skal forvaltes. Justitsministeriet kan give nærmere anvisninger om fastsættelsen af vederlaget.

Vederlaget og erstatningen betales af hovedmandens indtægter. Hvis interessebevakaren ikke kan få rimeligt vederlag, fordi hovedmandens indtægter er små, har interessebevakeren ret til at få forskellen udbetalt af kommunale midler²¹).

10.3. Udvalgets overvejelser.

10.3.1. Fastlæggelsen af *vederlag* til *værgerer* centralt for hele væргеordningen og dermed for den beskyttelse, som er formålet med loven. Som nævnt ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.5.1., foreslår udvalget, at værgemålet *ikke* længere skal være et *borgerligt ombud*. Heraf følger, at det ikke er muligt at opretholde den hidtidige ganske restriktive regulering og praksis med hensyn til vederlag. Også af andre grunde må der efter udvalgets opfattelse åbnes op for en mere rimelig vederlæggelse.

Når det som nævnt ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.5.6., må forventes, at *professionelle* i højere grad bliver *værger*, og at værgehvervet bliver en del af deres arbejde, må de også betales for indsatsen. Kun ved at honorere værgerne or-

²¹) Kommittébetänkande 1989:50, bilag 5.

dentligt, kan man få kvalificerede til at påtage sig hvervet. Dette er imidlertid ikke uden betænkelighed, fordi antallet af værgemål må forventes at stige noget, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 5.I.5., og nedenfor i kapitel 16, pkt. 1, fordi højere honorarer vil belaste økonomien for de personer, der selv kan betale deres værger, og fordi værgemål antagelig i højere grad end nu vil komme til at vedrøre personlige spørgsmål, herunder med den følge, at en større gruppe ikke selv vil kunne betale, således at offentlige kasser må træde til.

Udvalget finder, at vederlagsspørgsmålet er så centralt, at en *materiel regel* herom bør findes i *loven*, se udkastets § 32. Den kan kun indeholde mere *generelle principper*. Ifølge 1. pkt. skal nødvendige udlæg dækkes, hvilket svarer til gældende praksis. Endvidere skal det almindelige princip om vederlag fastlægges. Bestemmelsen har den seneste udformning af den norske regel som forbillede. Den indeholder som alle de andre nordiske regler et rimelighedskriterium. Udlæggene og vederlagene skal efter 2. pkt. godkendes af statsamtet som værgetilsynsmyndighed. Enkeltheder og specialspørgsmål må overlades til administrativ regulering med hjemmel i stk. 2, eller fastlæggelse i praksis. Der kan imidlertid være anledning til at redegøre for udvalgets yderligere overvejelser.

10.3.2. Af lovudkastets § 32, stk. 1, 1. pkt., fremgår, at værgen kan få *nødvendige udlæg* dækket. Dette gælder for alle værgemål. Der er i udkastets stk. 2 hjemmel til at udstede administrative forskrifter f.eks. om, hvilken dokumentation der skal være for afholdte udgifter, og hvad der kan betales for kørsel i egen bil.

10.3.3. Ved udformning af mere detaljerede *vederlagsregler* gør to synsvinkler sig gældende. Vederlagene må sættes så højt, at værgerekutteringen ikke bliver for vanskelig. På den anden side må der være begrænsninger, så den enkelte, der får værgebistand, ikke rammes af for store udgifter.

10.3.4. For så vidt **angår forældrene** som fødte *værger* for deres *mindreårige børn*, jf. lovudkastets § 2, stk. 1 og 2, er det udvalgets opfattelse, at det fortsat må forventes, at forældrene i almindelighed udfører deres hverv uden vederlag. Det forekommer formentlig de fleste forældre helt naturligt, at de som forældre er værger for børnene og varetager børnenes interesser uden at få vederlag herfor. Dette må også ses i sammenhæng med, at forældrene ifølge myndighedslovens § 7, stk. 3, gengivet ovenfor under pkt. 4.2. kan anvende børnenes indtægter til dets underhold. Udvalget forudsætter, at der fortsat kun *rent undtagelsesvist* vil blive tale om at tillægge forældrene et vederlag, f.eks. hvis arbejdet er særligt belastende på grund af komplicerede formueforhold. Der vil endvidere fortsat kun blive erstattet udgifter til udefra kommende bistand til f.eks. revisor, hvis en selvangivelse for en mindreårig er

ekstraordinært kompliceret. Udvalget forudsætter således, at praksis oprettholdes for så vidt angår disse værger.

Er en *af forældrene beskikket* som værge for et *voksant* barn, er forholdet noget anderledes end for forældre som fødte værger, bl.a. fordi myndighedslovens § 7, stk. 3, ikke finder anvendelse. I almindelighed må det dog lægges til grund, at forældrene vil finde det unaturligt, såfremt der skulle tilfalde dem et vederlag, der som udgangspunkt skal udredes af deres voksne børn, for varetagelsen af værgemålet. Også i disse tilfælde bør der kun *undtagelsesvist* tilkendes værgen et vederlag og i almindelighed kun, såfremt der er tale om komplicerede formueforhold eller betydelige praktiske problemer, f.eks. i forbindelse med fast ejendom. I den forbindelse kan der være grund til at nævne, at det forhold, at værgen efter § 31 kan ifalde erstatningsansvar for skade, der forvoldes ved forsætligt eller uagtsomt forhold, normalt kun vil have teoretisk interesse, således at dette ikke kan tillægges særlig vægt ved overvejelser om tilkendelse af vederlag. Der må ved vurderingen af, om vederlag skal tilkendes endelig lægges vægt på, om en alvorlig ment tilkendegivelse fra værgen om at frasige sig værgemålet vil medføre, at der i stedet skal beskikkes en udenforstående værge, der skal have vederlag. I forbindelse med *udmålingen* af et vederlag bør bl.a. tages hensyn til arbejdets omfang, kapitalens størrelse og dermed indtægten, hvorfra vederlaget normalt skal tages. Normalt vil der ikke være grundlag for et vederlag, der svarer til, hvad der skal ydes til en professionel værge.

Tilsvarende betragtninger må finde anvendelse, hvis en *ægtefælle* eller *voksne børn* er beskikket som værge for en af forældrene, eller hvis der er tale om en *anden nært beslægtet* eller samlever. Jo længere man fjerner sig fra den familiemæssige tilknytning, jo mere naturligt vil det være at tilkende den pågældende værge et vederlag, dog især afhængig af værgemålets karakter.

10.3.5. Er værgen udpeget *uden for familiens kreds*, f.eks. en præst eller en socialrådgiver, synes det især at afhænge af værgemålets karakter, om der bør tilkendes vederlag for udførelsen af hvervet. Er der tale om et værgemål til en enkelt foranstaltning af forholdsvis ukompliceret karakter, kan man efter omstændighederne undlade at tilkende honorar, men man må også i disse situationer være opmærksom på, om et afslag kan medføre, at der i stedet må beskikkes en værge, der vil være berettiget til at beregne honorar.

10.3.6.1 det omfang, det bliver nødvendigt at beskikke *professionelle*, f.eks. advokater eller revisorer, som værge, er en lempelse af vederlagspraksis nødvendig. Værgeopgaven vil da være normalt klientarbejde og indgå i virksomhedens drift. Fastlæggelse af honorarets størrelse og dets beregning er af mange grunde vanskelig. Det skyldes også, at der kun vides lidt om, hvor mange og hvor store udsving der er i forhold til en given norm. Hvilke fordele

der er ved stordrift, hvis faste værger får mange værgemål, er heller ikke afklaret. Hertil kommer, at det i givet fald må overvejes, hvorledes et vederlags-system skal opbygges i lyset af, at opgaverne kan være enkeltstående men også flerårige, at der må være en godkendelses- eller kontrolordning, og at der ikke kan være en enhedsordning om, hvem der skal betale.

En ren timebetaling efter opgørelse i alle tilfælde forekommer med de ovennævnte overvejelser næppe administrerbar. Derfor kan det som sket i Sverige overvejes at fastsætte *takster* for de gængse opgaver eventuelt opdelt i kategorier, eller også må vederlaget fastlægges efter andre generelle principper med elementer som f.eks. et grundbeløb og en procentsats af de indtægter og/eller formuemidler, personerne under værgemål har. Skal det være attraktivt for advokater at blive udpeget som værge, må den enkelte have flere værgemål, således at arbejdet hermed kan rationaliseres og tilrettelægges på en hensigtsmæssig måde. Dette fører tilbage til udvalgets overvejelse om, at der bør være mulighed for at indføre en ordning med faste værger, se ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.5.6.

Udvalget har med det fremlagte materiale og de fremdragne synspunkter søgt at skabe et grundlag for de *kommende overvejelser*, men har ikke fundet det hensigtsmæssigt at gå længere på dette stadium.

10.3.7. Modstykket til, at værgen skal have vederlag, er, at andre skal *betale*.

Udgangspunktet må efter udvalgets opfattelse være, at *den*, der er *under værgemål*, selv skal betale. Dette indebærer, at de, der får udpeget en værge, og deres nærmeste må acceptere, at der bruges af indtægterne til at betale værgens honorar. Der må imidlertid være en *undergrænse* for, hvornår vederlaget kan pålægges. Den svenske er på ca. 50.000 kr. Med en formue på 50.000 kr. vil afkastet forsigtigt regnet under hensyntagen til midlernes placering vel være omkring 4.000 kr. årligt. Ved fastlæggelsen af en grænse må det overvejes, om der skal tages hensyn til andre indtægter end formueafkast, og om det kan kræves, at formuen i givet fald skal bruges til betalingen. Udvalget er ikke fremmed over for en tanke om, at indtægter i rimeligt omfang i givet fald må medgå til at betale værgen, og at der om nødvendigt må bruges af formuen, selv om dette ved længerevarende værgemål kan betyde, at den bruges op. Overvejelser om en undergrænse får en vis betydning under behovsvurderingen, når værgemålet skal beslutes, se udkastets § 5 og § 7. Udvalgets vurdering af de økonomiske værgemål er, at de som overvejende hovedregel må hvile honorarmæssigt i sig selv. Hvis ikke formuen er så stor, at der er midler til at dække udgiften til værgens administration, må man lade være at etablere værgemål alene på dette formuegrundlag, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 5.2.

Det må også overvejes, om den pågældende selv skal betale for værgens arbejde med *personlige spørgsmål*. Efter udvalgets opfattelse må spørgsmålet som udgangspunkt besvares bekræftende i det omfang, denne har noget at betale med. Reglerne om vederlag på dette område og deres størrelse vil også afhænge af, hvem der udpeges som værge, og generelle overvejelser om egenbetaling.

10.3.8. Hvis og i det omfang vederlagsudgiften ikke kan pålægges den pågældende selv, må det *offentlige betale*. Udvalget har drøftet de foreliggende muligheder.

Det kan hævdes, at værgemålene er en retlig foranstaltning, og at udgifterne må påhvile *statsamterne*, der udpeger værgerne, og som i kraft af tilsynsmyndigheden har kontakt med dem i godkendelsessagerne og under regnskabsrevisionen. Yderligere kan det gøres gældende, at udgifterne bør afholdes af den myndighed, der har råderum og ansvar for størrelsen gennem godkendelsen af honorarerne. Men heroverfor kan anføres, at statsamterne i givet fald skulle tage stilling til vederlag i tilfælde, hvor udgiften skal betales af deres egen ramme. Der vil herved dels kunne ske en mistænkeliggørelse af statsamternes afgørelser, dels taler retssikkerhedsmæssige grunde imod, at statsamterne på denne måde bliver inddraget som en form for part i sagen om vederlag.

En anden mulighed er at anse værgemålene som en social beskyttelsesforanstaltning, hvorefter det offentliges udgifter er en *kommunal* eller *amtskommunal* opgave. Dette gælder så meget mere, som det navnlig er ved rent personlige værgemål eller i relation til værgens opgaver uden for det økonomiske område, at det offentlige må træde til med et honorartilskud. Som nævnt ovenfor er det udvalgets tanke, at de økonomiske værgemål i det store og hele skal kunne hvile i sig selv. Yderligere kan anføres, at det i et vist omfang vil være institutionspersonale, ansatte i socialforvaltning eller hospitalslæger, der ønsker et værgemål, og dermed har de i højere grad end statsamtsjuristerne indflydelse på antallet af værgemål, hvorfor det kan gøres gældende, at honorarudgiften også bør gå over disse myndigheders budget. Dermed vil man også følge linjen fra psykiatriloven, hvor vedkommende sygehusmyndighed udbetaler vederlag til de beskikkede patientrådgivere, selv om ordningen administreres af statsamtet, der også foretager beskikkelse²²). Denne løsning vil tillige svare til, hvad der gælder på værgeområdet i de øvrige nordiske lande.

Udvalget har drøftet de foreliggende mulige betalingsordninger, men har fundet, at en afklaring af, hvor det offentliges udgifter til værgehonoraret en-

²²) Bekendtgørelse nr. 615 af 20. september 1989 om patientrådgivere § 17, stk. 1.

deligt skal konteres, bør afvente principielle og politiske forhandlinger. I udvalgets lovudkast § 32, stk. 1, 2. pkt., er derfor alene foreskrevet, at udgiften skal afholdes af *det offentlige*.

10.3.9. Udvalget forudsætter, at mulige vederlag til *samværgerne* aldrig kan komme til at belaste det offentlige. Samværgemål kan ikke angå personlige værgemål, og det må forudsættes, at der er så stor økonomisk aktivitet, at der er formue eller indtægter nok til at dække, hvad eventuelt samværgeren skal have for at varetage hvervet. Dette gælder så meget mere, som udvalget som nævnt overfor i kapitel 5, pkt. 3.5, går ind for, at samværgemål skal holdes uden for *værgemålstilsynet*, og at der ikke skal være nogen kontrol med det vederlag, samværgeren og den samværgede i forening når frem til at fastsætte. Reglen fremgår af § 33, stk. 1, 2. pkt.

10.3.10. På tilsvarende måde forudsætter udvalget, at der ikke af det offentlige skal betales vederlag til den værge, der under en fællesejeordning i forening med ægtefællen bestyrer bodelen for den, der er under værgemål, jf. lovudkastets § 25, stk. 1. Retsstilligen er i mange henseender den samme som for samværger, og de synspunkter, der er fremført ovenfor under pkt. 10.3.9., gælder også her. Reglen fremgår af § 33, stk. 2, 2. pkt.

Noget andet er, at værgeren kan have opgaver uden for regelsættet i § 25, stk. 1, § 33, stk. 2, og § 41. Det kan som omtalt ovenfor i kapitel 7, pkt. 5.3., være tilfældet, hvis der er delvist særeje, og navnlig vedrørende personlige spørgsmål. Helt udelukkes kan det ikke, at det kan komme på tale at vederlægge værgeren herfor, og at der ikke er midler i bodelen til at betale vederlaget med. I så fald er man uden for § 25, stk. 1, jf. § 33, stk. 2, og de almindelige regler, herunder § 32, må da anvendes. Dette indebærer bl.a., at vederlaget skal godkendes af statsamtet.

Kapitel 9

Formuerne

1. Afgrænsninger m.v.

1.1. *Forvaltningen af mindreåriges og umyndiggjortes formuer* har altid været noget centralt i dansk personret. For mindreårige er formålet en beskyttelse og sikring af, at midlerne i princippet kan udbetales ubeskåret, når den unge bliver myndig. Grundholdningen er således, at administrationen skal være *konservativ*. Det tilstræbes også, at midlerne giver rimelige renter eller andet udbytte. Tidligere skulle aktiverne indleveres til det centrale statslige overformynderi. Selv om området blev privatiseret for en halv snes år siden, er principperne om anbringelse og forvaltning de samme, se herom nedenfor under pkt. 4 og 5.

Formueforvaltningen *reguleres* i en særlig lov nr. 211 af 13. maj 1981 om *anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v.* Loven suppleres af de såkaldte anbringelses- og bestyrelsesbekendtgørelser. Det er *bekendtgørelse* nr. 869 af 17. december 1991 om *anbringelse* af umyndiges midler og båndlagt arv og *bekendtgørelse* nr. 870 af 17. december 1991 om *bestyrelse af umyndiges midler m.v.* i godkendte forvaltningsafdelinger. Her opstilles et fintmasket net af regler om, i hvilke typer sikre aktiver umyndiges midler må anbringes og dermed investeres. Vigtigere er måske, at værgerne ikke har den faktiske rådighed over midlerne, idet penge skal indbetales og værdipapirer indleveres til eller indskrives i en særlig godkendt forvaltningsafdeling i et pengeinstitut. Reglerne indebærer således en faktisk beskyttelse af formuen.

Hermed er *værgens råderum* over formuen *begrænset*, og reelt er der ikke den vide legale repræsentationsret, som myndighedslovens § 45 udtrykker, se også ovenfor i kapitel 8, pkt. 2.3.1. Investering samt gen- og omplacering af aktiverne sker i samarbejde med forvaltningsafdelingerne, der har kendskab til værgemålslovgivningen og forvaltningsreglerne. Værgerne kan ikke trække aktiver ud, uden at der bliver reageret. Regnskabsudarbejdelsen sker i nogen grad i samarbejde med afdelingen. Forvaltningsafdelingerne påser, at forbruget af renteindtægter m.v. ikke er for stort.

1.2.1. Det er vanskeligt at få et overblik over formuereglernes betydning og effektivitet. Det skyldes, at der *ikke* udarbejdes statistik på grundlag af de *oplysninger*, der findes i eller indsendes til Civilretsdirektoratets tilsynsregi-

ster, og at *forvaltningsafdelingerne* heller ikke har tilgængelige samletal. Til brug for udvalget er foretaget en vis bearbejdning af indberetningerne til tilsynsregistret vedrørende *umyndiggjortes* formue, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.2. Visse andre tal, herunder fra de andre nordiske lande, gengives nedenfor under pkt. 2.1.3., 2.2.3. og 2.4.-5.

En anden årsag er, at der *ikke* indberettes eller indsamles *oplysninger* om de formueaktiver, der *bestyres* af *værgen*, deres beskaffenhed og værdi. Kun en statistisk bearbejdelse af tal fra de regnskaber, statsamterne og forvaltningsafdelingerne reviderer, ville kunne give et indtryk. Udvalget har afstået fra at iværksætte noget sådant, også fordi det forekommer tvivlsomt, hvad statistikken kunne bruges til. Et vist indtryk af værgbestyrelsens begrænsede betydning får man gennem oplysningerne om, at statsamterne i vinterhalvåret 1989-90 kun modtog 56 værgemålsregnskaber vedrørende sådanne aktiver til revision, se også nedenfor i kapitel 10, pkt. 5.1.4.

1.2.2. På samme måde har udvalget afstået fra at foranstalte mere detaljerede undersøgelser af *børns og unges formuer*. I givet fald måtte de være dobbeltsidige. Fra skattevæsenets registre kunne uddrages oplysninger om formuerne fordelt efter ejermændenes alder og i størrelsesgrupper. Tilsvarende tal kan uddrages fra tilsynsregistret eller i forvaltningsafdelingerne. På denne måde ville man med større sikkerhed kunne konstatere, hvor meget børn og unge ejede, hvor stor en andel, der var under forvaltningsafdelingerne, og hvad værgerne eller de umyndige selv administrerede. Udvalget har valgt at nøjes med at arbejde ud fra en antagelse om, at de *gældende regler* om anbringelse og bestyrelse af umyndiges formuer *næppe følges* i fuld udstrækning og navnlig ikke, når det drejer sig om, hvad børn og unge ejer.

I *dansk teori* er det således anført, at en række værger, specielt forældre, aldrig kommer i kontakt med forvaltningsmyndighederne. Realiteten er, 'at mange værger 'klarer' værgemålet gennem barnets første 18 år uden at ofre mange tanker på, om onkels flotte penge gave på 20.000 kr. til Svend skal indsættes på konti i et bestemt pengeinstitut, om midlerne skal placeres i bestemte aktiver, eller om man skal spørge nogen, hvis Svend vil købe computerudstyr for pengene'¹⁾.

Udsagn fra andre skandinaviske lande peger i samme retning. I *norsk teori* er tilkendegivet, at reglerne om forvaltning af den umyndiges formue længe på vigtige områder har været papirbestemmelser. Særlig gælder det i forholdet barn-forældre. Når man ser bort fra rigtigt store beløb, er det i praksis

¹⁾ Lyng Andersen m.fl.: Umyndiges formuer, 1988, s. 75. -

forældrene, som disponerer, medmindre myndighederne ved skifteretten eller andres mellemkomst får midlerne til forvaltning²⁾.

I den seneste svenske betænkning fra Formynderskapsudredningen fra 1988 nævnes, at det er den almene opfattelse, at ikke alle forældre følger samtlige regler. Det beror antagelig delvis på manglende kendskab til reglerne. En medvirkende årsag er nok, at adskillige regler opleves som unødvendige³⁾.

1.3.1 den ovenfor nævnte svenske betænkning fra 1988 er anført, at reglerne om forvaltningen af umyndiges midler ikke blot er detaljerede, men også svære at overskue og fortolke samt vanskelige at anvende. I stor udstrækning afspejler de ældre tiders syn på økonomiske forhold. De sonderer ikke mellem forældre som værger for mindreårige og beskikkede værger for umyndiggjorte voksne. Der spørges også, om der behøves så indgribende en regulering, som de gældende regler tilsiger, og som måske er unødigt bureaukratiske. Den svenske kritik må vurderes i lys af, at föräldrabalkens kapitel 15 om formueforvaltningen har 22 paragraffer, samt at der er en særlig lov fra 1924 om vård av omyndigs vardehandlingar (1924:322) og derudover en kundgørelse fra 1974 om placering av omyndigs medel m.m. (1974:1048). Alligevel kan udvalget tilslutte sig bemærkningerne som gældende også for det danske **ldv**- og bekendtgørelsesstof, bl.a. fordi samme emne behandles flere steder. En *forenkling* er tiltrængt.

1.4. Også under fremtidens værgemålslovgivning bliver *formuereglerne centrale*. Selv om forvaltningen efter udvalgets opfattelse afhængig af **værgemålets** karakter fremover kan være noget mindre konservativ, se også lovudkastets § 24, stk. 3,3. pkt, bør det ikke være ved uhensigtsmæssig anbringelse og bestyrelse, at formuen mindskes. I det omfang administrationen er overladt til pengeinstitutter, begrænses værgernes opgaver, råden og ansvar. Det samme gælder statsamternes tilsynsopgaver. Formuereglerne mindsker således presset andre steder.

Bestemmelserne om anbringelse af aktiverne er i praksis i vidt omfang *genanbringelsesregler*. De gælder navnlig, hvis den, der kommer eller er under værgemål, har eller får likvide midler, hvadenten det er kontantbeløb som arv, fra en forsikring eller i erstatning, eller der på anden måde fremkommer eller frigøres penge, f.eks. ved indfrielse, udtrækning eller afdrag. Midlerne bør i hvert fald i nogen udstrækning kunne bevares i den form, hvori de fandtes ved umyndiggørelsen, afhængig af deres karakter og den pågældendes situation, se nedenfor under pkt. 3.1. For den mindreårige kan det være vig-

²⁾ Bratholm: Umyndige Personer, 1969, s. 70.

³⁾ 'Föräldrar som förmyndara', SOU 1988:40, s. 156-157.

tigt at arve andet end penge eller værdipapirer, navnlig hvis det drejer sig om indbo og andet løsøre. For den gamle bør et værgemål ikke tvinge til realisation af en bolig, så længe vedkommende kan få glæde af den. Det samme gælder selv kostbart indbo, navnlig i det omfang det kan medbringes på en institution.

1.5.1. Før formuereglerne gennemgås i enkeltheder, må udvalget generelt tage stilling til deres *anvendelsesområde* med de nye værgemålsformer. I dag gælder anbringelses- og bestyrelsesbestemmelserne både for mindreårige og umyndiggjorte. Derimod gælder de ikke under lavværgemål. De omfatter heller ikke de tilfælde, hvor en værge og en ægtefælle sammen administrerer den umyndiggjortes bodel, jf. lov om ægteskabets retsvirkninger § 52. Se ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.3., i kapitel 5, pkt. 3.5., og i kapitel 7, pkt. 5.3.

1.5.2. *Udvalgets* opfattelse er, at reglerne om formueforvaltningen i hvert fald som udgangspunkt skal omfatte *alle* former for *værgemål*, og det uanset om handleevnen er frataget vedkommende, jf. lovudkastets § 6. Formuereglerne må som nævnt betragtes som et væsentligt element i værgesadministrationen og som en begrænsning i værgens råderum snarere end som en hindring af mulighederne for aktivitet for den, der er under værgemål.

Efter udvalgets udkast åbnes der ved værgemål for voksne mulighed for mere individuelle og dermed *begrænsede ordninger*, se lovudkastets § 5, stk. 2, og § 8, stk. 1, 1. pkt., samt ovenfor i kapitel 5, pkt. 6. Forudsætningen for, at lovudkastets kapitel 5 finder anvendelse, er, at aktiverne er inddraget under værgemålet. Angår det kun personlige spørgsmål eller indtægterne, kommer brug af formuebestemmelserne ikke på tale. Er kun visse aktiver inddraget under værgemålet, gælder reglerne kun for dem. Denne begrænsning fremgår af formuleringen 'omfattet af et værgemål' i lovudkastets § 35, stk. 1, § 36 og § 39.

Udvalget finder, at *samværgemålene* og værgemål for *gifte*, hvor værgen og ægtefællen samvirker, på samme måde som i dag skal holdes *udenfor* særlige formueregler. Herom henvises til overvejelserne ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.5., og i kapitel 7, pkt. 5.3. Undtagelserne fremgår af udkastets § 41.

Yderligere foreslår udvalget, som det fremgår af lovudkastets § 37 og § 38, omtalt nedenfor under pkt. 6.4.1. samt 7.4.2., at der åbnes mulighed for, at *giver* og *testator* kan tage stilling til, om gaver og *friarv* skal forvaltes og anbringes efter reglerne i lovudkastets kapitel 5.

1.6. *Udvalget* finder, at *reglerne om formuens bestyrelse og anbringelse* systematisk bør *overføres til værgemålsloven*, se lovudkastets kapitel 5. Dette vil medvirke til et større kendskab til og forståelse for, hvordan værgemålsinstituttet er opbygget. Dermed må den særlige lov om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v. ophæves, se udkastets § 51, stk. 2, hvilket får følger

for anden lovgivning, selv om de nødvendige konsekvensændringer er begrænsede. Dette vil formentlig også gøre det naturligt at indføje de administrative anbringelses- og bestyrelsesregler i en samlet værgemålsbekendtgørelse. Se herom og om systematikken nedenfor i kapitel 15, pkt. 2.2. og pkt. 3.

2. Noget om formuernes sammensætning.

2.1.1. Ved vurdering af formuere reglerne er der grund til at se på de forskellige grupper af umyndige, deres aktiver og behov. *Børnene* og de *unge* - de mindreårige - er dominerende talmæssigt, idet knap 12.000 af de ca. 15.000 umyndiges konti i forvaltningsafdelingerne tilhører dem. Loven er som nævnt udformet navnlig med henblik på, at de mindreårige kan få formuen udbetalt eller udleveret intakt på 18 års fødselsdagen. Her har en konservativ bestyrelse mening.

Mindreåriges aktiver består hovedsagelig af midler, de har *arvet* i forbindelse med en nærtståendes død. Som regel er det fra en af forældrene, men det kan også være f.eks. bedsteforældre, morbrødre eller fastre, der er arveladere, enten fordi der ikke er et mellemliggende arveled eller i kraft af testamenten. I de fleste tilfælde vil halvdelen af børnenes arv være tvangsarv, se om friarv nedenfor under pkt. 7.

Foruden arv kan et dødsfald udløse en *forsikringsydelse*. Det kan f.eks. være en livsforsikring, en gruppelivsforsikring, en kapitalforsikring eller en ulykkesforsikring.

Yderligere kan børn og unge modtage *erstatningsbeløb*, vel navnlig som følge af personskader. De kan have været ude for en ulykke, som har medført forbigående eller varige mén, og som er dækket af en forsikring, eller som en anden er ansvarlig for. De kan også være berettiget til erstatning for tab af forsørger som følge af en af forældrenes død.

Mindreårige får *gaver*. Foruden sædvanlige fødselsdags-, jule- og andre lejlighedsgaver eller penge til bestemte formål eller for at opfylde *tilkendegivne* ønsker vil det vel navnlig være gaver for at udnytte skatte- og afgiftslovgivningens regler om, hvad der kan overføres til børn og børnebørn uden afgiftsmæssige konsekvenser. Er man uden for den op- eller nedstigende linje, udløser gaver indkomstskat og det i princippet også ved mindre beløb. Ved gaver fra forældre til børn og fra bedsteforældre til børnebørn skal der betales gaveafgift. Er en gave på 8.000 kr. eller derunder årligt, er den dog afgiftsfri. Derudover kan der måske være tale om arveforskud eller om større kapitaloverførsler som led i et generationsskifte i levende live.

2.1.2. Som *værger* indtager *forældre* for mindreårige børn en særstilling. Der er gode grunde til at antage, at de fleste af dem handler i børnenes interesse, også når formue skal administreres. Forældre kan måske føle det tyn-

gende at skulle forhandle med forvaltningsafdelingerne om om- og genplace-
ringer samt at skulle indsende regnskab med bilag. Forvaltningsafdelinger-
nes medvirken sikrer dog mod bl.a. risikofyldte spekulationsanbringelser for
den mindreåriges midler. Reglen i lovudkastets §31, hvorefter værgen kan
gøres erstatningsansvarlig, udgør også i denne sammenhæng et værn mod
uforsvarlig adfærd eller måske misbrug fra værgens side. Har værgen tilegnet
sig den umyndiges midler, kan anvendelse af straffelovens regler komme på
tale.

2.1.3. Der findes som nævnt under pkt. 1.2.2. ikke aktuelle talmæssige op-
lysninger om *mindreåriges formuer*, bortset fra dem udvalget har samlet.

I sommeren 1990 var der **11.828 konti i danske forv.altningsafdelingertilhø-**
rende mindreårige. Kun 1% af samtlige i aldersgruppen 1-18 år havde således
sådanne konti. I Norge med en befolkning på godt 4 mio. forvaltedes ved
udgangen af 1987 formuer for 7.825 mindreårige og således forholdsvis næs-
ten lige så mange som i Danmark⁴). I Sverige med et befolkningstal på ca. 8.5
mio. havde 34.140 mindreårige konti i 1987 eller relativt noget flere end i
Danmark⁵).

Om den danske *formuesammensætning* blev det for mere end en snes år
siden, forud for overformynderiets nedlæggelse, oplyst, at ca. 65 pct. af de
årlige indbetalinger fra nye mindreårige kontohavere var arv, ca. 10 pct. var
livs- eller anden kapitalforsikring og ca. 20 pct. erstatningsbeløb⁶).

I 1. halvår 1990 indgik ifølge tilsynsregistret på *nyoprettede* depoter tilhø-
rende *mindreårige*'.

Private aktiver.	2.358.523 kr.
offentlige aktiver.	9.994.358 kr.
kontante midler.	70.145.140 kr.
lait nom.	82.498.021 kr.

2.2.1. *Voksne* under *værgemål* udgør i henseende til formuesammensætnin-
gen ikke nogen homogen gruppe.

Nogle umyndiggøres i *umiddelbar* tilslutning til eller kort *efter*, at *myndig-*
hedsalderen er nået. Typisk vil det være unge med hæmmet forstandsudvik-
ling, som har arvet som børn. Umyndiggørelse kan også blive aktuel, for at
der kan blive truffet beslutninger for den pågældende som arving i et dødsbo,
eller for at denne kan få udbetalt arv. I praksis er det ikke rutine, at psykisk

⁴) Ot prp. nr. 45 (1989-90), s. 32.

⁵) SOU 1988:40, s. 125.

⁶) Betænkning om overformynderiet (nr. 358/1964), s. 41.

handicappede søges umyndiggjort i forbindelse med deres 18 års fødselsdag, se om de oplysninger udvalget har indhentet ovenfor i kapitel 4, pkt. 4.1.3. Denne gruppes formue vil typisk ikke være meget anderledes sammensat end mindreåriges. De vil i mindre grad end børnene bo sammen med forældrene og dermed med værgerne. Samtidig får de unge i stigende grad bolig uden for institutioner. Dermed opstår behov for at have midler placeret i bolig og indbo. Samtidig kan der være behov for at bevare så megen formue, at der bliver et rimeligt renteaflast, eller for at forbruget af formuen kan fordeles nogenlunde jævnt over det forventede livsforløb.

Sker en umyndiggørelse, medens vedkommende er *erhvervsaktiv*, er grunden ofte en sygdom, der opstår forholdsvis pludseligt, eller en ulykke. Ikke sjældent vil den ramme en familiefader eller -moder. Formuen vil i nogen grad eller hovedsageligt være bundet i bolig, indbo, bil o.s.v. Større likvide midler vil antagelig være sjældnere. Dog kan sygdommen eller tilstanden have udløst en forsikringsydelse eller en erstatningsudbetaling. Hyppigt vil den pågældende være gift, så der er tale om en bodel i et formuefællesskab.

Sker umyndiggørelsen efter, at vedkommende er blevet *gammel*, typisk på grund af demens, vil formuen ikke sjældent være sammensat anderledes. Aktiverne vil være, hvad der er opsparet gennem et langt liv, måske sammen med en ægtefælle. Denne kan være død og den efterlevende have arvet, fordi de var barnløse, kan have overtaget boet efter '150.000 kr. reglen' eller kan have overtaget fællesboet til uskiftet bo. Samtidig vil den gamle ofte være i den situation, at hjemmet er under opløsning, fordi vedkommende ikke mere magter at bo alene. Boligen er solgt eller må realiseres. Indboet er fordelt mellem de interesserede børn eller børnebørn, noget er måske solgt, og atter andet er kasseret. Dermed er formuen i ofte betydelig udstrækning blevet likvid. For denne gruppe vil en bevarelse af aktiverne hovedsagelig være til gavn for arvingerne. Det kan derfor hævdes, at der bør være mulighed for at bruge af midlerne i den udstrækning, den pågældende selv kan have glæde deraf.

2.2.2. De beskikkede *værger* for umyndiggjorte udgør heller ikke nogen homogen gruppe. Nogle vil være forældre, børn eller andre nærtstående. Andre er mere professionelle, og dermed mere objektive, samtidig med at deres erfaringer med formueforvaltning er større. Dette vil f.eks. gælde advokater og revisorer.

2.2.3. *Antallet af danske umyndiggjorte med formue* og formuernes størrelse er angivet ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.2. Ved årsskiftet 1989/90 var der 2.916 konti for umyndiggjorte i forvaltningsafdelingerne.

Udvalget har fra tilsynsregistret, se herom ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.2, modtaget oplysninger om *tilgangen* til forvaltningsafdelingerne af midler i 1.

halvår 1990. Hermed kan man danne sig et vist indtryk af størrelsesordenen af de umyndiges aktiver og deres sammensætning. I denne periode indgik der på *nyoprettede* depoter tilhørende *umyndiggjorte*:

Private aktiver.	1.832.486 kr.
offentlige aktiver.	11.557.400 kr.
kontante midler.	24.852.602 kr.
lait nom.	38.242.488 kr.

2.4. Til **danske forvaltningsafdelinger** blev [forårshalvåret 1990 indbetalt eller indleveret aktiver på nom. 156.047.126 kr. tilhørende såvel mindreårige som umyndiggjorte.

Nogen *samlet opgørelse* over midler i forskningsafdelingerne tilhørende mindreårige og umyndiggjorte haves som nævnt ovenfor under pkt. 1.2.1. *ikke*. Det seneste offentliggjorte tal er næsten tredive år gammelt. 11963 bestyrede det daværende statslige overformynderi 220 mio. kr. tilhørende disse persongrupper⁷⁾. 11982, hvor Overformynderiet blev nedlagt, var beløbet efter det oplyste steget til godt en mia. kr.

2.5. *Norske tal* fra udgangen af 1987 viste, at overformynderne forvaltede formuer for 6.009 umyndiggjorte, og ialt havde 13.834 konti, herunder for mindreårige. Samlet udgjorde de forvaltede aktiver 12 mia. kr.⁸⁾.

I *Sverige* foretog förmynderskapsutredningen en undersøgelse vedrørende de i 1987 forvaltede formuer. Den omfattede dog ikke de største byer, Stockholm, Göteborg og Malmö. De svenske overformyndere havde tilsyn med ca. 6,5 mia. kr. Heraf kunne ca. 3,7 mia. henføres til 34.140 mindreårige, 925 mio. til 10.348 umyndiggjorte og 1,8 mia. til 27.000, der havde beskikket en god man. De mindreårige havde i gennemsnit ca. 108.000 kr., de umyndiggjorte ca. 92.000 kr., og personer under god mans-ordningen ca. 66.000 kr. Det bemærkedes om undersøgelsen, at man ved bedømmelsen bør være opmærksom på, at hvervet som god man i mange tilfælde ikke omfatter nogen form for formueforvaltning⁹⁾.

3. *Dispositioner ved værgemålets iværksættelse.*

3.1. *Uændret form.*

3.1.1. Et afgrundprincipperne i den gældende værgemålslovgivning er, at midler, der *tilhører* en umyndiggjort *ved umyndiggørelsen*, kan *bevares* i den

⁷⁾ Betænkning om overformynderiet (nr. 358/1964) s. 9.

⁸⁾ Ot. prp. 45 (1989-90), s. 32.

⁹⁾ SOU 1988:40, s. 124-125.

form, de foreligger. Dette fremgår ikke af nogen nedskrevet regel, men er forudsat i anbringelses- og bestyrelseslovens § 1¹⁰). Princippet gælder også eller måske navnlig fast ejendom og løsøre. Det kan tillige modsætningsvis udledes afværbekendtgørelsens § 20 om tilfælde, hvor den umyndige ved værgemålets indtræden er ene- eller medindehaver af en forretning, og hvor værgeren må sørge for, at virksomheden afvikles på en hensigtsmæssig måde. Af § 20 fremgår yderligere, at anser værgeren det for at være til den umyndiges bedste, at forretningen fortsættes, skal ansøgning herom indgives til statsamtet.

3.1.2. Af anbringelses- og bestyrelseslovens § 1, stk. 2, fremgår udtrykkeligt, at midler, som *tilfalder* en umyndig *ved arv*, kan *bevares* i den form, hvori de *udlægges* på skiftet. Reglen uddybes i skifteloven og værbekendtgørelsen. I skiftelovens § 47 slås fast, at enhver arving er berettiget til at få sin arvelod udlagt efter vurdering, dog ikke i fast ejendom, og at værgerens påstand herom på den umyndiges vegne skal godkendes af skifteretten, når det skønnes at være til den umyndiges gavn. En umyndig arving har ikke nogen fortrinsstilling for så vidt angår bestemte aktiver¹¹). I værbekendtgørelsens § 27, stk. 2, 2. pkt., er bestemt, at ved arveudlæg i fast ejendom eller i aktiver, som medfører, at den umyndige pådrager sig gældsforpligtelser, skal statsamtets godkendelse indhentes. I bekendtgørelsens § 28 anføres, at værgeren skal have sin opmærksomhed henledt på, at den umyndige får sin part af løsøre, som denne har brug for eller formodes at ville få brug for, eller som kan antages at have særlig værdi for ham eller hans familie.

Det principielle udgangspunkt er, at arv, der tilfalder en umyndig, bør udredes i rede penge eller i sådanne aktiver, der er godkendt som anbringelsesobjekter for umyndiges midler. Enhver arving er altid berettiget til efter ønske at få sin arv udbetalt kontant og har ikke pligt til udlæg i andet, således at de fornødne realisationer i givet fald må gennemføres forinden som et led i bobehandlingen.

3.1.3. *Udvalget foreslår ikke nogen ændring* af den gældende retstilstand, hvorefter midler kan *bevares* i den form, hvori de foreligger ved iværksættelse af værgemål for voksne, men finder, at der i loven bør indsættes en udtrykkelig bestemmelse herom, jf. lovudkastets § 34, stk. 1.

På tilsvarende måde finder udvalget, at der bør være en udtrykkelig regel om bevaring af midler, som umyndige og personer under værgemål har modtaget som *arv*. Der henvises til lovudkastets § 34, stk. 2.

Værgeren må naturligvis foretage en samlet vurdering af, hvad der skal ske

¹⁰) Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 260 og 262 med henvisninger samt Lyng Andersen m.fl. : Umyndige personers formue, 1988, s. 79.

¹¹) Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 249 med henvisninger.

med de aktiver, der ejes ved værgemålets begyndelse, eller som senere arves. Der må skønnes over, om den, der kommer eller er under værgemål, har behov for og vil få glæde af aktiverne. Navnlig vil det vel dreje sig om en fast ejendom, ikke mindst hvis den tjener til bolig, samt om indbo eller andet løsøre. Hvis der er aktiver af tvivlsom karakter, eller som er mindre sikre, bør værgeren overveje, om de skal afhændes.

3.2. Registrering.

3.2.1. Der findes i dag kun meget *begrænsede regierom registrering* af umyndiges midler. Ifølge cirkulære nr. 20 af 26. februar 1986 om indberetning vedrørende midler, der tilfalder umyndige og borteblevne, samt indberetning vedrørende værgebeskikkelser m.v. bør retten i forbindelse med værgebeskikkelser indhente oplysning fra værgeren om, hvorvidt den umyndiggjorte ejer midler af en sådan størrelsesorden, at de skal bestyres i en godkendt forvaltningsafdeling, og i bekræftende fald i hvilken forvaltningsafdeling værgeren ønsker midlerne bestyret. Retten bør sende en kopi af værgebeskikkelsen til forvaltningsafdelingen med oplysning om midlernes art. Der bør endvidere i alle tilfælde sendes en kopi af værgebeskikkelsen til det tilsynsførende statsamt.

Ifølge samme cirkulære bør retten i øvrigt i forbindelse med værgebeskikkelse meddele værgeren, at det påhviler denne at lade umyndiggørelsesdommen tinglyse ved den umyndiges værneting, og hvis denne ejer eller erhverver faste ejendomme tillige der, hvor disse er beliggende, og derefter forevise denne for det tilsynsførende statsamt. Om tinglysning på ejendommen se nedenfor under pkt. 3.4.

3.2.2. Ifølge den *norske umyndiggørelseslov* § 27 skal værgeren sørge for, at den umyndiggjortes ejendele bliver registreret. Ifølge værgemålslovens § 90 d kan overformynderiet pålægge hjælpeverger snarest muligt at drage omsorg for, at klientens bo registreres og vurderes og at sende registreringsforretningen til overformynderiet. I en rundskrivelse om ændringen i 1990 er anført, at ved begrænsede hverv eller små og kurante boer vil der efter forholdene ikke være behov for registrering eller kun for en mere summarisk registrering. Registrering af løsøre gøres sædvanligvis forholdsvis summarisk¹²⁾.

I den *svenske föräldrabalk* kapitel 16, § 2, stk. 1 og 2, bestemmes, at gode män og förvaltare, som er udpeget til at forvalte formue, inden to måneder skal indsende en fortegnelse til overformynderen over aktiver, som er omfattet af opgaven. For værger for mindreårige indtræder forpligtelsen inden en måned efter, at et aktiv er tilfaldet den pågældende.

¹²⁾ Rundskriv afl. 8. desember 1990 (G-178/90), s. 17-18.

I det *finske* lovudkast § 34 i betænkningen fra 1987 er foreskrevet, at det kan pålægges værger at udarbejde og indlevere en plan for bevarelsen og brugen af den formue, som værger skal administrere for den umyndige. Ifølge udkastets § 42 skal værger inden tre måneder efter, at denne er udpeget, indgive en fortegnelse over aktiver og passiver, som tilhører den umyndige, og som værger skal administrere. Fortegnelsen skal suppleres ved senere erhvervelser.

3.2.3. Med udgangspunkt i reglerne i de andre nordiske lande om *registrering* af aktiver og passiver ved værgemålets start har *udvalget* drøftet, om en tilsvarende ordning bør indføres i Danmark. Meget taler herfor. Straks når beskikkelsen foreligger, er det helt naturligt, at værger skaffer sig et overblik over den økonomi, der skal administreres, se også ovenfor i kapitel 8, pkt. 2.3.2. Værger må undersøge, hvad den pågældende ejer af kontantkonti, aktier, obligationer og andre aktiver i værdipapircentralen, pantebreve og lignende. De løbende indtægter, deres størrelse og oprindelsessted må konstateres. Forholdene til skattevæsenet må kontrolleres og eventuelt bringes i orden. Det er naturligt med en åbningsstatus. Et formelt krav om registrering vil medvirke til, at værger drager omsorg for, at aktiverne kommer under forvaltning, jf. i dag værgerbekendtgørelsens §§ 6 og 8. Et naturligt led i overvejelserne vil også være, om midlerne er anbragt betryggende, og om de under hensyntagen hertil giver tilstrækkeligt udbytte.

Registrering vil tillige have betydning, hvis der under værgemålet opstår tvivl om, hvorvidt værger har forvaltet sine opgaver forsvarligt eller ligefrem har begået misligheder med hensyn til midlerne og bør drages til ansvar herfor, jf. lovudkastets § 31. Den må i øvrigt også ses i sammenhæng med reglerne om værgemålstilsyn, som er omtalt nedenfor i kapitel 10. I jo større omfang, der slækkes på værgemålstilsynet, desto mere taler det for at indføre en registreringsordning ved værgemålets start.

En *registreringsforskrift* skal formentlig kun gælde i forbindelse med værgebesikkelse og dermed i realiteten ved **værgemål for voksne**. Som nævnt er den et naturligt første skridt, når værger er udpeget. For børn og unge bliver de økonomiske værgemål først aktiveret, når de bliver ejere af aktiver, og her må indberetnings- og andre ordninger omtalt nedenfor under pkt. 3.3. skabe den fornødne sikkerhed.

Udvalget har overvejet, om en registreringsforskrift skal *begrænses* til større formuer eller komplicerede aktivmasser. Det kan hævdes, at ved aktiver af begrænset størrelse, hvor værger typisk ikke er professionel, vil det være for stor en byrde for denne, og udbyttet af en registrering står måske ikke mål med anstrengelserne. På den anden side kan det hævdes, at hvis der antages kun at være behov for værgemål ud fra en formueretlig behovsvurdering, så-

fremt formuen er 50-75.000 kr., se ovenfor under kapitel 5, pkt. 5.2.I., er der samtidig skabt en naturlig undergrænse for, hvornår en registrering er rimelig. En beløbsgrænse har imidlertid mindre mening, fordi det netop er gennem en registrering, formuens størrelse afdækkes. Det kunne også foreskrives, at registreringen skal afhænge af aktivernes karakter, således at der altid skal ske registrering, f.eks. hvis personer, der kommer under værgemål, ejer fast ejendom eller en erhvervsvirksomhed. Nærliggende er den mulighed, at statsamtet træffer beslutning i forbindelse med værgebesikkelsen. Den endelige afgrænsning af en registreringsforpligtelse må overvejes nærmere forud for udarbejdelsen af administrative forskrifter efter drøftelse med forvaltningsafdelingerne. Her kan det også foreskrives, hvilken detaljeringsgrad registreringen skal have.

Udvalget finder således, at fortegnelsesproblematikken bør nævnes i selve loven, men at afgrænsninger og enkeltheder må fastlægges i administrative forskrifter. Der henvises til bemyndigelsesbestemmelsen i lovudkastets § 40, nr. 1.

3.3. Kontrol med midlernes indlevering.

3.3.1. Efter værgbekendtgørelsens § 9 kan værgen ikke gyldigt kvittere for modtagelsen af umyndiges midler, der skal bestyres i en godkendt **forvaltningsafdeling**. Bestemmelsen udbygges med cirkulære nr. 20 af 26. februar 1986 om *indberetning* vedrørende midler, der tilfalder umyndige, og som omhandler domme, retsforlig og dødsboer, samt ved cirkulære nr. 21 af samme dato om indberetning af forlig vedrørende umyndiges midler. Den, der som privat debitor, forsikringsselskab etc. betaler direkte til værgen, kan således risikere at skulle betale en gang til. Bestemmelserne medvirker til at sikre, at midlerne rent faktisk indleveres til bestyrelse i en forvaltningsafdeling. Forvaltningsafdelingen har desuden pligt til at påse, at de midler, hvis eksistens afdelingen herefter har kendskab til, også indbetales eller indleveres.

Endelig har visse pensionskasser og forsikringsselskaber indgået en frivillig aftale med Civilretsdirektoratet om, at de skal underrette direktoratet som tilsynsmyndighed om udbetaling af ydelser til umyndige.

3.3.2. *Udvalget* finder, at det er centralt for formueadministrationen og dens effektivitet, at *aktiverne overføres* til forvaltningsafdelingerne, når værgemål iværksættes, eller når aktiver senere tilkommer. Den primære *pligt* påhviler *værgen*. Udvalget finder, at dette bør fremhæves i selve loven, og har i udkastets § 35, stk. 3, udformet en regel herom. Reglen er ikke udtømmende.

I en række tilfælde er det muligt at *dirigere midlerne* direkte fra den udbetalende til forvaltningsafdelingen. Det gælder som nævnt f.eks. skifteretter, for-

sikringsselskaber og pengeinstitutter¹³). Regler herom bør som hidtil findes i de administrative forskrifter. Hjemmelen hertil må søges i lovudkastets § 40, nr. 2, jf. § 35, stk. 3.

Et tredje element er *indberetningspligten* med hensyn til *løbende ydelser*¹⁴). Administrative forskrifter herom kan eventuelt erstatte de hidtidige begrænsede frivillige aftaler. I § 40 om adgangen til at udforme administrative forskrifter er der som nr. 4 indføjet en udtrykkelig hjemmel for denne indberetningspligt.

3.4. Sikring ved værgebestyrede aktiver.

3.4.1. *Værgen forvalter* ifølge anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 2, de aktiver, der ikke er under bestyrelse i en forvaltningsafdeling, bl.a. faste ejendomme, løsøre, fordringer på naturalydelser m.v. Endvidere forvalter værge kapitalbeløb, som er under grænsen for sådan bestyrelse, for tiden 20.000 kr. Endelig omfatter værgens bestyrelse gavemidler og friarv, som ved **gavegivers** og arveladers gyldige bestemmelse er holdt uden for bestyrelse i en godkendt forvaltningsafdeling.

For så vidt **angår fast ejendom** er det i dag forskrevet, at umyndighed skal tinglyses. Tinglysningslovens § 13, stk. 2-3, indeholder herom følgende regel:

'§ 13. I tilfælde af en ejendoms salg eller overtagelse ved endelig tvangsauktion skal fogeden, og i tilfælde af konkurs og offentligt skifte, der omfatter faste ejendomme, skifteretten (eller executor testamenti) uopholdelig sende dommeren meddelelse herom til tinglysning.

Stk. 2. Samme meddelelsespligt påhviler ved umyndiggørelse og anordning af lavværgemål værgen.

Stk. 3. Hvis en ejendom ved arv udlægges til en umyndig eller en under lavværgemål stående person, eller hvis den pågældende på anden måde erhverver fast ejendom, skal værge lade tinglyse, at erhververen mangler rådighed over ejendommen, samt om dette skyldes ungdom eller umyndiggørelse, eller at han står under lavværgemål. For mindreårige skal meddelelsen desuden oplyse vedkommendes fødselsdato.'

Pligten for værge til at lade umyndiggørelsesdommen tinglyse på den faste ejendom fremgår tillige afværg ebekendtgørelsens § 6.

¹³) Betænkning om Overformynderiet (nr. 358/1964), s. 41, og Myndighedslovskommentaren, **bind 1**, s. 193-97.

¹⁴) Betænkning om Overformynderiet (nr. 358/1964), s. 41.

Tinglysningslovens § 13, stk. 2-3, er en ordensforskrift, idet den umyndige ikke mister sin ret, selvom tinglysningen forsømmes¹⁵). Når umyndiggørelsen er lyst på den faste ejendom, vil evt. dokumenter, hvorved den umyndiggjorte på egen hånd ved aftaler overdrager rettigheder over ejendommen til andre, blive afvist. Ved køb og salg vil det også blive påset, om statsamtets samtykke foreligger, og er dette ikke tilfældet, afvises dokumentet¹⁶).

Sikringsakter med hensyn til *løsøre* er ikke foreskrevet.

I værgbekendtgørelsens § 8, stk. 4, bestemmes, at værgen skal lade den **umyndiges fondsaktiver**, der bestyres af værgen, registrere i *værdipapircentralen* som tilhørende den umyndige under værgens bestyrelse. Dette skyldes, at umyndighedsindsigelsen fortabes over for en godtroende erhverver af fondsaktiverne, hvis umyndiggørelsen ikke er registreret i Værdipapircentralen, jf. § 11 i lov om en værdipapircentral, jf. lovbekendtgørelse nr. 101 af 10. februar 1991. Det samme gælder for lavværgemål¹⁷). Registreringen af umyndiggørelse og lavværgemål sker på grundlag af retsafgørelsen, jf. § 30, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 911 af 18. december 1991 om registrering m.v. af fondsaktiver i Værdipapircentralen. Registrering af mindreårighed sker på grundlag af cpr-nummeret.

En bestemmelse om notering af umyndighed findes ikke med hensyn til fysiske omsætningsgældsbreve som f.eks. *pantebreve*, selv om **umyndighedsindsigelsen** kan fortabes over for en godtroende erhverver, jf. gældsbrevslovens § 14. Hæver en umyndig på en *bank-* eller *sparekassebog*, hvis indestående er under værgens bestyrelse, må umyndighedsindsigelsen for så vidt angår umyndiggjorte kunne gøres gældende, når umyndiggørelsen er tinglyst, jf. myndighedslovens § 4, ud fra de almindelige bestemmelser i myndighedslovens § 34 og § 45 og for mindreåriges vedkommende ligeledes efter §§ 34 og 45, da pengeinstituttet, der skal have kontohaverens cpr.nr. oplyst ved kontoens oprettelse, må antages at være bekendt med kontohaverens unge alder.

3.4.2. Værgen vil også i fremtiden have en række opgaver til *sikring* af, at *aktiver*, der er omfattet af værgemålet, bliver administreret behørigt. Om kontrol med indlevering af aktiver, der skal forvaltes i en forvaltningsafdeling, jf. lovudkastets § 35, stk. 1, henvises til bemærkningerne overfor under pkt. 3.3.

3.4.3. Efter lovudkastets § 35, stk. 2, skal en række *aktiver*, herunder en række særligt opregnede i nr. 1, også i fremtiden *bestyres* af *værgen*, se herom nedenfor under pkt. 4.2., 4.3.3. og 4.3.4.

¹⁵) Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 50.

¹⁶) **Myndighedslovskommentaren, bind 1**, s. 51.

¹⁷) Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 191, og Gert Bo Gram og Bent Mebus: Værdipapircentralen, s. 49-50 og s. 74.

Under det fremtidige værgesystem får sikringsforskrifter med hensyn til sådanne aktiver særlig betydning og perspektiver. Det skyldes, at de fleste værgemål efter udkastets § 5 ikke forventes suppleret med handleevnefratagelse efter § 6. Kun hvis dette er tilfældet, vil beslutningen bliver offentliggjort gennem tinglysning, jf. § 6, stk. 3, jf. tinglysningslovens § 48, se herom ovenfor i kapitel 5, pkt. 10. 3.4.4. For så vidt angår de *umyndige d.w.s.* de mindreårige, jf. lovudkastets § 1, stk. 1, og personer under værgemål, der tillige er frataget handleevnen, jf. § 6, stk. 2, finder udvalget, at de gældende forskrifter for værgen bør videreføres.

Om fast ejendom henvises til udkastet til lov om ændring af forskellige lovbestemmelser om værgemål, formueadministration m.v., § 6, nr. 1, om ændring af tinglysningslovens § 13, stk. 2-3. Hvis en umyndig arver eller på anden måde erhverver fast ejendom skal værgen lade umyndigheden tinglyse på den faste ejendoms blad i tingbogen.

Ejer en *umyndig fondsaktiver*, som registreres i Værdipapircentralen, må værgen have pligt til at lade umyndigheden registrere der. Ellers fortabes umyndighedsindsigelsen, hvis den umyndige overdrager fondsaktivet, se ovenfor under pkt. 3.4.1. En bestemmelse herom kan fastsættes administrativt med hjemmel i udkastets § 40, nr. 1. Med hensyn til fysiske *omsætningsgældsbreve* mener udvalget, at værgen må notere umyndigheden på dokumentet. Pligten hertil kan ligeledes fastsættes administrativt. For værgbestyrede *kontantindeståender* i pengeinstitutter er notering af umyndighed efter udvalgets opfattelse ikke nødvendig, da umyndighedsindsigelsen kan gøres gældende alligevel. Notering af umyndigheden kan dog anbefales af andre grunde. En notering på bank- eller sparekassebøger eller andre kontantkonti dokumenterer over for pengeinstitutter, at værgen er berettiget til at disponere. Udvalget finder ikke anledning til at foreslå indført en pligt for værgen til at foretage notering af værgemålet i sådanne tilfælde, der alene har betydning for værgens legitimation.

3.4.5. Udvalget finder *ikke*, at der bør indføres *særlige regierom* sikring af værgbestyrede aktiver, der tilhører personer under *værgemål* efter lovudkastets § 5 og under samværgemål efter § 7, herunder om de værgemål, der er omfattet af § 25, stk. 1, idet ægtefællen og værgen i forening bestyrer bodelen tilhørende den, der er under værgemål. Disse værgemålsformer foreslås således ikke medtaget i den nye affattelse af tinglysningslovens § 13, stk. 2 og 3. Der forudsættes heller ikke særlige regler om f.eks. fondsaktiver og fysiske omsætningsgældsbreve, som sådanne værger administrerer. Med de grupperinger, udvalget har opstillet, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 2, vil det være de færreste under værgemål, der vil have faktisk mulighed for at **disponere** på egen hånd. Hertil kommer, at særlige sikringsakter for disse former

for værgemål vil stride mod udvalgets grundsyn, hvorefter det kun er **værgemål** med handleevnefratagelse, der skal offentliggøres i medfør af tinglysningslovens § 48. Tinglysning afværgemål efter § 5 på faste ejendomme og registrering eller notering ved andre aktiver vil i øvrigt komme til at virke som en slags kamoufleret handleevnefratagelse. Sådanne skridt vil heller ikke betyde noget for værgens legitimation til at råde.

Udvalget må erkende, at en registrering eller notering ville medvirke til, at mulige medkontrahenter ville blive bekendt med værgemålet. Dette ville i givet fald stille den, der er under værgemål, bedre, hvis aftalen, når denne har rådet på egen hånd, senere anfægtes efter lovudkastets § 46 eller aftalelovens regler. Udvalget har dog ikke fundet dette afgørende.

4. Formueadministration.

De vigtigste blandt formuere reglerne er måske dem, der fastlægger administrationen af umyndiges formuer, d.v.s. *hvor midlerne skal opbevares eller registreres og dermed forvaltes.*

I anbringelses- og bestyrelseslovens § 3 findes regler om *bestyrelse* af umyndiges formue. De indebærer en *sondring* mellem administration i godkendte forvaltningsafdelinger og værgbestyrelse. Et tredje område er midler, som den umyndige bestyrer på egen hånd. Det kan være selverhverv eller, hvis dette er særlig bestemt, modtagne gaver eller arv, jf. myndighedslovens §§ 39 og 40. Denne administration er ikke særlig reguleret, se dog anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 2, litra f, og vil ikke blive omtalt i det følgende.

4.1. Bestyrelse i forvaltningsafdeling.

Hovedreglen ifølge anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 1, er, at umyndiges midler skal *bestyres* i en **godkendt forvaltningsafdeling**, som er tilknyttet et pengeinstitut. I dag er der 11 godkendte forvaltningsafdelinger.

I praksis administrerer forvaltningsafdelingerne samme aktiver, som der normalt er kontakt med et pengeinstitut om. Det er **kontante midler**, jf. bestyrelsesbekendtgørelsens § 9, *fondsaktiver*, der registreres i Værdipapircentralen, jf. bekendtgørelsens § 10, stk. 1, *andre værdipapirer*, der kan foreligge i fysisk form, jf. § 10, stk. 2, og *pantebreve*, jf. § 10, stk. 3.

Bestyrelsen består i almindelig *kapitaladministration*. Det er værgen, der bestemmer, hvorledes midlerne skal investeres inden for anbringelsesbekendtgørelsens rammer, se herom nedenfor under pkt. 5, og om beløb m.v., der fremkommer ved udtrækning af obligationer, indfrielse af eller afdrag på pantebreve m.v., skal geninvesteres eller placeres på kontantkonti. Opsigelse

af pantebreve og gældsbreve, salg af aktiver, udnyttelse af tegningsrettigheder eller aktierettigheder kan forvaltningsafdelingen kun foretage med værgens samtykke, medmindre dennes erklæring ikke kan indhentes, eller dispositionen er nødvendig for at bevare kapitalen. I så fald har afdelingen en selvstændig kompetence til at disponere. Ændring i sikkerheden for bestyrede værdipapirer, herunder især pantebreve og gældsbreve, og ændringer i selve gældsforpligtelsen ifølge sådanne værdipapirer skal godkendes af forvaltningsafdelingen, som forinden skal indhente en erklæring fra værgen, jf. bestyrelsesbekendtgørelsens § 14. Ifølge bestemmelsen kan forvaltningsafdelingen ikke godkende en ansøgning fra pantebrevsdebitor, som værgen ikke ønsker at medvirke til, men forvaltningsafdelingen kan afslå et ønske fra værgen, hvis afdelingen finder, at ændringen ikke er til den umyndiges fordel. Denne afgørelse kan indbringes for Civilretsdirektoratet. Forvaltningsafdelingen har som udgangspunkt stemmeretten på bestyrede dagligt børsnoterede aktier. Endvidere har afdelingen et selvstændigt ansvar for, at bestyrede værdipapirer ikke forældes, ligesom det i øvrigt skal påses, at den umyndiges midler administreres betryggende. Der foregår således et samarbejde mellem forvaltningsafdelingen og værgen, men afdelingens medvirken indebærer en automatisk kontrol med, at anbringelsesbekendtgørelsen overholdes.

Udover at medvirke til og kontrollere, at administrationen foregår forsvarligt, har forvaltningsafdelingerne forskellige centrale opgaver i forhold til værgen, der reelt er af samme karakter som dem, der er henlagt til de offentlige tilsynsmyndigheder, statsamterne og Civilretsdirektoratet. **Forvaltningsafdelingen** skal således påse, at *udbetaling af kapitalbeløb* kun sker efter, at værgen af statsamtet har fået tilladelse til at anvende et bestemt beløb af den umyndiges kapital til et bestemt formål, se herom nedenfor under pkt. 10.

Får værgen renter og andet udbytte af den umyndiges kapital udbetalt, skal værgen aflægge et årligt *regnskab* over anvendelsen af disse indtægter til forvaltningsafdelingen, som reviderer og godkender regnskabet og herunder påser, at indtægterne er anvendt til bedste for den umyndige, se nedenfor i kapitel 10, pkt. 5. Selv om værgen har krav på at få renter m.v. overført, kan forvaltningsafdelingen *begrænse udbetalingen* af renter og udbytte til værgen, hvis de samlede indtægter må antages åbenbart at overstige, hvad der er nødvendigt til at dække den umyndiges fornødenheder. Forvaltningsafdelingen kan i denne forbindelse bestemme, at værgen skal forelægge et budget over det forventede forbrug af den umyndiges midler.

4.2. Vægebestyrelse.

Vægebestyrelse har hjemmel i anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 2. Reglen fremtræder som en opregning af undtagelser fra stk. 1 om forvalt-

ningsbestyrelse. Vigtigst er, at værger bestyrer *fast ejendom og løsøre*, som den umyndige ejer. Sådanne aktiver kan den umyndige have ejet ved umyndiggørelsen eller senere arvet, se herom ovenfor under pkt. 3.1. Fast ejendom og løsøre kan også være købt senere med statsamtets godkendelse med henblik på at etablere en bolig og skabe et hjem for den umyndige. Værger har ikke beføjelser vedrørende stereoanlæg, knallerter og andre ting, børn og unge har erhvervet for selverhverv, som gave eller for penge foræret til sådanne indkøb.

En vigtig regel er, at formuer *under 20.000 kr.* administreres af værger. Yderligere undtagelser er omtalt nedenfor under pkt. 6 og 7 om *gave* og *arv*, som gavegiver eller arvelader har undtaget fra forvaltningsbestyrelse.

4.3. Udvalgets overvejelser.

4.3.1. Overvejelser om fremtidens administrationsregler må tage udgangspunkt i, at der som gennemgået ovenfor under pkt. 2 er to forskellige typer af værgemål.

Langt den største gruppe, de *mindreårige*, har *forældre*, der som værger skal administrere, hvad børnene har erhvervet. I praksis drejer det sig navnlig om arv eller erstatnings- og forsikringsbeløb, og sikkerheden for, at sådanne aktiver bliver indleveret til bestyrelse i en forvaltningsafdeling, er ganske stor, se ovenfor under pkt. 3.3. Det samme kan ikke antages med hensyn til andre aktiver, navnlig gaver, se ovenfor under pkt. 1.2.2. Efter gældende regler kan kun formuer under 20.000 kr. holdes uden for forvaltningsafdelingerne.

Den anden gruppe er de *voksne* under værgemål. Den behovsvurdering, der er omtalt ovenfor i kapitel 5, pkt. 5.2.1., sætter grænser for, ved hvor små formuer der af denne grund skal iværksættes økonomiske værgemål, herunder fordi formuerne også skal være store nok til, at et eventuelt værgemålshonorar kan betales. Undergrænser i størrelsesordenen 50-75.000 kr. nævnes.

4.3.2. Udvalgets grundsyn er, at den *nuværende ordning* med administration i godkendte forvaltningsafdelinger skal *fortsættes*, se lovudkastets § 35, stk. 1. Den er gennemført ved loven fra 1981 om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v. efter nøje overvejelser.

For *personer* under værgemål indebærer forvaltningsbestyrelsen, at risikoen for tab af formue mindskes.

For *værgerne* er det ikke særlig vanskeligt at udpege en forvaltningsafdeling og at sørge for, at midlerne overføres hertil. I de allerfleste tilfælde står aktiverne i forvejen på konti i et pengeinstitut, mange midler er placeret i fondsaktiver i Værdipapircentralen gennem et pengeinstitut og atter andre, f.eks. pantebreve, er deponeret. Forandringen for værger er ikke stor, og be-

sværet under det jævnlige samarbejde ikke større end ved andre former for formueadministration. Alternativet er, at værger selv skal tage sig aktivt af forvaltningen. Måske ville det gøre dem utrygge, deres job ville blive mere besværligt, arbejdet ville forøges og et eventuelt honorarkrav vokse. Samtidig er det en betryggelse for værger at vide, at der er kontakt med specialister inden for værgemålslovgivningen og sikkerhed for, at reglerne overholdes. Værgens risiko for at blive inddraget i en retssag med et erstatningskrav bliver betydelig mindre¹⁸).

For det *offentlige* og særligt for statsamterne indebærer ordningen også fordele. En del af tilsynsopgaverne har kunnet overlades til de private forvaltningsafdelinger, herunder med at anbringelsesforskrifterne overholdes, se nedenfor under pkt. 5.

4.3.3. Uanset fordelene ved forvaltningsafdelingerne må *nogen administration* nødvendigvis ligge *hos værger*, herunder fordi opgaverne falder uden for, hvad et pengeinstitut kan tage sig af. Navnlig gælder det, hvis den, der er under værgemål, ejer eller *erhverver fast ejendom og løsøre*. Her må værger tage sig af det fornødne vedrørende vedligeholdelse og ejendommens opvarmning m.v. Også betaling af de løbende termins- og andre udgifter samt af modtagne regninger er en værges opgave. Afgrænsningen i loven er i dag udelukkende negativ og derfor mindre oplysende. Udvalget har i udkastets § 35, stk. 2, nr. 1, valgt positivt at opregne de fleste af de formueformer, der har en sådan karakter, at forvaltningen hører under værger. Den yderste afgrænsning er dog efter bestemmelsen fortsat aktiver, der ikke bestyres i en forvaltningsafdeling.

4.3.4. Vanskeligere er at fastlægge den *beløbsmæssige undergrænse* for forvaltningsbestyrelse, som nødvendigvis også må findes i fremtiden, se bemyndigelsen i lovudkastets § 35, stk. 2, nr. 2, til en administrativ fastsættelse heraf. Fornylig, nemlig ved årsskiftet 1991-92, er grænsen for, hvilke formuer m.v. der hører under værgbestyrelse, som nævnt forhøjet fra 10.000 kr. til 20.000 kr.

Der er i udvalget enighed om, at den beløbsmæssige undergrænse for bestyrelse i en forvaltningsafdeling og for det offentliges regnskabsrevision vedrørende kapitalbeløb, se herom nedenfor i kapitel 10, pkt. 5, fortsat må være den samme. Et mellemområde med værgadministration for mindre kapitalbeløb, men med pligt for værger til at indlevere kapitalregnskab til revision, vil føre til praktiske vanskeligheder for værgerne og pålægge statsamterne en måske unødvendig arbejdsbyrde.

¹⁸) Betænkning om Overformynderiet (nr. 358/1964), s. 40, og Borum: Personretten, 3. udg., 1953, s. 116 og 118.

Dermed bliver overvejelserne om et forvaltningsminimum mere generelle og principielle. De går på, i hvilket omfang de værgemål, samfundet finder nødvendige, skal undergives offentlig styring og kontrol. Det kan hævdes, at det er tilstrækkeligt, at der er udpeget en legal repræsentant, som må forudsættes at have de fornødne kvalifikationer samt at være ansvarsbevidst og loyal. I det omfang begrænsede beløb ikke skal bestyres i en forvaltningsafdeling men af værger, uden at der skal indsendes kapitalregnskab, har samfundet tilkendegivet, at man stoler på værger og er villig til at løbe risikoen for, at midlerne forsvinder, hvadenten de bruges til fordel for ejeren eller misbruges. Erstatningsansvarsreglen i lovudkastets § 31 og straffeværnet giver en vis sikkerhed for aktivernes bevarelse. Hensynet til den svage, ansvaret for den iværksatte værgeordning og samfundshensyn må således afvejes over for, hvor megen kontrol der skal være, og hvor små formuer det er rimeligt at føre tilsyn med.

Afvejningerne er i nogen grad parallelle med dem, udvalget har haft vedrørende den økonomiske behovsvurdering, når værgemål for voksne skal beslutes, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 5.2., og ovenfor under pkt. 4.3.1. De har ført til, at værgemål for voksne først bør iværksættes ud fra rene formueretlige behovsvurderinger, når det drejer sig om midler over 50-75.000 kr.

En beløbsundergrænse for forvaltning i et godkendt pengeinstitut får derfor især betydning for *børn* og *unge*, og her gør særlige forhold sig gældende. Den legale repræsentant udpeges ikke, idet der er fødte værger, forældrene. De må antages i særlig grad at have interesse i deres børns velfærd og dermed i deres økonomi, se ovenfor under pkt. 2.1.2. Efter udvalgets opfattelse må samfundet ved formuer under 50.-75.000 kr. løbe den risiko, der er ved, at aktiverne ikke inddrages under en forvaltningsafdelings administration samt for, at formueforvaltning ikke er værgens stærkeste side og for påvirkning udefra.

For *voksne* kan en lavere grænse end 50-75.000 kr. undtagelsesvis få virkning, hvis værgemålet i første række har haft andre formål, samtidig med at man ikke har villet undtage formuen fra værgemålet.

I udvalget er det den overvejende opfattelse, at der bør ske en forhøjelse af 20.000 kr. grænsen, og at grænsen også her passende kan sættes til 50-75.000 kr. i dagens priser.

4.3.5. Til sidst har udvalget overvejet, om der ved værgemålets iværksættelse skal åbnes mulighed for, at tilsynsmyndighederne kan træffe *individuel bestemmelse* om, *hvordan* midlerne skal *bestyres*, herunder eventuelt at også mindre formuer skulle inddrages under den særlige forvaltning eller større fritages herfor. Ifølge lovudkastets § 13 vil de fleste værgemål blive besluttet af statsamtet, og det kunne være et naturligt første led i tilsynet at tage stilling

hertil. Om der er behov for individuelle formueordninger afhænger i nogen grad af, i hvilket omfang der i praksis vil blive gjort brug af muligheden for individuelt tilpassede værgemålsordninger, hvor formuen holdes uden for, se lovudkastets § 5, stk. 2, og § 8, stk. 1, samt ovenfor i kapitel 5, pkt. 6. Skræddersyede forvaltningsløsninger vil kunne være vanskelige at administrere og kontrollere. Udvalget har ikke på forhånd villet afskære muligheden for at indføre individuelle ordninger på forvaltnings- og anbringelsesområdet, hvis erfaringerne med de nye værgemålsordninger skulle vise, at dette vil være hensigtsmæssigt. Der er derfor i lovudkastets § 40, nr. 5, indbygget en hjemmel til at indføre systemet administrativt.

5. Midlernes placering.

5.1. Anbringelses- og bestyrelseslovens § 1 omhandler *anbringelse af* umyndiges midler og suppleres af anbringelsesbekendtgørelsen. Efter § 1, stk. 1, må umyndiges midler kun placeres som *kontant* indskud i et pengeinstitut eller i *aktiver*, der giver fuldt betryggende *sikkerhed* for midlernes bevaring. Justitsministeren bestemmer, hvilke aktiver, der kan godkendes som investeringsobjekter. Med hjemmel i § 1 er i anbringelsesbekendtgørelsen fastsat detaljerede regler herom. Efter bekendtgørelsens § 2 kan umyndiges midler anbringes som kontant indskud i et pengeinstitut eller i værdipapirer efter reglerne i §§ 6-14, dvs. som hovedregel i børsnoterede obligationer eller aktier eller i pantebreve i fast ejendom med sikkerhed inden for 70 procent af kontantvurderingen, jf. bekendtgørelsens § 11. Indtil halvdelen af midlerne kan anbringes i aktier m.v., jf. bekendtgørelsens § 8, ligesom der er visse andre begrænsninger, jf. bekendtgørelsens § 9. Som nævnt ovenfor under pkt. 3.1. får disse regler særlig betydning ved *genanbringelse*, hvis der kommer kontanter fri som følge af salg af værdier, f.eks. en fast ejendom, ved indfrielse af pantebreve, udtrækning af obligationer o.s.v. De skal også anvendes, hvis kontante midler ønskes anvendt til køb af værdipapirer m.v.

Af særlig interesse er, i hvilket omfang de nævnte regler giver mulighed for anbringelse af begrænsede midler på en særlig enkel måde. Med hjemmel i anbringelses- og bestyrelseslovens § 1, stk. 1, 3. pkt., er i anbringelsesbekendtgørelsens § 3, stk. 2, 2. pkt., bestemt, at *beløb under 5.000 kr.* eller beløb, som må anses for nødvendige til løbende udgifter, kan foreligge kontant hos værger.

Anbringelsesreglerne gælder, uanset hvorledes aktiverne administreres, se herom oven for under pkt. 4. De gælder for de midler, der bestyres af forvaltningsafdelingerne. Værger skal også overholde dem. Dette kommer i princippet på tale i det omfang, friarv og gaver ifølge særlig bestemmelse holdes uden for forvaltningsafdelingerne, samtidig med at der ikke tillige er gjort

undtagelse vedrørende anbringelsesreglerne, se nedenfor under pkt. 6 og 7.1 praksis har reglerne betydning for værgens administration af midler under den grænse, der betyder administration i en forvaltningsafdeling, i dag under 20.000 kr., men over de 5.000 kr. der som nævnt kan foreligge kontant hos værgen.

5.2. *Udvalget* finder, at afgørelsen om, hvorledes likvide *midler anbringes* og *genanbringes*, er et væsentligt led i formuereguleringen. Det forekommer naturligt at foreskrive, at midler tilhørende personer under værgemål ikke må anbringes for risikofyldt. Navnlig gælder det for de mindreårige, hvis aktiver så vidt muligt bør bevares intakt, til de fylder 18 år og selv kan disponere. Heller ikke for voksne under værgemål ses der at være grund til, at værgen skal have lov til at indlade sig på risikofyldte dispositioner. Derfor er der i udkastet som § 36 medtaget en generel regel herom. Enkeltheder bør som i dag overlades til fastlæggelse i administrative forskrifter, se bemyndigelsen i lovudkastets § 40, nr. 3.

Det har været overvejet, om anbringelsesreglerne skal omfatte de aktiver, *værgen administrerer*, fordi de er for begrænsede til at inddrage under forvaltningsafdelingerne. Som nævnt ovenfor under pkt. 4.3.4. vil det være midler i størrelsesordenen 50-75.000 kr. Efter udvalgets vurdering er der ikke grund til generelt at undtage værgebestyrede kapitaler fra anbringelsesforskrifterne. De angiver fornuftige anbringelsesformer, som værgen vil kunne følge uden større besvær.

6. Gaver.

6.1. Gaver *til umyndige* forekommer ofte. I praksis vil det udover ting som lejlighedsgaver navnlig være rede penge, måske værdipapirer. Skatte- og afgiftslovgivningen sætter visse grænser. Er man uden for den op- og nedstigende linie, udløser gaver indkomstskat. Derfor er det navnlig mellem forældre og mindreårige *børn* eller bedsteforældre og børnebørn, at spørgsmålet bliver aktuelt, men måske også ved *ynge voksne* under værgemål, se i det hele ovenfor under pkt. 2.1.

6.2. I dansk lovgivning er der tre regelsæt, hvorefter en *gavegiver* har mulighed for at træffe mere *individuelle bestemmelser* om, hvad der skal ske med gaver til umyndige. Formentlig er de ikke almindelig kendt, og bl.a. derfor gør giveren antagelig kun i begrænset omfang brug af dem. Undersøgelser på området findes ikke.

Hyppigst er vel, at børn eller unge får kontanter eller en check. Ofte vil giveren samtidig udtrykkeligt, omend som regel mundtligt, tilkendegive, at de kan bruges til, hvad modtageren vil. Ellers er dette vel oftest underforstået. Dermed har giveren henvist til myndighedslovens § 40 om gaver til den

umyndiges *frie rådighed*. Andre muligheder er anbringelses- og bestyrelseslovens § 1, stk. 3, 1. pkt, hvorefter reglerne i stk. 1 om *anbringelse* af umyndiges midler ikke finder anvendelse i det omfang, giveren har bestemt andet. Efter lovens § 3, stk. 2, litra b, kan en giver bestemme, at midlerne ikke skal *bestyres* i en godkendt forvaltningsafdeling.

6.3. Også i de andre nordiske lande er der særregler om gaver. Ifølge de *svenske* gælder forvaltningsreglerne ikke for midler, den umyndige har fået som gave, hvis det er foreskrevet, at midlerne skal stå under særskilt forvaltning af en anden end den sædvanlige formynder, jf. *föräldrabalken* kapitel 13, § 1, stk. 2.

Den svenske förmynderskabsutredning afgav i 1988 en betænkning om 'Föräldrar som förmyndare'. Udvalgets hovedovervejelse var, om der behøves så indgribende en regulering som den nugældende af forældres forvaltning af børns formue. Særligt gælder det om gaver, barnet har modtaget, eller hvis barnet har erhvervet formue som legal arv, ved testamente eller som begunstiget i henhold til en forsikring. Derfor foreslås, at forældrene som værger fremtidig skal administrere gaver uden myndighedernes indblanding. Giveren skal have mulighed for at foranstalte kontrol med forvaltningen, og overformynderiet skal kunne gribe ind. Der skal fortsat kræves samtykke til dispositioner over fast ejendom, barnet har fået. I betænkningen sidestilles andre typer af aktiver med gaver. Det gælder børnepensioner og andre socialforsikringsydelse samt erstatninger fra private syge- og ulykkesforsikringer¹⁹). Lovforslag på grundlag af betænkningen er endnu ikke udarbejdet.

6.4.1. *Udvalget* finder, at der fortsat bør være en særlig regulering for gaver til personer under værgemål, men skønner, at det nugældende regelsæt er for kompliceret. Grundsynet må være, at det som udgangspunkt er *giver*, der *bestemmer*, om der skal være begrænsninger i modtagerens og dermed værgens rådighed, medmindre giveren er gået det skridt videre at bestemme, at den, der er under værgemål, selv skal disponere over det modtagne, se lovudkastets § 42, stk. 1, nr. 2, og nedenfor i pkt. 6.4.2. Giveren er naturligt opmærksom på de problemer, det kan skabe, at modtageren er under værgemål. Gaver til sådanne *voksne* er antagelig sjældne. Endnu sjældnere vil der i et gavebrev være taget højde for den situation, at gavemodtageren senere måtte komme under værgemål. Derimod forekommer gaver til *børn* og *unge* sikkert ofte, vel navnlig inden for en snæver familiekreds og hyppigst fra forældre til børn. For udvalget er det naturligt, at forældre og bedsteforældre som værger har frihed til selv at administrere, hvad de har givet børnene, men også gaver børnene har fået fra andre. Dette må også gælde, selv om skatte- og afgifts-

¹⁹) SOU 1988:40, s. 156-57 og sammenfatningen, s. 9-12.

tankegange er en del af motiveringen for ædelmodigheden. Antagelig er det også i overensstemmelse med de fleste givers ønske og i nogen udstrækning med, hvorledes der handles i praksis, se ovenfor under pkt. 1.2. Der er ikke grund til en anden regel om de antagelig sjældne tilfælde, hvor voksne modtager gaver efter, at de er kommet under værgemål. Udvalget foreslår derfor, at der skal gælde *en formodning* for, at *giver har fraveget forvaltnings- og anbringelsesreglerne*. Kun hvis giver har truffet udtrykkelig bestemmelse herom, eller det fremgår af omstændighederne, skal gaver administreres i en forvaltningsafdeling og/eller omfattes af anbringelsesreglerne. Der henvises herved til udkastets § 37 både i flertallets og mindretallets udformning. Har giveren ikke truffet sådanne bestemmelser, administreres gaven herefter af værgeren.

6.4.2. Samme grundsætning kan næppe gælde, for så vidt angår giverens mulighed for at bestemme, at gaven skal være *til fri rådighed* for den umyndige, jf. den gældende myndighedslovs § 40. Her vil det afhænge af den konkrete gavesituation, om gaven kan anses for givet på dette vilkår. Afgørende er gavegiverens hensigt, men derudover vil det for mindreårige især afhænge af beløbets størrelse og den pågældendes alder og modenhed. For voksne under værgemål vil det bero på den pågældendes evne til selv at varetage egne interesser og til en vis grad på beløbets størrelse. Der har derfor ikke på dette område kunnet opstilles nogen formodningsregel, se lovudkastets § 42, stk. 1, nr. 2.

6.4.3. Med det udgangspunkt, at giveren på den ene side kan undlade at være gavmild og på den anden kan gå så langt at give til *fri rådighed* for den, der er under værgemål, jf. lovudkastets § 42, stk. 1, nr. 2, har udvalget drøftet, om der også for så vidt angår *andre* af værgemålslovens *begrænsninger* skal gælde en formodning for, at de ikke skal gælde for gaven.

For *udvalgets flertal* (alle bortset fra Black, Danielsen og Bente Djørup) er dette en naturlig tanke. Ifølge flertallets udformning af lovudkastets § 37 er der derfor også formodning for, at gaven ikke er omfattet af statsamtets *tilsyn*, jf. udkastets § 28, at der ikke skal indsendes *regnskab* til statsamtet vedrørende gaven, jf. udkastets § 29, at der ikke skal *statsamts godkendelse* til bestemte *dispositioner* med hensyn til gaven, jf. udkastets § 30 og, at der ikke kræves godkendelse fra statsamtet for at *bruge* a/gaven, jf. udkastets § 39. Forskrifterne skal således kun gælde, hvis giveren har bestemt det.

Flertallet er sig bevidst, at en sådan formodningsregel og en mulighed for at fravige de samme regler ved friarv, se herom nedenfor under pkt. 7.4.3., kan siges at underminere formuebeskyttelsesreglerne og vanskeliggøre kontrollen med de aktiver, der er fritaget for forvaltnings-, anbringelses- og tilsynsreglerne. Grænsedragningen mellem de to kapitalområder kan i praksis

viser sig vanskelig. Sådanne grænser kendes imidlertid også inden for andre områder, f.eks. ved blandede formueordninger i et ægteskab med fælleseje og særeje. I sådanne tilfælde er der en formodning for, at et aktiv hører til fællesejet, og kun såfremt det kan godtgøres, at aktivet stammer fra en særejebestemmelse i en ægtepagt, i en gave eller i et testamente, kan aktivet anses for særeje. På tilsvarende måde finder flertallet, at der bør være en formodning for, at et aktiv ikke er fritaget for bestemmelserne i §§ 28-30 og § 39, således at værgen konkret skal godtgøre, at det netop er denne gave, der er omfattet af fritagelsesformodningen, eller at der er tale om surrogat for gaven. Flertallet bemærker endvidere, at den nævnte grænsedragning ikke synes at have givet anledning til vanskeligheder, når gaver eller arv i dag ikke skal bestyres i en forvaltningsafdeling, jf. anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 2, litra b, der videreføres med lovudkastets § 37.

Efter flertallets opfattelse må de samlede vanskeligheder ikke overvurderes. Giveren må have overvejet konsekvenserne for modtageren af gaven, og om det er hensigtsmæssigt også ud i fremtiden at fjerne de nævnte elementer i kontrollen med værgens dispositioner. Disse overvejelser sker som regel på et tidspunkt, hvor giveren i de aktuelle forhold har et godt grundlag for vurderingen af modtagernes situation.

Flertallet har ved forslaget lagt afgørende vægt på, at det udelukkende beror på gavegiverens vilje, om gaven skal gives. Har modtageren forståelse for gaven, kan den gives til fri rådighed for den, der er under værgemål. Har gavemodtageren ikke en sådan forståelse, må gaven i stedet gives til en værge. Herved bliver det naturligvis vanskeligere at afsløre et misbrug, men dette må gavegiveren tage i betragtning, når gaven gives. Det synes vanskeligt forståeligt, at en gave, der ikke gives - eller kan gives - til fri rådighed, nødvendigvis skal undergives tilsynsbestemmelserne m.v. i §§ 28-30 og § 39. Flertallet er sig bevidst, at afgiftsreglerne og generationsskifteproblemer ofte er grunden eller en væsentlig årsag til gaven. Dette er legitime motiver, og hvis værgen er en anden end giver, er der næppe nogen særlig grund til at antage, at gaven ikke med tiden kommer modtageren til gode. Anderledes kan det stille sig, hvis giveren samtidig er værge for modtageren. Er der imidlertid tale om en proformagave tilhører gaven stadig giveren, og risikoen for proformahandlen må som udgangspunkt påhvile denne. Dette problem er næppe nyt. Som nævnt ovenfor under pkt. 6.2. har man også hidtil kunnet fravælge bestyrelses- og anbringelsesreglerne, således at forvaltningsafdelingerne og statsamterne som flere steder påpeget i betænkningen ofte ikke har fået kendskab til en gave til en umyndig. Efter flertallets opfattelse vil det være hensigtsmæssigt, såfremt sådanne forhold - der ofte skyldes uvidenhed om retsreglerne - fremover bliver lovliggjort. Flertallet har fundet, at formod-

ningsreglen giver en betydelig smidigere ordning, og at man herved på gaveområdet, kan komme uden om nogle af de regler, der af nogle opfattes som stive og restriktive.

Flertallet har endelig overvejet, om en bestemmelse efter § 37 om anvendelse af §§ 28-30 og § 39 skal kunne træffes uafhængigt af, hvorledes aktiverne bestyres og anbringes, og om det skal være muligt at fravælge nogle af bestemmelserne i §§ 28-30 og § 39, men ikke andre. Hensynet til at skabe smidigere og fleksible ordninger taler for at tillade den størst mulige aftalefrihed. Imidlertid har flertallet fundet, at reglerne har en sådan sammenhæng, at en bestemmelse efter § 37 om at fravælge §§ 28-30 og § 39 alene bør kunne træffes samtidig med, at der er truffet en bestemmelse om at fravælge anbringelses- og bestyrelsesreglerne. For ikke at gøre reglerne på området, der i forvejen er indviklede, for uoverskuelige, ikke mindst for parterne, har flertallet tillige fundet, at en bestemmelse efter § 37 ikke kan begrænses til en enkelt eller nogle af bestemmelserne efter §§ 28-30 og § 39, men må omfatte alle. Det er således ved flertallets formulering af § 37 forudsat, at der er tale om en pakkelsøsnng. Udgangspunktet vil være, at gavegiver har bestemt, at gaven er til fri rådighed, eller at gaven gives til personer under værgemål ved værge, uden at forvaltnngs-, anbringelses- og tilsynsreglerne finder anvendelse. Ønsker givern imidlertid kontrol med værge, kan givern ikke bestemme, at nogle af reglerne i §§ 28-30, § 35, stk. 1, § 36 eller § 38 skal finde anvendelse, men ikke andre. Gavegiver må i så fald vælge, at alle bestemmelserne skal finde anvendelse.

Mindretallet (Black, Danielsen og Bente Djørup) henviser til, at der ikke i den gældende myndighedslov er en regel om, at gavegiver kan bestemme, at værge for en umyndig gavemodtager ikke skal være omfattet af det almindelige tilsyn. Tilsynsreglerne antages at være ufravigelige²⁰). At givern i dag kan bestemme, at umyndiges gaver ikke skal bestyres i en forvaltnngsafdeling, men i stedet forvaltes af værge, eller at værge i sine investeringsmuligheder ikke skal være begrænset af reglerne om anbringelse af umyndiges midler, må derfor ses på baggrund af, at andre regler findes at rumme tilstrækkelig beskyttelse for den svage, herunder bestemmelserne om tilsyn, tilsynsmyndighedernes muligheder for at give værge pålæg, regnskabsaflægelse og om godkendelse af visse dispositioner, jf. udkastets §§ 28-30 og § 39, se nærmere nedenfor i kapitel 10. Så vidt vides har der ikke i praksis været rejst spørgsmål om adgang til at fravige tilsynsbestemmelserne, hvilket efter mindretallets opfattelse må tages som udtryk for, at der ikke har været et behov for og grund til noget sådant.

²⁰) Myndighedslovscommentaren, bind I, s. 179.

Mindretallet finder ikke, at der er grundlag for at antage, at muligheden for at kunne bestemme, at beskyttelsesreglerne i §§ 28-30 og § 39 skal fraviges, vil indgå som et væsentligt, endsige afgørende moment i overvejelser om at yde en gave til en person under værgemål og dermed for gavmildheden. Især ved større kapitaloverdragelser vil muligheden for f.eks. at spare gaveafgift eller løse vanskelige generationsskifteproblemer erfaringsmæssigt udgøre en langt større motivering. Den formodningsregel, flertallet foreslår som § 37, er udtryk for, at der ved udformningen af centrale regler, der har til formål at beskytte formuen for personer under værgemål, tages langt større hensyn til den myndige gavegiver end til den modtager, der er uner værgemål, som er den, reglerne i øvrigt tilsigter at beskytte. Det er også vanskeligt at se, hvilke anerkendelsesværdige motiver en giver skulle have for at føre midlerne uden for tilsyns- og regnskabsreglerne. Det kan med vægt hævdes, at en forudsætning for, at formodningsreglen om, at forvaltnings- og anbringelsesreglerne i udkastets § 35, stk. 1, og § 36 ikke skal gælde ved gaver, er, at andre tilsyns- og beskyttelsesbestemmelser sikrer den svage gavemodtager.

Flertallets forslag indebærer desuden, at kun midler i form af tvangsarv og erstatnings-, forsikrings- og pensionsbeløb i princippet vil være omfattet af lovudkastets tilsyns- og beskyttelsesregler. Andre aktiver, der tilfalder personer under værgemål, vil kunne holdes uden for tilsynet. For disse midler, der navnlig for så vidt angår arv, udgør en betydelig del af de samlede formuer, der i dag forvaltes for umyndige, vil der i realiteten ikke være nogen beskyttelse mod misbrug eller mod uheldige eller fejlagtige dispositioner fra værgens side. De almindelige straffe- og erstatningsretlige regler er efter mindretallets opfattelse af begrænset betydning i denne sammenhæng. Den vigtige kontrol gennem regnskabsrevisionen bliver udvisket, hvis den ikke omfatter alle aktiver. Ufuldstændige, delvise regnskaber til tilsynsmyndigheden giver ikke noget rigtigt billede af situationen og bliver vanskelige at revidere. Godkendelsesreglerne rækker videre end til blot at angå kapitalen, f.eks. på grund af de forpligtelser, dispositionen kan indebære. Myndighedernes mulighed for på de undtagne områder at gribe ind over for en værg med pålæg er også udelukket, idet dette forudsætter, at der er et almindeligt tilsyn. Mindretallet bemærker, at udvalget netop har tillagt adgangen for tilsynsmyndigheden til at gøre brug af pålægsmuligheden væsentlig betydning ved udformningen af formuere reglerne, se herved bl.a. kapitel 10, pkt. 4. Der kan derimod være god mening i at åbne mulighed for et øget kapitalforbrug for så vidt angår modtagne gaver og falden friarv, men helt at undvære statsamtets kontrol forekommer ikke heldigt. Hensigtserklæringer i gavebreve og testamente om kapitalens anvendelse vil i konkrete tilfælde kunne påvirke statsamtets måde at administrere reglen i lovudkastets § 39 på.

Mindretallet foreslår herefter § 37 affattet således, at formodningsreglen ved gaver kun gælder forvaltnings- og anbringelsesreglerne i § 35, stk. 1, og § 36. Dette indebærer, at §§ 28-30 og § 39 som hidtil er ufravigelige også på gaveområdet.

7. Arv.

7.1. Der er ikke i myndighedsloven eller i loven om anbringelse og bestyrelse af umyndiges formue m.v. særregler om formue, som den mindreårige eller umyndiggjorte har *arvet* i henhold til *loven*. Arvede aktiver kan dog som nævnt ovenfor under pkt. 3.1. generelt bevares i den form, hvori de udlægges på skiftet.

For så vidt angår *tvangsarv* kan arvelader ikke bestemme, at den skal bestyres uden for en forvaltningsafdeling eller fravige anbringelsesreglerne, men der kan udpeges en testamentsværgе, se herom nedenfor.

7.2. Ved *friarv* kan arvelader i *testamente* bestemme anbringelsen og bestyrelsen, også hvis arvingen er umyndig. Hvis der efterlades tvangsarvinger, kan sådan bestemmelse kun træffes vedrørende den testationsfrie halvdel, herunder f.eks. halvdelen af hvad børn skal arve efter deres forældre. På samme måde som ved gaver er der en rig variation af muligheder.

Arveladeren kan bestemme, at den umyndige skal have midlerne *ti\ fri rådighed*, jf. myndighedslovens § 40.

Arveladeren kan med hjemmel i anbringelses- og bestyrelseslovens § 1, stk. 3, 2. pkt., bestemme, at reglerne i stk. 1 om *anbringelse* af umyndiges midler ikke skal anvendes. Lovens § 3, stk. 2, litra c, giver tillige arveladeren mulighed for at bestemme, at friarven ikke skal *bestyres* i en godkendt forvaltningsafdeling.

Arveladeren kan i medfør af myndighedslovens § 62 bestemme, at arven skal bestyres af en særlig *testamentsværgе*. Sådan bestemmelse kan også træffes med hensyn til tvangsarven til en umyndig. Arveladerens bestemmelser kan tilsidesættes af justitsministeren, såfremt den findes stridende mod den umyndiges tarv.

De foreliggende muligheder vil kun blive benyttet, hvis arvelader ved testamentets oprettelse er klar over, at en, som skal arve, er umyndig eller må have formodning om, at vedkommende senere vil blive umyndiggjort. Testators adgang bliver derfor antagelig oftest kun en realitet, hvis arvingerne er mindreårige eller er yngre umyndiggjorte. Det er mindre sandsynligt, at en testator tænker på, om en arving, f.eks. ægtefællen eller et voksent barn, vil blive umyndiggjort på grund af alderdomssvækkelse, eller finder, at noget sådant bør føre til særlige foranstaltninger.

7.3. Udvalget har haft mulighed for at få indtryk af, i hvilket *omfang* der

gøres brug af lovgivningens muligheder til at bestemme særlige foranstaltninger vedrørende umyndiges arv. Professor, dr.jur. Finn **Taksøe-Jensen** har foretaget en undersøgelse af de notartestamenter, der i 1987 blev oprettet i ni udvalgte retskredse. Det drejer sig om ialt 1.627 testamenter omfattende 2.325 testatorer. De udvalgte testamenter skønnes at være et repræsentativt udsnit af de godt 26.000, der i 1987 blev registreret i Centralregistret for testamenter, og det drejer sig om op mod 10 pct. af de testamenter, der blev oprettet i 1987²¹).

I undersøgelsen blev ikke fundet et eneste testamente, hvor der var truffet bestemmelse efter myndighedslovens § 40 om fri rådighed.

De undersøgte testamenter indeholdt heller ikke klare tilfælde, hvor der var sket en fravigelse af anbringelses- og/eller bestyrelsesreglerne. Der fandtes følgende tre testamenter af interesse for udvalgets overvejelser. Kun ét var en egentlig anvendelse af myndighedslovens § 62 om **testamentsværges**²²):

Testator var en 33-årig separeret mand, hvis ægtefælle havde forældremyndigheden over fællesbørn, der var femten, tretten og ni år. Han testerede over halvdelen af sine aktiver til fordel for en 24-årig tredjepart og ønskede, at hendes arv så vidt muligt skulle udlægges i aktier i de selskaber, han helt eller delvis ejede. Endvidere bestemtes: 'Stemmeretten på aktier mine ovennævnte børn arver, skal, indtil de er myndige, bestyres af en værg, jf. myndighedslovens § 62, der dermed tilsidesætter den faste værg desangående'.

To andre testamenter indeholdt, hvad der forekom i hvert fald delvis at være en sammenblanding af myndighedslovens § 16 med tilkendegivelse om forældremyndighed, såkaldte børnetestamenter, og § 62. Samtidig rummede de, uden at sondre mellem tvangs- og friarv, nogle tilkendegivelser om arvans anbringelse, som måske snarere var hensigtserklæringer med henblik på at påvirke tilsyns- og godkendelsesmyndigheden end egentlige bestemmelser efter anbringelses- og bestyrelsesloven:

I et fælles testamente skrev forældre om to børn:

'Hvis vi begge afgår ved døden, inden børnene eller et af dem bliver myndige, ønsker vi, at forældremyndighed og værgemål overgår til min ... Hvis den omstændighed, at han overtager ansvaret for børnene, nød-

²¹) Se om undersøgelsen tillige **Taksøe-Jensen** i Suum Cuique, Retsvidenskabelig afhandlinger, Københavns Universitet, 1991, s. 230.

²²) I UfR 1992.61.0 havde testator truffet bestemmelse om en testamentsværg til at administrere en båndlagt arv.

vendiggør, at han må anskaffe sig anden og større bolig, kan børnenes midler placeres i denne bolig for at formålet, at børnene er anbragt under betryggende forhold, kan opnås. Det er ikke afgørende for os, at de for anbringelse af umyndiges midler foreskrevne grænser overholdes. Vi vil lægge vægt på, at dispositionen godkendes af vor nedennævnte eksekutor.'

39-årig moder med 7-årig søn indsatte barnet som universalarving. Derefter fastsættes :

'Skulle han ved min død være mindreårig, skal min broder ... være hans testamentariske værge. Da barnets fader ikke lever under sådanne omstændigheder, og ikke har en sådan forbindelse med min søn, at jeg finder det forsvarligt, at forældremyndigheden i denne situation overlades til ham, fremsætter jeg herved anmodning om, at forældremyndigheden over min søn ... i stedet tillægges den testamentariske værge, min broder.

Hvis min søn arver en betragtelig formue efter mig, er det mit ønske, at formuen skal anbringes i samråd med min nedennævnte executor på en sådan måde, at formuen giver størst muligt afkast, alt - herunder skattemæssige konsekvenser - taget i betragtning.'

7.4.1. *Testamentsundersøgelsen* viser, at arveladere kun i yderst begrænset omfang bruger de valgmuligheder, som lovgivningen giver dem, til at fravige de legale anbringelses- og bestyrelsesregler. Dette taler efter *udvalgets opfattelse* mod et fintmasket net af muligheder for individuelle løsninger. Helt undværes kan de dog ikke.

7.4.2. *Udvalget* finder ikke, at den ovenfor under pkt. 6.4.1 foreslåede formodningsregel for gaver kan overføres til *friarv*, end ikke til testamentarisk arv. Ofte vil der være tale om større beløb end på gaveområdet, og testamentsdispositioner får normalt først virkning noget ud i fremtiden, hvor arvingens forhold kan have udviklet sig anderledes, end testator regnede med. Udvalget finder derfor, at *en fravigelse fra de almindelige forvaltnings- og anbringelsesregler* i udkastets § 35, stk. 1, og § 36 må kræve en *udtrykkelig* bestemmelse i et testamente. Der henvises til både flertallets og mindretallets udformning af udkastets § 38.

7.4.3. Som det fremgår af gennemgangen overfor under pkt. 6.4.3. har udvalget drøftet *beskyttelsesreglernes* anvendelse på gaveområdet. Det drejer sig om statsamtstilsynet, jf. udkastets § 28, pligten til at aflægge regnskab, jf. udkastets § 29, statsamtsgodkendelse til bestemte dispositioner over friarv, jf. udkastets § 30, og statsamtets godkendelse af forbrug af friarv, jf. udkastets § 39.

Udvalgets *flertal* (alle medlemmer, bortset fra Black, Danielsen og Bente Djørup) finder, at arvelader i et testamente bør have adgang til at tilkendegive, at ovennævnte begrænsninger ikke eller kun delvis skal gælde ved friarv. Flertallet er opmærksom på, at forslaget forekommer mere tvivlsomt end ved gaver, hvor gaven typisk gives samtidigt med afgivelsen af løftet, mens arvefaldet ved et testamente ofte ligger langt ude i fremtiden. Det kan således være vanskeligt for testator at overskue forholdene så langt ud i fremtiden. Der må dog samtidig lægges betydelig vægt på, at de fleste testatorer får en anden og bedre vejledning fra notar eller advokat end gavegivere. Afgørende for flertallet har været, at arvelader på den ene side har frihed til helt at berøve arvingen Marven og på den anden side kan overlade friarven til fri rådhed for den, der er under værgemål. Også på andre områder er der adgang til vidtrækkende testamentariske beslutninger med hensyn til friarv, f.eks. båndlæggelse, jf. arvelovens § 65. På denne baggrund finder udvalgets flertal ikke grund til at hindre testator i de nævnte mere begrænsede beslutninger, der berører friarven.

Flertallet har ved udformningen af § 38 forudsat, at der med samme begrundelse som ved gaver ikke kan ske fravælgelse af nogle af bestemmelserne i §§ 28-30 og § 39 mens andre skal gælde. En fravælgelse vil således gælde alle bestemmelserne. På tilsvarende måde forudsætter en bestemmelse om at de nævnte regler ikke skal finde anvendelse, at der tillige er truffet en bestemmelse vedrørende § 35, stk. 1, og § 36.

Mindretallet (Black, Danielsen og Bente Djørup) henviser til de argumenter, mindretallet har fremført ovenfor under pkt. 6.4.3. mod en regel om formodning om, at gavegivere har fraveget beskyttelsesreglerne i udkastets §§ 28-30 og § 39. Synspunkterne kan gøres gældende på testamentsområdet med øget styrke. Testamenter oprettes på et tidspunkt, hvor arvefaldet ikke er aktuelt, og hvor testator derfor ikke har mulighed for en reel vurdering af virkningen af den svaghedstilstand, der har ført til værgemålet, og af værgens måde at varetage hvervet på, samt dermed af beskyttelsesreglens betydning. Der kan også være en risiko for, at det bliver rutine at indføre undtagelsesreglen, således at individuelle overvejelser begrænses. Det samme vil være tilfældet, hvis sådanne klausuler indgår som et element i hyppigt anvendte testamentsformularer eller datasystemer. Der henvises til mindretallets udformning af udkastets § 38, hvorefter det kun er § 35, stk. 1, og § 36, der kan fraviges. Testator behøver ikke at fravige begge bestemmelser.

8. Testamentsværger.

Udvalget finder ikke anledning til at bevare testators ret til at udpege en *testamentsværge*. Testamentsundersøgelsen, omtalt ovenfor under pkt. 7.3., vi-

ser, at der så godt som ikke gøres brug af myndighedslovens § 62. Et system med to værger, en testamentarisk og en beskikket, der tager sig af hver sit sæt af aktiver, kan være uhensigtsmæssigt og give anledning til afgrænsningsvan- skeligheder og misforståelser, ligesom tilsynet kan blive besværligere og min- dre effektivt. Om tovrærgeordninger, se tillige ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.5.4. og 5.

Der kan ikke være noget i vejen for, at der i et testamente indføjes en *hen- sigtserklæring* om, hvem der bør beskikkes som arvingens værge. Testator kan selv være værge for sit voksne barn under værgemål og være ængstelig for, hvad der vil ske, når han eller hun falder væk. Tilkendegivelsen vil kunne indgå i statsamtets overvejelser under værgebeskikkelsessagen, jf. udkastets § 11. Dette svarer til, hvad der gælder efter den gældende myndighedslovs § 16 om de såkaldte 'børnetestamenter'. Nogen lovregulering findes ikke nødvendig og vil heller ikke have særlig oplysningsværdi med den begrænse- de praktiske anvendelse, den gældende testamentsværgeregulering har haft.

Ophævelse af adgangen til i et testamente at indsætte en testamentsværge medfører nogle *overgangsproblemer*. Udvalget foreslår, at allerede iværksatte testamentsværgemål skal fortsætte efter de hidtil gældende regler. Er testa- mentsværgen endnu ikke begyndt at arbejde, fordi arveladeren endnu ikke er død, må de nye regler anvendes. En testamentarisk bestemmelse må da be- trægtes som en hensigtserklæring, således som det er beskrevet ovenfor. Det er fundet nødvendigt at udforme en særskilt overgangsregel om etablerede testamentsværgemål, se lovudkastets § 54. Fra denne regel kan der sluttes modsætningsvis for så vidt angår testamentariske værgeindsættelser, der endnu ikke er blevet aktuelle. Det afgørende for, om værgemålet er 'iværksat' og således for, om de gamle regler skal anvendes, må være, om boet er afslut- tet og arven udloddet til arvingen ved testamentsværgen.

9. Forsikringer.

9.1. Muligheden for i dag i en begunstigelsesbestemmelse i en *livs-* eller *ulyk- kesforsikring* at træffe *bestemmelse* om, at en forsikringssum, der tilfalder en begunstiget, som er umyndig, *ikke ska* indleveres til *en forvaltningsafdeling*, men udbetales til den umyndiges værge til bestyrelse, er ikke nævnt blandt undtagelsesbestemmelserne i anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 2. *Familieretsdirektoratet* har i en skrivelse til et forsikringsselskab bl.a. anført, at det efter direktoratets opfattelse ikke kan antages, at en begunstigelsesbe- stemmelse af det nævnte indhold kan sidestilles med en bestemmelse i et ga-

vebrev eller i et testamente om, at henholdsvis gavemidler og friarv skal holdes uden for bestyrelse i en godkendt forvaltningsafdeling²³).

Assurandør-Societetet indbragte spørgsmålet for Folketingets Ombudsmand. Societetet anførte bl.a., at for en analogislutning taler den store lighed, som begunstigelsesbestemmelser har med både testamentariske bestemmelser og gavedispositioner. Begunstigelsesbestemmelser og testamentariske bestemmelser er begge udtryk for ensomme, ensidige og private viljeserklæringer, hvorved en person råder over sine efterladte ejendele. Der kræves i begge tilfælde visse formkrav opfyldt for gyldigheden af bestemmelserne. Begunstigelsesbestemmelser ligner gavedispositioner derved, at en forsikringstager efter forsikringsaftaleloven ved en begunstigelsesbestemmelse helt kan udelukke en tvangsarving fra at erhverve forsikringssummen. Foreningen har endvidere henvist til, at en analogislutning har støtte i teorien²⁴). Yderligere anførtes, at forsikringsselskaberne faktisk i praksis gennem mange år har fortolket begunstigelsesbestemmelser således, at udbetaling kan ske direkte til værgen, dog således at der er sket indberetning herom til statsamtterne. For så vidt angår udbetaling af løbende ydelser m.v., er selskabernes praksis godkendt af Justitsministeriet. Efter *Assurandør-Societetets* opfattelse er der ikke tilstrækkeligt grundlag for forskellig behandling i de to situationer, bl.a. fordi forbruget ved udbetaling af løbende ydelser nemt kan blive større end ved udbetaling af en kapitalforsikring.

Folketingets Ombudsmand fandt efter sin gennemgang, at spørgsmålet om, hvorvidt der er grundlag for en analogislutning, i hovedsagen beror på en afvejning af på den ene side de reale hensyn, som er anført af *Assurandør-Societetet*, og på den anden side de synspunkter, der er anført af Familieretsdirektoratet (nu Civilretsdirektoratet), og som er baseret på anbringelseslovens hovedformål vedrørende beskyttelse af den umyndiges formue. Efter ombudsmandens gennemgang af sagen fandt han ikke - ved anvendelse af sædvanlige juridiske fortolkningsprincipper - at have grundlag for at anse det standpunkt, som Familieretsdirektoratet har indtaget, som juridisk uholdbart. Hertil kommer, at en mulig analogislutning vel alene kunne komme på tale for så vidt angår forsikringer, der kommer til udbetaling i tilfælde af dødsfald. Efter ombudsmandsloven og praksis ved ombudsmandsembetet er det ikke udelukket, at ombudsmanden, selvom han ikke kan kritisere en myndigheds standpunkt, dog alligevel henstiller til vedkommende myndighed at overveje sagen på ny, eventuelt således at ombudsmanden peger på et efter hans opfattelse rigtigere resultat end det foreliggende. Ombudsman-

²³) Direktoratets skrivelse af 14. april 1988(1. ktr.j.nr. 1988-519-92).

²⁴) Torben Svenne Schmidt m.fl.: *Arveret*, 1985, s. 262, note 85, og C.C. Munksgaard Nielsen: *Introduktion til civilretten*, 1987, s. 21.

den overvejede, om der var grundlag for en sådan henstilling, men fandt ikke, at det var tilfældet. Sagen drejer sig om et generelt juridisk fortolkningsspørgsmål. En endelig - og bindende - afklaring af retstilstanden kan alene ske ved domstolene. Ombudsmanden har altid mulighed for at fremsætte sin opfattelse af sagen (fortolkningsspørgsmålet), men en forudsætning for, at han gør det i et tilfælde som det foreliggende, må være, at han har en relativ sikker formodning om, at domstolene vil nå til samme resultat som han. Efter ombudsmandens opfattelse er det rejste fortolkningsspørgsmål så tvivlsomt, at han på ovennævnte baggrund afstod fra en nærmere stillingtagen²⁵).

Spørgsmålet har senere være omtalt i den juridiske litteratur. Jørgen Nørgaard har i 1991 bl.a. oplyst, at det er livs- og pensionsforsikringsselskabernes opfattelse, at analogien fra anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 2, litra c, omfatter bestemmelser i enhver kapitalforsikringsordning, hvad enten den er skattebegünstiget eller ej. Efter hans opfattelse synes det rigtige at være, at man ved en begunstigelse af en umyndig tvangsarving lægger vedkommendes eventuelle arv og forsikringssummen sammen, hvorefter groft sagt halvdelen af det herved fremkomne beløb kunne holdes uden for forvaltningsafdelingsbestyrelse, når tilkendegivelse herom er anført i et testamente eller i forsikringen. Det tilsvarende resultat må gælde ved begunstigelsesindsættelser i opsparingsordninger²⁶).

9.2. *Udvalget* har på denne baggrund overvejet, om forsikringstagere skal have mulighed for i begunstigelsesbestemmelser at træffe bestemmelse svarende til, hvad der gælder for testatorer ved friarv.

Resultatet af udvalgets overvejelser er imidlertid blevet, at der *ikke* i lovudkastets kapitel 5 i tilslutning til §§ 37 og 38 er *indsat* nogen undtagelsesregel om forsikringer. Der er flere grunde hertil. I givet fald måtte en regel have et ganske vidt anvendelsesområde. Det ville være nærliggende at medinddrage alle forsikringsordninger, hvor der efter en forsikringsbegivenhed som følge af en begunstigelse tilfalder umyndige, navnlig børn og unge, et beløb. Dermed måtte foruden livs- og ulykkesforsikringer medtages **kapitalforsikringsordninger**, hvadenten de er skattebegünstigede eller ej. Begunstigelsesindsættelser i pensionsopsparingsordninger måtte som påpeget af Jørgen Nørgaard i givet fald også med.

Med en sådan afgrænsning og med den udbredelse f.eks. gruppelivs-, kapitalopsparings- og pensionsordninger har, ville en adgang til at undtage fra forvaltnings- og anbringelsesreglerne få stor betydning. Det gælder så meget mere, som undtagelsesreglen antagelig ville blive hyppigt anvendt, ikke

²⁵) Folketingets Ombudsmands sag 1989-335-69.

²⁶) Jørgen Nørgaard i Svenne Schmidt m.fl.: *Arveret* (2. udg., 1991), s. 299, note 85. Om spørgsmålet, se Munksgaard Nielsen: *Introduktion til Civilretten*, 3. udg., 1991, s. 24 fif.

mindst hvis det kunne ske i tilslutning til en begunstigelsesindsættelse, jf. forsikringsaftalelovens § 103, evt. ved afkrydsning i fortrykte forsikringsbegæringer. Der ville herved ikke være sikret en dyberegående overvejelse som ved oprettelse af testamente. Endvidere ville det dermed være store beløb tilfaldende børn, unge og andre under værgemål, der kunne holdes uden for forvaltningsafdelingens administration, jf. udkastets § 35, stk. 1, og anbringes i andet end sikre papirer, jf. udkastets § 36. Hertil kommer, at i en del tilfælde vil forsikringssummen være det eneste eller væsentligste, en mindreårig får ved et dødsfald. Princippet om beskyttelse af de mindreåriges formue ville således blive udhulet, og det forsørgelses/erstatningsformål som forsikringen er udtryk for, ville måske slet ikke kunne opfyldes, hvis beløbet hurtigt blev sat til.

Hertil kommer de særlige regler om forsikringernes placering i dødsboet, jf. forsikringsaftalelovens § 104, hvorefter forsikringssummen udbetales uden om boet. For ikke at give forsikringstagere for vidtgående muligheder til at fravige anbringelses- og bestyrelsesreglerne til ugunst for den, der er eller kommer under værgemål, måtte der som påpeget af Jørgen Nørgaard indbygges begrænsninger, så muligheden for at fravige reglerne i lovudkastets § 35, stk. 1, og § 36 begrænses. Også sådanne overvejelser, der rækker langt ind i forsikrings-, familie-, arve- og skifteretten, har medvirket til, at udvalget har afstået fra at foreslå en særregel om forsikringer.

10. Kapitalforbrug.

10.1. En afgrundreglerne om umyndiges midler er myndighedslovens § 47, hvorefter værgerne skal sørge for, at de midler, der står under dennes bestyrelse, bevares og frugtbares, og at de anvendes til bedste for den umyndige. Dette uddybes i vægebekendtgørelsens § 11 :

'§ 11. Medens en forøgelse af den umyndiges formue som regel ligger udenfor værgens opgave, skal han sørge for, at den del af formuen, der er undergivet hans bestyrelse, så vidt muligt bevares i uforringet stand, samt at den på passende måde frugtbares og anvendes til bedste for den umyndige'.

Med disse ordvalg er det ikke overraskende, at litteraturens karakteristik er '*konserverativ bestyrelse*¹²¹).

Forbrug af den umyndiges *kapital* kræver altid *tilladelse* fra statsamtet, jf. vægebekendtgørelsens § 24. Efter bestemmelsen kan det kun ske, hvis ind-

²⁷⁾ Se Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 125 med henvisninger.

tægterne ikke er tilstrækkelige til at dække den umyndiges fornødenheder og til at fyldestgøre dennes forpligtelser, eller hvis dennes velfærd i øvrigt kræver sådant. Ifølge bestyrelsesbekendtgørelsens § 18 påser forvaltningsafdelingen, at tilladelse foreligger, inden kapitalen udbetales.

Frigivelse af kapital er efter vægebekendtgørelsens § 24 subsidier i forhold til forbrug af indtægter. Sålænge indtægterne ikke er brugt, kan frigivelse af kapital ikke ske. § 24's formulering indebærer, at frigivelse kun kan ske **til** formål af forsørgelsesmæssig karakter. Myndighedslovens § 7, stk. 3, om at *forældre* kan anvende barnets midler til dets forsørgelse, gælder kun indtægter, ikke kapitalbeløb. Ved fødte vægemål spiller oplysningerne om forældrenes egne økonomiske forhold derfor en betydelig rolle ved vurderingen af en ansøgning om frigivelse af kapital.

10.2. Antallet af **ansøgninger** til statsamtene om kapitalfrigivelse er ganske betydeligt, og de udgør langt det største administrative enkeltområde inden for vægemålslovgivningen. I vinterhalvåret 1989-90 behandlede statsamtene 665 ansøgninger efter § 24, hvilket svarer til godt 1.300 på årsbasis. Dette indebærer, at værger for op mod 10 pct. af alle umyndige med konti i forvaltningsafdelingerne hvert år søger om at få midler ud. Af de 665 ansøgninger blev 568 eller godt 80 pct. imødekommet.

Der er foretaget en gennemgang af Civilretsdirektoratets *praksis* vedrørende **frigivelse af kapital** for perioden *indtil 1988²⁸⁾* fremgår bl.a., at ansøgninger fra forældrene om kapitalfrigivelse til anskaffelser til barnet af nødvendig, dagligdags karakter, som f.eks. indkøb til barnets værelse, beklædning, cykel eller lignende imødekommes. Har forældrene selv en rimelig eller betydelig indtægt, afslås ansøgninger af denne art dog normalt. Mere luksusbetonede anskaffelser som f.eks. stereoanlæg i den dyrere prisklasse, farvefjernsyn, computere og lignende tillades normalt ikke uanset forældrenes økonomiske forhold.

Som et andet område, hvor der i praksis udvises stor tilbageholdenhed, kan nævnes ansøgninger om tilladelse til køb af en ridehest eller af en anpart i en hest. Sådanne anskaffelser rummer i øvrigt også risiko for faktiske løbende forpligtelser af ikke ringe omfang til foder, staldpleje m.v., som ofte ikke med sikkerhed kan forventes afholdt inden for renteafraksten. I praksis gives tilladelse, når der kan påvises et særligt behov for anskaffelsen, herunder når der er tale om et handicappet barn.

Ansøgninger om frigivelse i forbindelse med en mindreårigs konfirmation imødekommes ofte, men stor tilbageholdenhed udvises særligt med hensyn **til** betaling af udgifter ved selve festen og til gaver til barnet. Ønsker værger

²⁸⁾ Myndighedslovskommentaren, bind I, s. 223-230.

tilbagekøbsværdien af en livsforsikring udbetalt i sådanne tilfælde, afslås normalt. I praksis frigives ved det fødte værgemål et beløb, der tager udgangspunkt i udmålingsprincipperne for konfirmationsbidraget. I andre tilfælde frigives lidt større beløb, især i tilfælde hvor værgen ikke har forsørgelsespligt over for barnet.

Efter nedsættelsen af myndighedsalderen til 18 år opstår spørgsmålet om køb af egen bil til mindreårige ikke. Frigivelse kan dog efter omstændighederne ske, hvis der er tale om et invalidd barn. Som eksempel kan nævnes et tilfælde, hvor en 13-årig stærkt invalideret og retarderet havde ca. 150.000 kr. stammende fra arv. Der frigaves ca. 25.000 kr. til køb af bil til moderen med henblik på befordring af barnet. Senere frigaves 4.000 kr., for at faderen kunne tage fri, medens moderen var på hospitalet. Til sidst frigaves 25.000 kr. til køb af campingvogn, idet det var den eneste måde, hvorpå forældrene kunne rejse med barnet.

Statsamtet og Familieretsdirektoratet har i mange tilfælde frigivet beløb til videregående uddannelse og studierejser. På grund af forsørgelsespligten over for børnene må hensyn tages til forældrenes økonomi. Så vidt muligt sikres, at midlerne anvendes til det angivne formål. Forudsætningen er, at behovet for uddannelsesstøtte er aktuelt, altså at uddannelsen er i gang eller meget snart skal påbegyndes. Ved studierejser lægges der ud over oplysningerne om forældrenes økonomi betydelig vægt på barnets alder, rejsens karakter og varighed. I praksis udvises betydelig tilbageholdenhed ved ansøgninger om frigivelse til rene ferierejser. Ansøgninger om frigivelse til **klasse**rejser imødekommes ofte. I almindelighed pålægges det ikke værgen at undersøge, om der eventuelt kan opnås støtte andetsteds fra.

En gennemgang af praksis *siden 1988 viser*, at den ovenfor skitserede praksis som udgangspunkt fortsat følges. Muligvis lægges dog i højere grad vægt på, om den mindreåriges midler stammer fra en godtgørelse for svie og smerte, idet dette kan tale for frigivelse. Derimod taler det imod frigivelse, hvis der er tale om erstatning for erhvervsevnetab. Endvidere taler det for frigivelse, hvis renterne har været oplagt gennem nogle år. Endelig tillægger man barnets helbredsforhold betydelig vægt. Lider den mindreårige af en sygdom, der efter al sandsynlighed vil medføre døden i løbet af kortere tid, er man betydelig mere liberal end normalt. Som et eksempel kan nævnes et tilfælde, hvor værgerne for en svært handicappet 9-årig dreng med en formue på 313.000 kr. søgte frigivet 89.000 kr. til erhvervelse af invalidebil. Den mindreårige var uhelbredeligt syg og ville *maksimalt* leve 10-15 år yderligere. Forældrenes bruttoindtægter var 370.000 kr. Civilretsdirektoratet tillod det ansøgte.

Senest har Civilretsdirektoratet i december 1992 udsendt en cirkulæreskri-

velse om frigivelse af godtgørelse til umyndige HIV-smittede blødere og transfusionssmittede. Det fremgår heraf, at Civilretsdirektoratet for at sikre, at en umyndig HIV-smittet får størst mulig personlig gavn af den ydede godtgørelse, har henstillet til statsamterne og forvaltningsafdelingerne, at der ved ansøgninger i medfør afværgebekendtgørelsens § 24 om frigivelse af sådanne midler udvises en meget høj grad af imødekommenhed under hensyn til den risiko, som HIV-smitten indebærer for den enkelte smittede.

De retningslinjer, som normalt er gældende ved frigivelser efter § 24, er derfor ikke nødvendigvis gældende for de omhandlede godtgørelser. Der bør således f.eks. kunne ske frigivelse med henblik på, at løntab dækkes, således at forældre eller andre får den fornødne tid til samvær med og pleje af den smittede, at den smittede får mulighed for at foretage en længere rejse sammen med nære familiemedlemmer eller andre, at der iværksættes forbedringer af de smittedes daglige, nære miljø og at der erhverves nødvendige, praktiske hjælpemidler, herunder f.eks. et transportmiddel.

Bliver renteindtægten af kapitalen utilstrækkelig til at dække den umyndiges daglige behov for småfornødenheder, forlystelser, smårejser m.v., kan der blive tale om med mellemrum at frigive runde beløb, f.eks. 10.000 kr., til sådanne fornødenheder.

10.3. Forholdene i forbindelse med frigivelse af **kapital til voksne** stiller sig ofte noget anderledes end for mindreårige. Her synes en konservativ bestyrelse ikke på samme måde på sin plads som for børn og unge, hvis den gamle selv kan få glæde af pengene og dermed en behageligere tilværelse. Hertil kommer, at myndighedslovens § 7, stk. 3, om en vis forsørgelsespligt for andre ikke gælder her. Er den pågældende i en alder, så denne må forventes at ville leve længe, eller er tilstanden midlertidig, kan der i højere grad være behov for at bevare formuen uberørt. Der må endvidere lægges vægt på, at forbrug af kapitalen vil medføre faldende renteindtægter, som den pågældende muligvis lever af.

10.4. Udvalget har overvejet reglen om kapitalforbrug, herunder om der altid og uden beløbsmæssige eller andre undtagelser skal kræves tilladelse fra statsamtet til udtræk af kapital fra forvaltningsafdelingerne eller fra værgens bestyrelse. Dernæst må statsamternes tilladelsespraksis vurderes.

10.4.1. Efter udvalgets opfattelse bør reglen om, at der skal søges om tilladelse til kapitalforbrug være generel. En begrænsning til kapitalerne i forvaltningsafdelingerne ville indebære en sikker kontrol med, at der blev søgt. Men det ville betyde, at alle værgebestyrede midler gik fri, og at man i realiteten prisdav kapitaler på under 50-75.000 kr., se om minimumsgrænser for forvaltningsbestyrelse ovenfor under pkt. 4.3.4. En anden mulighed var at friholde hævnings under f.eks. 2.000 kr. eller 5.000 kr. om året, også fra forvalt-

ningsafdelingerne fra tilladelseskravet. Men dermed risikerer man, at kapitalen forsvinder ved mange mindre udtræk som sammenlagt bliver til meget. Hertil kommer, at reglen danner bolværk i det omfang, der lempes på kravene om forhåndsgodkendelse afværgedispositioner, f.eks. til køb afløsere, se nedenfor i kapitel 10, pkt. 3.3. Ved afgrænsningen er sagsantallet og den praktiske administration af kapitalfrigivelsesreglen af betydning. Udvalget finder, at kontrollen med midlerne gennem tilladelse til udtræk er så central, at kravet om godkendelse af kapitalforbrug skal være undtagelsesfrit, selv om man ikke kan være sikker på, at værgen søger vedrørende kapitaler, denne selv administrerer. Men måske kan udtrækkene afsløres under regnskabsrevisionen. Derudover vil en regel advare værgen, herunder om et muligt erstatningsansvar.

Reglen om, at værgen skal søge statsamtet om tilladelse til at bruge af kapitalen, er fundet så vigtig, at den er *overført* fra det administrative stof *til* selve loven. Der henvises til lovudkastets § 39.

10.4.2. For så vidt angår *børn* og *unge* finder udvalget, at statsamternes administration af tilladelsesreglen er rimeligt begrundet ud fra princippet om konservativ bestyrelse og den stramme godkendelsespraksis med hensyn til kapitalforbrug. Samfundet har interesse i og står i nogen grad som garant for, at det, mindreårige har arvet eller modtaget som forsikrings- og erstatningsbeløb, kan afleveres nogenlunde ubeskåret, den dag myndighedsalderen opnås. Det er da op til den nu myndige unge selv at træffe beslutninger vedrørende kapitalen. Udvalget forudsætter dog, at den gældende praksis vedrørende frigivelse til meget syge børn fortsættes.

For *voksne* kan situationen være en anden. Her vil spørgsmålet om frigivelse af kapital i højere grad afhænge af bl.a. den pågældendes alder, helbred og særlige behov samt kapitalens størrelse. Jo ældre den pågældende er, des mere begrænsede er mulighederne for, at denne kan bruge og få fornøjelse af kapitalen. Samtidig vil en bevarelse af formuen i første række komme arvingerne til gode. Det må også tages i betragtning, at indtægterne af kapitalen mindskes ved en frigivelse. Dette synspunkt gør sig endnu mere gældende, såfremt den pågældende må forventes at leve mange år endnu, eller såfremt det må forventes, at værgemålet ikke bliver livsvarigt. Må tilstanden antages at være permanent, kunne meget tale for, at værgen lagde en plan for, hvorledes den pågældendes indtægter og i et vist omfang kapitalen kan anvendes til at dække den pågældendes behov.

Udvalget har *afstået* fra at give nærmere *retningslinjer* for, hvorledes den administrative praksis bør tilrettelægges, fordi afgørelsen af, om frigivelse af kapitalen bør ske, som anført afhænger af en lang række forhold i den enkelte sag, og fordi for detaljerede anvisninger fra udvalget vil kunne gøre det van-

skeligt at ændre praksis i takt med samfundsudviklingen og erfaringerne med en ny værgemålslov.

Kapitel 10

Værgemålstilsyn

1. Generelle betragtninger

1.1. Gennem *tilsyn* med *værgerne* søger myndighederne at sikre, at de umyndiges interesser varetages, og at deres formue bevares.

Værgemålstilsynet har tre *bestanddele*: Godkendelsesfunktionen, pålægsmulighederne og regnskabskontrollen. Tilsynsmyndighedernes beføjelser har i dag hjemmel i indledningsordene i myndighedslovens § 51: 'Justitsministeren fører tilsyn med værgemålene og udfærdiger nærmere bestemmelser om værgens forhold til tilsynsmyndigheden ... og aflæggelse af regnskab ...'. Ifølge de uddybende bestemmelser i værgebekendtgørelsen udføres tilsynet af *statsamtterne* med Civilretsdirektoratet som overordnet myndighed og klageinstans. Nogle opgaver, navnlig med regnskabsrevision, er dog henlagt til forvaltningsafdelingerne eller er en følge af deres formueadministration.

Behovet for offentlig kontrol med værgerne samt *karakteren* og *omfanget* af tilsynet kan vurderes ud fra forskellige synsvinkler.

Den helt centrale kontrolmulighed behandles ovenfor i kapitel 9. Den består i, at *umyndiges formuer* som hovedregel *bestyres i særlige forvaltningsafdelinger*. Værgen kan ikke få kapital ud herfra uden forvaltningsafdelingens medvirken, og kun når der foreligger en godkendelse af kapitalforbrug fra statsamtet, jf. værgebekendtgørelsens § 24, se ovenfor i kapitel 8, pkt. 2.2.2., og i kapitel 9, pkt. 10.1 det omfang dispositioner kræver kapital/vil myndighederne allerede af den grund som regel få indseende med værgens beslutning. Selv om § 24 er generelt formuleret og omfatter al brug af formue, er kontrolmuligheden efter de gældende ordninger mindre, hvis aktiverne er anbragt andetsteds end i en forvaltningsafdeling, det være sig, fordi der er tale om beløb under 20.000 kr. eller om arv eller gaver, som efter særskilt beslutning holdes uden for den sædvanlige bestyrelse. Hertil kommer de midler, som ikke opfanges af forvaltningsafdelingerne, fordi værgen forsømmer at få dem undergivet denne særlige bestyrelse, se herom ovenfor i kapitel 9, navnlig pkt. 1.2.2.

En anden kontrolmulighed - som i modsætning til godkendelse af *kapitalforbrug* og samtykke til bestemte dispositioner er *efterfølgende* - består i myndighedernes *revision* af *værgemålsregnskaberne*, se nedenfor under pkt.

5. Dersom værgens oplysninger er korrekte, og regnskabskontrollen er effektiv, kan det konstateres, hvad værgen har brugt penge til. Revisionen kan da gribe ind over for værgen for at hindre gentagelser. I grelle tilfælde kan der tages skridt til at gøre erstatningsansvar gældende mod værgen, jf. lovudkastets § 31, se herom ovenfor i kapitel 8, pkt. 7, eller at fratage værgen værgemålet, jf. udkastets § 12, stk. 1.

2. Værgemålsformer under tilsyn

2.1. Udvalget har først overvejet, hvilke værgemålsformer der skal være under tilsyn, om der bør gælde det *samme regelsæt* for *alle* typer, alle grupper af værger og alle slags midler, samt om tilsynsreglerne skal kunne fraviges.

2.2. Tilsynsreglernes område må være *uafliængigt* af, om den, der er under værgemål, har *bevaret sin handleevne* eller ej, smh. lovudkastets § 1, stk. 2, og § 6, stk. 2. Behovet for værgekontrol er det samme. Derimod kan der ikke føres tilsyn på områder, der ikke er omfattet af værgemål. Er værgemålet i medfør af lovudkastets § 5, stk. 2, begrænset, er tilsynet indskrænket tilsvarende.

Udvalget har overvejet, om *samværgemålene*, jf. udkastets § 7, skal inddrages under tilsynsreglerne eller, ligesom lavværgemålene i dag, stå uden for. Som det fremgår af det, der er anført ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.5, er resultatet blevet en bevarelse af den hidtidige retstilstand. Det samme er tilfældet med *gifte under værgemål*, hvor en værge i forening med den anden ægtefælle bestyrer bodelen tilhørende den, der er under værgemål, jf. udkastets § 25, stk. 1, se ovenfor i kapitel 7, pkt. 5. Retsstillingen fremgår af, at der i udkastets § 33, stk. 1, ikke er en henvisning til §§ 28-30. Dette indebærer, at statsamtterne ikke skal godkende værgedispositioner og ikke have regnskaberne tilsendt. Statsamtet har heller ikke mulighed for at gribe ind over for konkrete beslutninger ved at give pålæg, medens der fortsat er adgang til at fratage værgebeskikkelsen efter lovudkastets § 12, stk. 1, eller eventuelt at omdanne værgemålet, jf. § 9.

Et andet stort område, det kan komme på tale at holde uden for tilsyn, er *gaver og friarv*. Et flertal i udvalget går som omtalt ovenfor i kapitel 9, pkt. 6.4.3. og 7.4.3 ind for, at giver og arvelader skal have rådighed over, om det, der modtages på denne måde, bl.a. skal fritages for tilsyn, se også flertallets udformning af lovudkastets § 37 og § 38.

2.3. Udvalget har drøftet, om tilsynet kun skal vedrøre økonomiske spørgsmål, således som det er tilfældet i dag. Værgernes beslutninger for *personlig umyndiggjorte* efter myndighedslovens § 46 skal *ikke forelægges nogen*, ej heller selv om det drejer sig om vidtrækkende beslutninger, f.eks. flytning fra eget hjem til institution eller fra en institution til en anden. Baggrunden for

den manglende regulering er muligvis holdningen til forældremyndighed. Efter myndighedslovens § 7, stk. 1, drager forældremyndighedens indehaver omsorg for barnet og kan træffe afgørelse om dets personlige forhold ud fra barnets interesse og behov. Statsamtet fører ikke kontrol med, hvorledes forældrene udøver deres beføjelser. Sanktionsmulighederne findes i lov om social bistand, herunder adgangen til at anbringe barnet uden for hjemmet.

Udvalget mener ikke, at der som noget nyt skal indføres pligt for værgen til at forelægge væsentlige dispositioner vedrørende den berørtes personlige forhold for myndighederne. Den kontrol, der skulle udøves, inden beslutningen blev godkendt, ville være af en anden art end den økonomiske vurdering, der kendes fra de andre dispositioner, som skal godkendes. Der ville antagelig skulle medsendes lægeerklæringer og anden dokumentation for tilstanden og behovet. Hertil kommer, at ved de mest betydningsfulde flytninger er de sociale myndigheder alligevel indblandet og har dermed indseende i forholdene. Andre vigtige beslutninger vedrører helbredsmæssige foranstaltninger, og her er læger og hospitalsmyndigheder inddraget. Alt i alt er det antagelig vanskeligt at stable en godkendelsesordning på benene, og dens formål kan være vanskeligt at få øje på.

Derimod er der som omtalt nedenfor under pkt. 4.1. i praksis givet værgen pålæg også på det personlige område.

3. Godkendelse afværge-dispositioner

3.1. Generelt

3.1.1. Det er karakteristisk for dansk værgeret, at tilsynsreglerne er bekendtgørelsesstof. Med hjemmel i den meget generelle bemyndigelse i myndighedslovens § 51 er i værgebekendtgørelsen opbygget et system med krav om myndighedernes *godkendelse* af en *række økonomiske* dispositioner, værgen ønsker at foretage. I bekendtgørelsens §§ 13-18 er der bestemmelser herom. Grundreglen findes i § 18, stk. 1, hvor det efter den mere specificerede opregning i §§ 13-17 slås fast, at statsamtets godkendelse er nødvendigt til enhver disposition udover, hvad der hører med til sædvanlig bestyrelse af den af værgen bestyrede formue. Reglen om forudgående tilladelse fra statsamtet omhandler en mellemgruppe af beslutninger mellem dem, der aldrig må træffes - om kaution, jf. myndighedslovens § 48 og lovudkastets § 27 - og det, værgen kan gøre på egen hånd, fordi det drejer sig om sædvanlig eller om almindelig brug af indtægter. Godkendelsesreglerne har navnlig selvstændig betydning, hvis dispositionerne kan foretages uden brug af kapital, jf. *værbekendtgørelsens* § 24, se ovenfor i kapitel 9, pkt. 10, dvs. ved at anvende indtægter, ved at købe på kredit eller ved at tage lån. Bestemmelserne kan

også være en særlig advarsel til og kontrol med værgen, for så vidt angår værgestyrket kapital. Derudover indebærer de, at myndighederne kan foretage en prøvelse af dispositionernes hensigtsmæssighed, herunder kontrollere aftalernes indhold og vurdere den konkrete risiko. Man kan tillige i konkrete tilfælde undlade beskikkelse af særlig værg efter udkastets § 47, selv om aftalen rummer risiko for interessekonflikt mellem værgen og den, der er under værgemål, hvis dispositionen som sådan skal vurderes af statsamtet¹⁾.

Enkeltreglerne i § 13 omhandler køb og salg af fast ejendom, § 14 om køb og salg af løsøre, § 15 om gældsstiftelse, § 16 om gavegivning og § 17 om afslag på gaver eller afkald på arv. Derudover er der i § 27 en særregel for dødsboskifte.

3.1.2. *Udvalget* har på godkendelsesområdet først drøftet afgrænsningen af, hvad der bør fremgå af lovteksten, og hvad der kan henskydes til administrativ regulering, se generelt herom nedenfor i kapitel 15, pkt. 3. Opfattelsen er, at den gældende opdeling i det store og hele rummer en smidig løsning, og der er derfor i lovudkastets § 30 medtaget en bemyndigelse til at udfærdige administrative forskrifter om godkendelse.

Dernæst har udvalget overvejet, om det er hensigtsmæssigt at gå ind i *enkeltreglerne*. Uden at ville binde den fremtidige retsudvikling findes det rimeligt at redegøre for nogle hovedtanker fra udvalgets drøftelser. Som på mange andre områder må reguleringen bero på en afvejning. Heri indgår, i hvilket omfang samfundet tør stole på værgens ansvarsbevidsthed og på, at den varetager den svages interesser. Der er også et hensyn at tage til de medkontrahenter, aftalerne indgås med. Hertil kommer, at jo flere aftaletyper, der inddrages under en godkendelsesordning, des mere arbejde bliver der for tilsynsmyndigheden. I det omfang, aftalerne kræver brug af kapital, skal statsamtet alligevel godkende dette, jf. lovudkastets § 39, se ovenfor i kapitel 9, pkt. 10. Godkendelsessystemet har som nævnt også en pædagogisk og dermed vejledende betydning. Dermed kan det hævdes, at reglerne også bør være så enkle som muligt, f.eks. således at man kan nøjes med enkelte markante kategorier, nemlig en regel om fast ejendom, en om gældsstiftelse samt en om gaver og arveforsbud. Som generelle synspunkter, der navnlig går på reglernes administration, er nævnt, at statsamtet ved sine godkendelser også kan tage hensyn til skatte- og afgiftsmæssige regler, såfremt det er normalt i samfundet at udnytte dem. Yderligere er det rimeligt at være fleksibel ved dispositioner for de 16-17 årige, således at myndighedsaldersgrænsen ikke bliver for skarp.

¹⁾ Smh. Myndighedslovskommentaren, bind I, s. 147.

3.2. Fast ejendom

3.2.1. Ifølge værgebekendtgørelsens § 13, stk. 1, må værgen ikke uden statsamtets samtykke *erhverve* eller *aflændefast ejendom* for den umyndige eller behæfte den umyndiges faste ejendom med pant eller servitut og heller ikke bortforpakte eller bortleje den på usædvanlige vilkår eller på usædvanlig lang tid.

Statsamterne modtog i halvåret 1989-90 119 ansøgninger om umyndiges køb og salg af fast ejendom. Heraf blev 103 eller knap 87 pct. imødekommet, medens 16 blev afslået.

- 3.2.2. Udvalget finder, at **der fortsat** er *behov* for en regel om offentlig kontrol med værgedispositioner over fast ejendom. Ved *salg* er der risiko for, at prisen er for lav, og statsamtet kan sikre, at provenuet kommer under fornøden forvaltning. **Køb af** fast ejendom er en betydelig og vidtrækkende enkelt-disposition. Det skønnes hensigtsmæssigt, at tilsynsmyndigheden vurderer, om den, der er under værgemål, har sådanne livsvilkår, at det er rimeligt at erhverve fast ejendom. I så fald er det også formålstjenligt, at statsamtet ser på købsvilkårene og herunder vurderer de gældsforpligtelser, der indgår heri, og de realistiske muligheder, den pågældende har for at klare forpligtelserne.

3.3. Løsøre

3.3.1. Ifølge værgebekendtgørelsens § 14 må værgen ikke uden statsamtets samtykke *købe løsøre* for den umyndige ud over, hvad dennes fornødenheder kræver, eller *sælge* den umyndiges løsøre, medmindre sådant salg hører med til sædvanlig administration af formuen.

3.3.2. Udvalget har indgående drøftet bestemmelsen, der kan forekomme snæver og restriktiv.

3.3.3. For så vidt angår *salg* af løsøre tilhørende den, der er under **værgemål**, vil det ofte være et helt naturligt led i værgens opgaver ved værgemålets begyndelse at afvikle sådanne aktiver og i stedet placere midlerne i sikre papirer m.v., således at statsamtets samtykke vanskeligt kan tænkes nægtet. Det er endvidere antaget, at værgen ved løsøresalg må have en bred margin med hensyn til, hvad der hører under sædvanlig administration ²⁾ Hvis der er et gavemoment i overdragelsen, kræves statsamtets samtykke fortsat, se herom nedenfor under pkt. 3.5. En regel om salg af løsøre findes heller ikke i de øvrige skandinaviske lande, og meget kunne tale for at foreslå bestemmelsen ophævet.

²⁾ Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 208.

I teorien har nogle nævnt, at kravet om godkendelse af køb af løsøre sikkert ofte overtrædes i hverdagen³). Kun i tilfælde, hvor værgen skal have frigivet penge i en forvaltningsafdeling, jf. værgebekendtgørelsens § 24, for at kunne fortage købet, er der reel mulighed for forudgående at kontrollere, om en løsøreanskaffelse er hensigtsmæssig. Er der købt løsøre i strid med § 14 uden brug af kapitalen, vil myndighederne efter omstændighederne være tilbageholdende med at kræve, at købet går tilbage. Bestemmelsens betydning viser sig i sådanne tilfælde ved, at myndighederne kan gøre værgen opmærksom på, at anmodninger om tilsvarende fremtidige løsørekøb ikke vil blive imødekommet.

Som anført i teorien kan det være svært at opstille *grænserne* for, hvornår der skal indhentes samtykke til køb af løsøre⁴). Det er med eksempler nævnt, at der er væsentlig forskel på, hvilke *fornødenheder* en mindreårig og en umyndiggjort kræver⁵). Der har i udvalget været overvejelser om at foreslå værgebekendtgørelsens § 14 ophævet, således at kun usædvanlige anskaffelser af løsøre kræver godkendelse fra statsamtet. Heroverfor har været anført, at reglen i værgebekendtgørelsens § 14 må ses i sammenhæng med de øvrige regler i myndighedslovgivningen. Efter myndighedslovens § 7, stk. 3, gengivet ovenfor i kapitel 8, pkt. 4.2., og gentaget i lovudkastets § 24, stk. 3, har *forældrene* en ubetinget ret til at disponere over barnets indtægter uafhængig af forældrenes økonomiske situation. Reglen er udtryk for en begrænsning af forældrenes forsørgelsespligt over for *barnet*. Det følger antagelig modsætningsvis af ordlyden, at forældrene ikke uden videre kan anvende barnets indtægter til formål, der ikke er af forsørgelsesmæssig karakter. Overvejelserne om en ophævelse af værgebekendtgørelsens § 14 må således nøje overvejes i sammenhæng med reglen i myndighedslovens § 7, stk. 3.

De samme overvejelser gør sig ikke gældende vedrørende løsørekøb til *voksne*, hvor meget kunne tale for en ophævelse eller begrænsning af bestemmelsen. Udvalget har imidlertid fundet, at man af hensyn til retsudviklingen bør afstå fra at afstikke for detaljerede retningslinier for udarbejdelsen af de kommende administrative regler, idet det må overlades til Civilretsdirektoratet at foretage den nærmere afvejning. Det tilføjes, at for detaljerede anvisninger fra udvalget vil kunne gøre det vanskeligt at ændre reglerne i bekendtgørelsen i takt med samfundsudviklingen og erfaringerne med den nye værgemålslov.

³) Lyng Andersen m.fl. : Aftaler og mellemmand, 2. udg., 1991, s. 189, note 59.

⁴) **Taksøe-Jensen**: Personretten, s. 119-20.

⁵) Lyng Andersen m.fl. : Umyndige Personers formue, s. 108-9.

3.4. Gældsstiftelse

3.4.1. Efter værgebekendtgørelsens § 15, må værgeren ikke uden statsamtets samtykke *stifte gæld* for den umyndige udover, hvad der sædvanlig kræves til fyldestgørelse af den umyndiges fornødenheder.

Statsamtterne modtog i halvåret 1989-90 56 ansøgninger om tilladelse til, at den umyndige stiftede gæld.

3.4.2. *Udvalget* har ikke fundet anledning til at foreslå reglen ændret.

3.5. Gaver og arv

3.5.1. Afværgebekendtgørelsens § 16 fremgår, at værgeren kan *yde gaver* af den umyndiges indtægt, for så vidt de kun andrager ubetydelige værdier. Er den umyndige over 15 år og ikke sindssyg eller åndssvag, kan dette dog kun ske med dennes samtykke. Til ydelsen af andre gaver, såvel af indtægt som af ejendele, kræves statsamtets samtykke.

Ifølge bekendtgørelsens § 17 må værgeren ikke uden statsamtets samtykke *afslå en gave* til den umyndige, hvis den er over 500 kr. værd, eller give *afkald på arv* eller legat, der tilkommer den umyndige.

Statsamtterne modtog i halvåret 1989-90 68 ansøgninger om, at den umyndige kunne give en gave. 46 eller knap 69 pct. blev imødekommet, medens 22 blev afslået.

3.5.2. Efter *udvalgets* opfattelse bør der fortsat findes bestemmelser om gaver og arv.

3.6. Forlig

3.6.1. Ifølge værgebekendtgørelsens § 18, stk. 2, kan forlig indgås af en værger på den umyndiges vegne uden statsamtets godkendelse under forudsætning af, a) at forliget er indgået under en retssag, b) at det af retsbogen fremgår, at forliget er i overensstemmelse med et afretten fremsat forslag, eller at retten i øvrigt anser forliget for stemmende med den umyndiges tarv, og c) at forliget, hvis kun den ene af en mindreårigs to værger har optrådt på den umyndiges vegne, jf. retsplejelovens § 257, stk. 1, tiltrædes også af den anden værger.

En stor gruppe af statsamternes godkendelsessager handler om forlig. I halvåret 1989-90 drejede det sig om 334, primært om erstatning til mindreårige.

3.6.2. *Udvalget* mener, at forlig som udgangspunkt fortsat skal godkendes. Den nærmere udformning må fastlægges i de administrative forskrifter.

3.7. Opsamlingsbestemmelsen

3.7.1. Som nævnt ovenfor under pkt. 3.1.1. er statsamtets samtykke efter vær-

gebekendtgørelsens § 18, stk. 1, nødvendig til enhver disposition *ud over*, hvad der hører med til *sædvanlig bestyrelse* af den af værgen bestyrede formue. Reglen er en opsamlingsbestemmelse, som dækker de tilfælde, der ikke er opregnet i §§ 13-17.

3.7.2. *Udvalget* henviser til, at der i lovudkastets § 30 er indsat en bemyndigelse til at fastsætte regler om værgens pligt til at indhente godkendelse fra statsamtet til dispositioner over indtægten, jf. § 24, stk. 3, og formuen, jf. § 39.

4. Pålægsmuligheder

4.1.1 *værgemålstilsynet* er indbygget, at værgen skal *efterkomme* tilsynsmyndighedernes *forskrifter*, jf. værgebekendtgørelsens § 2, stk. 2. Statsamtet kan give værgen direktiver om at gøre eller undlade noget. Pålæg er *også* givet vedrørende *personlige* forhold, hvis der er tale om personlig umyndiggørelse, jf. § 46, f.eks. om at handle i overensstemmelse med lægernes anvisninger⁶⁾.

Efterkommer værgen ikke pålægget, kan der blive tale om at beskikke en ad hoc værge på grund af interessekonflikt eller om at fratage værgen hvervet. Derimod kan tilsynsmyndigheden ikke selv foretage det pågældende værgeskridt.

4.2. Den *norske* vergemålslov § 61 om overformynderiets værgemålstilsyn indeholder regler, der ikke genfindes i den danske §51.1 stk. 1,2. pkt., anføres således, at *værgen* så vidt muligt skal *rådføre sig* med overformynderen, når han er i tvivl, eller når det gælder afgørelser af særlig stor betydning for den umyndiges økonomi. Ifølge stk. 2 har værgen pligt til at give de oplysninger, som overformynderiet afkræver om værgemålet. Efter 2. pkt. skal værgen efter tilsigelse møde hos overformynderiet til mundtlig forhandling. Endelig kan en *umyndig*, der er uenig i værgens afgørelse efter § 40, stk. 3, 2. pkt., *indbringe* spørgsmålet for overformynderiet.

4.3. Medens godkendelsesfunktionen og regnskabskontrollen navnlig har til formål af begrænse de aktive værgers selvstændige dispositioner, kan der være vanskeligheder med den *passive værge*. Der forekommer tilfælde, hvor værgen ikke træffer beslutninger, som den unge eller den, der er under værgemål, ville have endog stor interesse i, eller ikke tager initiativ til at forelægge spørgsmål for statsamtet. Værgen har - på grund af besværet og det manglende eller begrænsede vederlag - måske ikke nogen anledning til at bruge tid på et problem. Denne kan også være angst for kritik fra de potentielle arvinger, dersom der bruges for mange penge på den, der er under værgemål, eller fra institutionerne, som kan få besvær og ulemper af værgens initiativer. Værgen kan også som arving selv være interesseret i formuens bevarelse. Pas-

⁶⁾ Myndighedslovskommentaren, bind I, s. 135-36.

siviteten kan også have chikanøse motiver. De gældende regler i myndighedslovens kapitel 5, herunder § 47 om den konservative bestyrelse, og måske truslen i § 53 om erstatningsansvar, opfordrer i sig selv værger til tilbageholdenhed.

Udvalget finder, at der under en fremtidig værgemålslov bør rettes mere opmærksomhed på pålægsfunktionen. Det kan komme på tale i de administrative regler at redegøre herfor med angivelse af, at der kan *rettes henvendelse* til statsamtet over værgers passivitet. Hermed vil statsamtterne i de konkrete sager få større anledning til foranstaltninger over for værger, herunder med råd og vejledning eller pålæg. Statsamtet kan også tage et initiativ, hvis det i forbindelse med tilsynet bliver opmærksom på et problem. Udvalget har overvejet, om en særlig initiativregel bør medtages i lovteksten. Den er ikke fundet nødvendig, fordi en henvendelse kan få statsamtet til at tage sagen op, hvilket er muligt og naturligt, fordi tilsynet kan handle på eget initiativ.

5. Regnskabsrevision

5.1.1. Værgens regnskabspligt er kun antydnet i myndighedslovens § 51 gennem bemyndigelsen til at udfærdige bestemmelser om aflæggelse af regnskab. Nærmere regler findes i værgebekendtgørelsens § 25 og § 26. Om *regnskabsførelsen* henvises til bemærkningerne ovenfor i kapitel 8, pkt. 8.

Regnskabsaflæggelsen er et centralt led i det system, som opstilles til beskyttelsen af personer under værgemål. For så vidt angår den værgeadministrerede kapital, giver regnskaberne mulighed for at kontrollere aktivernes tilstedeværelse og anbringelsesreglerne overholdelse. Indtægtsregnskaberne medvirker til at sikre, at værger anvender f.eks. pensioner og renter til gavn for den umyndige, og at der i fornødent omfang søges godkendelse i statsamtet. Endelig sikrer regnskaberne værger mod senere at blive mødt med begrundede indsigelser mod forvaltningen af formue og indtægter.

5.1.2. For så vidt angår *pligten* til at *indsende* regnskaber til revision sondres i værgebekendtgørelsens § 25 mellem forældre og beskikkede værger.

Beskikkede værger skal ikke indsende *kapitalregnskab* i det omfang, aktiverne administreres i en forvaltningsafdeling, jf. § 25, stk. 3. Kapitalforholdene fremgår af forvaltningsafdelingens depotudskrifter. Bestyrer værger kapitalen, skal der heller ikke indsendes regnskab, hvis kapitalen er under 20.000 kr., jf. værgebekendtgørelsens § 25, stk. 4. Beløbsgrænsen falder sammen med undergrænsen for, hvornår kapitalen skal administreres i forvaltningsafdelinger, jf. bestyrelsesbekendtgørelsens § 2, stk. 1. Derimod skal der afleveres kapitalregnskab for værgebestyrede kapitaler over 20.000 kr. og for andre formueformer, f.eks. hvis der er en fast ejendom, en forretning eller andre aktiver, som ikke er egnede til at administreres i en forvaltningsafdeling., Der

er ikke nogen minimumsgrænse for *indtægtsregnskaberne*. Det gælder hvad enten indtægterne består i rente og andet udbytte fra en kapital i en forvaltningsafdeling eller i en pensions- eller forsikringsydelse, som udbetales direkte til værger.

Forældre som fødte værger er i det væsentlige undergivet samme pligter til at indsende *kapitalregnskab* som beskikkede værger. Forældre skal ikke indsende kapitalregnskab for en formue, som bestyres i en forvaltningsafdeling. Forældre skal heller ikke aflægge kapitalregnskab for en *væргеbestyret* kapital, når afkastet ikke overstiger 36.000 kr. om året, jf. § 25, stk. 4, 2. pkt. Om *indtægtsregnskaber* gælder, at har forældre værgemålet for børn eller unge i forening, hvad enten det skyldes legal eller aftalt fælles forældremyndighed, og har de eller en af dem barnet boende, skal de ikke aflægge regnskab, hvis de udbetalte indtægter ikke overstiger 36.000 kr. Det gælder, hvad enten formuen bestyres i en godkendt forvaltningsafdeling eller ej, og hvad enten indtægten består i et renteafkast eller en pensions- eller forsikringsydelse, jf. bekendtgørelsens § 25, stk. 3, 2. pkt. og stk. 4, 3. pkt.

Uanset undtagelserne kan statsamtet ifølge bekendtgørelsens § 25, stk. 5, altid pålægge en værge at indsende regnskab, når der skønnes at være særlig grund dertil.

5.1.3. Om regnskaberne fremgår af bekendtgørelsens § 25, stk. 2, yderligere, at der er tale om *årsregnskaber*, at perioden er kalenderåret, og at fristen er tre måneder, idet de skal indsendes inden den 1. april.

De fornødne *bilag* skal følge med. Der kræves ikke indsendt bilag for dagligdags indkøb, men kun for større kontante udgiftsposter og anskaffelser.

5.1.4. Modtagerne af regnskaberne, og dermed revisionsmyndigheden, afhænger af bestyrelsesformen. Administrerer en *forvaltningsafdeling* aktiver, skal regnskabet indsendes hertil, også for så vidt angår indtægter, der ikke er kapitalindtægter, f.eks. pensions- og forsikringsydelser. *Statsamterne* står som modtagere af regnskaberne i alle andre tilfælde.

Ifølge de oplysninger, udvalget har indhentet, modtog statsamterne i vinterhalvåret 1989-90 kun 131 regnskaber vedrørende umyndiges indtægter og 56 vedrørende væргеbestyrede kapitaler.

5.7.5. *Sanktionen* for manglende indsendelse af regnskaber er ifølge bekendtgørelsens § 25, stk. 5, 2. pkt., at statsamtet kan begrænse udbetalingerne af indtægterne til værger.

5.1.6. Forvaltningsafdelingerne og statsamterne underkaster de modtagne regnskaber en kritisk og talmæssig *revision*, herunder en bilagsrevision af, om indtægterne er anvendt til den umyndiges fornødenheder, og om udbetalt kapital er brugt i overensstemmelse med den givne tilladelse.

5.2. *Udvalget* finder, at *regnskaberne* er nøglen til *kontrollen* med, hvordan

værgen varetager sit hverv, og om de forskrifter om godkendelse af beslutninger, der er omtalt ovenfor under pkt. 3., overholdes. Der bør derfor også som en oplysning være en regnskabsregel i loven. Den bestemmelse, der er indsat i udkastet som § 29, er udformet generelt, og detailreguleringen må ske i administrative regler, som 2. pkt. giver hjemmel til at udstede.

Udvalget ønsker imidlertid at fremkomme med enkelte mere alment holdte overvejelser om afgrænsninger. Navnlig må nævnes, at der af praktiske, herunder arbejdsmæssige grunde, også i fremtiden må være *beløbsmæssige undergrænser* for, hvornår regnskaber skal indsendes til revision. Udvalget har overvejet en forhøjelse af de gældende beløbsmæssige grænser, også ud over en ren pristalsregulering, uanset de ricisi det indebærer. På flere andre områder har udvalget drøftet undergrænser. Det er sket under overvejelserne om behovet for økonomiske værgemål, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 5.2.1., og vedrørende formueadministration, se ovenfor i kapitel 9, pkt. 4.3.4. Som nævnt sidstnævnte sted er der i udvalget enighed om, at undergrænsen for, hvornår aktiver skal administreres i en forvaltningsafdeling, og for regnskabsaflæggelsen med hensyn til formuen må være den samme, for så vidt angår værger for voksne.

I forbindelse med overvejelser om andre minimumsregler må fremhæves, at spørgsmålet om, hvor effektiv regnskabskontrollen skal være, har sammenhæng med, i hvilket omfang man vil lempe på reglerne om forudgående godkendelse fra statsamtet til en række dispositioner, herunder til køb og salg af løsøre. Hvis man f.eks. som drøftet ovenfor under pkt. 3.3. i større omfang tillader værgen at skønne over, om en disposition er fornuftig og berettiget, bør man næppe samtidig ophæve eller lempe regnskabspligten. Med en større frihed for værgen må også følge et større ansvar over for den, formuen og indtægten tilhører. Ansaret vil kun gøres gældende, hvis værgen fortsat har pligt til at indsende regnskaberne. Viden om, at regnskaberne vil blive revideret, kan også virke forebyggende og mane til forsigtighed med usædvanlige dispositioner.

For så vidt angår *indtægter*, der ikke har sammenhæng med formuen, er der særlige afgrænsningsproblemer med hensyn til regnskabsaflæggelse. Nogle klares, fordi visse indtægtstyper ikke skaber behov for værgemål, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 5.2.2., andre ved en individuel afgrænsning, hvor visse områder holdes uden for værgemålet, jf. lovudkastets § 8, jf. § 5, stk. 2. Måske skal atter andre indtægter holdes uden for regnskabsaflæggelsespligten. Dette kunne f.eks. ske ved fritagelse for aflæggelse af regnskab for pensionsindtægten, hvis kommunen fører tilsyn med den umyndige. Civilretsdirektoratet har i praksis i nogle tilfælde fritaget for pligten til at indsende regnskab.

Kapitel 11

Værgemål for børn og unge

Langt den største gruppe under værgemål er børnene og de unge. Der er i Danmark op mod 1,2 mio. under 18 år. De *mindreårige* spiller på en gang hovedrollen og indtager en særstilling på området. Deres retsstilling har ikke været central i udvalgsarbejdet, som efter kommissoriet navnlig har omhandlet værgemål for voksne. Udvalget har imidlertid fundet det hensigtsmæssigt at udarbejde en samlet ny værgemålslov. Derfor har det været naturligt i et vist omfang også at bearbejde reglerne om mindreårige, navnlig lovteknisk og sprogligt. Udvalget har valgt i lovudkastets kapitel 1 at samle de centrale regler om værgemål for denne talmæssigt dominerende gruppe. Derudover er i kapitel 6 nogle særregler om umyndiges og dermed også børns og unges retsstilling.

Afgrænsningen af gruppen, der er mindreårige og dermed umyndige, er ændret flere gange gennem de sidste årtier, idet myndighedsalderen er blevet tilpasset samfundsudviklingen og nedsat i takt med, at de unge modnes tidligere. Ved myndighedsloven i 1922 nedsattes fuldmyndighedsalderen til 21 år. Der gik næsten fyrré år før en ændring på ny kom på tale. Fra den 1. januar 1970 blev aldersgrænsen 20 år, og siden den 1. november 1976 har *myndighedsalderen* været 18 år.

Grundreglen fra den gældende lovs § 1 om, *hvem* der er mindreårige, fastholdes i lovudkastets § 1, stk. 1, dog med en ændret sproglig udformning, inspireret af den gældende lovs § 6 om forældremyndighed. Om gifte unge se nedenfor under pkt. 5. *Terminologien* foreslås også bevaret uændret, idet udvalgets overvejelser på dette område har vedrørt de voksne, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 9. Når umyndighedsbegrebet bevares for personer over 18 år, der fratages handleevnen, er det selvfølgelig, at børn og unge, der har den samme retsstilling, også fortsat kaldes *umyndige*. I bestemmelsen bevares begrebet *mindreårige* ligeledes, og det bruges i §§ 2-3. De umyndige er en del af den persongruppe, der er omfattet af betegnelsen '*under værgemål*', som anvendes i en del af lovens regler, og som således også rummer de mindreårige, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 9.4.1.

1. Personlige spørgsmål

For børnene og for deres forældre er det primære område for beskyttelsen de personlige spørgsmål, som opstår for dem alle. Omsorgen for børnene og adgangen til at træffe afgørelser om de personlige forhold ud fra barnets interesse og behov, jf. den gældende myndighedslovs § 7, stk. 1, er udskilt som et særligt retsinstitut, *forældremyndighed*. Efter udvalgets systematik foreslås reglerne i den gældende myndighedslovs kapitel 2 overført til en særlig lov om forældremyndighed og samværsret, se skitsen hertil ovenfor og bemærkningerne nedenfor i kapitel 15, pkt. 2.1. Blandt forældremyndighedsbestemmelserne findes også regler om, at forældre er automatiske indehavere af forældremyndigheden, og om, hvordan der skal forholdes ved samlivsophævelse, separation, skilsmisse eller dødsfald. Disse forhold gør, at værgemålslovudkastets regler om personlige spørgsmål, f.eks. § 5, stk. 2, kun gælder for voksne under værgemål.

2. Værger

2.1. Endnu en særegenhed ved værgemål for børn og unge er, at de allerfleste *værger* er indehavere af deres beføjelser og forpligtelser *uden* særlig *beskikkelse*. Dette har ført til brugen af betegnelsen fødte værger. Hertil kommer, at i de tilfælde, hvor en beslutning er nødvendig, angår den som nævnt næsten altid forældremyndigheden, idet værgemålet afledes heraf. Denne ordning blev indført i 1985, hvor forældremyndigheden som det vigtigste blev gjort til det primære, se nu udkastets § 2, stk. 1.

2.2.1 størstedelen af tilfældene er *begge forældre værger*, og der er således to, en ordning som blev indført i 1957. Det gælder, hvis forældrene er gift med hinanden, jf. den gældende myndighedslovs § 8, stk. 1, eller hvis de som ugifte eller efter separation eller skilsmisse har aftalt fælles forældremyndighed, jf. lovens § 9 og § 11, stk. 2. Ordningen med to værger har nødvendigvis gjort enkelte særregler. De har hidtil været placeret i myndighedsloven som § 50a og § 52, men er i lovudkastet overført til det særlige kapitel 1 om **værgemål** for børn og unge, se udkastets § 3.

Forældrenes samarbejde om værgemålet har ikke ført til andre særordninger. De er således ikke, som det er tilfældet ved samværgemål, jf. lovudkastets § 7, fritaget for at overholde forskrifterne om formuens forvaltning og anbringelse, og de er omfattet af værgemålstilsynet. Forældre som værger er omfattet af alle almindelige værgeregler, bortset fra de administrative særregler, der gælder om regnskabsaflæggelsen, se ovenfor i kapitel 10, pkt. 5.

2.3.1 enkelte tilfælde kan værgemål og forældremyndighed ikke følges ad. Om disse og om *beskikkelse* af *værger* for mindreårige henvises i det hele til

udkastets §§ 2, stk. 2-4, og § 4 samt til forældremyndighedsbetænkningen ¹⁾). Sådanne væргеbeskikkelser er sjældne. Ifølge udvalgets undersøgelser var der i statsamterne kun 6 sager herom efter den gældende lovs § 29, stk. 3, i halvåret 1989-90.

2.4. *Udvalget har påny overvejet, om fødte værger skal kunne fritages for hvervet. Værgereglerne blev ændret i 1985, og i betænkningen, der lå til grund herfor, anførtes: 'En født værge kan ikke kræve sig fritaget for hvervet. Ulemper herved kan imødegås ved, at værger antager bistand, eller ved, at der beskikkes en værge ad hoc. Skulle det rent undtagelsesvis være påkrævet, forudsættes det, at værger som efter gældende praksis kan fritages og en ny beskikkes' ²⁾*). Disse bemærkninger er blevet kritiseret som værende i splid med sig selv, og det er nævnt, at det havde været at foretrække, at man i 1985 havde løst spørgsmålet i loven fremfor i en kontradiktorisk motivbemærkning ³⁾). Udvalget har besluttet at lovfæste praksis og har i udkastets § 2, stk. 3, udformet en bestemmelse herom. For at en fritagelsesansøgning kan imødekommest kræves, at der foreligger ganske særlige omstændigheder. Er det en født eneværge, der fritages, må en anden beskikkes, jf. § 2, stk. 4.

2.5. Reglen i den hidtidige myndighedslov § 58 om ad hoc værgemål for umyndige er overført til lovudkastets § 47, se nedenfor i kapitel 13, pkt. 2.

3. Værgemål

3.1. For børn og unge under 18 år spiller de *økonomiske spørgsmål* en langt mindre rolle end de personlige, som er omtalt ovenfor under pkt. 1. Baggrunden er navnlig, at de mindreårige kun i begrænset omfang har formuer, som skal anbringes og forvaltes efter værgemålslovens regler, eller har indtægter, der er undergivet værgens rådighed.

Udvalget har ikke foretaget dybere undersøgelse af de mindreåriges *formuer*. Kun er det oplyst, at der i sommeren 1990 var 11.828 konti i forvaltningsafdelingerne tilhørende mindreårige. Det drejer sig således om mindre end 1% af denne befolkningsgruppe. Som oplyst ovenfor i kapitel 9, pkt. 2.1.3., hvor yderligere talmæssige oplysninger om børns og unges midler findes, svarer det nogenlunde til omfanget i Norge og Sverige.

Indtægter, som den mindreårige ikke selv har rådighed over, jf. udkastets § 42, og som værger derfor skal bestyre, omfatter især børnepensioner og forskellige former for løbende forsikringsudbetalinger. Disse indkomster er som oftest udløst af den ene af forældrenes død og erstatter til dels - og efterhånden

¹⁾ Betænkningen om forældremyndighed og samværsret (nr. 985/1983) s. 140-41.

²⁾ Betænkning om forældremyndighed og samværsret (nr. 935/1983) s. 143. Om praksis se Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 59-60.

³⁾ Lynge Andersen m.fl.: Umyndiges Formue, 1988, s. 58, note 3.

i stigende grad - de hidtidige kapitaludbetalinger fra livsforsikringsselskaber i forbindelse med dødsfald. Der foreligger ikke oplysninger om, hvor mange børn og unge der har sådanne værgbestyrede indtægter. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne i kapitel 9, pkt. 2.1.

Udover formue- og indtægtsadministrationen opstår spørgsmålet om retshandler. Det drejer sig ikke om de *aftaler*, forældrene indgår af hensyn til børnene, og som belaster deres egen økonomi, men kun dispositioner, de foretager på børnenes vegne, og som kun forpligter børnene selv. Sådanne aftaler er antagelig sjældne, og de vil som regel forudsætte, at barnet har større indtægter eller formueaktiver, som kan danne grundlag for forpligtelsen. Sker det, drejer det sig formentlig oftest om køb af møbler og andet løsøre, den unge ønsker sig og kan bruge, eller om aftaler om skole- og studierejser eller udlandsophold. Helt udelukkes kan det heller ikke, at værgen medvirker ved et kreditkøb af en større genstand, f.eks. en PC'er eller et stereoanlæg, se om overvejelser om godkendelse af sådanne køb ovenfor i kapitel 10, pkt. 3.3.

3.2. Værgemålene for børn og unge adskiller sig på flere måder fra den ordning, udvalget foreslår indført for voksne, og som er omtalt ovenfor i hovedafsnit 1 med kapitel 5. *Tilstanden*, der kræver repræsentation, indtræder *automatisk* på fødslen og *ophører* på 18-års fødselsdagen. Værgemålene er *altomfattende*, og der er normalt ikke mulighed for individuelt tilpassede ordninger. Hertil kommer, at de mindreårige *ikke* har nogen *handleevne* til på egen hånd at indgå retshandler, se den gældende lovs § 34. Som nævnt i kapitlets indledning udgør de hovedgruppen af umyndige. Det er fundet hensigtsmæssigt, centralt i lovudkastets indledning og i tilslutning til § 1, stk. 1, om myndighedsalderen i stk. 2 at fastlægge *indholdet* af at være under denne alder ud fra den mindreåriges synspunkt. Reglen angår som nævnt kun økonomiske, formueretlige anliggender. Da udkastets § 1, stk. 2 svarer til den gældende myndighedslovs § 34 kan der om dens betydning og om, hvad den mindreårige kan foretage sig og ikke gøre, i det hele henvises til gennemgangen i den juridiske litteratur⁴).

3.3. Derudover er det fundet hensigtsmæssigt i udkastets § 1, stk. 3, som supplement til stk. 2 at redegøre for, at *værger* *handler* på den umyndiges vegne og med hvilke beføjelser. Reglen uddybes i lovudkastets kapitel 4 om værgens stilling og i kapitel 5 om formuen med regler om forvaltning og anbringelse.

⁴) Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 73-85, og Lynge Andersen m.fl.: Umyndiges Formues. 145-149.

4. Særregler for umyndige.

4.1. Umyndiges stilling.

I den gældende myndighedslov findes en række *særregler* om mindreårige. Der henvises til lovens kapitel 4 'Om umyndigheds retsvirkninger' med §§ 35-36 om aftale om tjeneste eller andet personligt arbejde, § 37 om lærningeforhold, § 39 om råden over selverhverv og § 40 om råden over, hvad den pågældende ved gave eller testamente har fået til egen rådighed.

Efter *udvalgets opfattelse* er der fortsat et behov for særregler om umyndiges og dermed børns og unges selvstændige rådighed over selverhverv m.v. De findes i lovudkastet i et særligt kapitel 6. Her findes § 42 om selvstændig rådighed over selverhverv, og efter særlig bestemmelse gave eller friarv samt § 43 om selvstændig næring.

Udvalgets forslag om, at værgemål for voksne kan suppleres med handleevnefratagelse, jf. lovudkastets § 6, og om at der her er tale om alt eller intet, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.2 og 6.3, har som nævnt ovenfor i indledningen til dette kapitel ført til bevarelse af umyndighedsbegrebet. En følge er også, at det er nødvendigt at have de samme særregler for denne gruppe voksne som for børn og unge, se nedenfor i kapitel 12, pkt. 2. Dette er også baggrunden for, at lovudkastets kapitel 6 har overskriften 'Umyndiges retsstilling'.

4.2. Arbejdsaftaler.

4.2.1. I den gældende myndighedslov findes som nævnt i §§ 35 og 36 regler om mindreåriges *arbejdsaftaler*. § 35, stk. 2, omhandler tilfælde, hvor mindreårige med tilladelse fra forældremyndighedens indehaver på egen hånd har indgået en arbejdsaftale. § 36 vedrører ophævelse af sådanne aftaler.

4.2.2. De *svenske* arbejdsaftaleregler findes i **foräldrabalkens** kapitel 6 om forældremyndighed. De blev ændret i 1983. Grundreglen i § 12, stk. 1,1. pkt. er, at det er barnet selv, der indgår aftalen om ansættelse eller andet arbejde, men det kræver samtykke fra forældremyndighedsindehaveren. Ifølge 2. pkt. kan barnet selv opsigte aftalen. Hvis den unge er fyldt 16 år, kan denne derefter uden nyt samtykke, indgå en ny aftale om andet arbejde af lignende art. Efter § 12, stk. 2, kan barnet eller forældremyndighedsindehaveren opsigte aftalen med umiddelbar virkning, hvis det behøves af hensyn til barnets helbred, udvikling eller skolegang. Har forældremyndighedsindehaveren opsagt aftalen af denne grund, kan barnet ikke derefter træffe ny aftale uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren.

4.2.3. *Udvalget* har kort drøftet de særlige regler om arbejdsaftaler for børn og unge. Baggrunden herfor er, at reglerne kan forekomme forældede. Særlig

er § 35, stk. 2, med vore dages kommunikationsmidler og den udvidede skolegang blevet karakteriseret som yderst upraktisk ⁵⁾).

Det synspunkt har været fremme, at unge, der er fyldt 75 år, selv skal kunne indgå aftaler om personligt arbejde, idet dette måske ofte svarer til forholdene i det praktiske liv. Det kan gøres gældende, at det er et tilstrækkeligt værn, hvis forældremyndighedens indehaver til enhver tid, under visse omstændigheder kan ophæve aftalen. Heroverfor er anført, at sådan selvstændighed for den unge vil være en vidtrækkende udhulning af forældremyndigheden. I realiteten ville ordningen betyde, at forældrene for de 15-18-årige fik begrænset indflydelse på uddannelsesforløbet.

Udvalget har overvejet en begrænset modernisering inspireret af de svenske regler. De indebærer, at unge mellem 15 og 18 har en mere central rolle med hensyn til arbejdsaftaler, idet der kræves en tilslutning fra værgerne eller værgerne. Der kræves således begges eller alles medvirken. En anden mindre vidtgående mulighed ville være blot at justere ophævelsesreglen i den gældende § 36.

Under drøftelserne er fremhævet, at efter gældende ret er det forældremyndighedens indehaver, som har en rolle ved arbejdsaftaler. Det skyldes, at der i princippet og i vid udstrækning i praksis er tale om personlige spørgsmål. En bestemmelse om arbejdsaftaler hører derfor ikke hjemme i værgemålslovudkastet. Hertil kommer, at dyberegående overvejelser om en revision af reglerne måtte kræve en nærmere samlet gennemgang af større børns retsstilling, og det falder uden for udvalgets opgave. Derfor har udvalget ikke foreslået ændringer i reglerne, der af systematiske grunde heller ikke er medtaget i værgemålslovskastet. Som det fremgår af lovudkastene ovenfor, er de gældende regler i myndighedslovens §§ 35-36 overført til udkastet til lov om forældremyndighed og samværsret som et særligt kapitel.

4.3. Selverhverv m.v.

Efter den gældende myndighedslovs § 39 råder en umyndig selv over, hvad han har *erhvervet ved egen virksomhed* euer sit fyldte 15 år. Rådigheden omfatter også indtægten af det således erhvervede, og hvad der træder i stedet derfor. Den rådighed, der tilkommer en mindreårig, kan, hvis det skønnes, at hans tarv kræver det, fratages ham af forældremyndighedens indehaver, ved at denne tager det erhvervede i sin varetægt. Efter myndighedslovens § 40 kan en umyndig, der er fyldt 15 år, også selv råde over, hvad den pågældende **har fået** ved gave eller testamente *til egen rådighed*. I dag kan forældremyndighedens indehaver fratage den mindreårige rådigheden uden at spørge no-

⁵⁾ Trolle i UfR 1977 B, s. 424 og Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 90.

gen, jf. myndighedslovens § 39, stk. 2, 1. pkt. Efter 2. pkt. skal værgen for en umyndiggjort have Civilretsdirektoratets samtykke.

Udvalget foreslår, at disse bestemmelser slås sammen til én, men at de i øvrigt, med visse sproglige ændringer, opretholdes, jf. lovudkastets § 42. Kompetencen til at fratage den mindreårige rådigheden skal dog efter stk. 3 tilkomme værgen i stedet for forældremyndighedens indehaver. Dette betyder ikke nogen reel ændring af retsstillingen, fordi forældremyndighedens indehaver efter lovudkastets § 2, stk. 1, næsten altid også er værge. Kriteriet for fratagelsen er, at værgen skal finde det nødvendigt at fratage den umyndige rådigheden af hensyn til dennes velfærd. Udvalget foreslår, at værgen for både mindreårige og voksne umyndige skal have tilladelse fra statsamtet til fratagelse.

4.4. *Selvstændig næring.*

4.4.1. Efter den gældende myndighedslovs § 49 kan værgen for en umyndiggjort med justitsministerens samtykke give en umyndiggjort tilladelse til på egen hånd at udøve næring. Værgen kan tilbagekalde tilladelsen med ministerens samtykke. En umyndiggjort, der har en sådan tilladelse, kan ifølge § 41 på egen hånd indgå de retshandler, som falder inden for virksomhedens område. Reglen gælder som nævnt kun umyndiggjorte. I forbindelse med et spørgsmål om momsregistrering af mindreårige har skatteministeren i et svar til Folketinget udtalt, at hvis der opstår et praktisk behov, må en myndig - f.eks. værgen - drive virksomheden⁶⁾.

4.4.2. Udvalget foreslår, at der i lovudkastet medtages regler om *selvstændig næring* med en ændret affattelse, så de også omfatter mindreårige. Unge driver i dag i enkelte tilfælde egen virksomhed, selv om de nugældende regler ikke er indrettet herpå. Der er formentlig et vist, omend meget begrænset, praktisk behov for sådanne regler. Adgangen til at udøve næring eller anden virksomhed skal efter udkastets § 43 kun gælde for den, der er fyldt 15 år, og udøvelsen af den selvstændige næring kan kun ske med tilladelse både fra værgen og fra statsamtet. Efter reglen kan tilladelsen endvidere tilbagekaldes af værgen med statsamtets godkendelse.

5. *Gifte unge.*

5.1. Blandt de unge indtager *gifte mindreårige* en retlig særstilling. De, der er under 18 år, kan ifølge ægteskabslovens §§ 1 og 2, kun indgå *ægteskab* med statsamtets tilladelse og *forældrenes samtykke*. Efter lovens § 4 kan statsamtet

⁶⁾ Folketingstidende 1986-87, sp. 6924 og 7520-21 samt Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 128-29, herunder om en 16-årig, som ønskede at drive en minkfarm af beskeden størrelse.

dog tilsidesætte forældrenes nægtelse af at godkende deres barns kommende ægteskab. I statsamternes dispensationspraksis efter § 1 er der ikke opstillet faste, ufravigelige grænser. Tilladelserne meddeles måske primært for ikke at hindre unge kvinder, der har eller venter barn, i at få en forsørger. Dispensation gives som altovervejende hovedregel til kvinder, der er fyldt 15 år, hvis de er gravide eller har børn. I tilfælde, hvor en kvinde er fyldt 15 år, men ikke er gravid, tillægges det væsentlig betydning, om parterne samlever i en fælles, selvstændig bolig, men der ses også på parternes situation i øvrigt, særligt deres økonomiske situation og forholdets stabilitet. Er kvinden fyldt 17 år, meddeles tilladelse kurant. Er det manden, der er under 18, meddeles der næsten altid afslag, hvis han mangler væsentlig tid i at opnå denne alder⁷⁾.

Antallet af unge under 18 år, der indgår ægteskab, er stærkt begrænset. Af de ialt 31.513 vielser i 1990 var kun 69 med kvinder under 18 år. De fleste var antagelig 17 år. Af de mænd, der blev gift i 1990, var 5 under 18 år⁸⁾.

5.2. *Forældremyndigheden ophører* ved ægteskab, se den gældende myndighedslovs § 6. Arbejdsgruppen om forældremyndighed overvejede i betænkningen fra 1983 at lade forældremyndigheden vedvare, uanset om den unge indgik ægteskab. Der henvistes til, at et sådant forslag var lagt til grund for den norske børnelov, og at også i svensk ret vedvarer forældremyndigheden uanset den unges ægteskab. Blandt fordelene ved en sådan ordning fremhævedes, at der derved blev sammenfald mellem forældremyndighedens og værgemålets varighed. En andel fordel ville være, at unge, der gifter sig, og unge, der flytter sammen uden ægteskab, ville blive ligestillede i henseende til forældremyndighed. Alligevel fandt arbejdsgruppen det ikke hensigtsmæssigt at udvide området for forældremyndighed, idet det ikke fandtes behov herfor, ligesom det kunne føre til unødige konflikter⁹⁾.

5.5. Gifte mindreårige bliver i dag ved med at være *umyndige*, se den gældende lovs § 1, stk. 1.

For denne lille gruppe findes en række *særregler*. Det har været nødvendigt i myndighedslovens § 29, stk. 1, 2. pkt., at udforme en bestemmelse om værger for gifte under 18 år. I § 35, stk. 1, findes en regel om deres arbejdsaftaler og i § 39, stk. 2, 2. pkt., en regel om fratagelse af rådigheden over selverhverv. Endelig findes i lov om ægteskabets retsvirkninger § 11, stk. 2, en legitimationsregel for mindreårige ægtefæller.

I *Norge, Sverige og Finland* er retsstillingen den samme som i Danmark i dag.

5.4. *Udvalget* har fundet det rimeligt og lovteknisk nødvendigt at overveje

⁷⁾ Om praksis se *Ægteskabslovskommentaren*, 2. udg., 1984, s. 26-28.

⁸⁾ Befolkningens bevægelser 1990, tabel 44, s. 71.

⁹⁾ Betænkningen om forældremyndighed og samværsret (nr. 985/1983) s. 59-60.

den formueretlige særstilling for de gifte under 18 år. Som nævnt er de ikke under den personlige forældremyndighed, og på tilsvarende måde taler meget for at lade ægteskabet få den virkning, at den formueretlige umyndighed og dermed forældrenes værgemål ophører. Gruppen er meget lille, idet den som nævnt tæller under 100, næsten alle kvinder. Antallet er sikkert blevet mindre i de seneste årtier som følge af de unges tendens til at flytte sammen uden vielsesattest. Hertil kommer, at unge under 18 år kun kan indgå ægteskab med forældrenes samtykke, samt efter at **myndighederne** har vurderet forholdene og fundet det forsvarligt at godkende ægteskabets indgåelse.

Efter en samlet bedømmelse foreslår udvalget, at unge under 18 år bliver *myndige*, i og med at de *indgår ægteskab*. Dette har fundet udtryk i lovudkastets § 1, stk. 1, som er udformet på samme måde som den gældende lovs § 6, stk. 1, om forældremyndighed. Den ændrede retsstilling vil muligvis kunne indvirke på statsamternes dispensationspraksis, idet det vil være naturligt at nægte godkendelse, hvis der er betænkeligheder ved at udbetale formuen ved vielsen og at frigøre den unge fra forældrenes værgebeføjelser.

En konsekvens af lovudkastets § 1, stk. 1, er, at de gældende særregler om mindreårige gifte bliver overflødige. Derfor kan man ikke genfinde særreglen om gifte mindreåriges værger, jf. den gældende § 29, stk. 1, 2. pkt., og om fratagelse af deres selverhverv, jf. den gældende § 39, stk. 2, 2. pkt., i udvalgets værgemålslovsudkast. I kapitlet om arbejdsaftaler i udvalgets udkast til lov om forældremyndighed og samværsret er § 35, stk. 1, om gifte mindreåriges arbejdsaftaler derfor foreslået udeladt. Endvidere bliver det nødvendigt at ophæve § 11, stk. 2, i loven om ægteskabets retsvirkninger, se herom nedenfor i kapitel 15, pkt. 2.3.2.

Kapitel 12

Retsstillingen under værgemål

1. Grundregler

1.1. Efter den gældende myndighedslovs 34 kan en umyndig ikke selv råde over sin formue eller forpligte sig ved retshandler, for så vidt ikke andet er bestemt. Bestemmelsen indeholder hovedreglen om *retsvirkningerne* af *umyndighed* og dermed en slags definition af, hvad det indebærer at være umyndig. Den er udtryk for, at *mindreårige* mangler retlig handleevne, og at det samme i dag altid er følgen af en *umyndiggørelse* af en voksen. Administrationen af aktiverne og beslutninger i formueretlige anliggender er underdraget den umyndige og tilkommer værgen, eventuelt i samarbejde med forvaltningsafdelingen, se om formuen ovenfor i kapitel 9. I en række tilfælde skal statsamtets godkendelse også foreligge, se ovenfor i kapitel 10, pkt. 3. Fratagelsen af råderetten omfatter enhver retlig disposition, der forpligter. Den umyndige er ikke afskåret fra faktisk at bruge sine formuegenstande. § 34 indebærer, at en umyndig ikke på egen hånd kan sælge, bortgive, pantsætte, udleje eller udlåne sine ejendele eller stifte rettigheder over dem. En umyndig kan heller ikke på egen hånd forpligte sig ved aftaler eller andre retshandler, uanset om de vedrører formuen eller ej.

1.2. Som det fremgår af gennemgangen i hovedafsnit 1, herunder i kapitel 5 med pkt. 6, bliver fremtidens værgemålsordning for *voksne* mere opdelt og smidig. Der bliver mulighed for individuelle ordninger, jf. lovudkastets § 5, stk. 2, jf. § 8. Om retsstillingen se nedenfor under pkt. 4.

Kun i et fåtal af tilfælde forventes værgemål efter lovudkastets § 5 suppleret med *handleevnefratagelse* ifølge lovudkastets § 6. Retsvirkningerne fremgår direkte af § 6, stk. 2, hvor det også er anført, at fratagelsen indebærer, at vedkommende bliver umyndig. Området er omtalt ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.2.

1.3. Alle *børn og unge* under 18 år er umyndige, jf. lovudkastets § 1, stk. 1. Som nævnt også ovenfor i kapitel 11, pkt. 3.2., har udvalget fundet, at reglen om retsvirkningerne heraf systematisk bør placeres centralt i denne indledende bestemmelse, se udkastets § 1, stk. 2. Også denne gruppe mangler retlig handleevne.

1.4. Udvalget har fundet det *unødvendigt* og for kompliceret at *gentage*

grundreglerne om umyndighed senere i lovteksten, herunder i udkastets kapitel 4 og 6.

Fratagelsen af handleevne hindrer, som ordene tilsiger, vedkommende i at råde retligt. Gøres det alligevel, bliver aftalen *ugyldig*, se herom lovudkastets kapitel 7 og nedenfor under pkt. 3.

2. Særregler for umyndige voksne

2.1. I den gældende myndighedslöv findes en række regler om retstillingen for umyndiggjorte, rent bortset fra ugyldighedsreglerne i §§ 43 og 44, omtalt nedenfor under pkt. 3.

Ifølge § 38 indebærer en umyndiggørelse ikke nogen indskrænkning i adgangen til at indgå *arbejdsaftaler*, medmindre der træffes særskilt bestemmelse herom. Domme med sådanne bestemmelser omkring arbejdsaftaler i trykte umyndiggørelsesdomme kendes ikke. Heller ikke nogen af de domme, udvalget har modtaget fra halvåret 1989-90, se overfor i kapitel 2, pkt. 1, gjorde brug af § 38.

Efter § 39 råder umyndiggjorte over *selverhverv*, men ifølge stk. 2, 2. pkt., kan værgen fratage vedkommende rådigheden med Justitsministeriets samtykke. § 40 bestemmer, at § 39 også anvendes på, hvad en umyndiggjort ved *gave* eller *som friarv* ved testamente har fået til egen rådighed.

Endelig findes i § 41 og § 49 regler, hvorefter umyndiggjorte kan få tilladelse til at udøve *næring*. Om reglernes anvendelse i praksis vides så godt som intet, men ifølge de oplysninger udvalget har indhentet, modtog intet statsamt i halvåret 1989-90 nogen sådan anmodning.

2.2. Som det fremgår af kapitel 5, pkt. 6, har *udvalget* foreslået nye *smidige værgemålsordninger*. Værgemål skal afpasses efter den enkeltes behov og bør ikke gøres mere omfattende end nødvendigt, jf. herved lovudkastets § 8, stk. 1.

Værgemål kan således begrænses, herunder til at angå bestemte aktiver eller anliggender, jf. lovudkastets § 5, stk. 2. Dette medfører efter udvalgets vurdering, at der *ikke* længere er *behov* for særregler i værgemålsloven for så vidt angår voksne under værgemål efter udkastets § 5. Man må derfor ved afgrænsningen af værgemålets omfang være særlig opmærksom på, om der er grund til at undtage selverhverv m.v. fra værgemålet, således at værgen ikke har kompetence til at råde over selverhvervet m.v.

Smidigheden og de individuelle ordninger har af praktiske hensigtsmæssighedsgrunde ikke kunnet tilpasses tilfælde med *handleevnefratagelse* efter lovudkastets § 6, se overfor i kapitel 5, pkt. 6.3. Her er valget alt eller intet. Udvalget har da også bevaret umyndighedsbegrebet for denne gruppe voksne, jf. § 6, stk. 2. Af logiske grunde må der derfor i loven være de samme særregler som for de unge, se ovenfor i kapitel 11, pkt. 4. Det gælder så meget

mere, som der også kan være et vist praktisk behov. Personkredsen, der kan tænkes frataget handleevnen, vil især omfatte de aktive, bl.a. de maniske. De kan meget vel tænkes at have og kunne passe et arbejde og måske i nogle tilfælde at kunne drive selvstændigt erhverv.

Reglerne om fri rådighed over selverhverv, gaver og friarv samt selvstændig næring, der findes i udkastets § 42 og § 43, og som er gennemgået i kapitel 11, pkt. 4, er derfor udvidet til at omfatte alle umyndige. De gælder derfor ikke alene de mindreårige som afgrænset i udkastets § 1, stk. 1, men også de voksne, der efter § 6 er umyndige i kraft af en handleevnefratagelse.

Udvalget har undladt at medtage en regel svarende til myndighedslovens § 38, der som nævnt ikke er anvendt i praksis. Handleevnefratagelse efter udkastets § 6 bevirker ikke i sig selv indgreb i evnen til at indgå *arbejdsaftaler*, der som omtalt ovenfor i kapitel 11, pkt. 4.2. må betragtes som hørende til blandt de personlige anliggender. Ved at lade et værgemål omfatte de personlige spørgsmål, jf. udkastets § 5, stk. 2, overgår adgangen til at indgå arbejdsaftaler til værgen. Om spørgsmålene se tillige ovenfor i kapitel 5, pkt. 6.2.

3. Ugyldige aftaler

3.1. Efter myndighedslovens § 43 er hovedreglen, at en medkontrahent, der med en umyndig har indgået en gensidig bebyrdende aftale, som bliver *ugyldig*, kan træde tilbage fra kontrakten, så snart denne bliver klar over forholdet. Medkontrahenten bliver dermed frigjort fra aftalen og for sin forpligtelse til at lægge sin ydelse. Forudsætningen for, at medkontrahenten kan træde tilbage efter § 43, stk. 1, er, at han var i god tro, da aftalen blev indgået, d.v.s. at han gik ud fra, at han handlede med en myndig, eller at han vel var klar over, at han sluttede aftalen med en umyndig, men havde grund til at tro, at denne havde værgens samtykke eller anden hjemmel til at indgå aftalen.

Vidste medkontrahenten derimod, at han handlede med en umyndig, og blev det aftalt, at den umyndige skulle sørge for godkendelse fra værgen, kan medkontrahenten efter myndighedslovens § 43, stk. 2, 1. pkt., først træde tilbage efter udløbet af den aftalte frist for indhentelse af de fornødne godkendelser. Er der ikke aftalt en frist ved kontraktens indgåelse, må medkontrahenten afvente den tid, som med rimelighed måtte forventes at medgå til værgens overvejelser.

Er aftalen ugyldig, og er der sket hel eller delvis udveksling af ydelser, skal opgøret efter ophævelsen finde sted efter reglerne i myndighedslovens § 44. Bliver en aftale således ugyldig på grund af umyndighed, skal hver af parterne tilbagelevere, hvad de har modtaget, eller hvis tilbagelevering ikke kan ske, erstatte dets værdi. For den myndige medkontrahent er pligten til at er-

statte værdien ubetinget. Den umyndiges pligt til at erstatte værdien af det modtagne er derimod begrænset, idet den pågældende kun skal erstatte så meget, som er anvendt til passende underhold eller som i øvrigt skønnes at være kommet den pågældende til nytte. Har den umyndige forledt den anden part til at indgå aftalen ved urigtige anbringender om sin hjemmel til at træffe aftalen, kan det dog pålægges den umyndige at yde erstatning i det omfang, det findes billigt, jf. myndighedslovens § 44, stk. 2, 1. pkt. Muligheden for nedsættelse af erstatningsbeløbet gælder efter 2. pkt. ikke, hvis den umyndiges adfærd overfor medkontrahenten rummer et strafbart forhold med hensyn til hjemlen til at indgå aftalen. Her gælder de almindelige erstatningsregler fuldt ud, jf. herved myndighedslovens § 44, stk. 2, 2. pkt.

3.2. Reglerne i §§ 43 og 44 giver så vidt vides ikke ofte anledning til retssager. Trykt *domspraksis* foreligger næsten kun fra det første årti, reglen var i kraft. Siden 1932 er der kun offentliggjort én dom, nemlig en Vestre Landsretsdom fra 1959 om en mindreårigs køb af en motorcykel¹⁾.

Forbrugerklagenævnet har i sine årsberetninger fra de sidste femten år omtalt syv sager om umyndiges køb. De drejede sig alle om mindreårige, der var i alderen 9-17 år.

13-årig dreng købte en legetøjsbil til kr. 1.080,- uden forældrenes tilladelse. Forbrugerklagenævnet fandt, at legetøjet havde så høj en pris, at forhandleren burde have undersøgt, om drengen havde tilladelse, inden forhandleren solgte bilen. Den indgåede aftale var ikke gyldig, og legetøjsforhandleren måtte tilbagebetale købesummen mod at få lejetøjsbilen udleveret. Årsberetning 1982, s. 75, pkt. 3.13.9.2.

16-årig dreng købte et luftgevær for kr. 395,- kontant. Sælgeren spurgte ikke om hans alder, uanset at det er forbudt at overdrage luftgeværer til personer under 18 år. Da moderen blev klar over købet, forsøgte hun at hæve handelen og indgav politianmeldelse mod sælgeren for overtrædelse af våbenloven. Sælgeren vedtog en bøde på kr. 1.000,-, mens den 16-årige fik en advarsel. Forbrugerklagenævnet fandt under hensyn til køberens unge alder, og til at sælgeren havde handlet i sit erhverv og derfor burde have sikret sig, at han ikke i strid med våbenloven solgte våben til en mindreårig, at aftalen burde tilsidesættes, således at den umyndige kunne tilbagelevere våbenet mod at få udbetalt købesummen. Årsberetning 1982, s. 75-76, pkt. 3.13.9.3.

14-årig købte en maskinpistolattrap til kr. 948,- og betalte kontant med lommepenge og selverhverv. Det var en fast aftale mellem mode-

¹⁾ UFR 1959.227 V.

ren og sønnen, at der skulle gives tilladelse til større køb. Moderen vidste, at sønnen ville købe en maskinpistolattrap, men troede, at denne skulle købes fra et overskudslager til små penge. Så snart moderen blev klar over, at sønnen havde betalt kr. 948,- for attrappen, konfiskerede hun den og lagde den i bagagerummet til sin bil. Sælgeren ville kun tilbagebetale halvdelen af beløbet, idet han henviste til, at attrappen ikke længere kunne sælges som ny, idet metallet under opbevaring uden fornøden olie var begyndt at ruste. Han fremhævede, at drengen på baggrund af sin fremtoning og opførsel lige så godt kunne være 16 som 14 år, og at hjemmet ikke havde instrueret drengen tilstrækkeligt om hans rådighed over pengene. Forbrugerklagenævnet rettede henvendelse til Københavns Politis våbenafdeling, hvor det blev oplyst, at der ifølge våbenloven intet ulovligt var ved at sælge maskinpistolattrapper som den pågældende, selv om den for ukyndige så ud som en normal maskinpistol. Forbrugerklagenævnet lagde til grund, at moderen ikke havde givet sin 14-årige søn tilladelse til køb af maskinpistolattrappen. Uanset at der var købt kontant, burde sælgeren under hensyn til misforholdet mellem drengens alder, arten af det købte og købesummens størrelse have indset eller i hvert fald fået mistanke om drengens manglende dispositionsret og undersøgt denne nærmere. Nævnet fandt under henvisning hertil, at den indgåede aftale var ugyldig. Efter at have besigtiget maskinpistolattrappen fandt nævnet, at denne ikke var blevet værdiforringet i drengens besiddelse, hvorfor moderen ikke var erstatningsansvarlig over for indklagede. Forbrugerklagenævnet fandt, at sælgeren skulle udbetale samtlige kr. 948,- mod udlevering af attrappen. Årsberetning 1980, s. 71-72, pkt. 3.7.4.

9-årig var af sin far sendt til cykelhandleren for at få en cykel repareret. Forbrugerklagenævnet udtalte, at den 9-årige gyldigt havde kunnet indgå en aftale om lapning eller udskiftning af et dæk. Årsberetning 1979, s. 51, pkt. 3.7.5.

17-årig klager havde på afbetaling købt en strikkemaskine til kr. 3.995,-. Moderen, der var til stede ved købet, havde ikke underskrevet købekontrakten. Da klageren ikke kunne betjene strikkemaskinen, ønskede hun at bytte den til en symaskine. Parterne kunne imidlertid ikke blive enige om en ombytning, og klageren ønskede herefter handelen ophævet. Klageren henviste i denne forbindelse til, at hun på tidspunktet for kontraktens indgåelse var umyndig. Forbrugerklagenævnet fandt, at afbetalingskøbet ikke gyldigt havde kunnet indgås af den umyndige, eller af værgeren på den umyndiges vegne, jfr. myndighedslovens § 34 sammenholdt med værgebekendtgørelsens § 15, stk. 1. Afta-

len var således ugyldig, hvorfor sælgeren skulle tilbagebetale den betalte del af købesummen, medens klageren skulle tilbagelevere strikkemaskinen, jfr. myndighedslovens § 44, stk. 1, 1.pkt. I købekontraktens standardtekst var det anført, at køberen på tro og love erklærede at være 20 år og fuldmyndig. Af den udfyldte kontrakttribrik for personnummer, der fandtes i umiddelbar forbindelse med klagerens underskrift, fremgik det imidlertid, at klageren ved køkets indgåelse kun var 17 år gammel. Under disse omstændigheder fandt nævnet ikke, at klageren ved sin underskrift på købekontrakten havde givet sælgeren urigtige oplysninger om sin alder og derved forledt ham til at indgå aftalen. Sælgeren kunne derfor ikke kræve erstatning af klageren for eventuelt tab, som aftalen havde medført. Årsberetning 1978, s. 41, pkt. 3.1.1.

15-årig dreng havde pr. postordre købt værktøj til ca. 450 kr. Noget af værktøjet var blevet borte, således at det ikke kunne tilbageleveres. Der var ikke i bestillingskuponen taget ejendomsforbehold, og det var heller ikke tilkendegivet, at eventuelle købere skulle være myndige. Forbrugerklagenævnet udtalte, at der ikke i forbindelse med afviklingen af kontrakten kunne pålægges den umyndige pligt til at betale erstatning, hverken efter reglerne om ansvar uden for kontrakt eller efter reglerne i myndighedslovens § 44. Nævnet lagde bl.a. herved vægt på, at den mindreårige ikke i forbindelse med sin underskrift på bestillingskuponen, der ikke - som det er sædvanligt ved postordresalg o.lign. - tilkendegav, at det fremsatte tilbud alene henvendte sig til personer over 20 år, havde givet udtryk for, at han var fyldt 20 år. Årsberetning 1976, s. 41, pkt. 9, a.

Bogagent havde efter det oplyste med henblik på salg til en umyndig formået moderen til en kvindelig bekendt af den umyndige til at underskrive kontrakten. Den umyndiges far gjorde kort herefter umyndighedsindsigelsen gældende mod bogfirmaet, der imidlertid flere gange rykkede den umyndige for købesummen. Efter at den umyndiges far havde meddelt, at han ville videregive sagen til forbrugerklagenævnet, oplyste firmaet, at det frafaldt ethvert krav mod den umyndige, men at det mente sig berettiget til at rette kravet mod den umyndiges 'svigermor', der har underskrevet kontrakten som værge....'. **Forbrugerklagenævnet** udtalte, at den umyndige ikke var bundet af kontrakten. Efter det oplyste lagde nævnet endvidere til grund, at det ved aftalens underskrivelse har været meningen, at købesummen skulle betales af den umyndige, og at 'svigermor' ikke ved at sætte sit navn på kontrakten har haft til hensigt at forpligte sig selv, men alene har gjort dette efter opfordring fra bogagenten i den tro, at en aftale mellem bogagenten og

den umyndige herved blev mulig. Nævnet lagde endvidere til grund, at dette må have stået klart for bogagenten, og fandt på dette grundlag ikke, at 'svigermoderen' kunne være forpligtet til at betale købesummen, jfr. herved aftalelovens § 33. Årsberetning 1975, s. 33, pkt. 8.

;

3.3. *Udvalget foreslår*, at myndighedslovens §§ 43-44 bibeholdes, dog med visse sproglige moderniseringer, jf. lovudkastets §§ 44-45. Reglerne finder kun anvendelse for mindreårige, jf. lovudkastets § 1, stk. 2, samt for voksne, der er frataget handleevnen efter lovudkastets § 6.

Det bemærkes, at udvalget ovenfor i kapitel 8, pkt. 6.2., har overvejet spørgsmålet om værgens kompetenceoverskridelse. Også på dette område sker der en ændring af retsstillingen for den, der er under værgemål efter § 5 eller samværgemål efter § 7. Erfaringer med den nye værgemålslov må vise, om dette giver anledning til lovgivningsovervejelser.

v

4. Dispositioner uden fratagelse af handleevne

4.1. Generelt

Efter den *gældende* myndighedslov kan der i princippet ikke blive tale om værgemål uden handleevnefratagelse, idet både umyndiggjorte og personer under lavværgemål bliver afskåret fra at handle med den virkning, at de retshandler, de indgår på egen hånd, bliver ugyldige, se myndighedslovens § 34, §§ 43 og 44 samt § 55.

Under den nye værgemålsordning for voksne bliver både den teoretiske og praktiske hovedregel, at der ikke sker handleevnefratagelse, se lovudkastets § 8, jf. § 5 og § 6. Dermed får værgemålet i princippet *ingen indvirkning* på vedkommendes retlige *handleevne*. Denne er stillet som andre myndige. Risikoen for, at der bliver indgået økonomiske aftaler på egen hånd, er dog som nævnt ovenfor i kapitel 5, pkt. 2, vurderet som ringe. Retsstillingen for personer under samværgemål efter lovudkastets § 7 er den samme, selvom muligheden for kolliderende retshandler formentlig er større ved samværgemål.

4.2. Kolliderende retshandler

Denne nye retlige situation har nødvendiggjort visse teoretiske overvejelser. Værgen og vedkommende kan som nævnt ovenfor i kapitel 8, pkt. 2.4.2., tænkes at indgå *kolliderende* retshandler, men det er som omtalt i kapitel 1, pkt. 1.4.2., ikke noget nyt fænomen. Om værgers stilling og råderum henvises til omtalen ovenfor i kapitel 8, pkt. 2.

4.3. Tilsidesættelse af aftaler

4.3.1. Aftaleloven

I lovgivningen er det forudsat, at der er behov for *beskyttelse* af andre *svage* end umyndiggjorte og lavværgede mod uheldige dispositioner. Således findes i *aftaleloven* et særskilt afsnit III: 'Om ugyldige viljeserklæringer' med en halv snes paragraffer. Af særlig betydning for de persongrupper, udvalget beskæftiger sig med, er *aftalelovens* § 31 om udnyttelse af bl.a. 'betydelige økonomiske eller personlige vanskeligheder', 'manglende indsigt' og 'letsind' til at opnå en ydelse, der står i væsentligt misforhold til modydelsen, eller som der ikke skal ydes vederlag for, idet den, der således er udnyttet, ikke er bundet af sin viljeserklæring. Opregningen af tilstandene m.v. i § 31 blev ændret i 1975. Tidligere indeholdt reglerne foruden 'letsind' begreberne 'nød', 'enfoldighed' og 'uerfarenhed'. I teorien antages det generelt, at reglen i myndighedslovens § 65 bør påberåbes frem for *aftalelovens* § 31, hvis betingelserne herfor opfyldt, fordi § 65 er en stærk ugyldighedsgrund, og man undgår dermed kravene i § 31 om 'udnyttet' og 'væsentligt misforhold'²⁾. Nævnes kan også *aftalelovens* § 33 om aftaler, som det ville stride imod almindelig hæderlighed at gøre gældende.

I *aftaleloven* blev i 1975 indført den såkaldte *generalklausul* i § 36, der kan siges at 'sluge' de øvrige ugyldighedsregler³⁾. Efter bestemmelsen kan en aftale tilsidesættes helt eller delvis, hvis det vil være urimeligt eller i strid med redelig handlemåde at gøre den gældende. Det samme gælder andre retshandler. Ifølge § 36, stk. 2, tages der hensyn til forholdene ved aftalens indgåelse, dens indhold og senere indtrufne omstændigheder. Blandt fordelene ved § 36 er, at også aftalens indhold efter formuleringen kan inddrages i bedømmelsen som et indicium for, at der har været noget galt. Dermed kan det også blive lettere for den svage part at løfte sin bevisbyrde. Hertil kommer, at § 36 lægger op til en helhedsvurdering.

4.3.2. Myndighedsloven

4.3.2.1. Familieretskommissionen fandt, at der udover *aftalelovens* regler tiltrængtes en bestemmelse om betydning af kontakter indgået af de sindssyge, der endnu ikke er umyndiggjorte⁴⁾. Dette førte til, at det danske udvalg i *myndighedsloven* fik indført den gældende § 65. Efter bestemmelsen er en aftale

²⁾ Lyng Andersen og Jørgen Nørgaard: *Aftalelovskommentaren*, 1990, s. 151 med henvisninger.

³⁾ *Aftalelovskommentaren*, s. 129 og 174-75.

⁴⁾ Betænkning 1921, s. 102.

ikke bindende, hvis den er indgået af en person, som på grund af sindssygdom, åndssvaghed, forbigående sindsforvirring eller lignende tilstand manglede evnen til at handle fornuftmæssigt. Enhver af parterne skal da tilbageleve, hvad han har modtaget, eller hvis tilbagelevering ikke kan ske, erstatte dets værdi. Den, som manglede evnen til at handle fornuftmæssigt, er dog kun pligtig at yde sådan erstatning i det omfang, hvori det modtagne er brugt til passende underhold for den pågældende eller i øvrigt skønnes at være kommet den pågældende til nytte. Var den anden part i god tro, kan der, uanset om nogen opfyldelse har fundet sted, i det omfang, hvori det findes billigt, tillægges ham erstatning for det tab, som aftalen har medført, jf. myndighedslovens § 65, stk. 2. Der er tale om en stærk ugyldighedsgrund, som også kan påberåbes overfor en medkontrahent, der er i god tro.

4.3.2.2. § 65 påberåbes antagelig kun sjældent i *retssager*. Siden reglens fremkomst i 1922 er der kun trykt godt en snes domme om bestemmelsen, og i mere end halvdelen af afgørelserne blev aftalen opretholdt⁵⁾. Alligevel har reglen antagelig en vis præventiv betydning.

Vestre landsret har i to domme fra 1991 taget stilling til, om betingelserne for at anvende myndighedslovens § 65 var til stede :

Ingeniør købte sommerhus for knap 700.000 kr. Ifølge en erklæring fra en overlæge og fra Retslægerådet befandt manden sig i den periode, hvor dispositionerne fandt sted, i en manisk fase som følge af en ikke erkendt manio-depressiv psykose. Byretten fandt ikke aftalerne bindende. Landsrettens flertal fandt det, navnlig når hensås til sommerhuskøbets karakter, anvendelse af standardslutseddel og standardvilkår, ikke godtgjort, at manden på købstidspunktet havde manglet evnen til at handle fornuftmæssigt. En dissentierende dommer henviste til, at manden i den omhandlede periode foretog flere dispositioner af vidtrækkende økonomisk karakter. Uanset om de enkelte dispositioner isoleret måtte fremtræde som fornuftige, fandt denne dommer, at det efter en samlet vurdering af dispositionernes karakter dog måtte kunne lægges til grund, at manden, der ikke forud for indgåelsen af købet om sommerhuset havde modtaget økonomisk eller juridisk rådgivning, manglede evnen til at handle fornuftmæssigt ved købet af sommerhuset, hvorfor dommeren ville stadfæste byretsdommen (Vestre Landsrets dom af 4. marts 1991 (7.afd. nr. 979/90)).

I den anden sag havde den samme mand optaget et lån på ca. 100.000 kr. i en sparekasse til indkøb af andakter i et vindmølleprojekt i Califor-

⁵⁾ Praksis er gennemgået i Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 168-76, og i Lyng Andersen, m.fl. : Umyndiges Formue, 1988, s. 238-42.

nien. Landsretten nåede med dissens til samme resultat som i den første sag (Vestre Landsrets dom af 4. marts 1991 (7. afd. nr. 423/89)).

Derudover er i Forbrugerklagenævnets Årsberetning fra 1981 gengivet følgende tilfælde :

Forbruger havde gennem en årrække i flere perioder været under behandling på et hospital, da hun led af manio-depressiv psykose. I en periode, hvor hun gik til behandling, henvendte hun sig en lørdag efter lukketid i en tilstand af sygelig opstemthed i en skrivemaskineforretning, hvor hun købte en el-skrivemaskine for kr. 3.795,-, som hun betalte kontant. Da hun få dage efter indså, at dispositionen havde været ufornuftig, dels fordi hun ikke havde brug for maskinen, og dels fordi købet havde ødelagt hendes økonomi, idet hendes månedlige bruttoløn kun udgjorde kr. 5.700,- og hun ingen formue havde, anmodede hun den erhvervsdrivende om, at handelen måtte gå tilbage, hvilket han nægtede. Forbrugerklagenævnet indhentede en erklæring fra den behandlende overlæge, der udtalte, at forbrugeren på tidspunktet for aftalens indgåelse led af en forbigående sindssygdom, der bevirkede, at hun på aftalens tidspunkt var ude af stand til at handle fornuftsmæssigt. På baggrund af denne erklæring og af prisen sammenholdt med klagerens oplysninger om sine økonomiske forhold, fandt nævnet, at aftalen ikke var bindende for klageren, fordi hun på købstidspunktet på grund af sindssygdom manglede evnen til at handle fornuftmæssigt, jf. myndighedslovens § 65 (Årsberetning 1981, s. 87, pkt. 3.15.5).

4.3.2.3. Professor Finn Taksøe-Jensen har i 1990 analyseret retspraksis om reglen. Konklusionen er, at § 65 efterhånden må anses for at være alt for restriktiv i forskellige henseender og navnlig helt ude af trit med de nyere danske regler om fortrydelsesret. Videre anføres bl.a., at tilsidesættelse ved væsentligere dispositioner formentlig bør kunne ske, hvor der er tilvejebragt overvejende sandsynlighed for tilstedeværelsen af en psykisk svækkelse, der væsentligt begrænser den pågældendes indsigt i det anliggende, aftalen angår, i hvert fald når det drejer sig om forbruger køb, eller det må antages, at medkontrahenten har haft mistanke om den pågældendes tilstand⁶⁾.

4.3.2.4.1 *Sverige* gennemførtes i 1924 en særlig lov om virkningen af aftaler, som er indgået under indflydelse af svækket sjælsvirksomhed. Loven fik en ny udformning i 1991 og har nu titlen 'Lag om verkan av avtal, som slutits

⁶⁾ Taksøe-Jensen og Vorstrup Rasmussen, Familieretten, 1990, s. 384-88.

under påverkan av en psykisk störning'⁷⁾). Loven, der kun er på nogle få linier, svarer i sit indhold til den danske § 65. Reglen blev ikke overvejet i forbindelse med styrkelsen af godmansinstituttet, men den er omtalt i betænkningen⁸⁾). Her citeres også fra betænkningen:

'I den mån handlingen själv till sin art och beskaffenhet närmer sig det normala, bör man, så framt ej tydliga former av sinnessjukdom eller utpräglad sinneslöshet föreligga, endast med största varsamhet skrida till rättshandlingens underkännande. En dylik varsamhet **kräves** med hänsyn såväl till vederbörandes eget intresse av att varda bibehållen vid sin rättsliga handlingsförmåga som ock till den allmänna **samfärdsels** intresse av att rättshandlingar icke utan tvingande skäl förklaras ogiltiga.'

I Norge findes ikke lovregler, som generelt regulerer alvorligt sindslidenes og psykiske svækkede personers retlige dispositioner, når de ikke er mindreårige eller umyndiggjorte. I juridisk teori og retspraksis er der imidlertid udviklet en sikker regel om, at en retlig disposition er ugyldig, hvis den er motiveret af sindssygdom eller høj grad af åndssvaghed hos den, der handler. Ugyldigheden kan som hovedregel gøres gældende selv om den anden part var i god tro. Det antages, at princippet kan anvendes ved alvorlige svækkelser, hvis ikke den pågældende har forstået, hvad han eller hun har gjort, og hvad handlingen indebærer. Afgørende vil ofte være, om vedkommendes vurdering antages at have været normal. I praksis vil det ofte få betydning, om aftalen, da den blev indgået, fremstod som rimelig. Dog er det ikke uden videre afgørende, om aftalen falder mere eller mindre heldigt ud. Af betydning vil også være, om aftalerne er komplicerede eller dagligdag⁹⁾).

I Finland er retsstillingen den samme som i Norge.

4.3.2.5. *Udvalgets* tanker om, at der kan iværksættes værgemål uden fratagelse af handleevne, jf. lovudkastets § 5, og at handleevne ikke fratages ved samværgemål, har nødvendiggjort *overvejelser* omkring § 65. Nyordningen indebærer, at dispositioner, der måtte blive foretaget af personer under sådanne værgemål, ikke bliver ugyldige i medfør af den gældende lovs §§ 43 og 44, se nu lovudkastets §§ 44 og 45. Baggrunden er som mange gange nævnt en formodning om, at de pågældende ikke antages at have evne og vilje til samt mulighed for at handle på egen hånd, eller også at der ikke skønnes nogen risiko herved. Alligevel må det forudses, at det kan ske. I sådanne tilfælde er det aftalelovens ugyldighedsregler og afløseren for § 65, der må holde for. Dermed får sidstnævnte regel et nyt perspektiv og et teoretisk udvidet anvendelsesområde. Hertil kommer, at bestemmelsen - som i dag - har en funktion

⁷⁾ Lag (1924:323) og Prop. 1990/91: 194, s. 12.

⁸⁾ SÖU 1986: 50, s. 110-111.

⁹⁾ Ot. prp. nr. 45 (1989-90), s. 8-9.

over for personer, der ikke er under værgemål, det være sig fordi ingen har set problemet endnu, eller fordi tilstanden er så forbigående, at betingelserne for værgemål ikke er opfyldt, når man når til overvejelser herom. Typeområdet er den pludselige mani, som kommer uden så klare varsler, at omverdenen har nået at gribe ind. Med disse perspektiver og i lys af moderne aftalelovgivning har udvalget besluttet at bevare reglen, se lovudkastets § 46, samtidig med at det er overvejet, om den bør ændres, navnlig således at *beskyttelsesområdet udvides*.

Udgangspunktet for udvalget har været, at reglen bør dække *samme personkreds* som i dag. Opregningen af tilstandene er derfor bevaret, dog på samme måde som i lovudkastets § 5 med en fremhævelse af de svært demente som en vigtig gruppe blandt de sindssyge og med en omformulering af 'åndssvagthed' til det mere moderne 'hæmmet psykisk udvikling', se om medicinske kriterier ovenfor i kapitel 5, pkt. 4.2. Som i dag går den retlige del af kriteriet på, at vedkommende på grund af tilstanden mangler evnen til at handle fornuftmæssigt.

Taksøe-Jensen har påpeget, at det kan være vanskeligt for den, der gør ugyldighedsindsigelsen gældende, at *bevise tilstanden* på aftaletidspunktet. Han nævner særligt muligheden for at svække kravene ved forbrugerkøb. Bevisproblemer opstår ikke ved personer under værgemål efter lovudkastets § 5. Der er der en værge, som vil være opmærksom på, om den, der er under værgemål, indgår uheldige aftaler, og værgen vil dermed kunne tage initiativer over for den anden aftalepart. I kraft af værgemålsbeslutningen med den forudgående lægeerklæring står værgen stærkt, når det skal godtgøres, at der foreligger en svækket tilstand. Det vil normalt stille sig anderledes ved samværgemål.

Bevisproblemerne omkring tilstanden findes især *uden for værgemålenes område*. Her må den pågældende eller dennes rådgivere søge at godtgøre, at en af de opregnede tilstande forelå nogen tid tilbage, nemlig på aftaletidspunktet. Dette kan være vanskeligt, medmindre der i den omhandlede periode var kontakt med en læge, der kan afgive erklæring om de helbredsmæssige forhold. Eventuelt kan sagen forelægges Retslægerådet. Lægeerklæringer vil kun være vejledende, og bevis for fornuftsmangler kan også tilvejebringes på andre måder, f.eks. gennem vidneforklaringer. I vurderingen må også indgå aftalens karakter, retsområdets kompleksitet og aftalens indhold, herunder om den er enkel eller detaljeret og svært tilgængelig. Vægt kan også lægges på, om den svage har haft rådgiver. Om praksis i dag se ovenfor under pkt. 4.3.2.2.

Udvalget har overvejet disse bevisproblemer og en svækkelse af kravene. Behovet for en lempelse er måske ikke så stort, hvis antallet af værgemål

øges, og med de andre eksisterende indsigelsesmuligheder, navnlig den forholdsvis nye regel i aftalelovens § 36. Betænkkelighederne bliver navnlig større, hvis man fortsat ønsker at bevare reglen som en stærk ugyldighedsgrund, som kan påberåbes over for medkontrahenter, som ikke kendte eller burde kende tilstanden. Med ordene 'må antages' har udvalget tilkendegivet en tilslutning til tanken om i nogen grad at *slække* på *beviskravene* med hensyn til *tilstanden*.

Udvalget har også overvejet muligheden for at *lempe* reglen på *anden måde*. Det kunne f.eks. gøres ved at give forbruger køb en særstilling eller ved at vende bevisbyrden om. Vanskelighederne ved at udtrykke sådanne intentioner i en lovregel er imidlertid stor, og udvalget har afstået fra at foreslå yderligere lempelser. Noget andet er, at udvalget gerne ser og på en måde forventer en lempelse i retspraksis. Nutidens syn vil antagelig smitte af i den konkrete helhedsbedømmelse, der skal foretages i sager efter lovudkastets § 46.

Dernæst har udvalget overvejet *virkningerne* af, at en aftale ikke bliver bindende på grund af tilstanden. I den gældende § 65 har man valgt samme konstruktion som for de umyndige, nemlig en uensartet retsstilling for parterne, hvor den umyndige ikke er bundet, medens medkontrahenten er det i nogen grad. Samtidig har man særlige opgørelsesmetoder under anvendelse af den såkaldte nytteregel. I aftalelovens ugyldighedskapitel findes ikke tilsvarende opgørelsesregler, og ikke mindst aftalelovens § 36 vil antagelig ofte blive påberåbt parallelt med § 65 og dens efterfølger. Udvalget har imidlertid valgt at bevare *virkningerne* af aftaler indgået af personer, der mangler evnen til at handle fornuftmæssigt.

Endelig har udvalget overvejet reglens *systematiske* placering. Meget kunne tale for at flytte den til aftalelovens ugyldighedskapitel, hvor den på mange måder hører hjemme. Resultatet er imidlertid blevet en bevarelse i værgemålslovskastet. Her er der i forvejen ugyldighedsregler om *virkningerne* af handleevnefratagelse. Oplysningsmæssigt kan det være rimeligt i værgemålsloven at bevare en regel om retsstillingen, hvis værgemålet ikke kombineres med en handleevnefratagelse. Resultatet er som nævnt blevet en placering i værgemålslovudkastet som § 46.

Kapitel 13

Særlige værger

1. Opdelinger.

1.1. Ved siden af de almindelige værgemål for børn og voksne, omtalt bl.a. i lovudkastets kapitel 1 og 2 samt i hovedafsnit 1 og kapitel 11, findes *særlige former* for værgemål. Hovedgruppen er de såkaldte *ad hoc* værger, som udpeges til at varetage enkeltstående, bestemte eller begrænsede opgaver. De særlige værger kan naturligt opdeles i tre grupper: Myndighedslovens *ad hoc* værgemål, skifteværgemål og særlovgivningens specialværgemål.

1.2. I *myndighedsloven* er der hjemmel til at udpege *ad hoc* værger for umyndige, jf. den gældende lovs § 58, og for myndige, jf. § 59, jf. i begge tilfælde §§ 60 og 61, samt til *testamentariske* værger, jf. § 62.

1.3.1 *skiftesituationen* er der adgang til at udpege en værge, som kan medvirke ved bobehandlingen. Ifølge skiftelovens § 14, 4. pkt, kan det ske for *fraværende arvinger*, og i eksekutortilsynslovens § 4 forudsættes, at der kan beskikkes værger for *legater*. Derudover bruges myndighedslovens § 58 og § 59 under dødsboskifter.

1.4. Rundt i anden lovgivning findes værge- eller rådgiverordninger med henblik på løsning af opgaver, som er særlige for dette særlige regelområde. Ifølge lov om *svangerskabsafbrydelse* § 5, stk. 2, beskikker statsamtet en værge, hvis kvinden på grund af sindssygdom, åndssvagthed eller af anden grund er ude af stand til at forstå betydningen af indgrebet. Tilsvarende regler findes i lov om *sterilisation* og kastration § 6, stk. 2, og § 7.

Efter straffelovens § 71 beskikker retten en *bistandsværge*, såfremt der bliver tale om at dømme en tiltalt til anbringelse i institution eller i forvaring.

7.5. Reglerne om beskikkelse afværger i særlige tilfælde er nævnt i *udvalgets kommissorium*. Spørgsmålet om værger under dødsboskifte behandles imidlertid i Skiftelovsudvalget. Bistanden til de tvangsindlagte er moderniseret ved psykiatriloven af 1989, og specialreglerne, f.eks. i abortloven og straffeloven, falder uden for udvalgets opgaver. I det følgende behandles derfor *ad hoc* værgemålene i myndighedslovens §§ 58 og 59. Testatorernes muligheder er omtalt ovenfor i kapitel 9, pkt. 8.

2. *Ad hoc værge for personer under værgemål.*

Efter myndighedslovens § 58 kan der i fornødent fald beskikkes en værge til udførelsen af et bestemt hverv for en umyndig. En sådan skal altid beskikkes, når værgens interesse i et foreliggende retsforhold kan komme i strid med den umyndiges.

2.1. § 58 anvendes, hvis *værgen* for en *voksen* umyndiggjort på grund af sygdom, fravær eller på anden måde er *midlertidigt forhindret* i at varetage værgemålet. 58 har nu mistet denne betydning i forhold til mindreårige, fordi der ved forældrenes midlertidige forhindring eller fravær i stedet udpeges en midlertidig forældremyndighedsindehaver efter myndighedslovens § 21. Den, der udpeges, bliver samtidig midlertidig værge, jf. den gældende myndighedslovs § 29. Hvis der er behov for en værge til at varetage den mindreåriges økonomiske interesser, vil der nemlig næsten altid også være behov for en til at tage sig af de personlige forhold¹⁾.

2.2. Der er ikke i myndighedslovens kapitel 2 om *forældremyndighed* en regel om *interessekonflikter* mellem barnet og forældrene som indehavere af forældremyndigheden. Normalt vil myndighederne i sådanne situationer spille en selvstændig rolle, og udpegning af en anden til at varetage barnets personlige interesser er sjældent nødvendig. Helt udelukkes kan det dog ikke. Det er sket, at der er udpeget en ad hoc værge til varetagelse af interesser ved en adoptionsansøgning²⁾. Samme fremgangsmåde har været fulgt under en retssag, en fader anlagde om ophævelse af en stedmoderadoption³⁾.

2.3. § 58 har antagelig sit hovedområde i situationer, hvor der er *risiko* for *interessekonflikt* mellem værgen og den umyndige. Det kan være, fordi værgen ønsker at indgå en aftale med den umyndige, f.eks. ønsker at købe en fast ejendom eller et andet aktiv af denne. Værgen kan også ønske at give den umyndige noget, som vil påføre denne forpligtelser. De kan have modstridende, økonomiske interesser i samme erhvervsdrivende selskab. Hovedeksemplet er antagelig, at værgen og den umyndige er arvinger i samme bo. Efter værgebekendtgørelsens § 5 påhviler det værgen at drage omsorg for, at der beskikkes en ad hoc værge, hvis der i det konkrete tilfælde er eller kan være interessekonflikt mellem den pågældende og den umyndige. Beskikkelsen sker med henblik på varetagelsen af et bestemt eller bestemte hverv og foretages af statsamtet.

¹⁾ Myndighedslovskommentaren, bind 2, s. 173.

²⁾ Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 147.

³⁾ UFR 1988.683 H.

Hvis de modstridende interesser er aflængere varighed, vil det ofte være mest hensigtsmæssigt, at værger anmoder om fritagelse for værgemålet eller fratages det, jf. udkastets § 12, stk. 1, så en ny værge beskikkes.

2.4. Statsamtet har *ikke mange sager* efter myndighedslovens § 58. Ifølge de oplysninger, udvalget har indhentet fra statsamterne, drejede det sig i vinterhalvåret 1989-90 om kun 21. Hertil kommer et ukendt antal beskikkelser foretaget af skifteretter i dødsbosituationer.

2.5. Efter *udvalgets opfattelse* må der i værgemålsloven fortsat findes regler om ad hoc værger for personer, der i forvejen er under værgemål, se lovudkastets § 47 og § 48. Ordene ad hoc værge findes ikke i den gældende formulering og forekommer for fremmedartede til at bruges i en lovtekst. Det foreslås at anvende betegnelsen '*særlige værger*', der da også bruges som overskrift til kapitel 8.

2.5.1. Det væsentligste område for særlige værger er *interessekonflikterne*, og i lovudkastet findes som § 47 en særlig regel herom. Konflikter kan opstå under værgemål for børn og unge og ved alle former for værgemål for voksne. » Det er uden betydning for behandlingen af en konflikt, om den voksne tillige er frataget handleevnen. Ved lavværgemål er der i dag ikke nogen adgang til ad hoc værgebeskikkelse, hvilket har været følt som en mangel og har givet anledning til kritik⁴), men det vil der efter lovudkastet, jf. § 47, 2. pkt, fremtidig være mulighed for ved samværgemål og ved værgemål efter § 25, stk. 1.

De fleste interessekonflikter opstår i dødsfaldssituationen, typisk fordi både værger og den, denne repræsenterer, er arvinger i dødsboet. En fader dør, og moderen, der som indehaver af forældremyndigheden tillige er værge, jf. lovudkastets § 2, skal arve i konkurrence med fællesbørnene. Et andet eksempel er, at en søster er beskikket som værge, og den sidste af forældrene dør. Skiftelovsudvalget foreslår efter det oplyste, at interessekonfliktreglen vedrørende dødsboskiftesituationen skal findes i skifteloven som en vigtig del af skifteværgeordningen. § 47 skal derfor fremtidig kun dække andre konflikter.

§ 47 kan også anvendes ved interessekonflikter om personlige spørgsmål, både under et værgemål for en voksen omfattende dette område og mellem barnet og forældrene som indehavere af forældremyndigheden. For så vidt angår forholdet mellem forældre og børn bemærkes, at udvalget ikke har fundet grundlag for at tage afstand fra denne anvendelse af udkastets § 47, selv om reglens nye systematiske placering i en anden lov end forældremyndighedsreglerne kunne tale herimod.

Udvalget har inspireret af norsk og svensk ret overvejet at udforme også en materiel lovregel om interessekonflikter, men har fundet det unødvendigt.

⁴) Myndighedskommentaren, bind 1, s. 143 med henvisninger.

Det danske udvalg, der forberedte loven af 1922, overvejede et sådant materielt forbud, men syntes det var vel specielt, idet det måtte anses for at være en almindelig følge af værgens pligt til forsvarlig bestyrelse, at han ikke kan repræsentere den umyndige, hvis værgens egne interesser står imod dennes, og de fremdragne tilfælde er kun særlige eksempler herpå⁵). Dette udvalg er nået samme resultat og har ikke fundet det nødvendigt med en udtrykkelig lovregel. I givet fald kan der i de administrative regler på samme måde som i dag indsættes en sådan oplysende regel, der nævner forudsætningen i § 47.

2.5.2. Medens *midlertidige forhindringer* for forældre som forældremyndighedsindehavere og dermed som fødte værger som nævnt ovenfor løses gennem den gældende lovs § 21, som ikke foreslås ændret, kan forhindringsproblemet opstå ved *beskikkede værger*. Næsten altid vil det være værger for voksne, jf. lovudkastets § 5, men i sjældne tilfælde kan det være for børn og unge, jf. § 2, stk. 4.

Udvalget har fundet det nødvendigt fortsat at have en særregel dækkende den situation, se lovudkastets § 48. Det vil bero på et skøn, hvornår den ordinære værges forhindring er midlertidig, så man kan klare sig med en særlig værge, og hvornår det er mere rimeligt og hensigtsmæssigt at finde en ny ordinær værge, efter at værgemålet er frataget den forhindrede værge, jf. udkastets § 12, stk. 1.

3. Midlertidigt fraværende.

3.1. I den gældende myndighedslovs § 59 findes en regel om ad hoc værger for *myndige*, der ved sygdom eller fraværelse *midlertidigt er forhindret* i at varetage deres anliggender. På grund af dens praktiske og principielle betydning er reglen for så vidt angår syge omtalt ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.4., hvor også kritikken af den måde, hvorpå reglen er blevet anvendt, er omtalt. Om reglens anvendelse i praksis se ovenfor i kapitel 2, pkt. 3.

3.2. Efter udvalgets værgemålskonstruktion vil de behov, den gældende § 59 opfylder, fremtidig i vidt omfang være tilgodeset gennem værgemål efter lovudkastets kapitel 2. Værgemål efter § 5 kan begrænses til bestemte opgaver, jf. stk. 2, og det kan efter § 8, stk. 2, tidsbegrænses, herunder hvis tilstanden er midlertidig. Om brugen af § 5 ved midlertidige *sygdomme m.v.* henvises til bemærkningerne ovenfor i kapitel 5, pkt. 4.2.7. og 6.4. Yderligere findes i lovudkastets kapitel 3 som § 21 en regel om foreløbige værger, se herom ovenfor i kapitel 6, pkt. 6. Det er derfor *ikke* fundet nødvendigt eller hensigtsmæssigt i lovudkastets *kapitel 8* at have en regel om særlige værger ved midlertidige tilstande eller sygdomme.

⁵) Betænkning 1921, s. 81-82.

3.3. Som nævnt omfatter den gældende § 59 også situationer, hvor nogen er forhindret på grund af *fravær*. En regel med dette indhold er det fundet nødvendigt at bevare, og den findes i udkastets § 49. Fraværet skal *hindre* den pågældende i at varetage sine anliggender. Er det muligt at få kontakt telefonisk eller på anden måde, så vedkommende kan nå at tage stilling til opståede problemer, kan § 49 ikke anvendes. Mundtlig kontakt vil dog i visse tilfælde ikke være nok, f.eks. hvis der kræves en underskrift på et dokument, en skriftlig fuldmagt eller anden dokumentation. Her kan en telefax være nødvendig. Det vil heller ikke være nødvendigt at bruge § 49, hvis den fraværende har forudset forhindringen og på forhånd givet en anden fuldmagt. Det må over for statsamtet godtgøres, at der er udfoldet rimelige bestræbelser for at komme i forbindelse med den pågældende med henblik på en stillingtagen til det opståede problem.

Som nævnt i § 49 skal fraværet være *midlertidigt*. Grænsen opad er, at den pågældende ikke er bortebleven. I så fald gælder lov om borteblevne, jf. lov-bekendtgørelse nr. 587 af 1. september 1986. Ifølge denne lovs § 1 beskikkes der om fornødent en værge for en bortebleven. Ifølge stk. 2 gælder myndighedslovgivningens regler om særlige værgemål for dette værgemål.

Beskikkelsen skal efter ordlyden af udkastets § 49 lyde på varetagelse af anliggender 'i nærmere angivet omfang'. Dette er ikke til hinder for, at beskikkelsen lyder f.eks. på varetagelsen af alle økonomiske anliggender i et bestemt tidsrum.

4. Sagsbehandling og retsvirkning.

4.1. Den *saglige kompetence* til at beskikke særlige værger efter lovudkastets kapitel 8 tilkommer efter udkastets § 50, stk. 1, *statsamtet*. Det svarer til, hvad der efter § 13 og § 14 fremtidigt skal være hovedreglen om værgemål og værgesbeskikkelse samt til, hvad der gælder i dag, jf. myndighedslovens § 61, jf. § 33, stk. 1.1 den gældende lov er der i § 61,2. pkt, en særregel om kompetencen til at beskikke ad hoc værger under dødsboskifte. Da denne særlige situation som nævnt fremtidig må forventes dækket af skifteloven, er reglen ikke gentaget.

4.2.1 den gældende lovs § 60 findes en speciel regel om den *stedlige kompetence*, hvorefter det afgørende ofte er, hvor hvervet skal udføres. Udvalget finder denne regel mindre hensigtsmæssig, idet det forekommer mere praktisk, at det er statsamtet der, hvor den, sagen angår, bor, som tager stilling til udpegning af en særlig værge. Der henvises til lovudkastets § 50, stk. 2, hvorved § 15 overføres til at gælde ved særlige værgemål.

4.3. *Behandlingen af sager* om særlige værger kan give anledning til problemer, herunder om overførelse af de almindelige regler i lovudkastets kapitel

3, se herom i relation til værgesager ovenfor i kapitel 7, pkt. 4. Det skyldes, at der navnlig i tilfælde som nævnt i udkastets §§ 48 og 49 ofte vil være behov for at værgerne udpeges hurtigt, undertiden omgående. Samtidig afsluttes sagen med beskikkelsen, idet der ikke som ved værger efter udkastets § 21 er tale om et foreløbigt skridt under en sag, der bringes til afslutning under iagttagelsen af de sædvanlige processuelle forskrifter.

Udvalget foreslår en række af sagsbehandlingsreglerne i udkastets kapitel 3 overført, se udkastets § 50, stk. 2, 1. og 2. pkt. Det gælder - ud over § 15 om den stedlige kompetence, jf. ovenfor under pkt. 4.2. - § 17, stk. 2, om anmodningens indhold, § 18 om sagens oplysning, § 19, stk. 1, om en udtalelse fra den, sagen angår, § 20 om orientering af særligt nærtstående og § 23 om hjemmelen til at udfærdige *administrative* forskrifter, idet det kan være nødvendigt at have supplerende regler om særlige værgemål. Derimod er der ingen henvisning til lovudkastets § 16, stk. 1, med begrænsninger i, hvem der kan give anmodning til statsamtet om udpegning af en særlig værge. I dag kan enhver anmode om en ad hoc værge for en anden. I fremtiden bliver retsstillingen den samme, se i øvrigt om initiativet vedrørende værgebeskikkelse generelt lovudkastets § 16, stk. 2.

I sagsbehandlingsmæssig henseende gælder der særlige forhold ved anvendelse af udkastets § 48 og § 49 om værger ved midlertidige hindringer. Der henvises i det hele til bemærkningerne ovenfor i kapitel 6, pkt. 6.6., om behandlingen af sager efter § 21 om foreløbige værger og muligheden for at fravige de sædvanlige procedurer. Det, der er anført her, må gælde også ved sager efter §§ 48-49. De specielle forhold har givet sig udslag i udkastets § 50, stk. 2, 2. pkt. Heraf fremgår, at sagsbehandlingsreglerne i § 18, stk. 2-3 og 5, § 19, stk. 1, og § 20 kun anvendes i det omfang, det er foreneligt med afgørelsens midlertidige karakter.

4.4. I den gældende myndighedslov er af de *materielle* regler om værger overført reglerne i § 31 om fritagelse for hvervet og § 32 om *fratagelse*, jf. myndighedslovens § 61. Reglen om fratagelse, der genfindes i lovudkastets § 12, må fortsat overføres, se henvisning hertil i lovudkastets § 50, stk. 3. Derimod er der ingen fritagelsesregel at overføre, idet værgemål ikke længere er noget borgerligt ombud, se ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.3.

4.5. *Retsvirkningerne af særlige værgemål* må også fastlægges. I dag henvises i § 61 til den gældende myndighedslovs § 50 om erklæring fra umyndige, der er fyldt 15 år, til tilsynsregien i § 51 og til ansvarsreglen i § 53. Tilsvarende henvisninger findes i lovudkastets § 52, stk. 3, til medindflyddelsesreglen i § 26, tilsynsregien i § 28, regnskabsreglen i § 29, godkendelsesreglen i § 30, ansvarsreglen i § 31 og vederlagsreglen i § 32. Derudover henvises til § 24, stk. 1, om værgens almindelige pligter.

5. Værger på skifte.

Som nævnt ovenfor under pkt. 1.3. er der i skiftesituationen ofte brug for særlige værger. Hidtil har man i et vist omfang haft hjemmelen i myndighedslovens §§ 58 og 59 eller analogier herfra.

Skiftelovsudvalget har efter det oplyste udførligt drøftet repræsentationsproblemer for arvinger på dødsboskifte. Udvalget tænker dem løst ved et par bestemmelser i skifteloven. De bemyndigede vil få betegnelsen 'skifteværger'. Herefter har myndighedslovsudvalget som nævnt ovenfor under pkt. 1.5. ikke fundet anledning til at overveje retsstillingen for de særlige værger i skiftesituationen.

Kapitel 14

Børns og sindssyges erstatningsansvar

1. I den gældende myndighedslov findes et kapitel 8 med tre paragraffer og overskriften 'Om umyndiges og sindssyges erstatningsansvar og om sindssyges retshandler'. Reglerne er ikke ændret siden 1922. Kapitlets sidste bestemmelse, § 65 om retshandler, er omtalt ovenfor i kapitel 12, pkt. 4.3.2. De to første om erstatning uden for kontrakt omtales her.

1.1. Myndighedslovens § 63 indeholder en særregel om *erstatningsansvar for børn* under 15 år. Børn har erstatningspligt for skadegørende handlinger efter samme regler som personer over 15 år. Culpabedømmelsen skal dog foregå ved en sammenligning med den adfærd, som udvises af et normalt barn i samme alder. I praksis er der en minimumsgrænse for, hvor små børn der kan ifalde ansvar. Efter § 63 er der en fakultativ adgang til at nedsætte erstatningen eller helt at lade den bortfalde, hvis det findes billigt på grund af manglende udvikling hos barnet, handlingens beskaffenhed og omstændighederne i øvrigt, herunder navnlig forsikringsforholdene.

Praksis om børns erstatningsansvar er meget righoldig, og området er ofte og omfattende beskrevet i den juridiske litteratur ¹⁾.

1.2. Om *sindssyges erstatningsansvar* findes i myndighedslovens § 64 en regel svarende til § 63. Personer, der på grund af sindssygdom, åndssvaghed, forbigående sindsforvirring eller lignende tilstand mangler evnen til at handle fornuftmæssigt, er som udgangspunkt erstatningspligtige efter samme regler som sjælssunde personer. Erstatningsansvaret kan lempes efter regler svarende til § 63. Dette gælder dog ikke, hvis skaden er forårsaget af en person, der ved misbrug af beruselsesmidler eller på lignende måde forbigående har sat sig i en sindstilstand som ovenfor nævnt, og dermed selv har berøvet sig evnen til at handle fornuftmæssigt, jf. stk. 2.

Der er så vidt vides kun lidt praksis omkring § 64.1 hvert fald er der siden reglens tilkomst i 1922 kun offentliggjort en halv snes domme; den seneste en landsretsdom i 1980 ²⁾).

¹⁾ A. Vinding Kruse: Erstatningsretten, 5. udg., 1989, s. 126-127 med henvisninger s. 127.

²⁾ Dommene er gengivet i Myndighedslovskommentaren, bind 1, s. 165-67.

2. *Legislativt* blev spørgsmålet om børns og sindssyges erstatningsansvar drøftet i de nordiske erstatningsudvalg. Det danske udvalg afgav en betænkning i 1964, hvis 2. del havde titlen. 'Erstatningsansvar for børn, forældre m.v.³⁾. I afsnittet var udkast til nye regler.

3. De *norske* regler om særgruppens ansvar findes i lov nr. 26 af 13. juni 1969 om skadeserstatning. Efter lovens § 1-1 har børn og unge under 18 år pligt til at erstatte skade, som de forvolder forsætligt eller uagtsomt, for så vidt det findes rimeligt under hensyn til alder, udvikling, udvist adfærd, økonomisk evne og forholdene i øvrigt. På samme måde har den, der er sindssyg, åndssvag, bevidstløs eller befinder sig i en lignende forstyrrelse af sindstilstanden, ifølge § 1-3 pligt til at erstatte skade, som den pågældende forvolder, for så vidt det findes rimeligt under hensyn til udvist adfærd, økonomisk evne og forholdene i øvrigt. Har skadeforvolderen selvforskyldt bragt sig i en forbigående tilstand som nævnt, påhviler der ham ansvar efter de almindelige erstatningsregler.

De tilsvarende *svenske* regler findes i skadeståndslag af 2. juni 1972, kapitel 2, § 2 og § 3. Efter disse regler skal en person, der ikke er fyldt 18 år, og som forvolder person- eller tingsskade, erstatte skaden i det omfang, det er rimeligt under hensyn til den pågældendes alder og udvikling, handlingens beskaffenhed, foreliggende ansvarsforsikring og andre økonomiske forhold samt øvrige omstændigheder. Den, som volder person- eller tingsskade under påvirkning af 'en allvarlig psykisk störning', skal erstatte skaden i det omfang, det er rimeligt under hensyn til den pågældendes sindstilstand, handlingens beskaffenhed, foreliggende ansvarsforsikring og andre økonomiske forhold samt omstændighederne i øvrigt. Det samme gælder, hvis nogen volder en sådan skade under påvirkning af anden 'psykisk störning och störningen' ikke er selvforvoldt og tilfældig.

De norske og svenske regler fandtes tidligere i henholdsvis ikrafttrædelsesloven til straffelov og straffeloven.

4. Det har ligget *udenfor* udvalget *opgave at* drøfte *indholdet* af reglerne om børns og sindssyges erstatningsansvar.

Derimod er det nødvendigt at overveje reglernes fremtidige *systematiske placering*. Allerede i 1922 var Danmark ene om at have disse erstatningsbestemmelser sammen med umyndigheds- og værgereglerne⁴⁾. Efter udvalgets opfattelse hører de ikke hjemme i en ny værgemålslov, idet de ikke har sam-

³⁾ Betænkning om arbejdsgiveres erstatningsansvar for ansattes skadegørende handlinger (nr. 352/1964), s. 49-79.

⁴⁾ Se parallelteksterne i betænkning 1921, s. 220-223.

menhæng med nogen af reglerne i udvalgets udkast og ikke dækkes af den foreslåede titel. Dette standpunkt er lettere at nå, nu da Danmark i 1984 har fået en erstatningsansvarslov, hvor reglerne om børns og sindssyges ansvar naturligt kan indpasses i tilslutning til den mere generelle lempelsesregel i § 24. Dette svarer da også til de tilsvarende bestemmelsers placering i norsk og svensk lovgivning.

I udvalgets udkast til ændring af forskellige lovbestemmelser om **værgemål** m.v. § 3 forslås §§ 63 og 64 med uændrede formuleringer overført til erstatningsansvarsloven. Der henvises til bemærkningerne nedenfor i kapitel 15, pkt. 2.3.1.

Kapitel 15

Lovtekniske spørgsmål

1. Lovens titel.

1.1. Den lov, det har været udvalgets hovedopgave at gennemgå, har som oprindelig og fuldstændig titel 'lov om umyndighed og **værgemål**', hvilket er en forholdsvis præcis benævnelse, når bortses fra kapitel 2 om forældremyndighed og samværsret og kapitel 8 om bl.a. sindssyges erstatningsansvar. I daglig tale er loven imidlertid altid blevet kaldt 'myndighedsloven' i stedet for det mere korrekte 'umyndighedsloven', og betegnelsen har fundet vej til lovbekendtgørelserne.

1.2. *Udvalget* foreslår lovens titel ændret til *lov om værgemål*, hvilket i daglig tale vil blive til 'værgemålsloven'. Denne betegnelse dækker meget præcist det, der er indholdet. Det fremhæves, at sigtet er at yde værgestøtte til personer, der har behov for bistand, det være sig mindreårige eller svækkede voksne. Samtidig bliver spørgsmålet om handleevnefratagelse, i overensstemmelse med hvad der er et væsentligt led i udvalgets forslag, nedtonet, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 3. Udvalget har overvejet den korte titel 'lov om værger', der også indebærer, at det måske lidt gammeldags ord 'værgemål' undgås. Når tanken er forladt, er årsagen, at loven rummer andre bestemmelser end om, hvem der er værger, og at reglerne om værgernes opgaver, **formueadministration** og retsstilling under værgemål er vigtige.

2. Systematik.

2.1. Forældremyndighedsreglerne.

2.1.1. Siden 1922 har myndighedsloven rummet regler om *forældremyndighed og samværsret*. Indtil 1985 stod de i kapitel 3, nu findes de i kapitel 2. Kapitlet indeholder et praktisk væsentligt regelsæt, som er betydningsfuldt for mange. Familiekommissionen besluttede i 1921 at overføre forældremyndighedsbestemmelserne fra ægteskabslovudkastet til myndighedslovudkastet. De havde i mange henseender forbindelse med umyndighedsreglerne, bl.a. fordi funktionerne som forældremyndighedsindehaver og værge ofte ville tilkomme samme person¹⁾. 11969b) lev en del regler om forældremyndig-

¹⁾ Betænkning 1921, s. 39-41.'

hed ved separation og skilsmisse, om ændringstvister og om midlertidige afgørelser placeret som §§ 46-48 og 57 i loven om ægteskabs indgåelse og opløsning. Ved revisionen i 1985 blev forældremyndighedsreglerne på ny samlet i *myndighedsloven*. Dette havde sammenhæng med ønsket om at mindske den retlige forskel mellem børn afgifte og ugifte forældre. Det betød også, at ægteskabsloven nu alene regulerer ægtefællernes forhold²⁾.

Dansk civilretlig lovgivning om børn er - når bortses fra adoptionsinstituttet - præget af to love; nemlig foruden myndighedsloven af *børneloven* med regler om faderskab, forsørgelse og bidrag.

2.1.2. Med en fuldstændig omskrivning af myndighedsloven som følge af udvalgets arbejde er der forskellige muligheder for *forældremyndigheds- og samværsretsreglernes* fremtidige placering. Reglerne *kan bevares* i samme lov som bestemmelserne om værgemål m.v., men de indarbejdede paragrafnumre fra 1985 vil ikke kunne bevares, f.eks. '§ 9' om aftaler om fælles forældremyndighed og '§ 27 a' om rådgivning, hvis den nye lov skal udformes hensigtsmæssigt. Dermed følger udvalget sig frit stillet med hensyn til, hvor reglerne skal stå. Skal de forblive i myndighedslovgivningen, kunne meget tale for at rykke dem frem foran reglerne om værgemål for voksne, således at man fik et samlet børneafsnit i værgemålsloven med to indledende kapitler.

En anden mulighed er at omdanne kapitlet om forældremyndighed og samværsret til en *særlig lov*, der eventuelt vil få en slags midlertidig karakter i afventen på resultatet af arbejdet i det nedsatte børnelovsudvalg, hvorunder der er mulighed for at overveje en indføje af reglerne i børneloven.

Udvalget har foretrukket den *sidstnævnte* løsning. Teknisk set bliver der blot tale om en ren omnummerering af den gældende myndighedslov §§ 6-28. Til loven foreslås tillige overført arbejdsaftalereglerne i den gældende lovs §§ 35-36. Det forekommer hensigtsmæssigt at have kapitelinddelinger. Endvidere skal udformes en lovtitel. Sidstnævnte må antagelig blive enten 'Lov om forældremyndighed' eller 'Lov om forældremyndighed og samværsret', idet valget måske påvirkes af bevidstheden om, at loven i daglig tale sikkert vil blive kaldt 'forældremyndighedsloven'. Udvalget har skitseret opbygningen af et lovudkast, der findes først i betænkningen. Specielle bemærkninger til lovudkastet findes sidst i betænkningen.

2.2. Formuere reglerne.

2.2.1. Reglerne om *anbringelse* og *bestyrelse* af *afmyndiges midler* findes i Danmark i en særlig lov, medens de i Norge findes i vergemålslovens kapitel 6 og i Sverige i föräldrabalkens kapitel 15. Den historiske baggrund herfor er u-

²⁾ Betænkning om forældremyndighed og samværsret (nr. 985/1983), s. 27.

tvivlsomt det gamle landsdækkende danske 'overformynderi'. Før 1981, da den nuværende lov blev gennemført, var der en særlig lov om overformynderriget af 1966 og en lov fra samme år om anbringelse af umyndiges midler m.v.

Den *gældende* lov nr. 211 af 13. maj 1981 om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v. indeholder foruden overgangsbestemmelser kun fire paragraffer. § 1 vedrører udelukkende anbringelse af umyndiges midler, § 3 angår bestyrelsen af midlerne og § 4 er en bemyndigelsesregel til at fastsætte bestemmelser om forvaltningsafdelingerne. Som det fremgår af udkastet til værgemålslovens kapitel 5, omtalt ovenfor i kapitel 9, pkt. 4 og 5, foreslås disse paragraffer overført til værgemålsloven, bl.a. fordi det vil gøre systemet mere overskueligt, og ordningerne lettere at forstå for de berørte, navnlig for værgerne.

2.2.2. Tilbage fra anbringelses- og bestyrelsesloven fra 1981 bliver enkelte regler, som ikke naturligt lader sig overføre til værgemålsloven, hvorfor deres fremtidige placering må overvejes. Resultaterne heraf afspejler sig i en række regler i udkastet til lov om ændring af forskellige lovbestemmelser om **værgemål**, formueadministration m.v. gengivet ovenfor, se udkastets §§ 1, 2 og 4. Der henvises tillige til de specielle bemærkninger til lovudkastet.

2.3. *Andre systematiske spørgsmål.*

2.3.1. Værgemålslovudkastet indebærer enkelte andre systematiske justeringer. Der henvises til forslaget ovenfor i kapitel 14 om overførelse af reglerne i den gældende lovs § 63 og § 64 om særgruppers *erstatningsansvar* til erstatningsansvarsloven samt til udkastet til lov om ændring af forskellige lovbestemmelser om værgemål, formueadministration m.v. § 3.

2.3.2. Lov om ægteskabets retsvirkninger § 52 om *giftes værgemål* foreslås overført til værgemålsloven. Der henvises til lovudkastets § 25 samt til bemærkningerne ovenfor i kapitel 7, pkt. 5.

3. *Lov eller bekendtgørelse.*

3.1. Endnu et systematisk spørgsmål er, hvorledes *afgrænsningen* mellem *lov* og *bekendtgørelsesstofskal* være.

Udvalget finder, at den *nuværende opdeling* i det store og hele er *hensigtsmæssig*. Visse centrale områder bør dog omtales i loven, eventuelt i form af en grundregel, men med bemyndigelse til at udarbejde mere detaljerede administrative regler. I udvalgets lovudkast er således medtaget en værgevederlagsregel, se udkastets § 32, medens en sådan i dag kun findes i værgebekendtgørelsens § 7, se ovenfor i kapitel 8, pkt. 10. Yderligere er i udkastets

§ 29 en omtale af kravet om aflæggelse af værgemålsregnskaber med en bemyndigelse til administrative regler, se i kapitel 10, pkt. 5.

Den gældende værgebekendtgørelse har hjemmel i to bemyndigelsesregler i myndighedsloven, herunder den meget generelt formulerede § 51, medens anbringelsesbekendtgørelsen og bestyrelsesbekendtgørelsen har hjemmel i fire bemyndigelsesbestemmelser i anbringelses- og bestyrelsesloven. Udvalgets lovgivningsteknik og ønsket om at fremhæve visse centrale principper i lovtæksten har medført, at bemyndigelsesbestemmelserne i værgemålslovudkastet er blevet mere spredt. Der henvises til udkastets § 23, §§ 28-30, § 32, stk. 2, § 35, stk. 2, nr. 2, og § 40. Udvalget finder anledning til at understrege, at bemyndigelserne i alt væsentligt er gentagelser af de eksisterende bestemmelser og kun på enkelte punkter, se § 40, nr. 1, 4 og 5, er mere vidtrækkende. Der er således ikke tale om, at overføre stofområder, der i dag er lovregulerede, til administrative bekendtgørelser.

3.2. Udvalget har fundet, at udarbejdelsen af nye administrative regler må *afvente* gennemførelsen af en ny lovgivning på området og har med kommissoriet og tidshorizonten ikke ment at burde foretage en gennemgang af det gældende administrative regelstof. Endnu mindre har udvalget påtaget sig det også tidskrævende arbejde at udarbejde udkast til en værgemålsbekendtgørelse m.v. På enkelte områder har udvalget valgt at redegøre for nogle mere generelle overvejelser. Det gælder f. eks. om værgevederlagene, se kapitel 8, pkt. 10, og om formuebestyrelses- og anbringelsesregler, se kapitel 9, pkt. 4 og 5, herunder om beløbsmæssige undergrænser for, hvornår formueforvaltning skal iværksættes. Også omkring reglerne om godkendelse fra statsamtet til bestemte værgedispositioner er der argumenteret, se ovenfor i kapitel 10, pkt. 3. Der er tillige en diskussion omkring en undergrænse for regnskabsaflæggelse, se ovenfor i kapitel 10, pkt. 5. Det må understreges, at det, der anføres, er foreløbige overvejelser, som ikke tilsigter at binde udarbejdelsen af nye administrative regler eller den fremtidige retsudvikling. Diskussionen er tænkt som en inspiration og eventuelt med henblik på reaktioner, når lovområdet drøftes på grundlag af betænkningen.

4. Konsekvensændringer.

4.1. Udvalgets udkast til lov om værgemål skal, hvis det gennemføres, ledsages af en lang række forslag til konsekvensændringer i anden lovgivning. En del af dem er omtalt ovenfor under pkt. 2.

4.2. Som det fremgår af det, der er anført ovenfor i kapitel 5, pkt. 9, om *umyndighedsbegrebet*, vil de fleste konsekvensændringer være en følge af, at værgemål for voksne i de talmæssigt fleste tilfælde vil træde i stedet for umyndiggørelse. Umyndighedsbetegnelsen vil for voksne fremtidig blive be-

grænset til dem, der fratages handleevnen, jf. udkastets § 6, stk. 2. Værgemål bliver dermed overbegrebet. Samtidig bliver lavværgemål til samværgemål, jf. udkastets § 7, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.5. Hvorledes de mange henvisninger til umyndige, umyndighed, umyndiggørelse, lavværgede og **lavværgemål** i anden lovgivning for at beskrive en bestemt retstilstand skal udformes under den nye terminologi må som omtalt ovenfor i kapitel 5, pkt. 9.4.4., overvejes af de enkelte fagministerier. Udvalget har afstået fra at foretage en gennemgang af andre love end myndighedsloven, hvor umyndighed, umyndiggørelse og lavværgemål er tillagt retsvirkninger. Indtil konsekvensændringer er gennemført, finder overgangsreglen i § 53 anvendelse, se herom nedenfor under pkt. 5.4 og 5.5.

5. Overgangsregler.

Den nye værgemålsordning for voksne, som udvalget foreslår, gør det nødvendigt at overveje en række *overgangsproblemer*. Det skyldes, at systemet på mange måder adskiller sig fra umyndiggørelse efter de hidtidige regler.

5.7. Det første spørgsmål er, hvorledes *sager*, der er i gang ved lovens ikrafttræden skal behandles. Det er fundet hensigtsmæssigt, at verserende retssager om *umyndiggørelse* og *lavværgemål* færdigbehandles efter de nye regler, for at nyordningen kan komme i gang så hurtigt som muligt, og dermed tilgodese de pågældendes behov. Dette har fundet udtryk i lovudkastets § 52. Det betyder også, at de nye regler om sagsbehandlingen, i særlig grad om lægelige oplysninger, om institutionserklæringer og om underretning af nærtstående, jf. udkastets §§ 18 og 20, skal iagttages, hvis byretten ikke har afsagt dom inden lovens ikrafttræden. Den eneste undtagelse, der gøres, er, at domstolene skal færdigbehandle de sager, der er indkommet hertil ved lovens ikrafttræden, i stedet for at oversende dem til statsamtene, jf. udkastets § 52, 2. pkt.

5.2. Reglen i lovudkastets § 9 om *indskrænkning* og *udvidelse* af *værgemål* samt § 10 om *ophævelse* gælder også for umyndiggørelse og lavværgemål iværksat under myndighedsloven. Det kan ikke udelukkes, at der i lovens første år kommer en række sager om ændring af hidtidige umyndiggørelser til værgemål uden handleevnefratagelse, eventuelt med mere individuelt udformede afgrænsninger af værgens beføjelser.

5.5. Der er ikke udformet særregler om verserende sager om *værgebesikelse*, om *genbesikelse* samt om *fratagelse*. Reglerne er i realiteten uændrede, og der skulle ikke opstå særproblemer. Det kan dog ikke udelukkes, at den gældende lovs § 59 om ad hoc værgemål for myndige i en overgangsperiode kan give anledning til **vanskeligheder**. Er der kort før lovens ikrafttræden indgivet en anmodning, som statsamtet ikke har nået at færdigbehandle,

må statsamtet overgå til en sagsbehandling efter den nye lov i kraft af **grund-**sætningen i lovudkastets § 52.

5.4. De nye regler om *værgemåls virkninger* adskiller sig betydeligt fra de hidtidige regler om umyndiggjortes retsstilling. Forskellene er imidlertid ikke så store, hvis man sammenligner retsvirkningerne afværgemål med fratagelse af handleevnen efter udkastets § 5 og § 6 med retsvirkningerne af umyndiggørelse. Derfor er det fundet forsvarligt at sidestille disse to grupper i en overgangsperiode. Er der før lovens ikrafttræden afsagt dom om *umyndiggørelse*, får den således retsvirkninger efter både § 5 og § 6, hvilket i kraft af udkastets § 6, stk. 2, indebærer, at den pågældende fortsat betragtes som umyndig. Det gælder også for den, der har været umyndiggjorte i en længere periode, måske i årevis. Efter udvalgets opfattelse skulle dette ikke give anledning til tillemplingsproblemer, og det er hensigtsmæssigt at undgå at skulle arbejde efter to sæt regler. Dermed vil det også lette udformningen af nye administrative regler. Der henvises til overgangsreglen i lovudkastet § 53, stk. 1.

Den afgrænsning af umyndighedsbegrebet, som er anvendt i anden lovgivning end værgemålsloven, vil som et overgangsfænomen ikke rykke meget ved den gældende retstilstand. Det skyldes den begrænsede anvendelse, umyndiggørelse har i dag, se ovenfor i kapitel 2. Det kan konstateres, at en stor gruppe voksne er ude af stand til at varetage egne anliggender eller handle fornuftmæssigt, uden at det har ført til beskyttelsesforanstaltninger eller indgreb.

Er der i anden lovgivning særregler for umyndige og umyndiggjorte, findes overgangsløsningen i udkastets § 53, stk. 1, der således får et vidererækkende og mere generelt område, indtil de konsekvensændringer, der er omtalt ovenfor i pkt. 4.2., er gennemført.

5.5. Den nydannelse, indførelse af samværgemål til erstatning for *lavværgemål* indebærer, er mere af terminologisk art, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.5. Retsvirkningerne er stort set uændrede. Det er derfor fundet forsvarligt at sidestille områderne i overgangsreglen i § 53, stk. 2. Ændringsreglen i udkastets § 9 gælder også de hidtidige lavværgemål, og det kan ikke udelukkes, at bestemmelsen vil blive anvendt til at ændre gamle domme til mere individuelle ordninger, se også ovenfor under pkt. 5.1.

5.6. For *børnene* og de *unge* er særlige overgangsregler fundet unødvendige. Deres retsstilling forbliver stort set uændret med de nye regler. Gifte under 18 år vil blive myndige i og med lovens ikrafttræden, jf. udkastets § 1, stk. 1.

5.7. Efter den gældende myndighedslov § 62 kan ved testamente bestemmes, at arven skal bestyres af en særlig *testamentsværge*. Adgangen foreslås

ophævet. Dette nødvendiggør en særlig overgangsregel for iværksatte **værgemål**. Den findes i lovudkastets § 54, se om reglen og udvalgets overvejelser nærmere i kapitel 9, pkt. 8.

5.8. Loven må *sættes i kraft*, jf. lovudkastets § 51, stk. 1, med et sådant varsel, at der bliver rimelig tid for administrationen til at udarbejde nye administrative regler samt for forvaltningsafdelingerne og de statsamtlige værgemålstilsyn til at tilpasse sig nyordningen. Endvidere må der, afhængig af hvilken lovgivningsteknik der vælges, være tid til at udarbejde og gennemføre konsekvensændringer som følge af nye værgemålsordninger og begreber, se ovenfor under pkt. 4.2.

Udvalget foreslår endvidere, at loven skal træde i kraft til en 1. januar, jf. lovudkastets § 51, stk. 1. Af hensyn til regnskabsåret for værgemålsregnskaberne og overgangen til de nye regler vil det være mest hensigtsmæssigt, at loven får virkning fra et årsskifte.

Kapitel 16

Administrative og økonomiske konsekvenser

Udvalgets tanker omkring en ny og smidigere værgemålsordning, men med en række yderligere retssikkerhedsgarantier, vil trods forslag om visse forenklinger medføre en aktivitetsudvidelse. Lovudkastene får, hvis de bliver gennemført, også en del administrative konsekvenser. Der knytter sig imidlertid megen usikkerhed til udviklingen på området.

1. Flere værgemål.

1.1. Den største usikkerhed omkring en *aktivitetsudvidelse* skyldes forhold, der ikke i sig selv har forbindelse med nye regler. Som omtalt ovenfor i kapitel 2 og 4 med talmæssige oplysninger er det kun et begrænset udsnit af de grupper, der er ude af stand til på egen hånd at varetage deres anliggender, som i dag umyndiggøres eller kommer under lavværgemål og dermed får beskikket en værge. Måske drejer det sig om 10 pct. Den potentielle målgruppe omfatter for tiden ca. 25-30.000 svært demente, og af dem har antagelig kun 1.500-2.000 en værge. Hertil kommer en gruppe sindssyge, særligt nogle tusinde skizofrene, og et tilsvarende antal psykisk udviklingshæmmede, i hvert fald nogle tusinde, måske ialt op mod 10-15.000. Alt i alt er der vel idag over 40.000 voksne, som opfylder umyndiggørelses- eller lavværgemålsbetingelserne. Andelen af voksne med værger er langt mindre end i de andre nordiske lande, omkring 4.000. Norge har med et lidt mindre befolkning end Danmark over 6.000 værgemål, og i Sverige, hvor indbyggertallet er det dobbelte, er antallet af forvalter- og godmanskaber ca. 35.000.

Udvalget anser det for givet, at *antallet af værgemål vil stige* i de kommende år, både absolut og relativt. Ældregruppen bliver større. Antallet af svært demente, der nogenlunde konstant udgør ca. 4 pct. af befolkningen over 65 år, må dermed også stige. Dette vil i sig selv øge presset.

Befolkningens interesse for de ældres og handicappedes tilværelse og livskvalitet er stigende, de pårørendes og de implicerede myndigheders *bevidsthed* omkring retssikkerhedsspørgsmål er *øget*, og der sættes fra mange sider spørgsmålstegn ved, om der uden en værge kan tilvejebringes fornødent samtykke til vigtigere dispositioner. Også dette vil betyde en stigning i antallet af værgemål.

1.2. Hertil kommer, at det er næsten sikkert, at gennemførelsen af en *ny værgemålslovi* sig selv vil medvirke til stigningen, bl.a. på grund af den omtale en betænkning, et lovforslag og en gennemførelse i Folketinget vil få, samt den signalværdi der er heri. Nye *smidigere værgemålsordninger*, som foreslås indført med udvalgets lovudkast, se f.eks. § 5, § 7, og § 8, og hvor **handleevne**-fratagelse efter udkastets § 6 bliver et supplement i et begrænset antal tilfælde, vil antagelig også bevirke mindre tilbageholdenhed med initiativer. Om udvalgets overvejelser om fremtidens værgemål se ovenfor i kapitel 5.

Størrelsen af *stigningen afhænger* først og fremmest af, hvorledes *behovskriterierne* i udkastets § 5, stk. 1, og § 7, stk. 1, vil blive fortolket og anvendt. Udvalget har i kapitel 5, pkt. 5, redegjort for sit syn herpå og for afvejningerne af de forskellige hensyn. Det er vanskeligt at forudse, i hvilken udstrækning formelle forudsætninger vil vinde over hensynene og andre praktiske overvejelser. Dette vil i nogen grad bero på social- og sundhedsmyndighedernes syn på samtykkeproblematikken.

1.3. *Hvor mange flere værgemål*, fremtiden vil bringe, er med disse overvejelser så godt som umuligt at forudse. Skønnene varierer fra en fordobling til mere end en femdobling, hvilket vil indebære en stigning i antallet af **værgemål** fra de nuværende omkring 4.000 til mellem 8.000 og 20.000. Skal vi i Danmark op på et værgemålstal svarende til det nuværende norske, nærmer vi os en fordobling. Er det de svenske, der skal være vejledende, bliver der snarere tale om en femdobling. Det er i udvalget den overvejende opfattelse, at det samlede antal værge- og samværgemål i løbet af få år må forventes at stige til mindst 10-15.000. Holder dette skøn, vil antallet af nye værgemålssager stige til mindst 1.700-2.800 om året.

1.4. En *aktivitetsstigning* på værgeområdet vil i sig selv og uden ændringer af andre regler betyde *øgede offentlige udgifter*. *Flere værgemålssager* betyder større pres på de myndigheder, der skal afgøre værgemålssagerne og beskikke værger, navnlig på statsamterne, og der skal til brug for sagerne udstedes flere erklæringer, som det offentlige direkte eller indirekte skal betale, jf. udkastets § 18, stk. 2 og 3, se ovenfor i kapitel 6, pkt. 4. Hertil kommer, at myndighederne vil få endnu større vanskeligheder end i dag ved at *finde* egnede og villige *værgeemner*, se herom i kapitel 7. Hvert nyt værgemål betyder derudover *mere arbejde* for forvaltningsafdelingerne som *tilsynsmyndighed*, idet der skal gennemgås flere værgemålsregnskaber, og fordi der skal behandles flere sager om godkendelse af dispositioner, der ligger uden for det sædvanlige, se ovenfor i kapitel 10. Hertil kommer flere personlige henvendelser fra værger, den, der er under værgemål, og dennes pårørende.

2. Individuelle ordninger.

Udvalgets hovedsyn er, at der bør vælges den mindst indgribende form for værgemål, og at der skal udformes ordninger, *tilpasset konkrete forhold*, se lovudkastets § 8 samt om det mindste middels princip overfor i kapitel 5, pkt. 6. Der henvises også til udkastets § 5, stk. 2, og § 7, stk. 2. Selv om udvalget venter, at visse standardordninger vil blive de hyppigst anvendte, stiller de nye regler større krav til myndighedernes *sagsbehandling* og betyder dermed yderligere arbejde. Der må være eller skal indhentes mere detaljerede oplysninger om de pågældendes tilstande, forhold og behov. *Vurderingen* må også være mere individuel.

Nyordningen vil formentlig yderligere medføre, at en del værgemål må tages op til *nyvurdering* på et senere tidspunkt, jf. lovudkastets § 9, ikke med henblik på ophævelse, men for at justere værgemålets omfang, enten på grund af ændrede forhold eller fordi indhøstede erfaringer har vist, at der er brug for udvidelser eller indskrænkninger.

De begrænsede værgemål vil dog kunne medføre, at en række *aktiver* holdes *udenfor tilsynet* m.v., således at myndighederne ikke behøver at anvende ressourcer herpå.

3. Værgemålssagerne.

Udvalgets udkast til nye regler om *værgemålssagerne* i lovudkastets kapitel 3, omtalt i kapitel 6, medfører forskydninger i og forøgelse af arbejdsbyrden.

3.1. Den mest iøjnefaldende nydannelse er, at der foreslås overgang til *administrativ behandling afasi* store antal værgemålssager, jf. lovudkastets § 13, med bemærkninger i kapitel 6, pkt. 2. Dette indebærer en hovedregel om *skriftlig* sagsbehandling, hvilket teoretisk skulle betyde forenklinger. I realiteten afgør domstolene imidlertid allerede i dag de fleste umyndiggørelsessager uden noget retsmøde. Der bliver således snarere tale om en kodificering af den gældende retstilstand. På den anden side lægger udvalget op til en mere formaliseret retssag bl.a. i tilfælde, hvor et værgemål ønskes suppleret med en handleevnefratagelse, jf. § 6, herunder fordi der altid skal beskikkes advokat, jf. retsplejelovsudkastets § 460.

De *ændrede saglige kompetenceregler* med indførelse af et *dobbelstrengt* system indebærer efter udvalgets vurdering en mere hensigtsmæssig og smidig ordning. De sager, der ikke indebærer indgreb i handleevnen, som ikke rummer tvister, og som kan afgøres på skriftligt grundlag, henlægges til statsamtterne, hvis administrative sagsbehandling er egnet hertil. Statsamtet får dermed et nyt arbejdsfelt. Domstolene skal efter udkastet kun behandle de sager, hvor der er tvist, eller hvor der skal afholdes et retsmøde til afgivelse af

mundtlige forklaringer. Retsmøder vil antagelig blive hyppigere, men det skyldes retssikkerheds- og menneskerettighedshensyn. Hertil kommer ulemperne ved en vis dobbeltbehandling, hvis statsamtet går ind i sager, der ender hos domstolene, og en oversendelsesekspedition.

Som et led i den tostrengede ordning og til styrkelse af retssikkerheden foreslås, at statsamtets værgemålsafgørelser skal kunne *prøves* af *domstolene*, jf. lovudkastets § 22, se herom i kapitel 6, pkt. 9. Efter udvalgets skøn vil det kun blive få statsamtsafgørelser, der forlanges indbragt for retten.

3.2. På en række områder foreslås *sagsbehandlingen* ændret.

3.2.1. Kredsen af offentlige myndigheder, der kan tage *initiativet* til, at en person får en værge, foreslås udvidet jf. udkastets § 16, stk. 1, nr. 4 og 5. Det betyder navnlig, at *socialmyndighederne* ikke længere skal rette henvendelse til politiet, for at en sag kan blive indledt, se herom i kapitel 6, pkt. 3.2.

3.2.2. Ifølge lovudkastets § 18, stk. 2, skal der foreligge *lægeerklæring* i alle sager om værgemål efter § 5 samt i en række andre tilfælde. Dette er ikke nogen reel nydannelse, idet det allerede er praksis. De skal betales af den myndighed, der afgør sagen. Der henvises til bemærkningerne i kapitel 6, pkt. 4.2.8.

Har den, sagen angår, bopæl på *institution*, skal der efter udkastets § 18, stk. 3, i de fleste sager indhentes en *udtalelse* herfra. Der henvises til bemærkningerne i kapitel 6, pkt. 4.3. Hermed indføres en ny sagsekspedition for statsamtet eller retten, og en ny opgave for institutionerne.

3.2.3. Ifølge lovudkastets § 19, stk. 1, har den, *sagen angår*, ret til at *udtale sig* i statsamtet, medmindre denne ikke med nytte kan udtale sig om spørgsmålet. I retten skal vedkommende udtale sig, medmindre det i det konkrete tilfælde ikke skønnes påkrævet, jf. stk. 2. Der henvises til bemærkningerne i kapitel 6, pkt. 4.4. Langt de fleste sager vil formentlig kunne afgøres, uden at den pågældende høres, og relativt skulle reglen ikke føre til flere sager. Udbygningen af retssikkerhedsreglerne, som § 19 er udtryk for, vil dog føre til øgede bestræbelser på at få kontakt med den, sagen angår.

3.2.4. Som noget nyt foreslås en obligatorisk *underretning* af særligt *nærtstående*, jf. udkastets § 20, hvilket medfører i hvert fald nogle yderligere ekspeditioner, samt hvis underretningen fører til reaktioner, også til behandling heraf.

3.2.5. *Advokatbeskikkelserne* *mk* blive hyppigere, idet beskikkelse for den, sagen angår, efter retsplejelovsudkastets § 460, 1. pkt., bliver obligatorisk i alle sager ved domstolene, hvad enten årsagen er, at der er rejst spørgsmål om handleevnefratagelse efter lovudkastets § 6, eller sagen er oversendt af statsamtet, fordi det skønnes betænkeligt at afgøre sagen administrativt, jf. udkastets § 13, stk. 2-3. Der henvises til bemærkningerne i kapitel 6, pkt. 5, og

nedenfor under pkt. 8. Dette vil betyde større træk på sagsomkostningskontoen. De fleste sager antages dog at kunne afgøres administrativt efter § 5 eller § 7 uden beskikkelse af advokat.

4. Værgerne.

4.1. Udvalgets forslag til *værgeregler*, jf. lovudkastets §§ 11 og 12, indeholder ikke nydannelser, og værgerne bliver i princippet ikke pålagt nye opgaver. En usikkerhed er dog, om der kommer flere permanente personlige **værgemål** uden samtidige økonomiske værgemål, og i hvilket omfang sådanne værger føler sig forpligtet til kontakt med institutioner og til at blive inddraget i beslutningerne.

4.2. Det noget større antal værgemål, udvalget som omtalt overfor under pkt. 1.3 forventer, vil føre til øgede vanskeligheder med at finde egnede værgemænd. Teoretisk skyldes det også, at udvalget har fundet det hensigtsmæssigt at afskaffe princippet om, at værgehvervet er et borgerligt ombud. Dermed må der forudses større behov for at gøre brug af *professionelle* som værger, navnlig på det økonomiske område, se herom bemærkningerne til kapitel 7, pkt. 1.5.6. Udvalget peger også på muligheden for en ordning med faste værger.

4.3. Som følge af, at navnlig flere advokater, men måske også revisorer og andre, kommer til at udføre værgearbejde som et led i deres erhverv, men også i øvrigt, forudser udvalget *en forhøjelse af væргеvederlagene*. Den grundlæggende regel om vederlag foreslås lovfæstet i udkastets § 32, der er omtalt i kapitel 8, pkt. 10.

4.4. Det er udvalgets opfattelse, at værgemålene i princippet skal kunne *hvile økonomisk i sig selv* på den måde, at den, der er under værgemål, og dermed nyder godt af værgens arbejde, også må betale herfor, jf. udkastets § 32, stk. 1, 2. pkt.

Imidlertid vil der være en række tilfælde, hvor det ikke vil være muligt at opretholde dette principielle udgangspunkt. Navnlig vil det være tilfældet med rent personlige værgemål. Her må det *offentlige* træde til og betale for værgens arbejde, jf. udkastets § 32, stk. 1, 2. pkt. Hvor store udgifter, det offentlige kommer til at afholde, er så godt som umuligt at sige. Udgifternes størrelse afhænger af, hvor stor stigningen i antallet af værgemål vil blive, og hvorledes den vil fordele sig på økonomiske og personlige værgemål, hvilket igen afhænger af behovsvurderingerne, og hvilke opgaver der bliver pålagt værgerne. Af betydning er også resultaterne af kommende forhandlinger om honorarniveauet og om principperne for beregningen.

5. *Formueforvaltningen.*

Udvalgets overvejelser om formuen, som er kommet til udtryk i lovudkastets kapitel 5, skulle ikke medføre større ændringer i grundlæggende principper. Der henvises til gennemgangen ovenfor i kapitel 9.

Følges udvalgets bemærkninger i kapitel 5, pkt. 5.2., om den økonomiske behovsvurdering, skulle de formuebetonede værgemål blive begrænset, så det undgås, at forvaltningsafdelingerne skal bestyre mindre formuer, hvilket også efter de foreliggende oplysninger om forholdene i dag skulle indebære en lettelse.

I øvrigt skulle forvaltningsafdelingernes arbejde blive uforandret, bortset fra på den ene side den aktivitetsudvidelse en forøgelse af antallet af værgemål vil indebære, og på den anden side muligheden for begrænsede værgemål og muligheden for personlige værgemål uden samtidigt økonomisk værgemål.

6. *Værgemålstilsynet.*

Det er udvalgets tanke, at statsamternes værgemålstilsyn skal bibeholdes, se lovudkastets § 28, se herom ovenfor i kapitel 10. Opgaverne skulle også stort set blive uforandrede.

Talmæssigt spiller sagerne om kapitalfrigivelse, jf. lovudkastets § 39, den største rolle, og på dette område har udvalget ikke foreslået ændringer, se ovenfor i kapitel 9, pkt. 10.

Godkendelsesområdet afhænger af de fremtidige administrative regler, se herom ovenfor i kapitel 10, pkt. 3.

Regnskabsreglerne foreslås også bevaret, jf. lovudkastets § 29 med bemærkninger i kapitel 8, pkt. 8, og kapitel 10, pkt. 5.

På den baggrund fører udvalgets forslag for statsamterne til en uændret arbejdsbyrde på de tre ovenfor nævnte områder med et uændret sagstal. Sammenlagt vil arbejdsbyrden med tilsynet imidlertid blive forøget med stigningen i værgemålsantallet.

7. *Statsamterne.*

Som det fremgår af gennemgangen ovenfor i pkt. 1-4 og 6 venter og forudser udvalget en *øget arbejdsbyrde* for det offentlige på området. Stigningen vil hovedsagelig ramme *statsamterne*. Det gælder, fordi statsamterne får et nyt arbejdsområde, idet de fleste værgemålssager i fremtiden forventes at kunne afgøres administrativt. På de områder statsamterne hidtil har haft, navnlig værgebeskikkelse og tilsyn, sker der ikke nogen mærkbar ændring for så vidt angår de eksisterende værgemål, men den forventede stigning i antallet af

værgemål vil selvfølgelig medføre en samlet forøgelse af arbejdet også på disse områder.

Vurderingen af den samlede aktivitetsforøgelse er vanskelig på grund af usikkerheden omkring stigningen i antallet af værgemål.

To af udvalgets *medlemmer* (Kirsten Frost Bjerregaard og Perch Nielsen) ønsker at tilføje, at de forventede merudgifter for statsamterne ved lovudkastets gennemførelse må beregnes ud fra de givne oplysninger om det nuværende antal umyndiggjorte på ca. 4.000 personer og et skøn over, at dette antal vil være stigende til *mindst* 10-15.000 i løbet af få år. Dette er den overvejende opfattelse i hele udvalget.

Hvis det herefter antages, at det samlede antal værgemål stiger med 10.000 fordelt ligeligt over de første fire år efter lovens ikrafttræden, vil den årlige tilvækst altså udgøre omkring 2.500 sager. Af disse vil ca. 80 pct. - eller 2.000 sager - skulle afgøres af statsamterne. Dette vil i det første år nødvendiggøre en personaleudvidelse i statsamterne med 10 årsværker, fordelt på otte akademisk uddannede og to kontoruddannede medarbejdere. Den samlede udgift hertil og til øgede kontorholdsomkostninger m.v. samt til lægeerklæringer vil være 6.150.000 kr. I hvert af de følgende tre år vil der være behov for en årlig merudgift på 4.690.000 kr.

Efter udgangen af det fjerde år vil de samlede merudgifter ved lovudkastets gennemførelse således udgøre ca. 20 mill. kr.

Disse forventninger er baseret på erfaringerne med behandling af værgemålssagerne efter de nugældende regler. Det er lagt til grund, at der til behandling af hver af de 2.000 nye værgemålssager medgår fem timer. Vejledning af værgerne, ændring af værgemål og regnskabs gennemgang i visse værgemål er anslået til gennemsnitligt to timer pr. sag. Det er endvidere lagt til grund, at statsamterne vil modtage personlige henvendelser, ansøgninger om frigivelse og forbrug samt om værgemålshonorar etc. i yderligere gennemsnitligt 500 sager om året, svarende til 1/5 af de nytilkomne sager, og at der til disse særligt vanskelige værgemål efter statsamternes hidtidige erfaringer vil medgå mindst 10 timer pr. sag (journalisering, brevskrivning, telefonering, kontradiktion, vejledning, forhandlinger, arkivering, klager over afgørelsen m.v.). 'Overhead'-omkostningerne er anslået til 700 kr. pr. sag og udgiften til lægeerklæring til 1.000 kr. pr. sag.

De to medlemmer bemærker endelig, at hertil må lægges de udgifter, som måtte blive en følge af, at værgemålshonorarerne eventuelt skal afholdes af statsamterne, se ovenfor i kapitel 8, pkt. 10.3.8., og af at statsamterne eventuelt skal overtage administrationen af en ordning med faste, professionelle værger, se ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.5.6.. For så vidt angår udgiften til værgemålshonorarer kan det tjene som en vis vejledning, at der i Sverige i 1986

udbetaltes ca. 18 mill. kr. i vederlag til ca. 35.000 förmyndare og gode män, jf. ovenfor i kapitel 2, pkt. 4.4., og kapitel 8, pkt. 10.2.2.

8. Domstolene.

En samlet vurdering af domstolenes rolle under en kommende værgemålslovgivning fører til, at deres *arbejdsbyrde* vil blive stort set *uændret*. Dette gælder antagelig også, selvom det samlede antal værgemålssager øges. Baggrunden er, at domstolene fritages for de mere rutineprægede områder, hvor opgaven navnlig er på skriftligt grundlag at kontrollere, om lovens betingelser er opfyldt, samt at vejlede.

Domstolenes fremtidige rolle bliver efter lovudkastets § 13, stk. 2 og 3, samt § 21, stk. 4, at tage sig af sagerne om handleevnefratagelse, samt af de sager statsamtene finder det betænkeligt at afgøre. Hertil kommer prøvelse af statsamternes afgørelser, jf. lovudkastets § 22.

Domstolene har i dag knap 700 umyndiggørelsessager om året, hvoraf de fleste behandles på skriftligt grundlag, se ovenfor i kapitel 2, pkt. 1.1.1, og i kapitel 6, pkt. 1.3.1. Hvor mange af de 1.700-2.800 nye sager om året, der efter udvalgets skøn vil komme, se ovenfor under pkt. 1.3., domstolene skal afgøre eller prøve, er vanskeligt at sige, men det bliver formentligt noget færre end i dag. Sagerne vil imidlertid kræve mere arbejde, herunder fordi det må påregnes, at der skal afholdes retsmøde i de allerfleste sager. På den anden side vil retterne få bistand af den advokat, der obligatorisk skal beskikkes for den, der søges sat under værgemål, jf. retsplejelovsudkastets § 460.

Antallet af *ankesagerer* forsvindende. Der vil sikkert blive flere i fremtiden med den type sager, byretterne vil behandle, men sagsområdet vil sikkert heller ikke fremtidig kunne mærkes, set i forhold til den samlede sagsmængde ved landsretterne.

Alt i alt venter udvalget ikke der sker nogen mærkbar ændring i byretternes og landsretternes arbejdsbyrde. *Sagsomkostningskontoen* vil blive belastet med flere advokatsalærer som følge af den udvidede beskikkelsesregel. Hertil kommer udgifter til lægeerklæringer, jf. lovudkastets § 18, stk. 5.

Bemærkninger til de enkelte bestemmelser i udkastet til lov om værgemål

Til titlen

Som der nærmere er redegjort for ovenfor i indledningen til hovedafsnit 2 i de almindelige bemærkninger har udvalget valgt at udarbejde en helt *ny lov* om umyndighed og værgemål. Den skal, som det fremgår af § 51, stk. 2, afløse myndighedsloven af 1922 og loven om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v. fra 1981. Om systematikken og om valget af *titelse* ovenfor i kapitel 15, pkt. 1-2.

Til kapitel 1

Kapitel 1 med overskriften '*Værgemål for børn og unge*' indeholder grundreglerne om denne gruppes umyndighed i økonomisk henseende. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 11.

Til §1

Stk. 1 om mindreåriges umyndighed svarer til den gældende myndighedslovs § 1, stk. 1,1. pkt., og stk. 2,1. pkt., dog med visse sproglige ændringer. Stk. 2 og 3 svarer i nogen grad til de gældende bestemmelser i § 34 og § 45. Der henvises til de almindelige bemærkninger i indledningen til kapitel 11, i kapitel 8, pkt. 2.1., og i kapitel 12, pkt. 1.

Udvalget foreslår, at mindreårige, der *indgår ægteskab*, bliver *myndige* i og med ægteskabet, se herom stk. 1 og de almindelige bemærkninger i kapitel 11, pkt. 5.

Stk. 2 fastslår retsvirkningen af mindreårighed. Det er fundet hensigtsmæssigt på dette centrale sted i loven og i tilslutning til stk. 1 om gruppens afgrænsning at fastslå virkningen af at være mindreårig og dermed umyndig. Reglen angår kun formueretlige anliggender.

Om retsvirkningen af, at den umyndige handler i strid med bestemmelsen, henvises til §§ 44-45.

Med en myndighedsalder på 18 år er der behov for, at unge under denne alder får visse beføjelser til at handle på egen hånd eller får medindflydelse på beslutningerne. Regler herom findes i § 26 om medindflydelse, § 42 om selvstændig rådighed og § 43 om selvstændig næring, se de almindelige bemærkninger kapitel 8, pkt. 3, og kapitel 11, pkt. 4.3. og 4.4.

I tilslutning til stk. 2 om, hvad den umyndige ikke kan, er det fundet hensigtsmæssigt i *stk. 3* at fastslå, at *værgen handler* på dennes vegne og med hvilke beføjelser. Reglen uddybes i lovudkastets kapitel 4 om værgens retsstilling og i kapitel 5 om formuen.

Til §2

Stk. 1, 2 og 4, om, *hvem* der er *værger* for *mindreårige*, svarer til den gældende lovs § 29, således som den blev udformet i 1985. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 11, pkt. 2. Udtrykket 'børn og unge' er dog erstatet med begrebet 'mindreårige'. Den gældende lovs § 29, stk. 5, er udeladt som overflødig.

Den omstændighed, at de fleste forældre begge er værger, har nødvendiggjort visse særregler. De findes i § 3. Forældrene er i øvrigt undergivet de sædvanlige regler f.eks. om værgemålstilsyn samt om formuens forvaltning og anbringelse.

Stk. 3 er ny, men lovfæster en allerede eksisterende praksis, hvorefter en indehaver af forældremyndigheden under ganske særlige omstændigheder **kan fritages** for værgemålet. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 11, pkt. 2.4.

Til § 3

Bestemmelsen indeholder regler om de tilfælde, hvor *begge forældre* er *værger*, jf. § 2, stk. 1,2. pkt. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 11, pkt. 2.

Stk. 1, der er ny, fastslår det allerede gældende princip om, at forældrene *handler i forening* på den umyndiges vegne, når de begge er værger, fordi de har fælles forældremyndighed,

Det er fundet hensigtsmæssigt i tilslutning til stk. 1 at anbringe de regler, der hidtil har været i myndighedslovens § 50 a og § 52.

Stk. 2 om fuldmagt til den *ene værge* svarer med enkelte omformuleringer til den gældende § 50 a, stk. 1. Det er fundet hensigtsmæssigt i 3. pkt. udtrykkeligt at nævne tilbagekaldelsesspørgsmålet.

Reglerne i *stk. 3-4* om den ene værges *legitimation* og om *midlertidige forhindrings* svarer med sproglige forenklinger til den gældende § 50 a, stk. 2-3.

Reglen i *stk. 5* om *uenighedsvarer* med sproglige ændringer til den gældende § 52.

Til §4

Stk. 1, 1. pkt., om fratagelse og bortfald af værgemål samt om værgemålssagerne er ny. Reglen er indsat, fordi det er valgt at udforme et særligt kapitel 1 om værgemål for børn og unge. For at undgå for mange gentagelser er det nødvendigt at henvise til § 12 i kapitel 2 om værger for voksne.

Om *behandlingen af værgesager* indeholder *stk. 1, 2. pkt.*, en henvisning til en række regler i lovudkastets kapitel 3 om værgesagerne for voksne. Ifølge § 14 har statsamtet som efter den gældende lov kompetence til at foretage værgebeskikkelse og ændring heraf.

Reglen i *stk. 2* svarer i realiteten til den gældende lovs § 33, *stk. 3*.

Til kapitel 2

Kapitel 2 med overskriften '*Værgemål for voksne*¹' rummer udvalgets hovedtanker om nye og smidigere værgemålsordninger for voksne til afløsning af reglerne om umyndiggørelse i myndighedslovens § 2, om lavværgemål i § 54 og om ad hoc værgemål i § 59. Udvalgets undersøgelser og overvejelser gennemgås i de almindelige bemærkninger, hovedafsnit 1.

Til §5

Stk. 1 om værgemål afløser den gældende myndighedslovs § 2, og *stk. 3* erstatter i nogen grad § 45. *Stk. 2* er ny, men træder delvis i stedet for den gældende § 46. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, *pkt. 1-3*.

Grundmodellen i udvalgets forslag til ny værgemålsordning for voksne er lovudkastets § 5. Bestemmelsen omhandler de almindelige værgemål for personer, der er fyldt 18 år, og indeholder betingelserne for deres iværksættelse samt de grundlæggende retsvirkninger heraf.

Til stk. 1

I *stk. 1* findes *betingelserne* for værgemål. Der er et retligt kriterium, medicinske kriterier og et behovskriterium. De er gennemgået i de almindelige bemærkninger, kapitel 5, *pkt. 4 og 5*.

Det *retlige* grundkriterium for at iværksætte værgemål efter *stk. 1* er, at den pågældende er *ude afstand til at varetage sine anliggender*. Dette svarer i realiteten til ordvalget i den gældende § 2, nr. 1 og 3, om økonomisk umyndiggørelse samt i § 46 om personlig umyndiggørelse. Se herom nærmere ovenfor i kapitel 5, *pkt. 4.1*.

Som i den gældende lov opstilles ved siden af dette retlige kriterium en række *medicinske* kriterier. Herom henvises til bemærkningerne ovenfor i kapitel 5, pkt. 4.2.

Som nævnt kræves det yderligere, at der skal være et *konkret behov* for værgemålet. Behovsvurderingen kan gå både på de økonomiske anliggender og på de personlige forhold. Om udvalgets overvejelser om behovskriteriet, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 5.

Virkningen af et værgemål efter § 5 er, at der som nævnt i § 11 udpeges en *legal repræsentant*, en værge, til at træffe dispositioner på vedkommendes vegne. Derimod mister en person under værgemål ikke automatisk sin retlige handleevne, se om muligheden for supplerende beslutninger herom nedenfor under bemærkningerne til § 6. Der foreslås således en grundlæggende ændring af retstilstanden. I dag medfører umyndiggørelse automatisk fratagelse af handleevnen, og det er ikke muligt at få en værge uden denne konsekvens. I fremtiden er der ikke denne sammenkobling. Om fratagelse af handleevne, se nærmere ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.2. Om muligheden for, at værgen og den, der er under værgemål, indgår modstridende, kolliderende retshandler, se ovenfor i kapitel 1, pkt. 1.4., og i kapitel 8, pkt. 2.4.2. Om adgangen til at få erklæret retshandler, som personer under værgemål efter § 5 har foretaget sig på egen hånd, ugyldige, se lovudkastets § 46 og ovenfor i kapitel 12, pkt. 4. Om nogle tilstandsgrupperinger se ovenfor i kapitel 5, pkt. 2.1.

Tilstk. 2

Efter stk. 2 kan *værgemålet begrænses*. Dermed er det muligt at udforme smidige og individuelle værgemålsordninger, tilpasset de konkrete behov. Værgemålet kan indskrænkes til at angå *økonomiske forhold*, hvis der kun er grund til at have en værge på dette område. Det kan yderligere begrænses til en del af formuen eller visse af indtægterne. Værgemål efter § 5 kan også indskrænkes til kun at angå *personlige spørgsmål*, uden at de økonomiske områder berøres, fordi der ikke er noget behov herfor. Inden for det personlige område er det også muligt at bestemme, at værgemålet ikke bliver altomfattende, men rettet på bestemte anliggender eller spørgsmål, f.eks. en institutionsanbringelse.

Om muligheden for at tilpasse værgemålenes omfang efter den individuelle situation, se nærmere ovenfor i kapitel 5, pkt. 6. Det, der kan besluttes efter stk. 2, er alene, *hvor meget* der skal inddrages under værgemålet. Det er ikke muligt at give værgemålsudøvelsen et særligt indhold eller tillægge **værgemålet** særlige retsvirkninger, f.eks. at værgemålet ikke skal være undergivet tilsyn, se herom ovenfor i kapitel 5, pkt. 6.5. I lovudkastets § 40, nr. 5, er der

dog en bemyndigelse til i administrative forskrifter at indføre adgang til i konkrete tilfælde at fravige reglerne om forvaltning og anbringelse af formueaktiver.

Tilstk.3

Retsvirkningen af værgemålet er efter stk. 3, at værger handler på vegne af den, der er under værgemål i anliggender, der er omfattet af værgemålet. Bestemmelsen svarer til den gældende myndighedslovs § 45. Værgens beføjelser er dog, som det fremgår af formuleringen, begrænset af reglerne i kapitel 4 om medindflydelse og om værgemålstilsyn, kapitel 5 om formuens forvaltning og anbringelse samt kapitel 6 om den umyndiges retsstilling.

Til det alternative stk. 2

Halvdelen af udvalget har foreslået en yderligere regel om **værgemål** efter *egen anmodning* indsat i lovudkastets § 5, som *stk 2* til afløsning af den gældende myndighedslovs § 2, nr. 4. Om udvalgets overvejelser, se ovenfor i de almindelige bemærkninger, kapitel 5, pkt. 4.3.

Til §6

Til stk. 1

§ 6 om *fratagelse af handleevne* er ny. Om bestemmelsen henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 3.2.

Efter *stk. 1* kan der i *forbindelse med* et værgemål efter § 5 ske fratragselse af den retlige handleevne. Kriteriet herfor er, at dette er *nødvendigt* for at hindre, at den pågældende udsætter sin formue, indkomst eller andre økonomiske interesser *forfare* for **at forringes væsentligt** eller for at hindre *økonomisk udnyttelse*. Der kan ikke foretages begrænset handleevnefratragselse, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 6.3.

Til stk. 2

Retsvirkningerne af en handleevnefratragselse fremgår af *stk. 2*. Den pågældende kan **ikke selv forpligte sig** ved retshandler eller *råde* over sin formue, medmindre andet er bestemt. Dette svarer til virkningen af en umyndiggørelse efter gældende ret, jf. myndighedslovens § 34. Med denne retsstilling er det naturligt, at den, der er fratrækt handleevnen, betegnes som *umyndig*, jf. lovudkastets § 6, stk. 2, se om umyndighedsbegrebet i kapitel 5, pkt. 9.

Tilstk. 3

Efter *stk. 3* skal domme om fratagelse af handleevne *offentliggøres*. Reglen svarer til den gældende myndighedslovs § 4. Der henvises til bemærkningerne i kapitel 5, pkt. 10, og til udkastet til lov om ændring af forskellige lovbestemmelser om værgemål, formueadministration m.v. § 6 med forslag til en ny affattelse af tinglysningslovens § 48.

Til §6a

§ 6 a om *fratagelse af rådigheden over personlige forhold*, der foreslås af et *mindretal* i udvalget, er ny. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 3.4.

Til §7

§ 7 om *samværgemål* svarer i nogen grad til den gældende myndighedslovs § 54 og 55. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 3.5. Efter bestemmelsen videreføres lavværgemålsinstituttet, men som nævnt med en ny betegnelse.

Tilstk. 1

Kriteriet for iværksættelse af samværgemål er efter *stk. 1*, at der er *behov for hjælp* til at administrere formuen eller varetage andre økonomiske anliggender. Hovedbetingelsen er, at den pågældende selv anmoder om samværgemålet. Udvalget har med dette krav om *samtykke* ikke fundet anledning til at indføje et egentligt medicinsk kriterium, men har alene anført, at behovet for samværgemålet skal skyldes uerfarenhed, svækket helbred eller anden lignende tilstand. Dette svarer med sproglige ændringer til myndighedslovens §54.

Samværgemål er som i dag lavværgemål begrænset til at angå *økonomiske spørgsmål*, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.5.3.

Efter *stk. 2* kan samværgemål begrænses til kun at angå bestemte aktiver eller anliggender, jf. herved bemærkningerne ovenfor til § 5, stk. 2, og i kapitel 5, pkt. 6, om individuelle ordninger.

Retsvirkningerne af samværgemål fremgår af *stk. 3*. Herefter handler værge og den pågældende i forening i de anliggender, der er omfattet af *værgemålet*. Retsvirkningerne af samværgemålet afviger noget fra den gældende ordning, hvorefter aftaler den, der er under lavværgemål, indgår på egen hånd, ifølge myndighedslovens § 55 bliver ugyldige med den konsekvens, at opgøret skal ske efter §§ 43-44, jf. § 56. Personer under samværgemål er der-

imod ikke frataget handleevnen. Handler den pågældende alene, er retsstillingen den samme, som hvis der var tale om et værgemål efter § 5. Om kolli-derende retshandler, se i øvrigt ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.5.3.

Til § 8

§ 8 om *omfanget af værgemål* er ny. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 6.

Udvalget har som nævnt i bemærkningerne til § 5, stk. 2, og § 7, stk. 2, fundet det hensigtsmæssigt at skabe adgang til at udforme *individuelle løsninger*. Grundsynspunktet fremgår af § 8, stk. 1, 1. pkt, hvorefter afgørelser efter § 5 eller § 7 skal afpasses efter den pågældendes behov og ikke må være mere omfattende end nødvendigt, se ovenfor i kapitel 5, pkt. 6, om det mindste middels princip. I 2. pkt. opstilles en prioriteret rækkefølge for de foranstaltninger, der kan iværksættes. Fratagelse af handleevne efter § 6, som er det mest vidtgående indgreb, kan ikke ske, hvis den pågældendes interesser i tilstrækkelig omfang kan tilgodeses ved værgemål efter § 5. Det følger forudsætningsvist af bestemmelsen, at samværgemål efter § 7 skal foretrækkes, hvis dette er en tilstrækkelig og hensigtsmæssig foranstaltning, forudsat at den pågældende samtykker. Som nævnt ovenfor i kapitel 5, pkt. 6.1., kan det være svært på forhånd at forudse behovene. Der vil derfor i praksis antagelig opstå nogle *typeafgørelser*.

Efter stk. 2 kan værgemålet eller **samværgemålet** *tidsbegrænses*, hvis tilstanden er midlertidig, eller der af andre grunde er særlig anledning hertil. Dermed må de værgemål, der i dag i sygdomstilfælde iværksættes med hjemmel i myndighedslovens § 59, for fremtiden få form af begrænsede værgemål efter § 5. Bestemmelsen omfatter alle værgeordningerne, herunder også med handleevnefratagelse, samt samværgemål.

Til § 9

§ 9 om *ændring af værgemål* er ny. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 7.

Som et udslag af det mindste middels princip bestemmes i /. pkt, at **værgemålet** efterfølgende skal gøres *mindre omfattende*, hvis ændrede forhold giver anledning hertil. Reglen gælder for alle værgeordningerne, herunder med handleevnefratagelse, således at der i sidstnævnte tilfælde i stedet skal beskikkes en værge efter § 5 eller etableres et samværgemål efter § 7, eventuelt af begrænset omfang. Værgemålet kan ifølge 2. pkt. gøres *mere omfattende* under de betingelser, som gælder for dets iværksættelse efter §§ 5-7.

Som omtalt i de almindelige bemærkninger i kapitel 15, pkt. 5.2., gælder

§ 9 også for umyndiggørelser iværksat under den hidtidige lovgivning. Det er skønnet hensigtsmæssigt at give mulighed for at omdanne umyndiggørelser til værgemål efter § 5, eventuelt med et individuelt præg.

Til § 10

§ 10 om *ophævelse afværgemål* svarer til den gældende myndighedslovs § 5. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 7. Værgemål, handleevnefratagelse og samværgemål skal ophæves, hvis betingelserne for at træffe beslutning efter §§ 5-7 ikke længere er opfyldt.

Til § 11

§ 11 om *udpegning* af en *værge* eller en *samværge* svarer til den gældende myndighedslovs § 30. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 7, pkt. 1.

Udvalget foreslår, at værgeopgaven *ikke* længere skal være et *borgerligt* ombud, se ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.3. Dermed er den gældende myndighedslovs § 31 overflødig.

Udvalget har *ikke* fundet anledning til at indføre *kvalifikationskrav* for værger, se de almindelige bemærkninger i kapitel 7, pkt. 1.5.2. Udvalget har her peget på det hensigtsmæssige i en ordning med faste professionelle værger, se ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.5.6.

Stk. 2 og 5, der er nye, foreslås af et *mindretal* i udvalget.

Efter reglen i stk. 2 **kan** *forældre fortsætte* med **det fælles værgemål** for en ung, der kommer under værgemål efter at være fyldt 18 år. Som ved værgemål for børn og unge kræves det, at værgerne er enige om alle beslutninger, jf. henvisningen til udkastets § 3. I tilfælde af uenighed, træffer statsamtet afgørelser, jf. § 3, stk. 5. Om en toværgeordning se nærmere ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.5.4.

Bestemmelsen i stk. 3 indebærer, at der under særlige omstændigheder kan beskikkes to værger med *hver deres opgaver og områder*. Om bestemmelsen, se nærmere ovenfor i kapitel 7, pkt. 1.5.5.

Til § 12

§ 12 om *fratagelse og bortfald af værgebeskikkelse* svarer delvis til den gældende myndighedslovs § 32. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 7, pkt. 2.

Stk. 1 foreskriver, at beskikkelsen skal *fratages* en værge eller en samværge, hvis denne misbruger sin stilling eller i øvrigt viser sig uegnet til hvervet. I

reglen er tilføjet, at fratagelse kan ske, hvis det er nødvendigt af hensyn til den, der er under værgemål eller samværgemål. Om reglen se ovenfor i kapitel 7, pkt. 2.2.

Efter *stk. 2 bortfaldet* beskikkelsen, hvis værgen selv kommer under **værgemål** efter § 5 eller samværgemål efter § 7. Bortfaldet er uafhængigt af, om værgen tillige fratages handleevnen efter § 6.

Til kapitel 3

Kapitlet indeholder regler om *behandlingen* af værgemåls- og værgesagerne. Om værgemålssagernes gang henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6 og om værgesagerne til de almindelige bemærkninger i kapitel 7, pkt. 3 og 4.

Den gældende myndighedslov indeholder kun få regler om *sagsbehandlingen*. Udvalget har fundet det hensigtsmæssigt i sit lovudkast at medtage en række sådanne regler. Det skyldes, at udvalget foreslår et tostrengt system, se lovudkastets § 13, hvor de fleste værgemålssager efter § 5 vil blive behandlet administrativt. De vigtigste og grundlæggende regler om proceduren, navnlig dem, der er fælles for den administrative og retlige behandling, er derfor indsat i værgemålslovudkastets kapitel 3.1 udkastets § 23 er der hjemmel til at supplere med detailforskrifter om den administrative sagsbehandling.

Retsplejelovens kapitel 43 foreslås bevaret i en ny udformning som gældende for retssagerne om værgemål ved domstolene, se ovenfor i kapitel 6, pkt. 2.1.4.9. Der henvises til lovudkastet om ændring af retsplejeloven først i betænkningen og de specielle bemærkninger nedenfor.

Kapitel 3 indeholder, som overskriften tilkendegiver, også regler om de administrative sager om *værgebeskikkelse* og fratagelse heraf.

Til § 13

§ 13, der er ny, indeholder regler om den *saglige kompetence* i værgemålssager. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 2.1.

Bestemmelsen fastlægger, *hvilke myndigheder* der har kompetence til at træffe afgørelser efter kapitel 2 om værgemål for voksne. Om udvalgets overvejelser, se ovenfor i kapitel 6, pkt. 2.1.4. Resultatet er blevet en *delt kompetence*, så sager om værgemål efter lovens kapitel 2 som hovedregel henlægges til statsamtene, mens nogle sager fortsat skal behandles af domstolene. Den tostrengede ordning fremgår af *stk. 1*.

Hovedreglen om *administrativ behandling* har fundet udtryk i *stk. 2*, hvorefter statsamtet træffer afgørelse om værgemål efter § 5, om samværgemål efter

§ 7, om ændring afværgemål, jf. § 9, og om ophævelse afværgemål, jf. § 10.

Ifølge *stk. 3* har retten enekompetence til at træffe afgørelse om *handleevnefratagelse* efter § 6. Om begrundelsen for afgrænsningen se ovenfor i kapitel 6, pkt. 2.1.4.2. Domstolene er også kompetente, *hvis* statsamtet finder det *betænkeligt* at behandle sagen administrativt, jf. *stk. 2 og 3*. Om udvalgets overvejelser om forhold, der kan føre til sagens overgang til domstolsbehandling, se ovenfor i kapitel 6, pkt. 2.1.4.4.

Kompetencereglen i § 13 finder som nævnt også anvendelse ved senere *ændringer* af det oprindelige værgemål, jf. lovudkastets § 9. Bortset fra fratagelse af handleevne er der intet til hinder for, at statsamtet udvider, indskrænker eller ophæver en dom, se ovenfor i kapitel 6, pkt. 2.1.4.6.

I *stk. 4* slås det fast, at statsamtets beslutning om, hvem der skal afgøre sagen, er den endelige administrative afgørelse. Der er ikke mulighed for at klage til Civilretsdirektoratet. Er en af sagens parter utilfreds med statsamtets afgørelse, må den pågældende indbringe statsamtets afgørelse for retten efter lovudkastets § 22, se bemærkningerne hertil.

Til § 14

§ 14 om den *saglige kompetence* i værgesager svarer til myndighedslovens § 33, *stk. 1 og 2*. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 7, pkt. 3.

Til § 15

§ 15 om den *stedlige kompetence* i værgemåls- og værgesager svarer til retsplejelovens § 458. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 2.2.1 reglen opstilles en prioritetsorden over tilknytningsmomenter af betydning for afgørelsen. Om retsstillingen, hvis vedkommende er på institution, se ovenfor i kapitel 6, pkt. 2.2.2.

Til § 16

§ 16 om, hvem der kan tage *initiativ* til en værgemåls- eller værgesag ved at fremsætte anmodning, afløser retsplejelovens § 457. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 3.

Efter *stk. 1, nr. 1-3*, kan den *pågældende selv*, de *nære pårørende* som ægtefælle, børn, forældre, søskende eller andre blandt de nærmeste samt *værgen*, *samværgen* eller en *særlig værge* fremsætte anmodning i værgemålssager efter §§ 5-10. Se om reglen ovenfor i kapitel 6, pkt. 3.1. En fuldmægtig, herunder i henhold til en generalfuldmagt, kan ikke tage noget initiativ, medmindre vedkommende hører til blandt de personer, der er nævnt i § 16, *stk. 1, nr. 1-2*.

Efter *stk. 1, nr. 4 og 5*, kan visse *offentlige myndigheder*, nemlig kommunalbestyrelsen eller politimesteren (politidirektøren) tage initiativ til at der indledes en sag. Udvalget har anset det for en naturlig opgave for de kommunale socialforvaltninger at tage initiativ til en værgemålssag. Som følge af ændringen af den sociale styrelseslov er beføjelsen til at rejse sag formelt tillagt *kommunalbestyrelsen*, se nærmere ovenfor i kapitel 6, pkt. 3.2.2.2. Politiet har fortsat initiativbeføjelse, herunder fordi det kan være et naturligt mellemled mellem private eller myndigheder, der efter opregningen i § 16 ikke selv kan tage initiativ, og statsamtet, se nærmere ovenfor i kapitel 6, pkt. 3.2.1 og 3.2.2.1. Udvalget har *ikke* fundet anledning til at tillægge *andre myndigheder* initiativret, se nærmere ovenfor i kapitel 6, pkt. 3.2.2.3.-3.2.2.5.

Efter *stk. 2* er *statsamtet* tillagt begrænsede initiativbeføjelser i sager om *ændring* og *ophævelse* afværgemål, jf. udkastets § 9 og 10. Om baggrunden herfor henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 3.3.

På samme måde kan statsamtet efter *stk. 2* selv tage initiativ til beskikkelse af ny værge, hvis den hidtidige værge er død eller af andre grunde ikke kan eller vil fortsætte. Også sager om fratagelse afværgebesikkelse kan statsamtet tage op på egen hånd. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 7, pkt. 4.3.2.

Til § 17

§ 17 om indholdet af og adressaten for en *anmodning om værgemål* er ny. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 3.5. Om sorteringen af sagerne henvises til kapitel 6, pkt. 2.1.5.

Stk. 2 indeholder nogle generelle krav til *anmodningens indhold*. Mere detaljerede krav til henvendelsen kan fastsættes i de administrative forskrifter, der må forventes udsendt med hjemmel i udkastets § 23.

Efter *stk. 3* *oversender statsamtet* sagen *til retten*, hvis retten er kompetent efter lovudkastets § 13. Om sagsbehandlingen m.v. inden oversendelse se nærmere ovenfor i kapitel 6, pkt. 2.1.5. og pkt. 7.3.

Til § 18

§ 18 om *sagens oplysning* er ny bortset fra *stk. 1*, der i realiteten svarer til den gældende retsplejelovs § 460, *stk. 1*. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 4.1.

Det vigtigste bevismiddel i værgemålssager er i dag *lægeerklæringer*. En regel herom findes i *stk. 2*. Om udvalgets overvejelser se nærmere ovenfor i kapitel 6, pkt. 4.2.2-4.2.5. Udvalget har ikke fundet anledning til at foreslå pligt for den sagen angår, til at underkaste sig en lægelig undersøgelse, se ovenfor i kapitel 6, pkt. 4.2.6.

En anden vigtig kilde til *oplysninger* er *institutioner*, hvor de, der søges sat under værgemål, bor. Også herom er indsat en udtrykkelig regel, se *stk. 3*. Om udvalgets overvejelser se ovenfor i kapitel 6, pkt. 4.3.

Reglen i *stk. 4* giver statsamtet og retten udtrykkelig hjemmel til at indhente lægeerklæring og institutionsudtalelser, jf. *stk. 2* og *3*, *uden samtykke* fra den, sagen angår. Hermed kan sådanne oplysninger videregives til retten eller statsamtet uden at tilsidesætte tavshedspligtbestemmelser, se nærmere ovenfor i kapitel 6, pkt. 4.2.7.

Ifølge *stk. 5* skal udgifterne til lægeerklæringer afhængig af, hvem der skal afgøre sagen efter § 13, betales af statsamtet eller retten, i sidstnævnte tilfælde som sagsomkostning. Om betalingen se bemærkningerne i kapitel 6, pkt. 4.2.8.

Til § 19

Adgangen til, at *den*, der søges sat under værgemål, kan *være tilstede* og udtale sig, er ny. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 4.4.

Udgangspunktet må efter udvalgets opfattelse være, at den, sagen angår, skal have *lejlighed* til at *udtale* sig om værgemålsspørgsmålet m.v., før der træffes afgørelse. I *statsamtet* kan en samtale ikke gennemføres, hvis den pågældende ikke med nytte kan udtale sig om spørgsmålet, se *stk. 1*. Se nærmere ovenfor i kapitel 6, pkt. 4.4.4.-5.

Situationen er anderledes, hvis sagen er blevet et *domstolsanliggende*. Hjemmelen hertil findes i § 13, *stk. 3*, samt i § 22. Her vil en personlig *tilstedeværelse* i et retsmøde i nogen grad have et andet sigte. Ifølge § 19, *stk. 2*, kan det kun undlades, hvis det ikke findes påkrævet. Herom og om den beskikkedes advokats rolle se bemærkningerne i kapitel 6, pkt. 4.4.6. og pkt. 5.4.

Til § 20

§ 20 om *underretning af de nærmeste* er ny. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 4.5.

Efter *stk. 1* skal ægtefællen, værgen eller samværeren underrettes om, at der er indgivet en anmodning efter § 5, § 6, § 9, § 10 eller § 22 og i værgesager efter §§11-12.

Er den pågældende ugift, skal der efter *stk. 2* i stedet ske underretning af forældre, børn eller andre blandt de nærmeste. Underretningspligten er begrænset til et rimeligt omfang, se herom bemærkninger i kapitel 6, pkt. 4.5.3.

Efter *stk. 3* skal de, der har fået underretning efter *stk. 1* eller *2* tillige have underretning om sagens oversendelse til retten og om afgørelsen.

Til § 21

§ 21 om *foreløbige værger* afløser retsplejelovens § 462. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 6.

Efter *stk. 1, 1. pkt.* kan statsamtet eller retten beskikke en foreløbig værge, hvis det efter en vurdering af de foreliggende bevisligheder skønnes, at betingelserne for et endeligt værgemål efter § 5 eller samværgemål efter § 7 er opfyldt. Der skal endvidere være et *øjeblikkeligt behov* for en værge. Kompetencen til at beskikke en foreløbig værge tilkommer den myndighed, der i øvrigt skal træffe afgørelse i sagen. Efter *stk. 1, 2. pkt.*, kan der under de samme betingelser tillige ske *foreløbig fratagelse af handleevnen*.

Ifølge *stk. 2* kan visse sagsbehandlingsregler fraviges, se herom i kapitel 6, pkt. 6.6.

Efter *stk. 3* *ophører den* foreløbige værges *hverv*, når sagen er afsluttet med en værgemålsafgørelse, hvad enten dette sker ved statsamtets afgørelse eller rettens dom. Ophøret indtræder straks ved domsafsigelsen, uden at ankefristen skal afventes.

Af *stk. 4* fremgår, hvorledes der skal forholdes, hvis der er *utilfredshed med* den foreløbige værges afgørelse.

Til § 22

§ 22 om *prøvelse af statsamtets værgemålsafgørelser* er ny. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 9.

Som nævnt i de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 2.1.4., foreslår udvalget, at de fleste værgemålssager skal behandles og afgøres administrativt, se også lovudkastets § 13. Som et led i nyordningen og ud fra retssikkerhedshensyn foreslås der adgang til *fuld domstolsprøvelse* af statsamtets afgørelser efter § 5 eller §§ 7-10.

Efter *stk. 2* tilkommer adgangen til at indbringe sagen for domstolene alle de personer og myndigheder, der er nævnt i lovudkastets § 16, stk. 1. Dette gælder uanset, om den pågældende oprindeligt har rettet henvendelse til statsamtet.

Efter *stk. 3* oversender statsamtet sagen til retten, når der anmodes om prøvelse. Der skal således ikke udfærdiges stævning i sagen.

Ifølge *stk. 4* bevirker anmodning om prøvelse af statsamtets afgørelse ikke værgemålets bortfald, medmindre retten bestemmer andet.

Til § 23

Reglen i *stk. 1* indeholder en *bemyndigelse til* justitsministeren til at fastsætte *administrative regler om* behandlingen af sager om værgemål og værger. Om

en kommende værgemålsbekendtgørelses afgrænsning se ovenfor i de almindelige bemærkninger i kapitel 15, pkt. 3.

Reglen i *stk. 2* indeholder en bemyndigelse for justitsministeren til efter forhandling med sundhedsministeren at fastsætte nærmere regler om kravene til og udformningen af *lægeerklæringer* til brug under værgemålssager. Der henvises herom til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 4.2.9.

Til kapitel 4

Kapitel 4 har overskriften '*Værgens retsstilling*'. Det svarer i nogen grad til den gældende lovs kapitel 5 '*Om værgens beføjelser og pligter*'. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 8.

I kapitlet er *medtaget enkelte regler*, som i dag findes i *værgbekendtgørelsen*, men som skønnes at være så centrale, at de bør findes i selve loven. Der henvises til lovudkastets § 28 om tilsynet med værgerne, § 30 om administrative regler om godkendelse fra statsamtet til visse dispositioner og § 32 om værgens vederlag. Om baggrunden herfor henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 8, pkt. 10.3.1., kapitel 10, pkt. 3.1. og pkt. 5. samt kapitel 15, pkt. 3.

Grundreglen i den gældende § 45 om værgens opgaver er flyttet frem som henholdsvis § 1, stk. 3, om værger for børn og unge og § 5, stk. 3, om værger for voksne. Om baggrunden herfor henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 8, pkt. 2.1.

Til § 24

§ 24 om *værgens opgaver* ny for så vidt angår stk. 3 og 4. Stk. 1 svarer til den gældende § 53, 1. pkt, og stk. 2 til den gældende § 47. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 8, pkt. 2.

Stk. 1 fastslår som indledning til kapitlet det ret selvfølgelige, at værgens opgave er inden for hvervets omfang at varetage interesserne for den, der er under værgemål.

Stk. 2 omhandler værgens rolle på *formueområdet*. Princippet om formuens bevarelse er søgt nedtonet, se herom stk. 3, 3. pkt., og bemærkningerne i kapitel 8, pkt. 2.2.2.

Stk. i omhandler *indtægtsanvendelsen*, *1. pkt.* fastslår grundprincippet om værgens frie rådighed over indtægterne til varetagelse af interesserne for den, der er under værgemål. Reglen i *2. pkt.* er identisk med den gældende § 7, stk. 3, som foreslås gentaget i loven om forældremyndighed og samværsret, se også ovenfor i kapitel 8, pkt. 4. *3. pkt.*, der er ny, angiver, at der, i hvert fald når det drejer sig om voksne under værgemål, i passende omfang og med

statsamtets godkendelse kan og bør kunne bruges af kapitalen under hensyn til værgemålets karakter, hvis indtægterne ikke er tilstrækkelige, se herom bemærkningerne ovenfor i kapitel 8, pkt. 2.2.2

Ifølge *stk. 4*, der er ny, kan *værgen*, hvis denne finder det forsvarligt, *be-myndige* den, der er under værgemål, til på egen hånd at sørge for sine egne behov og overlade den pågældende de nødvendige midler hertil. Om reglen se nærmere i kapitel 8, pkt. 5. Om retsstillingen se § 42, stk. 1, nr. 3.

Til § 25

§ 25 om *gifte under værgemål* svarer for så vidt angår stk. 1 til den gældende lov om ægteskabets retsvirkninger § 52. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 7, pkt. 5, og kapitel 8, pkt. 3.4.

Stk. 2 er ny. Foreligger der særlige forhold, kan det bestemmes, at de almindelige regler om værgen og om formuen skal anvendes, selv om en anden end ægtefællen beskikkes som værge. Om baggrunden herfor, se de almindelige bemærkninger i kapitel 7, pkt. 5.

Til § 26

§ 26 om *medindflydelse* svarer i nogen grad til den gældende lovs § 50. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 8, pkt. 3.

Stk. 1 fastlægger *værgens pligt* til at *rådføre sig* med den, der er under værgemål. *Ægtefællen* skal høres, hvis den, der er under værgemål, er gift, medmindre ægtefællerne er separerede, jf. *stk. 2*.

Et *mindretal* foreslår, at værgens pligt til at spørge skal gælde i alle anliggender og uden aldersgrænse. Begrænsningen ligger alene i 2. pkt., hvorefter værgen ikke behøver at spørge, hvis den, der er under *værgemål*, ikke forstår sagens betydning, eller hvis dette ikke kan ske uden betydelige vanskeligheder.

Til §27

§ 27 om *forbud* mod *kaution* svarer til den gældende § 48. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 8, pkt. 9.

Til § 28

§ 28 om *værgemålstilsyn* erstatter til dels den gældende lovs §51. Om tilsynet henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 10.

Til § 29

§ 29 om *værgeregnskaber* er ny. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 8, pkt 8, om regnskabsførelse og i kapitel 10, pkt. 5, om regnskabsrevision.

Til § 30

Efter § 30, der er ny, kan justitsministeren fastsætte regler om værgens pligt til at indhente godkendelse fra statsamtet til dispositioner over indtægten og formuen. De hidtidige bestemmelser om godkendelse fra statsamtet til værgens dispositioner findes især i værgebekendtgørelsens §§ 13-18. Om reglerne og praksis i forbindelse hermed henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 10, pkt. 3.

Til §31

§ 31 om *værgens erstatningsansvar* svarer med sproglige ændringer til den gældende lovs § 53, 2. pkt. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 8, pkt. 7.

Til § 32

§ 32 om *værgens vederlag* er ny. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 8, pkt. 10.

1. *pkt.* om dækning af *udlæg* og *vederlag* svarer i nogen udstrækning til værgebekendtgørelsens § 7. Udvalget har fundet det hensigtsmæssigt, at de centrale og væsentlige spørgsmål reguleres i selve loven. Endvidere foreslår udvalget en udvidelse af adgangen til at få vederlag. Det skyldes bl.a., at det at påtage sig værgemål ikke længere skal være et borgerligt ombud. Derfor bestemmes i § 32, at der skal tillægges vederlag i den udstrækning, det er rimeligt. Vederlaget fastsættes af statsamtet. De nærmere enkeltheder må fastlægges i administrative regler udfærdiget i medfør af § 32, stk. 2.

Ifølge stk. 1, 2. *pkt.*, skal *vederlag m.v.* som hidtil som udgangspunkt betales af den, der er under værgemål. Som noget nyt fastslås, at har den pågældende ikke tilstrækkelige midler hertil, må beløbet *betales* af det *offentlige*. Der henvises i øvrigt til kapitel 8, pkt. 10.3.8.-10.

Til §33

Stk. 1 fastlægger, hvilke af bestemmelserne i kapitel 3, der gælder for *samværgemål*. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 3.5.

Stk. 2 fastlægger, hvilke af bestemmelserne i kapitel 3, der gælder for det *værgemål for gifte* efter § 25, stk. 1, hvor værgen er en anden end ægtefællen.

Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 7, pkt. 5.3.

Til kapitel 5

Kapitel 5 med overskriften *'Formueri* indeholder grundreglerne om formuens forvaltning og anbringelse m.v. Kapitlet rummer en række af de regler, der i dag findes i lov nr. 211 af 13. maj 1981 om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler, der som konsekvens heraf foreslås ophævet, jf. lovudkastets § 51, stk. 2. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 9, pkt. 1.

Til § 34

§ 34 om *værgemåls iværksættelse* m.v. lovfæster den gældende ordning, hvorefter formuen kan bevares i den form, den havde, da værgemålet blev iværksat. Det samme gælder for arv, der senere *tilfalder* den pågældende, jf. *stk. 2*. Reglen om arv findes i dag i anbringelses- og bestyrelseslovens § 1, stk. 2. Der henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 9, pkt. 3.1.

Til § 35

§ 35 om *formuens forvaltning* afløser for så vidt § 3, *stk. 1-2*, i lov om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v. Dog er reglerne om gaver og friarv udskilt til særskilt behandling i lovudkastets §§ 37-38. *Stk. 3* afløser værgeskiklovens § 8, stk. 1, 2. pkt, og § 9. Den pålægger værgen at sørge for indlevering af den umyndiges midler til forvaltningsafdelingen. Der henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 9, pkt. 3.3, og pkt. 4.

Hovedreglen om, at umyndiges midler skal bestyres i en *godkendt forvaltningsafdeling*, som er tilknyttet et pengeinstitut, der er godkendt af justitsministeren, bevares, jf. *stk. 1*. *Værgen bestyrer* dog efter *stk. 2* fortsat fast ejendom og løsøre, fordringer på naturalydelse og andre aktiver, der ikke bestyres i en forvaltningsafdeling.

Til § 36

§ 36 om *anbringelse* af *aktiverne* afløser anbringelses- og bestyrelseslovens § 1, stk. 1. Der henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 9, pkt. 5. Der foreslås ingen ændring i reglerne om, at umyndiges midler skal anbringes som kontant indskud i pengeinstitut eller i aktiver, der giver betryggende sikkerhed.

Til § 37

§ 37 om *gaver* afløser bestemmelsen i lov om anbringelse og bestyrelse af

umyndiges midler m.v. § 1, stk. 3, 1. pkt, og § 3, stk. 2, litra b. Der henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 9, pkt. 6. Efter gældende ret skal giveren udtrykkelig bestemme, at gaven undtages fra de almindelige anbringelses- og bestyrelsesregler.

Udvalget foreslår, at reglen vendes om, således at *reglerne om anbringelse og forvaltning* af midlerne *kun* finder anvendelse, *såfremt* giveren udtrykkeligt har *bestemt* det. *Tilsynsreglerne*, dvs. § 28 om tilsyn, § 29 om regnskabsaflæggelse, § 30 om godkendelse af usædvanlige dispositioner og § 39 om kapitalforbrug, finder også kun anvendelse på gaven, hvis giveren har bestemt det. Gavegiveren skal fravælge bestemmelserne samlet og kan således ikke nøjes med at fravælge en enkelt eller flere af bestemmelserne. Om baggrunden henvises til bemærkningerne i kapitel 9, pkt. 6.4.3.

Et *mindretal* foreslår, at formodningsreglen ved gaver skal omfatte forvaltnings- og anbringelsesreglerne, men ikke tilsynsreglerne i §§ 28-30 og § 39. Om baggrunden herfor henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 9, pkt. 6.4.3.

Til § 38

§ 38, stk. 1 om *friarv* afløser lov om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v. § 1, stk. 3, 2. pkt., og § 3, stk. 2, litra c. Der henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 9, pkt. 7.

Som i dag kræves en udtrykkelig *bestemmelse* i testamentet om, at de almindelige *forvaltnings-* og *anbringelsesregler* er *fraveget*. Testator kan tillige bestemme, at *tilsynsreglerne* ikke skal finde anvendelse på friarven, dvs. § 28 om tilsyn, § 29 om regnskabsaflæggelse, § 30 om godkendelse af usædvanlige dispositioner og § 39 om kapitalforbrug. Testator skal fravælge bestemmelserne samlet og kan således ikke nøjes med at fravælge en enkelt eller flere af bestemmelserne. Om baggrunden for reglen henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 9, pkt. 7.4.3.

Et *mindretal* foreslår, at testator kan fravælge forvaltnings- og anbringelsesbestemmelserne, men ikke tilsynsreglerne i §§ 28-30 og § 39. Om baggrunden herfor henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 9, pkt. 7.4.3.

Til § 39

§ 39 om *kapitalforbrug* med statsamtsgodkendelse afløser værgbekendtgørelsens § 24. Princippet er fundet så vigtigt, at det bør lovfæstes, se de almin-

delige bemærkninger i kapitel 9, pkt. 10., med redegørelsen for praksis og synspunkter med hensyn til fremtidens administration af reglen.

Til § 40

§ 40 indeholder en række *bemyndigelser* til justitsministeren til at fastsætte administrative regler om formuens forvaltning og anbringelse m.v.

Om bestemmelsen i *nr. 1*, der er ny, og som omhandler *fortegnelse over aktiver og passiver samt* om registrering og notering af umyndigheden, henvises til kapitel 9, pkt. 3.2.3. og 3.4.4.

Om *nr. 2*, der supplerer § 35, henvises til kapitel 9, pkt. 4, og om *nr. 3*, der supplerer § 36, henvises til kapitel 9, pkt. 5. Nr. 2 og 3 erstatter tilsvarende bemyndigelser i anbringelses- og bestyrelsesloven, der har dannet grundlag for de hidtidige anbringelses- og bestyrelsesbekendtgørelser.

Om *nr. 4*, der angår indberetning om løbende ydelser og som i nogen grad giver bemyndigelse med hensyn til en eksisterende praksis, henvises til kapitel 9, pkt. 3.3.2.

Endelig henvises om *nr. 5*, der giver adgang til i konkrete tilfælde at fravige forvaltnings- og **anbringelsesreglerne**, jf. §§ 35 og 36, til kapitel 5, pkt. 6.5., og kapitel 9, pkt. 4.3.5.

Til § 41

§ 41, der er ny, indebærer, at *formuereglerne* i kapitel 5 ikke finder anvendelse ved *samværgemål* og ved *værgemål for gifte* efter § 25, stk. 1, hvor en anden end ægtefællen er værge. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 3.5., i kapitel 7, pkt. 5.3., og i kapitel 9, pkt. 1.5.2.

Til kapitel 6

Den gældende myndighedslovs kapitel 4 med overskriften 'Om umyndigheds retsvirkninger' er i lovudkastet opspaltet i to kapitler, kapitel 6 'Umyndiges retsstilling' med lovudkastets §§ 42-43 og kapitel 7 'Ugyldige aftaler' med lovudkastets §§ 44-46. Kapitel 6 har væsentligst betydning for børn og unge, der som det fremgår af udkastets § 1, stk. 1, er omfattet af begrebet umyndige. Blandt de voksne under værgemål er det kun dem, der tillige er frataget handleevnen, der er umyndige, se lovudkastets § 6, stk. 2.

Bestemmelserne om *arbejdsaftaler* i den gældende lovs §§ 35-36 er som det fremgår af de almindelige bemærkninger i kapitel 11, pkt. 4.2. overført uændrede til udkastet til lov om forældremyndighed og samværsret. § 35, stk. 1, om gifte mindreåriges arbejdsaftaler forslås udeladt. § 37, der rummer en henvisning til lærlingelovsreglerne, forekommer overflødig og er ikke gentaget. Om

voksne umyndiges arbejdsaftaler henvises til kapitel 5, pkt. 6.2., og kapitel 12, pkt. 2.2.

Til § 42

Reglerne i *stk. 1, nr. 1-2* og *stk. 2*, om adgangen til at *råde* over *selverhverv* samt *arv og gaver* modtaget til fri rådighed svarer til den gældende lovs § 39 og § 40. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 6.3., kapitel 11, pkt. 4.3., og kapitel 12, pkt. 2.2.

I *stk. 1, nr. 3*, findes en ny regel, hvorefter den selvstændige rådighed også omfatter, hvad værger har overladt den umyndige efter § 24, *stk. 4*, se bemærkningerne ovenfor til denne bestemmelse.

Kompetencen til at fratage den umyndige rådigheden over selverhverv, tilkommer efter *stk. 3* værger, men statsamtet skal godkende fratagelsen, se herom bemærkningerne i kapitel 11, pkt. 4.3.

Til § 43

§ 43 om *selvstændig næring* svarer til den gældende § 49 og § 41, der dog i dag kun gælder for umyndiggjorte.

Reglen er udvidet til *også* at gælde for *mindreårige*, der er fyldt 15 år. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 11, pkt. 4.4., og kapitel 12, pkt. 2.

Til kapitel 7

Kapitel 7 omhandler '*ugyldige aftaler**'. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 12, pkt. 3 og 4.

Til §§ 44-45

§§ 44-45 om *umyndiges ugyldige aftaler* svarer med enkelte sproglige ændringer til den gældende myndighedslovs § 43 og § 44. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 12, pkt. 3.

Til § 46

§ 46 om andre *ugyldige aftaler* svarer med enkelte ændringer til den gældende myndighedslovs § 65. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 12, pkt. 4. De medicinske kriterier for anvendelse af bestemmelsen er ændret, så de delvis svarer til sprogbrugen i lovudkastets § 5 om værgemål for voksne. Kravene til beviset for tilstanden er lempet gennem anvendelsen af ordene 'hvis det må antages, at den er indgået'. Om fremtidig praksis se i øvrigt i kapitel 12, pkt. 4.3.2.5.

Til kapitel 8

Kapitel 8 med overskriften '*Særlige værger*' indeholder regler om de særlige former for værgemål, der findes ved siden af de almindelige værgemål for børn og unge og for voksne efter lovudkastets kapitel 1 og 2. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 13.

Til § 47

§ 47 om udpegning af *særlig værge* i tilfælde af *interessekonflikt* mellem den faste værge og den, der er under værgemål, svarer til den gældende myndighedslovs § 58,2. pkt. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 13, pkt. 2, særlig pkt. 2.5.1.

Til § 48

§ 48 om udpegning af *særlig værge* i tilfælde, hvor den faste værge er *midlertidigt forhindret*, svarer til den gældende myndighedslovs § 58,1. pkt. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 13, pkt. 2, særlig pkt. 2.5.2.

Til § 49

§ 49 om *særlige værger* for *midlertidigt fraværende* svarer delvis til den gældende myndighedslovs § 59. Om reglens hidtidige anvendelse i praksis, se de almindelige bemærkninger i kapitel 1, pkt. 1.4., og kapitel 2, pkt. 3. Efter udvalgets værgemålskonstruktion vil de behov, som den gældende § 59 opfylder i sygdomstilfælde, fremtidig være tilgodeset gennem værgemål efter lovudkastets kapitel 2. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 13, pkt. 3.

Til § 50

Stk. 1 om den *saglige kompetence* i sager om særlige værger svarer til den gældende myndighedslovs § 61, jf. § 33, stk. 1.

Stk. 2 fastlægger, hvilke af reglerne om sagsbehandlingen i kapitel 3, der gælder ved værgesager efter §§ 47-49. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 13, pkt. 4.

Stk. 3 rummer gennem henvisninger de materielle regler om fratagelse og bortfald af værgens beføjelser samt om *retsvirkningerne af de særlige værgemål*. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 13, pkt. 4.4.

Til kapitel 9

Kapitel 9 indeholder *ikrafttrædelses-* og *overgangsbestemmelser* til lovudkastet. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 15, pkt. 5.

Til §51

Stk. 1 indeholder *lovens ikrafttrædelsestidspunkt*. Herom henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 15, pkt. 5.8.

Stk. 2 fastslår, at den gældende myndighedslov og loven om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler ophæves samtidig med lovens ikrafttræden.

Til § 52

§ 52 indeholder *overgangsreglen* for så vidt angår de *retssager* om umyndiggørelse og lavværgemål, der er anlagt før lovens ikrafttræden. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 15, pkt. 5.1.

Til § 53

Stk. 1 indeholder *overgangsregler* om *retsvirkningen* af en *umyndiggørelse* under den tidligere lovgivning. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 15, pkt. 5.4.

Stk. 2 indeholder de tilsvarende regler for så vidt angår *lavværgemål*. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 15, pkt. 5.5.

Til § 54

§ 54 indeholder *overgangsreglen* for så vidt angår *testamentariske værgemål*, der er iværksat før lovens ikrafttræden. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 9, pkt. 8, og kapitel 15, pkt. 5.7.

Til § 55

§ 55 om *overenskomster* med *andre stater* for så vidt angår værgemål svarer til den gældende myndighedslovs § 72.

Til § 56

§ 56 indeholder en sædvanlig hjemmel til at sætte loven i kraft for *Færøerne* og *Grønland*.

Bemærkninger til de enkelte bestemmelser i udkastet til lov om ændring af retsplejeloven

Det gældende kapitel 43 har overskriften 'Sager om umyndiggørelse og lavværgemår. Det stammer tilbage fra myndighedsloven af 1922. Sin nuværende udformning fik kapitlet ved lov nr. 260 af 8. juni 1979.

Som det fremgår af udkastet til værgemålslov kapitel 3 med overskriften 'Værgemåls- og værgesager' foreslår udvalget omfattende ændringer i, hvilke myndigheder der skal behandle sager om værgemål, og i behandlingen af sagerne. Der henvises herom til de almindelige bemærkninger i kapitel 6. Det har været nødvendigt at give retsplejelovens kapitel 43 en helt ny udformning med en ny titel 'Værgemålssager', se om terminologien ovenfor i de almindelige bemærkninger kapitel 15, pkt. 1. Det rummer de *regler*, der er *specielle* for disse sager ved *domstolene*. I værgemålslovudkastets kapitel 3 findes en række regler, der er fælles for de administrative og de judicielle sager, se om overvejelser om reglernes placering i kapitel 6, pkt. 2.1.4.9. Navnlig gælder det § 13 og § 22, der afgrænser den saglige kompetence, § 16 om initiativet, der afløser retsplejelovens § 457, § 18 om sagens oplysning, der afløser retsplejelovens § 460, stk. 1, § 19, stk. 2, om adgang for den, sagen angår, til at udtale sig, der afløser retsplejelovens § 460, stk. 3, § 20 om underretning og § 21 om foreløbige værger, der afløser retsplejelovens § 462.

Det følger af retsplejelovens § 224, at værgemålssagerne behandles i første instans ved *byretterne*. Ifølge § 226, stk. 2, kan sagerne efter kapitel 43 ikke henvises til landsretten. Byrettens rolle er også angivet i udkastets § 458, stk. 1.

Værgemålssagerne hører til blandt de *indispositive*. Dette fremgår af værgemålslovudkastets § 18, stk. 1 og 4, samt retsplejelovudkastets § 461, stk. 1, hvorefter retten selv sørger for sagens oplysning, se om denne officialvirksomhed bemærkningerne i kapitel 6, pkt. 1.1. og pkt. 4.1. Om, hvad dette betyder for partsstillingen, se nedenfor under § 459 og ovenfor i kapitel 6, pkt. 8.

Værgemålssagerne er ikke belagt med retsafgift, se retsafgiftslovens § 12, stk. 1, nr. 5, og lovudkastet ovenfor om en ændring af formuleringen af reglen.

I det gældende kapitel 43 er der et par bestemmelser, som ikke genfindes i udvalgets retsplejelovsudkast. Det gælder således § 461 om virkningen af, at den, der har anmodet om umyndiggørelse, *udebliver*. Det skyldes den ændrede kompetencefordeling, domstolenes forandrede rolle og de forskelligartede sagstyper, domstolene under nyordningen kommer til at behandle. Efter lovudkastet vil grundløse henvendelser om værgemål i de fleste tilfælde blive afslået af statsamtet. Kun hvis der anmodes om handleevnefratagelse, jf. værgemålslovudkastets § 6, kan der efter udkastets § 17, stk. 1, 2. pkt., tænkes en direkte henvendelse til retten. En særlig type sager er dem, hvor statsamtets afgørelse indbringes for domstolene efter udkastets § 22. For den, sagen angår, vil fuldstændig udeblivelse ikke komme på tale, fordi denne efter lovudkastets § 460, 1. pkt., obligatorisk vil få beskikket en advokat, som møder på dennes vegne. Virkningen af andre parter udeblivelse er vanskelig at fastlægge entydigt i en enkelt regel. I øvrigt stemmer princippet i den gældende § 461 mindre godt med sagernes indispositive karakter samt rettens *official*-virksomhed, og afvisningsadgangen er da heller ikke absolut. Udvalget finder derfor, at det må overlades til retten og fremtidig praksis under hensyntagen til sagens emne og domstolens rolle samt lovudkastets § 461 om rettens aktive rolle og de almindelige civilprocessuelle udeblivelsesregler at afgøre, hvilken virkning der skal tillægges parter udeblivelse. Det må derfor være op til retten, på hvilket grundlag der skal afvises eller frifindes i sager, hvor betingelserne for værgemål klart ikke er opfyldt.

Den gældende retsplejelovs § 466 omhandler *ophævelse* af *værgemål*. Stk. 1, der indeholder en materiel regel, er afløst af værgemålslovudkastets § 9 og § 10. Den gældende § 466, stk. 2, indeholder særregler om anmodningen og den stedlige kompetence, der er unødvendig efter de generelt formulerede regler i værgemålslovudkastets § 15 og § 16, som udtrykkeligt angiver at gælde også i sager efter § 9 og § 10, og den almindelige kompetenceregulering i retsplejelovsudkastets § 458. Også de andre regler i retsplejelovsudkastet gælder i ophævelsessager, hvilket fremgår af den generelt holdte formulering af § 457, nr. 1. Henvisningen i den gældende § 466, stk. 3, er derfor ligeledes overflødig.

Til §457

§ 457 om, *hvilke sager* der behandles efter kapitel 43, er ny. Om domstolenes saglige kompetence henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 2.1.

§ 457 angiver, i hvilke *sagstyper* kapitel 43 skal anvendes. Afgrænsningen mellem statsamternes og domstolenes opgaver findes i værgemålslovudkastets § 13. Om overvejelser om indførelse af det tostrengede system se bemærkningerne i kapitel 6, pkt. 2.1.4.

Til nr. 1

De *sager* om 'værgemår', der henvises til, er dem, domstolene modtager, fordi de angår handleevnefratagelse, jf. værgemålslovsudkastet § 13, stk. 3, jf. § 6, samt dem, statsamtterne oversender, fordi det findes betænkeligt at afgøre dem administrativt jf. § 13, stk. 3, jf. stk. 2. Det er ikke udelukket, at en sag ved retten kan ende med samværgemål, hvilket også fremgår af § 13, stk. 1, se herom kapitel 6, pkt. 2.1.4.5. Hertil kommer sager, hvor der er ytret utilfredshed med statsamtets afgørelse om en midlertidig værge, jf. § 21, stk. 4. Om afgrænsningen se de almindelige bemærkninger kapitel 6, pkt. 2.1.4. og pkt. 6.7.

Til nr. 2

Prøvelsessagerne omhandles i værgemålslovudkastets § 22. Der henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 6, pkt. 9.

Til nr. 3

I forbindelse med en værgemålsdom, foretages *beskikkelsen* af retten, jf. værgemålslovudkastets § 14, 2. pkt. Der henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 7, pkt. 3.

Til § 458

§ 458 om den *stedlige kompetence* svarer til den gældende lovs § 458, stk. 1. Den er en parallel til værgemålslovudkastets § 15 om statsamtternes stedlige kompetence. Der henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 6, pkt. 2.2.

Den gældende lovs § 458, stk. 2, om, hvad anmodningen skal indeholde, er overført til værgemålslovudkastets § 17, stk. 2.

I udkastets § 458 er anført, at sagerne 'indbringes'. Hermed er henvist til værgemålslovudkastets § 17, stk. 3, hvorefter statsamtterne oversender sager, hvor domstolskompetencen fremgår af udkastets § 13, stk. 3, direkte til retten. Samme fremgangsmåde er foreskrevet i udkastets § 22, stk. 3, om prøvelse af statsamtets afgørelser. Om sorteringen af sagerne, se bemærkningerne i kapitel 6, pkt. 2.1.5., og om overgangen til domstolene, bemærkningerne i kapitel 6, pkt. 7.

Sager, hvori der er tale om handleevnefratagelse, sendes ifølge værgemålslovudkastets § 17, stk. 1, 2. pkt., til retten. Det er ikke tanken, at der i disse tilfælde skal udformes en egentlig stævning. En skrivelse til retten med de fornødne oplysninger må være tilstrækkelig, se kapitel 6, pkt. 7.2.

Til § 459

§ 459 om *partsbegrebet* svarer til den gældende lovs § 459, stk. 1. Om betydningen af partsstillingen henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 6, pkt. 1.1. og 8.

Til § 460

§ 460 om *advokatbeskikkelse* afløser den gældende lovs § 459, stk. 2. Der henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 6, pkt. 5.

1. *pkt.* indebærer, at retten i *alle sager* skal beskikke en advokat for *den, sagen angår*. Denne udvidelse i forhold til gældende ret skyldes den tostrengede ordning, hvor kun et begrænset antal værgemålssager skal behandles i retten. Ifølge 2. *pkt.* kan **retten** *fakultativt* beskikke en advokat for *andre parter* end den, sagen angår. Om advokatens salær og udlæg samt om sagsomkostningerne henvises til udkastets § 465.

Til § 461

§ 461 om *sagens oplysning* svarer til den gældende lovs § 460, stk. 1 og 2. Den gældende lovs § 460, stk. 3, er afløst af værgemålslovudkastets § 19, stk. 2. Om beviserne i sagen henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 6, pkt. 4.

Til stk. 1

Stk. 1 er udtryk for det såkaldte *officialprincip* og for, at værgemålssagerne er *indispositive*, se herom de almindelige bemærkninger kapitel 6, pkt. 1.1., 4.1. og 8.2.

§ 461, stk. 1, indeholder en gentagelse og en vis udbygning af værgemålslovudkastets § 18, stk. 1 og 4. På den anden side suppleres § 461 af forskrifterne i værgemålslovudkastets § 18, stk. 2, om lægeerklæringer, § 18, stk. 3, om institutionsudtalelser, § 19, stk. 2, om adgang for den, sagen angår, til at udtale sig i retten, og § 20 om underretning om sagen til visse nærtstående. Om beviserne, herunder de nævnte regler, henvises til de almindelige bemærkninger kapitel 6, særlig pkt. 4.2.-5.

Til stk. 2

Stk. 2 svarer med sproglige ændringer til den gældende lovs § 460, stk. 2.

Til § 462

§ 462 om *adgang til dørlukning og om forbud mod offentliggørelse af navne* er identisk med den gældende lovs § 463.

Til § 463

§ 463 om virkningen af en anmodning om *prøvelse* af statsamtets værgemåls-*afgørelse* er ny.

Om disse sager henvises til værgemålslovudkastets § 22, stk. 4, jf. retsplejelo-
vsudkastets § 457, nr. 2, samt til de almindelige bemærkninger i kapitel 6,
pkt. 9. § 463 indebærer, at statsamtets afgørelse om værgemål står ved magt,
selvom afgørelsen ønskes prøvet ved retten. Retten kan dog bestemme, at an-
modningen om prøvelse af statsamtets afgørelse skal have opsættende virk-
ning for værgemålets iværksættelse.

Til § 464

§ 464 om *afgørelsesformen* svarer til den gældende lovs § 464, stk. 1.12. pkt. er
dog indføjet en bestemmelse om, at rettens beslutning om en foreløbig værge
efter værgemålslovudkastets § 21 træffes ved kendelse.

Til § 465

Reglen i *stk. 1* om *salær* m.v. til *advokater*, der er beskikket i medfør af § 460
for den, sagen angår, svarer til den gældende lovs § 464, stk. 2.

Stk. 2 om *sagsomkostninger* afløser den gældende § 464, stk. 3. Retten kan
efter 1. pkt. pålægge den, sagen angår, at betale sagsomkostninger, medmin-
dre vedkommende opfylder betingelserne i § 330, stk. 1, nr. 2, for at få fri
proces. Retten kan pålægge andre parter at betale sagsomkostninger, hvis
der findes rimelig grund hertil, jf. 2. pkt. Der henvises til de almindelige be-
mærkninger i kapitel 6, pkt. 4.2.8., 5.5. og 5.6.

Til § 466

Reglen om *anke til landsretten* svarer til den gældende § 465. Herom henvises
til de almindelige bemærkninger i kapitel 6, pkt. 10.

**Bemærkninger til de enkelte bestemmelser i
udkastet
til
lov om ændring af forskellige lovbestemmelser
om værgemål, formueadministration m.v.**

Udvalgets udkast til lov om værgemål vil få en lang række konsekvenser for anden lovgivning. Det skyldes navnlig de ændrede værgemålsformer for voksne, der har hjemmel i udkastets §§ 5-7, og som omtales i de almindelige bemærkninger kapitel 5, pkt. 3. Umyndiggørelse erstattes afværgemål med handleevnefratagelse, jf. § 6, der forventes kun at få begrænset anvendelse. Den almindeligt anvendte regel bliver sikkert § 5 om værgemål. Lavværgemål bliver til samværgemål, jf. § 7. Følgerne heraf for anden lovgivning er gennemgået i kapitel 5, pkt. 9, om umyndighedsbegrebet og nævnt i kapitel 15, pkt. 4. Som anført har udvalget ikke fundet det hensigtsmæssigt at gennemgå samtlige love med henblik på de ændringer, de nye typer afværgemål fører med sig. Nærværende lovudkast er derfor begrænset til en opregning af de direkte konsekvenser i anden lovgivning som følge af værgemålslovudkastet. Ændringsforslagene skyldes for en stor dels vedkommende, at loven om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v. foreslås ophævet og de fleste regler indsat i værgemålslovens kapitel 4. Tilbage bliver enkelte, som må indpasses i andre love, se herom i de almindelige bemærkninger kapitel 15, pkt. 2.2.2. Om andre systematiske spørgsmål se kapitel 15, pkt. 2.3.

Til § 1 (arveloven)

I arvelovens kapitel 11 findes regler om 'båndlæggelse ved testamente'. I § 61 er bestemmelser om administration af midlerne i en godkendt forvaltningsafdeling. I anbringelses- og bestyrelseslovens § 2 findes en supplerende regel, hvorefter justitsministeren fastsætter regler om anbringelse af myndiges båndlagte midler. Forslaget om indsættelse af et nyt *stk.* 3 i arvelovens § 61 tilsigter at overføre hjemmelen til administrative anbringelsesregler for myndiges båndlagte midler til arveloven.

Til § 2 (lov om borteblevne)

I anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 3, bestemmes, at midler efter lov om borteblevne § 2 og § 25 bestyres i godkendte forvaltningsafdelinger. Med en ophævelse af førstnævnte lov er det nødvendigt at overføre reglen til sidstnævnte lov. Ved samme lejlighed forekommer det hensigtsmæssigt at udfylde et tomrum i loven om borteblevne, idet der ikke ses at være regler om anbringelse af borteblevnes midler. Om borteblevnes midler henvises til den nye affattelse af § 2, stk. 1, og om midler tilhørende forsvundne arvinger til ændringen af § 25, stk. 4. Endelig foreslås en ændring af henvisningen i § 1, stk. 2, til den nye værgemålslovgivning.

Det bemærkes, at de administrative regler om bestyrelse af borteblevnes midler i dag findes i bestyrelsesbekendtgørelsen. Udformes en ny samlet værgemålsbekendtgørelse, se bemærkningerne herom i kapitel 15, pkt. 3, må den fremtidige placering af reglerne om borteblevnes og forsvundne arvingers midler i en særlig bekendtgørelse overvejes.

Til § 3 (erstatningsansvarsloven)

Som der nærmere er redegjort for i kapitel 14 foreslås myndighedslovens §§ 63-64 overført til erstatningsansvarsloven, uden at udvalget er inde på nogen realitets- eller formuleringsændring.

Til § 4 (fideikommisloven)

I anbringelses- og bestyrelseslovens § 3, stk. 4, findes en hjemmel for justitsministeren til at bestemme, hvorledes 'andre midler under offentligt tilsyn' skal bestyres.

Hjemmelen er i bestyrelsesbekendtgørelsen anvendt vedrørende midler under tilsyn af lenskontrollen, jf. § 3, stk. 2. En ophævelse af stk. 4 nødvendiggør, at der i § 4 i lov om lens, stamhuse og fideikommisgodsers samt de herhen hørende fideikommiskapitalers overgang til fri ejendom, jf. lovbekendtgørelse nr. 638 af 16. september 1986, indsættes et nyt stk.

Dermed er reglerne gennem henvisningen i § 14 i lov om familiefideikommisssers overgang til fri ejendom, jf. lovbekendtgørelse nr. 637 af 15. september 1986, gjort anvendelige også på familiefideikommisserne.

Det bemærkes, at bekendtgørelse nr. 97 af 15. marts 1985 om anbringelse af fondes midler og bestyrelsesvederlag som hjemmel foruden fondslovens §10 angiver bl.a. anbringelses- og bestyrelseslovens § 2. En tilføjelse til fondsloven synes ikke nødvendig, men fondsbekendtgørelsen skal så fremtidig muligvis tillige have hjemmel i § 4, stk. 4, i lensafsløsningsloven fra 1919.

Til § 5 (retsafgiftsloven)

Udvalgets forslag om nye værgemålsformer har ført til, at det i retsplejelovudkastet foreslås, at kapitel 43 får en ny titel 'værgemålssager'. Som følge heraf og i kraft af den nye terminologi, se de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 9.4., er det nødvendigt at omformulere henvisningen i retsafgiftslovens § 12 om fritagelse for retsafgift.

Til § 6 (tinglysningensloven)

Efter gældende ret skal der ske tinglysning af umyndiggørelsen, for at denne får gyldighed over for trediemand, der i god tro indgår aftaler med den umyndiggjorte. Der foreslås ingen ændring heri, men udvalget har som bekendt foreslået begrebet 'umyndiggørelse' afskaffet og erstattet af udtrykket 'værgemål med handleevnefratagelse', jf. lovudkastets §§ 5 og 6. Bestemmelsen i tinglysningenslovens § 48 *et i* konsekvens heraf omformuleret. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 5, pkt. 10, om offentliggørelse.

Efter gældende ret skal også afgørelser om lavværgemål tinglyses for at få gyldighed for trediemand. Efter udvalgets forslag skal der ikke længere ske handleevnefratagelse ved samværgemål. Der er derfor ikke længere behov for tinglysning ved samværgemål se ovenfor i kapitel 5, pkt. 3.5. og 10.5.

Som omtalt ovenfor i kapitel 9, pkt. 3.4., foreslår udvalget, at tinglysningenslovens § 13, *stk. 2-3* ændres. Efter den foreslåede nye affattelse skal det som hidtil på faste ejendomme tinglyses, at ejeren er mindreårig og dermed umyndig, jf. udkastet til værgemålslov § 1, stk. 1, eller er umyndig i kraft af en handleevnefratagelse, jf. § 6, stk. 2.

Til § 7 (lov om ægteskabets retsvirkninger)

Som anført i de almindelige bemærkninger kapitel 11, pkt. 5, foreslås det, at gifte under 18 år bliver myndige. Dermed skal lovens §11, *stk. 2*, ophæves.

Af kapitel 7, pkt. 5, fremgår, at der i udvalgets værgemålslovudkast som § 25, stk. 1, er indsat en særregel om gifte under værgemål svarende til den gældende § 52 i lov om ægteskabets retsvirkninger. Dermed kan også denne regel ophæves.

Bemærkninger til udkastet til lov om forældremyndighed og samværsret

Myndighedslovens kapitel 2 'Forældremyndighed' fik sin nuværende udformning ved lov nr. 230 og 231 af 6. juni 1985. Ved lov nr. 793 af 27. november 1990 blev § 10 a indsat.

Som omtalt i de almindelige bemærkninger kapitel 15, pkt. 2.I., foreslår udvalget reglerne om forældremyndighed og samværsret udskilt til en særlig lov med nævnte titel. Teknisk er der tale om en ren omnummering af §§ 6-28 og §§ 35-36.1 lovudkastet er skitseret en kapitelinddeling og en udformning af slutkapitlet med overgangsregler m.v.

Som nævnt i kapitel 11, pkt. 4.2., er det nødvendigt, at reglerne i den gældende lovs §§ 35 og 36 om arbejdsaftaler fremtidig får plads blandt forældremyndighedsreglerne. Det er sket i udkastets kapitel 4. Dog bliver § 35, stk. 1, overflødig i og med, at gifte under 18 år efter værgemålslovsudkastets § 1, stk. 1, ikke længere er umyndige, ligesom de efter den gældende lovs § 6, stk. 1, ikke er under forældremyndighed. Der henvises til de almindelige bemærkninger i kapitel 11, pkt. 5.

Litteraturliste

1. Bøger m.v.:

Ernst Andersen'. Personret, 2. udg., 1977.

Lennart Lynge Andersen, Bent Iversen og Jørgen Nørgaard: Umyndiges formue. Anbringelse, forvaltning, råden, 1988.

O. A. Borum: Personretten, 3. udg., 1953.

Svend Danielsen og Nils Black: Myndighedslovskommentaren, bind 1, 3. udg., 1988.

Svend Danielsen og Dorrit Sylvest Nielsen: Myndighedslovskommentaren, bind 2, 2. udg., 1989.

Gamle Dementes Menneskerettigheder- rapport fra en arbejdsgruppe, Det Danske Center for Menneskerettigheder, 1990.

George W. Leeson, Hanne Spøhr og Poul Christian Matthiessen : Nye tider - nye ældre. Befolkningen. EGV-Fondens Fremtidsstudie, 1988.

Inger Margrete Pedersen: Handicappede og ældre med kommunikationsproblemer, 1992.

Socialministeriets rapport om initiativer for gamle med demens, 1991.

Finn Taksøe-Jensen: Personretten, 1981.

Finn Taksøe-Jensen og Jesper Vorstrup Rasmussen: Familieretten, 1990.

Yderligere henvisninger til litteratur findes bl.a. i Gamle Dementes Menneskerettigheder - rapport fra en arbejdsgruppe, Det Danske Center for Menneskerettigheder, 1990, s. 91-93.

2. Forarbejder:

Udkast til Lov om Umyndighed og Værgemål udarbejdet af Familieretskommissionen (Betænkning 1921).

Principbetænkning om tvang i psykiatrien (nr. 1068/1986).

Betænkning om forældremyndighed og samværsret (nr. 985/1983).

3. Norsk:

NOU 1979:57. Betænkning om lov om innskrenkninger i persons råderett m.v.

Ot.prp. nr. 45 (1989-90). Om lov om endringer i vergemålsloven m.m. (hjelpevergeordningen m.m.).

Inst. O.nr. 42 (1989-90). Innstilling fra justitskomiteen om lov om endringer i vergemålsloven m.m. (hjelpevergeordningen m.m.).

Rundskriv G-178/90 af 18. desember 1990. Endringer i vergemålsloven m.m. (hjelpevergeordningen m.m.).

Bratholm: Umyndige personer, 1969.

4. Svensk:

SOU 1986:50. God man och förvaltare. Delbetänkande från förmynderskapsutredningen.

SOU 1988:40. Föräldrar som förmyndare. Betänkande från förmynderskapsutredningen.

Proposition 1987/88:124. God man och förvaltare.

Gösta Walin: Föräldrabalken och internationell föräldrarätt, 4. oplag, 1985.

5. Finsk:

Kommittébetänkande (1989:50). Betänkande av kommissionen för revidering av förmynderskapslagen.